„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X. évf. 1. szám
1999. február
90,— Ft

Bulányi György 80 éves

„Békére keresők”

A cenzúrázott Jézus

A konstantini fordulat következményei

Moha-mese

Interjú Sik Tomával

Novella

Beszámoló a kárpátaljai gyermekakcióról

Olvasók fóruma

Környezetvédelem

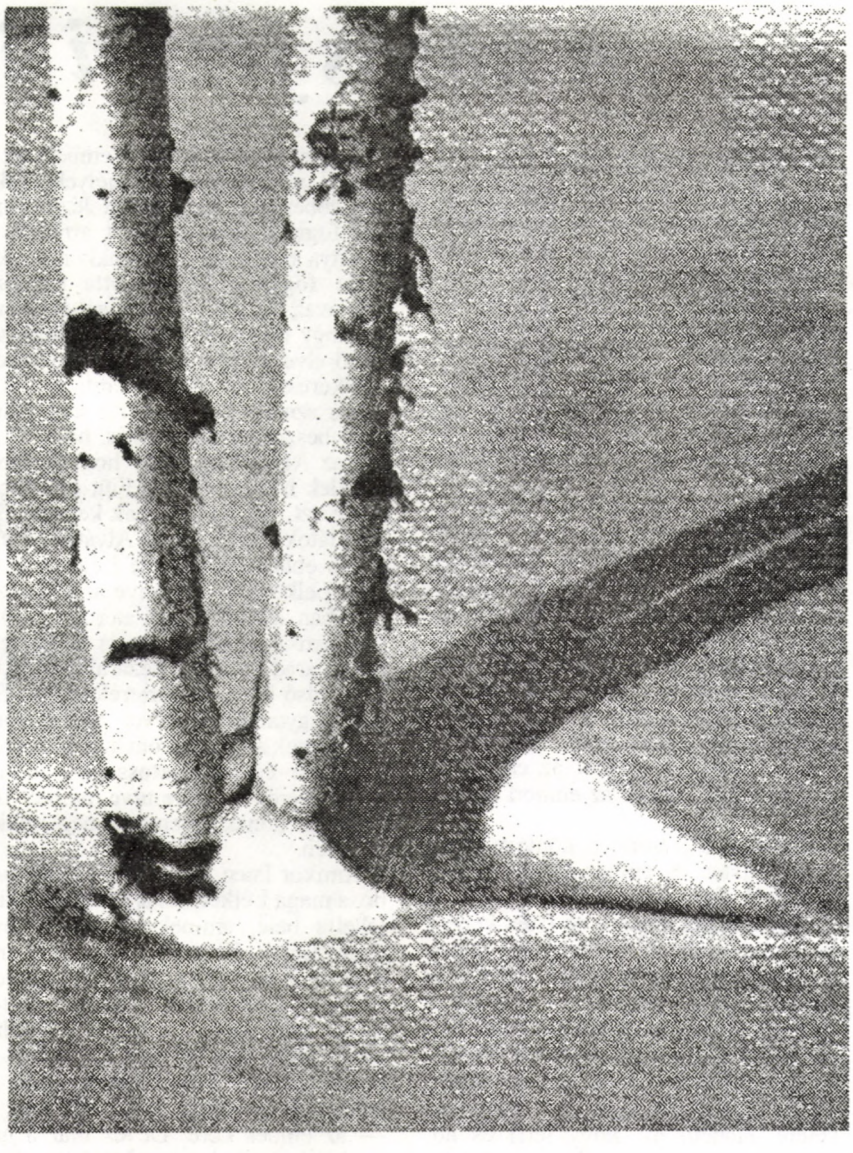

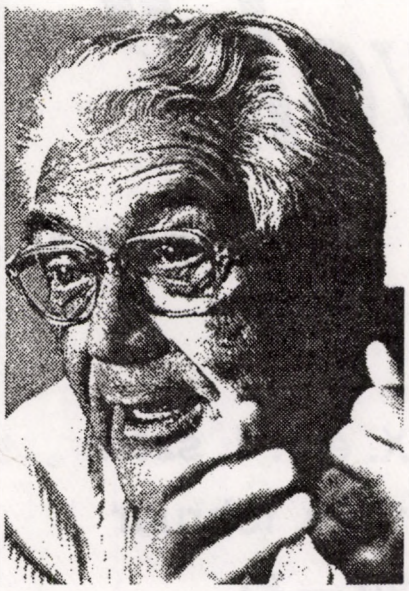

Születésnapi köszöntő

Egy 1990-ben elhangzott előadásának közlésével Olvasóink nevében is szeretettel köszöntjük a 80 éves Bulányi Györgyöt, aki persze barátainak és tisztelőinek „csak” Gyurka bácsi! Köszönjük azt a szemlélet- és értékfelmutatást, amelyet élete, tanítása, írásai és sokoldalú segítsége jelent ma is a 21. század küszöbén álló, elbizonytalanodott és elmagányosodott embernek.

Az értéket állító ember mindig veszélyes a hatalmi struktúrák és a langymeleget kedvelők számára. Elbizonytalanít, tükörbe nézésre késztet, gondolkodás-átalakításra hív. És mit ad cserébe? A tisztánlátást Isten és ember dolgaiban, az emberhez méltó életútat, a közösség és a család szeretetét és biztonságát.

Mindezt köszöni az „Érted vagyok” folyóirat is, hiszen lehetőségeinkhez és képességeinkhez mérten ugyanezt igyekszünk szolgálni. Szívből kívánjuk, Mennyei Atyánk éltesse, és adjon Neki szellemi-lelki-testi egészséget, bölcs derűt és belső békességet!

Bulányi György

A közös jézusi örökség

Az ember „istenarczu” lény

A jézusi célkitűzésről szeretnék beszélni. Félreérthetetlen egyértelműséggel szeretném elmondani erről a véleményemet, meggyőződésemet.

Amikor Jézust a házassági válás kérdésében megkeresik a farizeusok, Ő így nyilatkozik: „Mózes szívetek keménysége miatt engedte meg nektek, hogy elváljatok feleségetektől, de kezdetben nem így volt” (Mt 19,8). Hogyan voltak az emberek dolgai kezdetben?

A Teremtés könyvében Ádám Évát meglátva így szól: „Ezért az ember elhagyja apját és anyját, és ragaszkodni fog feleségéhez” (Ter 2,24). Másfelől ezt a megbízatást kapja Istentől az ember: „Uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és minden élőn, ami mozog a földön” (Ter 1,28). Összefoglalom ezt a kettőt: az ember tiszte uralkodni az ember alatti világon, de nem az emberen; ember az emberhez ragaszkodjék, ember az embert szeresse.

Ugyanez a Teremtés könyve mond valamit Isten és ember létbeli hasonlóságáról. Ezt: „Megteremtette Isten az embert a maga képére, az Isten képére teremtette meg őt, férfinak és nőnek teremtette meg őket” (Ter 1,27). „Istenarczu” lény vagyunk — ahogyan Vörösmartynk mondja (Emberek). Miben áll ez az istenképiségünk? Abban, hogy értelmünk van és szabad akaratunk? Biztos. De nem ez a teteje és veleje. Hanem az, hogy férfi és nő, ember és ember ragaszkodik egymáshoz, szereti egymást. Ebben állna istenképiségünk? Igen. Az emberi lét és a férfi–nő kapcsolat legmélyebb titkáról lebbentette fel a fátylat Jézus, amikor fogyhatatlanul beszélt arról, hogy az Atya szereti a Fiút. És akkor, amikor élete fogytáig bizonyította nemcsak szavával, hanem élete odaáldozásával is, hogy nincs életének magasabb vezérlő elve, mint mindenben Atyja kedvét keresni. Az Atya szereti a Fiút, s a Fiú szereti az Atyát. Az evangéliumok beszámolnak arról is, hogy a Lélek az Atyától jön ki, s hogy ugyanez a Lélek hajtja és űzi a Fiút arra, hogy tegye azt, ami az Atyának kedves. Egy kört látok. Felső íve az Atyától a Fiúig ér, és ebben az ívben a Lélek, a Szeretet Lelke árad. Alsó íve az ellenkező irányban a Fiútól visszatér az Atyáig, s ebben az alsó ívben is a Szeretet Lelke árad. S ezzel bezárul a VALÓSÁG első köre, első szeretet-köre. Ennek hagyományos neve: Szentháromság. Ennek a szentháromságos Istennek a képére és hasonlatosságára lettünk mi, emberek megteremtve, amikor férfinak és nőnek teremtett meg minket az Isten.

Amikor Isten lelket lehelt az emberbe, a maga Lelkét, ezt a Szeretet-Lelket lehelte belé, aminek–akinek a neve: Szent Lélek. Ez a Szeretet-Lélek árad a férfitől a nőig a szeretet–szerelem órájában felső ívként. S ez a Szeretet-Lélek árad vissza a nőtől a férfihez alsó ívként ugyanabban az órában. S bezárul a kör. Egy másik kör. Ha az előző kör az Isten köre volt, úgy ez — az ember köre. De ez már a harmadik kör. A harmadik? Igen. És a második? A második az áttételi szíj. A második körben a Fiútól árad tovább az a szeretet, amelyet a Lelken át az Atyától kapott. Árad felső ívként az emberig. Kivétel nélkül minden emberig. És zárul a kör, ha az ember ugyanennek a Szeretet-Léleknek az erejében a maga szeretetével visszaöleli a Fiút, az Istent. Ez a második kör. S e három körben revelálódik számomra a legteljesebben és legmélyebben a szó, hogy Isten képére lettünk teremtve. Arra, hogy szeressünk. Mert erre lettünk.

A tóra, az evangélium és az emberi lelkiismeret

Mi a bizonyosságom végső forrása? Maga az ember. A tóra, az evangélium és az emberi lelkiismeret ugyanazt a nyelvet beszéli. Hogyan merem ezt állítani látván látva az emberi történelem mérhetetlen gyűlölet- és gyilkosságtengerét? Úgy, hogy még egyetlen embert sem találtam, aki igennel válaszolt volna nekem a következő három kérdésemre:

a) Te szereted, ha uralkodnak rajtad és szeretteiden?

b) Te szereted, ha éheztetnek téged és tieidet?

c) Te szereted, ha megölnek téged és a hozzád tartozókat?

Kivétel nélkül minden ember azt várja embertársaitól, hogy becsüljék, segítsék őt, s ha vétkezett is, megbocsássanak neki. Azt, hogy szeressék. Az ember úgy tudja, hogy emberméltósága van. S ez a méltóság tiltja, hogy uralkodjanak rajta, hiszen nem az ember alatti világhoz tartozik. Ez a mél-

tóság csak azt tartja méltónak, ha az ember szeretetre talál.

Minden ember hisz valamiben. Nevezzük ezt fides generalis-nak. Minden ember hisz valami sajátosban, ami csak az ő népének, vallásának vagy éppen személyiségének a sajátja. Nevezzük ezt fides specialis-nak. És végül minden ember hisz abban, hogy őt meg kell becsülni és szeretni kell. Ugyanakkor bölcsen tudja, hogy ez meg nem valósulhat, ha kivétel nélkül minden ember — és ezek között ő is — be nem áll azok sorába, akik szeretik embertársaikat. Nevezzük ezt a harmadikféle hitet fides universalis-nak. A hitnek erről a harmadik fajtájáról beszél az emberi lelkiismeret. És ezzel a harmadik fajtájú hittel van teljes harmóniában az evangélium, amikor Jézus így beszél: „Mindazt tehát, amit akarnátok, hogy tegyenek veletek az emberek, ti is tegyétek nekik ugyanúgy”. És ebben látja Jézus a törának is a lényegét, mert szavait így folytatja: „ebben áll a törvény és a próféták”. „Törvény és próféták” — így nevezik a zsidók azt, amit mi ószövetségi szentírásnak mondunk. S amikor Jézus ugyanezt rövidebben mondja — Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! —, akkor csak idézi Mózes III. könyvét (19,18).

Isten egyetlen szövetsége

Hát ez volt kezdetben, és ezt akarta Isten a múltban, és ezt kívánja tőlünk a jelenben. És ennek a teljes megvalósítására adta neküink feladatként az előttünk álló jövőt. És ez adja a Szövetség tartalmát. Miféle szövetségét? Isten szövetségét az emberrel és ember szövetségét az Istennel. Melyiket? Az ősit, amelyet a teremtés hajnalán kötött az emberrel? A régit, az őt, amelyet a Sínai-hegyen kötött, amikor átadta Mózesnek a két kőtáblán a tízparancsolatot? Az újat, amelyet az utolsó vacsorán kötött meg tanítványaival, hogy azok soha ne feledjék Őt és amit tanított nekik? Melyiket?

Testvéreim, én azt gondolom, hogy Istennek csak egyetlen szövetsége van. Egyetlen és változatlan, mert Ő Maga sohasem változik, csak él és szeret mindörökkön örökké. Az Ő szövetsége, akár a teremtés hajnalán, akár a Sínai-hegyen, akár az utolsó vacsora termében, mindig örök szövetség, amelyet az idő tengelyén újra és újra felkínál az embernek. Ugyanazt a szövetséget, mert Istennek ez az egyetlen és örök szövetsége kiolvasható az emberi természet nem kézzel írt, hanem Istentől alkotott valóságából, a Sínai-hegyi törvényhozásból és a Hegyi beszédből egyaránt. Szövetségújítás van az Isten részéről, szövetségfelmondás soha sincs. Kell-e ezt igazolnom? Ha kell, hát teszem. Szenvedése előtt Jézus a tanítványokkal széder-estet ül: Vallásának előírása szerint elfogyasztja az Egyiptomból kimenekülés emlékére a kivonulási bárányt. Ennek a vacsorának a maradékából veszi fel az asztalról a kovásztalan kenyeret és a boros poharat, s mondja az utóbbiról, hogy az az ő vére, a szövetség vére, s hogy a szövetségnek hűséges megőrzéseként ontja ki vérét tanítványaiért és minden emberért. S amikor felszólítja tanítványait, akikkel együtt ült széder-estet, hogy majd ők is tegyék azt, amit most Tőle láttak, akkor ennyit mond: „Tegyétek ezt az én emlékezetemre!” Ezt mondja, nem pedig ezt: Ezután a húsvéti bárány elfogyasztása helyett tegyétek majd ezt és ezt. Mert Isten nem tartozik egyetlen néphez sem. A zsidóhoz sem. A kereszténvhez sem. Isten az emberhez tartozik. Ahhoz az emberhez, aki szeretetre lett és szeret. És nem tartozik ahhoz, aki nem szeret. Másképpen is mondhatom: Isten nem tartozik egyetlen fajhoz, nemzethez, osztályhoz sem. Ellenkezőleg: nekünk kell mindannyiunknak Hozzá tartoznunk... a szeretet magatartása, szeretetünk által.

Miért lett ember és keresztre feszített ember az Isten?

Nem szertartás-csere céljából lett az Isten emberré. Az inkamáció Isten végtelen szeretetének mindenekfeletti megnyilvánulása. Az egyetlen szövetség, a nagy isteni terv megvalósulása érdekében az Isten — aki önnön mintájára teremti meg az embert, hogy az képes legyen teljesíteni rendeltetését, hogy a szeretet által olyan legyen, mint az Isten —, ez az Isten erre a teremtésben megnyilvánuló jóságára rátesz még egy lapáttal. Maga jön el és ölt emberi testet, hogy emberként ő maga mutassa meg és be nekünk, hogyan kell járnunk a szövetségi hűség útját... ha kell, egészen a Golgotáig. Ha kell, ha az ember, aki nem akar szeretni, odaparancsolja ezt az embertársát, aki hűséges a szövetséghez, hűséges és ennek folytán csak él és szeret... miként az Isten, aki úgyszintén csak él és szeret.

És itt, ezen a ponton valamit nagyon egyértelműen kell elmondanom. Az Atya nem dolgozott be a Fiú-gyilkosoknak, s a Fiú-gyilkosok nem dolgoztak be az Atyának. Isten nem haragudott meg az emberre, és Isten nem taszította el magától az embert. Sem Ádám vétke miatt és után, sem senki másnak a vétke miatt és után. A bűnnel az ember löki el magát Istentől, de Isten sohasem lök el minket magától. Isten olyan, mint a tékozló fiú apja. Szereti nem tékozló fiát és szereti tékozló fiát, és hazavárja őt az atyai házba. S hogy amikor hazajön, miként bánik vele az Istent példázó atya — azt az evangéliumok ismerőinek nem kell elmondanom. Isten nem sértődik meg. Még kevésbé várja, hogy embervérrel, istenvér ontásával engeszteljék ki alig oltható haragját. Isten nem a vérontás Istene. „Ő nem az a véres Isten: az a véres Isten nincsen. Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban” — mondja a legemberibb, a legjézusibb magyar költő, Babits Mihály. Isten utánamegy az eltévelyedett báránynak és hazaviszi, ha az engedi.

Jézus a szeretet örök világából, a Szeretet első és örök-időtlen köréből jött, S ha feltesszük a kérdést, hogy MIÉRT JÖTT?, erre sincsen más válasz, csak ez: szeretet okán jött és szeretet céljából jött. Hogy megmutassa nekünk, hogyan kell az „istenarczunak” megteremtett emberhez méltó módon viselkednünk. S ha feltesszük a kérdést, hogy miért lett keresztre feszített emberré, erre sincsen más felelet, csak az, hogy aki nagyon szeret, az a Golgota-halált, a halálok halálát is elvállalja, hogy hűséges maradjon a szeretethez, és a csak-szeretethez.

Nem utópia, hanem elpídia – avagy az írástudók árulása

Hogy kicsoda és micsoda az Isten, hogy kicsoda és micsoda a nagybetűs Szeretet, ill. a kisbetűs szeretet, hogy kicsoda és micsoda az az ember, akit Isten a második körben önnönmagával érint meg, miként Ádámot érinti ujjával Michelangelo freskóján — erről talán a legtöbbet az az állítás mond el, amely egykor elhangzott az ajkán annak, aki Isten is volt és ember is volt egy személyben. Ez volt az a mondat: Hatalmam van odaadni az életemet! Azt az embert, aki ezt a mondatot elkezdi: Hatalmam van..., de így folytatja: megvédeni magamat, másokat, megbüntetni, bebörtönözni, felakasztani közbűnténveseket vagy a velem szemben álló politikai elgondolások képviselőit... ezt az embert nem érintette meg Isten ujja, élete és szeretetlényege. Nem érintette meg még akkor sem, ha a különféle vallások mint a maguk szentjét, misztikusát állítanák be arcképcsarnokukba.

Amikor a keresztény múlt vagy jelen szembesül a Hegyi beszéd Jézusával, akkor rendre mellébeszélés következik, s előbb utóbb elhangzik ez a szó: utópia. Magyarul: nincs hely másutt, mint a mennyországban, mint a transzcendenciában a Szeretet avagy az Isten Országának a megvalósulására. Azaz Isten hiába érintette meg a szeretet Szent Lelkével a második körben az embert, az ember itt a földön csak a jusztíciának a szolgálatára képes, amely rendőr–csendőr, fegyver–hadsereg nélkül nem lehet hatékony. Azaz a keresztény is csak arra lehet képes, amire a Jézus-előtti múlt képes volt: államhatalmat csinálni, amely tudvalevően erőszakra épül. Már Ádám sem volt képes belesimulni Isten koncepciójába, Ádám után még kevésbé vagyunk képesek a szeretetre, mert az ő bűne mindannyiunkat megrontott. Mindez annyit jelent, hogy hiába van első szeretet-kör, hiába van második szeretet-kör, a harmadik szeretet-kör már semmiképpen sem lehetséges. Isten fuser munkát végzett. Isten átabotában

dolgozott. Markába szakadt a vállalkozása. Abból, amit elgondolt, semmi sem valósulhat meg. Az ember össztudománya csak annyi, hogy csinálja az ellenkezőjét annak, amire Isten megteremtette: gyilkol. Kezdetleges fokon ökölllel, majd vassal s végül hidrogénbombával.

Az ember valóban csak erre képes, ha az írástudók elárulják az Istent, a Szeretetet. De amíg az írástudók ezt nem teszik, amíg az írástudók vállalják, hogy Isten tolmácsaiként működnek, s ezért vállalják a tolmácsok sorsát, a prófétasorsot, addig van remény. Remény arra, hogy az ember másra is képes, mint gyilkolásra. Képes a szeretetre. Ennek következtében a Hegyi beszéd — ha a keresztény teológia nem az áruló írástudók teológiája — bizony nem utópia. Nem utópia, hanem valami más. Elpídia. A görög elpisz szó reményt jelent, és az elpídia arról énekel, hogy van remény. Az ember képes a szeretetre. Csak nem szabad megmérgeznie a lelkét. Nem szabad azt tanulnia, hogy szeretni csak a mennyországban leszünk képesek. Hogy Isten Ádám bűne miatt valami eredeti bűnnel verte meg az emberiséget. Hogy Isten csak Fia véres halála által hajlandó kiengesztelődni az ember iránt. S hogy az ember itt a földön csak jusztíciára és államhatalomra és erőszakkal rendet csinálásra képes.

Egy alternatív társadalom és annak feltételei

Hofstaetter, a szociológus könyvet írt a kisközösségekről. Feleségének ajánlotta. Ezekkel a szavakkal: De te fabula narratur. Rólad mesél ez a történet. Azt mondta el, hogy a kisközösségben megvalósulhat az az erőszakot nem ismerő csak-szeretet, amelyet megtapasztalt házasságában. És azt mondta, hogy bizony nem lehetetlen, hogy a társadalom élete ilyen erőszakot nem ismerő kisközösségek hálózatából integrálódjék egybe. Azt mondta el ezzel, hogy lehetséges az Isten, azaz a Szeretet Országa a földön. Másik, alternatív társadalomként. Modellként, mintaként és kovászként. Hogy utat mutasson.

Nem áruló írástudóként, hanem Jézust és az ő Atyját tolmácsolni szándékozó lélekkel kérdezem, mik a feltételei annak, hogy az Ország, amelynek elközelgéséről beszélt Jézus, megvalósuljon a Földön?

Első feltétel: átalakítani gondolkodásunkat. Ezt görögül meta-noiának mondják. Mi tekintetben? Abban, hogy megszüntetünk magunkban három kategóriát. Ez a három kategória: jó barát, semleges–közönyös és ellenség. S ezt a hármat lecseréljük egyetlen egyre: felebarát. Más szóval: mindenkit embertársunknak tekintünk. Mindenkire vonatkozóan érvényesnek tekintjük a lelkiismeret, a tóra, az evangélium szavát: Ne tedd a másikkal szemben, amit magadnak nem kívánsz.

Második feltétel: radikálisan elutasítani magunktól az uralkodás vágyát, és szolgálni akarni kivétel nélkül minden embert. Ezt görögül pán-dúliának mondják. „Pán” annyi, mint mindenki. „Dúlia” annyi, mint szolgálat. Nem elég tehát elutasítani magunktól a diktatúrát és lecserélni azt demokráciára. A demokrácia csak a többség uralkodását jelenti. Igaz, hogy közelebb áll ez az evangéliumhoz, mint a diktatúra, mint a kisebbség uralkodása. Közelebb, mint az arisztokrácia, oligarchia és hierarchia. De az evangéliumtól idegen minden fajta „krácia” és „archia”, mert ezek a szavak mind „uralkodást” jelentenek, akár a legjobbak, akár kevesek, akár a papok uralkodnak. Isten sem az első körben, sem a második körben nem uralkodik. Az Atya nem uralkodik a Fiún, s a Fiú nem uralkodott az embereken sem a betlehemi jászol nyomorúságában, sem a három esztendős tanítványképző vándorfőiskolán, sem a Golgotán. Isten nem „él és uralkodik” — ezt csak Ágoston gondolta így —, az Isten csak él és szeret, Isten csak szeret. Jézus mosta tanítványainak a lábát. Példát akart ezzel mutatni nekünk. A tanítvány pedig nem lehet különb a Mesterénél. Aki közületek első akar lenni — mondta övéinek —, legyen mindnyájatoknak a szolgája. Mindnyájatoknak — „pán”, szolgája — „dúlia”. Jézus pándúliára tanított minket.

Harmadik feltétel: megetetni az éhezőket. A Máté-evangélium 25. fejezetében ennek a feltételnek a teljesítése fejében állítja Jézus jobb felé az Atya áldottait. Egyetlen rászorulót sem hagyhatunk ki. S a segítés mértékének nincsen más határa, mint a magunkat szegénnyé tevés. A Hegyi beszédben a tényleges, az anyagi értelemben vett szegények a boldogok, s a tényleges. az anyagi értelemben vett gazdagoknak szól a nagy jézusi JAJ. Aki ezt másképpen magyarázza, biztosan áruló írástudó. Biztosan, mert a történelem azt mutatja, hogy a nyomorúságot egyetlen faj, nemzet, osztály sem viseli el, és csak az alkalmas órára vár, hogy véres bosszút álljon azokon, akik nyomorúságba taszították vagy akárcsak abban hagyták őket. Higgyetek az evangéliumban — mondom Jézussal. És ez az evangélium ezt mondja: „Add el mindenedet, és árát oszd szét a szegények között”. Enélkül pedig legyen még oly rokonszenves is a gazdag ifjú személye Jézusnak, az ifjú nem lehet Jézus tanítványa. Mindenkinek mindenünket kell adni. Erre is van görög műszavunk: pán-pán-dória. Minden rászorulót meg kell ajándékoznunk, s ha kell, mindenünket latba vetve, ahogyan Jézus a gazdag ifjútól kívánta.

Negyedik feltétel: az egyoldalú leszerelés azonnali és személyenkénti foganatosítása. Nincs súlyosabb fából vaskarika, mint ez: keresztény katona. Mint ez: hónom alatt az evangélium, kezemben a kézigránát. Közel ezerhétszáz esztendeje tart ez a Krisztust csúfoló gyalázat. Legyenek akármilyen szép szavaink is, amíg a keresztény ember katonai esküt tesz, azaz megígéri az ellenség, értsd: embertársai elpusztítását, addig meggyalázzuk Jézust, s ha még hozzá Istenről is beszélünk, csak félrebeszélünk. Erőszakmentesség nélkül nincs kereszténység. Az „ellenség” szükségképpen valaki embertársunknak a fia, apja, férje... ember. Ha kell görög műszó, akkor a negyedik feltétel: az echthrofilia, azaz ellenségszeretet. S ha ezért az államhatalom börtönbe zár vagy kivégez minket, vállalnunk kell. Enélkül nem lehetünk Jézus tanítványai.

Ötödik feltétel: egyetemes hirdetési kötelezettség. A papoknak az a dolguk, hogy ezt és kizárólag ezt és nem más Jézust — és különösképpen nem ennek a Jézusnak az ellenkezőjét — hirdessék. A nem-papoknak pedig ugyanaz a dolguk, mint a papoknak. Mert Jézus a maga népét tanítványokból álló népnek akarta. Padban ülő, szolgáltatásokat pusztán elfogadó kereszténységet nem akart. A „tanítvány” Jézus tanítása szerint olyan embert jelent, aki embertársait tanítványokká akarja formálni. Ma öt, holnapra hat vagy hétmilliárd ember vár a jézusi igére, hogy élni tudjunk a földgolyón. Élni, s a Hegyi beszédben rajzolt boldogságban élni. Senki sem mentheti fel magát a egyetemes hirdetési kötelezettség alól. Kérüssein — hirdetni. Ez a pánkérüszszia feltétele.

Hatodik és utolsó feltétel: a kahal. Héber szó. Jézus így nevezte a maga egyházát, a maga kisközösségét, amely Vele együtt tizenhárom főből állt. Ebben a kahalban nevelte a tanítványait. Mi sem lehetünk ügyesebbek nála. Enélkül mi sem tudhatunk tanítványokat nevelni. Minden tanítványnak egy kahalban kell nevelődnie, és minden tanítványnak létre kell hoznia a maga kahalját, amelyben ő neveli azokat, akiket ki tud halászni a társadalom halastavából. Képes reá, mert Jézus nemcsak Pétert és társait tette emberhalászokká. Ma is azzá teszi azokat, akik átadják magukat neki.

Befejezés

Testvéreim, akik a legkülönbözőbb keresztény felekezetekhez tartozhattok, bizonyságot teszek. Egyszerűbb szóval: az a meggyőződésem, még egyszerűbben: az a véleményem, hogy amit a fentiekben elmondottam, ez a mi közös jézusi örökségünk. Kultúránk, vallási múltunk s hagyományaink lehetnek nagyon különbözők. De ez a közös jézusi örökség összeköt minket, ha vállaljuk azt. Nem különbözőségeinket kell felszámolnunk. Ragaszkodjunk ezekhez mindannyian külön-külön, mint édes miénkhez; nyelvben, zenében, liturgiában, istenmegközelítési stílusokban. Isten örül a gazdagságnak és sokféleségnek. Csak a jézusi örökségben legyünk egyek. Abban, hogy mindannyian nagyon szeretjük egymást.

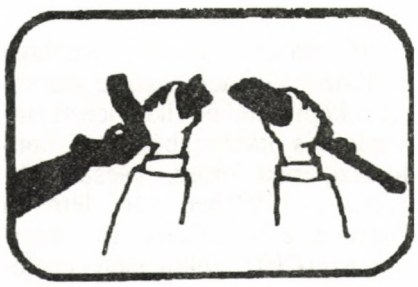

Katonaadó és lelkiismereti szabadság

„Minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához; ez a jog magában foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján kifejezésre juttatásának jogát.”

(Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 18. cikk)

Hazánkban 1989 óta választható a polgári szolgálat azok számára, akik lelkiismereti okból nem hajlandók katonák lenni. Így jogunk van ahhoz, hogy személyesen ne vegyünk részt a katonaság tevékenységében. Viszont tudatában kell lennünk, hogy adónkkal továbbra is részt veszünk — még ha önkéntelenül is — a hadsereg fenntartásában. Minden forintból, amit megkeresünk, jelentős rész kerül a hadsereg költségvetésébe, s mi ezekért a pénzekért is felelősséggel tartozunk.

Számos adófizető állampolgár számára súlyos lelkiismereti konfliktust okoz, hogy adójával részt venni kényszerül a hadsereg fenntartásában. E konfliktus feloldására a lelkiismereti és vallásszabadságot tiszteletben tartó törvényes lehetőséget kell teremtenünk. Jelen írásunkban áttekintjük az ebben a témában eddig született próbálkozásokat, a felmerülő lehetőségeket és fontos kérdéseket.

Tiltakozás pénzünk katonai célokra használása ellen

War Tax Resistance (WTR): A hazai köztudatban még eléggé ismeretlen ez a kifejezés, eddig nem is sikerült megfelelő fordítást találni rá. Legjobban talán a fenti alcím közelíti meg a war tax resistance tartalmát. A WTR magában foglalja azokat a kezdeményezéseket és egyéneket, akik tiltakoznak azellen, hogy adójukon keresztül katonai kiadások támogatására kényszerülnek; azokat, akik emiatt megtagadják adójuk egy részének vagy akár egészének megfizetését; azokat, akik az adóhivatal helyett alternatív alapokba, békés célokra irányítják át az esedékes összeget; azokat, akik hazájukban Békeadó Alap bevezetéséért küzdenek; sőt még azokat is, akik egyszerűen csak támogatják a katonaadó-megtagadókat.

Miért ellentétes lelkiismeretünkkel a hadsereg pénzelése?

Amíg emberek halnak éhen, nincs elég pénz oktatásra, egészségügyre, szociális célokra, addig emberiségellenes bűntettnek tartunk minden egyes fegyverkezésre, hadseregre fordított fillért. De még ha mindezekre jutna is elegendő forrás, akkor is rossznak tartanánk a hadsereget, mert még békeidőben is az erőszakot terjeszti.

Kifejezetten *káros*nak tartjuk a hadsereget, nem csupán feleslegesnek. Azt gondoljuk, hogy erőszakmentesebbé tehető a világ és szabadabbá tehetők az emberek azáltal, ha nem tartunk fenn hadsereget. Erkölcsi kötelességünknek érezzük, hogy a mai emberek és utódaink számára erőszakmentesebb, szabadabb életet tegyünk lehetővé.

Személyesen nem veszünk részt a hadseregben, de pénzünkkel továbbra is támogatjuk a hadsereget. Nem öltünk egyenruhát, nem veszünk részt fegyveres kiképzésben, de másokat megfizetünk, hogy helyettünk megtegyék ezt. Rendjén van ez így?

Azt gondoljuk, hogy inkább az veszélyezteti életünket és szabadságunkat, ha van hadseregünk, mint az az állapot, ha nincs hadseregünk. Az emberiség történelme folyamán elérkezett ahhoz a szakaszához, amikor egy kultúra fennmaradását már inkább a hadsereg megszüntetése, mint fenntartása szolgálja. *Felelősséget érzünk, szeretteinket és mindenkit meg kívánunk védeni, éppen ezért akarunk katonai védelem helyett erőszakmentességen alapuló honvédelmet:*

- a meglévő konfliktusok erőszakmentes feloldását,
- a konfliktusok megelőzését, ill. elmérgesedésük megelőzését,
- hosszabb távon ható, a világot erőszakmentesebbé tevő tevékenységeket (pl. gyilkosság nélküli képernyőért mozgalom, játékfegyverek megszüntetése).

A honvédelemre vonatkozó alkotmányos kötelezettséget véleményünk szerint katonai eszközökkel nem lehet megvalósítani, *valódi megoldást* csak az erőszakmentes konfliktusfeloldás jelent. Úgy véljük, hogy éppen mi védjük a hont, a katonák pedig nem védenek minket, hanem sokkal inkább veszélyeztetnek.

Nem csupán elvileg szép vágyálomnak, majd a távoli jövőben elérendő célnak tartjuk pl. Magyarország hadseregmentességét, hanem *jelenbeli reális* lehetőségnek. Costa Ricának 1945 óta nincs hadserege, részben emiatt térségében messze a legfejlettebb ország lett. Más országokban is vannak hadseregük megszüntetését vagy csökkentését kívánó társaink, de ha nem lennének, akkor is meg kellene tennünk az első lépést.

Új törvény szükséges

Alapvető emberi jog, hogy jogunk van vallásunknak, lelkiismeretünknek, meggyőződésünknek megfelelően szabadon élni. Ezt a jogot rögzíti az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata is. Jóllehet ma már lelkiismereti okból választható a polgári szolgálat, de **amíg arra kényszerülünk, hogy — akár meggyőződésünk ellenére — anyagilag támogassuk a hadsereget, a fegyverkezést, addig nem beszélhetünk lelkiismereti szabadságról.**

A lelkiismeret és meggyőződés szabad gyakorlásához fűződő, elvileg mindig is létezett alapvető emberi jognak csupán kodifikálását, egyértelmű rögzítését, teljeskörű elismerését, konkrétan a hadsereg pénzelésének területén történő érvényesítését kívánjuk és várjuk el törvényhozásunktól; függetlenül attól, hogy kinek milyen nézetei vannak a hadsereggel kapcsolatban — hasonlóan ahhoz, ahogy a vallásszabadság elvét is alapvető emberi jognak tartjuk, teológiai és politikai álláspontoktól függetlenül.

A köztehervíselést magunkra nézve kötelezőnek érezzük. Amiért mi síkraszállunk, az egy emberi jog érvényre juttatása, és alapvetően nem adózási ügy. Az adózásnak nem a befizetési oldalával foglalkozunk, hanem közös pénzünk *felhasználás*ával.

Vannak, akiknek nem a hitét, lelkiismeretét, meggyőződését sértik, ha a hadsereg pénzelésére kényszerítik, hanem racionális meggondolás alapján, vagy akár különösebb meggondolás nélkül az a véleményük, hogy a hadi kiadásokat csökkenteni kellene vagy meg kellene szüntetni. Van, aki rossznak gondolja a hadsereget, van, aki csupán feleslegesnek, van, aki valamilyen mértékben szükségesnek tartja, de kevesebbet kívánna költeni rá, mert más területekre többet szeretne fordítani. Ha lehetőség lenne az adók felhasználásába beleszólnunk, az elmozdulás lenne a részvételi demokrácia felé, amit jónak tartanánk; de ettől függetlenül, más alapon, halaszthatatlanul szükség van a lelkiismereti szabadságot biztosító törvényre.

Ha néhány ember lelkiismereti szabadságát biztosítja, ezzel számunkra máris hatékonnyá válik a törvény. Azt, hogy a katonai költségvetés észrevehető mértékben csökkenjen, jelentősen segítené, ha nemcsak lelkiismereti alapon lehetne megtagadni a hadsereg pénzelését, hanem egyszerű választással is.

Például

• nálunk is lehetne maximálni a katonai kiadások mértékét (Japánhoz hasonlóan);

• az SZJA-bevalláshoz kapcsolódó, kétszer 1 %-ról rendelkezéshez hasonló nyilatkozat útján határozhatnák meg az állampolgárok a katonai költségvetés forint összegét vagy a központi költségvetésen belüli arányát;

• nyilatkozhatnának arról, hogy ez az arány az előző évi aránynál 1%-kal alacsonyabb, magasabb vagy változatlan legyen, és az a változat valósulna meg, amelyik a legkevésbé áll távol az emberektől.

Nemzetközi kitekintés

Katonaadó-megtagadó és békeadó alap létrehozásáért munkálkodó mozgalmak működnek Ausztráliában, Belgiumban, Dániában, az Egyesült Államokban, Franciaországban, Hollandiában, Indiában, Japánban, Kanadában, Nagy-Britanniában, Németországban, Olaszországban, Spanyolországban, Svédországban, Új-Zélandon. Sok ezer aktív tag, számos egyház, egyházi csoport, parlamenti képviselő támogatja ezeket a kezdeményezéseket.

1986 óta kétévenként nemzetközi találkozóra jönnek össze e szervezetek képviselői és elkötelezett emberek más országokból is, pl. honduraszi, iraki, orosz, palesztin aktivisták. 1994-ben jött létre a Conscience and Peace Tax International (CPTI, Lelkiismeret és Békeadó) nevű szervezet a nemzeti mozgalmak együttműködésének elősegítésére és a nemzetközi szervezeteknél történő lobbizásra. A mi mozgalmunk csatlakozási kérelmét várhatóan a szervezet 1998. decemberi, Új-Delhiben rendezendő találkozóján fogják elfogadni.

Békeadó Alapok

Hét országban már törvényjavaslatokat nyújtottak be a törvényhozáshoz, amelyekben általában Békeadó Alap létrehozását kezdeményezték. Békeadó Alapba irányíthatnák a lelkiismereti tiltakozók adójuknak egyébként a hadikiadásokat szolgáló részét, és ezen összegeket csak nem katonai célokra lehetne fordítani. Az USA-ban 1972 óta, a többi országban a 80-as és 90-es években többször is nyújtottak be különböző törvényjavas-



latokat, általában tárgyalta is ezeket a törvényhozó testület. Számos képviselő támogatja e javaslatokat.

A békeadó törvényjavaslatokkal kapcsolatban **lényeges kérdés, hogy foglalkozik-e a törvény azzal, milyen hatása van a békeadó-fizetésnek a költségvetés katonai részének összegére: megakadályozza-e a békeadó-fizetők által megvont összeg pótlását; másrészt a Békeadó Alapból támogatott területek valóban több forráshoz jutnak-e, megakadályozza-e ezen területek központi költségvetési támogatásának emiatt történő csökkentését.**

Felelősek vagyunk nemcsak személyi jövedelemadónkért, nemcsak a többi adónkért, hanem állampolgárként az összes állami bevétel felhasználásáért. Ezért mi, békére keresők, egy mindezekre kiterjedő törvény létrehozásán fáradozunk.

Az adó átirányítása, az adófizetés megtagadása

Az USA-ban vannak olyanok, akik arra törekednek, hogy az adóztatható jövedelmi szint (évi 5500 dollár) alatt éljenek, ezáltal vonva meg támogatásukat a hadseregtől.

Vannak egyének és csoportok szerte a világban, akik és amelyek nem várják meg a Békeadó Alapról szóló törvény létrejöttét, hanem polgári engedetlenséget gyakorolnak: megtagadják adójuk egészének vagy egy részének befizetését az adóhivatalnak, ehelyett békét előmozdító, szociális és fejlesztési kezdeményezések javára fizetik be azt, vállalva a következményeket (bírság, lefoglalás, meghurcolás). Az ilyen cselekedeteknek jelentős *üzenet-értéke van, még ha nem is csökkentik számottevően a katonai költségvetést.* **Vannak, akik erkölcsileg és anyagilag is támogatják a bírságokat és lefoglalást vállalókat a külön erre a célra létrehozott alapítványon keresztül (Peace Tax Penalty Fund).**

Békére Keresők

Mozgalmunk, a Békére Keresők mozgalom két éve működik. Magyarországon a békeadó-fizetés gondolatát 1990 óta népszerűsíti a mozgalom egyik tagja, aminek eredményeként a mozgalmat támogatja a Bokor Bázisközösség, az Alba Kör és a BOCS Alapítvány (ők fordításaikkal nyújtanak nagy segítséget), a mozgalom támogatói közt megtalálhatók különböző egyházak tagjai, politikai és közéleti személyiségek, művészek, civil szervezetek.

A békére keresők célja: az erőszakmentes szemléletmód és eszmekör kulturális és társadalmi hagyományaira támaszkodva az erőszakmentesség egyéni és közéleti elterjedésének előmozdítása, valamint a felelős, lelkiismereti szabadságra tekintettel levő adózás törvényi kereteinek megteremtése.

Mi először törvényes lehetőségekkel kívánjuk megoldani a problémát. Erre vonatkozó törvényjavaslatunkkal meg fogjuk keresni valamennyi parlamenti pártot, az országgyűlési képviselőket, közéleti személyiségeket, civil szervezeteket és egyházakat. Petíciókat írunk és tárgyalásokat kezdeményezünk.

Mozgalmunk elnevezésekor azért döntöttünk a Békére Keresők név mellett, mert azt szeretnénk, hogy lelkiismeretünkkel összhangban minden érték, amit megteremtettünk, békés célokat szolgáljon.

Mit tehet az Olvasó?

A svéd és spanyol példához hasonlóan az adóbefizetéskor vissza lehet tartani egy viszonylag kis összeget, és ezt el lehet küldeni békét előmozdító tevékenységek, békeszervezetek számára. Adónk katonai felhasználása elleni lelkiismereti tiltakozásunkról és az adóátirányításról értesíthetjük az adóhivatalt és a honvédelmi minisztériumot.

Részleges megoldást jelenthet olyan életmód folytatása, amelynek során minél kevesebb adóztatható jövedelemre, ill. kiadásra törekszünk. Nyugaton már egyre inkább terjed az önkéntes egyszerűség és az etikus fogyasztás példája, ami azt jelenti, hogy emberek tudatosan törekednek arra, hogy minél kevesebb, és lehetőleg olyan termékeket fogyasszanak, amelyek kicsiny környezetterheléssel járnak, nem kapcsolódnak fegyverkereskedelemhez, nem zsákmányolnak ki értük gyerekeket, nőket stb. Csatlakozva egy helyi közösségi gazdasági rendszerhez (LETS – Local Exchange Trading System, vagyis kaláka-kör, előfizetéses gazdaság stb.) lehetőségünk van arra, hogy fogyasztásunkat, gazdasági tevékenységünket helyi szintre csoportosítsuk át, ezáltal az adóztatható, tehát hadi célokra is befolyó jövedelmünket csökkentsük.

Azok számára, akik nem kívánják életszínvonalukat csökkenteni, addig, míg törvényes lehetőség nem nyílik a hadsereg támogatásának megvonására, azt ajánljuk, hogy olyan közhasznú, ill. kiemelten közhasznú szervezeteket támogassanak, amelyek elősegítik egy békés világ felépítését. A jelenlegi jogszabályok szerint a kiemelten közhasznú szervezetek számára nyújtott támogatások 50 %-a leírható az adóalapból.

Nagyon fontos, hogy mindenki rendelkezzék személyi jövedelemadójának azon 1–1%-áról, amely társadalmi szervezetek, ill. egyházak számára ajánlható fel, mert akkor legalább biztosak lehetünk abban, hogy ezt a kétszer 1%-ot nem fordítják fegyverkezésre.

A hadsereg támogatásának kötelezettsége által okozott lelkiismereti problémáról bárki levelet írhat országgyűlési képviselőjének, minisztériumoknak, petíciót küldhet az Európa Parlament elnökének.

Már azzal is nagy segítséget tud nyújtani valaki, ha erkölcsi támogatásáról biztosítja a Békére Keresők mozgalmát. Részt vehet akcióinkon, kampányunkban, aktív részese lehet a Békére Keresők mozgalmának, létrehozhat saját kezdeményezéseket is.

Békére Keresők

Békére Keresők Alapítvány
(Takács Imre)
Iroda:
1055 Bp., Balaton u. 25.
✉ H–1461 Budapest,
Pf.: 283
Tel/fax: 332–6109
E-mail:
beker@zpok.hu
Internet:
http://www.biosys.net/beker

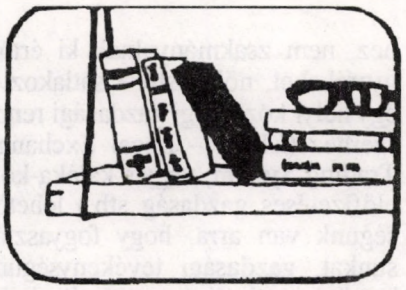

A cenzúrázott Jézus

Az Újszövetség szociológiája (I. rész)

1. Az Újszövetség proletár eredete

1.1. Jézus alulról jön

1.1.1. Egy proletárcsalád fia

Három tényező utal arra, hogy Jézus egy proletárcsalád fia volt (proletár = „megalázott, szolgaságba döntött, elhagyott és megvetett lény"; másodosztályú ember): a) *nyomorban született* (istálló); ezt jászol-idillé költötték át (Lk: pásztorok, angyalok; Mt: távoli asztrológusok; később a nép: ökrök, szamár — vö. Iz 11,7; 65,24); b) *szüleinek alacsony szociális státusa:* a legalacsonyabb egyházi adóosztályt képviselik (Lk 2,24) — nem volt földjük, csak házuk, szerszámaik és sok gyerekük (Mk 6,3); ezt megpróbálják elfojtani: Lk hivatalos úttal mentegeti a nyomorban szülést (a népszámlálás történetileg nem igazolható); az apa távoli királyi eredete; az anya papi rokonsága; mennyei szűz-anyaság; Magnificat: feltörekvő anyák ősdala; a gyermek Jézus: arisztokrata neveltetésű („bölcsesség és kedvesség": Lk 2,52) egyke, ráadásul csodagyerek (Lk 2,47); Lk egy szóval sem említi a munka világát; c) *az alacsony néprétegekre jellemző beszédmódja* (ld. 1.1.2.).

1.1.2. Nyelvezetének szociális struktúrája

1.1.2.1. A logionok mondatszerkezete

A munkásosztályéra jellemző: rövid, nyelvtanilag egyszerű mondatok; egyszerű és mindig azonos kötőszavak (így, akkor, és); rövid parancsok és kérdések.

Legtöbb mondata csak alanyból, állítmányból és tárgyból áll. Az alany csak egyszer név (Salamon); primitív állítmányok („van"-mondatok: az út [van] széles, a kapu [van] szűk, a régi bor [van] jobb); a tárgyi határozók monoton (mint egy proli munkanapja) tömege (az ember fügét szed, ráteszi a kezét, odatartja az arcát, kincset gyűjt), csak ritka a részeshatározó (bocsáss meg testvérednek, mondjátok a hegynek), kerüli az előkelő birtokoshatározót (méltó a bérére). *Differenciálatlan igék* monotóniája (ezt a vámosok csinálják, a fa gyümölcsöt csinál, csináljatok magatoknak barátokat, ha ünnepet csinálsz); *a tárgy elhagyása* (aki kér, kap; aki keres, talál; bocsássatok meg és megbocsáttatik) a szabadság atmoszféráját teremti.

Felülmúlhatatlan rövidségű mondatok (egyszerűek 5, összetettek 10 szó körül); 3–5 szavas intelmek (nézzétek a madarakat, tanuljatok a liliomoktól), *imperatívuszok* (menj vele!, bocsáss meg neki!, utánam!, el tőlem!), *kérdések* (mit együnk?, mibe öltözzünk?, vezethet-e vak világtalant?); mindez az alsó néprétegekre jellemző.

Egyszerű és azonos kötőszavak: így, akkor, és; vagy-vagy (de nem használja a nemcsak — hanem — is-t); bárki — bármi — bármikor (bárki kér, adj; bármi jut kívülről az emberbe; bármikor egészséges a szemed).

1.1.2.2. Jézus szóállománya

A szóválasztás a mondatszerkesztésnél is jobban árulkodik a rétegsajátos jellegről, mert tudatosabb. — Jézus *szóterjedelme* egy proletár szóterjedelmének szűk határai között marad: kb. 450 szó (az ÚSZ 1/10-e); nem gazdag, *még kevésbé választékos* szóállomány: az alsó rétegek hétköznapi nyelve. Hiányzik a felső rétegek mentalitásának kifejezésvilága (közösség, kötelesség, felelősség), más kifejezéseket leértékel (siker, nyereség); nincsenek meg a felső réteg vallásosságának szavai (gondviselés, kegyelem; az „áldozat" csak egyszer), az egyházi–intézményi szavak (prédikáció, egyház, pap; a liturgiából csak a „szombat").

A munkásosztály nyelvére jellemző a *melléknevek és határozószók* merev és korlátozott alkalmazása: 70 melléknév (jó–rossz, nagy–kicsi, öreg–fiatal, gazdag–szegény — „fekete–fehér" látás), 20 határozószó (úgy, olyan; ahol–ott, ma–holnap, jól–rosszul); jellemző továbbá az igék megválasztása (csak az erőszakalkalmazásra 12), a reális–konkrét struktúraalkotó szavak (a ház*ban*, a szem*ben*, a világosság*ban*) és bizonyos jelölőszavak (budi).

1.1.2.3. A logionok stílusa

Mondatfűzése (parataxis) tükrözi szociális egzisztenciáját. Mint proletárnak sem ideje, sem ereje, hogy mondatait szépen rendezze (mint a felső rétegek), csak fáradtan *egymás mellé rakja őket*, szakadozottan, töredezetten (összekapcsolás, fölé- és alárendelések nélkül), a dolgokat autonóm és elszigetelt módon mutatva be. (A kora keresztény felső réteg igyekezett ezt megszüntetni, rendszerezett kontextusba ágyazva őket: a tiszta logiongyűjtemények eltűntek, az evangéliumok megmaradtak).

Ugyanígy: *a konkrét kifejezéseket használja*, az elvontakat kerüli (teve, róka, sas – állatok; kenyér, bor – élelmiszer; kapor, kömény – fűszerek; egyszer mondja: növények, de rögtön hozzáteszi: liliomok). — Az „elvont" kifejezések „elvonják" a valóságot szociális bázisától, és — mint a fölé- és alárendelések is — rendszerbe állítják a dolgokat; a konkrét kifejezések nevükön nevezik, és autonóm és elszigetelt módon mutatják be. Az elvont gondolkodást az uralkodó rétegek maguknak tartják fenn, a konkrét dolgokat (így a munkát is) az uralt rétegekre tolják.

Továbbá: *az éles szembeállítások* a szociális ellentétek tapasztalatának felelnek meg (elsőkből utolsók lesznek; aki meg akarja menteni életét...; a rókának odúja van...). — A proletárok szélsőséges tapasztalatait tükrözik a *szélsőséges képek* (gerenda a szemben, átmenni a tű fokán). — Proletárjellemző: ugyanabban a beszédaktusban egy szó ismételgetése (olykor négyszer is: Ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek, mert amint ítéltek, úgy fogtok megítéltetni! — Lk már kicseréli az utolsó kettőt!).

Személyes stíluseleme a *„nem"* szó (hetvenszer!); mint proletár a nemet mondók közé tartozik (Nem lehet elrejteni a hegyen épült várost; Ne adjátok a szentet a kutyáknak; Nem megy be Isten Országába, aki nem úgy fogadja mint gyermek).

2. A proletártalanítás lépcsőfokai

2.1. Krisztus fölülről jön

Ha a Krisztusba vetett hit vallási eredetű is (a vallástörténetben gyakori egy történelmi személy mitikussá válása), a krisztológia a felső réteg termékének tűnik. *Ki másnak állt volna érdekében, mint a gazdagoknak és hatalmasoknak,* hogy a szegény és hatalom nélküli Jézusból gazdag és hatalmas Krisztust csináljanak?

2.1.1. A Krisztus-hit szociális eredete

A vallási címek is szociális jelenségek (és itt valódi címkórságról beszélhetünk). — *Szociálpszichológiai magyarázat:* így reagáltak Jézus barátai arra a sokkra, amelyet Jézus kivégzése és a saját passzivitásuk váltott ki; bűntudatból magasztalták fel őt, csak nem egyforma magasságba (kivétel a legalsó, a galileai réteg). — Továbbá: *a címek bonyolultsága tükrözi a kora keresztény vallásosság szociális konkurenciaharcát,* legfőképp a „Jézus, az Emberfia — Krisztus, az Úr” szembeállítás; az előbbit elfojtották, hogy helyet csináljanak az utóbbinak; forrása a keresztény istentisztelet; csakhogy: a hivatalos istentiszteletet mindenkor az urak határozzák meg. Az is erre utal, hogy a megvetett arám (barnasa) helyett az előkelő görög (kürios) cím győzött, meg az is, hogy a Kürios-cím attól a két irattól a legidegenebb, amely a legtisztábban őrzi a Jézus-mozgalom alsó rétegekre jellemző jegyeit (Mk, Jel); az ellenkező véglet az akadémikus Pál.

Ugyanebbe az irányba mutat másik két cím, a krisztológiai folyamat végkicsengései: a Felügyelő és a Főpásztor (episkopos, arkhipoimén: 1Pt 2,15; 5,4). Az előbbi az antikok kedvelt képe Istenre; az utóbbi Jézus számára csak nevetséges figura lehetett.

Érdemes megfontolni e címkórság szociális–vallási következményeit. Krisztust mint Vezért (arkhégos, Führer, Csel 5,31) bemutatni *a tárgyilagosság hiányához vezet* (mint minden személyi kultusz), amely a Zsid-ben éri el csúcspontját (pap: 5,6; főpap: 2,17 stb.; nemes főpap: 4,14), s mint minden Führer-kultusz, a Krisztus-kultusz is *őszintétlenséget eredményez:* egyre inkább elhallgatják Jézus hiányosságait (korlátozott tudását Istenről, Mk 13,32, és korlátozott gyógyítóerejét, Mk 6,5), és elmossák azokat a világos határokat, amelyeket önmaga és Isten közé húzott (Mk 10,18 — Mt 19,17; Mk 13,32 — Mt 24,36 kihagyja: „a Fiú sem”). (Ugyanígy elhallgatják — egyre inkább — Jézus követőinek hiányosságait, ApCsel.)

Mindezzel szemben áll az a tény, hogy *Jézus számára fontosabb volt az ügy, azaz Isten Országa, mint saját maga.* A váltóállításra világosan mutat rá Marx; a krisztológiában konkretizálódik ama felismerése, hogy „a vallásban Istent háttérbe szorítja a Közvetítő (mesités)”, aki az ÚSZ-ben csak krisztológusoknál található meg; Pál még habozik (Gal 3,20), Timóteusnak már nincs gátlása (1 Tim 2,5). Viszont Marx szerint „a közvetítő” a kapitalista társadalom tipikus terméke...

2.1.2. A krisztológiai nyelv szociális struktúrája

Az eredeti Krisztus-tapasztalat tisztasága mellett szól, hogy híradásaiban nem ismerhetők fel szociális érdekek. A feltámadásba vetett hit — egy forradalomhoz hasonlóan — elsöpört minden társadalmi különbséget, de csak az első időszakban. Tanúi ennek azok a rövid, transzszociális dalok, amelyek a későbbi krisztológiai szövegekben elszórtan találhatók: Ef 5,14 (Kelj föl, te alvó...), 1 Tim 3,16 (Megnyilatkozott testben...), 2 Tim 2,11 (Ha Krisztussal meghaltunk...).

Ahol azonban *a Krisztus-himnuszok szóáradatba csapnak át, ott szociális hátterükre kell gondolni.* A három krisztológiai „mondatszörnyet” (Ef 1,3–14: 202 szó, 2Tessz 1,3–10: 159 szó, Kol 1,9–20: 217 szó) azonban nem lehet egyszerűen a „gyülekezetnek” tulajdonítani, „magasabb” keletkezési helyük van; a felső rétegek mintáját követik konjunkcionális, participiumos és infinitívuszos, jól differenciált szerkezeteikkel (pl. Ef 1: egy rövid főmondathoz 20 mellékmondat kapcsolódik!). Továbbá: a főnevek túlsúlyban vannak az igékkel, az elvont kifejezések a konkrétakkal szemben (80–20%). — Melyik Jézust túlélő és Krisztusban reménykedő pásztornak, halásznak vagy napszámosnak lett volna ideje és ereje ilyesmire?

Azután: *A logionok egyszerű szavaival szemben a jogi és üzleti életből vett szakkifejezések hemzsegnek:* tulajdon–örökség, adóslevél–kezesség, vételár–kifizetés, váltságdíj–lerovás, közvetítés–kezelés, végrendelet–határidő, hivatal–előírás. — Akárcsak az egész életben, a felső réteg a krisztológiában is *a lényegre utaló fogalmak*kal távolodik el a valóságtól. Pl. Fil 2,6: alak (homoióma), külső megjelenés (skhéma), forma (morphé). E kifejezések homálya e himnusz legvitatottabb kifejezésében válik a legsűrűbbé (2,6): zsákmány (harpagmos). Hogy honnan fúj a szél, megmutatja az az információ, hogy ez a szó idegen az ÓSZ-től, amelyre Pál hivatkozik a krisztológiájában, de megtalálható a korabeli felső réteg kedvenc szerzőjénél, Plutarkhosznál, és szinte csak nála. — Érdemes azt is megfontolni, hogyan változtatják át Jézust „függönnyé” (Zsid 10,20), „válaszfallá” (Ef 2,14), vagy szögeznek Jézus helyett egy „adóslevelet” a keresztre (Kol 2,14). Egy függöny vagy egy válaszfal nem tud elvérezni, egy papírfecni sem kiáltani — de ezzel finom módon elárulták Jézust.

A növekvő elvontság mindig a felső rétegek érdekeinek előretörését jellemzi. Az elvont és differenciáló fogalmiság (pl. a Kalkhedoni Hitvallásé is, 451) kioldja Jézust szükségben és szegénységben leélt életéből, és a felső rétegek nyelvi játékainak tárgyává teszi; szó sincs már elkötelezettségről, az Isten Országáról, az Emberfiáról; minden csupa statika, metafizika, transzcendencia.

2.1.3. A krisztológia politikai funkciója

A krisztológia tisztátalanságának hatása sehol sem mutatkozott meg erősebben, mint a politikában. Világosan jelentkezik ez a kora keresztény és a római valláspolitika figyelemre méltó hasonlóságában (ami magában rejti, hogy a keresztényeknek a római állammal szembeni, sokat magasztalt ellenállása csak kis ellenállócsoportokra vonatkoztatandó): a római arisztokrata, Cicero kulcsszavai csak a politikailag tudatos akadémikusok, Pál és Lukács szövegeiben találhatók meg (a Zsid és a Júd kivételével), ami ugyanarra a politikai gondolkodásra utal. Ezek a szavak (pl. erény, tisztesség, rend, egyetértés) mind a konzervatív tünetcsoporthoz tartoznak, és *nem engedik megbolygatni a felső réteg vezető szerepét* (auctoritas), konkrétan a rabszolgatartó rendszert, amelyet Pál ráadásul még szakralizál is. — Még világosabb a párhuzam az ÚSZ-hez korban közelebb álló Vergiliusszal; ahogyan ő a társadalmi változások (commutatio rerum) keletről behatoló reményét mitologikusan hárítja el (4. ekloga), *úgy jut nyugvópontra a krisztológiai himnuszokban a Jézus-mozgalom nyugtalansága.*

Minél inkább azonosulnak a korai keresztények koruk politikai rendszerével, annál inkább esnek vissza olyan istenképekbe, amelyeket Jézus túlszárnyalt: az evangéliumokban egyetlen utalás sincs arra, hogy Jézus engesztelő áldozatként értelmezte volna önmagát; ők viszont egy szadista Istent állítottak hitük középpontjába; olyan Istent, aki haragjában csak Fiának mazochizmusa révén volt

hajlandó kiengesztelődni. Ettől kezdve az áldozat gondolata uralja a krisztológiát.

Jellemző még Jézus „feloldódása" Krisztusban. A „Jézus" és a „Krisztus" név használatának számarányai: Mt: 150–17; Mk: 81–7; Lk: 89–12; Jn: 237–19 (az evangéliumok összesen: 557–55); Pál: 213–379 (az utóbbi adat az összes ÚSZ-i előfordulások 70 %-át jelenti). Mi más ez, mint *a proletár Jézus „feloldása" a felső rétegek Úristenében* (kürios)? — Bár ezellen már az ÚSZ-ben is akadt tiltakozás (Jakab), azt hamar elfojtották, és Jézus feledésbe merülése, a krisztológia egyeduralma sok vér kiömléséhez vezető fanatizmus forrása lett (homo-i-ousios); enélkül később sem lehetett volna háborús teológiákat fölépíteni és a béke teológiáját elfelejteni.

Hogy Isten „megjelent"-e Jézusban, ez a hit tárgya marad; tudományosan nem dönthető el. Jézustól magától idegen ez a felső rétegekre jellemző szó. Bár úgy látta, hogy Isten „működik" őbenne, de e tekintetben igen tartózkodó volt (még csak Isten kezéről sem beszélt, csupán az ujjáról: Lk 11,20). Egy biztos: *ha Isten megjelent Jézusban,* akkor „megalázott, szolgaságba döntött, elhagyott és megvetett lényként", azaz proletárként; akkor az Ő testén is ott vannak az ostorozás nyomai, az Ő fején is a töviskorona és arcán a köpések; *akkor Isten is — lélegzetelállító! — proletárként halt meg.* — A lélegzet elállásának szociális, és nem vallási okai vannak; mert nem áll el, amikor Pál Istenről mint rabszolgatartóról (Fil 2,7: ...rabszolgai alakot fölvéve) vagy Guardini Jézus nemességéről beszél; ilyenkor nem állhat el, mivel ez az istenkép egybecseng az uralkodók érdekeivel. Ha azonban a proletariátus tapasztalatainak Istenére gondolunk, akkor az feltépi azt a szakadékot, amely Jézus Istenét az Úr-Istentől elválasztja.

2.1.4. Ideiglenes zárszó

Ha helytálló az, hogy az alapvető, s azóta krisztológiainak nevezett hitvallásformulák (Jézus halála után) három éven belül készen voltak (Schillebeeckx), akkor ez egyúttal megerősíti feltételezésünket a krisztológia felső rétegbeli eredetéről; mert a gyors megfogalmazás a felső rétegek művészetei közé tartozik. Durva, proletár módon szólva ez azt jelenti, hogy *a krisztológusok mint keselyűk köröztek a kereszten függő Jézus fölött, még mielőtt kihűlt volna, hogy proletárhalálát depolitizálják.*

Az ÚSZ-ben nincs jele ennek a feltételezésnek: homályban hagyja azt a szociális helyet (teológiailag-elvontan: a Sitz im Leben-t), ahol Jézus Istene a keresztények Úristenévé változott. Ez a hely csak *az ÚSZ utáni korban* lép világosabban napfényre, a legvilágossabban pedig az első krisztológiai zsinaton (Nikaia). E homály megvilágítására az az út kínálkozik, amelyre Marx tanított: *feltárni a materiális bázist és ezzel a benne rejlő uralmi struktúrákat,* amire sehol sincs nagyobb szükség, mint a hivatalos vallásosságban.

A császár által kinevezett püspökök 325-ben államköltségen utaznak Nikaiába. Az udvar tartja ki őket. Összegyűlnek a palota ünnepi termében, és a terem hosszanti oldalain ülve, hallgatagon várják urukat. Ő nemeskővel kirakott bíborpalástban jelenik meg, és helyet foglal a homlokzati részen elhelyezett arany zsámolyon. Megkereszteletlen, de ő vezeti az ülést. A „pogány" papok megtagadták a feloldozást a brutális kínzótól, a keresztény püspökök viszont „Krisztus helytartójának" ismerik el. Mint ilyennek joga van arra, hogy javaslatot tegyen a krisztológiai formulákra. A püspökök pedig megszavazzák.

A tények tanúsítják a központi Krisztus-hitvallás átpolitizálását. Vessük csak össze a Nikaiai Hitvallás és a Római Hitvallás döntő pontjait!

Róma (150 körül)	Nikaia (325)
Hiszek Istenben	Hiszünk az *egy* Istenben
a mindenható Atyában	a mindenható Atyában
és Jézus Krisztusban	és az *egy* Úrban, Jézus Krisztusban
	aki *egy*lényegű az Atyával
aki született	
	aki leszállt
Máriától, a szűztől	emberré lett
megfeszítették Pontius Pilatus alatt	szenvedett
a Szentlélekben	a Szentlélekben
a Szent Egyházban	

Vaknak kell lenni ahhoz, hogy valaki ne vegye észre a császár keze nyomát (*egy* Isten és *egy* Úr; a brutális kínzó és többszörös gyilkos Pilátus kihagyása; egylényegű: hogy egy proletár ne zavarja az égi és földi egyeduralmat; az egyház kihagyása: ne zavarja az egyeduralmat).

A császár vallástalanságával tökéletesen arányban állt a püspökök erkölcstelensége. „Tekintetbe vették a császári kívánságokat, mivel abban reménykedtek, hogy a császári kegy révén még magasabbra hághatnak; sok püspök titkos vádiratokkal jelentette föl püspöktársait a császárnál; csak öt püspök tagadta meg az aláírást, bérük a leváltás és a száműzetés volt; nem vallási viták döntötték el a zsinat kimenetelét, hanem a császár hatalmi parancsa" (J. Burckhardt: Die Zeit Constantins des Grossen, 250–270. o.; Szókratész egyháztörténete I,8).

—n—s

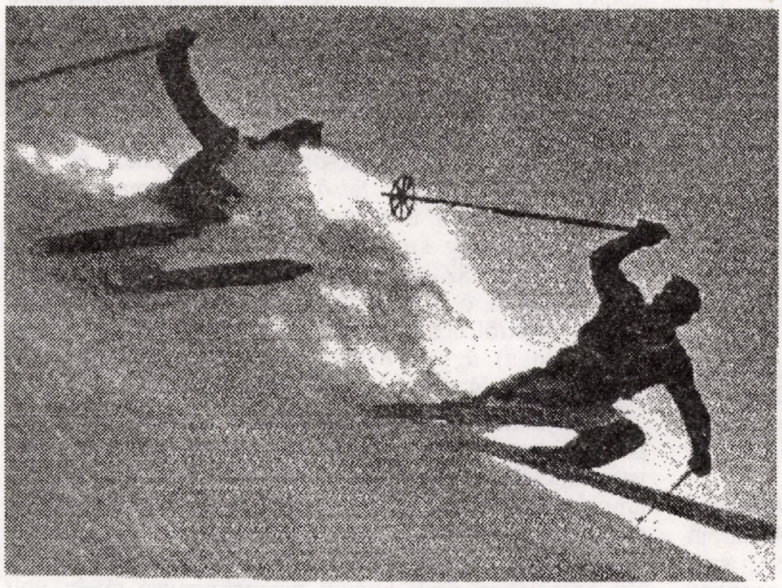

(Írásunk **Anton Mayer** *azonos című könyve — Walter-Verlag, Olten 1983 — ismertetésének első része. A cím arra utal, hogy már az Újszövetség írói megalkották a szegények Jézusából a gazdagok Krisztusát.)*

A konstantini fordulat következményei

Az egyház túláradó hálája

A konstantini fordulat (nevezetesen az, hogy 313-as türelmi rendeletével Konstantin császár véget vetett az egyházüldözés időszakának, s előbb a többi vallással egyenrangú, majd kiváltságos helyzetbe hozta az egyházat) hatásos példája annak, hogy új szociológiai realitások befolyására milyen erősen meg tud változni a vallásos hit.

A korai egyház Jézus megkísértésének történetében (Mt 4,1–11; Lk 4,1–13) **sátáni kísértésként utasította el a hatalom és dicsőség útját,** s a konstantini fordulatig alapvetően ragaszkodott a szenvedés útjához, hogy az idők végezetén majd belépjen Isten Országának dicsőségébe; a szenvedésben, az üldözöttségben, a kiüresedésben (kenózis, vö. Fil 2,7) a feladatának és küldetésének megfelelő utat ismerte föl. Ez az alapvető szemléletmód még a 3. század második felében is kifejeződött — igaz, utoljára — abban, hogy elítélték az antiochiai püspök, Samosatai Pál felfuvalkodott fellépését.

Konstantin alapvető jelentőségű döntés elé állította az egyházat ajánlatával: a tét az volt, miféle utat fog bejárni az egyház a történelemben. Az Újszövetség nyelvén szólva az volt a kérdés, vajon az egyház kísértést lát-e a császári ajánlatban, és kész-e arra, hogy továbbra is Mestere kiüresedésének útját járja, vagy pedig elfogadja a kísértő ajánlatot.

A császár barátként, védelmezőként, pártfogóként közeledett az egyházhoz; felkínálta számára a bevonulást a Birodalomba és annak dicsőségébe, és elhalmozta megbecsüléssel, pénzzel és ragyogással. **Az egyház** számára immár nyitva állt a Birodalom minden dicsősége és minden hatalma: **örömmel el is fogadta a császári ajánlatot, és nem vette észre, hogy ezáltal új történelmi útra lépett, amely egész üdvtörténeti alakjának megváltozását jelentette;** nem mérvén föl ennek a változásnak a súlyát, hálatelten nézett föl a jóságos császárra, akiben nem a kísértőt, hanem Isten végrehajtó szervét látta. „Íme, elsöpörtetett minden ellenség”, írja *Lactantius* az egyház frissen elért szabadságának hatása alatt, „nyugalom szállt immár a földre. A nemrég még földre taposott egyház *ismét felemelkedik;* Isten temploma, melyet az istentelenek lerombol tak, Isten irgalmassága által ismét fölépül, *még nagyobb dicsőségben.* Mert Isten olyan uralkodót támasztott, aki visszavonta a hatalmasok önkényének elvetemült és véres parancsait, és megkönyörült az emberi nemen. Most kedves és napos béke örvendezteti meg mindenki szívét.”

Lactantius értékes tanúja annak a hangulatnak, amely a hirtelen fordulatra eltöltötte az egyházat. Az első érzés, amely a kereszténye ket a hirtelen váltás nyomán lelkesítette, a diadal érzése volt a kereszt győzelme miatt, és a természetes hála az iránt, aki nemcsak véget vetett az üldözéseknek és kezet nyújtott az együttmunkálkodáshoz az igazságtalanul bántalmazottaknak, hanem megbecsüléssel, ragyogással és ajándékokkal is elhalmozta a klérust, és kiöntötte rá kegyeinek bőségszarujá t. *Hatalmas ujjongás járta át az agyonhajszolt és megkínzott keresztények sorait, és elképzelhetjük, micsoda megnyugvással fogadta Konstantin a feléje áradó dicsőítést.*

Hallgassuk csak meg, hogyan ad hangot az egyház általános hangulatának *Caesareai Euszebiosz*, a Konstantint magasztaló egyházi szónok. Konstantinnak a milviusi hídnál Maxentius ellen (312-ben) aratott győzelme után ezt írja az általános örömről: „Így hát az Istentől szeretett császár a győzelmet adó keresztről tett hitvallásával dicsekedett, és a rómaiaknak is teljes nyíltsággal megvitte Isten Fiának hírét. A város minden lakója, maga a szenátus ugyanúgy, mint a néptömegek, mintegy ismét föllélegeztek a zsarnokok keserű uralma után, és úgy vélték, most egy tisztább napfény sugarait élvezik és új, friss életre születtek újjá. És a nyugati óceán partján lakó népekig terjedően mindenki annak az érzésnek örvendezett vidám ünnepi összejöveteleken, hogy megszabadult a korábbi nyomasztó szenvedéstől, és nem fáradtak bele abba, hogy dicshimnuszokkal magasztalják a győzelmes hőst, Isten jámbor szolgáját, valamennyiük közös jótevőjét. Egy szívvel és egy szóval vallották meg mindannyian, hogy Isten kegyelme révén Konstantinban az üdvösség virradt föl az egész emberiségre” (Vita Constantini, I,41).

Euszebiosz a „győzelmet adó keresztről” beszél, de nem a Jézus kereszthalála által kivívott üdvösségre gondol, hanem arra a keresztre, amely katonai győzelmet ad. Itt már **láthatóvá válik a császár győzelmi teológiája, melyet az egyház átvett.** Konstantin „győzelmes hőssé” válik, „Isten jámbor szolgájává”, „valamennyiük közös jótevőjévé”, aki által Isten üdvösséget teremt és hoz — olyan üdvösséget azonban, amely a császár politikai birodalmában válik történelmi valósággá.

Ugyanez az ujjongás uralkodik Keleten is Konstantin Liciniuson aratott győzelme (324) után. *Euszebiosz* itt megismétli azt a győzelmi teológiát, amely Isten győzteseként mutatja be a császárt: „Minthogy most félreállíttattak az útból az istentelen férfiak, a napsugarakat nem szennyezi be többé az, hogy zsarnokok uralmát kell bevilágítaniuk. A Római Birodalom minden része egyesült; Kelet provinciái egyesültek a másik féllel, és azáltal, hogy egyetlen férfi uralma alá került minden, az állam egész testének mintegy ékszerként egyetlen fő adatott. A világító jámborság fényes sugarai örömteli napokat hoztak azoknak, akik eddig sötétségben és a halál árnyékában ültek. Senki sem gondolt többé a korábbi szenvedésekre, mindenütt mindenki a győztest ünnepelte, és mindnyájan megvallották, hogy a császár megmentőjét akarják istennek elismerni. Konstantin pedig, a győzelmes, az istenfélelem legtisztább erényével kitüntetett császár — hiszen a legteljesebb joggal igényelte ezeket a mellékneveket ama győzelem miatt, amelyet Isten ajándékozott neki minden ellenfelével és ellenségével szemben —, nos, Konstantin ismét megkapta Keletet, s a Római Birodalmat teljesen és osztatlanul, amint az korábban is volt, magához vonta, hogy rögtön elvigye mindenkinek a hírt Istenről, az egyetlen uralkodóról, azonban a hatalmas Római Birodalom egyetlen uralkodójaként maga is az egész világot irányítsa” (Vita Const., II,19).

A Római Birodalom itt már alapvetően keresztény birodalommá változott, és nagyon is érthető az **általános öröm** e változás miatt: „Most eltűnt minden félelem a szenvedéstől, ami eddig minden embert nyomasztott: minden provinciában és városban derűsen ünnepelt a nép, örömteli ábrázattal és csillogó szemekkel tekintettek egymásra a korábbi lesújtottak; kórusaik és himnuszaik legelsősorban Istent, a legfőbb uralkodót ünnepelték véget érni nem akaró ujjongással, azután a dicsőség koro-

názta győztest és nagyszerű fiait, az Istentől szeretett cézárokat; a régi szenvedésekre nem emlékeztek többé, minden istentelenség feledésbe merült; élvezték a jót, amit a jelen kínált, és várták, amit a jövő ígért még" (Vita Const., II,19; vö. Hist. eccl., X,9,7).

Ez a túláradó és túlburjánzó háládatosság nem korlátozódott csupán a keresztény népre, hanem **a püspököket is eltöltötte.** Erről tettek bizonyságot az első egyetemes zsinatra *Nikaiában* összegyűlt püspökök, akik együtt ünnepelték a császárral trónra lépésének huszadik évfordulóját, vele lakomáztak és gazdagon megajándékozva távoztak tőle (vö. Vita Const., III,7–16).

Ugyanígy viselkedtek a *jeruzsálemi templomszentelésre* egybegyűlt püspökök: „Isten szolgái imákkal és beszédekkel emelték az ünnep fényét; egyesek a világ megváltójává magasztalták föl az Istentől szeretett császár szent szeretetét, és fölsorolták a Szent Sír temploma körül szerzett nagyszerű érdemeit; mások az isteni tantételekről mondott dicsőítő ünnepi beszédeikkel szereztek élvezetet az összes jelenlévők fülének... Azok pedig, akik nem tudtak ilyesmivel foglalkozni, vértelen és titokzatos áldozatokkal engesztelték az Isteni Lényt, könyörgő kéréseket küldvén feléje az általános békéért, Isten egyházáért és magáért a császárért, valamint Istentől szeretett fiaiért... Így aztán nagy örömmel ültük meg a templomszentelés ünnepét a császár uralkodásának harmincadik évében" (Vita Const., IV,45).

Euszebiosz még egy sor másik alkalmat is felsorol, amikor **a püspökök nem győztek eléggé kitűnni Konstantin dicsőítésében** (vö. uo., többek között IV,47). Elképzelhetjük, miért és hogyan dicsőítették a császárt; Euszebiosz számos példáját őrizte meg számunkra annak, hogy *mindig a múlt és a jelen összehasonlítása ösztönözte az egyházi vezetőket a keresztény császár iránti túláradó hálára:*

„Az Istentől szeretett császár semmit sem mulasztott el kötelességeiből; azáltal viszont, hogy mindenben az ellenkezőjét tette annak, amit röviddel korábban a kegyetlen zsarnokok megengedtek maguknak, felülkerekedett minden ellenfelén és ellenségén. Amazok, elpártolván az igaz Istentől, sokféle kényszerrel arra szorították az embereket, hogy hamis isteneket tiszteljenek; ő ellenben szóban és tettben egyaránt megmutatta, hogy ezek a hamis istenek egyáltalán nem is léteznek, és arra intett, hogy mindenki az egyetlen igaz Istent ismerje el. Amazok káromló szavakkal gúnyolták továbbá Isten Krisztusát; ő azonban a szenvedés jelével dicsekedve éppen azt választotta ki győzelmi és védelmi zászlajává, amire az istentelenek leginkább irányították káromlásaikat. Amazok előzték Isten szolgáit, és megfosztották őket javaiktól; ő mindnyájukat visszahívta és visszavezette őket az otthoni tűzhelyhez. Amazok szégyennel és gyalázattal halmozták el őket; ő mindenki szemében tisztelttté és irigyeltté tette őket... Vitathatatlan, hogy mindez Isten műve, aki a gonoszok bandájával az Istentől szeretett császárt állította szembe ellenfelül" (Vita Const., III,1).

Az egyház és vezetői azonban tökéletesen vakok voltak azokra a veszélyekre, amelyek Konstantin ajánlata mögött rejtőztek. Elfelejtették, vagy nem akartak számot vetni azzal, hogy a hatalmas császár, ha külsőleg meg volt is győződve a keresztény vallás hatalmáról és értékéről, belsőleg csak kevéssé azonosult annak eszméivel. Mindenki az időkszerencsés változásának és azoknak a ragyogó kilátásoknak a hatása alatt állt, amelyek megnyíltak a keresztény tanítás terjedése előtt. Az állam síkra szállt mellette, biztosította számára a nyilvánosság jogát, először a pogány vallás *mellett*, hogy azután hamarosan szembeszálljon azzal, és a kereszténységet tegye államvallássá.

Térdre borulás a császár előtt

Az egyháznak igencsak hamar meg kellett fizetnie a császártól kapott előnyök, kegyek és támogatások árát: *szabadságának elvesztése állt szemben a császári támogatással.* Az állam és az egyház közötti új viszony sajátos jellegét ugyanis az a tény adta meg, hogy a császár az egyházban is önmagának igényelte a legfelső vezetést. Ha Konstantin ragaszkodott is az összes vallások iránti toleranciához, kormányzása alatt lényegi vonásait tekintve mégis korán kialakult már az az állapot, amely a következőkben jellemző az egyház egész helyzetére: **A keresztény egyház a legfelső császári vezetésnek alárendelt államegyház lett** a Római Birodalomban. A császár persze nem kevésbé volt érdekelt ebben a folyamatban, mint az egyház maga. *De hogy mit jelent ez a helyzet, az a római állam és annak államvallása közötti bensőséges kapcsolatból derül ki.*

A Római Birodalom a pogány korban egyszerre volt politikai és vallási szövetség. A nemzeti kultuszt szolgáló berendezkedések megteremtése és irányítása az állam dolga volt, az államjog szabályozta a nemzeti kultusz-szövetség teljes jogrendjét és az egyének vele kapcsolatos jogait és kötelességeit, s **a császár maga volt az államvallás főpapja, pontifex maximusza.** Az egész állami életet vallási ceremóniák kísérték. *Az államvallás volt a birodalom egységének egyik legfontosabb alapja és összetartó eszköze.*

Konstantin valláspolitikája még teljességgel ezekben az államvallásról alkotott római elképzelésekben mozgott, és ő elég okos volt ahhoz, hogy szükségtelenül ne avatkozzék be az egyház belső ügyeibe. Ahogyan nem írta elő mérnökeinek az építkezések technikáját, hanem csak a nagy terveket vázolta föl s a kivitelezést rájuk hagyta, a hit kérdéseiben is szívesen vett leckét a püspököktől; amikor azonban birodalmi politikájáról volt szó, *a legcsekélyebb gátlásai sem voltak, hogy az egyház belső ügyeibe is beavatkozzék.*

Ez teljes egyértelműséggel nyilvánvalóvá vált abban, hogy **Konstantin hívta egybe a Nikaiai zsinatot, és ő elnökölt rajta.** Euszebiosz szerint (Vita Const., III,6,1) a császár ötlete volt egy ökumenikus zsinat megtartása. Ennek megfelelően ő hívta meg a püspököket (és nem, mondjuk, Róma püspöke!), rendelkezésükre bocsátotta a birodalmi postakocsikat, és megérkezésük után ő szállásolta el őket; ünnepélyes üléssel nyitotta meg a tanácskozásokat (igen fontos volt számára a hatásos reprezentálás!), és saját kezében tartotta a zsinat legfőbb vezetését. Aki úgy véli, hogy ezzel a ténnyel még összeegyeztethető az egyház valamiféle autonómiája, azzal nincs mit vitázni az autonómiáról.

Bár Konstantin nem maga hozta meg a hittel kapcsolatos döntéseket, amint az a bizánci cezaropapizmus révén az 5. századtól szokásossá vált, de elültette ennek a fejleménynek a csíráit. Ő tűzte azt a feladatot a zsinat elé, hogy az egyház egységének érdekében általánosan kötelező hitvallás-formulát fogalmazzon meg, s ő maga tett arra javaslatot — valószínűleg udvari püspöke, Cordobai Hosius tanácsára. A zsinat püspökei elfogadták ezt, noha nemigen tudtak mit kezdeni vele, amint az elkövetkező viták megmutatták. **A Nikaiai Hitvallás kizárólag a császár nyomására jött létre.** (Ezzel az intézkedéssel Konstantin azt is meghatározta, hogyan viszonyuljanak utódai az egyetemes zsinatokhoz: A császárok nemcsak egybehívták a nagy egy-

házi összejöveteleket, hanem ők nevezték ki az elnököket is, császári biztosok útján ők vezették a tárgyalásokat és alkalmilag maguk is felszólaltak az üléseken. *Az egyetemes zsinat nem csupán az egyház legfelső szervévé vált, hanem az egyház és a birodalom szoros kapcsolata miatt egyidejűleg a kormányzás egyik szervévé is.)*

A püspökök testületének korlátlan ura valójában a császár volt, aki *„társpüspöknek”* is nevezte magát; ezt Athanáznak és a többi püspöknek is meg kellett tapasztalnia, amikor nem vetették alá magukat az ő akaratának. A jámbor császár ekkor tudott másképp is beszélni. Konstantin ténylegesen nem elégedett meg *„a kívülállók püspökének”* funkciójával sem, hiszen ugyanazon Euszebiosz szerint (Vita Const., I,44) *„mindenki püspökének”* érezte magát, akit Isten iktatott be: „Kiváló mértékben fordította gondját az egyházra, és ezért — amikor a különböző országokban egyesek meghasonlottak egymással — egybehívta Isten szolgáinak összejöveteleit, mintha Isten őt mindenki püspökévé tette volna meg.” **A püspökök a legcsekélyebb ellenállás nélkül ismerték el ezt a császár által gyakorolt funkciót.** Athanáz sem vitatja el alapvetően ezt a jogot a császártól, amint a legjobban bizonyítja ezt, hogy sűrűn fordult a császárhoz.

Késői korszakában a császár maga is személyesen aláírta a zsinatok határozatait, s ezzel formálisan is rájuk ütötte a császári döntések pecsétjét. **Az egyház** tehát gyakorlatilag egyre inkább a császárban találta meg középpontját, és **alattvalói viszonnyá alakította hozzá fűződő eredeti, partneri viszonyát**.

Ez először a püspökválasztásokban és kinevezésekben mutatkozott meg, *amelyekre az udvar minden fontos esetben mértékadó befolyást tudott gyakorolni* azáltal, hogy az érintett provincia püspökei, akik a választásra összegyűltek és az elárvult gyülekezetnek új pásztorra tettek javaslatot, tekintetbe vették a császári kívánságokat, mivel egyesek közülük abban reménykedtek, hogy a császári kegy révén még magasabbra hághatnak.

Ez az egyházi előzékenység más alkalmakkor is megmutatkozott. **A püspökök már az Arles-i zsinaton (314) kinyilvánították a császár iránti hálájukat:** A 7. kánon elrendeli, hogy az állami közhivatalnokok a többi hívőtől eltérően nem esnek (ipso facto) az egyházból kizárás büntetése alá, ha kiközösítés terhe alatt megtiltott tettet követnek el. Más szavakkal, a római kormányzók és magisztrátusi hivatalnokok kivételezett helyzettel rendelkeznek az egyházban, akárcsak a püspökök az államban. A 3. kánon pedig kiközösíti azokat a katonákat, akik „béke-időben megtagadják a katonai szolgálatot”. Ez a 3. kánon még nem a tulajdonképpeni hadi szolgálatot, hanem csak a békeidőbeli katonai szolgálatot teszi kötelezővé. Mindkét kánonban kifejeződésre jut azonban az a meggyőződés, hogy *mostantól kötelességgé válik az állam szolgálata — a közigazgatásban és a hadseregben egyaránt.* Az elnyert jótettekért hálából az egyháznak az új helyzethez kell alkalmaznia fegyelmi rendjét.

Az egyház tehát immár a császárban és az államban látta az őt oltalmazó hatalmat, és a lehető legszorosabban alkalmazkodott védelmezőihez, készségesen kiszolgáltatva magát és lemondva addigi önállóságáról. Abbeli fáradozásában, hogy a lehető legteljesebben integrálódjék a birodalomba, **a nikaiai első egyetemes zsinaton lemondott addigi szervezeti beosztásáról:** az egyházi provinciákat most az állami provinciák szerint rendezték és osztották be — Róma, Alexandria és Efezus régi patriarchátusainak kivételével. (Az az alaptétel, hogy egy-egy város állami rangja határozza meg az egyházit is, később még súlyos vitákhoz vezetett, amikor Konstantinápoly, az „új Róma” egyházilag is elfoglalta helyét a régi Róma mellett.) Az egyház berendezkedett az új helyzetre, akárcsak annak idején Arles-ban a katonai szolgálat és a helytartói hivatalok ügyében.

Ebben az állami közigazgatás rendjéhez történt alkalmazkodásban még egyszer láthatóvá vált az egyház bevonulása az államba: az egyház egyelőre nem is tehette volna szorosabbá és bensőségesebbé alkalmazkodását az államhoz. A Níkaiában összegyűlt háromszázhuszonhárom püspök szinte megbabonázva bámult új uralkodójára, és a győzelmes Krisztust látta benne. Az üldözések beszüntetője és a keresztény egyház fölmagasztalója iránti túláradó hála érzelmei olyan erősek voltak a püspökök testületében, hogy nem vetették össze megfontoltan a megtűrt és üldözött egyház addigi belső autonómiáját és mostani kiszolgáltatását az államnak.

Az egész konstantini korban a leghalványabb ellenkezés vagy tiltakozás sem hangzott el az egyház új életformája ellen. Konstantin idejéből egyetlen olyan dokumentumot sem ismerünk, amelyben akár csak a legcsekélyebb kétség is megszólalna, még Athanáz részéről sem. Elsőként a („szakadár”) donatisták vetik föl a kérdést, mi köze a császárnak az egyházhoz — de ők is csak azután, hogy előzőleg a császár ítéletét kérték, és a rövidebbet húzták. Csak nagyon kevesen (pl. Szent Jeromos és Cagliari Lucifer püspök radikális követői, az ún. luciferiánusok) látták az egyház hanyatlásának okát annak új helyzetében. Konstantin korában a győzelem mámora töltötte be az egyházat, amelyet még teljesen elbódítottak a váratlan, óriási és gyors sikerek: az elszenvedett jogtalanságok jóvátétele, a kitüntetések és méltóságok, a világban és az államban betöltött új helyzete, a ragyogás és az észbontó pompa.

Amikor viszont az ariánus küzdelmek és a Constantiusszal szerzett első rossz tapasztalatok következtében alábbhagyott az első kábultság, késő volt: az egyház már nem volt kész arra, hogy lemondjon arról, amit Konstantin ajándékozott neki. *Új helyzetét jogaként kezdte védelmezni* a császárral szemben. Az egyik lépésből adódott a másik, az egyik kísértés kiváltotta a másikat. Amikor aztán a harmadik generációban minden kellőképpen összekuszálódott már ahhoz, hogy senki se láthassa át, **a Diabolosz** — hogy az Újszövetséggel szóljunk — **az egyházban elérte azt, amivel az Úrnál csődöt mondott:** a szolgai és szenvedő állapot fölcserélését a diadal, a dicsőség és a hatalom állapotával.

Ez volt az egyház bűnbeesése, amelyből a világgal keveredésének legtöbb további bonyodalma fakadt. Isten Országa e világi országgá vált, amelyet a kard és az erőszak állami eszközeivel kívántak létrehozni és megtartani. Az egyháznak azonban nem jutott el a tudatáig, hogy a birodalomba történt bevonulásával teljesen új ösvényre tért, amely ellentmondásban áll a jézusi üzenettel, sőt *mindmáig szívósan és vallási pátosszal ragaszkodik ehhez az úthoz.*

A testvéri közösség felbomlása

A konstantini fordulattal a hívek széles rétegeiben az az archaikus vallásosság váltotta föl a keresztény hitet, amely szinkretista módon az antikvitás gazdag vallási formavilágától kölcsönözte kifejezésformáit. Természetesen a legkorábbi időktől fogva megvoltak az egyházban — az újonnan megtértek körében — a felszín alatti, rejtett pogányság

maradványai, amint ezt tanúsítják Pál levelei, amelyeknek a gnózis különböző fajtáival kellett vitába szállniuk. *A kereszténység belső kiüresedése azonban a 3. század óta a hívők számának növekedésével párhuzamosan nőtt.* Ebben az időszakban az érvényre jutó hellenizmus és a vele összenőtt allegorikus szentírás-értelmezés talaján az egyház elveszítette azt a képességét is, hogy különbséget tegyen az antik vallásosság és a keresztény hit között.

A kereszténység hozzáidomulása az antikvitáshoz a 3. században még túlnyomó részt a gondolatok és elképzelések területén ment végbe, anélkül hogy a helyi keresztény egyházközségek és kultuszuk lényegi strukturális változást szenvedett volna. **Az eucharisztiát ünneplő helyi egyházközség volt az utolsó gátja annak, hogy a szinkretizmus elárassza az egyházat:** *itt ellenőrzés alatt tudták tartani az újonnan megtértek felszín alatti pogányságát, ismételten meg tudtak küzdeni vele és meg tudták szüntetni;* a Konstantin előtti egyház kultuszában a hívek pogánysága nem talált egykönnyen búvóhelyet, ahol keresztény külsőségek mögött elrejtőzhetett volna. A helyi egyházközségek ebben az időben rendszerint áttekinthetők voltak: a hívők ismerték és ellenőrizték egymást, ápolták a kölcsönös segítségnyújtás és gondoskodás gyakorlatát. *A helyi egyházközség ugyan nem valósította meg tökéletesen a testvériséget, de strukturálisan még arra irányult.*

Az egyházi kultusznak a konstantini korral bekövetkezett strukturális változásával azonban az egyházközség is megváltozott: A helyi egyházközség ekkor már nem volt képes ellenállást tanúsítani a hívek rejtett pogányságával szemben; ellenkezőleg, *új kultuszformái révén az antik vallásosságot ápolta és megerősítette abban a híveket.* A még hívő keresztények számára igen nehézzé vált ekkor, hogy megőrizzék az egyházban eredeti keresztény hitüket, anélkül hogy összekevernék vagy fölcserélnék azt az antik vallás elemeivel. Ez a keveredés immár a struktúrából adódott; ebben állt a Konstantin utáni egyház újdonsága.

Ezért már a helyi egyházközség sem tudta megakadályozni, hogy az antik pogányság elárassza az egyházat. Az utolsó vacsora ünneplésének eredeti elevenségéből — ahogyan azt Pál a két korinthusi levélben ábrázolja — semmi sem maradt meg. A közös étkezésből annyi maradt, hogy rituálisan rögzített módon vették a püspök kezéből a kenyeret és a bort. A nép külsődleges részvétele a kultuszban efféle formákra korlátozódott, melyek a pogány és a zsidó kultuszban is ismeretesek voltak.

Úgy tűnik, azáltal hogy a hívők száma fokozatosan hatalmas tömeggé nőtt, a bazilikák egyre nagyobbakká váltak, a szertartásokat gazdagabban formálták meg és feszesebben fogták össze, *313-tól, az egyháznak biztosított békétől kezdve jelentősen csökkent a részvétel az istentiszteleteken,* s ez a részvétel is az ősrégi, egészen rövid s a nagyobb néptömeg számára alkalmas liturgikus válaszok közös elmondására korlátozódott. A hitben való kölcsönös épüléshez, ami hozzátartozott a kora keresztény testvéri lakomához, most nemcsak a keresztény hit hiányzott a legtöbb egyháztag esetében, hanem hiányoztak a külső feltételek is: **A tömeges áttérések miatt ugyanis az egyházközségek áttekinthetetlenekké váltak,** *az egyes közösségi tagok közötti kapcsolatok meglazultak és egyfajta hatástalan egyházközségi tudatra korlátozódtak.*

Az egyházközségek nagysága önmagában véve megoldható probléma lett volna. Már Jeruzsálemben is egészen spontánul több házi közösség alakult ki. De a monarchikus püspökség által vezetett és uralt egyház már nem bizonyult késznek arra hogy az egyházközségek felosztásával válaszoljon az új helyzetre. A monarchikus püspökség ugyanis időközben annyira megszilárdult és ideológiailag annyira meggyökeresedett, hogy az egész egyházban érvényes volt az az alaptétel, miszerint minden helységben csak egy püspök lehet, s ha lehet, csak egy templom. Csak az olyan nagy metropoliszokban kellett több templomot építeni, mint Róma és Alexandria, mivel ott a legnagyobb bazilika sem volt képes befogadni a hívőket. Így bomlott fel a testvériséget jelentő helyi egyházközségek régi struktúrája; maradt a passzív templomiközönség, amely végignézte a pompás kultikus cselekményeket, és amelyet legfőljebb rendkívüli retorikai remekekkel lehetett kimozdítani passzivitásából, és spontán tetszésnyilvánításra bírni.

Az istentiszteletnek *a növekvő klerikalizálódás következtében* Hippolütosz óta érvényre jutott megmerevedése ellenére az istentiszteleti összejövetel a Konstantin előtti időben még mindig megmaradt az egyházközségi élet centrumának és erőforrásának, annak a helynek, ahol a tagok közötti közösségi kötelékek ismételten megújultak. A konstantini fordulat után **eltárgyiasult rituális ünneplés azonban nem volt képes többé arra, hogy az összejött gyülekezetből keresztény koinóniát (közösséget) alkosson.** A keresztény nép nem tagozódott kisebb egységekre, és többé nem vett részt alkotó módon sem a kultuszban, sem egyházközség fölépítésében.

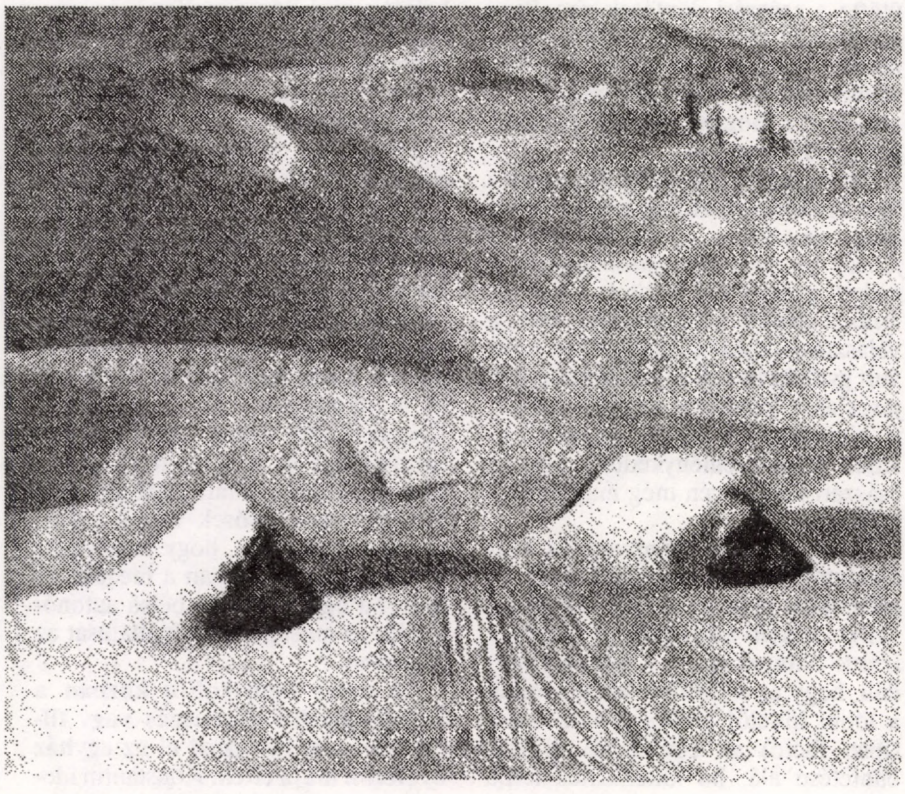

Az istentiszteleti összejövetelek új atmoszférájáról **az egyházatyák** megnyilatkozásai alapján alkothatunk képet; ők ugyanis **folytonosan arról panaszkodnak,** hogy a hívek nem figyelnek oda, és sűrűn intik őket nyugalomra és odafigyelésre. A nagy metropoliszokban már a 3. század közepén elhangzanak az első panaszok amiatt, **hogy a (jelen lévő) hívek rá sem hederítenek az istentiszteletre.**

Órigenész azt panaszolja, hogy a keresztények nem akarják meghallgatni a szent olvasmányokat, hanem szívesebben folytatnak világias fecsegést a templom távoli sarkaiban. — *Aranyszájú Szt. János* ismételten így panaszkodik: „Amikor a pap az asztal előtt áll, kezeit az ég felé tárja és a Szentlelket hívja, hogy megjelenjék és megérintse a felajánlott adományokat, akkor nagy nyugalom van; nagy a hallgatás, amikor a Lélek eljön és kegyelmet oszt... Amikor viszont látod, hogy a Bárányt leölték és földarabolták, akkor zajongasz, zavart keltesz, vitatkozol és szitkozódol" (Sermo 34). — Az *Apostoli Konstitúciók* által áthagyományozott istentiszteleti rend a 4. század végéről származik a szír egyházi provinciából. Többek között ez az utasítás áll benne: „A gyerekek a lépcsőkön álljanak, és egy másik diakónus álljon mellettük, hogy nyugton maradjanak. Más diakónusok járkáljanak föl s alá, és tartsák szemmel a férfiakat és a nőket, hogy ne keletkezzék zaj, és senki se integessen, sugdolózzon vagy aludjon. A diakónusok álljanak a férfiak ajtajához, a szubdiakónusok pedig a nők ajtajához, hogy senki se menjen ki, vagy az áldozat idején ki ne nyissák az ajtókat, még ha egy hívő akarna is bemenni." — *Szent Ambrus* biztosít minket arról, hogy a nép szívesen énekelt, és hogy a tömeg, amely különben az olvasmányok idején egy pillanatra sem akart csöndben maradni, rögtön felhagyott a lármázással, mihelyt rázendítettek a zsoltárra (in Ps XII). — Ugyanezt a képet festi *Ágoston,* amikor arról panaszkodik, hogy egyesek tisztán mechanikusan imádkoznak és énekelnek, „mint az idomított pintyek, papagájok, hollók és szarkák".

Mindezekben a tünetekben a keresztény lakomaünneplés felbomlása tükröződik; **a nép részvétele a csökevényes válaszokra és a felkiáltásokra korlátozódik,** *a Szíriából átvett zsoltáréneklés bevezetése pedig azt a célt szolgálja, hogy kitöltse a keletkezett űrt, és kikapcsolja a gyakran felpanaszolt fecsegést.*

A régi értelemben vett egyházközség megszűnt létezni, **a visszamaradt kultikus gyülekezet viszont már nem rendelkezett átalakító erővel:** külső és belső okokból fakadóan nem volt már abban a helyzetben, hogy krisztianizálja tagjait. Miután a régi egyházközség összetört, a katekumenátus is elveszítette komolyságát és erejét: Ágostontól tudjuk, milyen kevéssel megelégedtek. *Az egyház nem tudott többé megbirkózni a tömeges áttéréssel: a hívek megtartották régi vallásosságukat — keresztény előjellel.*

Kultuszának eltárgyiasításával és ritualizálásával az egyház támogatta ezt a rejtett pogányságot. Miután pedig **átvette az államvallás funkcióját** és az állam nyilvános kultuszát hajtotta végre, alapvetően az állampolgárokat képviselte. **Ezáltal megfosztották tulajdonképpeni funkciójuktól az eddigi helyi keresztény egyházközségeket,** hiszen azok éppenséggel a politikai közösségtől különböző és attól elválasztott hitközösségként léteztek, s az előbbiből csak azokat foglalták magukban, akik önként és saját hitbeli döntésükből fakadóan csatlakoztak hozzájuk; akkor még nem a születése, hanem a hite tett valakit kereszténnyé. Most azonban alapvetően a politikai közösség alkotta a vallási közösséget is, amely a hivatalos állami kultusz hordozója lett. *A politikai és a vallási közösség alapvetően egy és ugyanaz a valóság volt, csak különböző nézőpontokból.*

Noha az egyházat és az államot alkotó nép e kikényszerített egységének tulajdonképpeni törvényes meggyökereztetése csak 380-ra, Nagy Theodosius uralkodásának idejére esik, mégis meglepő, hogy Konstantin befolyására az egyház milyen korán alkalmazkodott ezekhez az antik elképzelésekhez. Ugyanis *már a Nikaiai zsinaton elkezdték az egyházi szervezet hozzáigazítását az államihoz:* a hagyományosan kialakult szövetkezések helyett a politikai–földrajzi tagozódás jutott érvényre azáltal, hogy azok az állami provinciák szövetségéhez kapcsolódtak; a provinciák fővárosai váltak a metropoliták székhelyévé, s csak a négy régi patriarchátus tartotta meg régi jogait. Később a politikai és a vallási közösség egymáshoz idomulása lefelé is végbement, úgyhogy néhány nyelvben a „plébánia" (amely a plebs = nép szóból származik) még ma is egyaránt jelenti az egyházi és a polgári közösséget (a községet és az egyházközséget).

A papság elvilágiasodása

A számtalan adományban részesített egyház — amelynek **papjait mentesítették a közterhektől és az adóktól** — immár olyan embereket csábított arra, hogy egyházi hivatalokba jussanak, akik alkalmatlanok voltak azokra. Mellettük természetesen akadtak kiemelkedő személyiségek is a 4. századi klérusban, és az egyháztörténészek a teológia virágkoráról beszélnek; de ezek a nagy egyházi férfiak kivételek voltak. Sokkal inkább arról van szó, hogy olyan vezetői réteg alakult ki ekkor az egyházban, amelyet egészen más fából faragtak.

A 305-ös Elvirai zsinat a 18. kánonban még arról panaszkodik, hogy nemcsak a papok, hanem a püspökök is polgári foglalkozással kényszerülnek megkeresni a kenyerüket; **a konstantini törvényhozás viszont mentesítette a klerikusokat a polgári foglalkozástól,** mivel profán vallási mentalitása alapján a császár úgy látta, hogy a profán feladatok profanizálják szakrális hivatalukat és szakrális személyüket egyaránt. Az egyház magáévá tette a papi hivatalnak ezt az archaikus szemléletét, és még manapság is teljes határozottsággal képviseli, amint a „munkáspapokkal" kapcsolatos viták megmutatták.

A konstantini kegyek következtében a klérus mentesült minden anyagi gondtól, nem kellett többé polgári foglalkozás után néznie, így aztán sok szabad idővel rendelkezett. *Amit Konstantin elkezdett, azt sok keresztény utánzója folytatta, különösen a gazdag matrónák:* Az általuk alapított templomokat gazdag földbirtokokkal és értékes istentiszteleti tárgyakkal látták el. Alig két emberöltő múltán az állami törvényhozásnak már föl kellett lépnie azellen, hogy a klérus kihasználja a jámbor vallásosságot, különösen a nőkét. A kiváltságolt vallás új klérusa az egyházi vagyon kezelésével volt elfoglalva, és azon járt az esze, hogyan gyarapíthatná azt.

A 4. század közepén I. Damasus pápa címére császári leirat érkezett, amely energikusan megálljt parancsolt a klerikusok rafinált örökséghajhászának, és államilag lefoglaltatta a végrendeletileg (főként a gazdag matrónák által) a papoknak szánt adományokat, ha azok nem rokoni örökségből származtak. Damasus ellenpártja ténylegesen szemére is hányta a pápának, hogy elődjéhez, Liberius pápához hasonlóan ő is ért ahhoz, hogy az egyház anyagi előnyére használja ki az egyház előkelő,

gazdag hölgyeihez fűződő jó kapcsolatait, és érti a módját, hogyan kell a matrónák fülébe duruzsolni.

Ezek a viszonyok ösztönözték *Ammianus Marcellinus* pogány krónikást az alábbi ironikus megjegyzésre: „Aki szerencsésen elnyerte a római püspöki méltóságot, az biztosította a jövőjét; meggazdagszik a matrónák adakozásai folytán, hintón mászkál ide-oda (ami a legfőbb hivatalnokok kiváltsága), igen tekintélyesen öltözködik és olyan gazdag lakomákat rendez, hogy asztala árnyékba borítja a királyokét" (27,3,14).

De nemcsak az ellenfelek látják a papságot ebben az előnytelen fényben, hanem egy közülük való is, nevezetesen **Szent Jeromos. Ő rajzolja meg az új római klérus legbehatóbb erkölcsi képét a 4. század vége felé.** Egyik nőtanítványához a szüzesség dicséretéről írott tanulmányában *kíméletlenül, sőt mértéktelen szatírával lép föl a római klérus „Epikuroszai és Arisztipposzai ellen", a piperkőcen elegáns bonvivánok, az összes városi pletykák rettegett terjesztői ellen.* Kölcsönhatásukban mutatja be az előkelőségeket és bizonyos papokat, hiszen *már ebben az időben megkezdődik a felső papság és a felső vezetői réteg összefonódása,* az 5. századtól pedig főként ezekből a körökből rekrutálódik a római klérus.

Jeromos elítéli a papoknak azt a szokását, hogy együtt élnek lelki nővéreikkel, az ún. agapétákkal, de még inkább azt, hogy **örökséghajhászás, uralomhoz jutás és bujálkodás céljából megjelennek az előkelő házakban.** Egyesek megjátsszák az aszkétát, hosszú hajjal, kecskeszakállal, fekete kabátban és mezítláb járnak; látszólagos böjtölésükkel átejtik a bűnös nőcskéket, aztán bőséges éjszakai evészettel behozzák lemaradásukat. Mások csak azért szenteltetik magukat presbiterekké és diakónusokká, hogy annál szabadabban nézhessenek nők után; ez a fajta díszesen öltözve, erősen tupírozva, illatfelhőt árasztva jár, minden ujján ékkövek ragyognak; csinos lábbelijüket kímélendő szinte lábujjhegyen lebegnek, kinézetük inkább egy vőlegényé, semmint egy papé. Egyeseknek csupán az volt a foglalkozásuk, hogy kiszimatolták az előkelő dámák nevét, lakcímét és kedélyállapotát.

Jeromos ismert egy olyan papot, aki valóban félelmetesé vált azáltal, hogy a leggonoszabb pletykákat szállította házról házra. Gyönyörű, gyors lovakkal közlekedett hajnaltól napestig a városban, úgyhogy csak városi postakocsisnak hívták; gyakran még hálószobájukban lepte meg az embereket; ha valamilyen berendezési tárgy vagy használati eszköz megtetszett neki, olyan hangon kezdte dicsérni, hogy akinek volt esze, rögtön neki ajándékozta.

Hogy fölmérhessük, milyen szerepet játszott a 4. század második felének papsága életében a pénz, az arany, a vagyon, olvassuk el **Szent Ambrus** *fejtegetését* Az egyház szolgáinak kötelességeiről c. művében, különösen a pénzről és a birtokokról szóló részeket, ahol szenvedélyesen fáradozik azon, hogy megmutassa a papoknak, „a testi és külső javak nemcsak hogy nem jelentenek előnyt a boldog élet szempontjából, hanem egyenesen hátrányosak". Ambrus is **elítéli „az önzetlenség és az előkelőség álarcában jelentkező, de a keresztény érzülettel ellenkező örökséghajhászást",** és egyáltalán azt, ha egy pap „telve nyugtalansággal és gonddal, üzletszerűen a közönséges kereskedésből származó keresetre irányítja gondolatait és tevékenységét". Ugyanebben a papok számára készült tanulmányban tapasztalatai és megfigyelései alapján Ambrus óvja klérust a kereskedésben alkalmazott különféle csalásoktól, a hamis súlyoktól, a csaló mércétől és az uzsorakamattól.

Egészen természetes, hogy **a magas állami funkcióvá előlépett püspöki hivatalért** — amelyre a hatalom és a gazdagság birtokosai immár szívesen tekintettek és amelyre öncélúan törekedtek — **adott esetben vérre menő küzdelem folyt.** Egyháztörténetében Theodorétosz (I,2) panaszkodik a klérus uralom- és becsvágya miatt.

Nemcsak a hívek széles rétegei maradtak bensőleg pogányok áttérésük után is, hanem még a papság egy része is. *Julianus* aposztata így számol be Illioni Pegasziosz püspökkel történt találkozásáról: „A püspök még elkísért engem Akhilleionig, és megmutatta a jó állapotban lévő sírt. Valaki arról számolt be nekem, hogy Pegasziosz korábban éppen ezt a sírt rombolta le. Valóban a mély tisztelet kifejezésével közeledett a (pogány) szentélyhez. Ezt saját szemeimmel láttam. Olyan emberek, akik most ellenségei, azt mesélték még nekem, hogy titokban az istenekhez fohászkodik és a Napot imádja. Vajon pappá szentelnénk-e Pegasziosz, ha tudnánk, hogy az istenekkel kapcsolatos elvetemült cselekedet terheli a lelkiismeretét?"

Itáliában már 378-ban annyira **elterjedt jelenség volt a püspöki székek betöltése méltatlanokkal** vagy valamilyen vétség miatt hivatalukból elbocsátottakkal, hogy a 378-as Római zsinatnak foglalkoznia kellett ezzel. E zsinatnak a császárhoz intézett beadványa ugyanis rossz püspökökről beszél, akik *más püspököket halállal fenyegetnek vagy erőszakkal elűznek,* és amazok püspökségét jogtalanul megszerzik, ahelyett hogy alávetnék magukat a római püspök bíróságának. Ezek az események, ill. az általuk kiváltott, a zsinati beadványra adott császári válasz azzal a következménnyel járt, hogy a Nyugat pátriárkája, Róma püspöke jogilag jelentősen megerősödött.

A klérus elvilágiasodása az egyházi fegyelem elleni súlyos bűnökbe hajszolta a papokat és püspököket, úgyhogy mostantól a zsinatoknak és a pápáknak ismételten és egyre sűrűbben kellett fegyelmi intézkedésekhez, sőt püspökök elmozdításához folyamodniuk. Az egyházi joghatóság és bíráskodás ezért egyre jelentősebb szerepet tölt be a vezetők és az alárendeltek közötti lépcsőzetes viszonyban, és Róma püspökét arra ösztönzi, hogy ismételten beavatkozzék más egyházmegyék és egyházmegyei szövetségek életébe, ami által ismét illetékességi viták és feszültségek keletkeztek a püspökökkel és metropolitákkal. Olyan színjáték ez, amely nem éppen a keresztény szellem megszilárdulásához járult hozzá.

Gergely G. András

Ezzel a tanulmánnyal hosszabb sorozatot indítunk el, azt a vonulatát mutatva be az egyház történetének, amely a keresztények körében nemigen ismert, vagy ha mégis, akkor nagyon eltorzított formában: mit jelentett és milyen következményekkel járt az egyház összefonódása a hatalommal, hogyan vált az üldözött egyház üldöző egyházzá, milyen szerepet játszottak az egyházban az eretnekek, és hogyan küzdöttek ellenük.Célunk a történelmi tisztázás (amennyire csak lehetséges), s e tisztázás révén az egyház megtisztulásának–megújulásának, jézusi alapjaihoz való visszatérésének elősegítése.

Fejtegetéseink az alábbi művek ismertetései, ill. részleges fordításai: Bauer, W., Rechtgläubigkeit und Ketzerei im ältesten Christentum, Tübingen 1934; Clévenot, M., Die Christen und die Staatsmacht, Freiburg 1988; Hasenhüttl, G.,–Nolte, J., Formen kirchlicher Ketzerbewältigung, Düsseldorf 1976; Hernegger, R., Macht ohne Auftrag. Die Entstehung der Staats- und Volkskirche, Olten 1963; Lexikon für Theologie und Kirche (J. Höfer–K. Rahner), Freiburg 1957; Nigg, W., Das Buch der Ketzer, Zürich 1949; Flügel, H., Die Wahrheit der Ketzer, Stuttgart 1968; Ruhbach, G., Die Kirche angesichts der konstantinischen Wende, Darmstadt 1976.



Leszkay András bácsi Moha-meséje

Ugribugri ápol

Egy télen, körülbelül kilencéves koromban, erősen meghűltem, és betegségem ideje alatt szüleim szobájában feküdtem. Egy reggel friss borogatást csavart édesanyám a mellkasomra, behozta a reggelim és így szólt: „Lehet, hogy holnap már fel is kelhetsz. Az este már csak harminchét volt a hőmérsékleted. Ha ma még egyszer jól megizzadsz, estére már csak harminchat hat lesz. Most lemegyek a faluba, de Ugribugri idehaza van. Ha szükséged volna valamire, csak kiálts neki. De a legjobb lenne, ha most újból el tudnál aludni és izzadnál.” Édesanyánk elment, én meg csakugyan el is álmosodtam. A citromos tea izzasztani kezdett, a három lágytojás, sonka, kétszersült jóllakatott. Álmosított a havazás előtti félhomály is. Arcom alá gyűrtem a kispárnát, és örömmel gondoltam rá, hogy ma már bizonyára esni fog a hó. Holnap felkelhetek, holnapután talán már ki is mehetek és szánkázhatom.

Egyszerre csak azt éreztem, hogy valaki nagyon gyöngéden, újhegygyel nyomogatja a vállam. Kinyitottam a szemem és ráeszméltem, hogy aludtam. Ugribugri, a kisöcsém állt az ágyam mellett és suttogva kérdezte: „Nincs szükséged valamire?” Elmosolyodtam:. „Miért suttogsz?” „Hogy ne nagyon ébresszelek fel. Mondta édesanya, hogy neked aludni meg izzadni kell. De azt is mondta, hogy ha szükséged lenne valamire, mutassam meg, milyen ügyes ápoló vagyok.” Becsuktam a szemem: „Nincs szükségem semmire. Menj játszani. Csókoltatom a mackót. Szervusz.” Azon még mosolyogtam magamban, hogy milyen lassan csukja a kilincset, pedig akkor hosszabb ideig nyikorog. Aztán ismét a havazásra gondoltam. Arra is, hogy új kötelet kötök a szánkónkra...

Egyszerre csak megint megtudtam, hogy aludtam. Mert ismét nyomogatta az ujjacska a vállam: „Moha... Eszembe jutott valami.” Most nem nyitottam ki a szemem, de látta az arcomon, hogy felébredtem, és folytatta: „Az jutott eszembe, hogy az ápoló jobban tudja, mint a beteg, hogy mire van szüksége a betegnek.” Erre már kinyitottam a szemem: „Szerinted mire van szükségem?”„Arra, hogy egyél. Tíz óra van. Már egy órája alszol étlen-szomjan. Én nagyon szívesen sütök neked tejbegrízt.” Néztem az arcocskáját. Csak úgy sugárzott róla a vágy, hogy ügyes ápolónak bizonyuljon. „Hát jó, főzz nekem tejbegrízt. Mert nem sütni kell ám, hanem főzni.” Boldoggá tette beleegyezésem, nevetett: „Tudom, hogy főzni kell, csak eltévesztettem a szót.” Paskolta a párnám, betakarta a vállam: „Te meg aludj addig és izzadj!” Az álom már kiment a szememből, de úgyis felébresztett volna néhány perc múlva az öcskös kotorászása a szomszéd szobában. Átszóltam: „Mit keresel?” „A szakácskönyvet.” Behívtam magamhoz: „A tejbegríz nincs a szakácskönyvben. De hiszen láthatod is elégszer, hogyan főzi édesanya. Ha forr a tej, önts bele nagyon lassan egy csészényi darát és folytonosan keverd, hogy ne legyen csomós. Ennyi az egész.” De nem indult. „Be is szokták hinteni valami cukros barnával.” „Fahéjas porcukorral. A fahéjat megtalálod a fűszerek között. A porcukrot tudod, hol van?” Elmosolyodott: „Azt igen.” Megint paskolta a párnám és takargatott: „De most már igazán aludj!”

Vagy negyedóra múlva lassan kinyílt az ajtó. Azt hittem, hozza a tejbegrízt, és felültem. De üres kézzel jött és szomorúan megállt az ágyam mellett: „Nem találom a fahéjat.” Nevettem: „Oda se neki. Hozd fahéj nélkül.” De kétségbeesetten nézett rám: „Nem szeretném fahéj nélkül hozni. Akkor nem mondhatnánk édesanyának, hogy milyen jól ápoltalak. A jó ápoló fahéjas tejbegrízt ad, nem fahéjatlant.”

„Dehát mit tegyünk, ha nem találod?” Köröket rajzolgatott uj-jacskájával a takarómra, aztán lassan rám emelte a tekintetét; „Ha behoznám a kabátodat... meg édesanya nagykendőjét is... és nagyon jól bebugyolálnálak, akkor nem fázhatnál meg, és megmutatnád neken, hol a fahéj.” Természetesen tudtam volna menni magamban is. Az öcskös azonban, mint jó ápoló, átfogta a derekam, támogatott és vezetett. A fahéjon meg nagyot bámult: „Ez az? Ezt az előbb is lát-



tam. Azt hittem, a fahéj ugyanolyan por, mint a porcukor, csak barna.” „Ez lesz por, ha megtöröd. De vigyázz, csak kevés kell belőle! Legfeljebb a tizedrésze legyen a cukornak.” Bólogatott, hogy érti, és már vezetett is vissza. Felrázta párnáimat, megint paskolta őket, takargatott. „Most aztán igazán aludj! Addig is, amíg hozom!” Ezen a felszólításon egy perc múlva jót nevettem. A konyhában ugyanis vadul csengeni kezdett a rézmozsár. Törte az öcskös a fahéjat. De amikor tíz perc múlva is csengett, már nem nevettem, hanem üvöltöztem: „Ugribugri! Ugribugri!” Nem értettem, mit tör ilyen sokáig, hiszen egy csipetnyi fahéjnak négy-öt ütés elegendő. De nem hallotta a kiáltozásomat a mozsártól, s végül is arra gondoltam, elfogyott a porcukor és cukrot tör.

Aztán hosszú ideig csend volt, majd ismét nyílt lassan az ajtó, én pedig megint felültem. Most már éhes is voltam, örültem a tízórainak. De megint üres kézzel jött, ismét megállt az ágyam mellett, rajzolgatta a köröket, aztán rám emelte a tekintetét: „Légy szíves, gyújtsd meg a tüzet.”

Mialatt buzgón kitámogatott, megkérdeztem tőle: „Mit törtél olyan sokáig? Cukrot?” Csodálkozva nézett rám: „Dehogyis! Fahéjat! De csak öt dekát! Megmértem a mérlegen!” „Öt dekát?! Fahéjból az rengeteg! Mennyi akkor a cukor?” „Amennyit mondtál, a tízszerese. Tudok én számolni. Fél kiló.” Miután visszakísért és lefektetett, most már nyitva hagyta az ajtókat, hogy híreket juttathasson hozzám a főzés fejleményeiről: „Már ráncosodik a tej!” „Már mozog az egész!” „Most csorgatom a grízt! Már bugyborékol!” „Pufog!” Aztán egyszerre csak ijedten kiáltotta: „Jaj, sűrű lett! Mit tegyek?” „Önts hozzá egy kis tejet!” Fél perc múlva ismét feljajdult: „Jaj, most olyan híg, mint a víz!” „Tégy bele még egy kis darát!” „Most megint nagyon sűrű!” „Akkor még egy kis tejet!” „Jaj, kijön a lábasból! Átöntöm egy nagyobba!”

Vagy tíz perc múlva legnagyobb tálcánkon behozott egy két literes tejeslábast színültig tejbegrízzel. Táncolt a kezemben nevettemben a kanál: „Ez nem nekem, de a hét törpének, Hófehérkének, a királyfinak és a vadásznak is elég lenne.” Nevetett örömében Ugribugri is: „Hát hívjuk meg őket!” De a következő pillanatban már nem nevetett. Megkóstoltam ugyanis a művet, és rámeredtem alkotójára: „Hiszen ezt te mégiscsak sütötted! Irtózatosan kozmás!” Belemerítettem a kanalat és megmutattam neki, mi rejlik a műve mélyén. Vastagon odaégett a lábas fenekéhez. „Megmondtam, hogy folytonosan kavard!” Reménykedve nézett rám: „De azért megeszed, ugye?” Megkóstoltam újból és kijelentettem: „Ha egy hete nem ettem volna semmit, akkor talán megenném.” Egy-két pillanatig csüggedten bámulta a lábast, de aztán felkapta a fejét és már mosolygott is: „Főzök másikat!” Rémülten tiltakoztam. De rémülten bámult rám ő is: „De Moha! Akkor nem mondhatjuk édesanyának, hogy milyen jól ápoltalak!” Tudtam, nem volna szabad engednem hiúságának, de olyan szívszorító könyörgéssel nézett rám, hogy bólintottam: „Főzz másikat!” Boldogan mosolygott ismét, kitalálta azt is, hova tüntesse el ügyetlenkedése bizonyítékát. Odaadta cicánknak, Miókának. Engem meg újból bíztatott: „Aludj, Moha, addig is, míg hozom a kozmátlant!” Amit azonban én biztatásra sem bírtam már megtenni, azt ezalatt a konyhai tűz biztatás nélkül is megcselekedte, elaludt. Ápolóm tehát ismét bebugyolált és vezetett a konyhába. Ott viszontláthattam a földön a tízóraimat is, de helyettem ekkor Mióka kóstolgatta, és minthogy Ugribugri aggódva noszogatta gyorsabb fogyasztásra, megjegyeztem: „A huszadrészét sem fogja megenni, sok az a gríz.” Ugribugri nagyon megijedt, és mialatt fát aprítottam és fújtam a parazsat, megoldotta ezt a kérdést is, és felújjongott: „Nem a gríz sok! A macska kevés!” Kiugrott az ajtó elé és meghívta a szomszédos házak macskáit is: „Cicc! Cicc! Cicc!” A tűz eközben lángra lobbant, a macskahívogató visszatámogatott és a lelkemre kötötte: „Most már ne aludj el! Mindjárt hozom!” De most se bírtam szót fogadni neki. Nem csúsztam le ugyan alacsonyra, ülve vártam a tízórait, a sok járástól-keléstől, eseménytől azonban annyira kifáradtam, hogy a fejem a mellemre billent és... És egyszerre csak óriási zördülésre ébredtem fel. A zördülés a konyhából hallatszott, és a heves kapkodásból, újabb zörrenésekből világosan kitűnt, hogy valami baj történt. Csak a papucsomat rántottam fel és kirohantam. A tűzhely füstcsövei a földön feküdtek, a tűzhelyből dőlt a füst, Ugribugri meg éppen félrekapkodta a vaslap karikáit és belezúdított a lyukba egy nagy fazék vizet. A füst azonban tovább ömlött a csövetlen tűzhelyből, sőt szikrák is röpködtek ki a cső helyén. Berohantam a kamrába a létráért.



Édesanyánk, amint később megtudtuk, már messziről szaladni kezdett, mert látta, hogy füst hömpölyög ki konyhánk nyitott ajtaján, és azt hitte, ég a ház. Amikor pedig berohant a konyhába, a következő látványban volt része: A konyha közepén öt macska tejbegrízt eszik a nagy tejeslábasból. Én létrán állok a tűzhely mellett, ronggyal fogom a forró csöveket, kínlódom, hogy összeillesszem azokat, csak hálóing meg borogatás van rajtam, a hálóing csupa korom, a lecsúszott borogatás pedig mellem helyett papucsomat borítja. Ugribugri kapkodva törölgeti a tűzhely alatt a kormos vizet, a tűzhelyen meg kis lábosban pattog és füstöl a másodszor már korommá égett tejbedara. Hogy tulajdonképpen mi történt a tűzhellyel, azt csak az ágyban tudtam meg. Édesanyánk legelső dolga ugyanis az volt, hogy engem bekergetett és bedugta a hónom alá a lázmérőt. De kísért befelé buzgón Ugruibugri is, sopánkodott, amiért kabát és nagykendő nélkül mentem ki, és bizonygatta, hogy egymaga is megbirkózott volna a bajjal. Az történt ugyanis, hogy rengeteg rőzsét tömött a tűzhelybe, nehogy újból elaludjon a tűz, és engem megint háborgatnia kelljen. A sok rőzse elzárta a füstnyílást, a füst a tűzhely ajtaján hömpölygött ki, az öcskös meg azt hitte, korom zárja el a csöveket, rájuk ütött hát kettőt-hármat a söprűvel, hogy lehulljon a korom. Korom helyett azonban a csövek hulltak le.

Mialatt mindez kiderült, eltelt tíz perc, és édesanyánk megnézte a lázmérőt. Az ablaknál nézte hosszasan, mi meg őt néztük ezalatt, de láttuk azt is, hogy nagy pelyhekben szállingózni kezd az első hó. Édesanyánk végre megszólalt: „Harmincnyolc! Visszaestél. Betegebb vagy, mint tegnap.” Az öcskös nagyon megdöbbent: „Betegebb?! Talán rossz az a hőmérő, édesanya! Hiszen én egész délelőtt ápoltam Mohát!”



Emberek vagyunk

Hideg volt a tél abban az évben. Már októberben kivillantotta foga fehérjét, és a platánfák lombjában értetlenül néztek össze a még szinte üde zöld levelek. — Hát ez meg mi? Minek jött ez ilyen korán? Még játszani szeretnénk egy kicsit a rigókkal és a széllel! — susogták egymásnak.

A korai nagy hó és hideg az emberek idegeit is megtépázta, és már jó korán, talán november elején berúgta valaki a lépcsőházi ajtó üvegablakát. Nyilván azért, mert fázott és nem volt türelme kivárni, amíg a csöngetésre valaki kinyitja a kaput. A lyukon aztán a szél is bejött egy kicsit melegedni, mert a lépcsőház fűtve volt, de aztán fordult egyet és futott a társai után. A kis lakásokban lakók, akiknek az előszobája a lépcsőházzal volt szomszédos, persze szidták az ablaktörőt és hangosan emlegették a rendőrséget, a cigányokat, az utóbbi időben már az ukránokat is, de akik otthon felejtették a kapukulcsot, örültek, hogy nem kell kinn toporogniok. Attól nem kellett tartani, hogy a szövetkezet gyorsan intézkedik, mert hát semmiben sem intézkedett gyorsan. Még az elmaradt közös költségek behajtásában sem, pedig ez egyenes érdeke lett volna. De a szövetkezet is emberekből állt, akik szintén itt laktak a lakótelepen, így aztán lassú megfontoltsággal zajlottak az események.

Egy lakótelep nyugalmát nehéz tartósan zavarni. Az emberek türelme végtelen, de ha mégis elfogy, akkor drasztikus rövidséggel intéződnek el a dolgok. A kutyák összemarják egymást, az emberek összepofozkodnak, vagy egyszerűen üvegeket vagy petárdákat dobálnak egymás fejére. Néhány hétnél tovább még az autósmotoros fiatalok, vagy az éjjel is focizók sem bírják a randalírozást, és akkor megint elcsendesedik minden. Egy lépcsőház nyugalma még ennél is nagyobb. Itt valamennyire — legalább látásból — ismerik egymást az emberek és a kutyák is. A beázások, a falfúrások, a szemét egymás fejére rázása hamar megszokottá válik, és csak az újonnan ideköltözők emelik fel a hangjukat pár percre.

Idén az egyetlen nagyobb esemény — ha jól emlékszem — az egyik zimankós, betört ablakú éjszakához kapcsolódik és jó néhány napig lefoglalta „az érdeklődés központja” előkelő helyet.

Amikor egyik hajnalban, öt óra után kiléptem a lépcsőházba és gondosan bezártam magam mögött a kis függőfolyosó ajtaját, valami nagy, szürkésfehér csomagra lettem figyelmes a lépcsőfordulóban. Először nem láttam jól, mi az, mert a villanyégők nem szeretik a lépcsőházakat, rövid idő alatt összetörnek vagy elvándorolnak, s ezért sötét van. De mikor közel értem, a csomag megmozdult, és két nagy fekete szem és egy fekete orr meredt felém. A szemek bánatosak voltak, az orr épp hogy csillogott, és a gazdájuk, egy hatalmas kóbor kuvasz megadóan hajtotta le a fejét, várva a szokásos kitessékelést. Először arra gondoltam, hogy félnem kellene egy ekkora állattól, de látva teljes megadását, csak álltam előtte és nem mozdultam. A kuvaszok ugyanis a gyengéim voltak, mert egyszer régen nekünk is volt egy. Aztán arra gondoltam, mi lesz, ha elindulnak a kutyások a hajnali sétára, vagy ha a feleségem vásárolni indul, mi lesz, ha a kutya mégsem olyan szelíd, ahogy nekem mutatja? De aztán csak legyintettem és mentem a dolgomra. Majd kimegy magától, ha beindul a nagy forgalom — gondoltam. Ám a következő fordulóban, ott, ahol az a hosszúszőrű, játékos, bocifoltos szetter lakik, kis tálka víz és némi ételmaradék volt kikészítve. Na lám — gondoltam —, milyen rendesek ezek a kutyások, még a kóbor ebekre is gondolnak. Nem hogy kizavarnák, féltve a sajátjukat, még ezt a szegény csavargót is ellátják.

Mikor délután hazaértem, már mindenki a kutyáról beszélt.

— Hallotta szomszédasszony, hogy a Kovácsék megetették?

— A Tomkáék a földszinten be is fogadták!

— De hát ki engedte meg nekik, a kutya a házé, nem lehet azt csak úgy kisajátítani!

— Milyen rendes emberek laknak ebben a házban!

— És mekkora a hangja a dögnek! Már délelőtt fél tízkor rázendített, amikor az a kis fekete uszkárlány elszaladt az ajtajuk előtt.

Szóval volt izgalom. A kutya nevet is kapott: Mackó lett, a hatalmas bundája miatt. Beoltatták, megfürdették, a rossz nyelvek szerint még manikűrre is elvitték. Aztán ahogy egyre jobban érezte magát, úgy nőtt az önbizalma és a hangja. Először csak a függőfolyosót tekintette felségterületének — amire persze vigyázni illik —, majd lassan az egész házat. Mivel pedig kinn lakott a folyosón, mindent látott és hallott, így mindent és mindenkit megugatott. Ez negyven család és mintegy húsz kutya mozgását jelentette, de később már kiterjedt a járókelőkre és a telep többi kutyájára is. Végül is minden békésen megoldódott. Mackó egy kertes családi házba került, családtagnak.

Itt vége is lenne a történetnek, ha néhány nap múlva nem ismétlődik meg az eset. Azaz mit is beszélek. Szó sem volt megismétlődésről. Futótűzként terjedt el a hír a házban, hogy egyik este egy csavargót találtak az egyik emelet szemétledobójában. Szegény pára, nyilván szintén a hideg elől húzódott be a melegebbre és — gondolom — éppen úgy nézett a megtalálójára, mint rám Mackó. A reakció azonban egészen más lett. Senkinek sem jutott eszébe egy tál vizet vagy egy kis élelmet kivinni neki. De hát miért is jutott volna? Egy kóbor kutya, az mindig tudja, hogy meg kell nyalnia annak a kezét, akitől enni kap, de egy csavargó? Lophat, gyilkolhat, erőszakoskodhat, még ha be van is oltva veszettség ellen. Még mit nem! Még hogy megfürdetni, fodrászhoz vinni, befogadni egy családba? Hát nem őrültünk meg! Egy vadállatot?

Az akció azonnal beindult. A bejárati ajtó üvegét megcsinálták. Az összes szemétledobó helységre zár került, mindenki kulcsot kapott és a ház megszervezte az éjszakai őrséget. Ez utóbbi persze nem volt nehéz. A kutyások amúgy is lenn vannak éjfélig és hajnali négytől. És hát kikre lehet megnyugtatóbban rábízni egy ilyen nagy ház őrzését, mint rájuk, akik emberségből olyan szép példával jártak elöl szegény Mackóval kapcsolatban.

Farkas István

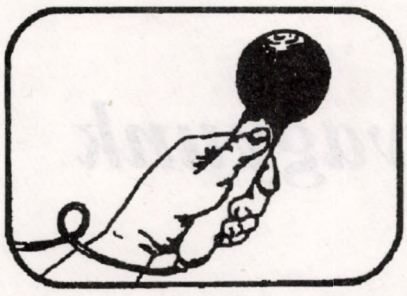

Egy Óbudán született erőszakmentes világpolgár

Sik Tomával az Alba Kör pincehelyiségében találkoztam először, a Hadkötelezettséget Ellenzők Ligájának egyik megmozdulását szerveztük. Ő az Alba Körösökkel jött. Meglepett a belőle áradó elevenség és következetes őszinteség, ősz szakállával az este egyik ötletgazdája és mozgatója volt a jobbára huszonéves fiatalok között.

Mennyi idős vagy most?

1939. augusztus 17-én, a II. világháború kitörése előtt két héttel születtem Óbudán, a Margit-kórházban, de a szívem és a munkabírásom szerint a huszonévesek közé tartozom. Igaz, hogy nem velük együtt nőttem föl, de a problémáikat és a helyzetüket nagyon jól értem, mert Izraelben — ahol akaratom ellenére 45 évet éltem — több mint harminc éven át végeztem hasonló munkát, mint amibe ők néhány éve kezdtek itt Magyarországon.

Miért és hogyan kerültél Izraelbe?

Hosszú történet ez, látom a fordulópontjait, és remélem, hogy egyszer alkalmam lesz újra mélyen átgondolni az egészet egy szakértő lélekbúvárral, aki a történeti réteg ismeretében analízissel és hipnózissal segítene kideríteni, hogy miért lett belőlem istenmentes, pacifista, anarchista, vegán (tökéletesen vegetáriánus) világpolgár.

Vallásos zsidó családba születtem, apai ágon minden ősöm rabbi volt, apám törte meg a hagyományt, ő nyomdászként dolgozott. Hároméves koromban a szüleim elváltak, de nem sínylettem meg, mert anyám nagyon szeretett minket (a bátyám hét évvel idősebb nálam), apámnak pedig nem volt alkalma arra, hogy uralkodói mintát adjon az életemhez.

Az első gyerekkori emlékeim 1944-ből származnak. Emlékszem az óbudai „zsidó ház”-ra a Szőlő utca és a Kiscelli utca sarkán. Arra is jól emlékszem, hogy amikor a távolban csőcselék tűnt föl, egy arra járó idősebb férfi szólt az ott lakóknak: „Testvérek, ne engedjétek a gyerekeket az utcán játszani, zárjátok be jól a kaput!” Megéreztem az összefüggést a fenyegetően közeledő tömeg és az idős férfi figyelmeztetése között. Úgy mondták, zsidó-hiteha gyott, humanista volt ez a férfi. Nekem első és egyik legfontosabb példaképem lett. Később jött a begettózás. Életem legcsodálatosabb jelenségének tartom, hogy a gettóbeli élet nyomorúságától az erőszakmentességhez jutottam. Nem akarom, hogy ötéves gyerekekkel és akárkivel, bármilyen okból is úgy bánjanak, ahogyan velem bántak akkor. Más emberek ugyanazon körülmények hatására a másoknál tapasztalt negatívumokat átvették, soviniszták, nacionalista militaristák lettek, már rögtön felszabadulásuk után, és ezt munkálják a mai napig is ott kint az „ígéret földjén”. Manapság, mint a macska az egérrel, módszeresen játszanak a palesztinokkal.

Túléltétek a zsidóüldözést és a háborút?

A szűkebb családom igen, bár ahányan voltunk, annyiféleképpen. A bátyámat például a cionista mozgalom szervezői 1945-ben rávették, hogy induljon el velük Palesztinába. Három évig kalandozott, közben cionista eszmei hatás érte, így harcos, nacionalista zsidó lett, Izrael kikiáltásától kezdve mind a mai napig a zsidó állam egyik leghűségesebb híve. Apám — akkor már külön élt tőlünk — párttitkár lett a Néphadseregben, ezért később, 1956-ban, jobbnak látta, ha kivándorol Izraelbe. Anyám minden gondoskodásával és szeretetével engem vett körül, így igazán jó dolgom volt Óbudán. Úgy látszik, hogy gyerekkorom körülményei és eseményei miatt már akkor valamiképpen elemeztem a túlélés tanulságait, és tízévesen kijelentettem: nem akarok szombatonként a zsinagógába menni.

Nem túl önálló gondolat ez egy tízéves gyerektől, aki egyébként szeretetben és biztonságban él?

Lehet, hogy hatott rám az akkori úttörőmozgalom, amelyben megtanultam az önkritika, az elemzés, a tudatosság, az éberség és az ésszerű gondolkodás elemeit és hasznosságát. Bár a 40-es évek végének hittanóráin megismertem a héber nyelvet, a zsidó vallási előírásokat és szertartásokat, jól olvastam és szépen énekeltem a kórusban, mégis húzódoztam attól, hogy a zsinagógában töltsem a szabadidőmet. Anyám nem erőltette a dolgot, és nem is mentünk többé. Mégis, egy év múlva, 1950-ben úgy döntött, kivándorol Izraelbe, követi a bátyámat, aki nagyon hiányzott neki; én pedig nem tehettem mást, vele mentem; sírtam, szenvedtem az egész úton és a megérkezés után is. Ezzel új szakasz kezdődött az életemben, elhagytam a szülőhelyemet, ahol kommunista magyar hazafi lehettem volna. Olyan környezetbe kerültem, ahol újra meg kellett küzdenem önmagamért — a külső elvárásokkal szemben.

Milyen élmények értek Izraelben?

1950. augusztus 21-én érkeztünk Barbara falu mellé, az újonnan alapított Mavqi'im kibbucba. Az első hónapokat ott töltöttem, Izrael déli határán. Barbara kiürített palesztin falu volt, főterén az új kibbuc futballpályája, a volt palesztin iskola épületében a műhelyt rendezték be. Nekünk Óbudán azt tanították, hogy a gyerekek munkája a tanulás. Nem tudtam elképzelni, hogy akik azelőtt oda jártak, most hol lehetnek, hol végezhetik a munkájukat. Nem tudtam a palesztin menekültek táborairól a gázai övezetben, nem tudtam a deportálásokról, nem tudtam, hogy a Jerusalem Post 1950. október 25-i száma úgy írt a deportálásokról, hogy a palesztinok (akkor már igazolványos izraeli állampolgárok) „önként és boldogan” költöztek ki a gázai övezetbe, és engedték át falvaikat a betelepülő zsidóknak. Arról sem tudtam, hogy az izraeli pacifista mozgalom akkori titkára 1950. október 8-án látogatott el egy Al-Madzsdal nevezetű (most Ásqalon) városkába, ahol találkozott a helybeli életüket folytatni vágyó palesztinokkal — ezek voltak a két héttel később „önként és boldogan” kiköltözők..., akiket a környékbeli falvakból gettóztak be a cionisták, Barbara faluból is. Valahol itt folytatódik az én pacifizmusom fejlődéstörténete, amely a budapesti gettóban „kezdődött”. Mindezeket a történeti eseményeket csak később ismertem meg, de azt mélyen átéltem, hogy nem jó, ha a gyerekektől elveszik az iskolát. Ezért a kiürített Barbara lett az én második — érzelmi — szülőhelyem.

Mi volt számodra a legnehezebb ebben az új környezetben?

Nem lehettem magyar, hiszen nem magyar környezetben éltem; zsidó már nem voltam, de ott annak tartottak akaratom ellenére (máshol is van ilyen?); izraelivé pedig nem akartam lenni, mert nem értettem egyet annak a cionista mozgalomnak az eszmeiségével, amely a barbarai iskolában asztalos műhelyt rendezett be, és működtette azt a bentlakásos iskolát, ahol akaratom ellenére tartottak, és megpróbáltak mindarra ránevelni, amit elleneztem. Így önként adódott a következtetés: nem lehetek más, csak világpolgár. 1950-től hét éven át a bentlakásos nevelőintézet tanulója voltam. Az intézet lakói délutánonként gazdasági munkát is végeztek, helyben és egy közeli kibbucban. Rám 5000 baromfi gon-

dozását bízták, így azután közelről láttam, hogy a sakter (a zsidó vallási előírások szerinti vágást végrehajtó mészáros) miként végez az állatokkal. Akkor határoztam el, hogy nem akarok mások számlájára élni, miattam ne öljenek meg egyetlen másállatot sem.

Milyen állatot?

Másállatot. Nem emberi állatot. Mert az embernek nem szabad elfeledkeznie arról, hogy alapjában véve maga is állat, és másállat társaival kell osztoznia a föld erőforrásaiban az egyenjogúság alapján, még ha az esze fejlettebb is, vagy talán pont ezért. Így lettem vegetárius, pontosabban vegán: semmilyen másállati eredetű terméket nem használok, se táplálkozásra, se öltözködésre, se más célra. Eredetileg etikai meggondolások vezettek, majd hamarosan kialakultak az egészségügyi megfontolások is, mert azok nélkül az elv következetes betartása lehetetlen. Egyszerre lettem hát vegán és pacifista meggyőződésű világpolgár, anélkül hogy tudtam volna más, hasonlóan gondolkodó embertársaimról. Ez lett az én „Szentháromságom”, mert egyiket sem tudtam felfogni egymagában.

Úgy tudom, Izraelben a katonáskodás még a nők számára is kötelező. Hogyan lehettél pacifista ebben a környezetben?

Korábban jól tanultam, de a tizenegyedik és tizenhatodik életéveim közötti időszakban az identitásom foglalkoztatott. Rájöttem, hogy mivel nem leszek „jó állampolgár”, illetve katona, nem helyes, hogy a cionista mozgalom pénzéből élek, mert ezt soha nem tudom úgy viszonozni, ahogyan ők elvárják. Amikor összetalálkozott bennem a vegán, pacifista, világpolgár, anticionista, világi humanista gondolkodásmód, megváltozott az életem. A kollégiumban sok társadalmi munkát végeztem, sokat dolgoztam a diáktanács, a diákügyészség, diákbíróság szervezésében, újságot szerkesztettem. Az iskola vezetői jól láthatták ezt, mert — így látom utólag — megpróbáltak megvesztegetni. Hatalmat adtak a kezembe, olyan kollégiumi funkciókkal bíztak meg, amelyekben átélhettem és megszokhattam volna a parancsadás és engedelmesség egymást kiegészítő működését. Ehelyett önkormányzatot szerveztem, és a sorozáskor közöltem, hogy nem megyek katonának.

Milyen következményekkel járt ez a döntésed?

Különös módon semmiféle jogi következménye nem lett. Akkoriban két és fél év volt a kötelező katonaidő (most már régóta három év). A férfiaknak a mai napig sincs jogi lehetőségük a katonáskodás elutasítására, sem a katonáskodás kiváltására békeszolgálattal vagy polgári szolgálattal. Mégis fölajánlották, hogy ha négy évig dolgozom egy kibbucban, elkerülhetem a katonáskodást. Vállaltam. A kibbuc a Negev sivatagban volt, beduin arabok földjén, még Izrael állam kikiáltása előtt alapították. Néhány hónap alatt világossá vált számomra, hogy ez a kibbuc itt az arabok sivatagában nem más, mint afféle előretolt helyőrség, katonai erődítmény, ahol azzal a reménnyel vártak, hogy majd én biztosítom a település védelmét, mert engem követve jönnek „más” katonák, egy kiegészítő egység, a „földművelő brigád” kötelékében. Bejelentettem, hogy ez ellenkezik a meggyőződésemmel, ezért elhagyom a kibbucot. Visszatértem a nevelőintézetbe, ahol eleinte éjjeliőrként, majd a falu titkáraként dolgoztam, és önkéntesen szerveztem a helyi tűzoltást. A hatóságok hallgatólagosan tudomásul vették, hogy katonáskodás helyett ezt a munkát végzem. Félévenként ráíratták a katonai behívómra, hogy halasztást kérek, tekintettel a munkámra. Végül azt mondtam, hogy én ezt sem írom rá, akinek fontos, az majd ráírja. 1965-ben, az akkor már 20 éves Izraeli Pacifista Szövetség titkára lettem, közben folytattam munkámat az intézetben. Nem szerették társadalmi tevékenységemet, de mert egyénileg kedveltek, eltűrték. Csak 1974-ben hagytam el az intézetet, 17 évi munka, 24 éves ottlakás után. Ez a bentlakásos iskola lett a harmadik szülőhelyem, mert itt töltöttem fiatal éveim javát. Arra törekedten, hogy időm és energiám egészét a béke és az emberi jogi mozgalmak ügyének szentelhessem. Ezekben már addig is részt vettem tagként és szervezőként egyaránt. Szerény, egyszerű életmódot fejlesztettem ki, szimbolikus jövedelemből éltem, mégis biztosítottam, hogy a tanácsomat és segítségemet igénylők bármikor találkozásra készen megtalálhassanak.

Voltak-e mások is, akik elutasították a katonáskodást? Hogyan bántak egy köztudottan nacionalista, militarista államban a pacifistákkal?

Törvényesen csak a nők tagadhatják meg a katonáskodást Izraelben, ha lelkiismereti okra hivatkoznak. Harminc éven át működtem tanácsadóként a pacifista szövetségben, sok emberrel foglalkoztam, de nem találkoztam két egyforma esettel. A katonáskodás lelkiismereti okból történő megtagadását nem ismeri el a törvény, és polgári szolgálatra sincs törvényes lehetőség, ezért a hatóságok minden egyes férfi esetében egyedi elbírálás alapján döntenek a követendő gyakorlatról. Tapasztalataim alapján bátran állítom, hogy a katonáskodást elutasítók egyetlen hatékony eszköze a meggyőződésen alapuló elszántság és kitartás. Ha valaki eltéríthetetlennek bizonyul, mindig módot találnak arra, hogy mentsék az állam tekintélyét. A legnagyobb büntetés, amelyről tudok, ötször 35 napi elzárás volt. Másoknál elegendőnek bizonyult, ha egy-két alkalommal letöltötték a héttől harmincöt napig terjedő elzárást, többé nem hívták be, vagy lelki betegségre hivatkozva alkalmatlannak minősítették őket, habár a törvény három év börtönt és pénzbüntetést ír elő.

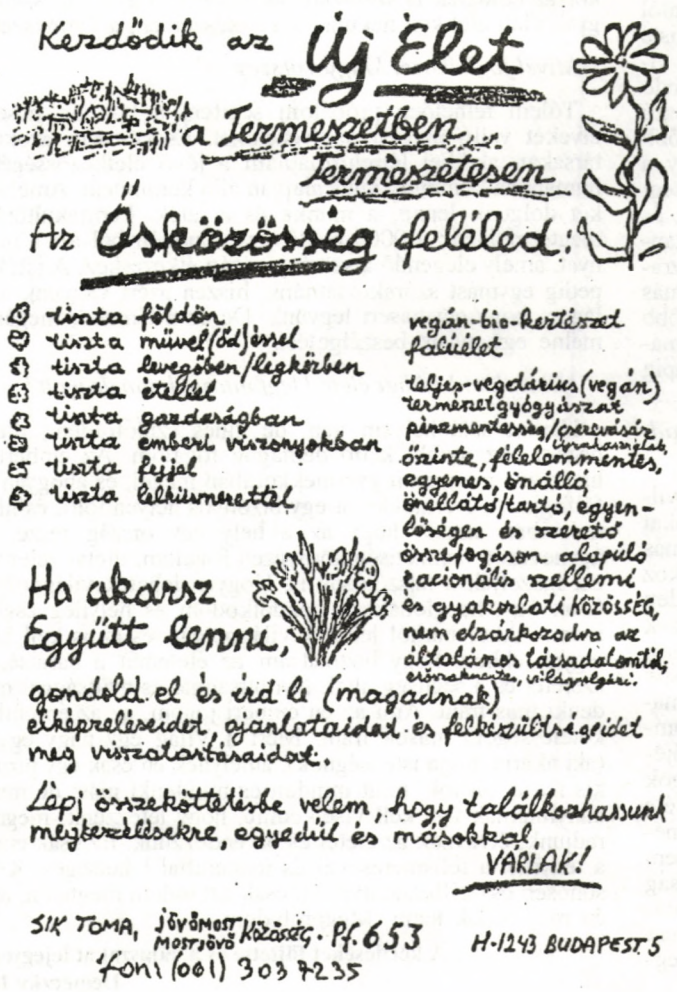

Magyarországon fél évtől három évig terjedő börtönbüntetés szabtak ki ugyanezért békeidőben. Mi lehetett az oka annak, hogy Izraelben, a fennállása óta szinte szüntelenül hadban álló országban, ilyen enyhe elbánásban részesítették a lelkiismereti tiltakozókat?

Az egyik ok éppen a zsidó-arab szembenállásban keresheto. Izrael külpolitikája arra irányult, hogy önmagát békeszerető, barátságos államnak mutassa, amelyet militarista, agresszív arab államok fenyegetnek. Ehhez az arculathoz egyáltalán nem illett volna, ha a katonáskodást elutasító izraeli polgárokból szigorú büntetésekkel mártírokat faragnak. A másik ok a polgári szolgálatot szabályozó törvények már említett hiánya és a sajátos zsidó kultúra együttese. A hatóságok képviselőinek egy nem létező törvény alapján kellett eljárniuk, tehát volt mérlegelési lehetőségük. És egy honfitársukat, egy másik zsidó embert kellett volna büntetéssel kényszeríteniük. A zsidó vallás védi a közösség minden tagját, még ha nem is teljesíti azt, amit elvárnak tőle. Együttérzésre mindig számíthat. A kényszerítő büntetéseket csak addig alkalmazták, amíg megbizonyosodtak az illető kitartásáról, azután már inkább a megegyezés lehetőségét keresték. Ezért tanácsadóként az volt a legfontosabb szempontom, hogy a lelkiismereti tiltakozók soha ne hazudjanak (elsősorban önmaguknak ne), csak olyasmit állítsanak, amit legbelsőbb meggyőződésük alapján meg is tudnak védeni. Több óra hosszat beszélgettem velük, én játszottam az ördög ügyvédjét. Volt olyan, aki a beszélgetések során rájött, hogy a lelke mélyén erőszakos, és elment katonának. Sajnáltam, hogy elvesztettünk egy pacifistát, de nem vállalhattam a felelősséget és a megtorlást azért, ha megbukik az „én igazságommal".

Csak a pacifista szövetségben dolgoztál?

Ott kezdtem, majd sorra megismertem vagy létrehoztam azokat a szövetségeket, köröket, amelyek fiatalkoromtól kifejlesztett eszméimet hordozták. Így lettem eszperantista világpolgár, pacifista–anarchista, emberi jogokért küzdő világi humanista, az arab-izraeli megbékélésért munkálkodó politikus. Már 16 éves koromban elkezdtem azt a hosszú küzdelmet, amely csak 1973-ban ért véget a legfelsőbb bíróság határozatával, miszerint jogom van arra, hogy a rólam vezetett nyilvántartásban a vallási és nemzetiségi rovat üresen maradjon. Ez jogi precedens lett Izraelben, és már sokan felhasználták elvi és gyakorlati céllal. Magánmegállapodáson alapuló polgári házasságot kötöttem (Izraelben nincs polgári házasság), ezzel is a vallási elnyomás ellen tiltakoztam, ezt azonban nem elismerte el a legfelsőbb bíróság. Két lányunk született. Később elváltam, ismét magánmegállapodás alapján. A hatóságok mind a mai napig nőtlenként, illetve hajadonként tartanak nyilván minket...

Miért fontos számodra, hogy ez a két rovat üresen maradjon?

Gyermekkoromban csaknem az életembe került, hogy nyilvántartották a származásomat. Ahol a származási adatokat nyilvántartják, ott faji, vallási, nemzeti vagy valamilyen más megkülönböztetés érdekében teszik, és ez szenvedést okoz valakiknek. Ha nem küzdök a megkülönböztetés minden formája ellen, én is beállok a sorba, megkülönböztető leszek vagy megkülönböztetett, fasiszta vagy áldozat. Különösen Izraelnek nem szabad ezt a politikát követnie. A vallások általában, ahogyan ma működnek a világban, a kizsákmányolás és elnyomás eszközei, ezért ellenszenvesek számomra. Az egyistenhitet pedig egyenesen a diktatúrák bölcsőjének tartom. Sokkal rokonszenvesebb nekem az ógörögök panteonja, amelynek istenei az emberi természet különféle vonásait és magának a Természetnek az összetevőit személyesítik meg. Ugyanakkor tudom, hogy saját eszméimet sem lehet megvalósítani a jövőbe vetett remény és odaadottság nélkül, ezért törekedtem arra, hogy a világi (ateista) humanisták egyesülete egyházként működhessen Izraelben. Nem sikerült, de nem adom föl, régi-új otthonomban újra megpróbálom.

Mikor és miért költöztél Magyarországra?

A héber-arab megbékélés pártjának és mozgalmainak tagjaként sokat dolgoztam azért, hogy az arabok egyenjogú polgárai lehessenek Izraelnek, sőt, megalakíthassák ugyanazon a területen a Palesztin Köztársaságot. Amikor ennek a hosszú folyamatnak az eredményeként az arabok jogokat kaptak Izrael mellett, első dolguk volt, hogy elnyomják egymást. Ez nagy csalódást okozott nekem, bár előre tudtam, hogy így lesz, mert egy állam — többé vagy kevésbé, de — csak elnyomó lehet. Azt azonban továbbra sem gondolom, hogy ez igazolná Izrael arabellenes politikáját. Eladtam a lakásomat, és 1996. január elsején távoztam. Majdnem két éven át barangoltam az USA-ban és Nyugat-Európában. 1997 karácsonya előtt Magyarországra költöztem. A lehető legszerényebb körülmények között élek, amit lehet, az utcáról szedek össze, igyekszem napi 2 dollárnál kevesebből kijönni.

Csak a tartalékaidból élsz? Nincs nyugdíjad?

Ahogy mondani szoktam, én nyugdíjtalan nyugtalan vagyok, életem nagyobb részében jelképes fizetésért, társadalmi munkában dolgoztam. De nem vagyok elégedetlen, mert azt csináltam, amit a legjobbnak tartottam, azzá lettem, akivé lenni akartam. Nagyon gazdagnak tartom magamat. Meggyőződésem, hogy az emberiség csak akkor maradhat életben, ha azt az életmódot tűzi ki célként, amelyre én is törekszem. Gandhival vallom, a föld eleget ad ahhoz, hogy kielégítse mindannyiunk szükségleteit, de kicsi ahhoz, hogy az önzésünket táplálja. Csak a mai európai — Amerikát majmoló — életszínvonalnál sokkal szerényebb életmód visszatérítése hozhat megoldást a világválság és az egyéni ember problémáira. A földhöz közeli, paraszti élet a kulcs, egy fontos módosítással: Szabadságot a másállatoknak! Akkor az emberek is szabadabbak lesznek. Egyszerű, szerény, gyakorlati élet kell nekünk, a Természetben, a Természettel.

Mivel foglalkozol Magyarországon?

Tőlem telhetően próbálom segíteni a hozzám hasonló elveket valló magyar szervezeteket. És keresem azokat a társakat, akikkel létrehozhatnám a jövő életközösségét, a humanista kommunizmus alapján álló kommunát. Amelyben két dolgunk lenne, a munka és a játék. Permakultúrával megtermelnénk a 9000 ehető (gyom)növényből azt a néhányat, amely elegendő a szerény vegán étkezéshez. A játékkal pedig egymást szórakoztatnánk, hiszen azért vagyunk a világon, hogy egymásért legyünk. De ez a témakör megérdemelne egy másik beszélgetést.

Miben látod eddigi életed legfontosabb tanulságait?

Három szülőhelyem van, de nincs szülőföldem, illetve hazám. Az utóbbi kettő demagóg fogalom. Az embert az határozza meg, amit gyermekkorában megél, és ahogyan azt fölfogja. A gyermekkorát egy bizonyos helyen tölti, és nincs tudatában annak, hogy az a hely egy ország része. Az úgynevezett nemzetiség környezeti fogalom, illetve jelenség, ezt igazolják a tájszólások is. Hogyan lehetek világpolgár? Csak úgy, ha globálisan gondolkodom és helyileg cselekszem. Akkor bárhol lehetek világpolgár, és az is kell hogy legyek ahhoz, hogy biztosítsam az életemet a barátság, a szeretet és a segítség által. Nyitottsággal és nyíltsággal mindenki más iránt. Ami az én emberi jogom, az az én emberi kötelességem mások iránt. Mert a Világ egy nagy egység (aki akarja, hívja istenségnek), amelynek én csak egy pirinyó kis része vagyok, mint minden és mindenki más; de mindannyiunknak úgy kell viselkednie, hogy létezzünk, megmaradjunk, élvezzük az életet és örvendezzünk. Ez csak ennek a ténynek a felismerésével és jóakarattal lehetséges. Kölcsönösen összeilleszkedve. Én csak azt tudom megtenni, amit én meg tudok tenni. Megpróbálom.

A kérdéseket föltette és a válaszokat lejegyezte:
Demeczky Jenő

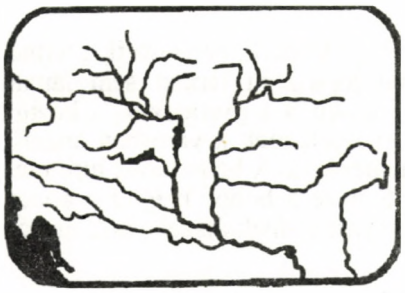

A határontúli magyar gyermekakció hat esztendeje

Történeti összefoglaló

Erdélyi utam során ellátogattam a kézdivásárhelyi és a székelykeresztúri gyermekotthonokba is. Meglepett, hogy a gyermekek mennyire vágyódnak Magyarországra, mely számukra meseország, tündérkert képzetét keltette. Élénken érdeklődtek minden iránt, ami Magyarországgal kapcsolatos, s a beszélgetések közben gyakran kibukott belőlük az óhaj: *Laci bácsi, vigyél el engem Magyarba!*

Akkoriban több újságban megírtam az erdélyi magyar nevelőotthonokban szerzett élményeimet, s nagyon sok levelet kaptam, melyeknek írói felajánlották, hogy szívesen vendégül látnak erdélyi gyermekeket. Több lapnál, egyesületnél támogatókra találtam, pénzt szereztem autóbuszra. Így érkezett meg 1992 tavaszán az első autóbusznyi gyermek a székelykeresztúri árvaházból. Később a városból is, majd Vágás községből is érkeztek gyermekek. Erdélyből összesen tíz busznyi gyermek kéthetes hazai üdültetését szerveztem meg. Itthon családok fogadták be ezeket a 3–14 éves leányokat és fiúkat. Egy kis ízelítőt kaptak a mai Magyarországból. Sok helyre elvitték őket, és felruházták a rászorulókat.

Közben 1993 februárjában Kárpátaljáról is megérkezett az első busznyi gyerek. Ők a beregszászi internátus kis lakói voltak. Szomorúan tapasztaltuk, hogy Kárpátalján sokkal nagyobb a szegénység és az anyaországtól való elszigeteltség, mint Erdélyben. 1993 őszétől egyértelműen erre a területre korlátozódott az akciónk.

Ennek egyrészt anyagi oka volt. Közelebb vannak az ottani magyar területek, főleg a színmagyar beregszászi járás, melynek 52 községéből 50 magyar. Az akciót sikerült úgy megszervezni, hogy féláron járnak a buszok, mert menetjövet mindig gyermekeket szállítanak, üresjárat nincs. Egyik nap visszaindul a csoport, másik nap hozza az újakat. Másrészt sikerült az ottani oktatási szervekkel megállapodni abban, hogy engedélyezzék a gyermekek kiutazását tanév közben is.

Sajnos az 1993. november 2-a óta folyamatos kárpátaljai gyermekakció egy évvel ezelőtt megszakadt az ukrán szervek által támasztott nehézségek miatt. Hála Istennek a körülmények úgy alakultak, hogy ez év (1998) június 16-ától újra folyamatosan jönnek a csoportok. A 103. autóbusz gyermeket Kiskunfélegyházán fogadják. Így újra lehetséges, hogy minden két hétben áthozzunk egy busznyi gyermeket.

Kezdetben egy-egy autóbusz gyermekeit szétvitték az egész országba. A fogadó családok sokszor komoly összegeket fizettek ki, amikor Sopronból vagy Pécsről feljöttek a gyermekekért Budapestre, és ide visszutaztatták őket a saját költségükön. Ez olykor 4–5 ezer forintott is jelentett. Azóta úgy módosítottuk az akciót, hogy egy település, iskola, egyházközség fogad egy egész busznyi gyermeket. Így nincs egyéni utazási költség, s az iskolába járást is csak így lehetett biztosítani.

Az öt év folyamán több alapítvánnyal is együttműködtem a gyermekakció érdekében. 1995 októberében mgalakult a mi Lágmányosi Szent Adalbert Egyházközségünkben a Szent Adalbert Misszió Alapítvány, és plébánosom, Musits Antal esperes úr *hazahívott*. Azóta ez az alapítvány — több egyéb tevékenysége mellett — karolta fel a kárpátaljai gyermekakciót is. Az alapítvány kuratóriumának elnöke Pajor-Gyulai Károly, a Határontúli Magyarok Hivatalának nyugdíjas főosztályvezetője. Az alapítvány titkára Musits Antal esperes, plébános. Helyileg a Budapest, XI. kerület, Fehérvári út 88. szám alatt található. Az alapítvány pénzügyeit az ABN AMRO Bank XI., Móricz Zsigmond körtér 14. szám alatti fiókja végzi. A számla száma: 10200878–31514279–70690000. Mivel alapítványunk közhasznú szervezetté minősült, a részére nyújtott adomány 30%-a a személyi jövedelemadóból, illetve a társasági adóból leírható. Ennek érvényesítéséhez kérjük közölni az adományozó adóazonosító, ill. adószámát. A beérkezett adományra köszönőlevéllel válaszolunk, mely egyúttal igazolás az adóhatóság számára.

Idáig kb. 3500 határontúli magyar gyermek, illetve magyarul beszélő ukrán, orosz, román gyermek volt a vendégünk. Kik kerülnek a csoportba? A sokgyermekes családból származók, a félárvák, a nagyon rossz szociális körülmények között élők. Kárpátaljáról is általában egy településről jön egy-egy busznyi gyermek. Mindig a helyi pedagógusok választják ki az utazókat, hiszen ők ismerik legjobban a gyermekeket.

Legtöbbször egy-egy katolikus egyházközség a hazai vendéglátó, s el kell mondanunk, hogy vallási hovatartozást nem tekintve, mindenkit nagy szeretettel fogadnak. Itt kell megemlítenem, hogy Kárpátalja nagy része református, s a vallástalan vagy színreformátus csoportokat is ugyanolyan szívesen fogadják a katolikus egyházközségek, mint a katolikus gyermekeket. Egy-egy csoport érkezését megtisztelte Paskai László bíboros, prímás, érsek úr, Dankó László és Szendi József érsek urak, Pápai Lajos, Dékány Vilmos püspök urak és Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát úr. A Parlamentben fogadta a csoportot a korábban országgyűlési elnök Szabad György úr is. 1998 tavaszán Dunavarsányban meglátogatta a gyermekeket Salamon László úr, az országgyűlés volt alelnöke.

Az újrakezdésnek szomorú feltétele, hogy a korábbi ingyenes, közös útlevél helyett az ukrán hatóságok csak egyéni útlevéllel engedik át a gyermekeket. Egy gyermekútlevél ára 4 500 Ft, amit a legszegényebb gyermekek képtelenek megfizetni. Ezért arra kérjük támogatóinkat, hogy egy-egy útlevél áráig *fogadjanak örökbe* gyerekeket, tegyék lehetővé, hogy a szegény sorsú gyermekek is eljuthassanak Magyarországra.

Amíg nem utaztathattuk a gyermekeket, addig sem tétlenkedett alapítványunk. A legszegényebbek számára a helybéli iskolában befizettük az ebédet, télire bakancsokat vásároltunk, hízott disznót vágtunk a beregszászi hatos iskolában, 100 000,– Ft-ért mikulás-csomagot vittünk az árvaházba, színes TV-t, magnetofont, kazettákat vásároltunk az árvaháznak, videót a magyar gimnáziumnak. A 101. csoport gyermekeinek megvettük az útlevelet 200 000,– Ft-ért, a legszegényebb családokat rendszeresen pénzbeli segélyekkel támogatjuk.

Anyagilag semmilyen támogatásban nem részesülünk a hivatalos szervek részéről. A bibliai özvegyasszony két fillérje tartja fent az akciót, hiszen nem egyszer szerény nyugdíjból élők adományai teszik lehetővé a gyermekek utazását. Sokan úgy gondolkodnak, ha nem áll módjukban a gyermekek közül valakit is fogadni, kis pénzükkel segítenek, ahogy tudnak. Sajnos egyre növekednek a költségek. Most kéthetente 80–120 ezer forintot kell kifizetnünk csak az autóbuszra. De amíg testvéreink adományai lehetővé teszik, nem hagyjuk abba az akciót, hisz egyre nagyobb szükség van a segítségre a mind nyomorúságosabb helyzetbe kerülő Kárpátalján.

Utcagyerekek között Beregszászon

Beregszászon az Illyés Gyula Színház és a piac közötti utcaszakasz tele van alkalmi árussal. Itt támaszkodik a falnak barátjával Gál Jancsi is. Egyszer elvittem a csoporttal Budapestre, azóta mindig megkérdezi, mi van Joli nénivel, akinél vendégeskedett. Jancsi egy hosszú vékony halat árul, egy darabot. Mikor meglát, felcsillan a szeme:

— Nem veszi meg, Laci bácsi? Kenyérre kell!

— Gyere, veszek neked egy kenyeret! — mondom. De miért nem vagy az árvaházban, ott lenne ennivalód?!

Szemrehányó tekintettel feleli:

— Laci bácsi, maga sem menne oda!

Délután jövök ki a helyi Fehér Házból, a gyámügynél jártam az árva Krisztián ügyében. A bejáratnál már vár Jancsi bátyja.

— Laci bácsi, nem venne nekem egy kenyeret?

— Már vettem egyet az öcsédnek.

— Nem egy helyen lakunk.

Egy éve jártam náluk. Akkor még élt a nagymama, egyedül kínlódott a három árva gyermekkel. Édesanyjukat elvitte fiatalon a rák, az apjuk évekkel előbb eltűnt Nagy-Oroszországban.

Sétálok a piacon. Már tegnap is itt árult a Géza gyerek. Narancsot, zsírt, rizst, lisztet. Mindenből egy csomag van csak. Magyarországról hozták át. Megtudakolom tőle, hogy jár-e iskolába, hisz már nem egyszer találkoztam itt vele.

— A 6-os iskolába járok — mondja —, a 7b-be.

Kísérőm, az iskola igazgatóhelyettese felkiált:

— De hisz abban az osztályban én tanítom a fizikát, s ezt a gyereket még sosem láttam.

Március van. Bizony nem jár iskolába. Nyolc testvére van. De hova jut így, ha még szakmát sem tanulhat. Az öccsével találkoztunk nyáron, mikor a Gyorssegély című tévéműsor készített felvételeket. Az operatőr felfigyelt a bámészkodó gyermekre, s felajánlotta, hogy fagylaltot vesz neki. A fiú a pézt kérte, mert kenyeret szeretett volna venni. Az operatőr erre vett neki két kenyeret. A gyerek mohón falni kezdett, miközben levitte a vekniket a közeli parkban várakozó apjához. Az dühösen rátámadt, hogy miért nem pénzt kért, hisz inkább vodkát vett volna.

A Fehér Ház mellett három árvagyerek is maszatolja a kocsikat némi borravaló reményében. Az egyik engem is megkörnyékez. Boldogan köszöni meg a százast. Kijön az épületből a járási oktatási osztály vezetője. Rájuk dörren, hogy miért nincsenek az árvaházban, éppen tanítási időben. A miliciával fenyegeti meg őket, hogy azzal viteti vissza a társaságot. De a lurkók nem ijednek meg.

Közben üzen az árvaház igazgatója, hogy ha tudnék adni 10 ezer forintot, akkor megrendelhetné az ungvári bábszínház éppen itt tartózkodó együttesének előadását. Megígérem a pénzt, s indulok ebédelni hozzájuk. Zöldségleves az ebéd, s tatárka valami olajos mázzal leöntve. Egy kislány elpanaszolja, hogy a múlt héten mindennap káposztás paszuly volt az ebéd. Itt mindig böjtös van, a húst nem ismeri a költségvetés. A tornateremben még óra van, egy horpadt gumilabdát rugdosnak. Közben megkeres a titkárnő is. Meséli, hogy ő vágja le a gyerekek haját rövidre, gyakran kell a tetű miatt. Nem tudnék-e nekik venni egy villany hajnyírógépet?

Kimennek a tornázó gyermekek, berendezik a termet a bábelőadásra. Ilyen lepusztult termet sem láttam még! Jönnek le csoportokban a gyermekek, s köztük mintegy varázsszóra megjelennek a városban árusító, kolduló délelőtti csavargók is. A bábszínház híre még hozzájuk is eljutott. S mire a bohóc megüti a dobot, már mindnyájan ott kapaszkodnak átszellemült arccal.

Jön a hetedik gyerek!

Krisztián, a 15 éves árvagyerek, aki egy esztendeje teljesen egyedül él, és L. Laci, egy nyolcgyermekes család fia vár beregszászi szállásom előtt. Azt mondják, ma még nem ettek egy falatot sem. Délután öt óra van! Magammal viszem őket a hatgyerekes Z. családhoz. Mikor az anyuka, Éva megtudja, hogy ma még nem ettek a fiúk, két nagy tányér babfőzeléket szed nekik, s jó szívvel ülteti őket az asztalhoz. Isten különös áldása itt az olcsó bab, sok szegény család mindennapi jóllakási lehetősége. Közben Éva szeretettel beletúr Laci bozontjába, s mondja, jöjjön el holnap, levágja a haját, a sajátjainak is ő vágja.

Nehány inget hoztam a Szent Adalbert Plébánia Karitászából az apának, aki három éve munkanélküli. Mikor legközelebb jövök, már Éva pompázik bennük, férjuramnak szűkek. Közben piruló örömmel bevallják, hogy jön a hetedik gyerek. Meg is hatódom egy pillanatra! Ebben a nyomorúságos kunyhóban, ahol az egylapos rezsó jelenti a fűtést, s most is nyolcan alszanak a három fekvőhelyen, hogy tudnak örülni az újabb kis jövevény érkezésének. Ezek a gyerekek nem ismerik a tejet, a húst, legtöbbször valami mindenleves a reggelijük, és a kenyérből sem ehetnek kedvükre, de nem zúgolódnak.

S még csak nem is valami kedvetlen beletörődés az életük, hanem a nehéz körülmények ellenére is kiegyensúlyozott. Nem tudom, hogyan készítik el a gyerekek a leckéjüket az egy szem asztalon, de az ötödikes Szabolcs gyerekkel mindennap találkoztam az iskola könyvtárában. Eltelik két nap, megint ellátogatok Z-ékhez. A hároméves, a legkisebb isszonyúan üvölt az ágyon, valami vaspálca belefúródott kicsinyke combjába. Piros, fel van dagadva. Miért nem hívnak orvost? — kérdezem. Kiderül, a kötszert vinni kell, a röntgenhez meg kell fizetni a filmet.

Apuka ma már hajnalban kint volt a piacon, de egy kopejkát sem keresett. Pénzt adok neki, hogy hívjanak orvost. Míg várunk a doktornőre, körülnézek kicsit. Ma már nincs az a babos jó hangulat. A rezsón üres répa párolog, egy falat kenyér nincs a háznál. Megjön az orvosnő, hívja rögtön a mentőt. Fél óra múlva már a kórházban van a kicsi.

Csak a rezsó izzik a párolgó répa alatt az elcsendesedett kunyhóban. Vajon milyen csoda folytán van még villanyuk? Hisz fönt a hegyen, Derekaszegen már a legtöbb családnál levágták a villanyvezetéket, mert nem tudják fizetni a számlákat. Néma a tévé, egy kis gyertya világánál ülnek. Erről írta József Attila: *S a szigor a lámpát ha eloltja, csend fülel, motoz a setét...* Meg az egerek a padláson. S a fejekben a gondok, kitől lehetne kölcsön kérni egy fél kenyeret, hogy a gyerekek ne üljenek egész nap éhesen az iskolában.

Átányi László tanár

1119 Budapest, Etele út 23.
Telefon: 203–32–01

OLVASÓK FÓRUMA

Kedves Laci!

Az „Érted vagyok” tavaly júniusi számában megjelent, Vissza a katolikus eszköztárhoz c. írásod volt az, ami miatt a Bokor-eszmékkel szóba álló, de hívő katolikus barátaimnak nem kézbesítettem a szóban forgó számot. Úgy érzem, jobban tele vagyunk már sebekkel, csalódásokkal, és sokkal több a zűrzavar körülöttünk, minthogy szembesüljünk kisarkított kérdésekkel. (...)

Eszköztárra szükség van. Első osztályú eszköztárad van. Én is így gondolom. De valamivel kiegészíteném. A szülő is gyarló. Nem mindig tudja az életét fölzárkóztatni az eszméihez. (Ki az, aki hiba nélküli?) Azért még kell a vizet prédikálni. Csak el kell ismerni azt, hogy mi is elbukunk. Ettől lesz igazán hiteles a nevelésünk. Mert a gyerek is látja, hogy nem vagyunk tökéletesek, és saját magán is érzi, hogy nem tud olyan jó lenni, mint szeretne. A bűnbánat, megbocsátás, elfogadás éppoly megnyilvánulása a szeretetnek, mint az adás, szolgálat, szelídség. Azt hiszem, Te is így gondolod, jó lett volna, ha le is írod. (...)

Amit az imádságról, szentségekről, miséről mondasz, az olyan, mintha akármelyik egyházgyalázó szektás mondaná. Lehet, hogy a legszélsőségesebb, nagyon is elvétett esetekben helytálló. De nem ez az Egyház tanítása, és bizony nem élt volna meg az Egyház 2000 évet ilyen szemlélettel.

Nagyon is egyházias szellemben nevelődtem, de semmilyen szómágia nem volt az imádságos szemléletemben. Arra tanítottak, hogy az ima beszélgetés Istennel; de arra, hogy Isten helyettem cselekszik, hogy patent módon reagál a kéréseimre, soha nem tanítottak. (...)

Ami a misét illeti: a leghagyományosabb katolikus szemléletben sem találsz vérszomjas istenképet. Úgy tanultam, hogy az ember bűnével elszakadt Istentől, és azt saját maga nem tudja kiengesztelni. Az ember iránti szeretetből vállalja Isten, hogy saját Fiát adja oda engesztelésül. Ez mégis más, mint ahogyan sarkítasz. A „szömyűség” napi ismételgetésére pedig szintén szeretetből kerül sor. A „kannibalizmusra” ugyancsak Jézus tanít: „Vegyétek, ez az én testem!” Ha Te ebben nem hiszel, mit csinálsz a szentmisében?

Sokan vannak még a történelemben kimagasló, hősi személyiségek, vértanúk stb., akik ilyen szellemben nevelődve szelíd és erkölcsös emberek lettek (Assisi Ferenc, Teréz anya, Don Bosco, Néri Fülöp s a sok névtelen). Említed Kapisztránt, Hunyadit. Hát ezekről a haramiákról is azt gondolom, hogy valóban hősök. Mert a történelmi közösségi szemléletet lehet utólag értékelni, de Isten előtt a szubjektív lelkiismeret a mérvadó, és az, hogy ők a keresztény hit védelmében adták oda az életüket, Isten ügyét a sajátjuknál fontosabbnak tartva. Kár detronizálni, csak megfelelően kell értékelni. (...)

Bírálod a katolikus hittant és a katolikus iskolát. Hány gyereket neveltél fel a templomi hitoktatáson? Hány szülőnek van annyi tudása, közössége, hogy többet tudjon adni, mint az iskola és a hittanórák? Nemcsak külső ürességekre, tekintélytiszteletre, gazdagságra, fegyverforgatásra nevelnek. Bár ilyen is van, elismerem. (...)

S hogy miért küldik jézusi elkötelezettségű emberek egyházi iskolába a gyerekeiket? Nem azért, mert az ideológia-semleges iskola betyárfészek. Nem is a társadalmi elitség miatt. Hanem az erkölcsi nevelés miatt, ha az néhol fogyatékos is. De az Egyház történelmében, a gyökerekben rengeteg érték összegyűlt már. A konkoly nem fojtja meg a búzát. S ahogy a szórványtelepülések felőrlődnek, de az anyaországban fennmarad a nemzeti egység, így igénylik a nagy közösségbe tartozást. Bele szeretnék építeni gyerekeiket abba a nagy közösségbe, amely ha fogyatékosan is, de hordozza a jézusi örökséget. (...)

Kedves Laci! Tudom, hogy szeretsz provokálni, akkor is, ha nem is olyan éles a szíved, mint a nyelved. Lehet, hogy helyenként én is élesebb voltam az illendőségnél. De a családban nem veszik túl komolyan az ilyesmit. Köszönöm fáradhatatlanságodat az egyértelműség keresésében. Kívánok Neked békességet Istenben.

Szeretettel köszöntelek:

Trásy Éva

T. Szerkesztők! T. Kovács Laci!

A júniusi szám „Vissza a katolikus eszköztárhoz?” c. írásához szeretnénk fűzni néhány gondolatot.

Tartalmával alapvetően egyetértünk. A következőket javasoljuk meggondolásra.

1. Véleményünk szerint az anonim keresztény valós kategória, bármiféle negatív tartalom nélkül. Azt jelenti, hogy nem hisz Istenben, de úgy cselekszik, mintha keresztény lenne, erkölcse ahhoz erősen hasonló. A magunk részéről tisztelettel adózunk ezeknek az embereknek, akik a hit eszközeinek segítsége, a gondviselés erősítő, biztató tudata nélkül, az Istenben bizakodás megtartó ereje nélkül járják az utat.

Miben állhat a különbség hívő és hitetlen ember között?

— A teremtettség-tudat, az alázat kialakulásában.

— Az Istennel való állandó kapcsolattartás következtében tágabbá (világosabbá, magasabbá, mélyebbé) válhat a világ, bővebbé az összefüggésrendszer, így a megértés jobb lehet.

— Határtalan lehet a törekvés a szeretetre, a jóra...és az ezekért történő cselekedetekre is.

— A halál szemléletében, az arra való készülésben.

— Mindennapi erőt adhat a hit.

2. Azt hisszük, hogy indokolt beszélni az anonim „nem római katolikusról”, mert a magukat római katolikusnak vallók nagy többségét jelentheti. Ezek az emberek azok,

— akik nem tudják, hogy mit kell hinniük, mik a kötelességeik, jogaik, mert sohasem tanulmányoztak dogmatikát és egyházjogot, így aztán a tudatlanság, a tájékozatlanság „boldog” állapotában leledzve nem is tudják, hogy esetleg az önkizösítettség állapotában vannak bizonyos gondolataik vagy cselekedeteik miatt;

— akik résztudással rendelkeznek, de tudatosan nem akarnak tovább gondolkodni, félve az egész rendszer összeomlásától, a változtatás kényszerűségétől, a gyökerek elvesztésétől vagy a zsigerekig beivódott kiközösítési fenyegetettségtől, a külső noszogatástól, egy vélt légüres térbe kerüléstől...

A lelkiismeret érettségének vagy „aggódásának” foka szerint lehet a) átlépni bizonyos dolgokon, nem elfogadható dogmákon, b) bízni azok változásában (vö. a Föld forgása elismerésének ideje), c) belülről feszegetni, tenni a változásért (vö. a dogma lényegét érintve nem változhat tartalmú dogma);

— akik természetes módon alkalmazzák vagy közelítenek a hívő eszköztárhoz, s élnek egy kettős világban, erről tudva vagy nem tudva, esetleg magukat nem is zavartatva nagy lelki nyugalommal, nem tulajdonítva jelentőséget a dolognak.

A gondolat, a szó, a tett egységét nem mindig könnyű megvalósítani, különösen egy más oldalról kényszerítő közegben. (Természetesen nem helyeselni akarjuk, csak megérteni próbáljuk.) Úgy véljük azonban, hogy ez a hitelesség feltétele.

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy az ő számukra sértő lehet az írásnak több része, és így a megbotránkozásból fakadó dühtől veszélyben van végigolvasása. Akik nem teszik le, jó ösztönzést kaphatnak gondolkodásra. Pedagógiai szempontból hatásosabb, eredményesebb lehet egy kevésbé „lehordó”, elítélő fogalmazás...

3. A gyerekek római katolikus iskolába való íratásával kapcsolatosan úgy tapasztaltuk, hogy a többség inkább a következő indokok alapján teszi ezt:

— ő is római katolikus(nak vallja magát);

— reménykedik, bizakodik abban, hogy ott jobbak lesznek a gyerekek, a szülők, a tanárok (nem lesz alkohol, drog, jobban szeretik a gyerekeket, elfogadóbbak... ami természetesen sokszor nem valósul meg);

— a gyerekekkel kapcsolatba kerülő emberek értékrendje talán jobban közelít az ő értékrendjéhez;

— Istenről hall a gyermek ott is.

Ezzel kapcsolatosan is azt mondanám, hogy egy hívő eszköztárral működő iskola lehetne a legjobb.

Mindent összevetve köszönjük, kedves Laci, prófétai dühöddel együtt a legfontosabb kérdésekben a gondolkodásra, a hitelességre való ösztönzést. Hiszen amit végiggondolunk, amiért megküzdünk, az jobban a sajátunk lehet, jobban ragaszkodhatunk hozzá, szilárdabban képviselhetjük, élhetjük, talán hatékonyabban adhatunk át belőle valamit...

Írásod is azt erősíti bennünk, hogy egy felekezet ember alkotta szabályainak rendszere nem egyenlő az Egyházzal, a Jóisten tenyerével... Továbbá ennek a rendszernek, tisztségviselőinek, „kormányzóinak”, „tanítóinak”, hatalmasainak erőteljes fordulatot kell venniük, alkalmassá téve önmagukat a hívő eszköztár alkalmazására fennmaradásuk érdekében, valamint ebben a rendszerben nem szabad kiközösítendőnek lennie a nem a felállított szabályok szerinti gondolkodásnak, a lelkiismeret szerinti életnek, az emberi mivoltunk engedte legigazabb, a leginkább Istennek tetsző út keresésének...

Budapest, 1998. november 10.

Tisztelettel és szeretettel:

Kovalik Mariann és Trásy Ferenc

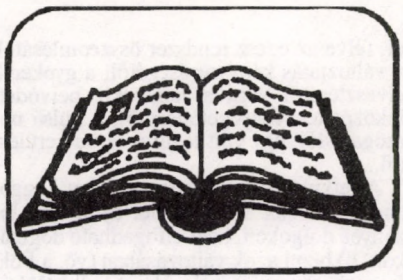

BIBLIA

A februári elmélkedéseket Vincze József péri plébános, a márciusiakat Halász Endre ny. péceli plébános készítette.

Február 7. — Évközi 5. vasárnap — Mt 5,13–16 — A keresztény ember jel: fény és só

1. Aki másokat akar építeni, annak magának is naponta növekednie kell.

Jézus jelnek szánja övéit a világban. Ellentmondás a tömegbe simuló, a világ folyásához semmit hozzá nem adó, fénytelen Jézus-követő.

A Hegyi beszéd azokat a tanítványokat, hallgatókat mondja boldogoknak, a világ sójának, fényének, akik rövid ideje csatlakoztak Jézushoz, vagy éppen alkalmi hallgatóságként csodálták az „ajkáról kedvesen ömlő szavakat” (Lk 4,22b).

2. Az étel só nélkül ehetetlen, az élet szeretet nélkül élhetetlen. A szeretet fűszerezi az életet. Ennek csíráit mindenki a szívében hordja. Éhezni az igazságot azt jelenti: szeretnénk azt tenni, amit a mennyei Atya küldetésként a szívünkbe írt.

Egy angliai faluban rongyosan öltözött öregasszony élelmet koldult. A falu lakói nekitámadtak, kutyákat uszítottak rá, megdobálták penészes kenyérrel és rothadt krumplival. Csak a falu szélén lakó idős házaspár hívta be a koldust, tejet és kenyeret adtak neki. Másnap a király küldöttjei a falu minden családját vacsorára hívták a palotába. Mindenki megjelent az eseményen. Akkor az inasok felszolgálták — csalódott moraj kíséretében — a vacsorát, krumplihéjat, penészes kenyeret, követ. Csak a sarokban ülő idős házaspár kapott ízletes ételt. Ekkor belépett a terembe a rongyokba öltözött koldusasszony. Nagy csend lett. Azt mondta: azt találjátok a tányérotokon, amit én kaptam tőletek. Akkor kibújt a rongyokból, ő volt a királynő.

A mindennapok mutatják meg, mi van a szívünkben. Nem lehet az emlékeinkből élni, abból, hogy valaha lelkes keresztény voltam, régebben megtettem, amit Jézus várt tőlem. „A kiszáradt folyómedret senki sem értékeli csupán azért, mert folyó volt” (Rabindranath Tagore).

A folyó akkor folyó, ha tele van vízzel, a só akkor só, ha ízesít, a keresztény akkor keresztény, ha a felebaráti szeretet cselekedeteit teszi. Nem a beszédemből derül ki, mennyire értettem meg Jézust, hanem a tetteimből.

3. Aki világosság, fény akar lenni a világban, annak először meg kell világosulnia. A megvilágosodás az a gyötrő folyamat, amikor a szokásos nevelési módszerek, beidegződések, érzések kusza halmazából kikristályosodik egy gondolat, egy cselekvéskör, amely biztos utat mutat a sötétségben való helybenjárás, topogás közben. A megvilágosodás vagy az Úr közelében következik be, vagy nagyon távol tőle.

Egy férfi elindult, hogy zarándokúton rátaláljon Istenre. A feleségét is magával vitte. Fáradtan gyalogoltak már hosszú ideje, amikor egy város poros utcáján a férfi megpillantott valamit. Felemelte, és egy hatalmas drágakő volt. A felesége néhány lépéssel utána gyalogolt. A férfi ledobta a drágakövet, de megijedt attól, hátha az asszony megszegi szegénységi fogadalmát, ezért port hintett az értékes kőre. Az asszony odaért, lehajolt, megértette férje szándékát és csak ennyit mondott: „Amíg a drágakövet a portól megkülönböztetted, igen messze jársz az Istentől.”

Aki megvilágosult, annak követnie kell tapasztalatát, mert ha nem így tesz, kezében és szívében kialszik a fény és mindent kezdhet elölről. Nem vagy kevés ahhoz, hogy a föld sója és a világ világossága legyél, talán csak bátortalan.

Február 14. — Évközi 6. vasárnap — Mt 5,17–37 — Jézus kiigazította a törvényt, mi rontunk rajta

1. Jézus nem eltörölni jött a törvényt és a prófétákat, hanem betölteni. Ez azt jelenti: a törvényeket az isteni szándékhoz igazítja, majd megmutatja annak megélési formáit.

Amikor Jézus a törvényről beszél, egyértelmű, hogy nem az ószövetségi törvényt érti rajta. Ha kötelezte volna övéit az aprólékos zsidó törvények betartására, elviselhetetlenségig fokozta volna a törvény igáját. Jézus maga volt az, aki sorozatosan megszegte az előírásokat — mondván, hogy a törvény van az emberért, és nem fordítva —, és ezzel kivívta a vallási vezetők dühét és haragját.

Melyik törvényből nem szabad elhagyni még a legkisebbet sem? Az isteni törvényből, ami részben az ember szíve mélyén él, részben pedig felismerhető az Istennek odaadott küldöttek tiszta szavaiból.

2. Képesek vagyunk megrontani az isteni parancsokat. Aki így tanít, félrevezeti hallgatóit. Hiszen az isteni parancsok mennyre és földre egyaránt érvényesek. Mózes alapvetően helyesen hallotta az isteni parancsokat, de évszázadok múltával a késői követők értelmezték, magyarázták, talán tudatlanul is ferdítették. Jézus mindezt kiigazította. Az embertársi kapcsolatok rendjében kellett változtatni (gyűlölködés, haragtartás, esküdözés, házassági kapcsolat, ellenségszeretet), mert itt szabadult el a pokol.

3. Jézus érdekes információt mondott az Isten Országáról: az Isten Királyságában lesz kisebb és nagyobb, azaz nem lesz egyformaság. Az Isten senkit sem „fejez le” egyformára, hanem mindenki lelkiismerete (Isten-ismerete) és embertársi kapcsolatai, cselekedetei alapján foglalja el a neki megfelelő „helyet”.

4. Jézus törvényt szigorító mondatai azért megdöbbentőek, mert korunkban is ezekkel a kérdésekkel küszködünk a legtöbbet.

- Az Isten ötödik parancsa (Ne ölj!) megszigorítatlan formájában is sok gondot okoz. Korunkban van talán a legnagyobb káosz e parancs tekintetében. Ha a közbűntényes öl, lecsukják, ha a katona öl, megjutalmazzák, előléptetik, aki „jogosan védi a hazáját”, megdicsőítik. Az abortuszt végző orvos a kötelességét teljesíti, az ezt kérő anya a jogait gyakorolja. A hivatásos hóhér a munkáját teljesíti.

Jézus szigorúan egyértelmű — az emberi élet bármi okból történő kioltása az isteni törvény súlyos megsértése. A törvényt már az is semmibe veszi, aki sértegeti embertársait és haragot tart, táptalajt képezve ezzel a gyűlöletnek.

- A hatodik (Ne paráználkodj! Házasságot ne törj!) és a kilencedik (Felebarátod házastársát ne kívánd!) parancsolat a házasság egységét kellene hogy védje. A valóság átláthatatlanul bonyolult a nő–férfi viszonyban. A gyerekek sokszor nem tudják számon tartani az „új” apukákat, anyukákat. A jóléti társadalmakban a család szerepe szinte formális lett. Egymás férjének, feleségének az elcsábítása nem okoz lelkiismereti problémát. A zűrzavar teljessé válik a felelőtlenkedések következtében megromlott emberi kapcsolatokban. Jézus e kérdésekben is világos és egyértelmű: a szeretetkapcsolatok megromlásával és felbomlásával a gyűlölet nyer teret. Az a szeretet, amelyik elmúlik, nem is volt igazán az. A családi kötelékben olyan mértékben erősödjön a szülők kapcsolata, hogy azt még az ösztön vágyai se tudják kikezdeni.
- A második parancs (Hamisan ne esküdj, hanem tartsd meg az Úrnak tett esküdet!) korunkban szintén zűrzavaros. Jézus szigorító szándéka nemcsak az Isten nevének felesleges kimondására, hanem az eskü szükségtelenségére is vonatkozik. Napjainkban is sokan fogadkoznak és esküdöznek: a diploma átvételekor, a fontosabb állami pozíciók betöltésekor, az egyházi tisztségviselők beiktatásakor, a templomi házasságkötések igenjének kimondásakor, a bíróságon az igazmondás miatt. Esküdözni, fogadkozni ott kell, ahol hazudni szoktak. Jézus világosan beszél: az egyenes jellemű keresztény ha igent mond, akkor azt nem kell megerősíteni semmiféle toldalékkal, ha nemet mond, akkor azt úgy is érti. Ha nem akarunk az ószövetség világához tartozni, akkor Jézusnak a szeretet parancsához igazított tanítását kell megszívlelnünk és megvalósítanunk.

Február 21. — Nagyböjt 1. vasárnapja — Mt 4,1–11 — A megkísértés küzdelme

1. Jézus bensejében óriási küzdelmek zajlottak. A Szentlélek és a Gonoszlélek csatározott benne. A Szentlélek teljes győzelmével ért véget a belső harc. Az erkölcsi, szellemi szilárdság jele, ha valaki ilyen tisztán felismeri a kísértő gondolatokat és ilyen egyértelműen legyőzi azokat. A Kísértő Jézus előtt is több arcát mutatta, a Szentírással alátámasztott érveléseket mondott. De Jézus átlátott rajta és a módszerén.

Nekünk milyen nehéz csupán annak felismerése is, hogy a kísértés áldozatai vagyunk.

Agatha Christie-nek, a híres krimiírónak van egy karácsonyi novellája (Csillag Betlehem felett), amely arról szól, hogy miután Mária megszülte a kis Jézust, megjelent neki egy angyal, aki a Hajnali Igazság fénye néven mutatkozott be, és azt mondta, megmutatja a csecsemő jövőjét, és ha akarja, visszaadhatja az égnek a kisbabát. Akkor Mária láthatta a getszemáni vérrel verítékezést, a főpapi kihallgatást, a keresztre feszítést. Mária megijedt arra gondolva, hogy bűnöző lesz a fiából. De a gyermeket nem adta vissza az égnek. Miután eltűnt az angyal, akkor derült ki, a Sátán kísértette Máriát, hogy megakadályozza a Gyermek felnőtté válását és későbbi nagyhatású küldetését.

2. A belső, lelki küzdelmek nélkül erőtlen, gyenge emberek lennénk. Nagy belső vívódásokat átélő testvéreinknek segíthetünk a szeretetünkkel, de a problémák megoldását senki helyett nem vállalhatjuk át.

Egy asztalosnál várakoztam arra, hogy az általam kért munkát elvégezze. Beszélgetésünk közben — ahogy bemutatta a faanyagot — értékes gondolatokkal gyarapított. Elmondta, hogy a fenyőfák akkor szépek és felhasználhatók, ha nagy kiterjedésű erdőkben növekednek. Az erdő szélén álló fenyők — az asztalos szemével nézve — nem a legtökéletesebb munkaanyagok, mert őket éri a vihar, a legtöbb megpróbáltatás, ezért a fa, ahogy nő, spirálszerűen megcsavarodik, sok benne a görcs , az aszimmetria. De a többi fenyő, a vihartól védett, gyönyörű, egyenes szálkás, remek munkaanyag. Arról is beszélt még, hogy az orosz tajgáról származó fenyő értékesebb, mint a legtöbb európai, mert a szélsőséges időjárás, a hatalmas fagyok arra kényszerítik a fát, hogy olyan gyantát termeljen, ami megvédi mindentől. Így a fa felhasználása során igen tartósnak bizonyul (a vörösfenyő évszázadokig eláll a sós tengervízben is, éppen az említett tulajdonságok miatt).

Talán ilyen a kisközösségvezető vagy a család szerepe. Ők állják a vihart — vállalva a sérülés veszélyét —, hogy övéik zavartalanul növekedhessenek. Ők azok, akik a nehézség, a válság, a megpróbáltatás idején a szeretet olyan formáját nyújtják, amely megóv a romlástól, a szétválástól, a tönkremeneteltől.

3. Jézusnak a pusztai Kísértő felajánlotta a nagyság, a hatalom, a gazdagság ígéretét, de ő már a kezdetekben visszautasította, és vállalta a szolgálat általi kicsiséget, a békességtermés miatti üldözöttséget és az osztozással gyakorolt szegénységet.

Egy tanulmány szerzője azt írta: „Nagy csendre lenne szüksége a világnak.” Ő szívesen bezárná egy időre a színházakat, a szórakozóhelyeket, az iskolákat — mindenki a csendben érlelhetné (a kísértéseket felismerve és legyőzve) szíve mélyén a gondolatot, miért vagyunk a világon és mi a teendőnk.

A nagyböjti idő alkalmas az ilyen nagy csendekben megfogalmazódott teendők végiggondolására és véghezvitelére. Akinek erre nincs lehetősége, az éljen az Isten jelenlétében (munkái és teendői közben), az eredmény ugyanaz lesz.

Február 28. — Nagyböjt 2. vasárnapja — Mt 17,1–9 — Megújulni csak az Úr közelében lehet

1. Jézus három tanítványa a színeváltozás hegyén talán többet értett meg Jézus életéből, mint a vele való vándorlás évei alatt. Betekintést nyerhettek a Mester lelkivilágába olyan mélységekig, ahol már csak megrendülni tudtak. Tapasztalhatták kapcsolatát az Atyával, a szellemvilág nagyjaival. Ritkák a Tábor-hegyi jelenetek az életünkben. Az ünnepnek ezek a percei megadatnak akkor, ha kitartóan keressük az „Úr arcát”. A mély istenélmények pozitív hatásaiból hosszú ideig táplálkozhatunk, de ugyanaz az élmény nem ismételhető meg. Egy másik istenközeli állapotért, percért alaposan meg kell dolgozni, gyötrődni. A gyötrődés sokszor abból áll, hogy kiüresítsem magam annyira, hogy ő teljesen betölthessen.

2. Ha nem találkozunk élményszerűen az Úrral, ez a mi vétkünk.

Vonaton utazott valaki. Minden állomáson kinézett az ablakon, elolvasta az állomás nevét, majd morgott magában és leült. A szomszédja megkérdezte: Miért aggódik? Valami baj van? Az utas ezt válaszolta: „Már régen át kellett volna szállnom. Észrevettem, hogy ellenkező irányba utazom. De olyan jó meleg van a vonatban és nincs sok utas.”

Amikor nem akarunk találkozni Jézussal, amikor mindenre hivatkozva nincs időnk rá, amikor csak elsodródunk tőle a mindennapjaink teendői miatt, nagyot mulasztunk: hangját nem halljuk, erejét nem érezhetjük, szeretetét távol érezzük tőlünk.

3. Minden élményszerű istenkapcsolat növeli szeretetünket. Ha az Úrra való rátalálás rendszeres és mély, elszakíthatatlan kötelék szövődik az anyagba ágyazott ember és a Mindenható között.

Fodor Sándor A medve c. novellája mély hatást gyakorolt rám. A favágókkal élt egy púpos kis ember. Egy alkalommal medvebocsot fogtak. Felnevelték, de az állat a púpos emberhez kötődött, mert éjjel-nappal vele volt. Amikor kifejlett állat lett a medvéből, az állatvédők tiltakozása miatt és a helyi uraság parancsára vissza kellett volna engedni a hegyekbe. De a szelíd vadállat annyira megszerette púpos kis gazdáját, hogy elzavarni sem tudták tőle. Bármit tettek, a medve végig barátja mellett maradt. A kis púpos elbujdokolt a medvével. Amikor más megoldás nem volt, azt kérte üldözőitől, öljék meg őt, akkor megoldódik a probléma. Kérését teljesítették, de a medve vadállattá változott és megölte valamennyiüket.

Eddig a történet, amely számomra azt mondja el: ha ember és állat között elszakíthatatlan barátság szövődhet, hogyan ne történhetne meg ez ember és Isten között.

4. Jézus törekvése végig ez volt: a szeretet összetartó erejével egyesíteni mindent és mindenkit. A mi emberi tiltakozásunk, együtt nem működésünk miatt meghiúsult az isteni terv, de a mennyei Atya akarata továbbra is ugyanez. Kevés az üdvösséghez, ha csupán kapcsolatban vagyunk Jézussal. Egységben kell élnünk vele. Ekkor értjük meg: nem elég, ha együtt vagyunk, csak az, ha egyek vagyunk (embertársainkkal is). Az istenközeli állapot csodálatos lehetőség: a legnagyobb szeretet és a legnagyobb világosság közelében van reális esélyünk a változásra. Ilyenkor fogalmazódnak szívből jövő gondolatok, és csak ezek érnek el mások szívéhez. Ilyenkor olyan tapasztalatokat gyűjtünk, olyan kinyilatkoztatásokat kapunk, amelyeket nem kell később sem átértékelni (mint legtöbb racionális gondolatunkat).

„Istenhez a szív egyszerűen benyit, ész és szellem soká vár, míg beengedik” (Angelus Silesius).

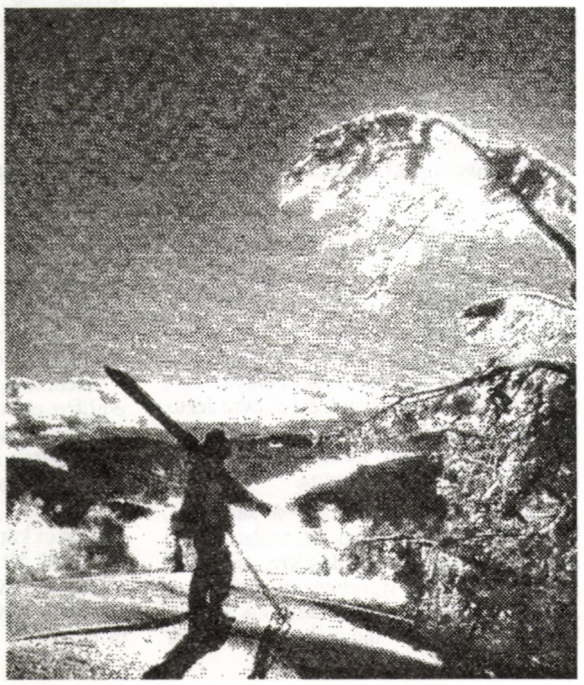

Március 7. — Nagyböjt 3. vasárnapja — Jn 5,42 — Megszólít az Isten

Ha a szentmisében odaülök a kút mellé, tudom, hogy amit hallok, nekünk szól, néha azonban megdöbbenve tapasztalom, hogy pontosan nekem. Éppen az én gondjaimra, gondolataimra kapok választ általa. És ha megveszem az Új Ember vagy a bencés naptárt, és rászokom, hogy a napi evangéliummal kezdjem a napot, itt is gyakran ezt tapasztalom: Engem szólít meg az Úr!

Belém lát, és nagy baj, ha mellébeszélek, ha próbálom másra terelni a szót: Beszéljünk másról!, felvetni a kérdést: Melyik az igazi vallás? Jeruzsálemben kell-e imádni az Urat, vagy a Garizim hegyén, ahogyan a szamaritánusok teszik?

Persze, akad sok kérdeznivaló. De talán nekem is éppen ezen kellene most elgondolkodnom, amit ma az Úr felvetett a szamáriai asszonynak, hogy hogyan is állnak a családi ügyeim? Házastársam? Gyermekeim? Micsoda telitalálat ez ma a számomra!

Vagy az, hogy Istent lélekben és igazságban kell imádnunk, nem külsőséges gyakorlatokkal és érdekből. Aki szeretetetben él, az Istenben él és az Isten őbenne (1Jn 4,16). Az igazi vallásosság tehát a szeretet gyakorlása és Isten akaratának teljesítése, nem azért, hogy Isten viszontszolgálatként tegye meg az én akaratomat. Hogy állunk a szeretettel? Ez a lényeg!

A mai szentmise üzenetei közé tartozik az is, amit Jézus az apostoloknak mond: Küldelek titeket! Sokszor jövünk nagy listával Isten elé, amelyben kéréseinket soroljuk fel és azok teljesítését várjuk. Szinte azzal a meggyőződéssel, hogy Istennek ez a dolga. Ha most kicsit csendet teremtve magunkban arra figyelnénk, hogy Istennek mi a terve velünk ezen a héten, hová küld, mit vár tőlünk, bizonyára gazdagabb lélekkel indulnánk haza, mintha csak azt várnánk, hogy Isten hogyan teljesíti a mi Neki feladott leckénket!

Március 14. — Nagyböjt 4. vasárnapja — Jn 9,1–41 — Isten verése?

A portugál népnek van egy közmondása: Isten egyenesen ír görbe vonalakon is! Nagyszerű igazság! Tele van a világ ennek igazolásával! A zsidó nép gyorsan megszövegezte vélt igazságát: Aki vakon született, az bűnös. Legfeljebb az volt kérdéses, hogy ő a bűnös vagy a szülei? Az Úr Jézusnak pedig az a véleménye, hogy mindez azért történt, hogy Isten megdicsőüljön általa.

Manapság sokszor hallani: Miért engedte meg ezt az Isten? Vagy: Miért vert meg ezzel az Isten? Sőt néha még súlyosabb fogalmazásban: Hol az Isten? Vagy: Ha volna Isten, akkor ez nem történt volna! Vagy egészen olyan formáig is elsúlyosodik ez a lázadás, hogy nincs Isten, ha ez megtörténhetett!

A vakon született meggyógyításában a Megváltó dicsőült meg a gyógyulás által. És sorban Jézus csodáiban ilyesmi történt. A szegény özvegy egyetlen fiának feltámasztásában, Naimban, Lázár feltámasztásában stb.

Egy betegség, egy haláleset, vagy bármiféle baj, nem Isten oda-nem-figyelése, sem nem büntetése, Isten verése, hanem feladat számunkra. Néha nehéz feladat, Isten gondossága szerint.

A jó tanár érettségire a szorgalmas, de gyenge képességű tanulónak könnyebb feladatatot ad, a tehetségesebbnek nehezebbet. Nem igazságtalanságból. Hanem azért, mert a lelkiismeretes tanulóra szüksége van a világnak, és meg is fogja ott állni a helyét. A tehetséges tanuló pedig csillogjon az érettségi elnök előtt, hiszen ő biztosan jól megoldja a nehéz feladatot is.

Isten tudja a dolgát! Soha nem kerül ellentmondásba Önmagával! A keresztény ember, ha tényleg keresztény, akkor szintén kell, hogy tudja a dolgát! Tudja, hogyan kell viselkednie nehéz helyzetekben, tudja, hogy az istent szeretőknek minden a javukra válik (Róm 8,28)!

Március 21. — Nagyböjt 5. vasárapja — Jn 11,1–45 — Jézus barátai

Lázárról, Mártáról és Máriáról kevés szó esik az evangéliumban, de Jézus Lázárt „barátunk”-nak mondja. Ezt a megnevezést igazolja az a tény, hogy virágvasárnapi bevonulása után, este elhagyja Jeruzsálemet, és kimegy Betániába, Márta, Mária és Lázár házába. Hétfőn onnan jön be a városba, de este ismét visszamegy. Kedden, szerdán, csütörtökön is onnan jön be és kedden, szerdán este megint csak odamegy. Csütörtökön este ugyanis el akarja végezni az ünnepi vacsorát, elfogyasztva a húsvéti bárányt, és nem akarja, hogy ezt megzavarja a zsidók terve, amiről az evangélium szól. Régen tervezik, hogy megkövezik Őt.

Biztonságban érzi magát a Úr Betániában. Fontos volt számára a húsvéti vacsora, hiszen ekkor adta nekünk testét és vérét.

Barátságát bizonyítja Lázár iránt az is, hogy könnyekre fakadt, amikor a sírhoz vezették, ahol már négy napja holtan feküdt.

Jézus nem akadályozta meg ezt a halált, Isten nem nyúlkál bele a természet rendjébe. A dolgok mennek a maguk törvénye szerint. Az embernek vigyáznia kell az egészségére. Az orvostudomány dolga, hogyan oldja meg az élet hosszabbításának titkát. Azt az időt pedig, ami rendelkezésünkre áll, ki kell használnunk legjobb igyekezettel.

Ettől függetlenül Isten ura az életnek és halálnak, és ha oka van rá, akkor belenyúl a természet rendjébe is. Jézus megszólal: Lázár, jöjj ki!

Nem személyválogatás volt ez. Nem személyes, baráti gesztus. Sokkal jelentősebb cselekedet volt. Nem Lázár érdekében. Nem is a nővérei érdekében, hanem sokak hasznára, akikről azt írja az evangélium: Sokan hittek Jézusban, miután látták, amit cselekedett.

Jézus sok csodát tett, hogy ezekkel súlyt adjon szavainak. De nagyon nagy jelentőségű Márk feljegyzése: Mk 1,38. Amikor úgy adódik, hogy sorozatban kénytelen több csodát tenni, és egy ilyen nap után hajnalban ismét összegyűl a csodaváró nép, Jézus nem engedi, hogy tartóztassák: „Tovább kell mennünk... hogy hirdessem az igét, hiszen ezért jöttem!” Ő hirdeti a keresztény élet útját, a csodatevés a mi dolgunk. Úgy kell élnünk, hogy ránkkérdezzenek! Úgy kell élnünk, hogy életünk legyen csoda: Így is lehet, sőt így kell élnünk! Ez az Isten evangéliuma, Örömhíre! Ez az Isten Igéje!

Március 28. — Virágvasárnap — Mt 26,14–27,66 — Velünk az Isten!

A keresztény ember igyekszik Jézussal járni mindennap, Jézus születésétől haláláig. Jézus életét azonban egy esztendőre sűrítjük, és évente ünnepeljük a Karácsonyt meg a Húsvétot is. Hogy mégis minél többet meríthessünk évről évre Jézus életéből és tanításából, az idén Máté, jövőre Márk, azután Lukács a vezetőnk, időnként János evangéliuma.

Máté evangéliumának az a sajátsága, hogy mivel ő a zsidóknak írt, többször utal az ószövetségi jövendölésekre, és ezzel minket is jobban figyelmeztet arra, hogy Jézus nemcsak egy a mi nagyjaink között, hanem a megígért megváltó, akiről már 700 évvel előbb megjövendölte Zakariás próféta: „Íme, királyod jön hozzád, szelíden, szamárcsikó hátán” (Zak 9,9) — ahogy hallottuk a jeruzsálemi bevonulásról.

Szent Máté el nem mulasztja, hogy megemlítse: epével kevert bort adtak Jézusnak, azután szivacsot ecetbe mártva és botra tűzve adtak inni, mert ez meg van írva a 68. zsoltárban a Messiásról. A 21-ikben pedig, hogy „elosztották maguk között ruháimat és köntösömre sorsot vetettek”, meg „aki csak lát, mind gúnyt űz belőlem”. És a haldokló Megváltó maga is idézi a 21. zsoltárt: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?”

Amikor megérkezett az Olajfák hegyére a nagy sereg, hogy elfogják Jézust, és Péter látva, hogy mi készül, kardot rántott — Máté feljegyzi, hogy Jézus azt mondta neki: „Tedd vissza a kardot... Nem kérhetném Atyámat, hogy küldjön nekem.... tíz légió angyalt? De akkor hogyan teljesednének be az írások, hogy ennek így kell történnie” (Mt 36,54)? Ezek az írások beteljesedtek Jézusban. Ennek így kellett történnie, hogy bebizonyosodjék, hogy Ő a megígért Messiás, aki így mutatta meg Isten mindennél nagyobb szeretetét, mert életét adta barátaiért (Jn 15 13).



Hans Paasche

Én nem dolgozom, én vagyok

Lukanga Mukara levelei — Egy afrikai expedíciója Belső-Németországba, 1912-ben

(Hans Paasche nemes származású békeharcos volt a századelőn. Részt vett a dél-afrikai gyarmatosító harcokban és a világháborúban. Föleszmélése után elkötelezett harcosa lett az egyenjogúságnak, a békének, az alkoholmentességnek és a vegetarianizmusnak.)

Első levél

az érmékről, a kultúráról és a levelekről

Oh, Mukama! Hatalmas és egyetlen Király!

A te alázatos szolgád ír Neked, akit elküldtél a világba, hogy megnézze, van-e még egy király, aki Hozzád hasonló, és van-e még egy ország, amely a Tiédhez hasonló, ahol emberek élnek és amely ország az embereknek többet ad, mit a Te országod, Kitara, a Hosszúszarvú Tehenek országa.

Engedd meg, hogy előre megmondjam: ilyen ország nincs és ilyen király sincs.

Ám amit hosszú utazásaimon láttam, megéri, hogy tudassam Veled, és ha épségben hazatérek, el is mesélem majd Neked, és Te akkor pontosabban megtudod, mint amikor Ibrahimu, Az Ember A Partról egymaga, vagy a Te wakunduid* körében levelemet Neked fölolvassa.

Amikor Te útra parancsoltál és a Te terjedelmes gazdagságodból tizenkétszáz járómarhát és kettő ezer kecskét nekem utamra adtál, hogy utam az idegen országban evvel fizethessem, akkor még senki sem tudta, hogy most, két holdtölte után egyetlen puszta marhád birtokomban nem lesz, és mégis, a te gazdagságodnak és hatalmadnak köszönve, szükséget nem szenvedek. Már a vazunguk (európaiak) nagy vizénél a Te összes marhádat és kecskédet ércdarabokra cseréltem, ezeket pedig tovább egy teleírt papírra. Ezzel utaztam tovább egyedül, és ahol csak bemutatom a papírt, kapok egy érmét, ami szükséges, hogy ételt vehessek magamnak. Ilyen hatalmas a Te Neved.

Tudd: az országot, ahova most utazom, úgy hívják, Németország. Ennek az országnak a bennszülöttei nem marhákkal és kecskékkel fizetnek, sem üveggyöngyökkel, sem kaurikagylókkal vagy gyapotanyaggal; apró fémdarabkák és tarka papír az ő érméjük, és a papír többet ér, mint a fém. Van egy barna papír, ami többet ér, mint a Te nagyszámú marhád. Ez olyan, mintha nálunk egy kötött szénakarikáért négy járómarhát lehetne kapni. (Holott minden hutu [földműves] tudja, hogy kétszer tíz szénakarikáért annyi tüzelőfát sem lehet kapni, hogy egy család egy esős éjszakán megmelegedjék).

Látom az arcodat, Királyom, amint ezen a bolondságon nevetsz, amit én Belső-Németországról mesélek. De oh, Nagy Király, egyet mostantól újra és újra mondanom kell: Ennek az országnak a bennszülöttei ezt a bolondságot és még nagyobbakat, magától érthetőnek érzik és ezekhez annyira hozzászoktak, hogy halálra ijednének, ha másképp lenne. Igen, amikor elmondom nekik (már egész jól beszélem a bennszülöttek nyelvét), hogy mi Kitarában teljesen más érmékkel fizetünk, akkor azt mondják, az övék jobb és kérdezik, jöjjenek-e és hozzák-e neked ezt a jobbat. Mindent, amit hozni akarnak, így mondják: „kultúra”. Ám senki sem hozhat annál jobbat, mint amije van, és mivel nekem nem tetszik, amijük ezeknek az „embereknek” van (mert magukat így nevezik teljes komolysággal), mindig ezt válaszolom: Te „köszönöd szépen”. Ugyanis ezt akkor mondják, mikor mi ezt: „Nem, nekem nem kell.”

Hegyek Ura, talán haragos leszel, amiért fürge lábú futáraidat és száz levélkísérődet a Bukome erdőnél országod határán hagytam. De ezt tenni kénytelen voltam, hogy a messzi országokat és tengereket átutazhassam, hogy ebbe az országba érjek. El kellett térnem a tervtől, hogy minden levél mellé, amelyet megírok, egy futárt és egy levélkísérőt magammal vigyek.

Mert itt a levéllel másképp van, mint a Te országodban. Nálad mindenki ismeri a törvényt: egy napon csupán egy levélnek szabad városodba érkeznie. A levelet egy futár viszi, a futárt egy másik ember kíséri, mert a levélhordó nem mehet egyedül. Ha a kettő átlépte a Ruhiga folyót, akkor hírük előre siet, és rövidesen a Te Udvarodban is tudják. És mikor végül napok múlva a Kibata magasságon leereszkednek, akkor kíséretül egy csapat deli fiatal harcost kapnak, elébük pedig egy csoport dobos és fúvós siet.

De mit jelent ebben az országban egy levél?

Semmit! Nem szabad csodálkoznod: Németországban annyi a levél, mint a Mpororo legelőin a fű. Egyetlen futár száz levelet visz egyszerre, minden egyes embernek szabad levelet kapni, egyesek többet is kapnak egyszerre. Ritkán látom, hogy valaki a levél olvasása után elégedettebb lenne, vagy rosszkedvűbb. És ha egy levél miatt szomorúbb volna, gyorsan veszi a másikat, ami fölvidámítja, és ha az egészet végigolvasta, nem tudja, szomorú legyen-e vagy vidám. Csak fáradtabb lesz. És nincs kedve kapálni a földön vagy a marhákat őrizni. Ha egyáltalán van ilyen dolga.

Te látod már, milyen boldogtalan ez a nép, de most ne kérdezd az okát.

Majd még megírom ezt Neked, mert majd csak később vonom le a következtetéseket. Még sokat akarok neked megírni.

Riagombe, aki a tűzhegyet lakja és lábait a hó hűti, óvjon Téged és engem!
Alázatos szolgád:

Lukanga Mukara

* Wakundu = nemes udvarnok

Második levél

a füstről, a munkáról és a ruhahordás erkölcstelenségéről

Tündöklő Kigeri!

Magányos helyen vagyok. Dombok és bokrok vesznek körül. A magas fák között egy tó, a partján a nádak között kacsák úszkálnak. A sekély vízben darvak álldogálnak, magasan gólyák röpülnek, akik épp most érkeztek Kitarából, ahol azt az időt töltötték, míg itt kegyetlen hideg van és hó és jég nyakig a földeken, ahogy azt Te a Kariszimbi csúcsáról ismered. A városok vad moraja ide föl nem hatol és azt hihetném, Kitarában vagyok, a Ruhiga partján, az Urigi széles öblein, ahol a koronás darvak kiáltása messzire hallik, amint lassú szárnycsapásokkal húznak el az érett gabonamezők fölött. Ez ugyanaz a kiáltás, amit itt hallok. De a madár itt másképp fest: hiányzik a bojtos koronája, a melle fehérje. A feje mégis bronzfényben csillog. Ide menekültem, mert a fejemben zavar lett a sok újdonság és ellentmondás miatt, amit ebben az országban láttam, és mert itt nyugalmat találok a sok lárma elől.

Tündöklő vezérem! Amikor ezer meg ezer szűk ruhájú vazungu között jártam és éjszaka fölébredtem, úgy tűnt, mintha pombát ittam volna! (Mikor még Ibrahimu nem mondta, hogy az ember kábult állapotban méltatlan.)

E fölé az ország fölé mintha egy nagy tál lenne borítva. Kitarában, így mondják, ahol a hegyek között füst száll föl, az legyen a vándor célja, mert ott melegség van és meleg étel. Egy kézműves kiégeti a faragványát, az ércolvasztók a szabad levegőn ülnek a fújtatóiknál, vagy egy kovács lándzsahegyeket, kapákat vagy tűket kovácsol. Ezért ott nyüzsgő élet folyik, sok ember jön és csodálják az erőt és az ügyességet, ami a népben lakozik. Ha egy kovács föláll, szünetet tartva, akkor széles vállait majdnem jobban ámulják, mint ügyes kezeit.

Németországban sok a füst. De ez nem olyan füst, amely a vándor szemeit vonzza, lépéseit meggyorsítja és szívét sebesebben dobogtatja. Ez nem füst a friss levegőben, ez füst a gőzben, füst a füstben. Hosszú kőkéményeken eresztik az ég felé. Az ég azonban nem akarja befogadni, és ezért a füst, mint a kora reggeli köd fekszik a föld fölött. És amikor a sűrű, lélegzetrabló tömeg mindenhova befolyik, hova lehet sietni? Aki a tüdejét nem akarja telitölteni füsttel, elszökik azon helyekről, ahol a sok bennszülött együtt lakik, szökik ki a vidékre, ahol a lég még tiszta és friss. Mert a lég, amit a vazunguk belélegezni megszoktak, elviselhetetlen. Szeretik, ha munka közben, szórakozáskor, tanításkor, vagy istenük imádásakor bezárt helyiségekben együtt vannak. Órák hosszat. Mindegyik belélegzi a levegőt, amit egy másik kilélegzett. Teli füsttel, gőzzel, ételszaggal. Sokan közülük nyilván betegek. Ezt nem tudom, mert az utcákon csak egészségeseket látok és úgy hiszem, a betegeket valahová elviszik.

Egyszer egy ilyen nagy füst után mentem és hirtelen egy csapat ember közé jutottam, akik ugyanabba az irányba mentek. Férfiak és nők voltak, de nem látszottak vidámnak, egyikük sem. Megkérdeztem egy fiatal vazungut, mért megy olyan gyorsan, és ott, ahová siet, valami szép látható-e? Ő csak nevetett gúnyosan, és barátságtalanul azt mondta, hogy «dolgozni» megy, és ha későn ér oda, megszidja az «öreg». És a sietősnek nem volt több ideje velem beszélgetni.

Olyan vazungu egyáltalán nincs, aki ne sietne. Mindegyik állandóan valamit el akar intézni és most már tudom, hogy az a vazungu, aki Kitarában tartózkodott, mért kérdezte a férfiakat: «Te mit dolgozol?» És mért izgult föl, amikor ezt a választ kapta: «Tinkora mlimó mingikala». «Én nem dolgozom, én vagyok». Ez földühítette, mert Németországban nincs olyan férfi, aki munka nélkül elégedett lenne, kivéve, ha sok pénze van. Ők mind azért dolgoznak, hogy pénzük lehessen. És ha pénzük van, nem arra használják, hogy boldogságot szerezzenek, ami semmibe nem kerülne, hanem engedik, hogy mások, akik pénzt szeretnének nyerni, bebeszéljék nekik, hogy ha boldogok akarnak lenni, akkor mindenféle dolgot kell vásárolniuk, haszontalan dolgokat, amiket ott csinálnak, ahol a füst fölszáll.

Azt hiszem, hogy az az ember, aki kevéssel beéri és semmit sem vásárol, Németországban nem szívesen látott. Aki azonban ezer holmival veszi magát körül (egy átlag német család tízszer ezer holmival rendelkezik), amiket megőriznie, védelmeznie, elzárnia, tisztítania kell, amiket naponta meg kell néznie, az az ember ér valamit. És az ilyen embernek semmi igazihoz nem lehet ideje, semmi hasznosat tenni nem tud. Mindig a holmijain kell ülnie, ahelyett hogy kimenne a világba és dalokat tanulna. Ehhez Kitarában csak egy bot kell, egy fonott batyu, két darab fa tüzet dörzsölni és egy tépőhegedű. Aki ezeket magához veszi, járhat a világban eleget, és ha több holdforduló után hazatér, mesélhet az idegen népek táncairól és dalairól, vagy arról, hogyan vadásznak más népek elefántra, és hogyan díszítik magukat az érett szüzek.

Itt tévedés borítja az országot: egykor Németországban is a boldog dolgosság helyét jelezte a füst, most mindez elmúlt. Átok a munka ereje, ami tüzet csinál, a bennszülöttek nyomorult rabszolgák, akik a tűz erejével dolgoznak.

Ezt láttam én, amikor a füst után mentem.

A szörnyű lármában, ami nagyobb, mint a tavasz vihara, férfiak és nők állnak, és a kezüket mozgatják a gépeken. Ott állnak a rossz levegőben, zárt helyiségben, és az egész testük ruhával borítva. Olyan munkát csinálnak, aminek sosincs vége, évekig ugyanazt a munkát csinálják. Mennyivel jobb Kitarában! Ott minden évszaknak megvan a maga munkája, senkinek sem kell egész évben a fújtatónál állnia, vagy marhabőrt veregetnie. A vetésre el kell hogy készüljenek a kapák. Előtte kalapálnak a kovácsok, és a kalapálás előtt megolvasztják a vasat.* A füst elhúzódik, és a gyönge növények aztán megnőnek az olvasztókemencék körül. És az emberek tüdeje ismét tiszta lesz.

Lukanga

* Valóban, ebben az időben egyes helyeken Afrikában keményebb acélt csináltak, mint a Krupp. (R.S.)

Harmadik levél

Miért szaladgálnak a vazunguk ide-oda, és miért hajtanak kocsikat?

Mukama!

Kérdezed, mihez kell a vazunguknak kocsi és mért hajtanak vele ugyanúgy ide-oda. Gondolj a mi utunkra Nianzától Rubengáig. Egy hordár ott négy napig megy, egy futár két napig.

A vazungu ott vasgerendából utat építene, hogy ez a futár egy nap alatt odaérjen. Hogy ezt az utat meg lehessen építeni, sok ezer ember megy oda, aztán dolgozik és visszamegy. Mások ezeknek ételt és tűzifát kell hogy hozzanak. A munkások fizetést kapnak. Ezt el akarják költeni. Ezért egy indiainak kell jönnie, sok teher ruhaanyaggal, sapkákkal, gyöngyökkel, szesszel. Külön hordárok kellenek, akik fát és köveket hoznak egy háznak, hogy lehessen miben az árukat tartani. Aztán egy vazungu kell, aki az árukat számolja és ezekért pénzt vesz át. Neki külön házat kell építeni, és egy másik házat egy másiknak, aki az elsőre vigyáz, nehogy ez a pénzt megtartsa magának. Így most már benne vagyunk egy „egészséges” gazdasági élet közepében, vagy egy — így mondják a vazunguk — „egészséges gazdasági fejlődésben”. Olyan házat is építenek, ahol a vasút kocsijait javítják. Ehhez szén és fa kell, ezt a kocsival hozzák, és a kocsi masináját szénnel fűtik. Tehát a kocsikat azért építik, hogy szenet hozzanak, és azért hoznak szenet, hogy a kocsikat építhessék. Üzem, közlekedés, füst, lárma és haladás; ekkor aztán folyamatban van az, amit a vazunguk „kultúrának” neveznek. Hozzá még idetelepednek a kereskedők, szeszárusok, vásárolható lányok, hogy a munkásoktól a pénzt elszedjék. A szesz miatt rendetlenség keletkezik, fegyveres vigyázók kellenek és más férfiak, akik fölírják, mi fajta rendetlenség ez és hogy hívják ezt a rendetlenséget, amit a munkások teremtettek. Külön házat kell építeni, hogy a munkások, akik rendetlenséget teremtettek, ne menjenek haza, kalickákat kell építeni, ahová ezeket a munkásokat bezárják, ahol etetik őket és vigyáznak rájuk...

Ezt az egészet így hívják: „kormányzat”. Így lesz egy nagy városból kultúrközpont, ahogy a vazunguk mondják, és ez az egész csak azért, hogy egy futár a Nianza–Rubenga utat két nap helyett egy nap alatt tegye meg.

Ez a város növekedik és akkor egyre több kocsinak kell mennie. Azután házak kellenek, hogy a kocsikat be lehessen tenni, és ismét emberek, akik ezeket a házakat megépítik, őrizik, számolják és erről írnak.

Az emberek a városban megbolondulnak, nagy házakat kell a városon kívül építeni, ahová a bolondokat bezárják. Ezáltal megint munka keletkezik és új gazdasági élet. Azok pedig, akik még nem bolondultak meg teljesen, ki kell, hogy utazzanak a városból, hogy a sztyeppén és az őserdőben ordíthassanak, virágokat tépjenek le, állatokat szúrjanak le vagy riasszanak föl.

Ezért hajt sok ember kocsival ide-oda.

Ezenfelül a sztyeppén és az őserdőben is házakat kell építeni, ahol ezek a félbolondok szeszt és füsttekercset vehetnek, és lármázó ládákat kell fölállítani, amit a vazunguk nagyon szeretnek. Az útkereszteződésekben táblákat kell fölállítani, melyekre a legközelebbi szeszhely neve föl van írva és hogy milyen messzire van. Mivel a táblák pénzbe kerülnek, az utakat egy rúddal elzárják, és akkor nyitják meg, ha a vándor pénzt fizet. A rúdnál egy házat kell építeni, ahol az lakik, aki a pénzt beszedi....

Hogy a félbolondok el tudják olvasni, mi van a táblára írva és milyen messzire kell menni a legközelebbi szeszházig, olyan házakat kell építeni, ahol egy ember a gyerekeket veri, hogy azok olvasni és számolni tudjanak. Ez nyolc évig tart. Ennek az embernek szintén házat kell építeni, és egy másikat annak, aki számolja, mikor vert el az az első ember annyi gyereket, hogy „főúrnak” nevezhessék.

Egyet elfelejtettem Neked megemlíteni; irtózat és ámulás fog eltölteni: a vazunguk levélírásai. Ezt a badarságot alig tudom szavakba foglalni. Uzunguluban nincsen ház, ahová naponta ne érkezne küldönc, aki a leveleket hordja. De mit írnak a vazunguk? Amit mindenki amúgy is tud magáról: „Itt vagyok és iszom”. „Holnap érkezem”. „A kocsi jól fut”. „Az étel ízlik”. Vagy képeket küldözgetnek, melyeken egy ivóedényt tartanak maguk elé és hülye képeket vágnak. Vagy a pénz miatt írnak.

Állandóan mozognak, hogy egymás nyugalmát zavarják, és gondoskodnak arról, hogy minden ember örökösen futkározzon és soha ne jusson hozzá, hogy elgondolkozzon. És azzal foglalkoznak, hogy a nyugtalanságban rendet teremtsenek, és erre nagyon büszkék. Elfelejtik, hogy egyszer ők maguk csinálták ezt a nyugtalanságot, amire semmi szükség nem volt, és most a rendről beszélnek.

Nem, Királyom, ezt nem tudod megérteni. Kitarára gondolsz. Minek rend? A hegyek ott vannak és a völgyekben folynak a patakok. Ha a víz megdagad, meg kell, várni, míg visszamegy. „Amri ya mundu”. Isten parancsa, mormolja a vándor és alázatosan belenyugszik. A rend viszont az Isten parancsa ellen van és büntetése nem marad el. Később beszélni fogok a büntetésről. A büntetés igazságos, mert ezek haszontalan dolgok, egy önkeltette rendetlenség, amelyben haszontalan emberek rendet akarnak teremteni.

Itt lakom egy embernél, aki vezető azon a kocsin, amely a vasgerendákon mozog. Elkísértem őt, és kértem, mondja el, mit csinálnak azok a vazunguk, akik a kocsiban utaznak. Utazott egy ember, aki vasdarabokat csinál a kocsihoz. Mellette állt egy ember karddal az oldalán, meg hegyes fémsipkával a fején. Ez arra vigyáz, hogy a kocsi az úton ne üssön el senkit, és hogy fölírja, ha mégis elüt valakit. Ekkor fölszállt egy másik ilyen hegyesfejű a kocsiba, akinek a munkája abból állt, hogy vigyázzon, hogy a másik őrá nézzen, a lábait összecsapja és a kezeit a testéhez szorítsa, ami köszöntést jelent. Továbbá állt ott egy nő vörös kereszttel a karján, hogy bekötözze azokat, akiket a kocsi elüt. Emellett állt egy ember, aki füsttekercseket csináltat a házában. Továbbá egy, aki pirulát árul azok ellen a betegségek ellen, amit a büdösfüstöléstől kapnak a vazunguk. Aztán egy ember, aki fölírja, mennyi pénzt fizettek azok, akiket majd esetleg elütnek. Akkor egy olyan, aki könyveket csinál, amikben le van írva, mikor mennek a kocsik. Mindegyik hord egy időmutatót a hasán, és mindig megnézi, mikor a kocsi megáll és elindul. Egy ember, akinek üvegdarabok voltak a szeme előtt, elmondta nekem, hogy ez a rendezett közlekedés a vazunguk magas kultúrájának a jele.

Nekem úgy tűnt, hogy mindezek a bolondok nem azért voltak úton, hogy éljenek és valami jót tegyenek, hanem csak azért, hogy a kocsik menjenek, és ezzel megint kijavítsák, ami kárt csináltak ezzel az ide-oda utazgatással. Ha minden ilyen balga vazungu a szántóján maradna és a gyerekeinél, nem kellene kocsikat vasgerendákon járatni, mindegyik vazungunak lehetne szántója, és boldog lenne.

Ezért óvd, Kigeri, a Te szép országodat a vazunguk rendjétől, a kocsiktól és a vasgerendáktól, és tiltsd meg, hogy időmutatókat hozzanak az országodba, aminek láttára az emberek bolondságokat csinálnak. Az embernek nincs szüksége időmutatókra. Naphasadáskor kukorékol a kakas. Nappal világos van, éjszaka sötét. Reggel följön a nap, délben egészen magasan áll és este lemegy. Az élet pedig a halállal befejeződik.

Csak ennyit kell, hogy tudjon az ember. De ahol kocsik járnak, ott időmutatók kellenek és újabb emberek, akik ezeket a mutatókat csinálják és rendben tartják, és ebből mindez a sok bolondság keletkezik, mind haszontalan munka, amitől közben az emberek örömtelenek és betegek lesznek. Úgy látom, hogy ezek az időbolondok csak azért rohangálnak keresztül-kasul, hogy a kocsik járhassanak, és a kocsik azért járnak, hogy a vazunguk rohangálhassanak és egymást akadályozhassák.

Olyan dolgokról írtam, amiktől Kitara bölcsei tartsák távol magukat, ha emberek akarnak maradni.

Üdvözöl hű szolgád:

Lukanga

Rózsa Sándor fordítása

TARTALOM

Tanulmány
Bulányi György: A közös jézusi örökség 2–4
Gergely G. András: A konstantini fordulat következményei 11–16
Erőszakmentesség
Katonaadó és lelkiismereti szabadság 5–7
Könyvismertetés
A cenzúrázott Jézus (I. rész) 8–10
Gyerekeknek Moha-mese
Ugribugri ápol 17–18
Szépirodalom
Farkas István: Emberek vagyunk 19
Interjú
Demeczky Jenő: Egy Óbudán született erőszakmentes világpolgár 20–22
Karitász
Átányi László: A határontúli magyar gyermekakció hat esztendeje 23–24
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 25
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 26–28
Környezetvédelem
Hans Paasche: Én nem dolgozom, én vagyok 29–31

Felhívás

Kérjük Olvasóinkat, hogy ha még nem tették volna meg, akkor újítsák meg előfizetésüket. Az előfizetés díja postai kézbesítéssel 600,– Ft, egyébként 540,– Ft.

Koldusok litániája

Sokat beszéltek már a szentek türelméről.
De a koldusok türelme
megszégyeníti ezt az erőt,

amikor halk rimánkodással könyörgünk,
és imáink nem nyitják meg
a gazdag járókelők erszényét.

Nem várunk koronát, trónust az égben,
vagy helyet az elit mellett
Isten jobbján.

Egy kávéra való pénzt várunk,
egy meleg zugot,
hogy megszabaduljunk a hidegtől.

És ha álmodunk
(ami a koldusnak semmibe se kerül),
akkor se Benettonról vagy Mercedesről,

nem mennyei dicsőségről, hanem éhségről,
a tél jeges csókjáról álmodunk,
s a pokolról, ahol, mint mondják, meleg van.

Elég hát a szentekből,
akik dicsőséget remélnek;
nekik megvan a templomuk, trónjuk, koronájuk.

Gondolj a türelemre a koldusok szemében,
remény nélküli életükre
és lassú, magányos halálukra!

Kathy
(párizsi hajléktalan)

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X/1. (53.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
E-mail: jeno@demec.zpok.hu
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
Felelős vezető: Szilva István
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1999-re (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . 2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X. évf. 2. szám
1999. április
90,— Ft

Passiójáték

Az Újszövetség szociológiája

Eretnekségek a régi kereszténységben

Hogyan keletkezhetett a húsvéti hit?

Moha-mese

Novella

Interjú Tarnai Imrével

„A hit védelmében” kezdetű pápai iratról

Vasárnapi elmélkedések

Környezetvédelem





Fodor Sándor

A feltámadás elmarad

Csíksomlyói passiójáték

Bevezető

NARRÁTOR(OK): Csak sejtjük, de bizonyítani nem tudjuk, hogy a csíksomlyói Paphegyen miért záratták be az egyházi főhatóságok a kolostori iskolát és papneveldét. A legutóbbi kézirat ugyanis a krími tatárok egyik betörésekor megsérült. Amit azonban a krónikák feljegyeztek, azt ezen az estén hűségesen elétek tárjuk.

A paphegyi kolostort a bencések építették, majd később a szelíd lelkű ferencesek a tatárdúlás után romjaiból újjáépítették... Birtoka is volt a kolostornak: egy egész falu jobbágysága szántott-vetett a földjein, míg az atyák tanították a címeres családok fiait és a falu tudásszomjas jobbágyait.

Az Úrnak 1650. esztendejében két híressége volt a paphegyi kolostornak. Elsőként a virágvasárnapi passiójátékot említi a kézirat. Az Evangélium kiapadhatatlan forrásából merítve, évről évre más atya írta meg a játék szövegét, és a szent életű atyák, alázatos szívű fráterek, a novíciusok és deákok elevenítették meg a mi Urunk Jézus Krisztus szenvedésének történetét. A környékbeli urak és jobbágynépek, sőt maga a megyéspüspök úr is kötelességének érezte, hogy végignézze a passiójátékot...

A kolostor másik nevezetessége abban az időben egy szent életű szerzetes, Benedictus atya volt. A krónikák feljegyzik, hogy valahányszor Benedictus atya igét hirdetett, a hívők lélegzetüket visszafojtva hallgatták egyszerű, szívbe markoló szavait. Ha pedig egyik-másik hívő szívét bűbánat kerítette volna hatalmába, felkereste a pátert, aki a kétségbeesés iszonyú szakadékától mindig visszafordította őt a jóreménység pázsitos mezejére. Betegekhez is gyakran ment Benedictus atya, és füveivel, főzeteivel számtalan beteget gyógyított meg.

Mindig mosolygós kék szeme csak akkor szigorodott meg, ha fülébe jutott, hogy csodatévőként emlegetik, vagy ha valaki kezét, vagy barna csuhája szegélyét akarta megcsókolni. „Csókoljátok a mi Urunk keresztjét és szeressétek egymást. Hisz egyetlen csoda van, az élet, és egyetlen csodatevő, az Úristen” — mondta... Örömben is volt része páter Benedictusnak. Ez pedig az volt, amikor együtt hancúrozhatott a kolostor kertjében vagy a réten a falu jobbágygyermekeivel... Azt azonban nem sejtették, hogy Benedictus atyának van egy szent és magasztos célja. Csak gyóntatója és atyai barátja, a páter gvárdián, a házfőnök tudott róla. Ez pedig az volt, hogy egyszer ő írja meg és rendezze a virágvasárnapi passiójátékot, mégpedig a krisztusi tanítás diadalának szellemében.

Évek múltak, és a páter gvárdián mindig megkérdezte, rábízhatja-e a játék rendezését. Benedictus azonban úgy érezte, hogy még nem jött el az ő ideje...

Az Úrnak 1651. esztendejében, hamvazószerda ünnepén — éppen 33 éves korában — Benedictus a páter gvárdián elé állt, hogy elvállalná az idei passiójátékot. Az idős házfőnök boldogan ölelte magához Benedictust. A hír messze vidékre elterjedt...

Három hét múltán a házfőnök nyugtalankodni kezdett, mert páter Benedictus még nem válogatta ki a szereplőket és nem kezdte meg a próbákat. Amikor már csak egy hét volt hátra virágvasárnapig, szigorú lelkigyakorlat után egy sereg szereplővel bevonult a kolostor egyik zugába, hogy mind az előadás napjáig ott elzártan készüljenek a játékra. A kívülmaradottakat lázas kíváncsiság fogta el...

(Zene)

I. Az ünnep

NOVÍCIUS I: *(az ajtónál hallgatózik)*

NOVÍCIUS II: Hallasz valamit?

NOVÍCIUS I: Megint kezdődik.

SZEREPLŐK: *(bentről Alleluja éneket kezdenek énekelni)*

NOVÍCIUS II: Már egy hete mást se hallani. Nem értem, hogy kerül a passióba az Alleluja!

SZEREPLŐK: *(közelebbről, hangosabban éneklik az Alleluját)*

NOVÍCIUS I: Már itt van virágvasárnap hajnala és még mindig bent vannak!

SZEREPLŐK: *(hirtelen megszakad az ének, erős reteszzörej, dörömbölés)*

NOVÍCIUS II: Végre! *(bekiált az ajtón)* Rögtön hozzuk a kulcsot. *(kisiet, de összetalálkozik a bejövő Gvárdiánnal)*

GVÁRDIÁN: Fiaim, itt van a kulcs *(átadja Novícius II-nek, majd Novícius I-hez fordul)*: Testvér, 10 órakor pontban harangozunk. Kivonulunk a kegyelmes püspök úr küldöttei elé.

BENEDICTUS: *(arca lázas örömben ég, amikor kilép)*

GVÁRDIÁN: *(nagyon elfoglalt, szórakozottan néz Benedictus felé)* Az érkező előkelőségeket rendben fogadjuk, elszállásoljuk. A grófokat, bárókat, lovagokat... *(nem fejezi be)*

BENEDICTUS: *(megáll a Gvárdián előtt)* Atyám, elérkezett az ünnep. Most elmegyek és összetoborzom az ünnepség főszereplőit. Kérlek, senki se zaklassa közben a klauzúrában maradt testvéreimet, akik Balázs atya vezetésével imádkoznak az ünnepi mise kezdetéig.

NOVÍCIUS I: *(összenéz Novícius II-vel)* Az ünnepség főszereplőit?

GVÁRDIÁN: *(fel sem fogva, jóváhagyóan bólint)* Menj, Benedictus! *(Novícius II-höz)* Az urak ellátásáról is gondoskodva legyen! A klauzúrába senki be ne tegye lábát! *(Novícius I-nek int, kisiet)*

BENEDICTUS: *(elindul a falu felé)*

NOVÍCIUS II: *(utána néz, hangosan morfondíroz)* A falu felé megy... A jobbágykunyhók felé... Bekopog az egyik ablakon... a másikon... Nacsak, kik lesznek a főszereplők?

NOVÍCIUS I: *(visszajön)* Testvér, hívat téged is a Gvárdián atya.

NOVÍCIUS II: *(magához inti)* Figyelj csak, Benedictus páter összecsődítette a falu gyermekeit. Felemeli a kezét.

NOVÍCIUS I: *(megfeledkezik arról, miért jött)* Valamit kérdez.

GYEREKEK: *(válaszolnak)* Igen!

NOVÍCIUS II: Megint kérdez. Figyelj csak!

GYEREKEK: Nem, nem akarjuk!

NOVÍCIUS II: Mit akar ezekkel a gyerekekkel?... Most hazaküldi őket... Indul vissza...

NOVÍCIUS I: *(észbekap)* Ajjaj, testvér, induljunk mi is, mert a páter Gvárdián dühös lesz. A mise kezdetéig még rengeteg a dolgunk.

NOVÍCIUS II: A mise után aztán kezdődik a játék!

NOVÍCIUS I: Csak elférjen az a sok ember, aki Benedictus játékának hírére összesereglik!

NOVÍCIUS I-II: *(kimennek)*

(Zene)

II. Barabbást-e vagy Jézust?

GVÁRDIÁN: *(Kanonokot tessékeli)* Tessék, tessék, Kanonok uram, ide a főhelyre a kegyelmes püspök úr küldötte, ide tessék. *(leülteti)*

KANONOK: *(bólogat, leül)* Köszönöm.

GRÓF, GRÓFNÉ, FIÚK: *(érkeznek)*

NOVÍCIUS I: Erre tessék, gróf úr, úrnő! *(leülteti őket)*

BÁRÓ, BÁRÓNÉ: *(bejönnek)*

GVÁRDIÁN: Tessék, báró úr, asszonyom! Mindjárt kezdődik a játék. *(leülteti őket)*

HADNAGY, KÉT DARABONT: *(feszesen bejönnek)*

NOVÍCIUS II: Hadnagy úr!

HADNAGY, KÉT DARABONT: *(oldalt megállnak)*

BENEDICTUS, GYERMEKSEREG: *(hancúrozva, lármásan bejönnek Benedictusszal)*

BENEDICTUS: *(megáll, fegyelmezően felemeli a kezét, a gyerekek elhallgatnak)* Pater Gvárdián, a szokástól eltérően, hadd ne szorongjanak ezek a gyerekek szüleik mellett a játék alatt, hanem a széksorok között meg a széksorok előtt hadd üljenek!

GVÁRDIÁN: Pater Benedictus, ennek semmi akadálya. Ugye, méltóságos kanonok úr?

KANONOK: *(jóságosan)* Üljenek csak a gyerekek a lábaink előtt.

BENEDICTUS: Köszönöm. *(int a gyerekeknek, aztán kisiet)*

GVÁRDIÁN: *(leül)*

MINDENKI: *(feszülten figyel, vár)*

(Csengetés... fény...)

JÉZUS *(= Balázs atya): (térdel, mély szenvedéssel)* Atyám, ha lehetséges, múljék el tőlem ez a pohár, mindazonáltal legyen meg a te akaratod.

GRÓF: *(Grófnéhoz)* Mennyi szenvedéssel mondja! A hátamon végigfutott a hideg.

GRÓFNÉ: *(pisszeg)* Hallgasson, uram.

JÚDÁS és a PORKOLÁBOK: *(bejönnek)*

JÚDÁS: *(kitárt karokkal)* Üdvözlégy, Mester! *(megcsókolja Jézust)*

JÉZUS: Barátom, miért jöttél?

PORKOLÁBOK: *(megrohanják Jézust)*

PÉTER: *(előugrik, kirántja a kardját)*

HADNAGY: *(a nézők közt szintén kirántja a kardját)*

JÉZUS: *(a Hadnagynak)* Tedd vissza hüvelyébe kardodat, mert aki kardot ránt elő, az kard által vész el!

PORKOLÁB: *(megkötözi Jézust, vezetik a Főpap elé)*

FŐPAP: Kényszerítelek az élő Istenre, mondd meg nekünk: Te vagy a Messiás, az Isten Fia?

JÉZUS: Te mondád.

FŐPAP: Káromkodik. *(megszaggatja ruháját)* Mit ítéltek?!

PAPI FEJEDELMEK: Méltó a halálra! Méltó a halálra!

PORKOLÁB: *(elvezeti Jézust)*

PÉTER: *(oldalt, a tűznél melegszik)*

CSELÉDLÁNY: Te is a Názáreti Jézus tanítványa vagy!

PÉTER: *(tiltakozik)* Nem, nem vagyok. Nem is ismerem azt az embert!

(Kakasszó)

PÉTER: *(kifelé megáll)* Mester! Mester! *(sír)*

PILÁTUS *(= Benedictus): (bejön)*

NOVÍCIUS I: *(Novícius II-höz)* Pilátus. Benedictus játssza Pilátus szerepét.

NOVÍCIUS II: Most, most kell valaminek történnie!

PILÁTUS: *(leül székébe)* Te vagy-e a zsidók királya?

JÉZUS: Te mondád.

PAPI FEJEDELMEK: Királlyá teszi magát... Ellensége a császárnak...

PILÁTUS: *(töpreng, aztán eszébe jut valami, a szereplők helyett a nézők felé)* Szokás, hogy az ünnepen elbocsássak egy rabot nektek. Kit akartok, hogy elbocsássak: Barabbást vagy Jézust? *(néma csend)* Kit akartok, hogy elbocsássak nektek: Barabbást vagy Jézust?

GYERMEK I: *(felugrik)* Bocsásd el az Úr Jézust!

GYERMEKEK: *(felugrálnak)* Bocsásd el Jézust! Bocsásd el Jézust! *(egymást ölelik)*

KANONOK: *(tenyerébe hajtja arcát, zokog)*

PILÁTUS: *(eloldozza Jézus köteleit, letérdel eléje és áldását kéri)*

PORKOLÁB: *(összetöri lándzsáját és lába elé dobja)*

PAPI FEJEDELMEK: Meg tudsz-e bocsátani nekünk?

JÉZUS: Osszátok szét minden kincseteket a szegények között és hirdessétek a szeretet igéit, hisz testvéreim vagytok.

JÚDÁS: *(szereplők mögül előtör, letérdel)* Uram, van-e számomra irgalom?

JÉZUS: *(felemeli, megöleli)* Szeretlek téged, Júdás. *(Péterre mutat)* Ha ennek megbocsátottam, aki háromszor is megtagadott ma engem, hogyne bocsátanék meg neked, aki elárultál ugyan, de meg nem tagadtál soha.

GYERMEKEK: *(felszaladnak Jézushoz és körülujjongják)* Hozsanna! Éljen! Hozsanna! Éljen Jézus! Éljen!

SZEREPLŐK: *(énekelni kezdenek)* Christus vincit, Christus regnat, Christus, Christus imperat! *(mindenki énekel)*

(Fény el)

BENEDICTUS: *(az oltár elé oson, letérdel)*

NOVÍCIUS I: *(Novícius II-höz)* Benedictus, csodálatos! Látod, most hálát adhat Istennek, hogy Paphegyen nem akadt senki, aki Barabbást választotta volna.

NOVÍCIUS II: *(Kanonok után mutat)* A kanonok úr, a hadnagy és darabontok szélsebesen elvágtattak.

NOVÍCIUS I: Igen, hogy jelentsék a kegyelmes püspök úrnak, hogy Paphegyen a nép nem Barabbást, hanem Jézust választotta!

(Zene)

III. Az ige és a szó

GVÁRDIÁN: *(gondterhelten öleli át Benedictus vállát)* Az utolsó vendég is elhagyta a kolostort. Az esti harangszó előtt sétáljunk egyet itt a kertben, testvérem.

BENEDICTUS: *(aggodalommal néz a Gvárdiánra)* Rendelkezz velem, atyám.

GVÁRDIÁN: Nem csalatkoztam várakozásomban, Benedictus testvérem. Passiójátékod valóban mélységesen megragadta a szíveket. Öröm volt látni, hogy híveink között egy sem akadt, aki beleegyezett volna az Úr megkínzatásába és keresztre feszítésébe, mint annak idején tette a nép. Engem is magával ragadott a hívők öröme az Úr diadala láttán... Mégis, testvérem, most megkérdezlek: Miért tetted így? Vajon nem szegültél-e szembe az evangéliummal, az egyház tanításával? Krisztus iránti szeretetünknek vajon nem a mártírium csodálatából kell-e fakadnia? Vajon nem kereszthalálával váltott meg bennünket az Üdvözítő? Nem erre tanít-e bennünket az evangélium, az anyaszentegyház?

BENEDICTUS: *(halkan, de megingathatatlanul)* A szent evangélium szavai valóban erre tanítanak. De vajon azért választott-e bennünket szolgáinak az Úr, hogy szavakat hirdessünk — még ha az evangélium szavairól lenne is szó. Nekünk az igét kell hirdetnünk, atyám.

GVÁRDIÁN: *(csodálkozva)* Nem értem. Talán különbség van szó és ige között? Vagy akár ellentmondás?

BENEDICTUS: A kérdésre magadnak kell megadnod a választ, atyám. Az evangélium szavai elmondják, hogy az Urat saját népe keresztre feszítette. De vajon azért jött-e a földre az Isten, hogy mi megöljük? És nem azért-e, hogy jobb életre, szeretetre tanítson bennünket? Hogy is szól az ige? „Új parancsot adok nektek: Szeressétek egymást!" Ilyen ige nincs az evangéliumban: Öljétek meg az Emberfiát, vagy öljétek meg egymást!

GVÁRDIÁN: De mégis meghalt! Mégis a kereszten lehelte ki a lelkét!

BENEDICTUS: Valóban így volt, atyám. Mert mi nem hallgattunk az igére! És meghalt, mert így akart érvényt szerezni az igének. Meghalt, mert a halál se tudta eltántorítani a szeretettől. Meg aztán ezáltal győzedelmeskedett, férkőzött közel a lelkünkhöz.

GVÁRDIÁN: Azt mondod ezzel, testvérem, hogy nekünk nem a szavakat kell ismételnünk, hanem az igét teljesítenünk?

BENEDICTUS: Látod, atyám, megadtad a választ. Mert ugyan mi szükség arra, hogy még most is, születése után századokkal, újra meg újra keresztre feszítsük őt akár játékból is, de legfőképpen az életünk bűneivel! Nem fontosabb-e inkább tanításának diadalát, a szeretet győzelmét, a krisztusi igét állítani a hívek elé, de legfőképpen eléjük élni az életünkkel? Nem a szavakat kell ismételgetni, hanem az igét kell győzelemre juttatni.

GVÁRDIÁN: A szívem igazat ád néked, testvérem. Elmémben azonban ott lázad a kétely: ha a szeretet tanítása és nem a kereszthalál volt az Isten célja, és mert mi nem fogadtuk be a szeretet igéjét, ezért lettünk Isten-gyilkosok — mi légyen a legnagyobb csodával, a feltámadással? Mert ugye, ha nincs kereszthalál, nincs feltámadás sem?!

BENEDICTUS: Valóban, atyám, a legnagyobb isteni tett a feltámadás. Egyben az ige, a szeretet végső diadalának jele. De másképp is győzhet a szeretet... Mert kérdezlek, atyám: ha ennek az isteni tettnek, ennek az elmét megindító jelnek olyan ára van, hogy meg kell érte ölni az Emberfiát — nem jobb-e, ha eltekintünk a csoda megismétlésétől? Kérlek, atyám, gondolj a krisztusi igére, a Szeretet tanítására — és ne a szóra!

GVÁRDIÁN: *(mélyen gondolataiba merülten ballag)*

(Esti harangszó)

GVÁRDIÁN, BENEDICTUS: *(megállnak, Gvárdián lassan térdre ereszkedik Benedictus előtt)*

GVÁRDIÁN: Vajon méltó vagyok-e arra, hogy áldásodat kérjem, fiam?

(Zene)

IV. A szó hatalma

(Gvárdián szobája... Lódobogás...)

GVÁRDIÁN: *(figyel)* Lódobogás!

NOVÍCIUS I: De hisz ez egy egész hadsereg lehet, páter Gvárdián! *(ijedten)* Mi történt?

NOVÍCIUS II: Csak nem a krími tatárság közeledtét jelzi a váratlan fegyveres küldöttség?!

GVÁRDIÁN: Testvérek, menjetek a vendégek elé.

NOVÍCIUS I–II: *(kisietnek)*

GVÁRDIÁN: *(az imazsámolyhoz megy, letérdel)* Uram, én tudom, hogy nem a krími tatár és nem a pogány török, hanem a kegyelmes püspök úr hadnagya érkezett. Adj erőt, Uram, hogy zokszó nélkül álljuk a megpróbáltatást. Áraszd el kegyelmeddel Benedictus testvérünket, és tégy csodát: add, hogy az Ige győzedelmeskedjék a Szó felett!

HADNAGY: *(döngnek a léptei, belép)* Atyám, fontos levelet hoztam a kegyelmes püspök úrtól. (átadja) Nyomban magadra is hagylak, hogy zavartalanul áttanulmányozhasd. Arra kérlek, hogy szállásunkról és ellátásunkról intézkedj, mert a kegyelmes úr parancsára legalább Húsvét vasárnapig itt kell maradnunk.

NOVÍCIUS I–II: *(közben bejöttek)*

GVÁRDIÁN: Hadnagy úr! Novíciusaim megmutatják cellájukat, és intézkednek, hogy semmiben ne szenvedjenek hiányt.

HADNAGY: Köszönöm! *(sarkon fordul, kimegy)*

NOVÍCIUS I–II: *(kimennek)*

GVÁRDIÁN: *(lassan feltöri a pecsétet, beleolvas)* „... a Szent Evangélium meghamisítása... a mi Urunk szenvedésének és kereszthalálának gőgös semmibevétele... a passiójáték hagyományának eretnek módon való meggyalázása..." *(magában olvas, leül)*

NOVÍCIUS: *(visszajön)* Az ellátásról intézkedtem, atyám. Nincs valami parancsa?

GVÁRDIÁN: *(magába roskadtan ül, bólint, tépelődik, dönt)* De... de... Benedictus pátert kérem!

NOVÍCIUS I: *(elmegy)*

BENEDICTUS: *(bejön)* Itt vagyok, páter Gvárdián.

GVÁRDIÁN: Íme, amitől féltem. *(átnyújtja a levelet)*

BENEDICTUS: *(beleolvas, fokozatosan sápadni kezd, válla megroskad, megtámaszkodik)*

GVÁRDIÁN: *(visszaveszi a levelet, olvassa)* „Az áhítatos hívők, valamint a kolostorbeliek lelkében elhintett konkoly kiirtása végett utasítalak tégedet, Házfőnök Atya, hogy az Úr kínszenvedésének és kereszthalálának napján, Nagypénteken újfent mutassátok be a passiójátékot, mégpedig len úgy, ahogy ezt a Szent Evangélium és az Anyaszentegyház tanítása szerint eddig is tettétek. Hirdettesd ki nyomban, hogy mindenki ott lehessen, akiket Benedictus híre és a Passió iránti áhítat Virágvasárnap kolostorodba csalt... A nagypénteki passiójátékért, valamint Benedictusnak, ennek a gőgjében megátalkodott szerzetesnek megbüntetéséért — akit addig is eltiltok mindennemű papi tevékenységtől — Te viseled a felelősséget Isten és az Anyaszentegyház előtt... A magunk részéről minden elkövetünk, hogy akár nagybetegen is jelen legyünk Nagypénteken a kolostor udvarán, és ha kell, halálunkig védelmezzük a Szent Evangéliumot, az Anyaszentegyház tanítását, kigyomlálván még az írmagját is mindennemű eltévelyedésnek..."

BENEDICTUS: *(feje lecsuklik, keserves zokogásra fakad)*

GVÁRDIÁN: *(hozzálép, átöleli a vállát)* Az én szívem meg nem tagad téged, Benedictus, jó testvérem és tanítóm — és hűséges marad az Igéhez mindhalálig... Ne feledd azonban, szerzetesek vagyunk, akik a szegénység és tisztaság mellett az engedelmességre is fogadalmat tettünk... *(elhallgat, vár)* Találj ki valamit, Benedictus... Ki kell kerülnünk ebből az áldatlan helyzetből!

BENEDICTUS: *(lassan feláll)* Minden úgy legyen, atyám, ahogy a kegyelmes püspök úr kívánja. Csupán egy kérésem volna még hozzád: a nagypénteki passióban hadd legyek én az, akit a mi Urunk szenvedésének az emlékezetére megostoroznak, tövissel koronáznak, arcul köpnek és keresztre feszítenek.

GVÁRDIÁN: *(megnyugszik, bólogat)* Úgy teszünk, Benedictus, amint mondod. Hiszen tudhatod, nem lehet olyan kívánságod, amelynek teljesítéséért el ne követnék minden tőlem telhetőt.

BENEDICTUS: *(meggyötört arca bágyadt mosolyra derül)* Köszönöm, atyám.

(Zene)

V. Agnus Dei

NOVÍCIUS I–II: *(útban a kolostor felé)*
NOVÍCIUS I: Elkéssük a játékot. *(dohog)*
NOVÍCIUS II: Micsoda botrány! Tegnap ott voltam, mikor a kegyelmes püspök úr megérkezett.
NOVÍCIUS I: Én ott se lehettem.
NOVÍCIUS II: Az eléje sietö Gvárdián atyától átvette a kulcsokat és addig vissza se adta, míg meg nem tudta: megérkezett-e a levél, minden a parancs szerint történt-e és hogy mit csinál Benedictus.
NOVÍCIUS I: Istenem, halálra böjtöli magát. Miért teszik ezt vele? Ráadásul azt kérte a hadnagytól, hogy jelölje ki a legkíméletlenebb vitézét, aki majd a játék során megkorbácsolja.
NOVÍCIUS II: Kis híján nem lett az egészből semmi. A kegyelmes úr helytelenítette, hogy egy ilyen súlyos vétség elkövetője személyesítse meg a passióban az Urat.
NOVÍCIUS I: És mégis beleegyezett?
NOVÍCIUS II: Igen, mert a páter Gvárdián azt mondta, hogy Benedictus nem tehetne méltóbb bizonyságot alázatos bűnbánatáról és az evangéliumnak való föltétlen behódolásról, mint így.
NOVÍCIUS I: *(helyesel)* Igaz. Aztán még mit mondott?
NOVÍCIUS II. Visszaadta a kulcsokat bizalma jeléül és megígérte, ha dorgáló szavai nem találnak süket fülekre, akkor a passió után elébe járulhat Benedictus, hogy megcsókolja pásztorgyűrűjét, elnyerje feloldozását és püspöki áldását.
NOVÍCIUS I: *(belépnek a kolostorudvarra)* Figyeled, testvérem? Éppen jókor érkeztünk!
PILÁTUS: *(a tömeg elé megy)* Kit akartok, hogy elbocsássak nektek: Barabbást-e vagy Jézust?
TÖMEG: Barabbást! Barabbást! Barabbást!
PILÁTUS: Mit csináljak hát Jézussal?
TÖMEG: Keresztre vele! Keresztre vele! Feszítsd meg őt! Keresztre vele!
PILÁTUS: *(int, hogy fosszák meg Jézust = Benedictust ruháitól)*
SZOLGA I: *(lerántja a ruhát)*
VITÉZ: *(előrelöki Jézust, majd ostorozza)*
GRÓF FIA: *(felugrik, kiált)* Ne bántsátok az Úr Jézust! Nem szabad! Apámuram, ne hagyja!
HADNAGY: Kié ez a gyerek? *(észreveszi)* Bocsánat, gróf úr. Gyere kisfiam, ott kinn adok neked lépesmézet. *(kiviszi)*
BENEDICTUS: *(szelíden elmosolyodik, végig mosolyog)*
SZOLGA II: *(hozza a töviskoronát)*
VITÉZ: *(Jézus fejébe nyomja a töviskoronát)*
SZOLGA I: *(hozza a bíbor palástot)*
VITÉZ: *(Jézusra veti)*
SZOLGA II: *(hozza a keresztet)*
VITÉZ: *(Jézus vállára teszi)*
JÉZUS: *(roskadozva felviszi a keresztet)*
SZOLGA I: *(a kereszten kalapácsol)*
SZOLGA I–II: *(felállítják a keresztet, és Jézus eléje áll)*
PAPI FEJEDELMEK: *(elébe állnak)* Hej, te, ki lerontod az Isten templomát, és harmadnapra felépíted azt, szabadítsd meg magadat. Ha Isten Fia vagy, szállj le a keresztről!
GVÁRDIÁN: *(maga elé)* Leszállni a keresztről? Hiszen az volna a legkönnyebb!
JÉZUS: *(felkiált)* Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?
JÉZUS: *(hangos szóval)* Beteljesedett! *(lehajtván fejét, kiadja lelkét)*
PÜSPÖK: *(felállni készül, hogy megáldja a szereplőket és nézőket)* Kedves Híveim! Szeretnélek megáldani mindannyiótokat a mi Urunk...
GVÁRDIÁN: *(félbeszakítja a Püspököt, a kereszthez rohan, szívet tépőn kiált)* Benedictus! *(átöleli a keresztet)* Benedictus, testvérem!
PÜSPÖK: *(megrovó szigorral)* Páter Gvárdián!
GVÁRDIÁN: *(megtörten a közönség felé)* Hát nem látjátok! Meghalt!
NÉZŐK, SZEREPLŐK: *(ellentétes irányba, egyre gyorsabban, kifelé iramodnak)* Meghalt...! Jaj, Istenem! ... Menjünk innen!... Mi történt?
PÜSPÖK: Álljatok meg!... Vegyétek le a keresztről és temessétek el!
SZOLGA I: Hová temessük, atyám?
GVÁRDIÁN: *(nagy lélekjelenléttel)* A sziklaüregbe fektessétek őt, és követ hengerítsetek annak bejáratához!
SZOLGA I–II: *(kiviszik Benedictus testét)*
PÜSPÖK és mind: *(iszonyú rémülettel nézik, kivonulnak)*
GVÁRDIÁN, BALÁZS ATYA: *(ketten maradnak)*
GVÁRDIÁN: Iszonyú félelem és szorongás uralkodott el az emberek szívében, páter!
BALÁZS ATYA: Mintha sötét zivatar kitörését várnák, diónyi jégesővel, csapkodó villámokkal.
GVÁRDIÁN: Pedig szeplőtelenül tiszta az ég és szelíden süt a tavaszi nap. Csak a lelkiismeretük nem tiszta, Balázs páter. Görcsbe szorul a szívük, mert — Barabbást választották!
BALÁZS ATYA: *(bizakodón)* Hiszem, hogy feltámad.
GVÁRDIÁN: *(végtelen szomorúsággal néz rá)* Miért tenné?

(Zene)

Befejezés

(Emberek mindenünnen... egyenként... többen... a sírhoz lopakodnak.)
NOVÍCIUS I: Testvér, látod ezt?
NOVÍCIUS II: Látom. Idehozta őket a lelkiismeret.
NOVÍCIUS I: Tegnap a feltámadási szertartáson egyetlen lélek se jelent meg.
NOVÍCIUS II: Nem. A Püspök úr is beteget jelentett.
PÜSPÖK: *(meglepetten)* Mi ez? Ezek mit akarnak? Miért jöttek ennyien? Egyáltalán mit akarnak? *(visszanyerve lélekjelenlétét, középre lép)* Hengerítsétek félre a követ!
SZOLGA I–II: *(nekifeszülnek, félretolják)*
NOVÍCIUS I: *(benéz)* Halott.
NOVÍCIUS II: Kezén-lábán hullafoltok!
NOVÍCIUS I: Hangyák mászkálnak az arcán!
PÜSPÖK: *(megkönnyebbülten sóhajt)*
NOVÍCIUS II: Hogy megkönnyebbültek mindahányan!
PÜSPÖK: *(nagylelkűen a Gvárdiánhoz fordul)* Imádkozzunk Benedictus testvérünk bűnös lelkéért!

(Kakaskukorékolás)

GVÁRDIÁN: *(lehajtja fejét, mintha erőt gyűjtene az imához, aztán felveti fejét, és fennhangon megszólal)* Ez az ember valóban igaz volt!

(Zene)

Az eredeti novellát színpadra alkalmazta
Kovács László

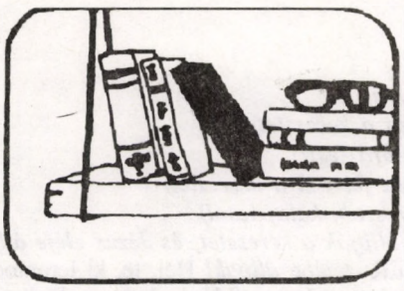

A cenzúrázott Jézus

Az Újszövetség szociológiája (II. rész)

2.2. Pál belekeveredik az ügybe

Egyes teológusok nem fáradnak bele, hogy Pált mint misszionáriust dicsőítsék, de alig jut eszükbe egy effajta misszió politikai jellege. Pál *egy politikus egyoldalúságával* követi célját, és minden, az övétől eltérő felfogást „határozottan visszautasít” (ellenfelei „kutyák”, „hamis testvérek”, akik „befurakodnak” az ő missziójába, hogy „kikémleljék” azt: Fil 3,2; 1Kor 15,32; 2Kor 11,26; Gal 2,4). Ez a politikai jelleg még világosabb a Fil 1,17–18-ban, ahol Pál, a misszionárius *jóváhagyja a „tisztátalan szándékot”* is, akárcsak a politikusok a „piszkos kezeket”. A misszió politikai koncepciója teszi lehetővé Pál számára, hogy *elvben* az ellenállást tanítsa (Róm 12,2), a *gyakorlatban* viszont — mint minden politikus — a körülményekhez alkalmazkodjék célja elérése érdekében, ti. hogy az egész világot „alávesse” a maga koncepciójának.

E koncepció megvalósításának *három lépése*: vallási függőségre (alávetettségre), szociális szolgalelkűségre (meghunyászkodásra) és politikai alkalmazkodásra (megalkuvásra) nevelés.

2.2.1. Vallási függőség

Ha az antropológusoknak igazuk van abban, hogy minden szó jelentése testi tapasztalatokból vezethető le, akkor az újszövetségi vallás változása Jézustól Pál irányában úgy jelentkezik mint *fordulat az érzéki tapasztalásban*, konkrétan: mint elfordulás a szemtől a fülhöz, és ezzel a szabadságtól az engedelmességhez. Ez a többi érzékszervre vonatkozóan is igaz: az evangéliumokban jelentős szerepet kap a szaglás (Jn 12,3; 11,39), az érintés (kézrátétel, lábmosás, könnyek Jézus lábán, Júdás csókja), az ízlelés (hízlalt borjú, sült hal, lépes méz). Mindez alapvetően megváltozik Pálnál. Csak két példa: a „misztérium” szó Jánosnál egyszer sem, Pálnál 20-szor fordul elő, a „rágni” ige Jánosnál 5-ször, Pálnál egyszer sem. — Az érzékek leértékelésének *politikai funkcióját* nem szabad figyelmen kívül hagyni: A felső réteg — amely mindig fenntartotta magának a „szellemi” életet — azzal, hogy normáit szellemileg alapozza meg, megőrzi azokat az új érzéki tapasztalatok hozta változásoktól és ezzel megszilárdítja azokat, mivel ért ahhoz, hogy össztársadalmilag érvényesítse a *maga* normáit, vagyis az uralkodó társadalmi struktúrát.

A *profán* életben a szemet magasabbra értékelik, mint a fület (messzebb ér, gyorsabban érzékel, „adóként” is működik, hatalma túlnyúlik a halálon, vö. szemlezárás). Az ÚSZ-ben az *evangélisták* elismerik a szem rangját (az összes érzékszervek közül a leggyakrabban emlegetik és a legmagasabbra értékelik; csak egy szavuk van a hallásra, de féltucat a látásra: oran, blepein, skopein, theorein, theasthai, optanesthai). *Jézus* helyesen ítéli meg a szem természetes fölényét (a szemről tízszer beszél, a fülről — a logionokban — egyszer, s a színeket pl. nem használja érzékfeletti értelemben, hanem — mint a gyermekek — dolgokhoz köti őket (vörös ég – Szentlélek, fekete haj – Ördög, fehér gabonatábla – tisztaság).

Természetesen az evangélisták is használják a „hallani” igét, de inkább profán, mint szakrális értelemben, s az engedelmesség értelmében csak kivételesen. Ugyanígy a páli iratok is ismerik a látást, viszont inkább szakrális, mint profán értelemben; az összes érzékek közül a legalacsonyabb helyet foglalja el náluk, és gyér szócsaládja van.

Pál maga a látás érzékének elfojtásával kezdi vallási fordulatát (s ha az ember komolyan veszi a pszichoanalitikusok tanítását, miszerint a pupillák a heréknek — ill. a petefészkeknek — felelnek meg, akkor a látás érzékével együtt nemi érzékét is feláldozta; erőszakos megvakulása a kasztrációval ér fel, és előkészíti eunuch-engedelmességét); ezt a veszteséget kiváltságnak érzékeli (társai „csak” a fényt látják, egyedül ő hallja a hangot), a hallás határoz további hitéről. — Ami a *szóhasználatát* illeti: a „látni” igét az ÚSZ átlagán alul, a „hallani” igét ezen az átlagon fölül használja, s közben feltűnő, hogy a „fül” szót alig alkalmazza: érzékszervként nincs jelentősége számára. Őt nem a hallás, hanem az „engedelmesség” érdekli; ez az a szó, amelyet az evangélisták nem ismernek; épp oly gyakran említi az „engedelmeskedni” igét is, amelyet az evangéliumok takarékosan, s csak a démonokra és a természeti erőkre vonatkozóan használnak.



		Ev-ok	Pál	Teljes ÚSZ
hüpakouein	engedelmeskedni	5	11	21
hüpakoé	engedelmesség	0	11	15
hüpotasesthai	engedelmeskedni	3	23	38
hüpotagé	engedelmesség	0	4	4
	Össz	8	49	78

Profán elme számára felfoghatatlan, hogyan ünnepelhetik rangos teológusok Pált, az alávetettség rendszerező hirdetőjét a keresztény szabadság tanítójaként.

Nem lenne nehéz kulturspecifikusan megvédeni Pál érzéki tapasztalását. A látást és a hallást illetően Pál *népe tipikus fiának bizonyul*; Kelet egyetlen népe sem fejlesztett ki olyan kifejezett érzéket a hallásra és az engedelmességre, mint a zsidó („Halljad, Izrael...”; „Szólj, Uram, mert hallja a te szolgád!”). Csakhogy ez az igazolás nem lenne teljesen helytálló Pálra nézve; mert Jézus is zsidó volt, és kulturspecifikusan ugyanazon feltételek között élt, mint Pál. De ő e tekintetben is áttörte népének ideológiáját.

2.2.2. Szociális szolgalelkűség

Rangos politikusként Pál számára minden eszköz megfelelő hitének reklámozására. — *A szociális hétköznapokban* ezt a célt szolgálja számára az evangéliumoktól idegen „lelkiismeret”-fogalom. Érdemes ezt egyetlen példán, az *áldozati hús* fogyasztásán megvizsgálni (1Kor 10,25): Pál átsuhan azon a tényen, hogy mindig és mindenütt csak a gazdagok tudtak húst *vásárolni*, a szegényeknek az olcsóbb gabonával (majd krumplival) kellett táplálkozniok; az áldozati hús élvezete csak a gazdagoknak lehetett lelkiismereti kérdés, akiket Pál meg akart óvni a szegények sóvár tekintetétől: „...aki nem eszik húst, ne ítélje meg azt, aki eszik” (Róm 14,3); a pénzügyi gyöngeségből lelkiismereti gyöngeséget csinál.

Emelkedett órákban Pál felhasználja *irodalmi ismereteit.* Athénban Aratuszt idézi, Cezáreában Eurüpidészidézettel hízeleg az előkelő társaságnak („Nehéz neked az ösztöke ellen rugdalóznod” — viszont politikai bölcsességgel kihagyja ezt a jeruzsálemi Főtanács előtt); leginkább a „tisztesség” polgári fogalmával közelíti meg a felső réteget Korintusban, Menandert idézve: „A rossz kapcsolatok megrontják a jó erkölcsöket” (Csel 17,28; 26,14 (kihagyás a 22,7-ben); 1Kor 15,32).

Pál *közelebbi rokona* a komédiaíró *Menandernek,* mint azt a teológusok készek bevallani. Menander csúfolódva „locsogóknak” nevezi darabjaiban a rabszolgákat, Pál pedig megfosztja őket az ellenállás erejétől, amikor Isten által rabszolgáknak meghívottaknak nyilvánítja őket. Mindketten csak arra az esetre ígérnek elviselhető sorsot nekik, ha óvakodnak az engedetlenségtől, s ezzel mindketten az igazságtalan társadalmi rendszert szolgálják. Sőt Pál túltesz Menanderen, ahogy a gúny fölülmúlja a csúfolódást; mert a rabszolgák csak külső és belső tapasztalataik kigúnyolásaként foghatták föl, amikor Pál a „belső ember” ideológiájával igazolta állapotukat, mondván, a rabszolgaság „csak” a „külső” emberre vonatkozik, a „belsőt” nem érinti (2Kor 4,16). A valóságban a rabszolga „tárgy” volt (res), gyakorlatilag „áru”; úgy árusították őket a piacon, mint az állatokat, s teljes jogfosztottsággal, életre-halálra ki voltak szolgáltatva uraiknak. Tekintettel ezekre a tényekre, az ember csodálkozással olvassa az ÚSZ-ben, hogy a keresztény családokban is voltak rabszolgák, akiket „házi rabszolgáknak” is neveztek (Tit 2,9; 1Pt 2,18; Ef 6,9), s úgy tűnik, a keresztény családfők aligha viselkedtek velük másképp, mint a rómaiak, különben nem kellett volna figyelmeztetni őket (Ef 6,9).

De hogy a páli iratok mennyire *kedveztek a rabszolga-tulajdonosoknak,* annak bárki utánaszámolhat a figyelmeztető szavakat illetően:

figyelmeztető szavak	Kol 3,22–4,1	Ef 6,5–6,9	1Tim 6,1–6,2	Tit 2,9–10	1Pt 2,18–21	összesen	%
az urakhoz	18	28	0	0	0	46	16
a rabszolgákhoz	56	59	43	28	66	252	84

Azzal, hogy a páli krisztológia az urakat és rabszolgákat „Krisztusban szabadokká” (1Kor 12,13), és még a rabszolgákkal erőszakosan bánó urakat is „Krisztusban testvérekké” (1Tim 6,1) funkcionálja át, elfödi a reális különbségeket. Az urakká vagy rabszolgákká történő „meghívással” teljesen *megakadályoz minden szociális változást.*

2.2.3. Politikai alkalmazkodás

Még súlyosabban esne a latba, ha Pál az antik rabszolgatartó társadalommal együtt a *római államideológiára* is igent mondott volna. Ennek a feltételezésnek a rómaiakhoz írt nagy tanítólevél két mondata kapcsán eredünk nyomába (Róm 13,1bc.2a), Luther fordítása szerint:

1. Nincs felsőbbség, csak Istentől;
   ahol azonban felsőbbség van, azt Isten rendelte.
2. Aki tehát szembehelyezkedik a felsőbbséggel,
   az ellenszegül Isten rendjének.

A Biblia mondatainak megértéséhez az egyik legfontosabb segítség „Sitz im Leben”-jük (életbe ágyazottságuk) feltárása. Nos, Pál ezeket a mondatokat Rómába, *az akkori világpolitika centrumába* írta, tehát tudatában volt tanítása politikai súlyának. Ez a *„Sitz im Leben”* valószínűtlenné teszi, hogy általánosnak és hagyományosnak számító tanítását a zsidó teológiából vette; ez elméletileg valóban lehetséges lenne, mivel a zsidók nem választották szét az államot és a vallást, de *levelének címzésével ő maga utal a római államideológiához történő alkalmazkodására.* A rómaiak is az istenektől vezették le államukat, és hivatva érezték magukat arra, hogy alávessék nekik az egész világot, mint Pál a maga Istenének.

Növeli ezeknek a mondatoknak a politikai súlyát, hogy Pál a *római állam válságának idején* írta le őket (55 körül), amikor már napvilágra kerültek a római politikát illető kételyek, sőt Rómával szembeni világméretű ellenállássá sűrűsödtek. De Pál átfogó művében hiába keressük ennek a szembenállásnak a nyomait; ellenkezőleg: *felülmúlhatatlan megalkuvással* tanítja a kereszténveket: „Ha az államhatalomtól való félelem nélkül akarsz élni, akkor tedd a jót, hogy elnyerd a hatalom elismerését” (Róm 13,3b). Míg római értelmiségiek hevesen támadják az igazságtalan római rendszert, Pál és tanítványai becsukják szemüket a jogtalankodás előtt (konkrétan a politikai bohóc, testvér- és anyagyilkos Nero állama az, ahová Pál a levelét írja!):

Égen-földön semmi sem tudja megakadályozni (a rómaiakat), hogy kifosszák a gyöngéket. (Sallustius)	Az államhatalom hordzóival szemben mindenki teljesítse a köteles engedelmességet! (Róm 13,1)
Ami az egyes embernek tilos, azt az állam megparancsolja. (Seneca)	Minden államhatalmat Isten rendelt. (Róm 13,1)
A szenátus határozatai alapján művelik a disznóságokat. (Seneca)	Mindenekelőtt azokért végeztess könyörgéseket, akik a hatalmat gyakorolják! (1Tim 2,1)
Az uralkodás számukra egyenlő a rablással, gyilkolással, lopással. (Tacitus)	Az államhatalom Isten szolgálatában áll (Róm 13,4)

Pál egyébként nem járt jól a római állam iránti lojalitásával: Róma lefejeztette (a sok jelentéktelen dologról beszámoló Lukács pedig elhallgatja ezt).

2.3. *Lukács előkészíti a konstantini fordulatot*

Az egyháztörténészek Nagy Konstantin idejére (3/4. szd. fordulója) teszik a korai kereszténység döntő fordulatát. De az ÚSZ-ben elég jel utal arra, hogy ez a fordulat már Lukáccsal megkezdődik (1/2. szd. fordulója). Bár ő még nem ismeri a felső réteg *„beáramlását”* a korai egyházba, de úgy tűnik, lehetővé tette, hogy ez a réteg *„befészkelje magát”* az ÚSZ-be.

Felső rétegen itt az összes társadalmi rendszereknek azon kisebbségét értjük, amelynek elsődleges érdeke kiváltságainak megtartása, ezt az érdekét azonban elkendőzi, ami lehetővé teszi számára, hogy háborítatlanul (vagy ahogy maguk e réteg tagjai érzik: „jó lelkiismerettel”) a vallást is a maga szolgálatába állítsa.

Orvosként-íróként *maga Lukács is* a magasabb réteghez tartozik, és mint egyháztörténetében (ApCsel) kiemeli, ápolja is kapcsolatait a magasabb körökkel. Ezért feltételezhető, hogy írásaiban a felső rétegek tendenciái megduplázódnak. Mint majd látjuk, végrehajtja a „történelmi kompromisszumot”, vagy kiélezetten fogalmazva a keresztény vallás ”jobbra tolását”. Személyes tisztességét nem kell kétségbe vonnunk, de az még nem a teljes realitás, mert abba a szociális struktúra is belejátszik (csak az jobban rejtőzködik a „szent írásokban”, mint a világiakban). Ezt a rejtett motivációt három lépcsőben szeretnénk föltárni.

2.3.1. *A felső rétegek vallásossága*

Lukács vallásosságára teológiájából lehetne következtetni, teológiája azonban oly homályos, hogy a teológusoknak még nem sikerült egyértelmű eredményre jutniok. *Történészként* azonban — függetlenül személyes érdekeitől — ama felső réteg szolgálatába áll, amely mindig is saját uralmi területének tekintette a történelmet; e rétegnek van ideje és ereje, hogy elszakadjon az aktualitásoktól... Bármilyen kicsi is még Lukács rálátása történészként az eseményekre, arra elég, hogy Jézus reményét a fennálló viszonyok közeli megváltozását illetően („Isten Országának eljövetele”) illúzióként győzze le, és újból stabilizálja a vallásosságot.

A lukácsi vallásosság a jól rendezett *családi vallásosságon* nyugszik, de polgárként nem elégszik meg ezzel, hanem *„világvallásossággá”* bővíti (Csel 26,26). Az új vallásosságot már nem Jézus kudarca, hanem a „Führer” sikeressége jellemzi. Aligha véletlen, hogy Lukács lényegesen gyakrabban használja a *törekvés* és a *siker* szavait, mint Márk. Például:

		Mk	Lk	Csel	Lk össz
dzétein	elérni próbál	10	25	10	35
heuriskein	elér, megtalál	11	45	35	80
apollünai	elveszít	10	27	2	29

Vegyük még hozzá ehhez az elvesztés és megtalálás példabeszédeit, amelyek közül kettő csak nála található (Lk 15,8–10.11–32).

Nem tagadható továbbá Jézus életének a felső rétegek irányában történő *szocializálása* (pl. gyermekségtörténet, vagy a templom megtisztítása: Lk kihagyja a Jézus felindulásáról szóló sorokat: 19,45).

2.3.2. *A felső rétegek szociális magatartása*

Szociológiájában világosabban fejeződik ki Lukács „történelmi kompromisszuma”, mint teológiájában: a felső rétegekre jellemző *differenciáltságot* mutat. Az alsó rétegek átalányban gondolkodnak, mint Jézus, aki csak szegényekről, éhezőkről vagy irgalmasokról beszél, anélkül hogy osztályokba (fokozatokba) sorolná őket. Ezzel ellentétben a felső réteg a megkülönböztetés (a fokozatok) oly mértékét éri el, hogy a kemény tények szinte a semmiben oldódnak föl.

Lukács finom érzéket fejleszt ki a szociális eredet rangja iránt. Régi uralkodónemzetségek szokása szerint Istenig vezeti vissza Jézus őseinek sorát. Tehetős körök szokásához híven hosszasan mesél a 12 éves-Jézus legendaszerű konfliktusáról szüleivel, de szóra sem méltatja a 30 éves Jézus reális konfliktusát családjával.

Hangsúlyozza a szociális rangkülönbségeket; nála Jézus hegyen tanítja az elitet, és síkságon a népet. Kerül mindent, ami az elit tekintélyének ártana, pl. Jézus „átkát” Péter ellen; míg Jézus „rókának” nevezte Heródest, Lukács „előkelő születésűnek” szólítja támogatóját (Csel 1,1); egyetlen más evangélista sem nevezi annyiszor „úr”-nak Jézust, mint ő. — Irtózik az „illetlenségektől” (teveszőr ruha, táskák; mosdatlan kézzel evés). — Műve kifejezetten „irénikus” vonásokat hordoz; a „béke” szó evangéliumában 13-szor, a Csel-ben 7-szer található meg, míg Mk-nál összesen egyszer.

Elfedi a szociális alapellentmondásokat, amikor újból és újból dicséri az ősegyház „egyetértését” (Csel: 10-szer a „homothümadon”); konfliktusmentes egyháztanával éppoly kevéssé felel meg a valóságnak, mint konfliktusmentes társadalomtanával; de az uralkodó osztályt szolgálja ezzel, amelynek mindig érdeke volt azt a benyomást kelteni, mintha mindenki egy csónakban evezne. Megéri szemügyre venni „közösségteremtő” kifejezéseit, itt csak példaként az „együtt” szót:

		Mk	Lk	Csel	Pál	Jel	ÚSZ
szün	együtt (prepoz.)	6	23	52	37	0	127
szün	együtt (igekötő)	28	47	58	75	3	226
	%		46		33		

Szociális pártossága ráviszi arra is, hogy Jézus példabeszédeit *szociálisan „megemelje”*, pl. Mk 13,34: „Úgy van, mint azzal az emberrel, aki elhagyta házát, hogy elutazzék.” Ezzel szemben Lk 19,12: „Egy előkelő származású férfi távoli országba akart utazni, hogy ott elnyerje a királyi méltóságot.” De hasonló eset: Mk 10,17: „Egy férfi odafutott hozzá és megkérdezte.” Ezzel szemben Lk 18,18: „Valaki a vezető férfiak közül megkérdezte.”

Politológiájában Lukács még homályosabb, mint szociológiájában. Feltételezhető, hogy gyakorlati magatartását is ez a homály jellemezte, mert gyakorlata világosan hordozza az opportunitás (megalkuvás) és a lojalitás (a rendszert elfogadás) vonásait. Evangéliumában még tartózkodó, mert a hagyomány erősen köti; de egyháztörténetében, ahol szabadon adhatja önmagát, egyértelműen *a római hatalom oldalára áll,* ami nem maradhatott következmények nélkül a hatalomnélküliekhez fűződő viszonyát illetően.

Azzal kezdi, hogy *a Keresztelő kivégzését átugorja;* a kollaboráns Josephus Flaviuszhoz hasonlóan legalább politikai szükségszerűségként beszámolhatna róla (mert alighanem a politikai, és nem a szexuális motívumok döntöttek). Vallásos emberként rejtve maradhatott-e számára, hogy részese a jogtalanságnak, aki elhallgatja?

Történészként rosszul áll Lukácsnak, hogy még *Jézus esetében is* a hatalom oldalán áll: egyetlen más evangélista sem igyekszik annyira fehérre mosni a rómaiakat Jézus kivégzésének bűnéből, mint ő; ehelyett a zsidókat igyekszik befeketíteni.

Feltűnően szemben áll Lukácsnál a proletár *Jézus bíróságidegen* magatartása és az akadémikus *Pál bírósági jártassága* (hízelgés, építés a jogra). Mi más járhatott Lukács eszében az effajta irodalommal, mint hogy felhívást intézzen a maga társadalmi rétegéhez: keresztényként is érvényesüljenek, ahelyett hogy Jézushoz hasonlóan „lefejeztetnék” magukat? A lukácsi ábrázolás Pálja polgárjogára hivatkozik (Csel 16,37; 25,11), de a rabszolgák jogfosztottsága nem érdekli.

Lehet-e más, mint politikai oka annak, hogy művében Lukács bevezet egy olyan fogalmat, amelynek „Sitz im Leben”-jét ott kell keresni, ahol az Isten–ember-viszonyt illetően a legkevésbé várhatnánk, nevezetesen a római császár udvarában: ez pedig a *kharisz,* gratia, amit inkább „kegyelmet gyakorlással, megkegyelmezéssel”, mint „kegyelemmel” kell fordítani (előfordulása: *Mk és Mt: 0,* Jn: csak a prológusban; *Pál: 139-szer;* Lk: 8-szor; Csel: 17-szer). Ugyanakkor a (jézusi) irgalmasságról (eleos) nemigen akar tudni. — E nyelvi anyag mögött egyszerű *vallásszociológiai változás* áll: Az elnyomottakkal vállalt szolidaritás (régi nyelven irgalmasság) helyébe a személyes megkegyelmezés (kharis) lép (mai nyelven a protekció), amelyet egy életen át tartó háládatossággal kell törleszteni.

Azzal, hogy evangéliumában Lukács Istenre vetíti ki a császári „kegyelmet gyakorlást”, *individualizálja az üdvösséget.* Vele kezdődik a polgári misszió: Te „mentsd meg a lelkedet!”, bármi történjék is a világban. Egyháztörténetében pedig egyidejűleg elfedi ezt az individualista vallásosságot egy látszatkollektívummal, az őskeresztény „kommunizmussal”, amely ilyen általánosításban történelmileg nem tartható (amint a tömegkeresztelések sem, Csel 2,41).

Lukácsot még az sem tudta eltántorítani opportunizmusától, hogy Nero borzalmasan, Diocletianus pedig még borzalmasabban üldözte a kereszténye ket; ahogy evangéliumát egy juszticmord elhallgatásával kezdi, egyháztörténetét Pál kivégzésének elhallgatásával fejezi be — igazi demagógként, aki ismeri a tényeket, de a hatalom javára elhallgatja őket.

Jellemző ugyanakkor, hogy az *„alamizsna”* (eleémoszüné) szót (egy kivétellel: Mt 6,1) csak ő ismeri az ÚSZ-ben (Lk 11,14; 12,33); még Jézusnak is a szájába adja, noha az a héberben ismeretlen; ahol a görög „alamizsnát” mond, ott a héber „igazságosságról” beszél (cedaka), abban a hitben, hogy a jótékonyság, amit a rászorulóval gyakorlunk, megilleti őt (Mt 6,1 mögött is ez áll). — Az alamizsna a vallásban is arra szolgál, *hogy elfedje* az igazságtalan társadalmi viszonyokat és jó lelkiismeretet teremtsen; valójában a gazdagságot igazolja, és a szegénységet koldulássá alacsonyítja.

2.3.3. A felső rétegek irodalma

Ha Lukács a felső réteget akarta „megnyerni”, amint teológusok joggal állítják, akkor az ő nyelvüket kellett alkalmaznia is, amellyel a vallásban is elhatárolják magukat a lent lévőktől. — Nyelvezetét a Mk-evangéliuméval vetjük össze, amely még a legtisztábban őrizte meg az alsó rétegeket idéző jézusi hagyományt.

2.3.3.1. A felső rétegekre jellemző szóhasználat

Lukács az ÚSZ legterjedelmesebb szerzője (27.5%; Pál 23%; Mt 13.5%). Szókincse — írásonként 2000, összesen kb. 4000 szó — ötszázzal nagyobb, mint Pálé, és duplája Mátéénak. Szóhasználatára kétszeresen is érvényes a birtoklás büszkeségét sugárzó „szókincs” kifejezés: gazdagságát és választékosságát tekintve egyaránt.

Szereti a szavakat *szociális presztízsük szerint* megválasztani; ha egy szó csak távolról is az alsó rétegek szagát idézi, elkerüli (pénz – adomány, tenger – tó, piccs – ágy). — Teljesen törli a márki hagyományból a heves érzelmi megnyilvánulásokat (nyög, sóhajtozik, megretten), a „pfuj”-felkiáltást, vagy a „foltozást” mint a szociális szükség kifejeződését. A nők „hasa” helyett „ölükről” beszél, és hogy a márki „budit” ne kelljen a szájára vennie, inkább elhallgatja az egész jézusi mondást. Akkor is a kisemberektől határolja el magát, amikor az általuk annyira kedvelt kicsinyítőszavakat is kihajítja a márki mintából (kislány – egyetlen lány).

Lukács osztja a felső réteggel a *nemzeti tisztaság* tudatát is: súlyt helyez a tiszta görögre (satanos – diabolos), kimetszi Márk utolsó arám morzsáit is, s ha egy idegen szót semmiképp sem tud kikerülni, akkor mentegetőzik („pászkaünnep” kontra „ún. pászkaünnep”, amint tisztességes németek csak az „ún.” NDK-ról beszéltek).

Gazdagon válogat Lukács a *birtoklásnak* a felső rétegek számára foglalt szócsaládjából (Márkhoz képest két-háromszorosan): ház (32:12), föld (9:5), kincs (4:1), vagyon (4:1), a vagyon kezelése, gazdaság (3:0), vagyonkezelő (4:0). Az alsó rétegek felé húzó márki „rögtön”-t (euthüs) egy Mk számára ismeretlen, a közigazgatásból származó szóval (parakhréma) helyettesíti, ha egyáltalán (3:43).

Ahogy a felső rétegekhez illik, a birtoklást összekapcsolja *a műveltséggel;* e terület szavait Márknál ötször sűrűbben használja (az ApCsel-t is hozzávéve hússzor: műveltség (sophia), megismerés (gnósis), megértés (epistasthai); ide kell számítani kifejezett előszeretetét a város, a műveltség székhelye iránt (39:8).

Még erősebben utal a feltörekvő rétegekre az „önérvényesítés” kifejezésvilága: a cél; a cél felé, a célhoz sietni; keresni, hogy találjon; siker. Szókincsének leggazdagabb része a felső rétegek védőövezetére, a „törvény és a rend” világára vonatkozik (több mint 50 szó!, és ez a mennyiség nem valami konglomerátum, hanem strukturális–funkcionális egység: fegyelem és rend, parancsok és tilalmak, intés–feddés–büntetés). Ráadásul a központi rend-fogalmakat megerősíti a legerősebb rendelöljárószóval: „kata” = szerint: a törvény, a rend, a szokás, az előírás szerint.

2.3.3.2. A felső rétegekre jellemző mondatszerkesztés

Kihagyjuk a bonyolult nyelvtani fejtegetéseket; csak jelezzük, hogy eredményük ugyanaz, mint az előző ponté.

2.3.3.3. A felső rétegekre jellemző stílus

Lukács osztja a feltörekvő középréteg érzelmi tartózkodását: aki fel akar törni, annak igyekeznie kell elsajátítani a higgadt beszédmodort. Nos, Lukács evangéliumának alakjai kerülik a heves mozdulatokat, nem futnak, ugranak, esnek el, mint Márknál, hanem kimért léptekkel mennek:

Mk	Lk
Simon és a többiek utána *siettek.*	A tanítványok vele *voltak.*
Megrohanták, hogy érinthessék.	*Megpróbálták* érinteni.
Minden városból *odafutottak.*	*Követték* őt.
Nagy *felindulással* hozzá*futottak.*	Nagy embertömeg *jött* feléje.
Felugrott és Jézushoz *futott.*	Amikor az ember előtte *állt.*
Valaki *odafutott.*	Eléje *járultak.*

Lukács még a természethez is hozzárendeli ezt a mértékletességet (forgószél, mély csend helyett vihar, csend). — Azzal, hogy Jézusnak is érzelmi tartózkodást tulajdonít, fölemeli őt a feltörekvő középréteg szintjére (nem támad rá Péterre, nem borogatja föl a bankárok asztalait, de a gyerekeket sem veszi a karjába, és óvakodik a leprás érintésétől, nem szomorú a lelke mindhalálig...). Elviselhetetlen számára, ha Mk reálisan ábrázolja a társadalomnak a kitaszítottakkal szembeni brutalitását (Mk 5,4); olvasóit kímélendő, kihagyja az egész jelenetet.

Mértéktelenül finom érzülettel viselkedik a jelentéktelen dolgokban, és Márkot a felső rétegeknek megfelelően *korrigálja*; neki az egyszerű rétegekre jellemző „mondani” kevés:

Mk	Lk
Beszéltek vele róla...	*Kérték* őt, hogy segítsen neki.
Jézus azt *mondta* a leprásnak...	*Lelkére kötötte* a leprásnak...
A farizeusok azt *mondták* tanítványainak...	*Morgolódtak* tanítványai ellen.
Pilátus azt *mondta* nekik.	*Rábeszélte* őket...
Az emberek azt *mondták* Péternek...	Egy másik *megerősítette* ezt.
Jézus azt *mondta* a vaknak...	*Megkérdezte* a vakot.
Jézus azt *mondta,* adjanak neki enni.	*Elrendelte,* hogy adjanak neki enni



Lukács ahhoz is ért, hogy Márknak az alsó rétegekre jellemző stílusát elavult formák alkalmazásával is elvesse, azokat ugyanis korának magasabb rétege még használta (pl. az optatívuszt, a teljesíthető kérések óhajtó módját). — Az is terhére van, hogy Márkhoz hasonlóan, az alsó rétegek szokása szerint jelen időben meséljen, vagy hogy „ugráljon” az időben; a múlt idő nyugodt formáival megóvja olvasóit attól, hogy közvetlen részesei legyenek a történéseknek (Mk: „Jézus útrakelt onnan, és szülővárosába jön”; „Kafarnaumba jönnek, és rögtön bement a zsinagógába”; „Jézus felviszi Pétert és ... a hegyre, és szemük előtt elváltozott”). — Különösen az irodalmi formák megválasztásával kíméli felső rétegbeli olvasóit: Míg a Mk-evangélium „mondásainak”, azaz rövid, kemény és kihegyezett kijelentéseinek számát csökkenti, növeli a példabeszédek, azaz az enyhe, terjedelmes és kényelmes kijelentések számát. — A felső réteg bevált modorában a dúskáló gazdag (csak nála található) példabeszédében a túlvilággal vigasztalja a szegényeket.

2.3.4. Ideiglenes zárszó

A fenti megfigyelések megerősítik azt a gyanút, hogy a konstantini fordulat már Lukáccsal elkezdődik: az nem érvényesülhetett volna olyan erővel, ha csírái nem lettek volna meg már az ÚSZ-ben. Kurt Aland írja: „Ez a fordulat már a 2. szd. közepétől ott lebegett a keresztények előtt. Azóta feltornyosult lojalitásigényük most [a 4. szd. elején] akadálytalanul kiáradhat, végre azonosulhatnak az állammal. E fordulat képviselőjét [ti. Konstantint] túláradó dicsőítéssel és szűnni nem akaró hálával köszöntik.”

—n—s

(folytatjuk)

Igazhitűség és eretnekség a legrégebbi kereszténységben

A fenti címmel írt kitűnő könyvet az ókeresztény egyház- és irodalomtörténet kiemelkedő szakértője, **Walter Bauer**. *A mű eredetileg 1934-ben jelent meg, s amikor 1964-ben másodszor is kiadták, nem kellett lényegi változtatásokat tenni benne. Kutatásai eredményeként az az alapvető tétel fogalmazódott meg a Szerzőben, hogy* ***az a közkeletű elképzelés, miszerint „kezdetben volt az igazhitűség”, amely általánosan jellemezte az egyházat és amelytől aztán itt-ott eltértek az eretnekek – mítosz.*** *Valójában kezdettől fogva és az első négy században mindvégig az uralta az egyház életét – méghozzá elképesztő változatosságban –, amit már akkor és azóta is eretnekségnek szokás nevezni, s* ***az ún. ortodoxia csak hosszú és kemény, nemegyszer véres történelmi harc árán jutott diadalra.***

Az alábbiakban e mű főbb adatait és megállapításait ismertetjük; előbb az ókori egyház legfontosabb hatóterületeit vesszük sorra, majd a különböző irányzatok közötti harc eszközeiről és módszereiről ejtünk szót. Mivel úgy látjuk, hogy csak a különböző erők váltakozó kimenetelű csatájának eredményeként minősült egy-egy tanítás végül is igaznak vagy tévesnek (avagy az egyik egyháztörténész szavával szólva: az, hogy valami az egyház hivatalos tanítása vagy tévtan, csak dátum kérdése), ezért az „igazhitű, igazhitűség”, ill. „eretnek, eretnekség” kifejezéseket következetesen idézőjelbe tesszük.

1. Edessza

Semmiféle bizonyossággal nem lehet állítani, hogy 200 körül létezett volna Edesszában (a Római Birodalomtól 216-ig független Oszroéne királyság fővárosában) egyházilag szervezett kereszténység. **Az edesszai kereszténység legrégebbi történetét „eretnekek”,** Markion (2. szd. első fele), Bardeszanész (2. szd. második fele) és Mani (216–276) **neve határozta meg.**

Palut (2. szd. vége vagy később), az „ortodox” kisebbség feje, oly csekély jelentőséggel bírt, hogy a 6. században keletkezett Edesszai Krónika teljesen meg tudott feledkezni róla olyan személyiségek mellett, mint Markion, Bardeszanész vagy Mani. *Az „ortodox” „palutiánusok” még a 4. században is kénytelenek vezetőjük nevéről nevezni és neveztetni magukat.* A „keresztény” nevet ugyanis megtagadták tőlük, valószínűleg azért, mivel azt már egy másik csoport foglalta le (feltehetően a markionisták). (Egyébként érdemes tudatosítanunk, hogy egy 2. századi „püspök” az esetek többségében bizonyára egész gyülekezetével együtt elfért egy magánlakásban...)

Mit jelent az edesszai egyház számára Markion, Bardeszanész és Mani mellett egy *Ariusz* († 337)? Előfordul (pl. Szír Efrémnél 370 körül), de az előbbiekkel összehasonlítva elenyésző-en ritkán, és nem mint a „ragadozó farkas”, a „mocskos disznó” vagy az „ősz gazember”. Ezeket az elnevezéseket az „őrjöngő Markionnak”, a „csaló Bardeszanésznek” és az „őrült Maninak” tartják fönn az „igazhitűek”, akiknek azonban minden erőfeszítésük ellenére sem sikerült elhárítaniuk a veszélyt.

Az „eretnekek” ugyanis a legnagyobb makacssággal ragaszkodtak ahhoz, ami számukra igazságnak tűnt. **Térdre kényszerítésüket** – s persze ezt is jórészt csupán kifelé – **csak Edessza 411–435 között működő püspökének, Rabbulának erőszakos személyisége tudta végbevinni.** *Ekkor persze már* abban a korban vagyunk, amikor *az államhatalom is céltudatosan dolgozik azon, hogy elnyomja a kifejezett „eretnekséget”.* Rabbula egyik presbitere, Ibas még 433-ban (tehát Rabbula életében!) „Edessza tirannusának” nevezte főnökét (ho tész hémeterasz poleósz türannosz), ami érthető, ha tekintetbe vesszük, hogy uralkodása alatt az „eretnekek” istentiszteleti helyeit lerombolták, írásaikat elégették, gyülekezeti vagyonukat el-kobozták, s személyüket illetően a legrosszabb sanyargatásokkal, sőt testük és életük veszélyeztetésével kellett számolniuk. A püspök halála után viszont egyik munkatársa így számol be az ügyről: „Sok szóval sem tudnám megmutatni, milyen nagy volt a buzgósága a markionitákat illetően. A markionita tévtan rothadó fekélyét a nagy orvos, Krisztus gondosságával gyógyította, teljes türelemmel. Isten ugyanis félelmet öntött a szívükbe a szent Rabbulától, ők pedig hittel elfogadták Rabbula igazságát, esküvel tagadván tévtanaikat...”

Ugyanekkor az örmény helyzet sem jobb, mert az ottani püspök így jellemzi: „A Sátán egy csomó eretnekséget hoz az egyházra, úgyhogy éppen annyi eretnekség van, amennyi püspök.”

2. Egyiptom

Kb. 180-ig szinte semmit sem tudunk az alexandriai és egyiptomi kereszténységről. A forrásokban nem áll semmi. Vajon mi okuk lett volna arra, hogy hallgassanak a kereszténység kezdeteiről egy olyan fontos centrumban, mint Alexandria, ha lett volna valami örvendetesről beszámolniuk?

Pedig **a 2. szd. közepén, sőt kezdetén is biztosan léteztek már keresztények** Egyiptomban. De milyenek voltak? **Gnosztikusok.** Két fönnmaradt (apokrif) evangélium tanúskodik róluk; az egyik az *„Egyiptomiak evangéliuma”* (to kat' Aigüptiusz euangelion), tehát a „tulajdonképpeni” egyiptomiak, azaz az egyiptomi *pogány*keresztények evangéliuma, a másik a *„Héberek evangéliuma”* (to kath' Hebraiusz euangelion), tehát az Egyiptomban élő, görög nyelvű *zsidó*keresztények evangéliuma. Mindkét írás mögött egy-egy „eretnek”, szinkretista-gnosztikus alapokon nyugvó vallás áll, amelyek azonban nyilvánvalóan nem egyesültek közös egyházban, hanem mindkét kör a maga külön evangéliuma köré csoportosult. Hogy ezek az emberek egyszerűen „keresztények” nevezték magukat, magától értetődőnek tűnik.

Olyasmi, amit „egyházi” kereszténységnek lehetne nevezni, először Demetriosz, Alexandria 189–231 közötti püspöke idején tárul szemünk elé. De hogy mily csekélynek kellett lennie az „igazhitűek” számának, az mutatja, hogy Demetriosz volt az egyetlen egyiptomi „püspök”, amikor hivatalba lépett... Elég sokáig élt ahhoz, hogy érvényesülni tudjon, és eléggé tudatában volt erejének ahhoz, hogy még egy Órigenészt (184–254) is megrendszabályozzon, amikor az – *palesztinai* püspökök kezéből véve föl a papi méltóságot – keresztezte szervezeti intézkedéseit, melyekkel *minden hatalmat az alexandriai egyházfő kezében akart összpontosítani.* Száműzte Órigenészt a városból, és megtiltotta további tanítói tevékenységét. (Érdekesség: Míg Palesztinában, Arábiában, Föníciában, sőt Akhájában sem törődött senki a Demetriosz által Órigenész ellen kiadott körlevéllel, Róma felzárkózott hozzá...)

Alexandriai Kelemen († 215 körül) sokkal erősebben eltért az egyházi tanítástól, mint utóda, Órigenész, Demetriosz mégis békében hagyta őt. Ennek legmeggyőzőbb oka feltehetően abban áll, hogy egy *emberöltővel korábban* Alexandriában (az „ortodox egyház” gyengesége miatt) *még nem volt kilátás arra, hogy sikerrel lehessen támadni* olyan személyiségeket, mint Kelemen és Órigenész. Nem volt rá lehetőség, de talán még komoly hajlam sem.

Minden okunk megvan arra, hogy legalább kérdést fölvessük: vajon a 2. szd. végén, a 3. szd. elején világos határok alakultak-e ki Egyiptomban „eretnekség" és „egyháziasság" között. Ez olyannyira kétséges, hogy inkább azt kell mondanunk: **egy későbbi nézőpontból tekintve az egész egyiptomi kereszténység „eretnek" színezetű volt.** Mert hogy az „igazhitűség" a kezdet kezdetétől jelen lett volna Egyiptomban, azt a Márkról mint az alexandriai püspöki szék alapítójáról és első betöltőjéről szóló egyházi legenda éppoly kevéssé képes igazolni, mint ennek megfelelőjét az Abgár-monda Edesszára nézve. Az a körülmény, hogy *a legendához kell visszavonulni,* inkább újabb világos utalás arra, hogy a történelmi emlékezet nem támogatja ezt a felfogást és sosem is alapozta meg. Okunk van feltételezni, hogy az „igazhitű" Alexandriának Róma „bocsátotta rendelkezésére" Márkot mint egyházalapítót és a püspöki hagyománysor apostoli kezdetét. Legalábbis nem látható be, honnan származnék különben.

3. Kisázsia. Antiókhiai Ignác és Szmirnai Polikárp

Már az a körülmény is, hogy **Ignác** († 110) legtöbbször *intelmek, nem pedig leírások* formájába öltözteti mondandóját (Ef 4,1: „Illő, hogy egyetértsetek a püspök akaratával... Olyan összhangban kell lenni a püspökkel, mint a lant húrjainak"; Magn 6,1: „Intelek titeket..., mert a püspök Isten helyettese"; Szmirn 8,1: „Kövessétek mindannyian a püspököt..."), kézenfekvővé teszi, hogy nem annyira tényeket ábrázol, mint inkább **vágyképeket fest a monarchikus püspökségről** (Ef 6,1: „Nyilvánvaló, hogy a püspököt úgy kell tekintenünk, mint magát az Urat"; Magn 7,1: „Ne tegyetek semmit a püspök és a presbiterek nélkül; ne próbáljatok semmi olyat tenni, ami nektek külön jónak látszik"). Ami számára a „püspök" címben rejlik, az – hasonlóan az edesszai Palut esetéhez – nem más, mint a vezetői szerep egy olyan csoport élén, amely *a legsúlyosabb létharcban áll a szinte túlerőben lévő ellenféllel, tehát az „eretnekekkel" szemben* (Magn 8,1: „Idegen tanokkal meg ne tévesszenek titeket"; Trall 6,1: „Csak keresztény táplálékkal éljetek, tartózkodjatok az idegen fűszertől, mely az eretnekség"; Filad 3,1–3: „Óvakodjatok az ártalmas növényektől... Aki a szakadárral tart, az nem örökli Isten országát"; Ef 7,1: „Kerülnötök kell őket, mint a vadállatokat; veszett kutyák ugyanis, nem nyíltan marnak").

Mindenesetre nagyon **valószínű, hogy az antiókhiai kereszténység tekintélyes része kereken elveti Ignác önértékelését.** Ez abból a megfigyelésből adódik, hogy Ignác szinte *kétségbeesett erőfeszítéseket tesz* (személyes küldöttei és levelei révén) a monarchikus püspökséggel kapcsolatos álláspontjának érvényesítésére (Ef 5,2–3: „Ha egyik vagy másik hívő imádságának akkora ereje van, menynyivel több a püspök... imájának"; Trall 7,2: „Aki az áldozati oltár kerületén belül van, az tiszta...; azaz, aki a presbiter, a diakónus és a püspök tudta nélkül tesz bármit is, az nem tiszta lelkiismeretében"; Szmirn 9,1: „Aki a püspököt tiszteli, azt Isten is megbecsüli; aki a püspök tudta nélkül tesz bármit is, az a Sátánnak szolgál").

Ugyanígy kell megítélnünk **Polikárp** († 167) helyzetét is, hiszen Szmirnában vele egyidejűleg létezik egy „gnosztikus ellenpüspök" is. Polikárp tehát, aki **még Szmirnában sem tud egyeduralkodóvá válni,** semmiképpen sem tartja kezében Asia provincia (Kisázsia) kulcsát. Alátámaszthatják ezt Polikárp filippiekhez írott levelének következő sorai: „... igazságban és félelemben szolgáljatok Istennek, elhagyván az üres, hiábavaló beszédet, és *sokak* tévelyét" (2,1); „Mindaz, aki nem vallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el, az antikrisztus; aki a kereszt bizonyságát nem vallja, az a Sátántól való; aki az Úr szavait... elferdíti, az a Sátán elsőszülöttje. Hagyjuk el hát *sokak* hiábavalóságait és a hamis tanokat" (7,1–2); „Álljatok erősen... szilárdan és megingathatatlanul a hitben" (10,1).

4. Kisázsia az Antiókhiai Ignác előtti időben

Mintegy két évtizeddel Ignác előtt egy másik keresztény írt a kisázsiai egyházaknak: az apokaliptikus **János.** Az Apokalipszis (Jelenések könyve) hét kisázsiai egyháza közül aztán Ignác már csak háromhoz fordul: az efezusihoz, a szmirnaihoz és a filadelfiaihoz, viszont a pergamonihoz, a tiatíraihoz, a szárdeszihez és a laodíceaihoz nem.

Vajon túl sokat állítunk-e, ha **Ignác** – aki már csak tekintélye kedvéért is igyekszik oly tágra vonni befolyásának körét, amennyire csak lehetséges – megszólalásaiból és hallgatásából, tekintetbe véve a Jelenések könyve adatait is, arra következtetünk, hogy *Pergamon, Tiatira, Szárdesz és Laodicea keresztényeitől éppenséggel nem volt már mit remélnie,* mivel ott nem kínálkoztak számára fogódzópontok, nem létezett „püspök", akit igénybe vehetett volna – *minthogy az „eretnekek" maradtak vagy lettek hangadók?*

Vajon miért támad föl Ignácban a befolyás-gyakorlás kísérlete szinte **kizárólag Kisázsia nyugati partvidékével** kapcsolatban? Továbbá nem elgondolkodtató-e, hogy itt ugyanazt a csíkot nélkülözzük Kisázsia déli és keleti részén, amelynek hiánya az 1. Péter-levél föliratában is ismételten csodálkozást vált ki és mindenféle magyarázati kísérletet eredményez? *(E területre nézve még Róma is belátja a beavatkozás kísérletének kilátástalanságát;* ugyanaz a Róma, amely nagyjából ugyanebben az időben egészen más módon jár el az akhájai Korintussal szemben.)

Azt sem szabad említetlenül hagynunk, hogy Hierapolisz (Kol 4,13) és Kolossze egyházai fölött mind János, mind Ignác jeges hallgatással siklik el.

Másrészt Kisázsia nyugati részén (partvidékén) – a palesztinai kereszténység kiváló tagjai odaköltözése révén (vö. János presbiter: Jelenések könyve; Fülöp: Csel 21,8–9) – *föllendült és előtérbe lépett a zsidókeresztény elem.* Ez legkönnyebben annak a feltevésnek a segítségével magyarázható, hogy a pogánykeresztények nagy része egyre kevésbé jött szóba az „egyházi" közösség számára *(minthogy „eretnekek" voltak, vagy azokká váltak).*

Mindenesetre a markioniták, a montanisták és más **„eretnekek" között több vértanú volt,** mint az tetszett az „ortodoxiának", amely erősen fáradozott azon, hogy megfossza ezt a tényt súlyától és megkapó ragyogásától (ld. Euszebiosz, Historia Ecclesiastica [Egyháztörténet, a továbbiakban: HE] V,16,21: „Más eretnekségeknek nagyon sok vértanújuk van, de ezért még természetesen... nem valljuk, hogy igazuk van").

Az újszövetségi János-levelek szerint is **nagy a tévtanítók száma** (I 2,18; II 7); arra építve, hogy birtokolják a Lelket, vitatják az ember Jézus azonosságát Krisztussal, az Isten Fiával (I 2,22; 4,2–3; 5,1.5.6skk.20). Biztos, hogy itt már végbement a két párt szétválása (I 2,19). Az I. János-levél győzelemként ünnepli ezt (4,4); de ha rögtön ezután az 5. versben azzal a kényszerű beismeréssel találkozunk, hogy „a világ" a többiekre hallgat, elhagy minket jó bizodalmunk, mintha az „egyház" itt létszámfölényben s hangadó lenne...

Ezzel a kisázsiai Jánossal időben az 1. Kelemen-levélnél állunk (Római Kelemen [Róma püspöke 92–101 között] 1. levele a korintusiakhoz [95–96 táján]), és úgy tűnik, hogy ezt a Korintusba küldött híres iratot csak akkor érthetjük helyesen, ha belevesszük az itt tárgyalt összefüggésbe. Mindenesetre az 1. Kelemen-levéllel eljutottunk Rómába, amely majd egyedülálló jelentőségre tesz szert az „igazhitűség" és az „eretnekség" közötti küzdelem eldöntését illetően.

5. Róma és a Rómán kívüli kereszténység

Az 1. Kelemen-levelet illetően kettős nehézség áll fönn: a) a levél nagy részének kevés vagy semmi köze sincs a levél egyébként világosan kimondott céljához, b) e levél esetében is sajnos csak az egyik fél szól hozzánk...

Mi is történt valójában Korintusban? A Péter és Pál nevével fémjelzett „régi”, „idős” keresztények („presbiterek”) háttérbe szorultak **a gnosztikus nézeteket valló** (és szabados életmódú) **„fiatalok”** mögött, akiknek céltudatos és becsvágyó képviselői **leváltották a régi vezetést.** *Ez érzékenyen érintette Róma „ortodox” igényeit és befolyásolási terveit, ezért közbelépett;* sikerének esélyeit növelte a korintusiak belső megosztottsága.

Ezt az értelmezést alátámasztja Polikárp tanúságtétele, valamint Korintusi Dionüsziosz (2. szd. második fele) szavai, aki azt írja: „A korintusi egyház megmaradt az igaz tanításban... Számos napot töltöttem velük, melyek folyamán együtt örültünk az igaz tanításnak” (HE IV,22,2), továbbá Iréneusz sorai: „... a római egyház igen részletes írást küldött a korintusiaknak, nyomatékosan békére intette őket, megújította hitüket és azt a hagyományt hirdette nekik, amelyet nemrég kaptak az apostoloktól” (Adv. Haer., III,3,3).

A keresztény Görögország (Akhája) azonban – fővárosától, Korintustól eltekintve — **idegen maradt Rómától.** *Euszebiosz szinte semmiről sem tud beszámolni a 100 és 200 közötti időszakról* egy művi püspöklistán kívül; különösen feltűnő, hogy az – Ignác kapcsán – oly fontos Antiókhiáról sem tudunk szinte semmit sem ebből az időszakból; igaz, a szembenálló felek kölcsönösen megsemmisítették egymás írásait, de azért ez mégiscsak feltűnő.

6. Róma toborzási és harci módszerei

Róma az eretnekségek (főleg a Markion) **elleni harcban megkonstruálja Péter főségét,** hogy a saját maga által hirdetett tan apostoli-jézusi voltát igazolja (ennek érdekében az eredeti Péter-Pál kettősből menesztik Pált!). *Aztán ezt a péteri elsőséget kiterjeszti Korintusra és Antiókhiára is,* mondván, „Péter alapította őket, ill. volt első püspökük”, noha ennek *a tények egyszerűen ellentmondanak* (vö. Gal 2,11–13; Csel 11,19–21; 11,22: Barnabás; Csel 13,1 alapján Csel 12,17 nem jelentheti Antiókhiát).

Az imént említett célt szolgálják a hiánytalanul megkonstruált, az alapítás koráig visszamenő püspöklisták is (melyek tehát a hivatalos katolikus önértelmezéssel ellentétben *nem valódi hagyományt tükröznek,* hanem teológiai szándékot és hatalmi igényeket!).

Mellesleg *az „eretnekek” ugyanezzel (a successio apostolica-val) dicsekedtek;* pl. a valentiniánus Ptolemaiosz reméli, hogy levelének címzettje, Flora méltó lesz „az apostoli hagyományra, amelyet mi is töretlen örökösödéssel (= successio apostolica) kaptunk, s egyidejűleg minden tételünket Üdvözítőnk tanítása alapozta meg”.

Ignác dicséri a rómaiakat mint olyanokat, akik „más kereszténveket tanítottak” (Ign Róm 3,1), ill. akik „a szeretet elsőbbségével vannak fölruházva” (prokathémené tés agapés) (Ign Róm felirat). Korintusi Dionüsziosz szerint pedig a rómaiaknak kezdettől fogva megvolt az a szokásuk, hogy minden kereszténvt sokféle módon részesítsenek jótettekben, és a különböző városokban élő egyházaknak támogatásokat nyújtsanak (HE IV,23,10).

Az ilyen támogatásokból (például) rabszolgákat, vagy fogságba, ill. az igazságszolgáltatás markába esett híveket váltottak ki. (Ignác római levele tele van félelemmel, hogy vele is ezt teszik, s akkor nem lehet vértanú.) Hogy **Róma megengedettnek tartotta, hogy az aranyat is a mérleg serpenyőjébe dobja,** arról (persze egy későbbi időre vonatkozóan) tanúskodik Euszebiosz dicshimnusza Konstantinról: „...annak érdekében, hogy a lehető legtöbb embert nyerjék meg az evangélium tanításának, a császár gazdag adományokat adott” (vö. HE X,6). (Így aztán Ambrusnak már lesz milyen példára támaszkodnia, amikor szintén arannyal szerez magának párthíveket a szegények közül...) *A támogatásokhoz szükséges pénzt valószínűleg a római (sokszor igen tehetős) hívek „megadóztatásával biztosították.*

(Persze az eretnekek ugyanezt csinálták, pl. a monarchiánusok Rómában havi 150 dénáros apanázzsal érték el, hogy a hitvalló Nataliosz a püspökük legyen: HE V,28,10; sőt már Montanuszról azt olvassuk, hogy „bért fizetett azoknak, akik hirdették tanítását”: HE V,18,2.)

De **Róma nemcsak pénzzel, hanem „kihelyezett emberei” révén is érte el eredményeit;** ilyen volt Korintusi Dionüsziosz is, aki ahol lehetett, igyekezett hangulatot kelteni a római–korintusi „ortodoxia” iránt (váltakozó sikerrel).

Róma toborzási módszereihez tartozott továbbá, hogy „megértő” volt a nagy tömegek gyöngeségei iránt, pl. a második bűnbánat vagy az eretnekkeresztség kérdésében. Hűen tükrözi ezt a szellemet a Róma-rajongó Korintusi Dionüsziosz levele a knószoszi Amasztrisz püspökéhez, Pinütoszhoz (ne rója „az önmegtartóztatás nehéz terhét szükségképpen a testvérekre”, mert „sokan közülük gyengék”), melyet az válaszában túl langyosnak tart (kéri, hogy „szilárdabb eledelt adjon a gondjaira bízott népnek, nehogy a tejhez hasonló igékhez szokjanak hozzá”; HE IV,23,7–8).

Róma értett ahhoz is, hogy megfelelő vezetőket emeljen pozícióba – pl. nem Hermászt, hanem testvérét, Piuszt (2. szd. eleje); a későbbi vértanú, Jusztinosz († 165) apologéta sem kap hivatalt –, **akik aztán elég rámenősek és erőszakosak,** mint Anikétosz (HE V,24,16–17) vagy Viktor (HE V,24,9–10: „Viktor megpróbálta a közös egységből tömegesen kiközösíteni egész Ázsia egyházait... Ítéletét levelek útján tette közzé... Ez azonban nem tetszett az összes püspököknek... Azt tanácsolták neki, hogy legyen gondja békességre...”).

Mindez érthetőbbé válik, ha tudatosítjuk, hogy Róma kereszténysége kezdettől fogva erős külső nyomásnak volt kitéve (Nero, Domitianus...); rákényszerült, hogy olyan tulajdonságokat fejlesszen ki, mint az okosság, energikusság, egyöntetűség. És *mivel a római kereszténység hitéletét mélyen a 2. századba hatóan megkímélték a súlyos zavarok, itt épült ki az egyetlen „megbízható ortodoxiájú” egyház,* amely annyira egészséges volt, hogy még a behatolt markionita „betegségcsírákat” is kivetette magából azok rövid és heves támadása után.

A hitében és életvitelében lényegileg egyöntetű, szigorúan szervezett és a püspöki monarchák által tervszerűen vezetett római egyház a 2. szd. vége felé hajlik arra, és abban ahelyzetben is van, hogy kiterjesze befolyási övezetét.

7. Az igazhitűség és az eretnekség közötti küzdelem módja

Hogy **a figyelmeztetések és óvások** (mind a szóbeli, mind az írásbeli vitákban) **újból és újból a másik fél hamis hitére mutattak rá,** az túlságosan is magától értetődő ahhoz, hogy példákra lenne szükség.

A 2. szd. kezdetén, amikor a különböző körök még nem különültek el egymástól „egyházanként”, hanem – legalábbis külsődlegesen – még minden megkereszteltet összefog az egység, *Ignácnak* a filadelfiaiakhoz írt levele (5–8. fej.) nyújt betekintést a vélemények ütközésébe. Például ezt írja: „Amennyiben valaki a júdaizmusról magyarázna nektek, ne hallgassátok meg! Jobb ugyanis körülmetélttől kereszténységet tanulni, mint körülmetéletlentől júdaizmust. Ha sem egyik, sem másik nem Jézus Krisztusról beszél, *számomra csak temetői oszlopok és sírok,* melyekre emberek nevei vannak fölírva... Az Úr megbocsát minden megtérőnek, ha az Istennel való egységre a püspök tanácsához tér meg...” (6,1; 8,1).

Rómában az „ortodox” Rhodón a markionita Apellésszel vitázik, aki többek között azt állítja, hogy „a jövendölések önmagukat cáfolják meg, mert... nincsenek összhangban egymással, hazudnak és egymással ellentétben vannak”. Mire Rhodón: „Amikor aztán megeskettem, hogy az igazat mondja, megesküdött rá...: nem tudja, hogy van az, hogy egy teremtetlen Isten van. Erre kinevettem őt és megróttam...” (HE V,13,5–7).

Euszebiosz Egyháztörténetének 16–17. fejezetében egy Ismeretlen, 18. fejezetében egy Apollóniosz nevű „igazhitű” küzd a montanisták ellen (Montanus fellépése 156–157 tájára tehető). Ami az Ismeretlent illeti: **A semper aliquid haeret („valami mindig megragad”) alaptételét nem lehet cinikusabban alkalmazni,** mint ahogy ez az egyházi élharcos teszi, aki alapjában véve maga sem hisz az általa továbbadott híresztelések igazságában (vö. HE V,16,13–15). Az Ismeretlennél valamivel fiatalabb Apollóniosz pedig még nagyobb mértékben tesz föl mindent *az ellenfelek megvetetté tételére.* Nemcsak arra törekszik, hogy jövendöléseiket mindenestül hazugságoknak bélyegezze, hanem a „szektavezérek” egész életvitelét is teljes nyomorúságukban akarja leleplezni (V,18,1–2).

Az „eretnekek” is gyalázatos torzításokkal mutatnak be és felülmúlhatatlan kifejezésekkel vetnek el mindent, ami a legnagyobb dicséretre méltó – mihelyt az az „igazhitűek” oldalán jelentkezik. Ugyanígy a másik oldal részéről Apollóniosz is csak „úgynevezett” mártírokról tud az eretnekek soraiban, akiket tőle telően nevetségessé és megvetetté tesz.

Hogy miképpen állítják a „történelmet” az „igazhitűség” szolgálatába, azt nemcsak a Jézusról és az apostolokról szóló, kánonon kívüli elbeszélések mutatják meg, hanem az a mód is, ahogyan az új mozgalom kiemelkedő híveiről beszélnek... **Az ellenfelek megrágalmazása** ezekben a körökben nagyobb szerepet játszik, mint, mondjuk, a Szentírással érvelés.

8. Az irodalom szerepe a harcban

A 2. szd. végére datálva Euszebiosz fölsorol (HE V,27) bizonyos szerzőket és könyvcímeket – csak ízelítőül a nagy bőségből, ha hinni lehet neki –, akiket, ill. amelyeket a buzgó egyházi férfiak odaadó szorgalma emlékműveinek nevez. Rejtély marad azonban, hogyan volt képes ez a gazdag tartalmú, „igazhitű” irodalom a 2-iktól a 4. századig fennmaradni és a kereszténységen belül egyre jobban terjedni, ha aztán az Euszebiosz utáni korban – amikor a kereszténység, túlnyomóan „ortodox” formájában, érvényre jutott, tehát már nem fenyegette veszély – egyszerűen eltűnt... Ugyanis már Euszebiosz is csak másodkézből tud e művekről, nem álltak rendelkezésére, nem olvasta őket, legfeljebb a címüket közli. Magyarán: **azt kell gondolnunk, hogy csupán Euszebiosz költői túlzásairól van szó,** és üresek az olyan kijelentései, mint amelyek pl. a HE IV,19, IV,21 és IV,25 végén, a IV,18,1-ben és IV, 27,1-ben olvashatók mindenféle fönnmaradt levelekről meg iratokról.

Nem elégséges magyarázat ugyanis az, ami egyébként tény, hogy **mindkét oldal nagy buzgóságot tanúsított a másik írásainak megsemmisítésében.** Az is gyakran előfordult, hogy amennyire csak lehetett, *használhatatlanná tették* azokat, vagy megfelelően *átalakították*, és aztán saját használatukba vették: azaz **meghamisították az ellenfél iratait.** De még hamisításra sem volt mindig szükség. Elég volt az is, ha *az ellenfél gyöngeségeinek és elégtelenségeinek egy-egy bizonyítékát,* ahelyett hogy a szeretet palástjával befödték s ezzel átadták volna a feledésnek, *a nyilvánosság fényébe állították* és a piacon kürtölték szét.

Kétségtelen azonban, hogy mind az „igazhitűek”, mind az „eretnekek” céljaik szolgálatába állították az írásban is terjesztett prédikációkat, vallási költeményeket, ódákat, himnuszokat, zsoltárokat és egyéb dalokat, apokrif „apostolok cselekedeteit”, regényeket – bár **kérdéses, mi volt ennek az irodalomnak a tényleges jelentősége.**

Nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy *az egész irodalmi csatározás az átlagkeresztén*yek feje fölött zajlott le, s ami ilyen-olyan úton mégis eljutott hozzájuk, az sem igen tehetett rájuk nagy benyomást, mert *ezekből a művekből semmiféle meggyőző erő nem árad.* Ez az irodalom lényegileg csak a szerzők saját körére hatott, s ez a hatás is igen korlátozott maradt mind térben, mind időben.

9. Az „ortodoxia” győzelme

Láttuk már föntebb, a 4. pontban, hogy **a 2. szd. végén a frígiai Hierapolisztól keletre alig találjuk meg az „igazhitűség” nyomait:** *a „kereszténység” és az „eretnekség” itt lényegileg azonos jelentésű.*

Róma viszont kezdettől fogva **az „igazhitű” mozgalom középpontja és fő forrása volt** a kereszténységen belül. **Ennek okait a következőkben adhatjuk meg:** Róma feküdt a *legmesszebb* a keleti veszélyzónától; a rómaiak *józan* felfogása nem volt jó táptalaja a szír vagy egyiptomi szinkretizmusnak; Rómában újból és újból érvényre jutott a *rend és a fegyelem,* a törvény és a szabályok iránti érzék; a római ember természeténél fogva alkalmas volt a *szervezői* feladatokra, s ezzel döntő fegyverhez jutott az „eretnekek” elleni harcban; ennek a fegyvernek annál is inkább hatásosnak kellett bizonyulnia, mivel Rómának igen hamar rendelkezésére álltak a szükséges *anyagi eszközök* ahhoz, hogy keresztülvigye messze ható terveit; ezekre az anyagiakra, valamint arra a tudatra támaszkodva, hogy ő alkotja a legnagyobb apostolok által alapított egyházat, céltudatosan tört Kelet felé...

Az „eretnekek”, akiknek különféle irányzatai és leágazásai még laza célszövetségekbe sem tudtak tömörülni, **semmit sem tudtak Róma adottságaival szembeállítani, ami hasonló védő- és átütő erővel rendelkezett volna. Így az „eretnekségek” sorsa az volt, hogy** miután elveszítették a kapcsolatot a kereszténység másik, „igazhitű” részével, **szétforgácsolódjanak,** egymás ellen is hadakozzanak **és** ily módon **külön-külön vereséget szenvedjenek az „ortodoxoktól”.**

Ilyen körülmények között természetes volt, hogy az egybeforrott egyháziasság a maga összpontosított energiájával egyre inkább magához vonzotta azoknak a nagy tömegét is, akik – egyfajta általános kereszténységnek hódolva – először nem láttak tisztán, határozatlanul a két párt között középen álltak, s akik eltérő körülmények között éppenséggel a másik oldalra is állhattak volna.

Nem kevésbé tűnik magától értetődőnek, hogy **a római államhatalom végül fölismerte: a Rómából egyházilag szervezett kereszténység hús a húsából, szövetkezett vele, és végső soron ezáltal tette lehetővé számára, hogy döntő győzelmet arasson a „hitetleneken” és az „eretnekeken”.**

S még valami: *Sok jelentős dolog másképp alakult volna, ha a tulajdonképpeni Kelet nem zárkózott volna el hosszú ideig az új vallás elől.* A kereszténység így kezdettől fogva Nyugat felé irányult, s *a történelem alakulása egyenesen Róma karjaiba kergette.*

A zsidókereszténység képtelen volt arra, hogy nyomon kövesse azt a fejlődést, amely a görögösödött pogányság talaján végbement, s ez hamarosan oda vezetett, hogy a júdaisták a pogánykeresztények részéről meggyőződéssel elvetett „eretnekekké” váltak (s így tanulságos példáját adják annak, hogy a régi megőrzői is „eretnekekké” válhatnak, ha a fejlődés túlságosan túllép rajtuk).

A zsidókereszténység eltaszítása azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a pogánykeresztények eleinte vallási egységet alkottak volna egymás között. Ellenkezőleg, igen tekintélyesnek kell elképzelnünk sokféleségüket. Tulajdonképpen **furcsa játéka a történelemnek,** hogy a nyugati kereszténység arra lett kiszemelve, hogy rögtön kezdetben meghatározó befolyást gyakoroljon arra a vallásra, amelynek bölcsője Keleten ringott, s ezzel megadja neki azt az alakot, amellyel majd az egész világon érvényre jut. *A kereszténység* ugyanis sosem ért volna el ilyen sikert, ha világmegvető túlvilági vallás s egy égből származó emberfelettiség kérlelhetetlen életrendje marad, vagy vallási és szellemi ínyencek bonyolult misztériumkultusza, avagy enthuziasztikus túltengés, amely ma magasba csap, holnap meg leapad. **g.g.a.**

Hogyan keletkezhetett a húsvéti hit?

A Jézus feltámadásáról szóló evangéliumi beszámolók kapcsán érdemes egyszer végiggondolni, hogyan is keletkezhetett az apostolok, ill. az ősegyház húsvéti hite, azaz Jézus feltámadásáról vallott hite.

Az egyház hivatalos tanításának elfogadása esetén nincs probléma, a kérdés ekkor voltaképpen nem kérdés, s ha mégis, a válasz roppant egyszerű: Isten bármit megtehet, egy halott föltámasztása egyáltalán nem okoz gondot neki.

Akinek **azonban gondot okoz**, hogy vakon igaznak tartsa és aztán felelősséggel vallja, **hogy itt egy hulla a teremtés (megszokott) rendjével ellentétes módon „feltámadt”,** és olyan szellemalakká változott, amely képes tetszése szerint a túlvilágban vagy e világban mozogni, önkényesen láthatóvá vagy láthatatlanná lenni, és ha kell, megtapogattatni magát (Lk 24,39: „Tapintsatok meg!... A szellemnek nincs húsa és csontja, mint nekem”), s a végén a felhőkben lebegve a mennybe távozni (Lk 24,51; Csel 1,11) — annak számára mégiscsak értelmes a kérdés: Hogyan jött létre az ősegyház húsvéti hite?

A modern teológusok viszonylag könnyen megoldják a problémát: *vagy látomásaik voltak* az apostoloknak, s ezekben Jézus feltámadottként jelent meg nekik, *vagy belső, lélektani folyamatok* eredményeként alakult ki bennük Jézus feltámadásának hite (pl.: „Isten nem hagyhatta cserben ezt a nagyszerű prófétát, tehát élnie *kellett*, ahhoz pedig fel *kellett* támadnia”; vagy: árulásuk miatti súlyos lelkiismeretfurdalásukat kompenzálták: „biztosan él”) — *és ezt a hitet öltöztették aztán megfelelő történetekbe.*

Ezek az értelmezések nem zárhatók ki, de nagyon súlyos további problémákat vetnek föl: a) Egy csokorra való, *ami a történeteket illeti:* Minek kitalálni a zsidó jog szerint tanúként számba nem jöhető asszonyokat, akik elsőként hallják a húsvéti üzenetet és látják a Feltámadottat? Minek kitalálni egy üres sírt, és megadni tulajdonosként a Főtanács egyik gazdag tagjának nevét, hogy a kétkedők utánajárhassanak? Minek kitalálni a test „elcipelését” (Jn 20,13.15), ahelyett hogy a Feltámadott diadalmas vonulásáról vagy netán repüléséről beszélnének? Minek kitalálni egy fiatalembert (Mk 16,5) egy angyal (Mt 28,2) helyett? Minek etetni és itatni a Feltámadottat, sőt lépes mézet nyalogattatni vele, hiszen a kétkedőkben ez csak nehézségeket okoz (Lk 24,42–43; Csel 10,41)? Miért jelenik meg a Feltámadott mindig titokban, „bujkálva”, ha egyszer „dicsőségesen” támadt fel, és már semmi baj nem érheti? Miért nem találták ki a Feltámadott csodatételeit? — b) Bár nem lehetetlen, de *lélektanilag* elég problematikus egy ilyen (a teológusok által feltételezett) módon létrejött „húsvéti hittel” előállni, s még inkább vállalni ezért a hitért az üldöztetést és a kivégzést, vagy akár csak annak veszélyét is. — c) Szinte képtelenség egy ilyen módon létrejött hittel *odaállni az események többi tanúja, vagy csak egyszerűen kortársa elé,* amikor is egyrészt nem lehet „messziről jött emberként” azt mondani, amit akarunk, másrészt nincs adva egy ájtatos hallgatóság, amely az egyház hite alapján már úgy is tudja, hogyan állnak a dolgok, vagy legalábbis kész elfogadni a Tanítóhivatal szavát, hanem tenyeres-talpas emberekről van szó, akik számára még az is vitatott, hogy egyáltalán van-e feltámadás, úgyhogy bármikor megkérdezhetik: „Mondd csak, Péter, ezt tényleg láttad, vagy csak álmodtad, netán látomásod volt!?”, és az utóbbi két esetben aligha csatlakoznak lelkesen Jézus feltámadásának hitéhez.

Reális és elfogadható magyarázatot jelenthet viszont ez: Jézus nem halt meg a kereszten, csak eszméletét vesztette; a sírban magához tért; Arimatheai József elvitte és elrejtette; a gondos ápolásnak köszönhetően fölépült; az apostolok tényleg találkoztak vele, látták, tapintották, vele ettek-ittak (Csel 10,41). Ha mindezt *tényleg* megtapasztalták, akkor bátran előállhattak „feltámadásának” hírével.

(A Jézus túlélését egyébként lehetővé tevő mozzanatok közül néhány: nem kínlódott napokig a kereszten, hanem a szombat közeledte miatt hamar levették; nem törték el a lábszárcsontját, mint sietség esetén szokás volt; akadt, aki [státusa alapján] elkérhette Jézus testét Pilátustól, különben feltehetően a kivégzett bűnözők gödrébe vetették volna; nem földbe temették, hanem sziklasírba; nem volt idő megmosni és szabályosan eltemetni, különben múmiaszerűen bepólyázták volna, ill. a sírt a következő temetésig nem nyitották volna ki; a lándzsaszúrás nem ért szükségképpen életfontosságú szerveket, Jn csak Jézus „oldalának” megnyitásáról beszél [19,33].)

Itt azonban most nem az érdekel, hogy lehetséges-e ilyesmi, hanem az, hogy ***ha* így történt, *ha* ez a természetes folyamat zajlott le, akkor az apostolok miért nem így mondták azt el, és miért beszéltek Jézus „feltámasztásáról”.**

A válaszkísérlet előtt azonban *még két dolgot vegyünk tekintetbe!*

Az egyik: **Vannak utalások arra, hogy az apostolok tényleg úgy gondolták, sőt hirdették, hogy** Jézus nem halt meg és nem támadt fel, hanem az említett **természetes folyamatról volt szó:** a) *Az első és leghitelesebb híradásban* (bár itt az asszonyokról van szó, de hát mégiscsak ez a húsvéti hit kiindulópontja) nem az áll, hogy Jézus „feltámadt” [aneszté] vagy hogy „Isten feltámasztotta” [anesztészen], hanem hogy *„fölébresztetett, fölkeltetett, fölegyenesíttetett, fölébredt, magához tért”* [égerthé: Mk 16,6], és ugyanezt a szót [égeiren] használja Péter apostol az Apostolok cselekedetei szerint (10,40) Kornéliusz házában: „Isten fölébresztette, fölegyenesítette őt...” (noha a Csel, s benne Péter is egyébként a „feltámasztotta” kifejezést is használja, vö. 2,24.32). — b) *Péter első nyilvános beszéde* (Csel 2,22–36) eléggé egyértelműen utal arra, hogy Jézus nem halt meg: „Ti keresztre szögeztétek... De Isten feltámasztotta őt, feloldván [aor. part.] a halál fájdalmait... Nem adta oda a Hádésznak, és teste nem látott rothadást” (2,24.27.31), magyarán: a keresztre szögezés nem érte el a célját, Jézus megölését, mert Isten „feltámasztotta” őt, feloldván = megszüntetvén (értsd: *azzal, hogy* megszüntette) azokat a „szülési fájdalmakat” [ódinasz], melyek általában a halálhoz vezetnek; ugyanilyen világos: „nem adta oda a Hádésznak, nem hagyta beleesni a Hádészba”, azaz a holtak birodalmába = még nem volt halott; ugyanezt jelenti, hogy „teste nem látott rothadást”, azaz nem indult oszlásnak, nem érte a végérvényes halál.

A másik: Bárki, bármikor, bármilyen eseményt mond el, vagy pláne értelmez, ezt **mindig egy adott „paradigmán”, értelmezési és közlési mintán, sémán belül, ill. annak segítségével** teszi (akár tudatában van ennek, akár nincs); ez a paradigma sok tényezőből tevődik össze, de két eleme kiemelkedő fon-

tosságú: az egyik az adott ember (és az adott kor...) világ*képe* (vagy természetképe, kicsit talán leegyszerűsítve: természettudományos ismeretei), a másik az adott ember világ*nézete*, közelebbről (filozófiai és) teológiai felfogása (még konkrétabban: dogmatikája); persze a kettő sokszor átfedi egymást. Egyszerűen szólva: mindenki aszerint értelmez és mesél el egy eseményt, hogy „milyen (ideológiai) szemüveggel nézi" azt (ennek a szemüvegnek a legtöbb ember nincs tudatában, és még aki tudatosítja is, és „le akarja venni", azaz tárgyilagos, tárgyszerű akar lenni, annak is csak egy bizonyos határig sikerülhet).

Lássuk most már, *miért is beszéltek az apostolok „mégis" Jézus „feltámasztásáról"*, ha egyszer feltételezhető, hogy tudták: „csupán" magához tért?!

Az általános zsidó gondolkodásmód (paradigma) szerint a világ minden jelensége és eseménye mögött Isten áll *közvetlen* okként: mindent Ő „mozgat", Ő intéz (ha nem kell is ezt feltétlenül fizikai okságként fölfogni); ld. például az olyan ószövetségi leírásokat, miszerint „az Úr erős keleti szelet támasztott", „az Úr zavart keltett az ellenség táborában, kidöntötte harci szekereik kerekeit", „az Úr fürjeket vezérelt a vándorló nép táborába" *(talán* ez a szemlélet mutatkozik meg Jézus egyik-másik kijelentésében is: „Atyátok nélkül még egy veréb sem hullik a földre", Mt 10,29; vagy: „Isten öltözteti a mezei virágokat, táplálja az ég madarait", Mt 6,26.30). Ha tehát az apostolok úgy tudták–gondolták is, hogy Jézus nem halt meg a kereszten, hanem csak tetszhalott volt (kómában volt), és később, a sírban nem föltámadt, hanem csak magához tért [égerthé, „fölébredt"], akkor is *magától értetődően* (vö. tudattalan paradigma!) és *tiszta lelkiismerettel* fogalmazhattak úgy, hogy „Isten föltámasztotta" Jézust.

Sőt! Az általános felfogáshoz és beszédmódhoz képest *két* oknál fogva is *„fokozott joggal"* beszélhettek így: a) A keresztre feszítés túlélése egészen rendkívüli, ritka, mondhatni egyszeri esemény volt (bár Josephus Flavius említ eseteket), tehát joggal beszélhettek (a saját paradigmájukon belül) „fokozott" isteni közbeavatkozásról. — b) Ugyancsak a zsidó közfelfogásra alapozva joggal láthattak „bizonyító csodát" (közvetlen isteni beavatkozást) Jézus életben maradásában, azaz úgy láthatták, hogy Isten igazságot szolgáltatott az ártatlan prófétának (messiásnak?) ellenségeivel szemben („istenítéletet" láthattak benne a nagyra becsült Főtanács ítéletével szemben).

De ha nem úgy *gondolták* volna is az apostolok, hogy Jézus csak tetszhalott volt, és ezért még a fent idézett szövegeket is (Mk 16,6; Csel 2,24–27.31; 10,40) úgy kellene értelmezni, hogy Jézus valóságos haláláról és feltámasztásáról beszéltek, az sem lenne perdöntő bizonyíték Jézus halála és feltámadása mellett; ugyanis abban a korban **igen kezdetlegesek voltak a biológiai–orvosi ismeretek,** ennélfogva egyáltalán nem magától értetődő, hogy *biztosan* meg tudták állapítani a halál beálltát, különösen a nagypénteki „kapkodásban". (Ugyanez vonatkozik a Jézus oldalát lándzsával megszúró katonára vagy a kivégzést vezető századosra is; vö. még Jairus lányának története: a hírhozók azt mondják: „már meghalt", Jézus: „csak alszik", Mk 5,35.39). Könnyen megeshetett hát, hogy Jézust csak halottnak *tartották*, azután ténylegesen találkoztak vele *testi* mivoltában *(csak* ebben az esetben mondhatta Péter hazugság nélkül: „Vele ettünk és ittunk... feltámadása után", Csel 10,41), a kettő között történteket pedig (a zsidó paradigmában gondolkodva) nem értelmez*het*ték és nem nevez*het*ték másként, mint hogy „Isten feltámasztotta Jézust a halottak közül". (Egyébként: még a 20. századi Magyarországon is temettek el tetszhalottakat abban a hitben, hogy valóban meghaltak!)

Akár az első, akár a második verzió a helytálló (paradigmatikus gondolkodás, ill. kezdetleges biológiai–orvosi ismeretek), **nem eshetünk abba a hibába, hogy a 2000 évvel ezelőtti zsidó paradigmában mondottakat *szó szerint* átvesszük a mai európai paradigmába,** ahelyett hogy „lefordítanánk" az akkori szövegek értelmét a mai paradigmára, ill. az azt kifejező nyelvre. Ha ezt nem tesszük meg, akkor ugyanazt a hibát követjük el, mint amikor szó szerint (és dogmaként!) vettük a hat napos teremtéstörténetet, és ebben az esetben eljön az idő, amikor ezért ugyanúgy megmosolyognak majd minket, mint ahogy mi megmosolyogjuk nem is olyan távoli elődeinket...

Továbbá akár az első, akár a második verzió a helytálló, ami az ősegyház feltámadáshitét illeti, számításba kell vennünk még egy fontos szempontot: Itt is erősen működött egy (különben általánosan jellemző) vallástörténeti jelenség, nevezetesen **a hagyományátadási folyamatot kísérő** (s az idő múlásával egyre jobban burjánzó!) **legendaképződési folyamat,** amely legszélesebb értelemben a krisztológiai tendenciát jelenti (az „emberfia" Jézusból megalkotják az „istenfia" Krisztust, az emberből Istent csinálnak), és amelynek egyik eredménye vagy megnyilatkozása, hogy *az eredetileg „természetes"* (= a teremtés rendjébe illő), csodamentes, *bár kétségtelenül rendkívüli húsvéti eseményt* (= egy ember túléli a keresztre feszítést) masszív, *természet-fölötti csodává „javítják ki"* (pontosabban: fújják föl). Csak **három bizonyító példa:** 1) Mk-nál a vasárnap hajnalban a sírhoz sietők asszonyok egyszerűen annyit látnak, hogy a követ valaki már elhengerítette a sír bejáratától (16,4), és sírőrzőkről szó sem esik; Mt-nál nagy földrengés támad, az Úr angyala leszáll az égből, elhengeríti a követ (tekintete, mint a villám, ruhája, mint a hó), az őrök halálra rémülnek (28,2–3); Lk-nál már két férfi (angyal) áll ott ragyogó öltözetben, az asszonyok félelmükben a földre szegezik tekintetüket (24,4). — 2) Mk a sírban ülő, információt adó alakot „ifjúnak, fiatalembernek" mondja (16,5; a „neaniskos"-t csak ebben az értelemben használja az egész Újszövetség: Mt 19,20.22; Mk 14,51; Lk 7,14; Csel 2,17; 5,10; 23,18–22; 1Jn 2,13); Mt az „ifjúból" „angyalt" [angelos] csinál (28,2), Lk „két férfit" (24,4), de ezek ragyogó öltözetben vannak, s így ugyancsak angyaloknak értelmezhetők (Lk a 24,23-ban maga is így értelmezi, és Jn így is nevezi őket: 20,12). — 3) Ami Jézussal történt, azt Mk úgy nevezi: „égerthé" (16,6): „fölébresztetett, fölébredt, magához tért"; Mt már azt írja, [égerthé] „a halottak közül", ráadásul „amint megmondta" (28,6–7). — Ez a csodagyártási folyamat idővel teljesen átszövi és végül szinte felismerhetetlenné teszi az eredeti történéseket. A későbbi korok pedig mindent készpénznek vesznek...

Külön tanulmányt igényelne annak bemutatása, miért és hogyan alakult ki *Pál hite* Jézus feltámadásáról, miért alakult épp olyanná, amilyenné, és miért vált számára minden mást elsöprő fontosságúvá. Aztán újabb tanulmány tárgya lehetne, hogy *az ősegyház* miért Pál hitét tette magáévá, és *az egyház* Krédójának miért az a lényege, hogy „meghalt és feltámadt", és miért nem esik benne egyetlen szó sem Jézus tanításáról és cselekedeteiről...

Persze **a lényeg szempontjából mindez gyakorlatilag közömbös:** *Jézus tanítása* (tömören: Mt 7,12 vagy Mt 22,37–40) *érvényben van,* akár meghalt, akár nem, akár feltámadt, akár nem — mert csupán Pál (teljesen megalapozatlan) magánvéleménye az, hogy „ha Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló, üres, semmit érő a hitünk, és még mindig bűneinkben vagyunk" (1Kor 15,14.17), amint az egyetemes feltámadás és örök élet sem annak a függvénye, hogy Jézus nagypénteken meghalt és húsvét vasárnap föltámadt-e.

Gromon András



Leszkay András bácsi Moha-meséje

Mafla

Egy szép májusi napon, miközben a kertünkben tanultam a leckét, egyszerre csak sírást hallottam. A sírás az utca felől hallatszott, és könnyű volt megállapítanom, hogy Ugri Bugri, az öcskösöm zokog. Nem is a hangjáról ismertem rá, hanem arról a keserves fájdalomról, amellyel csakis Ugri Bugri szokott sírni. Hallottam én már sok gyereksírást akkoriban, azóta is, de olyan sírást, amilyen Ugri Bugrié volt, soha. A kistörpék sírásából ugyanis a megbántottság mellett mindig kihallatszott, és ma is kihallatszik több kevesebb harag is, dühösség is. Ugri Bugri sírásában azonban sohasem volt harag. Abból sohasem hallatszott más, csak fájdalom. Ezen a májusi délutánon pedig a szokásosnál is erősebb bántalom érhette, mert már nyikordult is a kertünk ajtaja, az öcskös bejött és zokogva lépegetett a ház felé. Csakis olyankor szokta otthagyni azt a pajtását, aki megbántotta, amikor annyira gyötrődött, hogy érezte: hosszabb idő is el fog telni, amíg ismét játszani bír vele. Eszembe ötlött ugyan, hogy visszavezetem az utcára — én már kilenc éves voltam akkor, Ugri Bugri hat — és megpróbálom helyreállítani köztük a zavartalan kapcsolatot, de tudtam, ha ennyire zokog, eredménytelen maradna próbálkozásom. Ilyenkor még nem vágyik az összebékítésre, még arra se, hogy bocsánatát kérje, aki megbántotta, hanem csakis arra, hogy egyedül legyen. Csupán annyit tettem tehát, hogy a kerítéshez mentem és megnéztem: ki okozott neki ekkora fájdalmat. Jól sejtettem: a legjobb barátja, Fujóska csellengett hazafelé az utcán. Bízhattam tehát benne, mert nagyon szerették egymást, hogy uzsonna után vagy Fujóska fog ismét erre tekeregni, benézegetni a kerítésünkön, vagy éppenséggel maga Ugri Bugri csúszkál majd át hozzájuk, és mosolyával mutatja: kimosták már szívéből a fájdalmat is, a neheztelést is a könnyek meg az eltelt negyedórák. Az öcskös eközben bement a házba, és megtudtam, hogy most nem az asztalkájához



ült, nem is a szőnyegre az ágya elé, ahol játszani szokott, hanem az alacsony, fonott karosszékecskéjébe az ágya meg a kályha között. Ott gubbasztott mozdulatlanul és hangtalanul olyan csöndben, hogy ha bementünk ilyenkor a szobába, hosszú ideig észre sem vettük, hogy ott van. Ezen a napon azonban, mikor visszaültem a leckém mellé, csodálkozva kaptam föl a fejem. Az öcskös ugyanis még odabent is sírt. Kihallatszott a nyitott ablakon. Ha nem lett volna olyan sok tanulnivalóm, kimentem volna hozzá, mert a szobában nem szokott sírni, tehát nagyon fájhatott neki, ami történt. De nemcsak a leckéim tartottak vissza, hanem az is, hogy akkoriban már sejteni kezdtem a lelki szenvedés hasznosságát.

Amikor én voltam hatesztendős, nekem is ugyanolyan keservesen fájt minden bántalom. Töprengeni kezdtem hát rajta, miképp lehetne megakadályozni, hogy élőlények fájdalmat okozzanak egymásnak. Annak pedig, aki ezen töpreng, hamarosan elvonódik a figyelme a maga sérelméről, és egyszerre csak már nem is az fáj neki, hogy megbántották, hanem az, hogy aki megbántotta, képes volt rá, hogy szándékosan megbántson valakit. Ezért nem tartottam tehát bajnak, hogy sírdogál még egy kicsit az öcskös a szobában is, annyival is hamarabb jut el oda, hogy jelentéktelennek fogja érezni a maga sérelmét. Fontosnak csupán azt fogja tartani, hogy azon segítsen, aki megbántotta. Vagyis hogy olyan emberkévé tegye, aki irtózik tőle, hogy rossz legyen.

Az öcskös sírdogálása egyébként nemsokára elcsendesült, elhallgatott, és amikor édesanyánk azt kiáltotta: „Uzsonnázni!” — ő meg lassan kijött a verandára, akkor már nem is látszott az arcán, hogy nemrégen még milyen nagyon zokogott. Okkal remélhettem hát, hogy uzsonna után szokása szerint ismét kilépeget az utcára, találkozik pajtásaival — esetleg Fujóskával is —, és azzal véget ér másfél órai szenvedése. De hamarosan megértettem, hogy fájdalmának csak a lobogása szűnt meg. Izzása nem. Noha igen jó étvágyú volt akkoriban, az uzsonnát csak ímmel-ámmal iszogatta, majszolgatta, utána meg, pedig gyönyörű májusi délután volt, visszaballagott szobánkba. Már elkészültem

leckéimmel, és amikor bevittem a könyveimet, láttam, hogy visszaül a székecskéjébe a kályha meg az ágy közé. Most már tennem kellett valamit, hogy megszabadítsam a kínlódástól, már csak az étvágya érdekében is. Hosszas búslakodásából arra következtettem, hogy nemcsak szóval bántotta meg Fujóska, hanem talán tettel is, nem akartam élénkíteni benne az érdeklődésemmel az eset emlékét. Éppen ellenkezőleg, azt tűztem célul magam elé, hogy elterelem figyelmét a történtekről. Így szóltam tehát hozzá: "Most pedig, öcskös, arra kérlek, hogy gyere le velem Magyarkútra az állomásra." Örültem volna, ha azt feleli: „Rosszkedvű vagyok, nem megyek." Aki ugyanis szükségesnek tartja tudatni és őrizni rosszkedvét, abban már múlóban a rosszkedv.



Ugri Bugri azonban, noha egyébként nagyon szeretett a vasútállomásra menni, úgy állt fel és úgy indult engedelmesen máris ki a verandára az oldala mellett hosszan lelógatott karokkal, mint akinek minden mindegy, mint aki tudja, hogy bárhova is megy a teste, vinnie kell a szívét is, abban meg benne a fájdalom. Csakugyan: annyira lekötötta a bánat, hogy még az állomáson is látszott a pici szemén, hogy csak szokásból követi tekintetével a zakatoló gőzöst. Gondolatai most nincsenek róla. Érzései meg szakadatlanul a bántalmat fájlalják. Rosszkedve és hallgatása lefelé jövet is többször megbénította a nyelvem. Gondoltam tehát, legalább most — utunk céljánál — beszélgetésre és érdeklődésre kéne bírnom. Miután kikattogott a vonat az állomásról, és még utánanéztünk, így szóltam: „Jó találmány ez, annyi bizonyos." De Ugri Bugriból most még a csodás vonat se bírta kivontatni a bántalom keserűségét, mert így felelt: „Jónak jó — de sóhajtott is egyet, és hozzátette: aztán egyszerre csak elgázol valakit." Olyan hirtelen fordult el tőlem, mintha nem akarná, hogy lássam: elfutja szemét a könny.

Minthogy a vonattal való vidámítás sem sikerült, most már abban bíztam, hogy a járás, különösen hazafelé a hegyre menet, meghozza az étvágyát, és ha jól megvacsorázik, akkor a megelégült gyomor juttat majd a maga jókedvéből a kedélynek is. Az étvágy meg is jött. Evett-is az öcskös eleget, hiszen egyik kedvenc étele, gombapörkölt volt vacsorára. De csak úgy evett, ahogy a vonatot nézte. Akkor csupán a szem, most csupán a száj tevékenykedett. Figyelme elől — látszott rajta — a gombapörkölt sem tudta elburkolni bánatát. Sejtettem, alig várja, hogy ágyba kerüljön, és annnyira se kelljen élénknek mutatnia magát, amenyire a családi vacsora szorította rá. Tudva, hogy az egyedüllétben ismét lángocskát vetne fájdalmának panasza, még egyszer megpróbáltam gyöngíteni a parázs izzását, és elhatároztam, hogy ha lefekvés után nem alszik el rögtön, hanem forgolódik, gyötrődik, odaülök az ágya szélére, kikérdezem és megpróbálom megnyugtatni. Erre szükség is lett. Nem forgolódott ugyan, de úgy feküdt mozdulatlanul és nyitott szemmel, mint aki tudja, hogy akkora fájdalommal, mint amekkora az övé, úgyse lehet elaludni. A hold az ágyára világított. Nézte a holdat, és időnként emelkedett egy nagyot a mellkasa. Sóhajtott. Vagy tíz percig figyeltem az ágyamból, nem alszik-e el mégis. Aztán csöndesen odaosontam hozzá és leültem. „No, mondd meg, öcskös, mi fáj anynyira?" Egy ideig szótlanul nézte tovább a holdat. Aztán egyszerre csak sírásra görbült a szája sarka: „Egy szó fáj! Egyetlen szó, de az nagyon!"

Most már biztos voltam benne, hogy elmulasztom a fájdalmát. „No, gondolkozzál okosan. Egy sértő szót, különösen jóbaráttól, nem vesz komolyan az ember, hiszen az se gondolja komolyan, aki mondja. No, mi volt az a szó?"

Most már meg is rázkódott a mellkasa, most már zokogást tartott vissza, miközben kimondta: „Mafla!"

Nevettem. „Hiszen ez nem bántó, ez még kedves is, ebben még szeretet is van."

Hirtelen felemelkedett fektéből, ült az ágyban, és szinte jajongta: „Az attól függ, hogy hogyan mondják! Ha durva hangon, és azzal a szándékkal mondják, hogy megbántsák a másikat, akkor nem kedves, és nincs benne szeretet! Ha így mondják — és megmutatta, hogyan hangzott el a sértés —, mafla!!"

Ismét nevettem: „Ezt csak a pillanatnyi indulat mondatta így. Nem számít, ha így mondta is, akkor sincs rá semmi okod, hogy fájjon. Fujóska olyan jó barátod, hogy csak mosolyognod kellett volna egyet."

Rám borult. Még a sírása is elállt a nagy csodálkozásban: „Fujóska?" De már rángatta is ujból a száját a kitörni akaró zokogás: „Ha Fujóska mondta volna, akkor nem fájna ilyen nagyon-nagyon!"

„Hát ki mondta?"

Hangosan felzokogott és szívszorító fájdalommal mondta. „Én mondtam őneki!"



Alain Gerber

A világ nyakában

„Te még csak hétéves vagy”, mondta apám, „de még ha tízszer ennyit élsz is, akkor is ez marad földi életed leghosszabb időszaka. Bármi történjék is ezentúl, e világi létednek legalább kétharmadát már leélted...”

Az utcák kihaltak voltak. A szürke fényben hatalmasnak és felismerhetetlennek tűnt a Pendule kereszteződése. Mintha ennek az egész városnak köze sem lett volna azokhoz a képekhez, melyek bennünk éltek róla. Látszólag véget ért valami, ami többé már nem kezdődhet újra. Joseffel voltam és apám a nyakában vitt. Kezével a bokámat fogta, hasam a kalapja karimájához nyomódott. Egyikünk se beszélt, s én boldog voltam, mert így jobban élvezhettem ezt a lovaglást apám nyakában, az elsőt és utolsót életemben. És amikor ma ezt írom, pontosan emlékszem, hogy miközben élvezettel és diadalmas örömmel ültem apám nyakában, már akkor átjárta lelkemet a bizonyosság, hogy soha többé nem élek meg ilyen pillanatot.

Átmentünk a hídon, és apám nekivágott egy kőlépcsőnek, amely évszázados házak között kanyargott fölfelé, és a domboldali kis parkhoz vezetett.

„Éppen jókor!”, mondta apám a láthatár egy pontjára mutatva.

Más csodálkozna, hogy ezen megütődtem, de egészen fölkavart a gondolat, hogy a nap mindjárt ott kel majd föl, amerre a legjobban ellátni...

Már ez is megrendített, de egyszersmind olyan pillanata volt életemnek, amikor a puszta tény, hogy létezem és magam körül érzem a világot, bensőm legmélyét kavarta föl. Mert apám még soha ilyen közel nem került hozzám.

Egyszerre nem az a kiszámíthatatlan, meghökkentő és félelmetes valaki volt többé. Nem volt már az a tilalomfaállító, sem az az összeráncolt szemöldökű, kifürkészhetetlen igazságosztó. Bár szokásos, tekintélyt parancsoló nemezkalapját hordta most is, de hordozott engem is, és a kalap immár nem keltett félelmet bennem.

Apám — egészen egyszerűen — apám lett. Következésképp én is az ő apja lettem — ez villámcsapásként hasított belém —, és következésképp én ő voltam és megértettem őt, és megértettük egymást, és különben sem volt már mit megérteni: minden tiszta volt és tökéletes.

Az volt ő akkor, aki én már voltam, és aki bensőmben valahol mindig is leszek; én meg az voltam, aki valaha ő volt, s akik már mindig is ezek maradunk: ő és én. Apám a nyakában tartott. Én apámat tartottam a térdeim között. Kezével a bokámba kapaszkodott, és nem lehetett, hogy meghaljon. A fiát feje fölé emelő apát, az apját magához húzó fiút, egyiküket sem nyelhette el a föld mélye, ahová csak azok hullnak, akiket senki se tart.

Abban a pillanatban persze nem gondoltam semmi effélét. Csak azt tudtam, hogy én is a magam helyén vagyok, ő is a maga helyén van, és boldogok vagyunk. És tudtam még valamit: amíg apám tart engem és amíg én tartom apámat, semmi baj nem érhet bennünket, sem a barátomat, sem a hozzánk tartozókat, s egyetlen igaz embert sem a föld kerekén, sem azokat, akik a hajnali friss fényességben nézik a földet, és nem szégyellik szépnek találni.

Pedig apám mindjárt letesz; mindjárt el kell engednem apámat. Szomorú és képtelen dolog volt ez. És elkerülhetetlen. És ezt is tudtam. Azt is tudtam, mit kellene tenni, hogy ne így legyen. Tudtam, hogy nem fogjuk megtenni. Tudtam, hogy mindenki megteheti, és hogy soha senki nem teszi meg.

A csönd közöttünk igen sokáig tartott. Apám s barátom arcára fénylő álarcot varázsolt a nap. Elvakított. Elkápráztatott. És rettenetesen féltem, amiért apám mindjárt megválik tőlem.

De előbb még így szólt:

„Legutóbb, amikor itt jártam, anyáddal voltam itt — Andrej édesanyjával, Monsieur Josef. Nem sokkal lehettünk többek húszévesnél, még össze sem házasodtunk. Egy egész éjszakán át tartó bálról jöttünk, és bátyja, aki katona volt, lépést sem tágított mellőlünk, érthető, ugye, mire gondolok. E mögé a három nagy nyírfa mögé ment szükségét elvégezni.

De ha azt hitte, hogy csókolódzni fogunk, elszámította magát. Csak annyit suttogtam feleségemnek, akarom mondani, leendő feleségemnek: Nathalie, ha majd együtt élünk, gyakran visszatérünk ide, ha beleegyezik. És elmosolyodott, ami azt jelentette: Akárminden reggel, ha úgy akarja. És lám, először jövök ide vissza. Milyen bolond is az ember!”

Megköszörülte a torkát. Nem sírhatta el magát Josef és énelőttem. Tudtam, mi történik mindjárt, s hogy az valami igazán szörnyű lesz, de beletörődtem.

Apám eleresztette bokámat, megfogott a derekamnál engem, vézna kisfiát, lehajtotta fejét, megemelt s letett maga elé a gyepre. E művelet közben egyik lábammal levertem kalapját, amely a földre gurult. De még mielőtt fölvehettem volna, ő lehajolt, s le sem porolva vissatette a fejére. Amikor újra megszólalt, már egészen más volt a hangja.

„Gyerünk”, mondta, „haza kell érnünk, mielőtt megjön az asztalos.”

Míg kifelé igyekeztünk, többen jöttek befelé a park kapuján. Köztük egy fiatal lány, könnyű fehér ruhában, meg egy fiatalember, ceruzavonásnyi bajusszal. Csákós huszár követte őket, kardja vége a kavicsos ösvényt súrolta, én pedig együgyűen ezt gondoltam: „Ez itt apám és anyám, éppen a bálról jönnek, és nemsokára összeházasodnak.” Ekkor már nemcsak apám, de e reggel izzó szépsége is messzire került, kívül rekedt egy bűvös körön, amelynek középpontjában én voltam, ahol nem volt más, csak a múlt iránti sóvárgás. Apám lehajtott fejjel nagyokat lépett. Pillantásom találkozott Joseféval, aki tíz évvel idősebb volt nálam, és az ő tekintetében is bizonyságát láttam annak, hogy végérvényesen leszálltam apám nyakából. S így a világ nyakába sem adatik meg még egyszer felkapaszkodnom.

Az asztalos még nem volt ott, de apám még néhány percre egyedül akart maradni anyámmal. Mi Joseffel az udvaron vártunk, semmit sem tudtunk mondani egymásak. S mégis e várakozás roppant csöndje alatt szüntelenül beszéltünk egymáshoz. Valójában e néma párbeszéd volt életünk legkomolyabb beszélgetése, holott csak ezt ismételgettük: létünkben és ami körülveszi, minden borzasztóan fontos, semmi sem elhanyagolható, egyetlen szó, s hiánya sem, egyetlen mozdulat, s egy mozdulat hiánya sem, semmi, amit érzékelünk, bármily parányi is. Mert van szeretet. Mert van boldogság. Mindkettő a maga teljességében létezik. És folytonosan. Ami töredékes és csak ideig-óráig tartó, az a megszerzésükre irányuló vágyunk.

Soha nem felejtettem el ezt a leckét. Hogy a gyakorlatban hasznosítottam-e? Az más lapra tartozik...

Megjött az asztalos. Igen lelkiismeretesen mértéket vett, s még aznap este készen lett a koporsó. Másnap temették anyámat. A környékről majdnem min-

denki ott volt. A jelenlévők úgy találták, hogy minden annak rendje és módja szerint zajlott, egyszerűen, illendően. A részvétnyilvánítások mellett számos dicsérő szót is kapott apám. Én ugyancsak, mert a szertartás alatt visszatartottam könnyeimet. De visszatartottam e én valamit is?

Tizenkét évvel később apámra került a sor, hogy elhagyjon minket, s ez megintcsak egyszerűen és gördülékenyen ment. Ulánus uniformisom Josef szerint nagy hatást keltett, s engem látva sokan nyilatkoztak úgy, hogy a háborút nem veszíthetjük el. Valójában senki sem nyerte meg, de a halottak minden bizonnyal elvesztették, s a számuk ezúttal milliókra rúgott.

Én viszont életben voltam. Meg kellett ismernem a szeretetet és a boldogságot. Töredékében és csak ideig-óráig, de kevesen vannak, akik akár ennyit is elmondhatnának magukról.

Nagyszerű szerelmes akartam lenni. Úgy álmodoztam, mint a korombeli fiatalemberek. Óvatos voltam és nagyon féltem, s a szerelem valahogy rendben jött. A megengedett keretek között, és feleségem csak örülhetett, hogy olyan tapintatos vagyok, és a gyerek érkezése nemcsak rendezett, de egyszerű és illendő volt, mint a temetések, amelyeken részt vettem. Ilyen volt hát az általam megismert szerelem, sokan még csak elképzelni sem tudják.

És a boldogság?, kérdezhetnénk. Egy nap esett az eső az udvaron, ugyanott, ahol annak idején várakoztunk Josefffel, és némán beszélgettünk. Sötétedés óta esett, és most reggel volt. Az udvar pocsolyává változott; a város fölötti kis parkba egyszer sem tértem vissza. Ott voltam hát az udvaron az esőben, és nem vártam semmit. Egyszer csak a fiam jelent meg a ház küszöbén.

Nálam jóval magasabb volt. Egyenesebben tartotta magát, és nagyon sápadt volt az arca, mivel egész éjszaka virrasztott.

„Apám”, kérdezte, „mit csinál itt?”

Amolyan hivatalos orvosi hangon szólt, mégse feledtem, hogy ő a fiam.



„Andrej”, mondtam neki, „biztosan nagyon fáradt vagy.”

Kilépett öreg tornácunk fedele alól, s a mocsárrá vált udvaron keresztül jött felém az esőben.

„Apám”, mondta, „menjünk be! Kérem!”

Figyelmesen néztem a fiamat.

„Andrej”, mondtam, „te soha semmit se kértél tőlem. Se amikor egész kicsi voltál, se később. Te soha semmit se kértél az apádtól.”

A fiamnak egy arcizma se rándult, s akárha napon állna, úgy hagyta, hogy végigcsorogjon rajta az eső.

„Mindenem megvolt, ami kellett”, mondta a fiam személytelen hangon. „Mindenem, amit csak kívántam. Mit kérhettem volna még?”

Rámosolyogtam. Atyai mosollyal.

„Kérhetted volna éppen a holdat is”, válaszoltam nem minden csúfondárosság nélkül, „bár azzal úgysem szolgálhattam volna.”

„Tudtam”, mondta a fiam. „Felfogtam én az ilyen dolgokat.”

Ezen azt kellett érteni, hogy máskülönben soha nem sikerült volna orvosi vizsgáit letennie. Őelőtte egyetlen gyerek se lett orvos a szomszédságunkból, mégcsak helyettes ápoló sem a beteggondozóban.

„Azért”, mondtam, „kérhetted volna, hogy lovacskázzunk.”

„Lovacska?”

Noha végigcsorgott arcán az eső, a fiam nagy szemeket meresztett.

„Lovacska?”

„Az összes szomszéd gyerek lovacskázott az apjával”, mondtam. „Josef keresztapád fiai majdnem minden vasárnap lovacskáztak az apjukkal.”

„Lovacska?”, kérdezte megint elképedve.

A víz az orráról a szájába folyt, és keménygallérja siralmas látványt nyújtott.

„Nem ismered ezt a játékot?”, erősködtem újra. „Az apa négylábra ereszkedik, a gyereke meg a hátára ül. Gyí-paci!”

„Gyí-paci?”, ismételte a fiam rekedten.

„Én letérdelek, így. Te meg most felülsz rám. Ha akarod, kapaszkodj a kabátomba!”

Amikor derekamon éreztem a fiam súlyát, nekiindultam. Süppedős volt a föld, néhol csuklóig mélyedt bele a kezem, és a fiam olyan mereven ült, hogy bizony nehéz volt előrehaladnom. De összeszorítottam a fogamat, és sikerült egy teljes kört megtennem udvarunkon, a kétszeres erővel zuhogó esőben.

Ezen a napon boldog voltam, és amikor jött az asztalos, csöndben ittunk hárman együtt, ő, a fiam és jómagam.

Fordította: Kovács Etelka

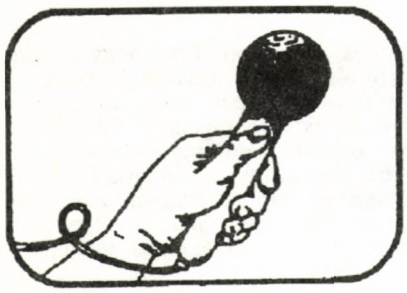

Beszélgetés Drégely várának tövében

„Az életben a dolgoknak rendben kell lenniük...” — tartja szinte élet-mottóként „Márton” helyett Imre, „az oroszi pap”. Nyugodt, mosolygós, sőt időnként nagyokat nevet. Ha valakivel vagy valamivel nem ért egyet, akkor sem kiabál, hanem leginkább hallgat és teszi a dolgát. Az ő véleménye mindenki számára jól tudható: szeretni kell, szolgálni kell, jót kell tenni, meg kell próbálni szót érteni. Ilyen egyszerű — egy hiteles élet receptje.

— Olyannak ismerlek, mint aki nagyon jól érzi magát „civil”, „laikus” környezetben, pedig „pap vagy te mindörökké...”, a nagyoroszi plébános.

Nem érzek kettősséget, nem hiszek egy kettéosztott, papokra és nem-papokra felosztott emberiségben. Nem végzem másként papi feladataimat, mint közösségi vagy egyszerűen emberi feladataimat. Nagyon veszélyesnek tartom, hogy sok pap rettenetesen félti a „papi indentitását”, valamiféle felsőbbrendűséget feltételez önmagáról, és ehhez körömszakadtáig ragaszkodik.

Én ha bárhol, bármilyen körben visszásságot észlelek, bizony elhatárolódom tőle. Ugyanakkor nem keresem szánt szándékkal a konfliktusokat, igyekszem mindenben a jót is észrevenni. Ezt a paptársaim, sőt az elöljáróim is tudják rólam. Elfogadnak, vagy legalábbis elviselnek. Voltam olyan helyzetben, hogy az egyik falum hívei panaszra mentek a püspökhöz, mert hogy „bulányista a plébánosuk”. A püspök csak annyit mondott nekik, hogy „ha jól végzi a dolgát, semmi közöm hozzá, hogy kik a barátai”. Maradtam a faluban és idővel onnan többen bekapcsolódtak a kisközösségi mozgalomba.

— Milyen környezetből indultál?

Budai, pontosabban városmajori gyerek voltam, amolyan szegény középosztálybeli. Anyám családja elszegényedett kisnemesi család, apai nagyapám gazdatiszt volt. Édesapám tisztviselőként dolgozott egy bankban. Az első világháború legelején hadifogságba esett, egészen Vlagyivosztokig keveredett és csak a 20-as évek elején jutott haza. De hazajutott! Keresztapám egy gyermektelen jogászember volt, kúriai bíró Pesten. Építtetett egy szép rózsadombi házat, és az emeletét nekünk adta. Ketten voltunk testvérek az öcsémmel.

Édesanyámat katolikus hitben nevelték, édesapám buzgó református volt, de azért rendszeresen járt velünk szentmisére. Szépen éltek, jól megértették egymást. Édesapám jellemes-gerinces ember volt. Fájt neki, hogy az első misémen református lévén ő nem áldozhatott. Aztán évekkel később — és egyáltalán nem az én rábeszélésemre! — katolizált, és a falumba jött elsőáldozásra.

A Rákóczianumba, az Érseki Katolikus Gimnáziumba írattak. Itt javarészt papok („világi papok”) tanítottak, részben volt szerzetesek. Mivel mindig nagyon szerettem és igényeltem a pontos szabályokat, az tetszett, ha a dolgok „rendben” zajlanak, így aztán nagyon megkedveltem a matematikát. Úgy gondoltam, tanár leszek, matematikatanár. S ha már tanár, akkor pap is. Ezt láttam magam körül, ezt tartottam természetesnek. Osztályfőnököm és matematikatanárom Schwarz-Eggenhoffer Artúr volt, akit nagyon becsültem.

— Érdekes ez a mély vonzódásod a rendhez.

Igen. Lakásomon, íróasztalomon ugyan nem nagyon látszik, sőt!... De ennek a külső rendetlenségnek is alighanem éppen az az oka, hogy folyton keresem az optimális, ideális (talán utópisztikus) megoldást, így aztán valahogy „sok szék között a pad alá esem” e vonatkozásban. Meg aztán idővel sem győzöm olyan „igazi” rendnek a megteremtését, aminőt szeretnék, hát marad a rendetlenség. A rend iránti vonzalmam abban mutatkozik, hogy mindig szerettem, ha pontosan előírják, mit és hogyan kell tenni; ha az életnek szabályos keretei vannak.

Ezért szeretem például a liturgiát is: vezérfonalat ad. Hogy pap lettem, abban ennek volt a legtöbb szerepe. Persze a szabályok nem önmagukért vannak, s nem a szabályok betartása vagy betartatása a csúcsérték!

Gyakran jut eszembe Jézus megkeresztelkedésének jelenete. „János igyekezett visszatartani őt: Nekem van szükségem a te keresztségedre, mondta, és te jössz énhozzám? Jézus így felelt: Hagyd el ezt most! Úgy illik, hogy teljesítsük mindazt, ami méltányos. Erre odaengedte” (Mt 3,14–15). Jánosnak teljesen igaza van, és Jézus válasza világosan érzékelteti ezt; mintha azt mondaná: igazad van, de csináljuk szokásosan; itt most az a dolgok rendje, így akarja az Isten, hogy te meríted be az embereket.

— Ehhez képest elég sok rendetlenséget okozott a Te életedben is a háború!

Bizony ez így igaz. '44 tavaszán korán véget ért a tanév és mi egész nyáron a kunmadarasi repülőteret építettük: 17 évesen. Októberben még elkezdtük a nyolcadik osztályt, de a hónap végén véget is ért tanítás. Általános mozgósítás volt, s vittek bennünket Budaörsre, a Kamaraerdőbe lövészárkot ásni. December 23-án nem osztották ki a lapátokat, és nagy kavarodás volt a vezetők körében. Azután elindítottak bennünket a városon keresztül, s elgyalogoltunk egészen Pilisborosjenőig. Öt percnyire mentünk el az otthonomtól, de én, a rendes, nem léptem ki a sorból, főleg azért nem, mert a holminkat egy szekéren hozták utánunk, s ha megszököm, az biztosan elvész. Azután december 24-én, a továbbvonuláskor egy társammal mégiscsak beugrottunk egy szalmakazal mögé: megszöktünk, aztán „beszöktünk” a városba — utolsó pillanatban: az ostromgyűrű perceken belül bezárult mögöttünk —, és estére hazagyalogoltunk.

1945. január 30-án, ebédidőben jöttek be hozzánk először az oroszok. Ezek rendes emberek voltak; amikor ebéddel kínáltuk őket, keresztvetéssel telepedtek asztalhoz. De nem sokkal utánuk mások is érkeztek, akik kivezényelték az udvarra a 16 és 60 év közötti férfiakat. Édesapámmal együtt vittek el bennünket. Igen sokan voltunk; hol szenespincében, hol lóistállóban éjszakáztunk, s végül a váci fegyházban kötöttünk ki. Ekkorra megtudtuk, hogy a frontról jóval nagyobb hadifogolylétszámot jelentettek Moszkvának, mint amennyi a valóság volt, s így aztán „fel kellett tölteni” a keretet: ilyen (pót)hadifoglyok lettünk. A legkellemetlenebb — talán furcsán hangzik, s jelzi, hogy ez azért nem volt olyan vészes hadifogság — az volt, hogy a napirend a moszkvai időhöz igazodott: hajnalok hajnalán, vaksötétben keltünk... Vácott nagy volt a zsúfoltság, sok százan voltunk. S emiatt előbb 18 embert, majd pedig 11-et elengedtek. Édesapámmal együtt belekerültünk ebbe a második csoportba! Gyalog, szekéren, a Duna jegén átkelve, de végül is hazajutottunk — megint!

Május elsején — nem akármilyen féléves szünet után — folytatódott a tanév és (úgymond) leérettségiztünk.

Ősszel már a papi szeminárium növendéke voltam Esztergomban, s mire befejeztem teológiai tanulmányaimat, alaposan megváltozott körülöttünk a világ. Szó sem lehetett arról, hogy egyetemre menjek és paptanár legyek.

— Maradt tehát a papi szolgálat, melyhez azóta, mintegy félévszázada hűséges vagy.

1952-ben szenteltek fel, s persze én is káplánként kezdtem működésemet. De kezdettől fogva zavart, hogy a dolgok nem úgy mennek, mint ahogyan szerintem azoknak menniük kellett volna. Mást tartottam eszményinek, evangéliuminak,

mint amit megvalósulni láttam. Nem lázadoztam, de nagyon kerestem. Arra vágytam, hogy ahogyan régen a pogányok tengeréből kiemelkedtek a keresztények „szigetei", úgy ma a megkereszteltek tengeréből emelkedjenek ki az igaziak; álmodoztam egy, a hitet komolyan vevő és élő „katolikus szektáról".

Első helyemen, Szécsényben rövid ideig Havasy Gyuszi (később sokak Gyuszi bácsija) volt a káplántársam. Onnan került börtönbe, ahol egy ízben meg is látogattam őt. Nagyon hálás volt érte.

Az ő révén kerültem később a Bokorba is, és neki köszönhetem, hogy előbb találkoztam Bulányival, mint a hírével. Ezt a körülményt nagyon fontosnak tartom, mert ellenkező esetben egyáltalán nem biztos, hogy nem lettek volna olyan előítéleteim, fenntartásaim, amelyek nagyon sok jószándékú paptársamat is mind a mai napig távol tartják tőle.

1973 őszén volt egy nagyon súlyos autóbalesetem, amiből maradandó testi sérülések nélkül és meglepően gyorsan felgyógyultam. Ezt egyértelműen jelzésnek fogtam fel: az Úristen még akar tőlem valamit. A következő nyáron egy ízben találkoztam Havasy Gyuszival, aki szólt, hogy lesz nála valami papi találkozó, ahol olyasmiről lesz szó, ami talán érdekel. Érdekelt, elmentem. A találkozót, ma azt mondanám, lelkigyakorlatot Bulányi György vezette és a téma a jézusi célkitűzések megvalósításának szociológiai vonatkozásai voltak. Óriási „ahá"-élményem volt ez a néhány nap: igen, ez az, ezt kerestem, ez kell nekem! A felismerést tett követte: kisközösségbe kerültem, mégpedig a „Vegyesbe", papok és nem-papok együtt, egyenrangúan alkottunk közösséget, mely máig él. (Sajnos az arányok mára eltolódtak: az egyedüli pap vagyok benne, már csak tőlem „vegyes".) Azóta is mindig „civilekkel" vagyok közösségben.

— A faluban is inkább kedves nagyapának tartanak téged, mint távolságtartó plébános úrnak.

Igen, az iskolaigazgatótól kezdve a polgármesteren keresztül az egész faluban szinte mindenki Imre bácsinak szólít, esetleg Imre testvérnek. A „plébános úr" megszólítást még csak elfogadom. De kezdettől kértem — Jézusra hivatkozva —, hogy ne szólítsanak atyának! Akikkel személyes kapcsolatban voltam, azok eddig is tegeztek, kortól függetlenül. De amikor elmúltam 70 éves, nyilvánosan kértem, hogy mindenki tegezzen.

— Aki hozzád betér, nagyon gyakran a számítógép mellett talál. Sok-sok kiadvány (köztük lapunk, az „Érted vagyok", Bulányi György Szent Pál teológiájáról írt könyvsorozata és a falusi hírújság is) a Te gépedről kerül a nyomdába. Vonz a számítógép?

Igen, nagyon. Őszintén élvezem — néha túlságosan is! —, mert itt is szabályok vannak, a dolgok előírásszerűen, rendben mennek (amíg nem kap vírust a gépem!). Szeretem, ahogy a tördelés során az oldalak kialakulnak, az elképzelések fekete-fehéren papírra nyomódnak. Különösebb képzelőtehetségem vagy jó ízlésem ugyan nincsen, de azért rendezett oldalakat össze tudok állítani. Már megint a rend!

Jól tudom, hogy bár ez nem látványos munka, de azért valakinek ezt is meg kell csinálnia. Apró fogaskerék vagyok az írók és az olvasók között; de tudom, hogy nélkülözhetetlen fogaskerék.

— Az elmúlt évek során komoly építkezés zajlott a plébániádon. Miért vágtál bele?

Rájöttem, hogy ha nem tatarozunk, az épület a fejemre dől. S ha már tatarozni kell, akkor fejlesszünk is: legyen korszerűbb a ház! Nekem sem mindegy, hogy hol lakom, s kínáljon jobb körülményeket az évről évre itt lelkigyakorlatozó vagy egyszerűen csak pihenő testvéreknek.

— Tizenhat éve szolgálsz Nagyorosziban, s plébániád ajtaja valóban mindig nyitva volt a lelkigyakorlatozók előtt. A résztvevők ugyan mindig hálásak voltak érte, de Te bizony időnként „szorultál" miatta.

1983 tavaszán kerültem ide. Ebben az évben a nyár elején kapta meg Lékai bíboros a listát az Állami Egyházügyi Hivataltól, hogy hol lesznek Bokor-szervezésű lelkigyakorlatok, s a hozzá tartozó felszólítást, hogy ezeket akadályozza meg. Hivatott Esztergomba, s számon kérte, hogy ki adott engedélyt ezekre a lelkigyakorlatokra. Csak a Jóistenre hivatkozhattam. De rögtön hozzátettem, hogy amennyiben szükséges, máris írásban kérek tőle engedélyt. Mondanom sem kell, hogy azonnal közölte, nem fogja megadni; sőt, megfenyegetett, hogy ha megtartjuk a lelkigyakorlatokat, akkor elhelyez. Hazajöttem, és itthonról írtam a bíborosnak, hogy lelkigyakorlat igenis lesz, mert nem utasítom ki a barátaimat a plébániáról, ha azok itt akarnak imádkozni, beszélgetni.

Egyáltalán nem volt ez „hősiesség" a részemről. Itt jön elő élesben az, hogy „ez a dolgok rendje", ezt egyszerűen nem lehet másképpen csinálni. Egyik kedvenc történetem a szentek életéből Szent Perpétua esete: Kivégzése előtt apja a börtönben rá akarta beszélni, mondja azt, hogy nem keresztény. Ő rámutatott a sarokban álló korsóra: „Lehet erről azt mondani, hogy nem korsó?"... Ami tény, az tény, aminek az ember lelkiismerete szerint meg kell történnie, annak meg kell történnie, akkor is, ha kellemetlen.

Megtartottuk a lelkigyakorlatot és megérkezett a dispozíció: áthelyezés Etesre. S jóllehet alapvetően szelíd ember vagyok, de ekkora disznóság láttán megmakacsoltam magamat, s két „hasonló cipőben járó" paptestvéremmel együtt fellebbeztünk, leveleztünk... Végül elaludt az ügy; ma is itt vagyok, s a plébánia ma is várja a lelkigyakorlatozókat.

— Papi működésednek melyek az örömei és melyek a nehézségei?

Az örömet, a biztatást főleg a fiatalok jelentik. Tanítok hittant is. Ha akad jelentkező, tartunk esküvőt is. Azután az elsőáldozások, bérmálások. De a legtöbb igény temetésre szól — sajnos!

A kisgyerekek már fárasztanak, nekik nem szívesen tartok hittant, ezt már inkább a segítőimre hagyom, akikkel viszont felnőtt csoporttalálkozókon vagyunk együtt, s beszéljük meg az átadandó üzenetet. Két faluban is a helybeli polgármester (pontosabban: az egyikben most már ex-polgármester) tartja az igeliturgiát azokon a vasárnapokon, amikor nincsen szentmise. (Négy falum van, nem jutok el minden hétvégén mindenhova.) Velük is rendszeresek a külön találkozók.

Az emberekkel kapcsolatos feladatokat szeretem, de például az egyházközségi adminisztrációt egyáltalán nem. Mondhatnád, hogy ez is rend-teremtés lenne. Valóban szerettem is, amíg „ember-léptékű", áttekinthető volt és csak annyi, amennyi igazán hasznos és szükséges. De mára olyan bonyolulttá lett, hogy szükségképpen berzenkedem, mert ez a rend nem szolgál tulajdonképpen senkit és semmit: öncélú.

Egyre csak erősödik bennem a meggyőződés, hogy Jézus nem akart papokat! Az egész egyházon egy nagy összeomlás segítene. Az egyház a maga közel 2000 éves történelmét mindig a mindenkori hatalmi struktúrával kötött szövetségben vészelte át, s a lényeget réges-rég elhagyta. Most is mesterséges cölöpökkel támasztgatjuk a keretet, ahelyett hogy az evangéliumra, a laikusokban is megszólaló Szentlélekre figyelnénk. Mert ahol figyelünk, ott él az egyház, él a közösség!

— Hogyan telnek napjaid? Mivel tudod megőrizni ezt a rugalmasságot, amely szinte kortalanná tesz?

Reggel fél hat körül kelek. A plébánosi és közösségi kötelezettségek, valamint a számítógépes munkák töltik ki a napomat. Az iskolában szűkében vannak a némettanárnak, megkértek, hogy segítsek, így németet is tanítok. Táblázatba foglalom a hét feladatait: miséket, hittanokat, temetéseket, közösségi programokat, lelki beszélgetéseket, látogatásokat, elcsendesedésre szánt időt, számítógépes feladatokat stb.

Televíziót ugyan kaptam az egyházmegyétől videóval, hitoktatási célra, de néha napokig nem kapcsolom be; az olvasásra is kevés időm van — sajnos. Sokat és szívesen vagyok együtt emberekkel. Számítok a segítségükre, és ők — úgy tűnik — örömmel dolgoznak velem. Amíg szükség van rám, bizonyára erőt ad hozzá az Isten. Eszem ágában sincs nyugdíjas öregúrrá válni!

— Nem is tudunk olyannak elképzelni! Köszönjük derűs lényedet és kitartó munkádat.

Schanda Beáta

Hitvédelem vagy erőfitogtatás?

Közel egy éve, 1998. május 17-én adta ki ***II. János Pál pápa „A hit védelmében”*** *kezdetű motu proprióját. (A motu proprio a pápai rendelkezések azon fajtája, amelyet a pápa nem hivatalos előterjesztésre, hanem saját elhatározásából hoz, s minden ünnepélyes forma nélkül adják ki. A latin kifejezés szó szerinti jelentése: „saját indíttatásból”.) Az ebben közzétett állásfoglalás lényege, hogy a katolikusok ezentúl nem csupán a dogmákat kötelesek elfogadni,, hanem a dogmává nem tett, de „végérvényesen előterjesztett” tanításokat is, s aki ennek ellenszegül, azt egyházjogi büntetéssel sújtják.*

Itthon „természetesen” nem keltett különösebb visszhangot ez a pápai irat, annál nagyobb felháborodást és tiltakozást váltott ki Nyugat-Európa egyházaiban. Tájékoztatásul, gondolkodásra ösztönzésként és támpontokat nyújtva kinek-kinek saját felfogása kialakításához, az alábbiakban részleteket közlünk a motu proprióval kapcsolatos négy írásból, melyeknek forrása sorrendben: a magyar Új Ember („Katolikus hetilap”), a zürichi Orientierung („Világnézeti információk katolikus lapja”), a Bécsben kiadott Kirche Intern („Egy társadalomra, politikára és kultúrára nyitott egyház fóruma”) és a németországi Oberurselben megjelenő Publik-Forum („Kritikus keresztények újsága”). A három német nyelvű cikk közül a középsőt Gergely G. András, a másik kettőt Hampel Károly fordította. A vastag betűs kiemelések mindenütt tőlünk származnak. (Szerk.)

Megőrizni és hűségesen tanítani...

...A níceai–konstantinápolyi hitvallásban foglaltak abban a tágabb értelemben vett ***Professio fidei*****ben,** hitvallásban találhatók, **melyet a Hittani Kongregáció 1989-ben tett közzé,** és amely kötelezi azokat a híveket, akik olyan hivatalt vállalnak, amely közvetve vagy közvetlenül a hit és az erkölcs mélyebb igazságainak tanulmányozásával jár, vagy az egyház kormányzásában sajátos hatalom gyakorlásához kapcsolódik. E hitvallás **tartalmaz három olyan cikkelyt, amely a katolikus hitigazságokhoz való csatlakozásra utal.** Az első és harmadik cikkelynek az Egyházi Törvénykönyvben a 750., illetve az 1371. kánon felel meg. (A Keleti Egyházi Törvénykönyvben pedig az 598. és 599. kánon.) Ezzel szemben a katolikus egyház kódexeiben **nincs** *[helyesen: eddig nem volt – Szerk.]* **megfelelő kánonja a második cikkelynek,** amely a következőket szögezi le: „Erős hittel elfogadom és hiszem együttesen és külön-külön azokat az igazságokat, amelyek az egyház által véglegesen hirdetett hitre vagy erkölcsre vonatkoznak.”

A Szentatya „Ad tuendam fidem” kezdetű motu proprióval most **az egyetemes egyházi törvénykezésnek ezt a hiányosságát pótolja.** A 750. kánon ettől kezdve két paragrafussal rendelkezik, amelyből az első tartalmazza az érvényben lévő kánon szövegét, a második pedig az új szöveget: „Szilárdan el kell fogadni és hinni kell együttesen és külön-külön azokat a dolgokat, amelyeket az Egyházi Tanítóhivatal véglegesen hirdet a hittel és erkölccsel kapcsolatban, vagyis azokat, amelyekre szükség van ahhoz, hogy szentül megőrizzük és hűségesen tanítsuk magát a hit letéteményét: a katolikus egyház tanításával tehát szembeszegül az, aki elutasítja a véglegesen hirdetett igazságokat.”

A motu proprióhoz a Hittani Kongregáció magyarázó jegyzéket fűzött...

Forrás: Új Ember, 1998. július 12.

Nikolaus Klein

Hogyan kell kötelező érvénnyel tanítani ma?

...Ezzel az Egyházi Törvénykönyvnek (CIC), valamint a Keleti Egyházi Törvénykönyvnek (CCEO) a rendelkezéseit ahhoz az új jogi helyzethez akarják igazítani, amely a hitvallás *(Professio fidei)* és a hűségeskü (*Iusiurandum fidelitatis)* új formulájának az 1989 januárjában kiadott leirat szerinti elrendelésével állt elő...

Ami első pillantásra pusztán – a törvényalkotási teljhatalommal rendelkező testületeknél szokványos – törvénykezés-technikai eljárásnak látszik, **horderejében messze túllépi a közvetlen indító okot.** Ez következik egyrészt a törvény-kiegészítés tárgyából, hiszen ez bizony az 1989. évi hitvallás és hűségeskü-formula sokszorosan kritizált rendelkezéseire vonatkozik, amelyeket a *Motu proprio* nyilvánosságra hozása következtében a *Professio fidei* szellemében eldöntöttnek és végérvényesen rögzítettnek kell tekinteni. Ezenkívül maga a *Motu proprio* szövege is világos utalást tesz erre, mivel II. János Pál pápa az „Ad tuendam fidem” bevezető szakaszában ezt írja: „Számunkra, akiknek főfeladata, hogy megerősítsük testvéreinket a hitben (vö. Lk 22,23), feltétlenül szükségesnek tetszett, hogy a katolikus egyház hitének védelmére – ama tévedésekkel szemben, amelyek egyes hívőknél fellépnek, különösen azoknál, akik a teológia tudományával foglalkoznak – olyan kiegészítő rendelkezéseket fűzzünk a CIC és a CCEO érvényes szövegébe, amelyek kifejezetten kötelezővé teszik az egyház tanítóhivatala által végérvényesen előterjesztett igazságok elfogadását.”

...Az 1371. kánont – ennek az 1. paragrafusában kimondott büntető rendelkezést terjesztették ki most a 750. kánon új, második paragrafusában megnevezett tényállásra is – csak 1983-ban, a kódexbizottság munkájának lezárása után vették fel a CIC végleges szövegébe. Az akkori szándék, hogy **ennek segítségével büntetőjogi kényszerítés útján érjék el az egységességet a nem tévedhetetlen tanbéli kijelentések területén is**, nos, ez áll az 1998. évi törvény-kiegészítés hátterében. Ezúttal **olyan hitigazságokról van szó, amelyeket végérvényesként terjesztenek elő, jóllehet dogmaként nem fogalmazták meg azokat...**

A Motu proprio jelentősége

Az „Ad tuendam fidem” *Motu proprio* által az egyházi törvénykönyvbe bevezetett kiegészítések messzemenő jelentőséggel bírnak a katolikus egyház hitértelmezését illetően: ezek nemcsak megerősítik az egyházi törvény azon kérdéses célkitűzését, hogy a hit és a hit elfogadásának kérdéseit büntetőjogi rendelkezésekkel kívánják szabályozni, hanem ezen túlmenően – mivel tágítják a büntetőjoggal megragadható területeket – **megváltoztatják a hitnek és a hit elfogadásának értelmezését**. Az 1371. kánon 1983-as megfogalmazásában már számolt a nem tévedhetetlen tanbéli megnyilatkozások területén is az egységesítés büntetőjogi kikényszerítésével, azonban 1998-as bővített fogalmazásában **feltételezi: a katolikus egyházban vitathatatlan tény, hogy léteznek a hitet érintő olyan kijelentések, amelyek önmagukban ugyan nem tárgyai a tévedhetetlen hitnek, de azokat**

végérvényes formában kell tanítani, és ebben az értelemben tartandók meg, úgyhogy tagadásukat „megfelelő büntetéssel" kell sújtani. Így tehát ez a törvény-kiegészítés a hitbéli kijelentések egy új kategóriáját vezeti be az egyházi törvénykönyvbe. II. János Pál és a Hittani Kongregáció abból indulnak ki, hogy az ennek lehetőségét biztosító, a tanítással összhangban lévő előfeltevés több mint „teológiailag biztos tanítás", amit azonban a zsinati atyák sem az Első, sem a Második Vatikáni Zsinat folyamán tudatosan nem akartak megfogalmazni...

Mit lehet végérvényesen tanítani?

Kétségtelenül vannak olyan felismerések, amelyek szükségesek a hit „hiánytalan megőrzéséhez" és beláttató, értelmes előterjesztéséhez... De hogy ezeket az egyház részéről „mint végérvényes" formában tanítandó hitigazságokat kell-e elismerni, ez a vitatott kérdés...

A vita mögött egy egyház- és teológiapolitikai nézeteltérés húzódik meg, amelyet az „Ad tuendam fidem" *Motu proprio* kibocsátásával kívántak megoldani. Ennek első jele a Motu proprio bevezető mondata, amelyben II. János Pál pápa megadja indokait a leirattal kapcsolatban, s arról beszél, hogy a Motu proprióval a hívőknél és mindenekelőtt a teológusoknál fellelhető hitértelmezési tévedések ellen akar fellépni. Az a tény, hogy ez általános szabályokat tartalmazó leirat, nem pedig egyes tények megnevezése segítségével történt, arra utal, hogy a pápa számára itt alapvető döntésről van szó. Mivel a *Motu proprio* szövege további magyarázat nélkül „hívők és különösen teológusok tévedéseiről" beszél, azt a benyomást kelti, *mintha* problémátlanul el lehetne fogadni, hogy a Motu proprio az egyházon belül vitán felül álló és világos helyzetből indul ki, ami lehetővé teszi, hogy az eltérő álláspontokat minden további nélkül tévedésnek nevezze. Amint ezt már az 1989. évi Professio fidei is tette, a Motu proprio *feltételezi,* hogy az egyház és ezzel a pápa tévedhetetlensége vitán felül olyan igazságokra vonatkozik, amelyek maguk nem kinyilatkoztatottak, de szükségesek a hit „védelméhez". A Motu proprio bevezető része pontosítja, hogy itt azokról az igazságokról van szó, „amelyek a katolikus hittan kutatásakor a hit és erkölcs meghatározott igazságának az egyház részéről történő mélyebb megértéséhez a Szentlélek különleges sugalmazását juttatják kifejezésre", és ezáltal „történeti okok miatt, vagy logikus következményként kapcsolódnak a kinyilatkoztatáshoz." *Nyitott marad* azonban a kérdés, mit jelent az ilyen igazságok „végérvényes előterjesztése"...

A Motu proprio... átveszi a katolikus egyházon belüli egyik teológiai iskola álláspontját annak *bizonyítása nélkül,* hogy az a katolikus egyház által általánosan elfogadott álláspontja...

A tanszerű kommentár

A Motu proprio egyház- és teológiapolitikai célkitűzése különösen világos lesz *J. Ratzinger bíboros és T. Bertone érsek* tanszerű kommentárjából. Nyilatkozatuk második, Magyarázatok című részében közölnek egy sor tézist, amelyek a hitigazságok második kategóriájába sorolandók. Először *példákat mondanak* azon igazságokra, amelyek szerintük *logikai szükségszerűséggel* kötődnek a kinyilatkoztatáshoz; ilyenek a pápa tévedhetetlensége, a nők pappá szentelésének elutasítása, az eutanázia megengedhetetlensége, a prostitúció és fajtalanság. Másodszorra olyan igazságok példáit említik, amelyek *történelmi szükségszerűség alapján* kötődnek a kinyilatkoztatáshoz, és ezért végérvényesnek tartandók; ilyenek a pápaválasztás és az ökumenikus zsinatok jogszerűsége, a szentté avatások, XIII. Leó nyilatkozata az anglikán papszentelések érvénytelenségéről. **Mivel ezzel a felsorolással egy csomó, manapság ellentétes oldalról vitatott témát neveznek meg, közvetlenül válik világossá a tanszerű kommentár egyház- és teológiapolitikai szándéka...**

J. Ratzinger bíboros és T. Bertone érsek úgy vélik: az a hittan, amely a pápa nyilatkozata szerint az egyház hitletéteményéhez tartozik, és amelyet a rendes és általános tanítóhivatal tanít, úgy tekintendő, mint amit tévedhetetlen módon terjesztettek elő. „Az a nyilatkozat, amellyel a pápa ezt igazolja vagy megerősíti, ebben az esetben nem dogmatizálási aktus, hanem formális bizonysága annak, hogy egy igazság már az egyház birtokában van, s azt az egyház tévedhetetlenül adja tovább." Ebben az értelemben *itt következetesen lemondanak a Lumen gentium dogmatikus konstitúció 25. fejezetében megjelölt kritériumokról,* hogy miképp állapítható meg formálisan egy hitbéli tanításról annak kinyilatkoztatott volta...

Kérdéses azonban, hogy az ilyen hitbeli kijelentéseket tévedhetetlen tanításként kell-e elfogadni...

Forrás: Orientierung, 1998/17

Elsőfokú vészhelyzet!

Mit tartalmaz a legújabb pápai irat?

Minden katolikust **az eretnekségért kijáró büntetéssel fenyeget** arra az esetre, ha makacs tagadással nem hisznek mindazon tartalmakban, amelyeket a pápa végérvényes hit- és erkölcstanként terjeszt elő.

Hogyan érvényesül a pápai büntetés?

A pápa parancsol a hűségesküvel hozzákötött püspököknek, ők pedig vagy megadják, vagy **megvonják az érintettektől a „missio canonicát"** (egyházjogi megbízást). E „misszió" nélkül semmilyen pasztorációs posztot nem lehet betölteni.

Az abszolút, hierarchikus rendszerekben nincs valódi jogbiztonság. Minden a felsőbbség, a riválisok, ellenségek, törtetők stb. „jóakaratától" függ. Előre látható az intrikálás kísértése.

Mi történhet, ha a pápai iratot átültetik a gyakorlatba?

Folytatódik és fokozódik az egyházi képmutatás. Egy példa: Az egyik osztrák püspök meglátogatott egy afrikai egyházmegyét. A papság jó része ott házas. Kérdésére az illetékes bíboros ezt felelte: „Mi itt Afrikában nem tarthatjuk magunkat a cölibátus törvényéhez: a lakosság mély megvetését vonnánk magunkra. De Rómában természetesen a cölibátus feltétlen fenntartásáért szállunk síkra. Hiszen azok ott ezt akarják hallani!"

Kiválthat egy **„Egyház-megtisztítás 2000"** akciót, ami évtizedekre őrült dolgokat eredményezhet az egyházban. A modern technológiák ezt lehetővé teszik: Emlékezzünk csak a kommunizmus-őrületre az USA-ban a McCarthy-korszak idején!

A katolikus egyetemi fakultások személyzeti elnéptelenedése, ha azokat a „lelkiségi mozgalmak" javára „privatizálják", ami nagy lépés lenne a szektaképződések felé.

Végérvényes „Kifelé!" a katolikus egyház számára a keresztény ökumenét illetően, hiszen a nem katolikusok nemigen rendelkeznek „érvényes szenteléssel", és a nők pappá szenteléséről még csak vitázni sem lehetne többé.

Búcsú a keresztény-nyugati értelemtől. A definíció és a büntetés helyettesíti a dialógust és a belátást. Minden egy ál-középkori színezetű, fundamentalista kereszténység része lenne csupán.

Kivonulás az emberek közötti általános párbeszédből. Ha iskolát csinál az, hogy a pápa azzal vet véget a vitáknak – például a nők pappászenteléséről –, hogy egyszerűen „végérvényesen eldöntöttnek" nyilvánítja a dolgokat, és Ratzinger bíboros hozzáfűzi, „a Tanítóhivatal eljuthatna oda, hogy e tanok közül néhányat a katolikus hit isteni jogú dogmáiként hirdessen ki", akkor ez bármiféle dialógus végét jelenti. Ebben az esetben nincs értelme a fáradságnak: Az erősebbnek igaza van, a gyöngébbeket pedig kihajítják.

Mit tehetünk?

Dél-Afrika anglikán püspökére, Desmond Tutura tekintünk: Az ő „Igazságfeltáró Bizottsága” lemond a büntetésekről, de **őszinte dialógusban** szembesíti az érintetteket. Megrendítő eredménnyel, amint hallani.

Jacques Gailott püspökre hallgatunk: **saját körünkben kezdjük el konkrétan megélni az egyházat,** és ökumenikus hálót alkotunk az egyes közösségekből.

Jacques Gaillot püspökre hallgatunk: **Saját körünkben kezdjük el konkrétan megélni az egyházat,** és ökumenikus hálót alkotunk az egyes közösségekből.

Nem hajtjuk végre a pápai irat utasításait. A „pille-enciklikát” is [VI. Pál rendelkezése a mesterséges fogamzásgátlás tilalmáról] azzal utasították vissza a hívők, hogy nem követték előírásait. – Viszont komolyan kell vennünk a pápa gondját „a hit megőrzésével” kapcsolatban, és közös, dialogikus fáradozás tárgyává kell tennünk konferenciákon, beszélgetésekben, tanulmányok folytatásában.

„Föllépni az egyházban, nem kilépni az egyházból!” – ahogyan maga a pápa mondta Ausztriában, átvéve a KIRCHE INTERN jelszavát. De hozzátéve: „Egyenes gerinccel!” Szolidaritás mindörökre!

Keressük a megegyezés lehetőségét. Most azon fordul a dolog, hogy nem nyavalygunk, hanem rendelkezésre bocsátjuk egyéni karizmáinkat.

Aki **szembeszáll a fundamentalista beszűkítéssel,** az a lelkipásztori érdekeket szolgálja, a lényegi hagyományt folytatja, és éppen ezért nem eretnek, hanem valóban katolikus keresztény.

Forrás: Kirche Intern, 1998/8

Harald Pawlowsky

A pápa szuperpápának kiáltja ki magát

A nyakasoknak igazságos büntetést!

A Vatikánban ütött a második, befelé irányuló ellenreformáció órája. Ez idő szerint alig telik el egy hét, hogy a kereszténység ne kerüljön szembe egyre újabb Jób-hírekkel. Nyilvánvaló, hogy a pápa környezetében az egyház letűnésének hangulata uralkodik — **amit az a félelem hajt, hogy minden hierarchikus lépcsőt illetően kicsúszik a talaj a központilag szervezett, klerikális hivatali egyház alól.**

A pápa most ismét fegyelmi eszközökhöz nyúlt. Az egyházjogot saját pápai teljhatalma révén változtatta meg. A jövőben a katolikus teológusoknak még olyan hittartalmakat is kell tanítaniuk és védelmezniük, amelyeket az egyházi felsőbbség nem minősített kifejezetten véglegesnek. Az „Ad tuendam fidem” (A hit védelmében) kezdetű pápai rendelkezés szerint: A hit védelmében, és egyes hívők téves nézetei miatt, különös tekintettel bizonyos személyekre **a főfoglalkozású teológusok** köréből, sürgetővé vált újabb egyházjogi határozatok kibocsátása. Az egyház hivatalos teológusai által általános gyakorlat szerint leteendő hitvallást (Professio fidei) kiegészítették egy további, súlyos kötelezettségvállalás megvallásával. Eszerint *az érintett teológusok „akaratát és értelmét” ezután olyan vallásos engedelmességre kötelezik az egyház tanítóhivatali tekintélye iránt, amely akkor is fennáll, ha az nem szándékozott külön végleges formában hirdetni valamely egyházi tanítást.* „Szilárdan kell hinni” most már nemcsak mindazt, amit Isten írott, vagy áthagyományozott Igéje tartalmaz, hanem azt is, amit „az egyház Istentől kinyilatkoztatott hittartalomként terjeszt a hívők elé”.

Egy további paragrafus azt is rögzíti, hogy **minden katolikus hívő** köteles hinni mindazon tartalmakat, amelyeket az egyházi tanítóhivatal a maga tekintélyével hit és erkölcs dolgaiban „határozott formában” terjeszt a hívők elé. *Ez arra az esetre is érvényes, amikor ezeket a tételeket nem kötelező dogmaként hirdetik ki.*

Röviden: **az eddig „nem csalhatatlan” tanítási határozatokat újabban „mintegy-tévedhetetlennek” minősítették.** Így módon a pápa szuperpápának nyilatkoztatta ki önmagát. És újabb büntető rendelkezések szólnak arról is, hogy „igazságos büntetés” sújtsa azokat, akik az ilyen tartalmakat „csökönyösen visszautasítják”. Ratzinger bíboros pontosan ebben az értelemben húzta alá egy magyarázó megjegyzésben, hogy a nők kizárása a pappászentelésből a „határozott módon előterjesztett igazságok” közé tartozik, amelyek iránt abszolút engedelmességgel tartozunk.

Anélkül hogy hivatkozott volna az egyházi törvénykönyvre, a Vatikán már 1989-ben „hűségesküt” (Iusiurandum fidelitatis) írt elő a püspökök és teológus professzorok számára, amelyben nem tettek különbséget egyházi tantételek és kifejezett dogmák között. Az újabb fegyelmi dokumentum bevezetésében viszont az áll, hogy mind az 1989-es hűségeskü, mind az 1998-as hitvallási nyilatkozat azt a hiányt szünteti meg *az 1983-ban kiadott egyházi törvénykönyvben, amellyel,* mint ismeretes, *a II. Vatikáni Zsinat határozatait — azokat meghamisítva — törvényi előírásokká alakították át.*

A pápa környezetében nyilvánvalóan az a kényszerképzet uralkodik, hogy az üdvösségről szóló keresztény tanítást az emberiség számára csak egy vakfegyelemre szoktatott, katonás, központilag szervezett, római katolikus hivatali egyház segítségével lehet közvetíteni, következésképp az egyházi központ minden fáradozásának főfeladata ennek a kiváltságnak a védelmezése.

És hogy a dolgot még világosabbá tegyük: A II. Vatikáni Zsinat (1965) úgy értelmezte önmagát mint kiegészítő helyesbítést az I. Vatikáni Zsinathoz (1870), amelyik meghirdette a pápai tévedhetetlenség hevesen vitatott dogmáját. A II. Vatikánum érvényre juttatta a püspökök kollegialitását — azzal a megkötéssel, hogy kötelező tanításbeli döntéseket csak a pápával közösségben hozhatnak. Az I. Vatikánum pontosan meghatározta, hogy milyen, habár formális előfeltételek mellett hirdethet ki a pápa úgynevezett „tévedhetetlen” hittételeket (dogmákat), amelyek minden hívő számára kötelezőek. Ezt a szabályozást most az egyházi törvénykönyvön egyszerű pápai tollvonással végrehajtott változtatással kibővítették. *Most már dogmaszerű kötelezőség szintjén lehet hirdetni olyan tanítást, amiről külön aktus keretében nem tették közzé, hogy végérvényesnek tekintendő.* Büntetés fenyegeti azt, aki nem engedelmeskedik ezeknek a mintegy-dogmáknak. **A pápa** legfelsőbb törvényadói, ítélőbírói és átfogó jogi végrehajtói hatalmával **ily módon ügyesen megkerüli az I. Vatikánum által hozott korlátozást,** miszerint abszolút kötelezőként csak véglegesen kötelező jellegű tanításokat hirdethet ki. Ezzel megjelent a „forradalom fentről” fogalma az Opus Dei mintájára, amely a római katolikus egyház ötödik hadoszlopa.

A pápa és tanácsadói tudatosan lépték át a tévedhetetlenség dogmája által megvont határt. Ezzel elviselhetetlen teher alá helyezték a világ egyházainak egyesítésére irányuló törekvéseket, nem is beszélve arról a negatív hatásról, amit ez a tény a katolikus egyház belső alkotmányára gyakorol.

Forrás: Publik-Forum, 98/13

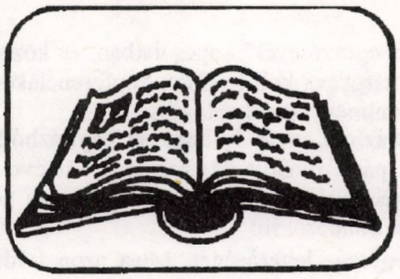

BIBLIA

Az áprilisi elmélkedéseket Bulányi György, a májusiakat Kovács László készítette.

Április 4. — Húsvétvasárnap — Jn 20,1–9 — Hívás vagyok?

„Még nem értették az Írást, hogy fel kell támadnia a halálból.” Életem megértési folyamat. A jó pap holtig tanul... s mégis bután hal meg. Csak így érdekes az élet. Elviselhetetlen lenne, ha egy szép napon már mindent értenék. Csak vegetálhatnék utána. Ma még nem vegetálok, mert bőven van, amit nem értek. Nem értem, miért volt fontos az Írásnak, hogy Krisztus feltámadjon. Miért fontos annak, aki írta az Írást? Ha Isten is szerzője az Írásnak, miért volt fontos Neki? Az Írás emberi szerzője még remélhette, hogy perdöntő lesz a feltámadás jelentősége: ha feltámad Jézus, az utókor nem tud majd se köpni, se nyelni, s boldog-boldogtalan Jézus tanítványává lesz. De Isten látja a jövőt. Tudta, hogy nem így lesz.

A feltámadás csak hírnek bizonyul egy eseményről. Súlya nem mérkőzhetik a három évi tanítással és élettel. A feltámadás ténye kevesekre, a három év sokakra gyakorolhatott hatást. A feltámadás: egy látvány s néhány beszélgetés. A három év: a látványok sokasága s egy egész népfőiskola. Akik azt gondolták, hogy a feltámadás következtében más lesz az emberiség élete, tévedtek. Isten nem gondolhatta.Tudta, hogy a feltámadás indíthat ugyan minket arra, hogy Érette éljünk, de csak ezt teheti. Semmi többet. Ahogy a három év is csak hívott Istenhez, a feltámadás sem tehet többet. Hív Istenhez, aki a maga számára teremtett minket. Ennyi — a puszta hívás — elég az Istennek, hogy feltámassza Jézust? Úgy látszik: elég. Mert Isten szabad és szeret. Tőlünk is azt várja, hogy szabadon mondjunk igent hívására. Hogy az ember is az legyen, aki szabad és szeret. Ezért nem tesz többet annál, hogy hív. Ami ennél több, túl van a szabadságon, túl a szereteten is. Ami ezeknél több, az már determinálás, bábjáték.

Feltámasztom nektek Jézust — mondja az Isten —, s ezzel jelentem magam; ahogyan Jézus megszületésével, küldésével, három évi körbenjárásával is. Aki „jelent”, jelen van. Kijelentés vagy kinyilatkoztatás ugyanarról beszél: Isten jelen van. Azért, hogy hívjon. Erről beszél a Jelenések könyve is. Az apokalipszist a középkori magyar nyelv az Isten jelenésével fordította. A feltámadás is Isten jelenése.

Kezdete van Isten jelenéseinek, de vége nincs. Kezdete azért van, mert létünk is kezdődött. S vége azért nincs, mert létünknek sincs vége. Vég nélkül akarja jelenteni magát. Nem elég neki Jézus feltámadása. Minden egyszer volt történésnek az a sorsa, hogy megfakul, s a késő unokák hiszik is, nem is... Ma is akarja jelenteni magát. Jézus feltámadása által már jelentette. Most rajtunk a sor. Általunk akarja jelenteni magát. Jézus minden mai tanítványa is Isten jelenése: Isten jelenti magát általuk. Akkor vagyok ez a jelenés, ha életem hívás. Hívom-e és mire hívom életemmel kortársaimat?

Április 11. — Húsvét 2. vasárnapja — Jn 20,19–31 — Elhiszem, vagy hiszem?

„Ha nem látom kezén a szegek helyét... nem hiszem.” Attól, hogy mondanak nekem valamit, még nem mozdulok. Miként Tamás. Látnom kell ahhoz, hogy megindduljak. A hit hallás nyomán ugyan megfoganhat bennem, de ekkor még csak embrió. Ért korúvá csak akkor lesz, amikor nem kell már elhinnem senkinek semmit. Amikorra meggyőződéssé érik bennem. Tapasztalás nélkül nincs meggyőződés. Tamás beletette ujját Jézus oldalsebébe, és hitt. Amikor már nem kellett hinnie, mert látott, tapasztalt. Elsőbb megvallotta Jézust Urának, Istenének, aztán hamarosan útnak eredt, s bizonyságot tett arról, amit látott és hallott. A hagyomány szerint Indiáig jutott el. A vértanú-halálig is eljutott. S a minap Nag-Hammadiban kiástak egy gyönyörű könyvet Jézusról, amelynek címe: Tamás-evangélium. Látásának, meggyőződésének erejében — tudta már, mire használja fel életét.

Nem mond-e ellen mindezeknek Jézus Tamáshoz intézett szava: „Boldogok, akinem látnak, és hisznek”. Nem! Csak azt mondja, hogy nekem nincs módom ujjaimmal oldalsebét kitapogatnom, de ettől még hihetek. Miben? Abban, hogy Jézus az én Uram, Istenem. Akkor hiszek, ha tanítványává leszek, ha ráteszem az életem, hogy érvényt szerezzek tanításának a magam életében; s másokéban is, mert csak az a tanítvány, aki másokat is azzá tesz.

„Mivel látsz engem, hiszel” — nincs ebben semmi ellentmondás. Csak jelentéktelen dolgokat szabad elhinnem: pl. síverseny folyik a szomszéd ország hegyeiben. Az *elhivés* igaznak fogad el egy jelentést, s aztán nem történik semmi. A *hit* igaznak tapasztal valamit, s erre a valamire ráteszi az életét. Elhinni a feltámadást, ez csak elhivés. Rátenni az életemet arra, amit a feltámadott Jézus tanított — ez már hit. Akkor is hit ez a rátevés, ha Jézus nem támadott fel. S az életem rá nem tevése akkor sem hit, ha egyébként elhiszem, hogy feltámadott.

Csak az a boldog, aki ráteszi Jézusra az életét. Aki elhiszi, hogy Jézus élt, hogy Isten Fia, meg hogy feltámadott, de életét a minél több pénz keresésére teszi rá, az is hisz, de nem Jézusban, hanem a Pénzben, a Mammonban. Amire ráteszem az életem, abban hiszek. Mit hiszek el, és mire teszem rá az életem — két nagyon különböző valami: elhivés és hit. Mindannyian hiszünk valamiket. Mindannyian rátesszük valamire az életünket. Elhivés és hit az ember élete. De boldoggá nem tesz az elhivés; boldoggá csak a hit tehet. Tesz is, ha Jézusra teszem az életem.

Mi az a tapasztalás, ami rábírhat, hogy Jézusra tegyem az életem? Mi az a tapasztalat, ami rábírhat, hogy a Mammonra, a nem-jézusira tegyem az életem? Elkezdem próbálgatni a „rátevést”, és boldog leszek. Ha nem, akkor nem abban hiszek, amire teremtettek. Két rövid szóval is elmondható, hogy mire lettem: Légy jó! Aki nem ebben hisz, nem Jézusban hisz. S aki ebben hisz, akkor is Jézus Istenében hisz, ha ateista és sohasem hallott Jézusról.

Április 18. — Húsvét 3. vasárnapja — Lk 24, 35–48 — Feltételes „kell”

„Krisztusnak szenvednie kell, fel kell támadnia a halálból.”

Miért kell szenvednie, miért kell feltámadnia? Tanítványainak is szenvedniök kell, tanítványainak is fel kell támadniok? Tanítványainak csak szenvedniök kell, de feltámadniok már nem kell? Ez az ismétlődő „kell” feltétlen, vagy csak feltételes? Ennyi kérdés tolul elém a jézusi megállapítást olvasva.

Az utolsó kérdés megválaszolásával kezdem: csak feltételes a „kell”. A szőlőmunkások meg is becsülhették volna a Gazda fiát. A Gazda ebben reménykedett. Csak azért kellett Krisztusnak szenvednie, mert a szőlő munkásai nem becsülték meg őt. A tanítványok szenvedése ugyanígy nem szükségképpeni. Isten nem küldi, nem hívja szenvedésre sem Jézust, sem a tanítványokat. Csak akkor kell szenvedniök, ha Isten akaratával szembehelyezkedve a szőlőmunkások szenvedtetik őket.

Ugyanilyen feltételes a „kell” a feltámadás esetében is? Azt hiszem, igen. (Van az elhiszem, a hiszem, meg az „azt hiszem” — s mind a három mást jelent.) Ha Jézus megbecsülten, elfogadottan élhet Izraelben, s biológiai életerejének végére érve hal meg, s nem erőszakos halállal fiatalon, akkor aligha kell feltámadnia. Feltámadásáról Jézus rendre annak kapcsán beszél, hogy Jeruzsálem vallási hatalmasságai majd teszik vele, amit akarnak. Hogy Izrael — s főleg a tanítványok! — ne eshessenek abba a tévedésbe, hogy Isten magára hagyta Jézust, feltámasztja őt a harmadik napon.

Érthető. De érthető-e, hogy nem támasztja fel a Jézushoz hasonlóan megszégyenített tanítványokat? Úgy tetszik: nem érthető. A tanítványokat is tanítványok veszik körül, miként Jézust. Ezeknek a tanítványoknak is szükségük lehet természetfölötti igazolásra: Istent képviselte mesterük, s nem a maga szamársága hívta ki maga ellen a később már nem-jeruzsálemi vallási és világi hatalmasságok haragját! Még sem szól semmi fáma arról, hogy a Giordano

Bruno-, Savonarola-félék feltámadtak volna. Az ő esetükben be kell érnünk a gyilkosok utódai által történendő rehabilitációval... sírjaik késő díszítésével. Jézus előtt is, Jézus után is ez jut osztályrészül Isten tolmácsainak. Jézusnak több jutott. Isten nagyobb felkiáltójelnek akarta őt, mint másokat. Nagyobb is volt!

Az én életem mekkora felkiáltójele Istennek? Csak elhiszem, csak azt hiszem, vagy hiszem, hogy ő az Út? Kell-e nekem is szenvednem Istenért? Ha Jézus tanítványa vagyok, akkor biztos! Baj ez? Baj bizony! Ennél csak az a nagyobb baj, ha nem kell szenvednem, de Istennek nincs is miért rehabilitálnia engem. Ha nem adtam alapot Istennek, hogy feltámasszon az utolsó napon.

Április 25. — Húsvét 4. vasárnapja — Jn 10,1–10 — Elfutás és kétfelé sántikálás

„Azért jöttem, hogy életük legyen” — mondja Jézus. Azért jöttem, hogy ne legyen életük — gondolja a Sátán. Gondolja, de nem mondja. Mondani mást mond: Neked adom a földkerekség minden országát, hatalmát és dicsőségét, csak ne menj a Jó Pásztor után, hanem leborulva engem imádj. El sem árulom, hogy ki vagyok, amikor hívlak. A lehető legbűvösebben csengő-pengő név mögé rejtem magam: én vagyok a Pénz. Velem minden a tiéd lehet, mi szemnek, szájnak ingere. Ha rám figyelsz, nagy és gazdag és hatalmas leszel.

A Jó Pásztor juhai követik azt, aki előttük jár, „idegent pedig nem követnek, hanem elfutnak tőle”. El, mert „tolvaj és rabló” a Pénz. Csak az nem látja, aki nem akarja. Száz és száz milliók kerülnek létbizonytalanságba és nyomorba, országok gazdaságai omlanak össze dominó-módra a csengő-pengő Pénz nyomába szegődők, a tőzsde-műveletek hatására. Ott tolong mögötte a megtévesztettek milliós tábora. Kiszolgáltatottan és reménykedve, hogy másokat pusztít el, nem őket. Tőle várják maguk, nemzetük sorsának jobbra fordulását. Fel is zárkóznak a Pénz valamelyik politikai pártja mögé, reménykedve annak ügyességében, hogy gazdag legelőkre vezeti majd őket s nemzetüket. Olyannyira, hogy hajba is kapnak egymással, s kölcsönösen megállapítják egymásról, hogy választási győzelmeiket csak saját pereputtyuk zsíros pozíciókba helyezésére használják. NATO-ra és Európai Közösségre teszik reményüket, a Tőkés Társaságok világuralmára bízzák sorsukat.

A Jó Pásztor követői viszont nem voltak se farizeusok, se szadduceusok, se heródiánusok, és az előzők hatalmi koncepcióját megdönteni kívánó szikáriusok sem voltak. Nem lehet politikai pártokban is reménykedni, meg Jézusban is. Ha valaki e kettőt együtt akarná, sürgősen be kell iratkoznia a Jézusi Főiskola analizálást tanító valamelyik alaptanfolyamára. Ha elvégezte volna már, akkor is, mert úgy látszik, elfelejtette, amit tanult. Azért kell oda mennie, hogy megtanulja: Jézus tanítványai elfutnak az idegen elől. Elfutnak, mert — tanítják a Főiskolán — „nem szolgálhattok egyszerre Istennek is, a Mammonnak is”.

Hova futnak? Mibe futnak? Mert valahova futniok kell. Nem lehet egyszerre Jézus ütemére is, a Sátán ütemére is ránganiok. Oda futnak, ahol nem a Pénz az Úr. Oda, ahol együtt élhetnek azokkal, akik csak a Pásztor hangjára akarnak figyelni. Oda futnak, ahol az iskolákban maguk tanítják gyermekeiket arra, hogy mi a Pásztornak a hangja, s mi az ettől különböző, az idegen hang. Oda, ahova nem jut el a Pénz kábítószere, „kultúrája”, mert Jézus hangjára szól a zene, lejt a tánc, alkot a művész s énekel a költő. Oda, ahol a tőzsdék hatalma nem képes munkanélkülivé nyomorítani őket. Oda, ahol nem akar senki magának, férjének-feleségének, gyermekeinek többet, mint amennyi testvérének és testvére családjának jut. Oda, ahol nem szennyezik környezetüket se kicsiben, se nagyban. Oda, ahol a munka nem sorvaszt, hanem az alkotás és a másokat segítés örömével tölt el. Oda, ahol amijük van, nem kell fegyverrel védeni a kívül levőktől, mert minden kívül levőt várnak maguk közé, hogy azok is belül levőkké legyenek.

Oda, ahol bőségben van az életük, mert a Pásztorra figyelnek. Már Jeremiás beszélt a kétfelé sántikálókról. Rám is gondolt, amikor kérdezte: Meddig akartok még kétfelé sántikálni...?

Május 2. — Húsvét 5. vasárnapja — Jn 14,1–12 — Van-e mennyország?

Május ez évben a dogmák hónapja a liturgiában. Nem csoda, hiszen erre a hónapra esik három hittitok ünnepe is: Mennybemenetel, Pünkösd, Szentháromság. Az evangéliumi részletek természetesen János evangéliumából valók, hiszen János, a teológus szolgáltatja az ünnepek teológiai alapját. János ugyanis, ellentétben a szinoptikusokkal (Máté, Márk, Lukács), nem pusztán „tényközlő”, hanem elsősorban „tényértelmező” evangélista. Elsődleges célja, hogy olvasói-hallgatói higgyék el az ő hittani tanítását.

Tudjuk, hogy a názáreti Jézusnak elsődleges célkitűzése és programja a megtérés hirdetése volt, hiszen nyilvános működését is ezzel a mondattal kezdte: „Térjetek meg, mert közel van az Isten országa!” (Mt 4,17). Jézus tehát a földi Isten-ország megvalósulását az ember magatartásának és tetteinek megváltozásában látta.



Érdemesnek látszik János szövegeit megvizsgálni abból a szempontból, hogy János, a teológus bűnös-e abban, hogy a mindennapi életben megvalósítandó tettekről a bizonyíthatatlan hitek felé tolódott el a kereszténység. Vagy János evangéliumát is még tovább toltuk a dogmák abszolutizálása felé?

Május első vasárnapjának evangéliumi részlete a mennyországról szól: Jézus megígéri a mennyei hazát. Dogma, hogy van mennyország.

1. János, a teológus

János evangéliumának ebből a részletéből valóban azt látjuk, hogy a szerző számára a hit világa a legfontosabb. Jézus szavait úgy adja vissza, hogy minden Istenre, a túlvilági mennyországra és Jézusnak az Atyával való egyedülálló kapcsolatára irányul. Higgyetek Istenben, higgyetek a túlvilági mennyországban és higgyetek bennem is, aki egy vagyok az Atyával.

A két okvetetlenkedő kérdésre is ebben a szellemben reagál. Tamásnak, aki nem ismeri az Utat, azzal válaszol, hogy ő az Út, Igazság és Élet. Fülöpnek pedig, aki látni szeretné már egyszer az Atyát, az Atyával való egységét hangsúlyozza.

Végül a hitnek tulajdonít olyan tetteket, amelyek még Jézus tetteit is felülmúlják.

2. János, a szeretett tanítvány

János teológus szavait lehetne egyszerűbben is magyarázni, ha az Isten név helyébe — éppen János szellemében — a Szeretet szót tennénk. János szerint ugyanis „Szeretet az Isten: aki szeretetben él, Istenben él, és Isten őbenne” (1Jn 4,16b). Ezzel a behelyettesítéssel János szövege így hangzana: Fontos, hogy higgyetek a Szeretetben és a szeretet beteljesülésében (mennyország). Az Út a fontos, mert ebben van az igazság és az élet. A tanítással és annak élésével az Atya bennem él és én az Atyában. Ti is képesek vagytok erre az életre és az enyémekénél is nagyobb tettekre.

3. A dogmagyárosok

Ezzel szemben a dogmagyártók így szállnak el a magasba a János szöveghez fűzött lábjegyzetekben: „Nem lehet másképp az örök üdvösségre jutni, csak a Jézusba vetett hittel: ő tanításával, élete példájával és kegyelmével vezet az Atyához” (Békés–Dalos ford. a 14,6 vershez).

„Az apostolok eddig nem ismerték föl teljesen az Atyával egylényegű Fiúistent. A Szentlélek megvilágosító kegyelme Jézusnak, és Jézusban az Atyának mélyebb ismeretére fogja vezetni őket” (uo. 14,7).

„Az apostolok külső hatás tekintetében nagyobb tetteket vittek végbe, mert a megdicsőült Jézus kegyelmével az egész világon elterjesztették az evangéliumot és az egyházba vezették a pogány népeket” (uo. 14,12)

— Megállapíthatjuk, hogy János, de főleg a későbbi dogmagyártók a hit irányába vitték el az örömhírt. Ezzel még inkább hangsúlyárnyékba került Jézus igazi szándéka: a gondolkodás és magatartás radikális átalakítása a szeretet Útjára. Beláthatnánk, hogy semmire sem megyünk a mennyország hitének hangos megvallásával akkor, ha az Utat elsikkasztjuk. A vallásos hit ilyen abszolutizálása azért veszélyes, mert még inkább növeli a veszélyt, hogy a Jézusra hivatkozó egyházban nem az lesz a „jófiú”, aki szeret, hanem aki különféle dogmákat engedelmesen elhisz.

Május 9. — Húsvét 6. vasárnapja — Jn 14,15–21 — Feltámadt-e Jézus?

Ebben a János-evangéliumi részletben Jézus megígéri feltámadását és megígéri a Szentlelket. Hittétel, hogy Jézus feltámadott. Hittétel az is, hogy van Szentlélek. Vizsgáljuk meg ezt a szöveget ismét a hit és a tettek szemszögéből. Bűnös-e János apostol a jézusi szándék meghamisításában? Bűnösek vagyunk-e mi, későbbi „tényértelmezők” valami hasonlóban?

1. A feltámadásról

János a feltámadásról elég homályosan beszélteti Jézust: Nem hagyja árván övéit. Rövid idő múlva a világ nem látja őt, de taníványai látni fogják, mert ő él...

A későbbi hivatalos magyarázó ezt már így fogalmazza lábjegyzetében: „Jézus vállalja most a megváltó kereszthalált, de mivel isteni személye halhatatlan, föltámasztja emberi testét és a benne hívőknek is örök életet ad” (Békés–Dalos ford. a 14,19 vershez).

2. A Szentlélekről

János Jézusa a Szentlélekről is hasonló homályossággal szól: Jézus kérni fogja az Atyát, aki más Vigasztalót ad a tanítványoknak, aki az igazság Lelke lesz és aki mindörökké a tanítványokkal marad. Ezt a Lelket a világ nem kaphatja meg, mert a világ nem látja és nem ismeri, szemben a tanítványokkal, akik ismerik, mert bennük marad.

A későbbi hivatalos kommentátor pontos dogmatikai magyarázattal látja el ezt a részt: „Az igazság Lelke a Szentlélek, mert mint isteni személy, ő maga az igazság és mert kegyelmével Jézus tanításának mélyebb ismeretére vezeti az apostolokat” (uo. 14,17).

3. A tennivalókról

Tudjuk, hogy János a „szeretett tanítvány” volt, aki pontosan tudta, hogy „Szeretet az Isten”, és aki aggastyán korában csak azt mondogatta tanítványainak: „Fiacskáim, szeressétek egymást!” Érthető, hogy ez a János nagy teológiai hevületében sem felejti ki ezt a lényeget.

A részlet ugyanis azzal kezdődik, hogy Jézus felszólítja barátait: „Ha szerettek engem, megtartjátok parancsaimat”. Az idézett részlet is így fejeződik be: „Aki ismeri és megtartja parancsaimat, az szeret engem”. Vagyis János nem feledkezik meg Jézus etikai követelményeiről sem, ha nem is olyan terjedelemben ír róla, mint a hittani tételekről.

4. Mit mondhatott Jézus?

Jézus ragaszkodva célkitűzéséhez búcsúbeszédében is elmondhatta, hogy iránta a szeretetet úgy lehet kimutatni, ha megtartják parancsait. Az összeset, ami egyetlen egy: „Ez az én parancsom: Szeressétek egymást, mint ahogy én szerettelek titeket” (Jn 15,12).

Ennek a szeretésnek következtében jó Lélek és jó lelkiismeret lesz bennük, vagy pontosabban bennük lesz az Isten, vagyis a Szeretet. Akit csak szeretetlenséggel lehet kitaszítani magunkból.

A szeretet következtében Jézussal sem szűnik meg a kapcsolat, mert akikben egyazon szeretet lakik, azok egyek, mindenféle dogmatikai konstrukció nélkül. Jézusban az Atya szeretete van, a tanítványokban Jézus-féle szeretet, és máris megvalósul hármukban az egység, amit János kicsit misztikusan így fejez ki: „Én az Atyában vagyok, ti pedig énbennem és én tibennetek”.

— Aki jézusi módon szeret, annak fontos-e az a kérdés, hogy feltámadt-e Jézus a János vagy a dogmatikusok által megfogalmazott formában? Vagy fontos-e a Szentlélek szentháromságtani definíciója? Netán van ennél fontosabb?! Ez a kérdés azért is jogos, mert Jézus és a Szentlélek istensége körüli hitvitákban nem a szeretet érvényesült a történelmi kereszténységben, hanem ellenkezőleg: a máglyákat gyújtó gyűlölet! Ennek a gyűlöletnek lángja még ma is fel-felcsap a jelenkor papi és nem papi inkvizítoraiban. Erre pedig nincs szükség. Jézus szeretet-törvényére és annak élésére azonban annál inkább szükség van!

Május 16. — Mennybemenetel ünnepe — Mt 28,16–20 — Mennybe ment-e Jézus?

János evangelista nem beszél Jézus mennybemeneteléről. Máté is csak annyit ír, hogy a galileai hegyen elbúcsúzik tanítványaitól és örömhírt hirdetni küldi őket. Jézus mennybemeneteléről Márk ír, a felhőkbe emelkedésről pedig csak Lukács, bár ő evangéliumában és az Apostolok cselekedeteiben is. Jézus mennybementele természetesen hittétel.

A májusi elmélkedések „hinni vagy tenni” sorozatát most megszakíthatnánk, hiszen Máté inkább „tényközlő” író és nem „tényértelmező”. A módszer alkalmazását erre a mátéi szövegre mégis az teszi kívánatossá, hogy ezt a részt a mérvadó szentírástudósok szinte egyöntetűen az ősegyházi gyakorlat rögzítésének tekintik és nem egy az egyben Jézustól származónak. A kérdés a mátéi résszel kapcsolatban úgy vetődik fel, hogy liturgiázni vagy tenni?

1. Jézustól való-e a Máté-záradék?

Magából az evangéliumból tudjuk, mert János kifejezetten említi, hogy „Jézus maga nem keresztelt, csak a tanítványai” (Jn 4,2). Nyilván azok folytatták Jézus halála után ezt a gyakorlatot, akik Keresztelő János tanítványai közül álltak át Jézushoz. A „szentháromság-formula”, vagyis az Atya, a Fiú és Szentlélek nevében keresztelés is későbbi gyakorlat. Ez a formula ugyanis ilyen formában az evangéliumokban sehol sem szerepel. Kézenfekvő a feltételezés, hogy Máté Jézus szájába adja azt, amit Jézus halála után tanítványai gyakorolnak. Annál is inkább teheti ezt, mert nincs rá adat, hogy Jézus ezt a keresztelési gyakorlatot és formulát valahol is tiltotta volna.

2. Mi akkor a baj?

Jézus etikai programját nemcsak hittételek gyártásával lehet vakvágányra vinni, de vallási szertartások és formulák gyártásával is. Akik ebbe az irányba viszik el a kereszténységet, azok a cselekvés helyett könnyen a pótcselekvéseket részesíthetik előnyben. Az ember úgyis a könnyebb megoldásokat részesíti előnyben. Így miért ne válassza a szavakat a tettek helyett, vagy a jeleket a cselekvés helyett?! Könnyebb hitvallásokat szavalni és gyermekded hókusz-pókuszokat játszani, mint keresztre menni. A jézusi szeretet megélése ugyanis „életveszélyes”, ha csak az ellenségszeretet komolyan vételére gondolunk. Háború esetén ugyanis főbe lövik azt, aki ellenségszeretet címen megtagadja a katonai parancsot. Ilyen „tett” helyett könnyebb elmondani a Hiszekegyet és víz alá tartani a gyerek fejét.

3. Küldetés-átvétel

Az olvasott rész hivatalos kommentárja így szól: „Jézus a teljes isteni hatalom birtokában küldi apostolait a föld minden népéhez. Föladatuk az, hogy Jézus tanításának hirdetésével és a keresztség szentségének kiszolgáltatásával az Úr tanítványa-ivá tegyék az embereket. Az emberi erőt meghaladó föladat megvalósítására isteni segítségét és támogatását ígéri az apostoloknak és utódaiknak mindennap, az emberi történelem végéig” (Békés–Dalos ford. a 28,19–20-hoz).

Valójában Jézus a szeretet hatalmával küldi barátait, hogy adják át a szeretet tanítását másoknak, és a szeretet törvény megtartásával ők is és mások is vegyék át Jézustól a küldetést: szeretet világot teremteni a földön, hogy jelen legyen ott az Isten szeretet-országa. És ebben sehol sincs helye a uralkodó jellegű hatalomnak, a kizárólagos vallási világuralomra törekvésnek, sem a mágikus beavatásoknak.

— Aki Jézus alapkoncepcióját ismeri, annak számára komoly kérdés lehet-e, hogy mennybe ment-e Jézus, felemelkedett-e a felhőkbe? De ugyanígy komoly kérdés lehet-e, hogy vízzel leöntöttek-e valakit az Atya, a Fiú és Szentlélek nevében vagy sem? Főleg akkor, ha valaki ismeri és teszi is ugyanazt, amit a názáreti Jézus?!

Május 23. Pünkösd vasárnap — Jn 14,15–16.23b–26 — Eljött-e a Szentlélek?

Pünkösd a Szentlélek eljövetelének ünnepe. Hittétel, hogy Jézus elküldte az apostolokra az Atya és Fiú Szentlelkét, azon a bizonyos első pünkösdön. Az ünnep nemcsak érzelmi lobogásra való, de gondolkodásra is. Annál is inkább, mert a gondolkodó hívőben több kérdés is feltolul: Ki ez a Szentlélek? Isten Lelke? Dehát nem Lélek az Isten? Aztán: Jézus küldi a Lelket? Nem Isten teremtette az emberbe a hozzá hasonlóvá tevő lelket? Ez egy másik lélek, mely az ember lelkébe költözik? Eddig nem volt a földön a Szentlélek? A próféták nem Lélektől ihletetten beszéltek? A tanítványok pünkösdig „lélektelenek” voltak? A Szentlélek hitétől jobb lesze a világ?

1. Mit mond János?

Beszél arról, hogy Jézus búcsúbeszédében megígéri tanítványainak: kéri majd az Atyát, hogy helyette mást küldjön nekik, a Vigasztalót, az igazság Lelkét. Ez a Lélek tanító és emlékeztető is lesz. Sőt az Atya és Jézus is valamilyen módon a tanítványokban vesz lakást.

2. Mit mondanak a dogmatikusok?

Mint már idéztem: „Az igazság Lelke a Szentlélek Isten, mert mint isteni személy ő maga az igazság, és mert kegyelmével Jézus tanításának mélyebb ismeretére vezeti az apostolokat” (Békés–Dalos ford. a 14,17 vershez).

Később pedig a lakásvételről: „Az Úr itt a keresztény lelkiélet legmélyebb igazságát nyilatkoztatja ki: a kegyelem állapotában lévő lélek a Szentháromság temploma”.

3. Mit mondhatott Jézus?

Jézus központi gondolata — ebben a rövid részben is — kétszer előfordul, és ezt a teológus János sem tudja megkerülni. Így hangzik: „Ha szerettek engem, megtartjátok parancsaimat” (14,15). „Aki szeret engem, megtartja tanításomat” (14,23). Tehát annak az eseménynek, aminek bekövetkezéséről itt szó van, van egy feltétlen feltétele: az, hogy Jézus szeretet-parancsát, szeretet-tanítását kell befogadnunk a tudatunkba és életünkbe is, vagyis szerinte kell élnünk. Így már nem is olyan misztikus a dolog, mert erkölcsi magatartásunknak a Szeretettel alkotott egység lesz a következménye, hívjuk ezt a Szeretetet Atyának, Jézusnak, vagy Léleknek. Azt pedig könnyű belátni, hogy aki szeretetben él és a szeretet őbenne, az a teljes igazság birtokában van, az meg tud vigasztalódni, az emlékezni tud, az új felismerésekre jut stb.

4. Mi történt pünkösdkor?

Lukács leírja, hogy a tanítványok a Jézus halála utáni zavarodottságukat legyőzve újra együtt vannak, bezárkózva egy teremben. Újra átgondolhatták a hároméves tanfolyam tanítását és megbeszélhették a bekövetkezett eseményeket. Közösségileg leeshetett náluk a húsz fillér, vagyis rádöbbenhettek arra, hogy Jézus valóban az igaz Istenről beszélt nekik, és most már ők azok, akiknek folytatniuk kell Jézus munkáját. Aki elolvassa Péter első pünkösdi beszédét, az az ószövetségi beágyazású szövegben megtalálja Jézus programbeszédének kulcsmondatát, amit a tömegnek arra a kérdésére válaszol, hogy „Mit tegyünk hát?”. Péter válasza: „Térjetek meg!” A Szeretet Útjára kell megtérni. Ez a közös felismerés Jézus szeretet-közösségévé teszi a tanítványokat. Betelnek a Jézustól meghirdetett szeretetlélekkel. Ebben a közösségi feltöltődésben fogalmazható meg az a bizonyos Szentlélek-eljövetel, az a bizonyos pünkösd.

— A rengeteg kérdés nagyon leegyszerűsödik, ha a kulcsszót megtaláltuk. Szeretet az Isten, szeretet minőségű lélek. Ezzel a szeretettel a történelem folyamán mindenki feltöltődhetett. A próféták is, az apostolok is. A tanítványok pünkösdi közösségi feltöltődése azért történelmi jelentőségű megnyilatkozása a Léleknek, mert Jézus csoportja dönt a jézusi program mellett és elkezdi „csinálni” az Isten országát, a szeretet közösségét. Enélkül a Szentlélek-hit fabatkát sem ér!

Május 30. — Szentháromság vasárnap — Jn 3,16–18 — Van-e Szentháromság?

Egy Isten van? Vagy három? Vagy több? A vallástörténet mindegyikre ismer példát. Sőt vannak, akik az istenhitben fejlődést emlegetnek: a sokistenhittől a törzsi isteneken, majd főistenen át az egyistenhitig.

A kereszténység olyan vallás, amely az egyistenhit és többistenhit problémáját úgy oldja meg, hogy egy Isten van, de egy Istenben három személy: Atya, Fiú, Szentlélek. A gond csak az, hogy ha Isten az Atya, Isten a Fiú, Isten a Szentlélek is, miért nincs három Isten, csak egy? A dogmatikusok persze kidolgozták elméletüket, a zsinatok pedig kimondták a Szentháromság dogmát.

1. Mit mond János?

Ebben a rövid részben látszólag semmit. Jézus az éjszaka hozzá látogató zsidó főtanácsossal, Nikodémussal beszélget. Arról, hogy Isten a fiát adta a világért, a fiú pedig nem elítélni jött a világot, hanem üdvözíteni. Feltétele ennek az üdvösségnek, örök boldogságnak a hit: „Aki hisz Isten egyszülött fiában, azt nem ítéli el, de aki nem hisz, azt már el is ítélte” (3,18). Ez az okfejtés egyáltalán nem meglepő János teológustól, hiszen tudjuk, hogy egész evangéliumát azért írta, hogy meggyőzzön arról, hogy Jézus az Isten fia.

Azok a liturgikusok, akik Szentháromság vasárnapra ezt a részt jelölték ki, valószínűleg úgy gondolták, hogy Szentlélek helyett elég az „üdvözíteni” szó. Ugyanis az Atyának a teremtést, a Fiúnak a megváltást, a Szentléleknek pedig a megszentelést, üdvözítést tulajdonítják. Eszerint tehát a teremtő Atya küldi a megváltó Fiút, közösen pedig a megszentelő-üdvözítő Lelket. A Szentlélek munkájáról egyébként előbb van szó, amikor Jézus az újjászületésről beszél Nikodémusnak: „Aki nem születik vízből és (Szent)lélekből, nem mehet be Isten országába (3,5).

2. Mit mondanak a kommentátorok?

Az újjászületésről ezt mondják: „A lelki újjászületés a keresztség szentségében történik. A testi születésből bűnrehajló, földi ember származik, a kegyelmi újjászületésből Krisztusban megváltott, lelki ember” (Békés–Dalos ford. az 5–6. versekhez).

A Szentlélek működéséről pedig ezt írják: „A Szentlélek működése a szél fújásához hasonlóan nem látható, de a megigazult lélek megtapasztalja hatását... Jézus úgy beszél, mint aki isteni természeténél fogva közvetlenül ismeri a Szentlélek működését” (uo. 8–11. vershez).

3. A Szentháromság „titkáról”

Jézus egyetlen helyen sem mondja, hogy az Isten Szentháromság. Ez a szó sehol sem található a Szentírásban. Jézus beszél az Atyáról és vele összefüggésben fiúról is, lélekről is, de a fiú és lélek második és harmadik isteni személyként való értelmezése a dogmatikusok műve.

Annyi biztos, hogy Isten léttartalmát aligha tudjuk kimeríteni, amint azt Ágoston is világosan látta a tengerparton játszó gyermek példájából: egy kis gödörbe nem lehet belemerni a tengert. Éppen ezért, a szentháromságtani viták miatt érdemes-e gyilkolni egymást? Pedig hány és hány embert küldtek máglyára, hurcoltak meg Jézus istensége, a Szentlélek eredése miatt?!

4. Mire volna szükség?

Jézus Atyának mondta Istent, János pedig Szeretetnek. Nem elég nekünk, ha azt mondjuk, hogy ahol szeretet van, ott van egység és közösség? Istenre biztosan jellemző ez, de ennek Istenben megvalósuló módjait csak a tévedések sorozatával lehet meghatározni. És szeretetlenségek áradatával. Nem kellene inkább azt tenni, hogy nem a hite alapján ítélünk meg egy embert? Nem kellene inkább úgy gondolkodni, hogy nem egy szertartás (pl. keresztség), hanem a szeretet gyakorlása kapcsol Istenhez minket? Nem érezzük-e, hogy pótmegoldásokba és pótcselekvésekbe menekülünk az igazi tettek, a szeretet tettei elől?!

— A májusi elmélkedés-sorozatban csupán azt akartam érzékeltetni, hogy a hit és tett, a szertartás és a tett párosokban melyik a döntő. Valaki azt mondhatná, hogy mind a kettő kell, és nem szabad szembeállítani a kettőt. Lelke rajta. Egy szavam sincs, ha ezt a kettőt úgy fogadja el, hogy a második, vagyis a szeretet tettei nem sínylik meg azt. De erre még nem láttam példát!

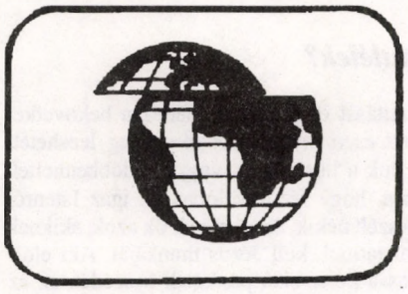

Földközelben

A falvak növekvő jelentősége

Az ipari forradalmat megelőzően az emberiség 90 százaléka falvakban, méghozzá kicsi falvakban élt, a társadalom, annak gazdasága alapvetően a falura épült. Ez a politikai hatalomra és a városok polgárságára koncentrálódó történelemszemlélet miatt nem vált általánosan ismertté.

Az ipari forradalom, a gyáripari tömegtermelés hozott a falu és város jelentősége tekintetében fordulatot. A tőkés társadalom és annak gazdasága alapvetően városi lett. A viharos urbanizációt látva általánossá vált a nézet: a falvak kora lejárt, lassan az egész világ a városok hálózatává válik. E század során a világ fejlett negyedében a lényegében stagnáló népesség ellenére a városi lakosság megtöbbszöröződött, a falusi pedig harmadára csökkent. Ennél is vészesebb jelzésnek bizonyult a falvak elöregedése, az ott élő lakosság viszonylagos elmaradása, mind a képzettség, mind a jövedelem és főleg az infrastruktúrával ellátottság tekintetében. Ilyen viszonyok közepette a falvak és az ott élők sorsa a politika részéről egyre kevesebb társadalmi, politikai és gazdasági támogatásra talált. A falvak ügye kívülről csak a városba elszármazottakban még élő faluszeretetre számíthatott.

Az ezredfordulóra azonban egyre több jele mutatkozik annak, hogy a jövő társadalmában újra nagy lesz a falvak jelentősége. Mielőtt ezt részleteznem, újrafogalmazom a falu fogalmát: Falu az a kis társadalmi közösség, amelyben mindenki mindenkit minden oldaláról ismer. Mi, akik falvakban nőttünk fel, tudjuk, hogy a falu ilyen. Miért van már a jelenben és lesz egyre inkább a jövőben ilyen településformára szükség? A bizonyítást kissé messzebbről kell kezdenem.

Tudás és erkölcs

A jelen és a belátható jövő fejlett társadalmában nem a tőke, hanem a tudás, az erkölcs és a természetes környezet lesz a legszűkebb keresztmetszet. Ezért a társadalom e három igény minél magasabb szintű kielégítésére fog koncentrálni. A jövő társadalma nem a tőke, nem a pénz, hanem e három hiányának a megszüntetése körül fog forogni.

Azt már a múlt századból itt felejtett közgazdaságtan is elismeri, hogy a társadalmi fejlődés legszűkebb keresztmetszete ma már a szellemi tőke, vagyis a tudás. Csak annak a társadalomnak van jövője, amelyik nagyobb gondot fordít az oktatásra, a társadalom bármely rétegében született tehetségek kibontakoztatására, mint a külföldi tőke becsalogatására és a pénzügyi egyensúlyra.

Az erkölcs és a természetes környezet alapvető fontosságát azonban még nem ismerték fel a közgazdászok. Ezért ezt röviden bizonyítanom kell.

Miért vált alapvető társadalmi igénnyé az erkölcs?

Nem azért, mert minden, a kapitalizmust megelőző társadalomban is az volt, hanem azért, mert az erkölcs ereje egyre nagyobb gazdasági előnyt, hiánya, gyengesége egyre nagyobb hátrányt jelent a nemzetközi versenyben. Röviden fogalmazva: Az erkölcsök megromlása elviselhetetlenül drága lett és még drágább lesz.

Ma minden fejlett tőkés országban sokszorta több költséggel jár az erkölcsök megromlása, mint az erős hadsereg vagy a jó oktatás. Az Egyesült Államokban a költségvetés és a lakosság a nemzeti jövedelem mintegy hat százalékát költi a bűnözés elleni védekezésre, mégis ennél is több kárt okoz a bűnözés és a deviancia. A latin-amerikai országokban a bűnözés elleni védekezés a nemzeti jövedelem 12-16 százalékát emészti fel, mégis katasztrofális a közbiztonság. Nemcsak a keletkező kár nagy, hanem elveszett a lakosság biztonságérzete is, az emberek állandó veszélyérzetben élnek. Különösen a gazdagok. Kénytelenek külön, szinte izolált társadalomban élni. Elkerített, őrzött körzetekben laknak, gyermekeik külön iskolába járnak, a világban csak testőrök kíséretében mernek mozogni, pedig ez sem jelent feltétlen garanciát. Az ottani állapotokra jellemző, hogy hétszer annyi fegyveres testőrük és vagyonőrük van, mint katonájuk. Tegyük hozzá, hogy az előbbieket fizetik meg jobban, azoknak kényelmesebb a szolgálatuk, és azokból kerülnek ki a szervezett bűnözés legtapasztaltabb tagjai is.

Nem ismerem a magyar adatokat, de nálunk is jelentőssé vált az az összeg, amit a magánszféra a bűnözés elleni védekezésre költ. Nálunk is a testőrök és a vagyonőrök a legdinamikusabban növekvő foglalkoztatási ág képviselői, nálunk is ők vannak jobban megfizetve, mint a rend állami őrei, nálunk sem az erkölcs és az ambíciók melegágya az ilyen szolgálat. Hozzáteszem, hogy becsléseim szerint a rendszerváltás óta megromlott közbiztonság nemcsak a lakosság közérzetét rontotta és rontja, hanem sokba is kerül. Sokszorta többet költenek az emberek lakatra, láncra, biztonsági berendezésekre, kerítésekre, kutyákra. Sokszorta drágább lett a lopás elleni biztosítás, különösen a drága gépkocsiké. Sok vidéken a hétvégi házakat télre kiürítve és nyitott ajtóval kell otthagyni, mert így kisebb az elkerülhetetlen kár. A lakosság ma már jövedelmének 4–5 százalékát költi a bűnözés elleni védekezésre, azaz sokkal többet, mint amennyibe az államnak a rendőrség kerül. Ráadásul ezeket a költségeket mint fogyasztást, mint életszínvonalunk emelkedését mutatják ki.

Ez a helyzet nem javulni, hanem romlani fog, hacsak

— nem csökken a tartós munkanélküliség, különösen a pályakezdő fiataloké,

— nem mérséklődik a gazdagok és a szegények közötti arány,

— nem oldjuk meg a cigányság foglalkoztatását.

De mindez együtt sem jelent hosszú távon megoldást, ha nem számoljuk fel a házgyári lakótelepeket, ha nem költözhet a lakosság többsége kertes házba, kisebb településekbe. A nagyvárosi, sok lakásos bérházakban folyó élet ugyanis eleve nem alkalmas az erkölcsök megőrzésére. Ez egyszerűen nem egészséges életforma. Az ilyen lakosság addig erkölcsös, ameddig a kis településekről magával hozott erkölcse nem hal el. Ez pedig nem tart tovább két-három generációnál.

Hol születik és hol marad tartós az erkölcs? Az olyan kis közösségekben, ahol mindenki mindenkit ismer, ahol nem nagy a lakosok mobilitása. Ennek klasszikus példája a kis falu. Az emberi civilizáció kezdete óta a kis települések szállították a társadalmat fenntartó erkölcsöket a városok számára. Naivság volna ugyan azt feltételezni, hogy régi formájában visszaállhat a kis falvaknak ez a társadalom-fenntartó szerepe. De a technika eddig elképzelhetetlen eszközöket kínált és fog kínálni a falusi élet versenyképessége számára. A gépkocsi, a telefon, a fax, a számítógép, a televízió megkönnyíti a kis falvak közösségeiben is az értelmiségi létet.

Mégis más fogja jelenteni a tömeges megoldást: a kertvárosi, családi házakban élt élet. Ez már a század közepe óta elemi erővel folyik a nagyon gyér társadalmi támogatás ellenére. Az emberek hajlandók jövedelmük és idejük jelentős hányadát feláldozni annak érdekében, hogy kertes házakban lakhassanak.

A nagypolitika máig nem hajlandó tudomásul venni, hogy a belvárosi életforma nemcsak a bűnözés melegágya, hanem a kisebb gazdasági teljesítményé is. Már a 60-as években, a házgyári őrület hőskorában is bebizonyosodott, hogy a kertes házban lakó bányászok jóval több szenet termelnek, kevésbé lesznek alkoholisták, tovább élnek, ritkábban esik szét a családjuk.

A gólyafészek értéke

Már az előzőkben utaltunk arra, hogy a modern ember előbb érzékelte a természeti környezet hiányát, mintsem a társadalomtudományok vagy a politika tudomást vett volna róla. A lakosság tehetősebb rétege óriási áldozatokat hozott annak érdekében, hogy maga köré természetes környezetet, füvet, fát, bokrot, virágot varázsolhasson. Ezt jelezték a tények:

a) A lakosság tehetős része nagyon gyorsan a kertvárosokba menekült a belvárosokból. A kiürülő belvárosi lakónegyedeket a társadalom elesettebb és erkölcsileg legkevésbé erős elemei szállták meg, ahol lezüllésük ezután felgyorsult, tragikus méretűvé vált. Ezt a deformációt az csökkentette, ahogy a régi városmagok a szolgáltató intézmények irodáinak adtak helyet. A belvárosok egyre kevésbé lakóhelyek, egyre inkább munkahelyek lesznek. A bürokráciáknak ugyanis nincs közvetlen igényük a természeti környezetre.

Ma a lakás célú telkek ára azonos távolság és infrastruktúra esetén hatványozottan a természeti környezet milyenségétől függ.

b) A városi lakosság korábban elképzelhetetlen összeget költ jövedelméből arra és vállal munkát annak érdekében, hogy nyaralója, hétvégi háza legyen. A 80-as években végzett felméréseim szerint a kormányzat iparosító és házgyári mániájának tetőfokán a legnagyobb felhalmozás a kertes és a hétvégi házakban, valamint a nyaralókban valósult meg.

c) Minél gazdagabb egy ország, a lakosság annál többet költ olyan turizmusra, amely egyúttal természeti környezetet is jelent. Annak érdekében, hogy a természetes vizeket, az erdőket élvezhessék, a városi emberek tízszer annyi költséget vállalnak magukra, mint amennyit kenyérre költenek. Tegyük hozzá:

Korunkban a turizmus sokszorta több pénzt vándoroltat a gazdag országokból a szegényebbek felé, mint amennyit a tőkepiactól elvárhatunk.

Korunkban a gazdag város sokkal több pénzt visz a falvak felé, mint amennyit a kormányzatok adnak.

Mindebből mit kellene levonniuk a falusi közösségek vezetőinek? A jövő egyre kevesebb kenyeret és húst igényel a falvaktól ahhoz képest, mint amennyit hajlandó lesz áldozni annak érdekében, hogy természeti környezetüket élvezhesse. A városi gazdag emberek nem azért fognak a falvakba látogatni, mert ott olcsóbb a szállás, a koszt, hanem azért, mert találkozhatnak az előző generációik életformájával, szokásaival, ünnepeivel, élvezhetik a természetközeli életet, az évszázados falusi ételeket, kimehetnek gombát, virágot szedni, vadállatokat, madarakat és bogarakat látni.

A napokban fiatal közgazdászoknak mondtam: Az lesz a jó közgazdász — most hozzáteszem: faluvezető —, aki belátja, hogy azt a szobát lehet kétszeres áron kiadni, amelyik felett a kéményen gólya fészkel.

Abban a piaci versenyben, amelyben a város magasabb technikát és hamburgert kínál, a falu pedig rétest és gólyafészket, a falu fog győzni

Természetvédelmi táborok

Már vár a tábor Garbolcon, a Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzetben, a Kis-Tur folyó partján!

Ezen a területen festői öreg erdők, tágas rétek és a kanyargós folyócska találkozik és nyújt lehetőséget a természet élőlényeinek és jelenségeinek megfigyelésére játékos, szórakoztató formában. Szakemberek segítségével egész hétre változatos programot nyújtunk, melyben a madárgyűrűzés éppúgy szerepel, mint a bagolyköpet-vizsgálat, vadászati ismeretek, terepkutatás és túrák, íjászat, pónilovaglás vagy éppen a gyógynövény- és gombaismeret.

A természetvédelmi táborok mellett májusban erdei iskolát, a nyár folyamán pedig kerékpáros vadász- és természetvédelmi, valamint indián kézműves tábort is szervezünk.

Szálláslehetőség kőépületben vagy sátrakban, igény szerint. Helyszíni főzéssel napi ötszöri étkezést biztosítunk, valamint zuhanyozó és angol WC áll a táborozók rendelkezésére. A táborba jutást segíti az útiköltség-térítés és a vasútállomásról történő oda-vissza szállítás.

További információk beszerezhetők Perilla Attilától, az oktatóközpont vezetőjétől levélben (4432 Nyíregyháza, Boglárka u. 21.) vagy telefonon (06-20-268-570).

Az E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület is szervez izgalmas természet- és környezetvédelmi táborokat (növény- és madármegfigyelés, madárgyűrűzés, kézműves kismesterségek, népi hagyományok, vetélkedők, játékok stb.) 8–18 éves gyerekeknek és fiataloknak a Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzetben, Márokpapi községben.

Az egy hetes turnusok június 20-ával kezdődnek. A tábor költsége teljes ellátással: 6800,– Ft/fő/turnus. Jelentkezést 3000,– Ft előleg befizetésével fogadnak el.

Jelentkezni, ill. érdeklődni az Egyesület címén (4400 Nyíregyháza, Hősök tere 9.) vagy telefonján (06–42–402–107, 423–818) lehet.

Százezer fóliasátrat

A jelenkor először ad lehetőséget arra, hogy a társadalom leszakadó rétegein érdemben lehessen segíteni. Korábban az anyagi boldoguláshoz vagyonra volt szükség. Gyermekkorom falujában csak annak a megélhetése volt biztosítható, akinek jutott a földből. Márpedig annak a nagysága adott volt. Ezért valaki csak mások rovására lehetett gazdagabb, élhetett viszonylagos biztonságban. Ma kisebb területen is meg lehet gazdagodni, és a nagy terület sem jelent biztos jövedelmet. Fél hektárnyi fóliázott földön a virág- és a zöldségtermelésből sokkal többen meggazdagodtak, mint száz hektáron búzát és kukoricát termelve. Mikor fogja ezt észrevenni a kormányzat?

Ma a falusi lakosság a Duna–Tisza közti, korábban semmit érő homokon meggazdagodik, a legjobb földeken pedig elszegényedés folyik. Pedig a fóliázásra nem a kormányok hívták fel a figyelmet, ehhez nem a bankok adtak hitelt, a tudósok tanácsot, hanem spontán kezdett hozzá a nép, és ért el világra szóló eredményeket.

De nem minden homokon virágzik a fóliázás. A szabolcsi és a somogyi homokon még nem ébredtek fel. Pedig Somogy közelebb van a Balatonhoz, ahol volna nyáron vásárlóerő, Szabolcs pedig az éhes Ukrajna közelében adhatná el a zöldséget. Mi lenne, ha felülről segítenék az ébredést?

Javaslatom: a kormányzat gyártasson több tízezer, mintegy 100 négyzetméteres fóliaházat, és bocsássa a fóliázásra vállalkozó parasztok rendelkezésére olyan hitelből, amit elengednek annak, aki két éven át üzemelteti.

Minden ilyen fóliaház alkalmas arra, hogy jelentősen javítsa a család élelmezését, kiadásait csökkentse, sőt bevételeit is gyarapítsa.

A legnagyobb igénybevételre a szabolcsi homokon lehet számítani. E terület azért is kedvező az ilyen akció számára, mert az ukrán szomszédság igen nagy és alacsony minőségi igényt támasztó fogyasztói piacot jelent. Az eddigi tapasztalatok szerint pár évi gyakorlat elegendő arra, hogy a térség lakossága beletanuljon a fóliázásba.

Az akció előnyei:

a) Az ország leginkább elmaradott térségét segíti.

b) Az érintett térségben a munkaerő-kapacitás kihasználása alacsony szintű.

c) Feljavítaná a táplálkozási kultúrát, ami éppen ott alacsony.

d) Emelné a térség alacsony agrárkultúráját.

e) Fokozatosan megalapozná helyzetünket Európa legnagyobb zöldség- és gyümölcspiacán.

f) Elképzelhetően a legolcsóbb munkahelyteremtő akció lenne.

g) Költségei meg sem közelítenék azt, amibe a Postabank reménytelen helyzetének a meghosszabbítására áldozott a kormányzat.

Kopátsy Sándor

Az Ökotáj című folyóiratból

TARTALOM

Színdarab
Fodor Sándor – Kovács László: A feltámadás elmarad 2–5
Könyvismertetés
A cenzúrázott Jézus (II. rész) 6–10
Igazhitűség és eretnekség a legrégebbi kereszténységben 11–14
Tanulmány
Gromon András: Hogyan keletkezhetett a húsvéti hit? 15–16
Gyerekeknek Moha-mese
Mafla 17–18
Szépirodalom
Alain Gerber: A világ nyakában 19–20
Interjú
Schanda Beáta: Beszélgetés Drégely várának tövében 21–22
Sajtóvisszhang
Hitvédelem vagy erőfitogtatás?
(A pápának „A hit védelmében" kezdetű Motu proprio-járól) 23–25
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 26–29
Környezetvédelem
Kopátsy Sándor: Földközelben 30–31

Felhívás

Kérjük Olvasóinkat, hogy ha még nem tették volna meg, akkor újítsák meg előfizetésüket. Az előfizetés díja postai kézbesítéssel 600,– Ft, egyébként 540,– Ft.

Isten-álom

Látok. Istent látok a suhogó avarban,
merőn nézek hitetlen zavarban,
s még mindig nem értem, de látom,
száll felfelé az Isten-álom.

Nem látok... pedig tudom, ott van,
nem látom a földre ült avarban,
mert nem száll fel, pedig úgy várom,
nem száll fel az Isten-álom.

Tűrök. Tűnő karcolat vagyok,
kit eltűr a vén idő,
s én e végtelenségben tűröm
az idő karcolásait.

Az álmodó Isten álma vagyok.
Istent álmodó Isten-álom.
Sírom a múlt, álmom a holnapután.
Ma pedig írok. És nem sírok
nap nap után.
Tudom, hogy eljössz még
holnapután.

Németh Judit

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X/2. (54.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
E-mail: jeno@demec.zpok.hu
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
Felelős vezető: Szilva István
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1999-re (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . 2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X. évf. 3. szám
1999. június
90,— Ft

Kötelező-e katolikusnak lenni?

Az Újszövetség szociológiája

Küzdelem az eretnekek ellen

Hogyan jött létre Pál feltámadáshite?

Moha-mese

Saját magunk fölfedezése

Interjúk a gráci ökumenikus találkozó résztvevőivel

Vasárnapi elmélkedések

Környezetvédelem

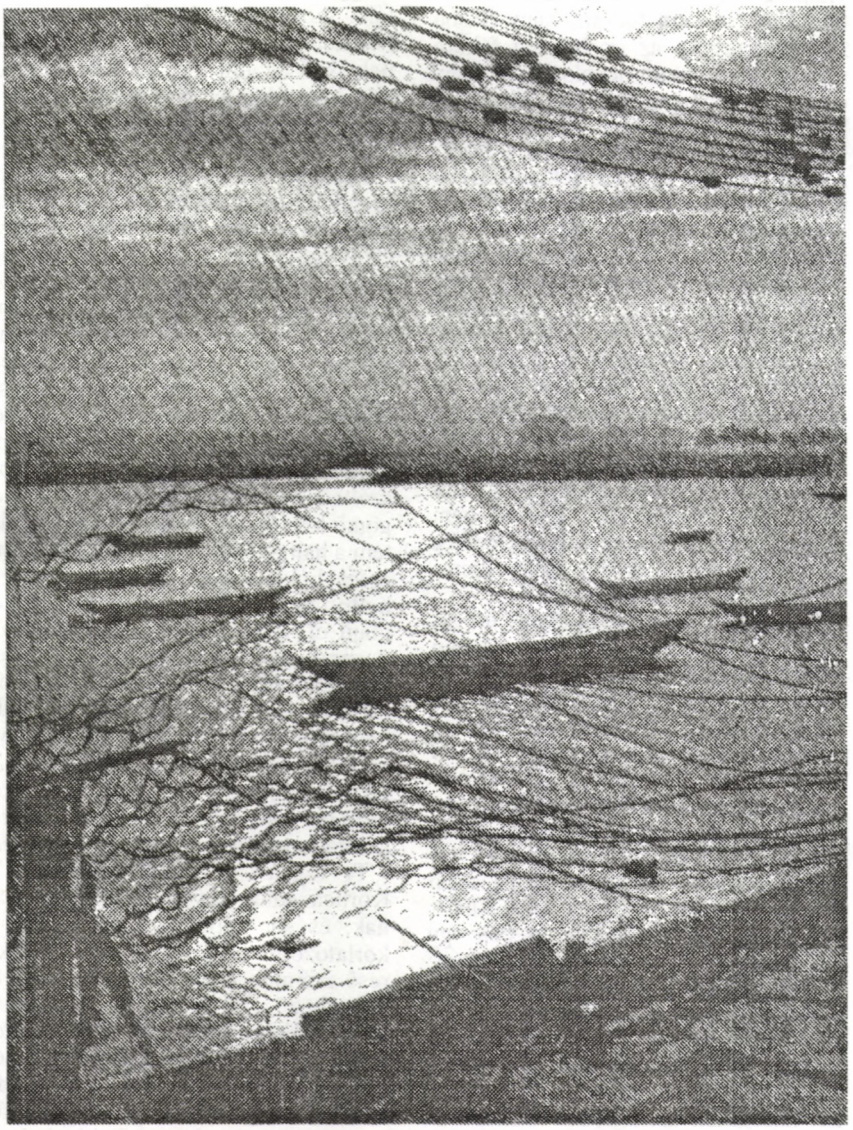



Bulányi György

Nem kötelező katolikusnak lenni...

1. Ma már nem kötelező

„Nem kötelező katolikusnak lenni, de aki katolikusnak vallja magát, annak hinnie és vallania kell, amit vallása tanít.”

A napokban fogalmazta meg ezt a mondatot számomra a katolikus egyház egy elkötelezett és nem jelentéktelen tisztet betöltő papi személye. Valamikor még tanítványom is volt Jézusban. Érthető a tétele, bár az is nyilvánvaló, hogy — a „katolikust” a maga vallásával behelyettesítve — bizony elmondhatja a fenti mondatot bármely más, keresztény vagy nem keresztény vallás képviselője is. Nem tudom — s ki tudja? —, mennyi vallás van a világon, keresztény meg nem keresztény. Így azt sem tudom, hány írásba foglalt, vagy — az írásbeliség fokára még el nem jutott népeknél — hány csak szájhagyományban élő hitvallást hirdetnek Bolygónkon. Mindenesetre hitvallások sokasága kívánja a bevezető mondatban említett felzárkózást a potenciálisan mintegy hatmilliárdnyi hívőtől. Ha volna e hitvallásokból mondjuk ötezer, akkor adva van édes mindannyiunk számára ötezer ilyen „kell”! A hitvallások ötezer egymástól különböző állítássorára vonatkozik ez a „kell” — lényegében ugyanazon tárgyban. Istenről, valamint Isten és ember kapcsolatáról készült többé-kevésbé különböző válaszok valamelyikéhez kell ragaszkodnunk, ha tagja akarunk lenni valamelyik vallási közösségnek. Bizony kell, hacsak nem akarunk érdeklődésünk ellenére vallási közösségen kívül, azaz a vallás szempontjából társtalanul maradni.

Ha tagja vagyok valamilyen művészeti vagy tudományos vagy gazdasági stb. társaságnak, ott alighanem kíváncsiak arra, hogy tárgyukban mi újat tudok mondani tagtársaimnak. Nem így a vallási társaságok esetében! Közel hatvanévesen lelkipásztori tapasztalataim alapján (államilag illegálisan) papírra vetettem, hogyan képzelem el Jézus ügyének hatékony szolgálatát. Válaszként erre vallásom legfelsőbb illetékes büntető hatósága összeállított számomra a fenti „kell” jegyében egy 12 pontból álló szöveggyűjteményt. Nem is tévedhetetlennek minősített hittételeket tartalmazott antológiája, hanem ennél kisebb rangú (tévedhetetlenségi fokú) szövegeket. Az alábbi záradékkal kellett aláírnom: „Mindezeket hűségesen megígérem és őszintén megtartom és sértetlenül megőrzöm, ezektől soha el nem hajlok sem a tanításban, sem akárminő módon, szóban és írásban”. Az aláírandó szövegeket vagy húsz évvel korábban fogalmazta meg a II. Vatikáni Zsinat. Hogy hazugság nélkül írhassam alá, kértem a szöveg-összeállító hatóságot, csatolják már hozzá a gyűjteményhez ezt a további és ugyancsak zsinati szöveget: „Az isteni törvény rendelkezéseit az ember a maga lelkiismeretében fogja fel, melyet tartozik hűségesen követni...” Baj lett a kérésemből: így nem kérnek szolgálataimból; megtiltják, hogy vallásom tagjaihoz nyilvánosan szólhassak. Vállaltam a bajt, és ragaszkodtam továbbra is pótszövegemhez. Miért ragaszkodtam? Azért, mert csak meggyőződésem, lelkiismeretem diktálta szövegeket akarok mondani embertársaimnak, a vallásomhoz tartozóknak is. Hazudni éppen tudhatnék, de hát nem akarok. Szentebb nekem a téma annál, hogy ilyesmire vetemedjem.

Néhány éve történt, amit most elmondok, egyik négynapos lelkigyakorlatunkon, melyet Balaton-felvidéki kicsiny házamban tartottam a Bokor tagjainak. Voltunk vagy húszan, éjszaka a tetőtérben bújtunk hálózsákjainkba, nappal miénk volt az előadó-„terem”, a kerti ebédlő, meg erdő, mező, ameddig a szem ellát. Este bemutatkozással kezdtünk s a megbeszélendő kérdések összeírásával. Másnap délelőtt szentmise, elmélkedés, reggelizés után beszéltem egy órát az Istenről: milyennek gondolom én őt. Előadás után elküldtem a hallgatóságot két órára magányos erdei bóklászásra: Gondolkodjatok a hallottakon, s visszajőve mondjátok majd el, ti milyennek gondoljátok őt! A résztvevők között volt egy első lelkigyakorlatozó is. A többiek már tizhúsz éve a Bokorban éltek, ki tudja hányadik (évenként szokásos) lelkigyakorlatuknál tartottak, s nem is csodálkoztak felhívásomon. Amikor két óra múltán visszajöttek, vallomásaiknak keretet adandó — gyertyát gyújtottunk („Ti vagytok a világ világossága!”). Körben adtuk tovább a szót egymásnak, és sor került az „első lelkigyakorlatozóra” is. Ezt mondta: „Istenkereső utaimon elkerültem már vagy tíz különböző társasághoz. Mindenütt megmondták, hogy mit kell gondolnom. Ti vagytok az első csoport, amely arra is kíváncsi, hogy én mit gondolok.” „Csak én tudok versemnek hőse lenni...”? — kérdezem Babitscsal. — Igen! — Micsoda önközpontúság! — mondhatná valaki. Lehet, de ilyennek vagyunk teremtve.

Nem kötelező katolikusnak lennem? Jó. Lehetek — mondod — buddhista is, vagy mohamedán. Nekem nem jó. Nem, mert katolikus a kultúrám. Ez a vallási anyanyelvem. Ennek szimbólumait, képeit, muzsikáját, szövegeit, kifejezésvilágát szoktam meg gyerekkorom óta. Itt vagyok otthon. Otthonomban miért nem gondolhatom, amit gondolok? Elűztök? Hova menjek? Másutt is azt mondják majd, amit itt: „Nem kötelező a hitünkön lenned, de ha itt akarsz maradni, akkor azt kell gondolnod, amit itt kell gondolni. Írd tehát alá: „Mindezeket hűségesen megígérem...” s a többi. Dehát nem tudom megígérni. Képtelen vagyok rá. Nem tudok mást gondolni, mint amit gondolok. „Ne gondolj a fehér elefántra!” Megpróbálod... és csak nem sikerül. Hessegesd el magadtól a hitellenes gondolatokat! Ez sem sikerül. Minél jobban akarnám, annál kevésbé. De nem is akarom elhessegetni. Nem, mert ezek az én gondolataim. S a gondolataim nélkül nem akarok élni, nem is tudok. Azok nélkül már nem is lennék az, aki vagyok. Tegnap még azt gondoltam, amit gondoltam. Történt azonban közben velem valami, s ma már mást gondolok. Értsetek meg, nem akarok sem hallgatni, sem hazudni! Beszélni akarok arról, amit gondolok! Beszélni olyanokkal, akiket érdekel a témám; az, ami számomra a legfontosabb. Az, hogy milyen is az Isten! Olyanokkal akarok beszélni, akiket érdekel az is, hogy én mit gondolok, s akikre kíváncsi vagyok, hogy ők mit gondolnak. Nem brosúrát felmondani tudásukra vagyok kíváncsi. Nincs számomra hely nálatok? Ha nálatok akarok maradni, kötelező azt gondolnom, amit megszabtok, hogy gondolhatok? Miért kell életem végéig felmondanom a leckét, ha megtanultam azt már fiatalságomban, de — Istentől gondolkodó lénynek teremtetvén — túljutottam azon. Nem azért, mert elfelejtettem a leckét. Továbbgondoltam.

Mindazonáltal áll és él az elvárás: Ha katolikus akarsz lenni... Nesze neked, emberiség! Nesze neked ember, akit Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett! Nesze neked, Isten, aki minden bizonnyal maga vagy az értelem! Aki az is vagy! Ez az ötezer kötelező „kell” — maga az abszolút értelmetlenség! Több is, rosszabb is, mert kitaszítja a körből éppen azokat,

akiket leginkább érdekel Isten s az ő Országa.

Életemből tizenöt évi küzdelmet vett igénybe, hogy igazoljam magam vallásom büntető hatóságai előtt. Igazoljam, hogy igazodom ehhez a „kell”-hez, miközben vallottam és meg nem tagadtam, hogy a lelkiismeretemhez még inkább igazodom. Még inkább, mert csak addig vagyok méltó az ember névre, és csak addig lehetek Isten gyermeke, amíg igazodom hozzá. Miért küszködtem 15 évet? Azért, mert meg vagyok győződve arról, hogy az ötezer különböző válasz mind téves, s egyes-egyedül a miénk az igaz? Nem ezért tettem. Ha ezért tettem volna, részese lennék annak, amit az előbb abszolút értelmetlenségnek állítottam. (Ha másutt nevelődöm, akkor más az igazság!?) Hát akkor miért tettem? Csak azért, mert valahol otthon akarok lenni. Nem tudok otthon nélkül élni. Én sem, más sem.

2. Tegnap még kötelező volt!

„Nem kötelező...” S még jó, hogy már nem kötelező! S még jó, hogy ma már ez mondatik. Még jó, hogy erre ma már mondhatok is valamit. Visszabeszélhetek! Az örök városban, a Santo Uffizio ódon palotájában ülök 1991 januárjában. Az asztal túloldalán a Szent Inkvizíció prefektusa, Ratzinger bíboros. Indoktrinál. Két ujjával megfogva reverendáját mondja: A rajtunk levő ruha mutatja, hogy azt kell tanítanunk, ami az egyház tanítása. Összeszedem minden bátorságom és válaszolok: Nem emberi személyeket, hanem magnókészülékeket kell a szószékre küldenie! Csak azért mondhattam, mert már 1991-et írtunk. Elődje, Torquemada, válaszomért spanyolcsizmát húzott volna rám, s kikínozta volna belőlem, hogy visszavonjam, amit mondtam. Jó esetben. De az is lehet, hogy azonnal máglyára küldte volna a megátalkodott eretneket.

Még jó, hogy nem kötelező katolikusnak lennem! Még jó, hogy idáig eljutottunk. Csak néhány évtizede, hogy a zsinatnak a lelkiismeretről szóló passzusa (zsinat előtt) még átkos liberalizmusnak számított. „A tévedésnek nincs joga arra, hogy hirdetődjék!” — mondtuk korábban inkább ostoba, mint szent elfogultsággal. A zsinatig a felvilágosodás egész irodalma ott volt a Tiltott Könyvek Jegyzékén (Index). Tilos volt nagyjából minden, amit érdemes elolvasni — írja valahol Szerb Antal. Még jó, hogy kemény kétszáz év késéssel ugyan, de csak tudomásul vettük az istentelen és egyházellenes felvilágosodástól megokosodva az emberi személyiség jogait. Még jó, hiszen ma is vannak még sokszáz millió hívőt számláló vallások, melyek nem jutottak el idáig. Ahol még mindig kötelező ilyen vagy olyan hitet vallani, ha biztonságban akarják tudni életüket.

Mi előbbre léptünk. De veszedelmes és nagyon is illetlen volna felednünk, hogy jó másfélezer esztendőn keresztül bizony kötelező volt katolikusnak lenni. Három századig se tartott kezdeti szabadságunk, amikor más volt még kötelező: tömjénszemet ejteni a császár istenségének oltáraira. De a milánói türelmi rendeletet követően hamarosan új türelmetlenség kezdődik: katolikusnak lenni lesz kötelező. Nem lehetett következmények nélkül Bizáncban ariánusnak lenni, ha a császár katolikus volt. Afrikában sem lehetett a légiók kardjába futás nélkül donatistának lenni, ha Karthagóban a püspök, Ágoston, katolikus és a császár barátja volt. A szász törzseknek sem lehetett szabadon ősgermán vallásuk isteneinek áldozni, ha egyszer Nagy Károly katolikus volt, és a pápa császárrá koronázta őt..., mert haddal — kereszttel és karddal — ment rájuk. Az ezredfordulón a magyaroknak is fel kellett hagyniok fehérló-áldozataikkal, meg a poharat Ukkon nevére kilöttyentésekkel, ha egyszer Géza fia Vajknak fejére tette Asztrik érsek a pápától küldött koronát. Keresztvíz alá kellett hajtani fejüket, ha életben akartak maradni; tanulhattak Koppány, Ajtony, Gyula, Vazul, Tonuzoba szomorú sorsából. Az albiak sem katharkodhattak, mert nemcsak a pápa, hanem szentek és misztikusok is biztatták Montforti Simont, hogy hányja kardélre e megveszekedett eretnekeket. A bogumilek sem bogumilkodhattak magyar felségterületen, Boszniában, mert Nagy Lajos királyunk hű fia volt egyházának és a pápának, s Istenért, egyházért, hazáért és mindazért, ami szent, kardélre hányta őket. Sajnos (?), nem sikerült mindet... s maradékukból lesznek a bosnyák muzulmánok, mert életben akartak maradni szegények. Nagy Lajos pedig örök üdvösségüket biztosítani akarván gyilkolta őket, hiszen Isten tudvalevően (?) csak azokat üdvözíti, akik felmondják a brosúrát. Melyiket az ötezerből?

Husz Jánosnak, Jeanne d'Arc-nak, Giordano Brunónak, Jakob Hutternek még el kellett égniök keserves kínhalállal a máglyán Konstanzban, Rouenban, Rómában, Innsbruckban a székesegyház tövében, mert bizony kötelező volt katolikusnak lenniök. Luther már megmenekült. De neki se termett volna babér és életben maradás, ha nem helyezi magát a szász választófejedelem fegyveres oltalma alá. Nálunk sem termett volna, mert alighogy kitűzte tételeit a wittenbergai dóm kapujára, II. Lajos királyunk hozta is már a törvényt követői ellen: Lutherani comburentur! Mert bizony kötelező katolikusnak lenni, ha nem akarunk Dózsa György mintájára roston sült eretnekek lenni. De Luther Márton tudta már, hogyan kell elkerülni a bajt. Meg kell győzni egy karhatalommal rendelkező fejedelmet arról, hogy most már nem azt kell gondolni, amit idáig gondolt, hanem amit az új hit tanít, a Lutheré. Hitújítónk ágyban, párnák közt halhatott meg ugyan, és nem a máglyán, de harmincéves háború, kiégett és megtizedelt Németország példázta, hogy bizony továbbra is kötelező maradt katolikusnak lenni, ahol Wallenstein fegyveresei masíroztak, másfelől kötelező lutheránusnak lenni ott, ahol Gusztáv Adolf az úr.

Miért válthatott az én valahavolt kedves tanítványom a ma divatos új katolikus szövegre? Másfélezer éven keresztül tudtuk — tévedhetetlen bizonyossággal! —, hogy a tévedőnek nincs joga arra, hogy életben maradjon. Tudtuk, hogy ha szabad megölni (Jézus engedélyezte nekünk?) a gyilkost, mennyivel inkább szent kötelességünk halálba küldeni az eretneket. Az bizony, mert a gyilkos csak mulandó földi életünktől foszt meg minket, de az eretnek a maga dögletes és téves nézeteivel örök üdvösségünket fenyegeti. Fenyegeti bizony, hiszen Isten pokolra vágja azt, aki az ötezerből nem az egyetlen igaz — és tévedhetetlenül igaz — eligazítást mondja fel neki az örök ítéleten arról, hogy kicsoda is az Isten, és miféle kapcsolatot tart fenn az emberrel.

Az istentelen illuminátusok hatására voltunk kénytelenek váltani, s e tévedhetetlenül biztos szövegünket lecserélni. Voltaire és Rousseau hatására, akik az emberi személy méltóságáról, annak jogairól, a véleménynyilvánítás szabadságáról meg a többiről kezdtek értekezni két-három századdal ezelőtt. Keményen védekeztünk ellenük. A század első felében még én is úgy tudtam, hogy nem mehetek be még egy református templomba sem, mert azzal elkövetem a „communicatio in sacris” súlyos bűnét. Egyértelmű szövegen nevelődtem. Abszolút világos lett számomra, mire befejeztem teológiai tanulmányaimat, hogy az ötezer brosúrából kizárólag a miénk az igaz. Gyengeelméjűnek gondoltam, aki ezt nem látja be. S ha nem volna az, és mégsem cseréli le vallását a miénkre, bár tudja, hogy nekünk van igazunk, akkor csak tisztességtelen ember lehet.

A gondolkodó katolikus teológusck e két század alatt sűrű sorokban lettek kiközösítettek (Loisy abbé a múlt századfordulón), veszítették el katedrájukat XII. Piusz idején (Congar), míg XXIII. János végre kinyitotta az ablakot, s a zsinat új lapot kezdhetett. Rehabilitálta az illuminátusokat? Csak úgy csendben. Megszüntette az Indexet — szabad immár tudomásul vennünk a miénkétől különböző gondolatokat. El is ítélte, hogy másfél ezer esztendőn keresztül tömeggyilkoltuk azokat, akik a lelkiismeretükre figyeltek brosúrafelmondás helyett? Úh, nem! Csak fogalmaztunk egy szép dekrétumot a lelkiismeretről. Gyakorlatban hátat fordítottunk tehát a múltunknak? Úh, nem! A zsinat befejezése után alig másfél évtizeddel, már uralkodásának második évében II. János Pál megtisztítja teológiai katedráinkat azoktól (Küng),

akik nem azt mondják, amit kell. Ratzinger bíboros nekem is megmagyarázta, hogy a lelkiismeret szabadsága nem azt jelenti, hogy katolikus teológusként mondhatnék mást, mint amit mondanom kell; s hogy mit kell, azt az ő hivatalától tudom meg.

Nehéz lenyelnie egyházunknak a II. Vatikáni Zsinat békáját. Fel kellene adnia azt a dédelgetett elképzelését, hogy van ugyan ötezer magát tévedhetetlennek gondoló brosúra, de azokból csak egy az igaz, a miénk. Sorsom összehozott jó féltucat bíborossal. Négyszemközti beszélgetésre is. Egy ilyen alkalommal próbálom egyiküket megértésre hangolni irányunkban, s hivatkozom azokra az áldozatokra, amelyeket a Bokor tagjai hoztak Jézus evangéliumának képviseléséért. Hallgatja, majd megszólal: „De kedves Atya, cselekedeteik a baptistáknak is vannak!" Mit jelent ez a mondata? Azt, hogy nem tagadja, hogy jószándékú társaság vagyunk mi. De az üdvösség nem ezen fordul, hanem azon, hogy valljuk-e az egyetlen és tévedhetetlenül igaz brosúrát. Kénytelen tehát eljárni velünk szemben, mert tiszte arra kötelezi, hogy legalább a katolikus egyházon belül megvédje tisztán az igaz hitet, mert hát az üdvösség mégis csak azon fordul, hogy mi a hitünk vallott tartalma. S ez esetben még valami viszonylag tisztát — akármilyen ostobát is! — feltételezek róla. Ha ezt nem feltételezném, akkor ezt kellene gondolnom róla: „Én abból élek, hogy az ötezerből ezt a szöveget védelmezem. Ezért fizetnek. Ezt kívánják tőlem a felettes egyházi és állami hatóságok: a létünket biztosító megegyezések és a Vatikán keleti politikája."

Congar beszélt, írt egyszer arról, hogy évtizedek, évszázadok kellenek ahhoz, hogy egy zsinati tanítást az egyház képes legyen ténylegesen recipiálni. Magyarul: aszerint gondolkodni és aszerint cselekedni, amire egy zsinat eljutott. Tizenöt évet kellett harcolnom azért, hogy a 13. pontot a lelkiismeretről beírhassam a 12 közé. Nincs már további 15 esztendőm ahhoz, hogy kiküzdjem, hogy ezt a 13. pontot prédikálhassam is a szószékeken. Beírhattam a 12 pont közé, de ez nem azt jelenti, hogy hirdethetem is templomainkban. Nem kötelező katolikusnak lenni, de ha valaki ilyenként szólni akar köreinkben, csak azt mondhatja, amit mondania kell.

3. Előfeltevés fogságában: csak mi kaptunk kinyilatkoztatást

A vallásokat is emberek menedzselik. Emberek, nem is rosszabbak, mint a többiek. Nem is feltétlenül butábbak. Miért erőszakoskodnak, amikor módjuk van rá? Minek képmutatóskodnak türelmet, amikor nincs módjuk erőszakoskodni? Julianizmusról beszélt az elmúlt évtizedekben egy jeles lengyel gondolkodó: az egyház ma a kommunistákkal szemben a szabadságot követeli és képviseli, de tiszteletben fogja-e tartani mások szabadságát, ha elmúlnak feje fölül a nehéz idők — kérdezte. (Julianusz aposztata császár idejében szabadságot követelt, s annak halála után újra vallási türelmetlenséget mutatott az egyház.) Miért fojtogatják a jószándékú embereket? Kénytelenek, mert foglyaik előfeltevéseiknek. Annak, hogy nem tehetnek másként, mert kinyilatkoztatást kaptak, s a hűség e kinyilatkoztatáshoz kötelezi őket a ragaszkodásra. Istentől forró dróton kapott hittartalmakhoz ragaszkodnak. Nem engedhetnek belőle. Ha engednének, létük alapját húznák ki önmaguk alól. Megszűnnék azonosságuk: őrizői a közvetlenül Istentől kapott hitletéteménynek.

Toynbee az emberiség alapvető bűnének mondta az önközpontúságot. A vallásokét. Mindegyiküknek vallja, hogy kinyilatkoztatást kapott, s egyedül ő kapta azt. A többi vallásnak is lehetnek szent könyvei, azokban sok jó és okos gondolat lehet, de azok nem kinyilatkoztatás eredményei. Azok csak — ám nagyon jószándékú, esetleg bölcs és szent — emberek művei. Kinyilatkoztatásnak ezzel szemben egyedül ő van birtokában. Ki? Az ötezer vallás közül akármelyik. Egy a sok közül, s a többi nem. Toynbeet lehet nem olvasni. De amit Toynbee mond, benne van a levegőben. Előbb-utóbb köznyilvánvalósággá válik, s akkor már lehetetlen lesz szóba nem állni vele. Lehet késleltetnünk a folyamatot, ahogyan az emberi személy jogaival tettük. Kétszáz év késéssel is lehet, meg idejében is lehet valamit tenni. Kevesebb a kár, ha idejében szembesülünk embertársaink gondolataival. A késés rendre botrányos, és presztízsveszteséggel is jár. Tömegesen termeli a vallástalan embereket. Lehetne másképpen is, mint eddig. Brosúra-ismételgetés, presztízsápolgatás nélkül. Lehetőség volna arra is, hogy használjuk eszünket, amit Istentől kaptunk.

Kinyilatkoztatás. Mit is jelentsen a vallások körében e szó? Csak annyit, hogy Isten megszólítja az embert. Egyszer, egy darabig és aztán soha máskor, soha többet! — Minden tévedhetetlenségi igény nélkül kezdek gondolkodni a témán. Lehetséges, hogy Isten évmilliókon vagy évezredeken keresztül nem szól az emberhez? Csak néhány ezer évvel ezelőtt szánta rá magát? Odáig mit csinált? Odáig nem voltunk fontosak neki? Most mit csinál? Most, mondjuk egyfolytában kétezer év óta? Már megint visszavonult, és nem szól, és magunkra hagy? Miféle valaki ez az Isten? Valamirevaló ember folyamatosan törődik azzal, akit szeret. Ha Isten szeret minket, hogyan érheti be azzal, hogy egyszer szól, aztán sem előtte, sem utána? Nem oda Buda! Ilyen Isten nincs! Isten — csak olyan van, aki folyamatosan szeret, folyamatosan gondot visel, folyamatosan szól. Nem lehet rosszabb, mint bármelyik szülő, aki folyamatosan törődik gyermekével.

Könnyen felelnek a vallások ezekre a kérdésekre. Ezt mondják: a teremtés nemcsak teremtés. Isten nemcsak teremti, hanem folyamatosan fenn is tartja a világot, és gondot is visel rá. Nincs baj a szeretetével. Nincs, mert Isten gondoskodásának két zsebe van. Az egyikben van a rendes gondoskodása. Ez nyitott, ebből folyamatosan folyik szeretete irántunk. De mivel Isten látja, hogy ez a folyamatos gondoskodása nem elegendő, ezért kinyitja a másik zsebét, amelyben a rendkívüli gondoskodás lapul. Rendkívüli eligazítást ad belőle, hogy kisegítse a kátyúból az emberiség szekerét. Ez a fajta rendkívüli gondolkodás történik csak egyetlen ízben. A keresztény tanítás szerint nagyjából az Ábrahámtól Jézusig tartó folyamatban. Ez egyszer s aztán soha többet. Csak világvégkor, a történelem befejezésekor folytatódik, de ott be is fejeződik, amikor a végtörténés igazolja, hogy úgy vannak a dolgok, ahogy az egyetlen-egyszer-volt kinyilatkoztatásban Isten közölte velünk.

A válasz talán-talán megmenti Isten becsületét. Azért csak talán, mert ma, a tőkés társaságok világuralma idején alighanem megintcsak jó volna, ha megpróbálná kiragadni a szekeret a kátyúból. Viszont semmiképpen sem segít az önközpontúságon. Mivel igazolom, hogy én kaptam kinyilatkoztatást, te pedig nem kaptál? Sehogy. Hiszek benne. Mivel igazolod, hogy te kaptál kinyilatkoztatást, én pedig nem. Sehogy. Hiszel benne.

Nem lehetne tartalmi jegyek alapján megkülönböztetni a rendkívüli zseb tartalmát a rendes zsebétől? Mást se csinálnak a vallások alapvető hittanjai (fundamentális teológia), mint hogy erre igyekeznek. Mire jutnak? Megállapítják, hogy a kinyilatkoztatás címén birtokunkban levő szövegek sugalmazott szövegek. Olyan szövegek, amelyeknek két szerzőjük van. Az egyik a szent emberi szerző, aki leírta a szöveget, a másik pedig az Isten, aki írás közben sugalmazta az emberi szerzőt. Ez a sugalmazás szavatolja a szöveg isteni eredetét. Olyan rangot kölcsönöz neki, amilyennel más, még oly igaz szöveg sem rendelkezhetik. Valóban szentírás, és egyedül az.

S ez megoldás? Semmiképpen sem. Mindegyik vallás állítja ugyanezt a maga szent szövegéről. Minek az alapján állítja? A hite alapján. A buddhista kezébe veszi a keresztény szentírást, meg-megdicséri annak egyik vagy másik megállapítását, mert azok egyeznek a maga szent szövegével, a kinyilatkoztatással. A keresztény kezébe veszi Buddha benáreszi beszédét, meg-megdicséri annak egyik-másik megállapítását, mert az megegyezik a maga szent szövegével, a kinyilatkoztatással.

Lehet, hogy történt kinyilatkoztatás, s így birtokunkban is van valami kinyilatkoztatott szöveg, de nem érte el a célját. Nem jutottunk többre vele, mint Isten másik zsebével, rendes és folyamatos gondoskodásával. Ellenkezőleg: ha lehet, még türelmetlenebbek lettünk egymással szemben; új indítékot kaptunk általa türelmetlenségünkhöz. Ez a malom nem megy. Ha az én, a te, az ő hitéből akarunk kiindulni, nincs mód rendet teremteni. Csak türelmetlenkedni van lehetőségünk. Így: Kötelező katolikusnak lenned, különben megöllek! Nem kötelező katolikusnak lenni, de az igazságnak nyilvánvalóan én vagyok a birtokában, s nem te. Ötezer különböző vallási csoport füstöli a többi orra alá ezeket a tételeket. S ha ma inkább csak a második, a szelídebb változatot mondjuk is, a jelenkori történelem mutatja, hogy ezek a tévedhetetlen igazságbirtoklások csak acélozzák kardjaink élét, meg rakétáinkat is sikeresebb becsapódásokra ösztönzik. Boszniában éveken keresztül folyt a gátlás nélküli egymást gyilkolás. Három csoport gyilkolta egymást. Mindegyiknek egy és ugyanaz az édes anyanyelve. A három csoport három tévedhetetlen valláshoz tartozik. Az ortodox szerbek úgy tudják magukról, hogy ők Isten választott népe, s ezért „Ubi serbus, ibi Serbia...” A muzulmán bosnyákok tudják, hogy Allahnak egy prófétája van csak, Mohamed. A katolikus horvátok is tudják, hogy nyilvánvalóan ők tartoznak az egyedül üdvözítő egyházhoz. A II. Vatikáni Zsinat óta azt is tudhatják, hogy peremjelenségekként a többi vallások is az egyházhoz tartoznak: az ortodoxok anonim katolikusok, a mohamedánok anonim keresztények. Mindez nem zavarta őket a gyilkolásban. Acélozta őket.

Ideje volna rendbe tenni a dolgokat. Kikapcsolni a tömeggyilkosságokat az emberiség életéből. Megszüntetni a vallások tömeggyilkosságokat ösztönző erejét. Eltávolítani azokat a fogalmakat, amelyek csak arra jók, hogy igazolják: magasabb rendű vagyok nálad. Mit tehetünk? A kályhától kell kiindulnunk! Mit jelent ez? Tegyük félre, hogy mit hiszek, mit hiszel! S induljunk ki a tapasztalásból! Abból, hogy van a vallásos ember. Tartozzék bár akármelyik vallási közösséghez, úgy gondolja, hogy van Isten. Azt is gondolja, hogy ez az Isten tanítja őt, törődik vele. Ez két tételt eredményez. Az egyik: Isten a maga természeténél fogva kinyilatkoztatást — az embernek eligazítást — adó lény. A másik: az ember a maga természeténél fogva kinyilatkoztatást — Istentől jövő eligazítást — felvevő lény. S ez tapasztalás eredménye? A vallásos emberek esetében igen. Az ateisták mondhatják ugyan, hogy mit sem tudnak Istenről, s arról, hogy kinyilatkoztatást adás és azt kapás viszonyában volnának vele. Vannak színvakok, de emiatt még nem kell tagadni a színeket. A süketek miatt sem a hangokat. Az ateisták bejelenthetik érdektelenségüket gondunk iránt, ha úgy akarják. Lehet, hogy egyszer felénk fordulnak. Ha majd valami érdemeset látnak tőlünk. Amire érdemes odafigyelniök.

A vallásos ember gondolkodik Istenről, kutatja Isten akaratát, felelősnek érzi magát Isten előtt tetteiért. Kapcsolatban, párbeszédben van vele. Lelkiismeretén keresztül hallja, hogy szól hozzá. Az emberiség minden kinyilatkoztatás-élményének ez az alapja. Megszüntetjük ezzel a „két zseb” teóriát. A gondviselés maga a kinyilatkoztatás. A kinyilatkoztatás maga a gondviselés. Kihúzzuk ezzel a talajt az önközpontúság alól. A vallást honi, közös emberi talajra hozzuk. Eleve nem lehetek különb információk birtokában, mint te. Eleve nem lehetsz különb információk birtokában, mint én. Megteremtjük vele a tisztességes versenyszituáció alapját. Az olimpián nincs olyan adu, hogy fekete a bőrszínem, 180 cm feletti a testmagasságom, kék a szemem, szemölcs van a bal lapockámon. Csak a teljesítményem számít. Nobel-díjat sem osztanak a fenti tulajdonságok alapján. Teljesítenem kell, ha elismeréshez akarok jutni. A vallások mind magukat rakják dobogóra. Mind aranyérmes, és mindegyik maga osztja magának az érmet.

A vallásközi párbeszéd korát éljük. Nincs párbeszéd, amíg nem egyenlő esélyekkel akarunk ringbe szállni. A tévedhetetlenek párbeszéde siketnémák párbeszéde. El sem kell kezdeni. (Egyszer elkövettem ezt a hibát: Lékai bíboros, a budapesti inkvizíciós bíróság elnöke a második tárgyalás során kijelenti, hogy — bár dialógusra hívtak — itt dialógusról nem lehet szó, mert ő s a többi bírák hivatalból képviselik az igazságot. Azonnal fel kellett volna állnom. Miért is nem tettem? Semmi sem lett volna rosszabb tőle...) Van értelme az ilyesminek: „Szívesen beszélgetek más vallások képviselőivel, de azt azért nem adhatom fel, hogy...”? Ezután következnék az önközpontú szöveg. Az, amiből nem engedhetnek a vallások. Engedhetnének, csak el kellene veszíteniök „hamis azonosságukat”. Mi ez a hamis azonosság? A kiváltság! Az a kiváltság, amelyben maga Isten részesítette volna őket, ha volna ilyen Isten. De nincs! Isten nem a kiváltság Istene. Nem lehet rosszabb, mint mi. Szüleimnek nem volt kiváltságos gyermeke. Amikor anyánkat cukkoltuk, hogy vallja be: hetünk közül ugye, hogy a Livi, a Gyurika a legkedvesebb neki, kedvesen, nyugodtan tiltakozott. Esetleges rokonszenvein felülemelkedve mondta: nekem mindegyik egyforma. Erkölcs kérdése volt ez számára. Erkölcstelenségnek tekintette volna a különbségtevést. Tudta, hogy nagyon fájt volna a másik hatnak, ha kiemeli közülük a hetediket. Az Isten hangja volt ez benne. Isten nem lehet rosszabb, mint az ember. Istennek nincsenek kiváltságoltjai. Nem szerethet téged jobban, mint engem. Engem sem, mint téged. Kiszemeltjei, kiválasztottai lehetnek? Mindannyian azok vagyunk. S akik megfelelünk várakozásainak, azok a hitvallók, a hűségesek... egészen a Golgotáig.

Hogy miként háborodik fel ezen a szövegen a buddhista, a mohamedán, nem találgatom. Hogy miként háborodik fel ezen a keresztény, abban inkább otthon vagyok. Így: „Ez aztán már tényleg több a soknál. Elfelejted, hogy Isten elküldte hozzánk Fiát? Hogy Benne van a megváltásunk? A keresztényeké és mindenkié is? Leszállítod Isten egyedül üdvözítő egyházát azoknak a vallásoknak a szintjére, akikhez Isten nem küldte el a Fiát? A pogány és törzsi vallások szintjére...?” — Nem folytatom. Meg vagyok győződve, hogy hasonló sértettségről árulkodó felháborodásokra képesek az összes többi vallások is. Pl.: „Egy szintre akarsz helyezni bennünket a tömeggyilkosságban és a világ kirablásában éllovas keresztényekkel...?” Ezekről a szövegekről kell leszoknunk, ha élni akarunk e Földgolyón. Az atlétika elkötelezettjei miatt nem kell elpusztulnia az életnek, mert ők elfogadják, hogy csak kiváltságok nélkül szállhatnak ringbe egymással. A tudósok is elviselik, hogy az fedez fel valamit, aki képes rá. A művészek is, hogy azé az elismerés, aki közönségre talál. Egyre több és több területen kezdünk meglenni kiváltság nélkül. A vallások még nem ismerik a fair play-t. A vallások még képtelenek asztalhoz ülni egymással. Csak udvarias szavakat mondanak egymásnak, ha mégis leülnek. Nem azt, amit gondolnak.

Istent senki sem sajátíthatja ki magának. Isten mindenkihez tartozik. S ha van köztünk, aki kedvesebb Neki, ez azon fordul, hogy mit teszünk le érte az asztalra. Ha pedig elsőségre vágyunk a vallások versenyében, annak sincs akadálya: mutassuk meg cselekedeteinkkel, hogy tőlünk több telik... több, mint az egyéb vallásokhoz tartozóktól. Az öndicséret mindig büdös. De igenis koncentrálhatunk arra, hogy optimális vevői legyünk az isteni üzenetnek, s hogy teljesítjük a mennyei Atya akaratát. Becsületet szerezhetünk magunknak és vallásunknak. Csakúgy, ahogy a sportolók is: maguknak is, nemzetüknek is.

Az ateizmus — vallástermék. Elvettük valakiknek a kedvét azzal, ahogyan Istent „szerettük”. Visszaadhatjuk nekik a kedvet ahhoz, hogy újra legyen istenkapcsolatuk.

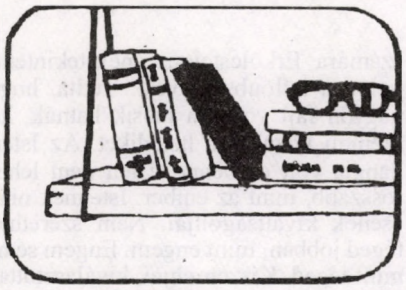

A cenzúrázott Jézus

Az Újszövetség szociológiája (III. rész)

3. A proletártalanítás következményei

3.1. A feldolgozatlan kanonizálás

Furcsa, mennyire érdektelenül viselkednek a keresztények hitük történeti eredetét illetően, holott vallástörténeti unikumként védelmezik azt. Túlságosan is gazdag egyháztörténelmet fejlesztettek ki, ugyanakkor *az ÚSZ történetét homályban hagyják,* mintha félnének, hogy e homály megvilágítása megrendíthetné hitük biztonságát. Bár az ÚSZ az antik világ legjobban kutatott könyvei közé tartozik, de csak mint kész termék; továbbra is magyarázat nélkül marad az a hosszadalmas *folyamat*, amely e termékhez vezetett. — Erre vonatkozó kutatásunkat három alaptémára korlátozzuk.

3.1.1. A kanonizáció történelmi homálya

Áthatolhatatlan homály fedi az ÚSZ-nek mint szentírásnak a keletkezését. Becsületesebb dolog ezt a homályt tárgyilagosan beismerni, mint teológiailag átsuhanni rajta. Talán sosem ébredt volna föl a keresztények érdeklődése e történet iránt, ha kívülállók újból és újból föl nem keltették volna.

Közülük az első, a gazdag és művelt *Markion* hozta egyáltalán működésbe a kanonizációt *150 körül* azzal, hogy csak *egy* evangéliumot — jellemző módon Lukácsét —, viszont 10 (páli) levelet látott el tekintéllyel; olyan válogatás ez, amelyben a felső rétegek „traktátusok” (jámbor értekezések) iránti előszeretete tükröződik.

Markion kánonját az egyház elvetette, de immár maga vette kézbe a kanonizációt. Kemény pártharcoknak kellett lejátszódniok, mert *csak 367-ben* tudta rögzíteni máig érvényes terjedelmében az ÚSZ-et Atanáz, Róma akkori püspöke (bár egyes vonatkozásokban még kb. 500-ig vitatott maradt). Ettől kezdve örvendhetett az egyház a biztosított tulajdonnak, és mint minden örökös, *kitért e tulajdon története elől*. A régi paraszti vallásosság felfogásának megfelelően kedvezőbbnek tűnt számára homályban hagyni a hit gyökereit, mint feltárni ezeket. Csak a felvilágosodás teológusai merészeltek „emberek által embereknek írt könyvet” látni az ÚSZ-ben (J.G. Herder, H.S. Reimarus, J.S. Semler). A kánon problematikája ma sem megoldott.

Egyébként gyakorlatilag nézve a kanonizátorok *megoldhatatlan feladat* előtt álltak: aligha ismerték az őskereszténység *teljes irodalmát*, s még ha ismerték volna is, már számukra is lehetetlen lett volna helyreállítani az *eredeti szöveget*, amint ezt a Mk-záradék példázza.

Mindazonáltal igazságosnak kell lennünk: a hiányosságok nem szüntetik meg *a kanonizálás jogát*. Az ember ősigényei közé tartozik, hogy eredeti dolgokat megőrizzen, és hol jelentkezzék ez az igény hatalmasabban, mint az arra való emlékezésben, hogy valakik újra „felfedezték” Istent. (Ezért aztán az „emlékezés” is az ÚSZ kulcsszavai közé tartozik.) Csak a szentírások történetiségét is el kell ismerni.

3.1.2. Visszaélés a sugalmazással

A kanonizátorok vallási komolyságát bizonyítja, hogy a megoldhatatlan feladat megoldásában Istenre hivatkoztak; ebben az ÚSZ késői szerzőit követték, akik „inspiráltaknak” tartották magukat (2 Tim 3,16). De attól a veszélytől, hogy az inspiráció *kritikátlan áldozataivá* válnak, a vallásos szerzők sincsenek megvédve; ellenkezőleg: a szentírások közelében annyira megnő ez a veszély, hogy csak a próféták képesek legyőzni, az intézmények viszont állandóan áldozataivá lesznek.

A keresztény vallás sem menekült meg ettől a veszélytől: *már az ÚSZ-ben elnyomta a tapasztalatot az inspiráció javára:* 2 Pt 1,20 lebunkózza a felébredt kritikus tudatot *(idia epilüsis* = saját magyarázat), amikor az inspirációt — amely eddig csak a szövegre vonatkozott — most annak értelmezésére is kiterjeszti (ezzel csak folytatja a Pál által megkezdett vonalat; már ő is „szószerintiségre” kötelezte olvasóit, 1Kor 15,2).

Leginkább a szövegek bizonytalanságán mond csődöt az inspiráció teológiája. *Az újszövetségi szövegkutatás* legfontosabb eredményei a következők: 1. Az ÚSZ egyetlen kéziratának eredetije sem áll rendelkezésünkre. 2. Csak kevés kézirat tartalmazza a teljes ÚSZ-et. 3. Minden kéziratban megtalálhatók azon helyek szándékos megváltoztatásának nyomai, amelyeket elfogadhatatlannak vagy kényelmetlennek tartottak, és azon helyeké, amelyek egy kedvelt tantétel „bizonyítékát” viszik bele a szövegbe. 4. A szövegváltozatok számát (a 140 000-es szóállomány mellett) 100 000-re becsülik (átlagosan a kb. 8000 mondat mindegyikére több mint egy tucat jut). 5. Az egyház az újkor kezdetéig súlyos büntetésekkel fojtotta el az ÚSZ szövegének bizonytalanságára vonatkozó információkat.

Az inspiráció abszolút voltának feladását Galilei óta követelte a történelem, de csak a II. Vatikáni Zsinatnak sikerült rést ütnie a falon, noha nem hagyható figyelmen kívül, hogy a zsinat a régi inspirációs tant is megismételte.

3.1.3. A kánon politikai funkciója

Amennyire kételkedni kell abban, hogy a kanonizáció általános történetének homálya valaha is megvilágosodik, annyira remélhetünk abban, hogy a szociáltörténet segít ezen a hiányosságon. Csodával lenne ugyanis határos, ha a kanonizátorok szociális helyzete nem csapódott volna le vallási döntéseikben is.

Az első megközelítési lehetőséget *a kanonizátorok szociális eredete* kínálja: magas képzettségük azt mutatja, hogy valamennyien a társadalom felső rétegéből származnak (Origenész, Alexandriai Kelemen, Jeromos).

Hogy mennyire pártosan vetették be képzettségüket, mutatja a kétféle mérték, amellyel egyes írásokat elfogadtak vagy elvetettek; a kétféle mérték azonban nemcsak az írások, hanem *az emberek „két osztályát” is jelzi;* a teológusok elfedik ezt a tényt, amikor „gyülekezeti igényekkel” igazolják a kanonizálást; az 1Kor és a Jak is mutatja a gyülekezet két osztályra tagozódását. A „gyülekezeti igény” az ideológia, az osztályérdek a realitás.

Ez az érdek tükröződik a *rétegspecifikus irodalmi formák* mennyiségi részesedésében. A felső rétegek reflexió iránti előszeretetének megfelelően (az ÚSZ favorizált részében 21 írásból) 17 „levél” műfajú, s közülük a legtöbb inkább értekezés. Az ókeresztény irodalom minden apostolnak szentelt egy „történetet”; ezek közül csak az apostol-„fejedelmekét” kanonizálták. Ugyanígy az igazságos jövőről mesélő sok apokalipszis közül is csak egy tudott „befurakodni” az ÚSZ-be. A sajátos kora keresztény elbeszélésforma, az evan-

gélium csak négy változatban tudott bekerülni (pl. a négy égtájra történő hivatkozással...).

A mennyiségi szempontnál világosabban különbözik a két íráscsoport *az elbeszélés rétegspecifikus módja* tekintetében. A kiküszöbölt (de fennmaradt) irodalom gondtalanul, hosszasan és lomhán, gyakran túlozva mesél botrányokról; a kanonizált irodalom, ha egyáltalán beszámol ilyenekről, szigorúan igazodik a felső réteg lukácsi–heideggeri normáihoz: „Szigorúság a megfontoltságban, gondosság az elmondásban, takarékosság a szavakkal.”

Legalábbis egyoldalúnak mutatkoznak a kanonizátorok, amikor *elvetik az őskeresztény „nőirodalmat”*. Az ÚSZ-et férfiak írták, férfiak válogatták, férfiak szerkesztették. Ugyanakkor számos, női név alatt fennmaradt, kánonon kívüli evangéliumot ismerünk (Mária, Éva, Mária Magdolna).

A kanonizált irodalom felső rétegekre jellemző volta *egységes szerkesztésével* vált teljessé. Ha megfontoljuk, hogy az ÚSZ-et legalább 15, különböző műveltségi szintű szerző írta és különböző szövegfajtákat tartalmaz (evangéliumok, levelek, egyháztörténet, apokalipszis), akkor a nyelvhasználat statisztikailag bizonyítható egységessége csak azzal az energikus szerkesztésel magyarázható, amelynek szociális tendenciája félreismerhetetlen. Az ÚSZ nyelve nem a kor hétköznapi görögje, ahogy azt ismételten állítják, hanem az Apokalipszis jellemző kivételével *a kortárs felső rétegek irodalmi görögje*.

Nem igaz tehát, hogy a kanonizátorok csak „fölülről” legalizálták, ami „alulról” növekedett, s hogy egyházi „körök” a kanonizálással csak „felelősséget vállaltak a széles tömegekért”. Hogy kiknek az érdekében dolgoztak, azt elárulja már Órigenész, amikor a kanonizátorokat „jó bankárokhoz” hasonlítja.

3.1.4. Ideiglenes zárszó

Ha Jézust tartjuk a keresztény hit kritériumának, akkor úgy kell olvasnunk az ÚSZ-et, ahogyan ő olvasta az ÓSZ-et: kritikusan, azaz nem dogmatikusan. Ő is szerette népének „szentírását”, de mindig különböztetett „Isten szava” és annak manipulációja között (vö. Mk 10,5). Nem szorul bizonyításra, hogy idegen volt tőle a szó szerinti inspiráció. Még kevésbé vezethető le tanításából az önálló gondolkodás tilalma — a Szentírásra vonatkozóan sem. Ellenkezőleg (vö. Lk 12,57).

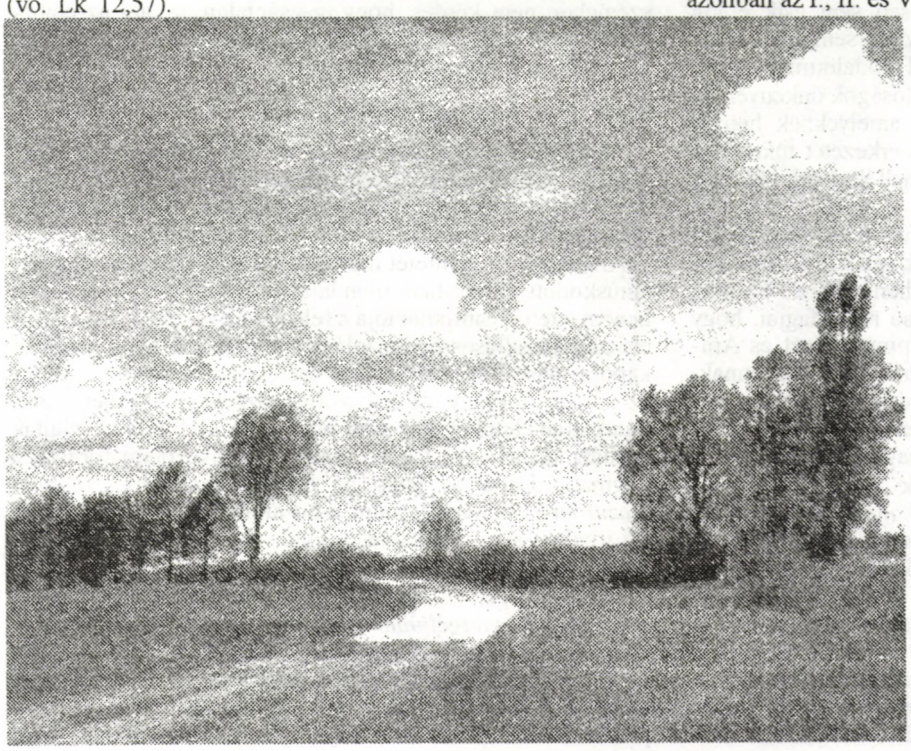

3.2. A felső rétegekre jellemző irodalompolitika

A teológusok eddig még alig foglalkoztak azokkal az érdekekkel, amelyek a kánoni és nem-kánoni irodalom megkülönböztetéséhez vezettek; pedig „érdekek, és nem eszmék határozzák meg az emberek cselekvését”, ahogy Max Weber mondja. Ezért kísérletet teszünk arra, hogy konkrétan felmutassuk ezeket az érdekeket.

Kísérletünket három olyan újszövetségi iratra korlátozzuk, amelyek mintául szolgálhatnak *a kanonizátorok mind teológiailag, mind szociológialag kérdéses tendenciáinak* kimutatásához: nevezetesen hogy kedvezzenek a konformista iratoknak (amilyen az ApCsel), elhárítsák az *újító* iratokat (amilyen a Jakab-levél) és elnyomják a *lázadó* iratokat (amilyen a Jelenések könyve). Mindhárom példa azt teszi kézenfekvővé, hogy a kanonizátorok számára a magasabb rétegek irodalom-fogalma volt mértékadó. (A felső réteg irodalom-fogalmában döntő szerepet játszik az „esztétika” mint a „szépről” szóló tan. A „szép” mint „jólsikerült” kiválóan alkalmas arra, hogy elkendőzze a realitást, és ez mindenekelőtt azt jelenti: a hatalmi viszonyokat.)

Ebben a fejezetben *R.K. Merton szociális alkalmazkodási elméletét* vesszük tájékozódási pontul. Eszerint csak *négyfajta alkalmazkodás* létezik annak megfelelően, hogy valaki igenli (+) vagy tagadja-e (–) társadalmának kulturális céljait és az odavezető intézményesített utakat; ezzel szemben csak *egy lehetőség van az ellenállásra:* a fennálló célokat és utakat tagadni, és helyükbe újakat állítani (±). Ezek:

		Célok	Utak
I.	Konformizmus	+	+
II.	Innováció (újítás)	+	–
III	Ritualizmus	–	+
IV	Érdektelenség	–	–
V.	Lázadás	±	±

A gyakorlatban ezek a lehetőségek *a politikai hatalmi viszonyokat tükrözik,* mivel minden társadalom általánosan hozzáférhetőnek nyilvánítja ugyan a céljait, az odavezető utakat azonban reálisan csak rétegspecifikusan nyitja meg. Ezt a sémát az irodalompolitikára is alkalmazni lehet. Itt azonban az I., II. és V. lehetőségre korlátozzuk figyelmünket.

3.2.1. A konformista irodalom felvétele

Jézusnak az evangéliumokban olvasható nyomorúságos vándorlásaihoz képest bizsergető ingerként kellett hatnia a korai keresztényekre, amikor egy szent könyvben egy kalandos világról olvashattak (pl. Pál hajóútja Rómába, Csel 27,1–28,16). Meglehet, Lukács csak ugródeszkának használta ezeket a történeteket a vallási szónoklatokhoz. A szociológust azonban bizalmatlanná teszi, hogy a teológusok csupán e reklámozás tartalmára irányítják tekintetüket, anélkül hogy ügyelnének szociális szándékára. Lukácsi módon melyik réteget lehetett a leginkább megnyerni a vallás számára?

Az alsó rétegek eleve kiesnek; nem értek rá ilyen vastag könyveket olvasni, ha egyáltalán tudtak olvasni. Kézenfekvő, hogy Lukács azt a réteget tartotta szeme előtt, amely az antik világban elkezdte történetekben feloldani a történelmet: a vagyonos

osztályt. *A lukácsi egyháztörténetet szinte a felső rétegnek teremtették.* Lukács példaszerűen mutatja be ezt az új vallás vezetőjén. Úgy ábrázolja Pált, mint aki egy közülük: tájékozott, ügyes beszédű, a bírósági ügyekben jártas, kiváltságaihoz ragaszkodó, kapcsolatait kihasználó, beolvadásra kész. Nem esik már szó halászokról és pásztorokról, épp hogy egy-két szó a proletár Jézusról. Engedékenység, békülékenység lesz az új vallás jelszava.

Lukács konkrét útmutatást ad olvasóinak arra, hogy *kapcsolataikat különösen jogi ügyletekben használják ki:* Csel 23,16–22! Csodálkozva kérdezhetjük, hogyan hagyhatták meg a kanonizátorok ezt a jézusidegen krimi-betétet, ha a házasságtörő asszony jézusközeli történetét bátran kihagyták.

A felső réteg vallásos tagjaként az ember — a szekularizált rómaiakhoz hasonlóan — *„beszédek” révén érvényesül;* ezek teszik ki a lukácsi egyháztörténet jó egyharmadát. A keresztény misszionárius ugyanúgy fogalmazza meg beszédét a hatalmasok előtt, mint az ügyvéd Tertullus; ő is hízelgéssel kezdi:

Tertullus	Pál
Főméltóságú Felix, mélységes békét élvezünk általad, és sok minden jobbá lett e nép számára. Ezt mindig és mindenütt nagy hálával ismerjük el. De hogy ne kelljen téged hosszabban fárasztani, kérlek, jóságodban röviden hallgass meg minket. (Csel 24,2–4)	Agrippa király, boldognak tartom magam, hogy ma előtted védekezhetem mindazon ügyekben, amikkel a zsidók vádolnak engem, különös tekintettel arra, hogy te a zsidó rendelkezések és vitás kérdések ismerője vagy. Ezért kérlek, türelmesen hallgass meg engem. (Csel 26,2–3)

Meglehet, Pál tartózkodóbban fogalmazza meg dicséretét; de ennél fontosabb, hogy perét *a legmagasabb fórumig* viszi, míg Jézus semmire sem tartotta a bíróságokat. Lukács egy egyszerű jogi ügyet csupán az első fórumon 3000 szóra érdemesít, miközben evangéliumában 500 szóra korlátozza a mezei beszéddé süllyesztett Hegyi Beszédet.

Ami *a római polgárjogot* illeti, Pál számára nem maradhatott rejtve, hogy nem egy jogért, hanem pénzen vásárolt előjogért harcol. Lukácsnál azonban szó sem esik e jog pártosságáról, azaz jogtalanságáról. Egy szó sem arról, hogy akik nem voltak polgárai a Római Birodalomnak, azok jogfosztottan ki voltak szolgáltatva a hatóságok önkényének. Ehelyett egész „beszédeket” találunk, amelyeknek hierarchikus felépítése a társadalom osztályszerkezetét tükrözi: a főmondat a vezér (Führer), a számos mellékmondat alkotja a tömeget.

Ilyen mentalitás mellett nem maradhatott el, hogy a keresztény misszionáriusok *vallási szónoklataikat* is ugyanahhoz a réteghez hangolják, pl. Pál az athéni elithez. Ki más vehette volna észre, mint a művelt felső réteg tagjai, hogy Pál egy lélegzetre két költőt is idéz, Epimenidészt és Aratuszt? Az okos felső rétegen kívül ki más örülhetett annak, hogy Agrippa római királynak Eurüpidész-idézettel hízelgett, de ugyanabban az összefüggésben a zsidó nép előtt kihagyta azt (Csel 17,28 és 26,14; kihagyás: 22,7)?

Ma persze már koiné-specialistának kell lenni ahhoz, hogy az ember észrevegye *az ApCsel nyelvi finomságait,* mivel a jelenkor egalitárius nyelvein nem adhatók vissza: a válogatott optatívuszokat (amelyeket különben csak a páli iratok ismernek), az előkelő genitivus absolutuszokat (Lk-ev. 40-szer, Csel 90-szer; az összes újszövetségi előfordulások csaknem fele Lukácsnál), akár hármat is egyetlen mondatban (Csel 25,23), és a büszke, úrias infinitívuszokat, szintén akár hármat is egyetlen mondatban (Csel 26,18: fölnyitandó szemüket — a megtérésükért — a bűnbocsánat elnyerése érdekében).

Zavaros szeműnek kell lennie valakinek ahhoz, hogy úgy lássa: az az írás, amelynek *szókincse* kétharmad részben egyezik a görög komédiákéval, „zavartalanul megőrizte a Jézus-történet és az egyháztörténet folyamatosságát” (E. Haenchen). El lehet-e jobban távolodni Jézustól, a názáreti férfitől, mint azzal, hogy az ember ugyanúgy „eltolja” őt (a mennybemenetel történetével), ahogyan a római irodalmárok tették császáraikkal?

3.2.2. Az újító irodalom elhárítása

Az ÚSZ azon részéhez, amely Jézus tanítását az eredeti szellemben próbálta megújítani, a jánosi iratok mellett különleges módon *a Jakab-levél* tartozik: ebben a rövid írásban az ÚSZ magvának (logionok, Hegyi Beszéd, példabeszédek) közel 50 párhuzamos helye található! A régi egyház nem vett tudomást róla. *Csak a 4. szd. végén kanonizálták,* akkor is csak szerkesztői „simítások” után. De még 1000 év múltán is váratlan hevességgel támadta Luther. E csaknem 2000 éves ellenállás makacssága a teológiai érvek mögött szociális motívumokat sejtet. Ezeknek eredünk most nyomába.

3.2.2.1. A levél közelsége Jézushoz

„Pál-hívő” teológusok szívesen emlegetik, hogy a levél csak kétszer említi Jézust, de arról nem beszélnek, hogy Pál sokkal terjedelmesebb művében is csak négyszer esik szó róla. Arról is hallgatnak, hogy tanítása tekintetében e levél sokszor szinte szó szerint összhangban van Jézussal (ld. Jak — Mt: 4,10 — 23,12; 3,12 — 7,16; 4,4 — 6,24; vagy a konkrét életvezetést illetően: 5,12 — 5,34.35.37; 4,12 — 7,3; 3,18 — 5,9; 5,9 — 7,1).

De a *„praxis”* tekintetében még közelebb kerül a levél szerzője Jézushoz. Bár folyékony görögje alapján feltehetően a felső rétegből származik, ez nem akadályozza abban, hogy energikusan *az alsó réteg érdekében* lépjen föl. Elítéli ama földbirtokosok vallásosságát, akik hétköznap kizsákmányolják munkásaikat, vasárnap azonban „finom ruhákban” templomba mennek; de a munkásoknak is szemére veti felelősségüket kizsákmányolásukban, mivel hagyják, hogy az urak elvakítsák őket (2,3.6.9 és 5,6).

Jó okkal feltételezhetjük, hogy e szociálkritika *formája,* egy szónoki kérdés, a levél szerkesztői simításai közé tartozik (2,4: Nem álltok-e vitában egymással...?). Mert Isten szemében nem kérdés, hogy igazságtalan az, aki az embereket ruhájukról ítéli meg. Ez csak ott válik kérdéssé, ahol a kiváltságok elvesztése fenyeget.

3.2.2.2. A legvitatottabb pont

Jakab vallásilag alapozza meg szociális pártosságát, mégpedig a páli tantétel („Meg vagyunk győződve arról, hogy az ember *a hit által igazul meg,* a törvény tetteitől/műveitől függetlenül” — Róm 3,28; Gal 2,16) célzott kritikájával (2,24).

Aligha maga a tantétel ingerelte Jakabot (Pál is az életével tanúskodott félreérthető mondatának helyes értelmezéséről), hanem e tétel manipulációja a felső réteg részéről: a praxistól elszakított vallásosság igazolására nem jöhetett volna jobban kapóra más tétel, mint a „hit cselekedetek nélkül”. Ahogy az állami törvény (a rabszolga-gazdaság) helybenhagyta munkátlan életüket, úgy most praxis nélküli hitükben találtak egyházi igazolásra. Jakab azonban ellenkezőjére fordítja a dogmát: „Látjátok, hogy az ember *cselekedetei alapján igazul meg,* és nem egyedül a hit által” (2,24), nevezetesen az irgalmasság cselekedetei által, mai nyelven: szociális elköteleződése révén.

Védtelensége az egyházi felső réteg túlhatalma elleni harcban *az evangéliumokkal egybecsengő* fenyegetésekre kényszeríti (Jak 5,1 — Lk 6,24; Jak 5,2 — Mt 6,19; Jak 2,14 — Mt 5,7). A prófétákhoz hasonlóan drasztikus képpel állítja a nagybirtokosok szeme elé pusztulásukat (5,5). e pusztulás indoklásában pedig olyan konkrét marad, mint egy szakszervezeti harcos (5,4).

3.2.2.3. Luther ellenállása

Azt a gyanút, hogy *nem teológiai motívumok* késleltették a Jakab-levél kanonizálását, megerősíti Luther magatartása.

Ha rápillantunk Luther életére abban az időszakban, amikor furcsa ellenállást tanúsított ezzel az őskeresztény vitairattal szemben, akkor *furcsa párhuzamra bukkanunk:* ugyanekkor vetette el *Thomas Müntzer* kortársi vitairatát, amely a kizsákmányolt parasztokért emelt szót; sőt azok követelései ellen emelt szót, jóllehet előtte mint igazságosakat védelmezte azokat (Wider die räuberischen und mörderischen Rotten der Bauern). A teológusok teológiailag igazolják ezt a változást, a szociológus azonban észreveszi, hogy Luther *ugyanazon a héten* változtatta meg álláspontját a paraszthábor úval kapcsolatban, *amikor a földesúrtól* megkapta ajándékba az ágostoniak kolostorát...

Ez a figyelemre méltó párhuzam új fényt vet magának a levélnek a figyelemre méltó *ellentmondásaira:* a szociális igazságtalanságokat nem osztályérdekekre vezeti vissza, hanem szexuális gyönyörökre (4,1); a szociális lázadást már csírájában elfojtja azzal, hogy folytonosan türelemre, hallgatásra és engedelmességre int (5,7–11; 4,11–12; 3,1–6; 1,19). Mindezt nem lehet „simításként” elintézni: ez volt az ár, amit a Jakab szerint tájékozódó közösségnek a kanonizálásért fizetnie kellett.

De a „szalmalevél” (Luther) ég! Világít és melegít! Mint Jézus maga. Hogyan ne lett volna botránykővé egy sötét és hideg világban?

3.2.3. A lázadó irodalom elnyomása

Az egyház nem Nagy Konstantin által történt elismerése után kezdte meg harcát a radikális keresztények ellen, hanem *már az ÚSZ-ben.* A radikálisok elutasítása a „Nyugodtan élni!” páli jelszavából indul ki (1Tessz 4,11); tanítványai még jobban kiélezték ezt: „Nyugodtan és zavartalanul élni!” (1Tim 2,2). Bármilyen apolitikusnak tünteti is fel magát, e jelszó a politikai nyelvből származik. Lehetővé tette a keresztények számára is, hogy a korabeli középréteghez hasonlóan *kiegyezzenek* az állammal és az egyházzal. A Jézus alapján tájékozódó kicsi kisebbség radikálisan elvette ezt a kiegyezést: fenntartotta Isten Országának, és ezzel az összes viszonyok radikális megváltozásának reményét (Jel 22,20).

Ám a konzervatívok kerültek túlsúlyba, és sikerült megakadályozniok, hogy az egy János-apokalipszis kivételével a radikális írásokat fölvegyék az ÚSZ-be; de még kanonizációja után sem adták fel a *harcot ellene.* A Jelenések könyve ezért az ÚSZ legnyomorúságosabban áthagyományozott és teológiailag legelhanyagoltabb könyve. Alapos a gyanú, hogy ennek a máig nem szűnő ellenállásnak nem teológiai okai vannak. Három lépésben eredünk e gyanú nyomába.

3.2.3.1. A teológiai elutasítás kérdésessége

A teológusoknak van okuk arra, hogy kritikusak legyenek a Jel-lel szemben. Az ÚSZ melyik olvasója számára ne tűnnének idegennek a könyv képei és zavarosnak a felépítése?

Éjsötét a könyv istenképe (Isten mint a csillagvilág mozgatója), világosabbnak tűnik terhes társnője (az állatkör 12 csillagával a feje fölött), a legidegenebbnek a könyv Krisztusa hat (bosszúszomjával és kegyetlenségével). — Térjünk vissza Babilon csillagmítoszaihoz? Meneküljünk illúziókba? Ismerjük el Krisztust harci Istennek? — De *ellenkérdéseket* is föltehetnénk: Nem kereshetnénk-e ezeknek a mítoszoknak az eredetét a „babiloni szívben”, ahol a káosz a kozmosszal küzd? Nem törekszik-e az ember mindenütt a benne lévő lelkiismerettől a fölötte lévő csillagokhoz? Nem felel-e meg saját kétneműségének, ha azt Istenbe is belehelyezi? Nem tartozik-e hozzá az elnyomottak mindennapjaihoz Isten tehetetlenségének megtapasztalása?

Nem lehetséges-e, hogy kontár helyett költővel van itt dolgunk? Ez vonatkozik a könyv *nyelvezetére* is, amelyet már a kanonizátorok „barbárnak” neveztek, s amelyet mai teológusok „döcögőnek” mondanak, szemben az ÚSZ „simán” megírt irodalmával.

A szerző valójában a *lázadó kommunikáció* törvényeit követi. Tud annyira görögül, hogy legalábbis kifogástalanul írhatna. De nem akar. „Szakít” a nyelvvel. A beszéd inkongruenciája a hit inkongruenciájának felel meg. Mondhatni: itt találkozunk először a *dadaizmussal.* A szerző fellázad a keresztény establishment angolna simaságú Jézus-irodalma ellen. — Ezzel a nyelvértelmezéssel egybecseng a Jel *színvilága,* amely a *szürrealizmust* idézi. — A szürrealista képekhez hasonlóan az apokaliptikus események fülsiketítő lármája is elrettentheti a finom lelkeket. Vagy a hullatömegek égig hatoló bűze.

3.2.3.2. A Jelenések könyvének szociológiai bázisa

A folytonos (és a szó tárgyszerű értelmében vett) „érzékiségnél” is jobban eltávolítja a finom urakat a Jel-től a szerző *szociális elkötelezettsége;* és leginkább azokat a teológusokat, akik a „cselekedetmentes” vallásosságot az ÚSZ egyetlen legitim vallásosságaként védelmezik. Mert ez a szerző nem hagy kétséget a vallási praxis szükségszerűségét illetően („...megfizetek mindenkinek tettei szerint” — 2,23). A hitet és a cselekedeteket nem játssza ki egymás ellen, hanem összekapcsolja őket; számára a „cselekedetek” mindig az alsó rétegekkel való *szolidaritás* tettei, amelyeket „diakóniának”, asztalszolgálatnak nevez (2,19): éhezők megetetése, szomjazók megitatása, „haldoklók” megerősítése (3,2).

Teljesen tanácstalanná tette az urakat a szerző *politikai radikalitása.* Az apokaliptikusok minden igazságtalanul működő államot támadnak (Rómát és Babilont egyaránt). Elhibáznánk a Jel egyetemes gondolkodását, ha benne a Róma elleni harc kegyetlenségét csak keresztény-felekezeti módon fognánk föl. Jézus keresztre feszítésénél (ilyesmi bőven adódott akkoriban) fontosabbnak tűnik a szerző számára Jézus „próféciaként” (19,10) értelmezett világfunkciója: szívünk dobogjon az elnyomottakért. Amit a Jel támad, az nem Nero kegyetlensége, hanem az a rendszer, amely ezt a kegyetlenséget egyáltalán lehetővé teszi.

Sehol sem tűnik ki jobban az ÚSZ *kollektív gondolkodása,* mint a Jel-ben. Számára nem az egyének üdvössége a fontos, amit minden kor arisztokratikus egyházi klubjai szeretnek előtérbe állítani, hanem a megalázottak, szolgaságba taszítottak, elhagyottak és megvetettek (= proletárok!) java; azoké, akiknek „szeméről Isten minden könnyet le fog törölni” (21,4).

A Jel ezért döntő kiindulópontja *a felszabadítási teológiának.* E. Schüssler–Fiorenza nyomatékosan kiemeli, hogy a Jel nem „spiritualizálja” a megváltást, hanem „a világ agresszív kötöttségeitől és uralmi struktúráitól való megszabadításként határozza meg”. Ezért veszi a szerző a várt új társadalom, az „új föld” képeit a szegények költészetéből, a mesékből (gyöngyök, drágakövek, az élet fája, az élet vize, új név).

Az új társadalommal megváltozik az istenkép is. Nem a Krisztus-ikon határozza meg a vallási életet („templomot nem láttam a városban”). Az „új eget” a Bárány hordozza, a védtelenül megölt Jézus.

Nem várható, hogy a könyv e szociológiai bázisa feltárul azok előtt, akik — vakok lévén a szegények vízióihoz — magát (az ÚSZ-ből származó) *„apokaliptikus”* szót is lealacsonyítják mint „félelmeteset–fenyegetőt, kuszát, fantasztikusat, tárgyszerűtlent”, hogy felmagasztalhassák a felső rétegekre jellemző (s az ÚSZ-ből hiányzó) absztrakciójukat, az *„eszkatologikusat”.* A szociális motivációra utal az is, hogy az apokaliptikusokat évszázadokon át „rajongókként” diszkriminálták, ami a konzervatív teológusok kedvenc fogalma.

3.2.3.3. Az egyházi elutasítás politikája

Itt megelégszünk azzal, hogy egy-egy pillantást vetünk a Jel egyházi elutasításának fő időszakaira: a kanonizálás, a reformáció és a szociális forradalmak korára.

Nem lehet a Szentlélek működésére fogni, hogy egy csomó (nem egyforma teológiai súlyú) „levelet" *kanonizáltak,* de csak egyetlen prófétai írást (azt is az utolsó pillanatban), úgyhogy a többi apokalipszis elveszett, valószínűleg megsemmisítették őket. Könyvének veszélyeztetett léte kényszeríthette a szerzőt, de feltehetően inkább a későbbi redaktort, hogy az ÚSZ-ben egyedülállóan magába a könyvbe bevegye a szöveg sérthetetlenségének kánoni elvét (22,18). — Mindazonáltal az egyház újból és újból megtagadott mostohagyermeke maradt (az ÚSZ több ezer görög kéziratából csak 10 tartalmazza a Jel-t, s ezek közül is csak kettő helyesen).

A könyvvel szembeni, időközben elaltatott ellenállás rögtön feltámadt, mihelyt egyházi *reformerek* az apokaliptikus radikalitásból merítettek inspirációt. Példaként szolgálhat a német parasztháboru. Luther „az összes bandavezérek bűvészkalapjának" nevezi, Müntzer szelleme viszont a Jel-ből táplálkozik.

Kívülállók számára maradt fenntartva, hogy észrevegyék a Jel és a nagy *szociális forradalmak* közelségét (francia és orosz forradalom). Érthető, hogy az egyház elfordult a forradalmak borzalmaitól; de elfordulása nem meggyőző, mivel jóváhagyta az apokaliptikus borzalmakat, amikor azokat a hatalom vitte végbe.

A Jel még ma is zavarja az egyházakat; mindmáig a teológusok mostohagyereke. A Jel-nek mint radikális könyvnek ugyanaz a sorsa, mint Jézusnak, a radikális gondolkodónak. Félreismerik, semmibe veszik, diszkriminálják. De ahogyan Jézus, e könyv is halhatatlan. Újból és újból feltámad.

3.2.4. Ideiglenes zárszó

Ha fenti elemzéseink a realitást tükrözik, akkor *az ÚSZ kompromisszumokból keletkezett és ezáltal politikai könyv:* teológiájában, vallásosságában és egyháziasságában is.

A kompromisszumok *kizárják az eredetiséget.* Apokalipszisei a rómaiaknak, görögöknek és perzsáknak is voltak, s az újszövetségi teológia legeredetibb eredményének, az evangéliumoknak is megvannak előzményei a próféták szenvedéstörténeteiben, és rokonaik a görög tragédiákban.

A kompromisszumok *kizárják a tisztaságot.* A keresztények „hite" is igen korán „vallássá" fejlődött; Schillebeeckx szerint már 3 évvel Jézus halála után léteztek krisztológiai formulák.

A kompromisszumok kizárják az abszolútságot. Koruk termékeiként csak a történetiségre tarthatnak igényt. Ez az egyházra is vonatkozik, amely már az újszövetségi korban kiegyezett a fennálló rendszerrel. Ha pedig az ÚSZ „az egyház könyve" — ami nem vitatható —, akkor az egyház minden keresztény kompromisszum anyja.

—n—s

Lev Tolsztoj

A hazafiságról

(részlet)

Többször mondtam már, hogy a hazafiság korunknak természetellenes, esztelen, ártalmas érzése, szülőoka ama bajok nagy részének, melyek alatt az emberiség görnyed... Megdönthetetlen és szembeszökő az összefüggés, mely a hazafiság érzése, a népeket megrontó általános fegyverkezés és a gyilkos háborúk között van... Olykor azt felelik érveimre, hogy a hazafiságnak csak egy fajtája, a sovinizmus ártalmas, míg az igazi, jó hazafiság magasztos erkölcsi érzés, melyet csak az esztelenek és gonoszok mernek elítélni... Arról azonban, hogy hol van a hazafiasságban az, ami erkölcsös, ami jó, mindannyian mélyen hallgatnak, vagy ha beszélnek, dagályos, hangos frázisokat szórnak szerteszét...

A hazafiság eszméjét az államok tartják fönt, melyeknek ez az eszme létfeltételük. Ezt az eszmét, ezt a ma már esztelen és haszontalan eszmét is csak azok hirdetik, akiknek érdekeit biztosítja... Az uralkodó osztályok kezében van a hadsereg, a pénz, az iskola, a vallás, a sajtó. A gyermekek lelkében úgy élesztik a hazafiságot, hogy olyan történeteket mondanak el nekik, melyekben az ő népük a legjobb, a legszebb szerepet játssza. A felnőttekben színjátékokkal, ünnepélyekkel, emlékszobrokkal és a hazafiaskodást hazudó sajtó útján gyújtják lángra ezt az ártalmas érzést. Legsikeresebben pedig úgy propagálják a hazafiságot, hogy... ellenségeskedést szítanak az idegenekben, miáltal aztán a támadó népben is fölébred az ellenséges indulat...

A kormányoknak, ha élni akarnak, meg kell védelmezniük népüket idegen népek támadása ellen. De nincs olyan nép a világon, amelynek ilyen támadó szándéka volna, mert a népek sohasem támadnak. Támadásra csak a kormányok ingerlik a népeket, amikor kölcsönös gyűlöletet ébresztenek bennük egymás iránt. Mikor aztán lángra lobban a gyűlölet, s a hazafias érzéseket is sikerült fölébreszteni, akkor minden ékesszólással bizonyítják a kormányok, hogy a haza veszélyben forog, s a hazát meg kell menteni... Meg kell értetni az emberekkel, hogy a hatalom egyetlen támasza, a hazafiság érzése durva, kártékony, szégyenletes és rossz, mindenekfölött pedig erkölcstelen érzés... Erkölcstelen, mert minden ember, akiben a hazafiság érzése él, hazája gyermekének, kormánya szolgájának tartja magát, ahelyett hogy a kereszténység tanítása szerint Isten gyermeke vagy értelmi életet élő szabad ember volna. Így aztán lelkiismeretével és eszével ellentétesen cselekszik... Értsétek meg, hogy csak akkor szabadulhattok meg kínjaitoktól, ha a hazafiság elavult eszméjét s a rajta nyugvó szolgaságot megszüntetitek...

(Prigorovo, 1900. május 23.)

Küzdelem az eretnekek ellen állami kényszerítő eszközökkel

(IV–V. szd.)

A bizánci államnak — amely az államvallás helyesen gyakorolt kultuszában látta megalapozva fennállását és jólétét, s amelynek *uralmi ideológiája az államvallásban gyökerezett* — előbb vagy utóbb minden alattvalójától meg kellett követelnie az államvallás elismerését. *Mivel ez az elismerés nem következett be önkéntesen, bevetették az állami kényszerítő eszközöket.*

Az egyháznak más motívumai voltak e hitbeli kényszer jóváhagyására: nem csupán „ideológiai”, hanem *szociológiai motívumok* is sürgették, hogy az egész népet megragadja. Ha ugyanis meg akarta őrizni és ki akarta építeni államvallási pozícióját, akkor nem maradhatott kisebbség az államban; ezenkívül lényegéhez tartozott a *missziós küldetés. Mivel azonban államegyházként immár nem rendelkezett elég belső erővel* ahhoz, hogy saját eszközeivel teljesítse ezt a feladatot, *hálásan vette igénybe az állami kényszerítő eszközöket a kereszténység elterjesztéséhez.* Mivel a cél természetesen az „igaz vallás” elterjesztése és megszilárdítása volt, úgy gondolták, eltekinthetnek az eszközök erkölcstelen voltától.

Sajátos hangsúlyt kapott aztán az állami kényszerítő eszközök egyházi igénybevétele, amikor az eretnekek elleni küzdelemben alkalmazták őket.

A keresztények félelmetes egymást marcangolása azonban csak akkor válik érthetővé, ha tekintetbe vesszük a különböző személyek, népcsoportok és társadalmi osztályok küzdelmét, amelyet ezek a hit körüli harcok magukban foglaltak és elrejtettek.

Az eretnekség: ürügy a beavatkozásra

A hittel kapcsolatos harcok és szakadások már Konstantin előtt is léteztek, de ezek nem tudták alapjaiban megrengetni az egyházat. **A Konstantin idején végbement tömeges áttérések után** azt tapasztaljuk, hogy *egész népeket és tájakat borít el az eretnekség vagy a szakadás (szkizma), és az a veszély fenyeget, hogy kitörnek az egyház közösségéből.* Ez nem valamely eretnekség, mondjuk az arianizmus vagy a donatizmus keletkezését, hanem ezeknek az eretnekségeknek a széles hatását hivatott megmagyarázni.

Kezdetben rendszerint a hit különböző értelmezései alkották a vita tárgyát; ahelyett azonban, hogy csupán szellemi fegyverekkel vívták volna meg a csatát, **a veszekedő felek az államot hívták segítségül.**

Az első szakaszban még főként a klerikusok folytatták a harcot az igazhitűségért. Konstantinnak sem sikerült helyreállítania az egyházon belüli békét. Az ő uralkodásának idején bekövetkezett tömeges áttérések után más jelleget öltöttek a hit körüli harcok, mivel *most már az egyházi néptömegek is részt vettek a küzdelmekben.*

Az egyház többé nem volt képes kereszténységgel átitatni a néptömegeket, úgyhogy az egyházközségekben és egyházmegyékben **a népi és természeti erők lettek úrrá a keresztény üzeneten.**

Elég volt egy látszólag keresztény ürügy, egy mag, amely körül kikristályosodhattak a nép nemzeti és társadalmi reményei és törekvései. **A nyílt nemzeti vagy társadalmi forradalom előfeltételei akkoriban hiányoztak. E népi erők ezért valamely (eretnek vagy szakadár) különvélemény körül kristályosodtak,** amelyet egy bizonyos nép vagy provincia egyik püspöke vagy papja fogalmazott meg — szemben az általános kereszténységgel, s ez sokszor azt is jelentette: a császárral szemben. A nép öntudatlanul arra használta föl ezt a kívülről vagy az elöljárók által támadott teológiai véleményt, hogy saját nemzeti vagy társadalmi érdekeit fejezze ki; szenvedélyesen foglalkozott hitbeli kérdésekkel, s *ebben találta meg a nemzeti és társadalmi elnyomás és leigázás elleni tiltakozás lehetséges formáját.*

Ezek **a nemzeti szenvedélyek azonban nemcsak a császár ellen irányultak, hanem egyházon belüli formát is öltöttek.** A népiségben meglévő különbségek és a tájegységi autonómiára törekvések, amelyek továbbéltek a hódításra és leigázásra alapozott világbirodalom testében, idővel *erős és veszélyes hordozókra találtak az egyházi vezetőkben, azok természetes féltékenységében és hatalomvágyában.*

Mindebből látható, hogy az eretnekségek csak ürügyként és leplezésként szolgáltak; eredetileg egészen más okokból keletkeztek; egész provinciák, népek és tájak izgatott és szenvedélyes harcai csak később csoportosultak a keresztény jelszavak köré. *A keresztény hit pedig már nem volt elég erős és elég eleven ahhoz, hogy magában az egyházban és a közeletben is legyőzze a népek és osztályok közötti feszültségeket: ezek teljes energiával és lendülettel robbantak ki, akárcsak később a keresztény Nyugaton.* **A különböző népek egymással szembeni kölcsönös elkeseredettségét csak fölszították a hit körüli harcok.**

E hittel kapcsolatos harcokat természetesen **sok egyéb tényező is táplálta,** s ezek között jelentős szerep jutott annak, hogy Kelet mindig is örömét lelte a disputálásban. **A görög szellem és megismerésvágy** megpróbálta hatalmába keríteni a kereszténységet: azt, ami felfoghatatlan a keresztény üzenetben, értelemmel akarták megragadni. *Ez a görög szenvedély azonban sosem lett volna képes ily mértékben és ily mélyen fölizgatni és ily tartósan megrendíteni az egész egyházat, ha nem kapcsolódtak volna össze vele a nemzetiségi ellentétek.*

A görögök uralma ellen föllázadtak az egyiptomiak és a szírek; bármi jött is a görögöktől, az gyűlöletes volt számukra. Ahogy csak kényszeredetten engedelmeskedtek a görög helytartóknak és tábornokoknak, akiket a császár küldött nekik, ugyanúgy ellenálltak a görög hitvallási formuláknak is, *függetlenül attól, hogyan hangzottak — éppen azért, mivel görögök voltak.*

Szemléltető példa: a donatizmus

A donatizmus példáján szemléltetjük most a tömeges áttérések utáni eretnek mozgalmak hátterét. Bár Észak-Afrikában, Egyiptomban és Szíriában kissé mások voltak a szociológiai indítékok, de mindenütt a nemzeti és társadalmi ösztönzések juttatták széles körű hatáshoz az eretnek mozgalmakat.

Észak-Afrikában a donatisták másfél évszázadon keresztül megosztottak minden egyházközséget és egyházmegyét: csaknem minden helységben két püspök, két egyház, két párt volt; mindkét részről elkeseredetten és gyűlölködve folytatták a harcot.

E mozgalom kiváltó okai azokkal a politikai és gazdasági viszonyokkal függnek össze, amelyek végül a Római Birodalom bukásához vezettek. Súlyos hibák voltak az állami életben, az alkotmányban, a katonai rendszerben.

A római állam hivatalnok-állam volt, amelyben mindent a közigazgatás érdekében szabályoztak, de semmit sem tettek a polgárok jogaiért vagy részvételükért a politikai életben. A csúcson korlátlan volt a hatalom, miközben nem szabályozták a császárok utódlását. A császárok környezetében

csak kegyencek érvényesülhettek, ha éppen nem hadvezérek adtak nyomatékot szavaiknak a kardjukra utalva. Amint az udvar külsőleg egyre inkább az ázsiai despotizmus jegyeit alakította ki, belsőleg az udvari intrikák küzdőterévé és annak a *kamarilla-küzdelemnek* a színterévé lett, amely megakadályozott minden szabályozott fejlődést, ami tartós változások révén jöhetett volna létre. A csapatok egyre nagyobb mértékben *zsoldosokból* álltak, többnyire germánokból, akik csak addig fogadtak szót vezéreiknek, amíg ez szavatolta érdekeiket. A hadvezérek császárokat emeltek trónra, majd tettek le ismét.

Összefüggtek ezzel a **rendkívül elégtelen gazdasági viszonyok**. *A virágzó parasztság,* amelyből a köztársaság idején legjobb erőit merítette a római állam, Itáliában és a provinciákban egyaránt *tönkrement,* Észak-Afrikában különösképpen: felszívták a gazdag szenátorok, akiknek egyetlen megengedett foglalkozása a földbirtokosság volt, és akik rabszolgák hadával műveltették meg szántóföldjeiket. A latifundiumokat birtokló szenátusi és lovagi nemesség kis csoportjával *a kolónusok (a későbbi jobbágyok előfutárai) és a rabszolgák millióival* álltak szemben. Mivel azonban a hódító háborúk megszűntek, a rabszolgák is ritkábbakká és drágábbakká váltak, mint korábban. Ennélfogva egyre több ember hiányzott a földművelésből, nagy területek váltak legelővé vagy maradtak kopárak, amihez az *ésszerűtlen rablógazdálkodás* is hozzáadta a magáét. Ahol pedig még léteztek a középosztály maradványai, ott is megsemmisítették azzal az *ostoba adótörvénnyel,* amelynek értelmében az állam az egyesek adójának befolyásáért saját nemességének testületét, s az egyik nemesi osztályért egy másikat, egy magasabbrendűt tett felelőssé. *Az adókkal* — amelyeket tetéztek a természetbeni szállítások a hadseregnek — ily módon *elnyomott parasztok* azokkal a *felkelésekkel könnyítettek rosszkedvükön,* amelyek az észak-afrikai donatista mozgalomban is döntő szerepet játszottak.

Az észak-afrikai vidéki népesség elkeseredett a ránehezedő nyomás és kizsákmányolás miatt. **Afrika agrárszocialista forradalomban élt, amelynek hordozói** a fosztogatva kóborló parasztok, **a donatista circumcelliók voltak;** nevüket arról kapták, hogy különálló javakat és azokon álló házakat (cellae) támadtak meg.

Akárcsak a középkor végi és az újkor eleji parasztforradalmak, **a circumcelliók mozgalma is vallásos jelleget öltött.** A numidiai és mauretaniai parasztok *a vallási egyenlőség nevében támasztották gazdasági követeléseiket,* és az uralkodó osztályok s az ezeket támogató kormányzat ellen szövetségre léptek mindenkivel, aki elégedetlen volt és ellenzékben állt a kormányzattal, különösen a donatisták rigorista szektájával, amely egy 311-es püspökválasztás alkalmával jött létre.

Így hát világos a donatista mozgalom társadalmi háttere (ellentétben e szakadás mint olyan létrejöttével): *a társadalmi forradalmárok hatalmukba kerítették a donatista ellenzéket az egyház és a felsőbbség ellen, és társadalmi mozgalmuknak vallási köntöst adtak.* A társadalmi és a keresztény forradalmárok kölcsönös integrációja aztán később következett be.

Az egyház ebben az időszakban átvett olyan harci módszereket, amelyek összeegyeztethetetlenek voltak küldetésével, és amelyeket akkor is megtartott, amikor az eredeti ellenfelek régen eltűntek: a bármely eszközzel folytatott harc módszereit, melyeket a gyűlölködés és a természetes önfenntartási ösztön sugallt.

Az első erőszakos intézkedések

Ezek után tekintsük át az eretnekségek elleni, állami segédlettel folytatott küzdelmet és annak megokolását.

Hamarosan Maxentius bukása után **Konstantin** — akit Cordobai Hosius püspök a katolikus párt szempontjai szerint tanácsolt — **rendelkezést bocsátott ki Kathágó katolikus püspöke, Caecilianus javára;** ez azonban **közvetve a donatisták ellen** irányult, akik nem akarták püspökként elismerni Caecilianust, mivel véleményük szerint egy „traditor” szentelte őt püspökké; az olyan püspök általi felszentelés azonban, aki az üldözések idején kiszolgáltatta az üldözőknek a szent könyveket és edényeket, a donatisták szemében érvénytelen volt.

A kormányzati akták a katolikusoknak adtak igazat, akik vitatták, hogy a szentelő püspök „traditor” lett volna. Ezért nem felel meg egészen a valóságnak, ha Ágoston később azt állítja (ep. 88,7), hogy a szakadárok fordultak először segítségért a világi hatalomhoz. Az afrikai rigoristák **(a donatisták) csupán a császár első rendelkezései nyomán intéztek nyílt petíciót Konstantinhoz,** amelyben a viták elsimításához Galliából követeltek bírákat. Konstantin apjának idején Galliában nem voltak keresztényüldözések, tehát nem kellett attól tartani, hogy a bíróul kirendelt püspökök „traditorok” lennének.

Konstantin Róma püspökét, Miltiadest bízta meg az elnökléssel abban a bírói kollégiumban, amely három galliai püspökből állt; a két párt tíz-tíz püspököt jelölhetett még. Miltiades zsinat formájában tartotta meg ezt a vizsgálatot. A Caecilianus elleni vádaskodásokat megalapozatlanokként visszautasították, **Donatust** újrakeresztelés és újraszentelés miatt **elítélték és kiközösítették,** pártjának püspökeit pedig fölszólították, hogy őrizzék meg a békét az egyházzal.

Mivel **a donatisták** nem voltak megelégedve ezzel ez ítélettel és **a császárhoz föllebbeztek,** Konstantinnak még egyszer tárgyalásra kellett bocsátania az ügyet, amihez Miltiades zsinati eljárása adhatott számára útbaigazítást. *314-ben összehívta Arles-ba az első császári birodalmi zsinatot. Az összegyűlt püspökök itt ismét elítélték a donatistákat.* Ők azonban ismét fellebbezést nyújtottak be, „amint ez pogány perekben történni szokott” — háborodik föl Konstantin a zsinati atyákhoz intézett írásában. Immár egy tisztán állami ténymegállapítási eljárásban a milánói világi hatóság előtt követte nyomon Konstantin a donatisták vádaskodásait Caecilianus ellen, végül ő is elítélte a donatistákat (315).

Miután mindezek az elítélések nem voltak képesek megoldani *a donatista szakadást és a donatisták megpróbáltak erőszakkal érvényesülni Afrikában,* **Konstantin 316-tól erőszakos intézkedésekkel kezdett eljárni ellenük.** Eljárását teljesen **államegyházi elképzelések alapján** indokolta meg Afrika vikáriusához, Celsushoz intézett írásában (315/316): „Meg vagyok győződve arról, másképp egyáltalán nem kerülhetem el a legsúlyosabb vádat, mint hogy eldöntöm: ezt *a rendetlenséget egyáltalán nem szabad megtűrni.* Hivatalom és császári feladatom alapján mi más dolgom lenne, mint elűzni a tévedéseket, kiirtani minden meggondolatlan embert, és elérni, hogy *mindenki egyetértésben és egységben az igaz vallást és a köteles szolgálatot gyakorolja* a mindenható Isten számára?” (Optatus, Appendix VII).

A vétkeseket száműzték. És most történt meg először, hogy egy katolikus püspök, nevezetesen **Kathágói Caecilianus állami segítséget vett igénybe a szakadárok elleni erőszakos föllépéshez.** Amikor a donatisták nem akartak visszaadni a katolikusoknak néhány, azoknak ígért templomot, az állami hatóságokhoz fordult. Ekkor pogány katonák hatoltak be ezekbe a templomokba és mindenkit megöltek, aki útjukba állt; egy donatista püspököt nyílvessző talált el.

Az egyeduralomért Licinius ellen vívott végső küzdelem kezdetén, **321-ben a császár engedélyezte a számüzött donatisták visszatérését;** egyidejűleg leállított minden ellenük irányuló erőszakos intézkedést; a katolikusokat azzal vigasztalta, hogy szenvedésük és türelmük kétségtelenül magas jutalmat nyer majd Istentől.

Magatartásának megváltoztatására feltehetően nemcsak az késztette a császárt, hogy a Licinius elleni katonai készületek teljesen igénybe vették, hanem bizonyára az is, hogy belátta az erőalkalmazás haszontalanságát.

Beavatkozás Keleten is

A Licinius elleni 324-es győzelem után **Konstantinnak** egyeduralkodóként immár **a birodalom keleti felében is foglalkoznia kellett az eretnekséggel, mégpedig az arianizmussal,** amely két táborra szakította a keleti egyházat.

Konstantin egyházi ügyekkel kapcsolatos bizalmasa és tanácsadója ismét *Cordobai Hosius* püspök, az ortodox párt képviselője. A császár megbízásából Alexandriába utazik, hogy kiengesztelje a két párt vezetőit, nevezetesen Alexander püspököt és Ariust. Átadja a császár írását, amely világosan **kimondja egyházpolitikájának két célját:** „Elsőül az volt a törekvésem, hogy ami az Istenit érinti, egyesítsem és *egyetlen magatartássá kössem össze a népek érzületét;* másodszor hogy meggyógyítsam és *egybetartsam az egész világ testét*, amely mintegy súlyos sebesüléstől szenved. E cél eléréséért folytatott fáradozásaimban az egyiket szívem rejtekén vettem szemügyre, a másikat katonai hatalmammal iparkodtam kivitelezni. Tudtam, hogy ha kívánságomnak megfelelően Isten összes szolgái között *egyetértést* tudnék teremteni, annak gyümölcseiből *az államérdek* is részesedne azáltal, hogy az emberek belesimulnának mindenki jámbor érzületének összhangjába" (Eus., Vita Const. II,65).

A kérdések rendezésére ismét császári birodalmi zsinatot hívnak egybe. Nemigen deríthető ki, mekkora része volt ebben az eljárásban Hosius püspöknek; mindenesetre a császár átvette tőle a *kompromisszumos* „homoousios" dogmatikai formulát (vö. Atanáz, hist. Arian., c. 42), és személyes beavatkozásával juttatta azt érvényre *a 325-ös Nikaiai zsinat* résztvevőinek körében. — Az ariánus küzdelmek további lefolyása olyannyira ismert, hogy itt elég az egyháztörténelem tankönyveire utalnunk.

Bárki kezdeményezte is először a császár beavatkozását ezekbe a tanbeli vitákba, **mostantól** mindenesetre **mindkét párt hozzászokik ahhoz, hogy a császárhoz folyamodjék és megnyerje őt a maga ügyének, és azt várják a császártól, hogy az erőszak állami eszközeivel elhallgattassa az ellenséges pártot.**

Elkésett szabadságvágy

347–348-ban **Constantius (Konstantin egyik fia) a lehető legnagyobb erővel folytatta a donatizmus elleni állami küzdelmet,** amely 321 óta szünetelt. Két hivatalnok, Macarius és Paulus *fegyveres erővel* hajtotta végre a donatista templomépületek hatósági átadását a katolikusoknak.

Constantius azonban egyre inkább az ariánus püspökök befolyása alá került, és 353 után egyeduralkodóként ugyanazokat a módszereket alkalmazta a katolikusokkal szemben is, amelyeket nem sokkal korábban a donatisták ellen.

Jellemző az egyház kétszínű magatartására **a Szerdikai zsinat** (342), amelynek legjellegzetesebb szószólója az öreg Cordobai Hosius, Konstantin egykori bizalmasa és egyházi tanácsadója. Most, mivel Constantius alatt az ariánusok felé fordult a császári kegy, a zsinat **mindkét császárhoz** (Constantiushoz és Constanshoz) **levelet intéz** (de természetesen Constantiusnak szól az üzenet), s annak elején azt a kérést tolmácsolják, hogy az elnyomott csoportok részesüljenek védelemben azokkal az üldözésekkel szemben, amelyeket az (ariánus) „testvérek" okoznak nekik. Majd miután *ismét segítségül hívták az államot,* a továbbiakban kérik az állami felsőbbséget, tartózkodjék attól, hogy erőszakosan beavatkozzék az egyházi ügyekbe. Újból szabadságot és toleranciát követelnek: „Tegyétek lehetővé, hogy minden fogoly és száműzött püspök visszatérhessen gyülekezetébe, hogy ezáltal mindenütt vidám szabadság és kellemes öröm uralkodjék!"

Ez a vallásszabadság utáni kiáltás akkor lett volna hiteles, ha egyházi képviselői abban az időben váltak volna védelmezőivé, amikor az eretnekek alkották a gyengébb pártot. Ez azonban sosem fordult elő. *Különösen Athanáznak nem voltak gátlásai, hogy az egyház szolgálatába állítsa az erőszakot.* Miután az egyház egyszer már összeszűrte a levet a császárral, és tartósan követelte beavatkozását az egyházi ügyekbe, nem csodálkozhatott többé azon, ha Constantius azt mondta a Milánói zsinat résztvevőinek: „Amit én akarok, annak egyházi törvénynek kell számítania! Az ún. szír (keleti) püspökök nem szoktak szembeszegülni, amikor így beszélek. Vagy engedelmeskedtek, vagy száműzetésbe mentek!"

Mentegetőzések

A katolikus apologéták megpróbálják felmenteni az egyházat arra utalva, hogy az államnak legsajátabb érdekében kellett eljárnia az állambiztonságot és a társadalmi rendet veszélyeztető eretnekek ellen. De a mindenkori állami perspektívából a katolikus egyház magatartása is veszélyes lehet az államra, ha nem veti alá magát a császárnak. Ezenfölül ezek a körök szívesen mutatnak rá arra, hogy az állam tette meg az első lépést a vallási kérdésekben alkalmazott erőszak és kényszer felé. Ez a **hamis apológia** azonban figyelmen kívül hagyja, hogy *az egyház szószólói nemcsak hogy nem emeltek kifogást, amikor az erőszak az eretnekeket és a pogányokat érte, hanem „keresztény" érveikkel a lehető legnyomatékosabban védelmezték a kényszert alkalmazó módszereket,* és ezáltal a lehető legtartósabban megerősítették az államot erőszak-alkalmazó működésében.

A birodalmi egyház és az erőalkalmazás elleni **egyetlen valóban őszinte tiltakozást az ún. luciferiánusok** 383-ban Theodosius császárhoz intézett **beadványa tartalmazza.** A luciferiánusok annak a régi ortodox bajnoknak, Cagliari Lucifernek a rigorista hívei voltak, aki már száműzetéséből félelmet nem ismerően és a maga durva, kendőzetlen módján szemrehányásokat tett Constantius császárnak a katolikusok üldözése miatt. Cagliari Lucifer azonban az ellen is tiltakozott, hogy visszavegyék azokat, akik a 359-es Rimini zsinaton megtagadták a nikaiai hitvallást; a róla elnevezett rigoristák aztán *levonták ebből a végső következtetéseket, elvetvén az egész hivatalos egyházat,* beleértve Liberius pápát és Athanázt is mint a bukottakkal (lapsi) paktálásban vétkes szakadárokat, és saját püspököt választottak Rómában. Úgy tűnik, köreikben kora keresztény motívumok elevenedtek meg, amelyek arra ösztönözték őket, hogy elvessék a birodalmi egyházat.

A luciferiánusok ellenvetése az őskeresztény ideál és az egyházi valóság egyre nyugtalanítóbb ellentmondásán gyúlt lángra. Tiltakoztak az egyház „pompás bazilikái és messzire kiterjedő birtokai" ellen; vádolva mutatták „az uralkodó, az igazi hitvallókat üldöző egyház aranytól dagadó, költséges márványdíszbe öltöztetett, magasba nyúló oszlopokkal pompázó bazilikáira, messzire kiterjedő ingatlanaira". Szemrehányásaik végül a hierarchiának szóltak: hogy a püspökök előnyben részesítették gazdag egyházi vagyonukat és tiszteletbeli helyzetük kényelmét az igazságért vállalt keserű száműzetéssel szemben, hogy jobban féltek a földi császár haragjától, mint Krisztustól. De az államegyháznak már nem volt szeme az effajta belátásokhoz; a katolikusok üldözték a luciferiánusokat.

Harc az egyházon belül is

Az egyházon belüli harc eszközei alig két generáción belül, a 4. szd. közepe körül már tökéletesen függetlenedtek a keresztény tanítástól. Spanyolországban egy Vincentius nevű presbiter ministránsait dorongokkal verték agyon, őt magát láncra verve átengedték az éhhalálnak, templomát lerombolták, oltárát pedig úgy szentségtelenítették meg, hogy egy pogány templomban a bálványkép elé állították. Oxyrhynchusban a (katolikus) klerikusok betörtek a luciferiánus püspök, Heraklidész templomába, fejszékkel feldarabolták az oltárt. Egy bizonyos Epiktétosz Civitavecchiából azzal szerzett magának hozzá méltó hírnevet, hogy kocsijához kötözött és halálra hajszolt egy ellenszegülő szakadárt, Rufinianust.

Hasonló jelenetek játszódtak le Rómában Damasus pápa és Ursinus ellenpápa megválasztásakor (366). A szabályszerűen megválasztott Damasus nem volt válogatós az ellenfelei és azok követői elleni harc eszközeiben: néhány hónap alatt **Róma addig sosem hallott zavargásokat élt meg;** a Damasus pártjához tartozó csőcselék egy csoportja három napon át *dorongokkal folytatott véres verekedést* az ellenfelekkel; amikor aztán az ellenpápa, Ursinus — megtagadva az engedelmességet a város prefektusának — biztonságban elsáncolta magát a S. Maria Maggiore bazilikában, a csőcselékből

szerveződött damaziánus gárda szabályos *városstromot* intézett e templom ellen: fölgyújtották, és cserepekkel dobálták fölülről a bezárt tömeget; a halottak száma meghaladta a százat.

Mennyire követelte az egyház maga az eretnekek elleni állami törvényhozást és a világi erőalkalmazást, kiderül a Damasus pápa vezetésével és Szent Ambrus kiemelkedő részvételével megtartott **Római zsinatnak** *(378) a császárhoz írt kérvényéből:* „Jámbor Fölséged”, írják többek között, „parancsolja meg, hogy mindenkit, akit a római püspök döntése elítélt és jogellenesen akarná megtartani templomát... Itália prefektusai vagy a császári vikárius mozdítson el Rómából, vagy jelenjen meg a római püspök által kirendelt bírák előtt... Akit azonban ily módon kizárnak, azt — ha már Isten ítéletétől nem tart — legalább *állami kényszerrel* vegyék rá arra, hogy ne szaporítsa bűneit, s ennélfogva a jövőben békésen és egyetértően adhassunk hálát Fölségednek a mi Urunk színe előtt.”

Damasus pápának az ellenségei és az eretnekek elleni eljárásából láthatjuk, hogyan kezelte az állami törvényhozást (a 378-as leiratot)! Abból a példából pedig, ahogy *a városi prefektusnál eretnekség miatt eljárást akart indítani a luciferiánusok ellen* — ami egyébként nem sikerült neki —, láthatjuk, mi **az egyház új módszere az eretnekek elleni küzdelemben;** azé az egyházé, amely immár teljes magától értetődőséggel támaszkodik az állami törvényhozásra, amelyet persze ő maga követelt ki.

Damasushoz hasonlóan jártak el **a spanyol püspökök** Priscillianus püspökkel, amikor Gratianus császárhoz fordultak ellene a manicheus eretnekség vádjával; a császári leirat erre — feltehetően Ambrus tanácsára — elrendelte az eretnek száműzését. Maximus ellencsászár azonban, aki különlegesen ortodox magatartással akarta megnyerni magának a püspököket, mint varázslót (maleficus) halálra ítélte őt. *Ambrus* ugyan a büntetés keménysége miatt ellenezte ezt az eretnek ellen hozott első halálos ítéletet, *de teljességgel helyeselte az eretnekek elleni állami föllépést,* sőt ösztönözte erre uralkodóit.

Ambrusnak *a másként hívőkkel szemben alkalmazandó erőszakkal kapcsolatos beállítottságára jellemző* volt az is, ahogyan védelmébe vette azokat a keresztényeket, akik fölgyújtottak egy zsinagógát az Eufrátesz melletti *Kallinikumban.* Theodosius császár megparancsolta, hogy büntessék meg a tetteseket, és a helyi püspök, akinek bujtogatására a gyújtogatás történt, állíttassa helyre a zsinagógát.

Ambrus hosszú levelet írt erről a császárnak (ep. 40), s abban *szolidaritást vállalt az említett püspökkel:* „Kijelentem, hogy én borítottam lángba a zsinagógát, sőt hogy én adtam nekik parancsot erre, hogy ne létezzék többé olyan hely, ahol Krisztust tagadják.” Azt a tisztet, aki a kereszténeket számadásra vonja, hite elárulójának nevezi. A császártól megkérdezi: „Csak nem fogod biztosítani a zsidóknak ezt a diadalt Isten egyháza fölött? A Krisztus népe fölötti győzelem trófeáját? A hűtlenek örömét, ó Császár? A zsinagóga ünnepét, az egyház gyalázatát?” **A teljesen világi kategóriákban gondolkodó államegyháznak ez az új mentalitása** e levél minden sorában tetten érhető. Ambrus emlékezteti a császárt, hogy minden politikai sikerét Istennek köszönheti; ezt mondatja Istennel a császárnak: „Én adtam neked a győzelmet ellenségeid fölött, s te ellenségeimnek adod a győzelmet népem fölött?”

Később egy prédikáció végén Ambrus közvetlenül szólította meg Theodosiust, aki részt vett az istentiszteleten; *Ambrus vonakodott folytatni a misét, amíg a császár meg nem ígérte a teljes amnesztiát a zsinagóga fölgyújtóinak.* Ez alkalommal Ambrus olyan követelményt fogalmazott meg a császárral szemben, amelyet az egyház az újkorig terjedően ismételgetett újból és újból: „Óvd te az Úr Jézus egész testét, hogy Ő is megőrizze uralmadat menynyei leereszkedésével” (ep. 41).

Törvényerőre emelt üldözés

Erre az időre esik az eretnekek elleni első törvényhozás is; míg I. Valentinianus és Valens még tartózkodók voltak az eretnekek elleni küzdelmükben, *az eretnekek tulajdonképpeni üldözése Szent Ambrus befolyására kezdődött* Gratianus, II. Valentinianus és Nagy Theodosius idején, és valóban rendkívüli méreteket öltött. *A híres thesszaloniki türelmi rendelet (380) kimondta a hitbeli kényszer alaptételét,* és becstelennek nyilvánította mindazokat, akik nem ismerték el a császárok által egyedül ortodoxnak elismert hitet.

A következő évtizedekben kibocsátott számos törvény részben általánosságban az eretnekek ellen, részben egyes szekták ellen irányult. Az e törvényekben foglalt rendelkezések mindenekelőtt a templomokat érintették, amelyeket el kellett venni az eretnekektől. Új templomok építését megtiltották. Magánházak istentiszteleti célokra való használatát is megtiltották, amint egyáltalán mindenfajta összejövetelt. *Különösen éles rendelkezéseket adtak ki az eretnek papok ellen.* Olykor az eretnek írások megsemmisítését is elrendelték. De az egyes eretnekeket is vagyonelkobzással fenyegették. Meglehetősen jelentős szerepet játszottak az eretnekek kiutasításáról vagy száműzéséről szóló rendelkezések, ezekhez jött az internálás és a deportálás.

A büntetések közé kell számítani bizonyos (állampolgári) jogok megvonását is. Bizonyos szekták tagjaitól különböző mértékben megvonták a vagyonjogi felhatalmazásokat, továbbá a végrendelkezés vagy végrendelet alapján történő öröklés jogát, az ajándékozás vagy ajándékok elfogadásának jogát, sőt olykor képtelennek nyilvánították őket arra, hogy egyáltalán bármilyen jogi ügyletet bonyolítsanak le. Szintén nem ritkán megtagadták az eretnekektől azt a képességet, hogy állást töltsenek be a hadseregben, a közigazgatásban vagy a palotában.

Halálbüntetéssel eleinte csak a manicheus szekta tagjait fenyegették, mindazonáltal őket már a szektához tartozás puszta tényéért. Ám hamarosan más szekták tagjai számára is kilátásba helyezték ugyanezt a büntetést, de csak arra az esetre, ha megszegik a tartózkodási helyükkel vagy istentiszteletükkel kapcsolatos császári parancsokat, rejtegetik azokat az eretnek iratokat, amelyeknek a kiszolgáltatását elrendelték, tiltott tanokat hirdetnek, újrakeresztelést hajtanak végre katolikusokon, vagy kihágásokat követnek el katolikusok ellen, például megzavarják azok istentiszteletét. *Honorius császár* aztán lényegesen tovább ment 410-ben és 415-ben, amikor — *halálbüntetés terhe mellett — általános érvénnyel tiltotta meg, hogy az eretnekek nyilvánosan összejöjjenek.*

A szóban forgó törvényekkel kapcsolatosan még csak a császári kezdeményezés passzív elfogadására sem lehet korlátozni az egyház felelősségét; hiszen olyan egyházi vezetők működtek közre aktívan az eretnekek elleni császári törvényhozás szigorításában, mint Damasus, Ambrus és mások az ő híveik közül.

Ellentmondásban az evangéliummal

Meg kell kérdeznünk, **hogyan foglalhattak el ilyen álláspontot,** amely nyilvánvalóan ellentmond a keresztségnek. Nos, az egyház érvényesülésvágya és a szociológiai viszonyok hatalma sokkal erősebb volt az akkori egyházi vezetők magatartásában, mint „keresztény” hitük; ezeket az erőket persze ideológiailag földíszítették és álcázták. *Nem az evangélium határozta meg az egyház magatartását, hanem teljesen pragmatikus motívumok.* Az egyház az állam és e világ eszközeivel próbálta terjeszteni Isten Országát.

Mióta ez a pragmatikus gondolkodásmód elsőbbséget vívott ki magának az egyházban a keresztény üzenettel szemben, az egyházban tere van az egyházpolitikának is, és az ezzel összefüggő intrikálásnak. *Isten Országának terjesztését most már minden rivalizáló vallási csoporttal vívott hatalmi harc formájában képviselik:* a szellemi küzdelemből vaskos harc keletkezett. Mivel azonban ebben a harcban állítólag Isten dicsősége és az igazság a tét, az egyházi vezetőknek még a lelkiismeretük is nyugodt.

g.g.a.

Forrás: Rudolf Hernegger, Macht ohne Auftrag. Die Entstehung der Staats- und Volkskirche, Olten u. Freiburg/Br. 1963, 389–409.

Pál feltámadáshitéről

Hogyan alakult ki Pál hite Jézus feltámadásában, és miért vált számára minden mást elsöprővé? A korrekt válaszhoz (részben teológiai, részben pszichológiai) könyve(ke)t kellene írni. De még ha valaki rendelkeznék is minden elérhető információval, akkor is csak hiányos és bizonytalan választ adhatna, mert *a két döntő pont nem tisztázható teljes bizonyossággal,* nevezetesen hogy *mi is történt Damaszkusznál, ill. hároméves arábiai tartózkodása idején* (Gal 1,17–18), holott e kettő a kulcsa az egész későbbi Pálnak. Az alábbiak tehát csak tapogatózó, hipotetikus megközelítésekként értékelendők.

Pál Jézus feltámadásával kapcsolatos hitének jó összefoglalását nyújtja az 1. korinthusi levél 15. fejezete, melynek 1. versében azt mondja: „Azt (az evangéliumot) hagytam rátok, amit magam is kaptam”. Erre nézve **két fontos kérdés vetődik föl: Miben áll ez az evangélium? Kitől és hogyan kapta ezt az evangéliumot?**

Az első kérdésre itt csak utalásszerűen annyit jegyzünk meg: ez az evangélium „az általa hirdetett evangélium” (Gal 1,11), érthetőbben **„az ő evangéliuma”** (nem azt mondja: „Jézus evangéliuma”, vagy: „Isten evangéliuma”, vagy: „a Péter és a többiek által hirdetett evangélium”...), melynek a lényege az, hogy *Krisztus kereszthalálában és feltámadásában történt a megváltás/megigazulás/üdvözülés* (mondani sem kell: ennek semmi köze a Jézus által hirdetett evangélium tartalmához).

A második kérdésre akkor tudunk válaszolni, ha *tisztázzuk, mit jelentett Pál számára a „kapni” [paralambanein] fogalma*. Nos, jellemző a következő kijelentése: „Az evangélium, amelyet hirdettem, nem emberektől származik, hiszen nem embertől *kaptam* vagy tanultam, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatása révén” (Gal 1,11–12). Már ez is mutatja, hogy evangéliumának fő pontjait *[en prótois,* 1Kor 15,3] (vallomása szerint) ***nem*** az egyházi hagyományból tanulta, hanem „kinyilatkoztatás” révén tudta meg (bármilyen problematikusnak tartsuk is az ilyesmit). Ezt megerősíti azzal, hogy kijelenti: damaszkuszi megvilágosodása után nem ment el Jeruzsálembe, és nem hallgatott „testre és vérre” (Gal 1,16–17). — De *lássuk, miket „kapott” még!?* Az 1Kor 11,23–25 szerint az eucharisztia szereztetési igéit: „Az Úr Jézus elárultatásának éjszakáján fogta a kenyeret, hálát adott... fogta a kelyhet...”. Az 1Kor 9,14-ben azt mondja, „az Úr úgy parancsolta, hogy az evangélium hirdetői az evangéliumból éljenek” (noha az Úr az ellenkezőjét parancsolta: „ingyen kaptátok, ingyen is adjátok”, Mt 10,8). Az 1Kor 14,37 szerint „az Úr akarata”, hogy „az asszonyok hallgassanak a gyülekezetben”; ez ugyan nem igaz, de „ha valaki próféta vagy Lélekkel telt, az ismerje fel az Úr parancsát abban, amit írok” (uo.), azaz csak „prófétai megvilágosodás” révén lehet felismerni ezt a „jézusi parancsot”. Az 1Tessz 4,15–17-ben kijelenti: „Az Úr tanítása alapján azt mondjuk: Mi élők, akik az Úr eljöveteléig megmaradunk, nem előzzük meg az elhunytakat...”, de ilyesmit Jézus nem hirdetett.

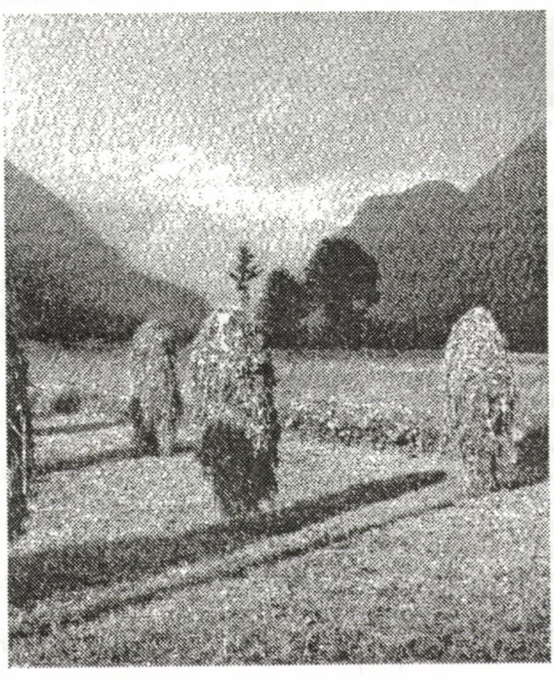

Összefoglalva: Csupa olyan adatról van szó, amelyet Pál a különböző ősegyházi gyülekezetektől hallhatott; ugyanakkor kereken tagadja, hogy bármit is emberektől tanult volna; azt gondolhatnánk: úgy érti, hogy emberek közvetítésével, de az Úrtól „kapta”, amit kapott; de ez ellentmondana a Gal 1,20-ban esküvel is megerősített alapelvének, hogy nem emberi közvetítőktől kapta, amit kapott, hanem egyedül a mennyei Krisztustól, közvetlenül, kinyilatkoztatásban; de mivel felette problematikus (részben lélektani szempontból: hogyan juthat valaki látomásban ennyire konkrét és számára új adatokhoz, részben tartalmi szempontból: a mennyei Krisztus hogyan mondhat mást, mint amit a földi Jézus tanított? Elfelejtette volna...? Módosította volna...?), hogy ilyen adatokat kapott volna a mennyei Krisztustól, ezért úgy tűnik, csak egy magyarázat marad: **Ami Jézus-hagyományt Pál széltében-hosszában hallott** (egyes emberektől vagy gyülekezetektől), **az az ő szemében csak akkor *vált* „érvényessé”, *az Úrtól valóvá,* ha a mennyei Krisztus karizmatikusan (= látomásban) megerősítette,** ill. helyesen értelmezte számára *(például:* „ez a kehely az új szövetség” — Pálnál: „az én véremben”, 1Kor 11,25, vö. páli megváltástan; „Krisztus meghalt” — Pálnál: „bűneinkért” és „az Írások szerint”; „feltámadt” — Pálnál: „szintén az Írások szerint”, 1Kor 15,3–4, majd „megjelenésként” értelmezve hozzáfűzi a karizmatikus pünkösdi eseményt — „több mint 500 testvér” —, ill. a Jakab-legendát, 1Kor 15,6–7).

Egy ilyen karizmatikus (tehát *belső!)* élmény = „kinyilatkoztatás” volt az alapja Pál Jézus feltámadásába vetett hitének is — nevezetesen a „damaszkuszi esemény” (Csel 9., 22. és 26. fejezet): a damaszkuszi Jézuskövetők letartóztatására indult Saulnak „megjelenik” a „feltámadt Krisztus”, számon kéri, miért üldözi *őt,* közli vele, hogy „hiába kapálózik az ösztöke ellen”, majd megbízza azzal, hogy „a pogányok apostola” legyen.

Hogy mi lehetséges egy ilyen élmény révén, nem kívánom (aligha lehet is) eldönteni. Hogy valószínűleg mi *történt,* az **lélektanilag a következőképpen rekonstruálható:** *1.* Pál **tudta,** hogy Jézust keresztre feszítették, és bár hall(hat)ott arról, hogy követői azt híresztelik, feltámadt, ő maga nyilvánvalóan arról volt meggyőződve, hogy a keresztre feszítés következtében meghalt. *2.* Pál **üldözte** Jézus követőit (Istvánt — Csel 7,58; 8,1 — és a többieket Jeruzsálemben — Csel 9,1 —, ill. szándéka szerint Damaszkuszban — Csel 9,1–2); talán már ekkor világos lehetett számára, hogy Jézust üldözi annak követőiben. *3.* A Damaszkusz kapuja előtti „megvilágosodásban” korábbi tudása: „üldözöm — az ártatlan? — Jézust”, **gyötrő lelkiismeretfurdalássá** érik („Saul, Saul, miért üldözöl engem?”), és ebben a lelkiismeretfurdalásban egyúttal azt is egyértelmű bizonyosságként éli meg, hogy ez a Jézus létező „valóság”, különben nem okozhatna neki lelkiismeretfurdalást. *4.* Ebből a kettős *belső* tapasztalatból folyik a kézenfekvő **következtetés** (aminek persze nem kell logikai természetűnek lennie, lehet az előző evidenciák/intuíciók „másik oldala”), hogy Jézus él. *5.* De mivel Pál (úgy) tudja, hogy Jézus a keresztre feszítés következtében meghalt, **nem gondolhat másra** (s a kiinduló élmény miatt nem élhet meg mást bizonyos-

ságként), mint hogy Jézus feltámadt. *6.* Ezt a következtetést, ill. szubjektív bizonyosságot csak megkönnyíti és **valószínűsíti, ill. megerősíti,** hogy tudja: a keresztények Jézus feltámadását hirdetik; magyarán: Pálban — „ahá-élményként”, ami mindig és szükségképpen szubjektív! — „leeshetett a tantusz”: „Mégiscsak úgy áll a dolog, ahogy ezek híresztelik!” *7.* Tekintettel Pál fanatikus személyiségére (vö. Gal 1,14; Csel 22,3–4; 26,5.11), mi sem kézenfekvőbb, mint hogy amilyen szenvedélyes bizonyossággal tagadta és üldözte korábban „Jézust”, **ugyanolyan szenvedélyességgel** állítsa és terjessze most, hogy feltámadt és él, ugyanúgy pokolba kívánva azokat, amik mást hirdetnek, mint ő (ld. Gal 1,8).

Ez már önmagában is elég lenne annak magyarázatához, miért vált Pál számára első számú, sőt minden mást elsöprő „evangéliumi” tartalommá, hogy „Jézus feltámadt”; de **van két másik tényező is** (bár ezek *nem* ebbeli hitének *létrejöttében, hanem* minden mást elsöprővé válásában, ill. ennek *megerősítésében* váltak döntővé):

Az egyik: Pál számára **teológiailag elengedhetetlen volt** Jézus feltámadása a halottak közül, *mivel úgy vélte, hogy csak az engesztelő áldozatként megölt, de aztán feltámadt Krisztussal történő misztikus egyesülésünk teszi lehetővé számunkra a mi feltámadásunkat és teljes megváltásunkat* (vö. pl. Róm 3,24–25; 5,17–20; Ef 2,4–7; 1Kor 15,14.17). Mondani sem kell, hogy ennek sincs semmi köze a „földi Jézus” tanításához, miszerint Isten minden megtérni kész bűnösnek feltétel nélkül megbocsát, ill. „három nap múltán”, azaz hamar, „automatikusan” feltámasztja „az emberfiát”, vagyis az embert, magyarul mindenkit (Mk 8,31), hiszen „Ő nem a holtak Istene, hanem az élőké...” (Lk 20,38).

A másik: Pál számára **pszichológiailag elengedhetetlen volt** Jézus feltámadása, ill. „találkozása a feltámadt Krisztussal”, *mivel csak ezzel tudta (ill. azt hitte, hogy tudja) igazolni, hogy bár Jézust (és tanítását) nem ismerte, sőt üldözte, mégis a Tizenkettővel egyenrangú apostol.* Sosem tudott megszabadulni ettől az önigazolási kényszerétől: *Rómába* azt írja, „nem szégyellem azt az evangéliumot”, amely „kinyilatkoztatja Isten igazságosságát hitből hitre” (Róm 1,16–17). *A galatáknak* így tanúskodik önmagáról: „Pál, apostol, akit nem emberek (többes szám: nem az ősapostolok, a Tizenkettő) és nem ember (egyes szám: nem a földi Jézus) hívott meg, hanem a halottak közül feltámasztott Krisztus” (Gal 1,1). *A korinthusiaknak* pedig így érvel: „Én nem vagyok apostol? Én nem *láttam* Jézust, a mi Urunkat?... Ha mások számára nem vagyok is apostol, a ti számotokra az vagyok” (1Kor 9,1–2)! — Úgy látszik, folyton attól rettegett, hogy nem hallgatják meg, vagy nem veszik komolyan, ha nem tudja bizonyítani apostolságát! Ezért aztán *még attól sem riadt vissza, hogy a saját karizmatikus (belső!) (Jézus-)„látását” azonosítsa [heoraka,* 1Kor 9,1] *Péter és a Tizenkettő egészen másfajta, nevezetesen normális fizikai (Jézus-)látásával* (vö. „vele együtt ettünk és ittunk”, Csel 10,41), *ill. Péter és a Tizenkettő normális látását azonosítsa a maga látomásával [ófthé,* 1Kor 15,5.8: „megjelent Péternek... megjelent nekem is”], holott nem ismerte a földi Jézust (vö. Gal 1,1), hogyan tudta volna hát megállapítani, hogy a két „látás” (vagy a földi Jézus tanítása és a mennyei Krisztus kinyilatkoztatása) megfelel(-e) egymásnak. A lényeg azonban az, hogy Pálnak egyedül a maga személyes, karizmatikus tapasztalatára (Damaszkusz, és feltehetően későbbi élmények is) kellett alapoznia apostoli küldetését és tekintélyét.

Pálnak ez a viselkedése, amelynek további megnyilvánulása vagy következménye az volt, hogy nem óhajtott semmit sem tanulni (Gal 1,16–17) azoktól, akik „együtt jártak-keltek az Úr Jézussal” (Csel 1,21), barátilag szólva nélkülözte a szerénységet. Ez önmagában véve nem lenne nagy baj; viszont igazi tragédia, **az egész emberiség tragédiája, hogy a „történeti Jézust” félresöpörve az ő Jézusról alkotott véleménye, egymástól elválaszthatatlan megváltás- és feltámadáshite vált központi dogmává és kizárólagos mértékké az egész kereszténység számára.** Nézzünk meg *néhány példát* a tragikus következményekre.

A Krisztusba mint meghalt és föltámadt Megváltóba vetett hit vált döntővé és egyedül üdvözítővé, és lényegileg *elveszítette jelentőségét a Jézus tanítása szerinti élet.* Ha elvben nem is, gyakorlatilag mindenképpen és teljes mértékben. Zseniálisan fogalmazza meg ezt Kérdés — felelet című versében Jánosy István: — És vasárnap mi lesz veled?/ — Kiforgatják hitemet! / Mondják: nem vagyok csak ember, / hanem isten. Megjelentem / megváltani a világot. / Mondják: nem apától lettem, / de galambtól, s testi mezben / feltámadtam, s mennybe szállva / ülök az Isten jobbjára. / Ezzel szőnek álmot rólam, / s *éber szómat, mit kiróttam: / a nem-ölést, a nem-ártást / hátuk mögé vetik, áldást / várván, hogy „kereszthalálom / megváltotta a világot”!* / Gyilkosnak, pénzforgatónak, / gyengébbet sanyargatónak / oldást adnak: „Halálomban / minden bűnüket lemostam.”

Továbbá **a szentségek váltak döntővé és üdvözítővé,** *nem pedig a Jézus tanítása szerinti élet;* hiszen az „üdvösség kegyelmét”, melyet Jézus kereszthalálával és feltámadásával megszerzett, „az Egyház szentségei közvetítik”, és aki nem járul a szentségekhez, az kizárja, hogy ne mondjuk: kiközösíti magát (ipso facto!) az üdvösségből... Persze ezt ma már nem illik így kimondani, de az „egyházi” közfelfogás gyakorlatilag talán még mindig ez. De ha nem is: épp elég kárt okozott már az eltelt 2000 évben. Mindenesetre a vonatkozó dogmákat nem vonták vissza, tehát érvényben vannak!

Továbbá **a hierarchia vált döntővé és üdvözítővé,** *nem pedig a Jézus tanítása szerinti élet;* hiszen *ha igaz, hogy Jézus Krisztus az egyedüli megtestesülése és hiteles képviselője Istennek,* és hogy a Krisztusba vetett hit az üdvösség feltétele, *akkor kézenfekvő, hogy mindenkinek alá kell vetnie magát* azoknak, akiket Jézus „utódaiul” jelölt ki, Péternek, ill. a Tizenkettőnek és az ő utódaiknak, s aki ellenük lázad, Isten ellen lázad, bármennyire jézusi módon éljen is egyébként... (Így aztán létrejön a kétosztályú, klerikusokra és laikusokra tagozódó egyház, amelyben a klérus szükségképpen uralmat gyakorol, a laikusok másod- vagy sokadrangú lények, *a misszió csírájában hal el...)*

Végül még egy példa arra, hogyan formálta tragikus módon az egész emberi történelmet a páli megváltáshit egyeduralkodóvá válása: *Ha erre nem kerül sor, talán nem válik ki a „kereszténység” a zsidóságból,* hiszen a kezdet kezdetén az egyetlen különbség gyakorlatilag az, hogy a „keresztények” (= Jézus-követő zsidók!) vallják, hogy Jézus a Megváltó, azaz a Messiás, a zsidók nem. De ha kiválik is a kereszténység, minden bizonnyal nem jön létre az ismert gyilkos szembenállás, **a keresztény antiszemitizmus** és annak ellenhatásai. — Így viszont „szükségképpen” létrejött, hiszen a zsidók „istengyilkosságát” valahogy csak meg kellett torolni! Ennek gyökere és teológiai megalapozása ott van már magában az *Újszövetségben:* „... ti kiszolgáltattátok és megtagadtátok Pilátus előtt, noha ő szabadon akarta bocsátani... az élet szerzőjét megöltétek” (Csel 3,13–15); „... vére rajtunk és fiainkon” (Mt 27,25); „... a zsidók... az Úr Jézust és a prófétákat is megölték... Ezért Istennek nem kedvesek, és az emberiség ellenségei... így rájuk nehezedik Isten haragja teljes erejével” (1Tessz 2,15–16). — *Órigenész* aztán azt mondta: „Jézus vére nemcsak kortársaihoz, hanem minden jövendő zsidó nemzetséghez tapad”; *középkori pápák* rendelték el először a „sarga csillag” viselését a zsidók számára; *Luther* felébresztette Pál és János (vö. Jn 8,44) antiszemitizmusát; Hitler pedig Lutherre hivatkozott: „Nagy ember volt ő... Úgy látta zsidókat, ahogy mi csak ma kezdjük látni őket.”

Íme, *így vezet a páli feltámadáshit egyenesen a hitleri (és hasonlóan a sztálini) koncentrációs táborokig. És a modern ateizmusig...*

Mindenesetre tény: Isten hagyta ezt. És hagyja ezt...

Gromon András



Leszkay András bácsi Moha-meséje

Mézeskalács szív és huszár

Nyolc esztendős koromban a nyári szünet első délutánján az erdő úttalan útján lementem a törpeházi hegyről, és fölkapaszkodtam a szomszédos, szintén erdő borította hegyre, majdnem a gerincig. Itt állt egy bekerített gyümölcsösben, diófák lombja alatt utam célja: a Mézesház. Azért nevezték így, mert Mézes bácsi, a mézeskalácssütő lakott benne. A házikó kéménye — láthattuk Törpeházáról is — már kora hajnalban füstölgött, sütötte Mézes bácsi a bábukat, huszárokat, szíveket, díszítette, cifrázta őket színes cukorral, s mire az utolsó füstbolyhocska is szétoszlott a diófák lombja fölött, Mézes bácsi már régen útra is kelt. Vitte a faluk, városok vásáraira a tükrös szíveket, kardos huszárokat. Csak nagyníha láthattuk a törpeházi öregek között kerek, dús szakállát, erős, vaskos kis termetét, mert olyan későn tért haza, amikor már árnyfátyollal takarták az utakat a lombok, és fénypárával takarta a lombokat a hold.

Kislányát meg, Tündét csak egyetlen egyszer láttam. Amióta Mézes bácsi özvegy törpe volt, az öreg Boróka néni járt át hozzájuk takarítani, főzni, és ő küszködte fel egyszer Törpeházára Tünde tolókocsiját, hogy lássa a falut, amelyikhez tartozik. Tünde ugyanis nem tudott járni, béna volt. De hallottuk, hogy többet tud bármelyikünknél, mindenből kitűnően vizsgázik, és nagyon sokat olvas. Mégis úgy gondoltam, jól esnék neki, ha időnként meglátogatná valaki, hiszen egész délután egyedül van. A törpeházi kislányok ugyanis, ha nagyritkán meglátogatták, másodszor már nem mentek el hozzá. Kérdésemre, hogy miért nem, huzogatták a vállukat, félmondataikból azonban megértettem, mi riasztja vissza őket: Tünde, aki akkor tíz esztendős volt, túlságosan szép és túlságosan okos hozzájuk.

Én viszont tudtam, hogy az a szépség és az okosság nem gyógyszere az elhagyatottságnak. Az idegenkedést azonban, amikor megálltam tolókocsija előtt a Mézesház tornácán, egy pillanatig magam is éreztem. Barátságos szervusszal készültem köszönni, de torkomon akadt a szó. Megdöbbentett az ellentét szőke hajának ragyogása és a szigorúan rámszegezett szempár feketesége között. Tündéri aranykoronaként csillogott a haja, mintha rejtett fényszóró sugározta volna. Kérdése pedig úgy hatott rám, mintha nem is az ajka, hanem az éjsötét szempár vallatott volna vele: „Ki vagy te?” „Moha vagyok, látogatni jöttem hozzád.” Elmosolyodott, bennem meg ebben a pillanatban megszűnt az idegenkedés.

„Nem a nevedet kérdeztem, te csacsi, hanem azt, hogy mi vagy?” Szeme hirtelen még sötétebb lett, és felemelte mutatóujját. „Csitt!” Tekintetét továbbra is rámszegezve a tornác egyik ajtaja felé hallgatózott, aztán így szólt: „Úgy van, jól hallottam, egér futkos a cserép alatt. Hozz ide egy vödör vizet, aztán hozd ki onnan a lomoskamrából a cserepet. De vigyázz, bádoglap van alatta, azzal együtt hozd! Meg ne szökjék a betyár!”

Kihoztam konyhájukból egy üres vödröt, meg egy vastagabb hasáb fát. „A vödör mélyén kiengedem a cserépből, és ezzel a fával egyetlen pillanat alatt agyonütöm.” Tünde haragra lobbant: „És ha kiugrik a vödörből, és elszalad?” „Akkor majd agyonüti a csappantyú, mert hozok nektek legközelebb csappantyús egérfogót.” Felegyenesedett ültében és a tolószék karfájára csapott: „Miért nem fojtod vízbe, ahogyan én akarom?” Nyugodt hangon válaszoltam: „Azért, hogy megmentsem a rémülettől és a szenvedéstől, amit fuldoklás közben érezne.” „Miért akarod megmenteni tőle?” „Mert nem macskának születtem, hanem embernek.”

Tünde ismét a lomoskamra felé hallgatózott. „Nem hallom futkosását, lehet, hogy tévedtem, vidd vissza a vödröt!” „Eszemben sincs! Lehet, hogy csak elfáradt szegényke a körbe száguldozásban, és most összekucorodva reszket. Ha megfogta a cserép, minél előbb meg kell szüntetni rettegését, végezni kell vele!” — és lenyomtam a kilincset. De az ajtó nem nyílt ki, zárva volt.

— Ha nincs a zárban a kulcs, lehet, hogy édesapám elvitte. Ülj le, és beszélgessünk. Csappantyút pedig ne hozz, majd megkérem édesapámat, vegyen.

— Arra is kérd meg édesapádat, hogyha mégis volna egér a cserép alatt, már azt se fojtsa vízbe, üsse agyon. Tünde azonban rámkiáltott: „Ne utasítgass minket! Hozd ide a babámat, hátha meg tudod javítani!” Meg tudtam volna, de nyugtalanított a gondolat, hogy mégis kucorog rettegő egérke a cserép alatt, és a beszélőbaba működésem következtében akadozva nem mondta többé, hogy: mama. Megnémult. De Tünde örvendezve mosolygott: „Így sokkal jobb, mert ha semmit se szól, olyan kedvesnek képzelhetem a szavát, amilyennek akarom.”



Vizet töltöttem nyolc egyforma pohárba, hogy harangjátékkal szórakoztassam, de amikor kivittem azokat tálcán a tornácra, megbotlottam a vödörben, és a harangjáték első és utolsó száma így hangzott: Csrrrrr. Tünde azonban vidáman mosolygott: „Úgyis fölöslegesen sok poharunk van, legalább ez a nyolc nem foglalja többé a helyet.”

Amikor alkonyatkor hazafelé készülődtem, elővett a széke mellett álló ládából egy igen nagy tükrös mézeskalácsszívet, meg egy ugyanakkora huszárt: „Ezeket neked adom! Azért teszi ide édesapám, hogy ajándékozhassak.” Sokalltam az ajándékot: „Elég lesz csak a szív is, vagy a huszár!” De haragosan rám kiáltott: „Nem elég! Tudom én jól, kinek mi jár!”

Akkorák voltak, hogy amint a karomra állítva vittem őket, köztük kellett kikukucskálnom a homályosodó hegyi ösvényre. Öcskösöm, Ugri Bugri tátott szájjal bámult, Gyopár bátyám meg tüstént ügyeskedni kezdett: „Hát tulajdonképpen én is gondoltam már rá, hogy meg kéne látogatnom Tündét, fárasztana is téged, ha minden délután te szórakoztatnád. Holnap Ugri Bugri menjen, holnapután esetleg én, aztán megint te.”

Másnap este, minthogy Ugri Bugri csak egy nagy tükrös szívvel jött haza, Gyopár bátyám felfortyant: „Ez igazságtalanság! Moha a babát is elrontotta, a poharakat is eltörte, mégis kapott huszárt is. Ha nekem is csak szívet adna, megmondom Mézes bácsinak!”

Az öcskös azonban a szívvel se törődött, neki a maga igazi szíve fájt, és elpanaszolta, mi történt délután. „Ki vagy te?” — ezzel fogadta Tünde, és amikor az öcskös is a nevét mondta, a lomoskamra felé hallgatózott. Aztán ráparancsolt, hozzon egy vödör vizet. Ugri Bugri könyörgött és zokogott: „Ne öljük meg az egérkét, elviszem akármilyen messzire, a legmagasabb hegy csúcsára, és ott engedem szabadon.” Tünde nevetett: „Visszajön az onnan is! Legfeljebb másik házba megy, és ott okoz bajt. El kell pusztítani!” Ugri Bugri a kamraajtóhoz rohant: „Nem szabad elpusztítani!” Az ajtó azonban zárva volt, és Tünde nem találta a kulcsot. Meg akarta nyugtatni az öcsköst azzal, hogy elmondta, ma este már meghozta Mézes bácsi a csappantyús egérfogót. A Mézes-házban nem szenvednek többé az egérkék. Vidáman eszegetik a csalétekszalonnát, és úgy szűnnek meg létezni, hogy észre sem veszik. Ugri Bugri azonban felzokogott: „De ne szűnjenek meg létezni sehogyan se!”

Másnap Gyopár ment el, és dúlvafulva jött haza. Csak huszárt kapott. „Ki vagy te?” — kérdezte tőle is Tünde. Hallgatózott a lomoskamra felé, és Gyopár már hozta is készségesen a vödör vizet. Minthogy azonban a kulcsot Mézes bácsi megint elvitte, másként igyekezett hasznosítani magát. Megjavította a babát. Ismét akadozás nélkül mondta, hogy: mama. Aztán elkészítette ő is nyolc pohárral a harangjátékot, és egy óra hosszat muzsikált és énekelt Tündének. A legtöbbször ezt a dalt: „Fel, fel vitézek a csatára!”

Megtudtam elbeszéléséből, hogy nincs még csappantyús egérfogó a Mézesházban, másnap délelőtt tehát vásároltam egyet a völgybeli falucskában, és délután ismét én állítottam be szórakoztatni Tündét.

— Szervusz Tünde!

— Ki vagy te?

Elmosolyodtam: „Hiszen már ismersz!” — de az éjsötét szempár nem mosolygott. „Nem tudhatom, nem változtál-e meg!” Előhúztam zsebemből a csappantyús egérfogót: „Hallottam Gyopártól, hogy még nem vásárolt ilyet édesapád. Hoztam hát egyet.” Most már elmosolyodott: „Ez jó felelet volt. Látom, hogy az vagy, akinek megismertelek.”

Tüstént be akartam tenni a lomoskamrába az egérfogót, de Tünde így szólt: „Nincs itthon a kulcs.” Gondoltam, énekkel szórakoztatom én is, mint Gyopár, és ölembe ültettem a babát: „Most a baba meg én énekelünk neked.” A dal minden egyes hangsúlyakor lendítve egyet a babán, hogy ő is szólogasson: mama, ezt fújtam: Gondolj merészet és nagyot, és tedd rá életed, nyakk! — ezt már s baba gépezete mondta, és ismét néma lett. Tünde azonban mosolygott: „Így sokkal jobb, úgyse tetszett nekem, hogy csak meghajolva tudott beszélni.”



Megláttam az előző napról Gyopár poharait. Bennük volt már a víz is, és kihoztam azokat a tálcán. Csrrrrr! — a ládáról ugyanis, amely Tünde széke mellett állt, megfeledkeztem. Beleakadt a bocskorom, és nyolc pohárral megint kevesebb lett a Mézes-házban. De Tünde ismét mosolygott: Így sokkal jobb, mert én dalolok helyettük veled.” Most már együtt fújtuk: „Gondolj merészet és nagyot, és tedd rá éltedet!” — csak akkor jutott eszembe a hazamenetel, amikor már fénye is volt a holdnak. Tünde megint ajándékozott nekem egy nagy tükrös szívet, és egy nagy huszárt. De mihelyt átadta, megzörrent egy bokor, kilépett belőle Gyopár, kézen fogva húzta maga után Ugri Bugrit, és így szólt: „Ugri Bugri se a babádat nem rontotta el, se poharakat nem tört. Neki miért nem adtál huszárt is? Nekem miért nem adtál szívet is?”

Ekkor már ezüstözte is a holdfény Tünde aranyhaj koronáját, de rendelkezett is, mint valami királykisasszony. Kulcsot nyújtott felém, és a lomoskamra ajtajára mutatott: „Nyisd ki azt az ajtót!” Kitártam és elámultam. Nem lomoskamra volt, hanem mézeskalácsos kamra. Legalább száz nagy szív tükrében csillant a bevilágító holdfény, és legalább száz huszár nézegethette cukorpaszományos színes dolmányát a tükrökben. „Adj Ugri Bugrinak szívet, Gyopárnak huszárt! Kapják meg most is, ami nekik való.” Magához húzta Ugri Bugrit, megsimogatta a fejét: „Hát miért adnék neked huszárt, te csupa szív? Mi közöd neked a karddal?” Hidegen rátekintett Gyopárra: „És mi közöd neked a szívvel, te csupa kard?”

Ugri Bugri tekintete a mézeskamra padlóját kutatta. „Hol van az egérkés cserép?” Tünde nevetett: „Sehol! Mézes mester házában nem szabad egérnek tanyáznia. Ha nagyméha betéved egy-egy mezei, úgy szűnik meg létezni néhány pillanat múlva, hogy észre se veszi. Mert az én édesapám — a polcok alá mutatott, és olyan lett a hangja, mint a kardpenge acélja, kemény es éles —, mert az én édesapám jó!”

Megint ámulnunk kellett. A polcok alatt legalább öt csappantyús egérfogó feküdt. Gyopár sértődötten felfortyant: „Akkor miért mondtad a cserepet? Vizet is cipeltettél ide velem. Miért?” Úgy villant Gyopárra Tünde szeme, mint fekete tűzben izzó két fekete gyöngy: „Hogy megtudjam, ki vagy!”

Miután halkan betettük magunk mögött a Mézesház kertjének kicsiny kapuját, eszembe jutott valami, és Gyopár karjára tettem huszárja mellé a magam mézeskalács szívét: „Neked adom! Tanulj tőle szánakozást!” Ugri Bugri karjára tettem a huszáromat: „Neked adom! Tanulj tőle kardosságot!” — és nevettem: „Legalább nem kell cipelnem őket!” — De tüstént torkomon is akadt a nevetés, mert úgy láttam, mintha egy törpe bácsi lépkedne a hegygerincen. Kerek és dús szakállú, és vaskos termetű: a hazatérő Mézes bácsi. Illett volna megvárnunk, de se Gyopárnak, se Ugri Bugrinak nem akaródzott. Szégyellték a nagy mézeskalács rakományt. Azzal nyugtattuk hát magunkat, nem is biztos, hogy jön ott valaki. Hiszen inkább csak sejtettük, mint láttunk, mert árnyfátyollal betakarták a bokrok, és fénypárával betakarta a hold.

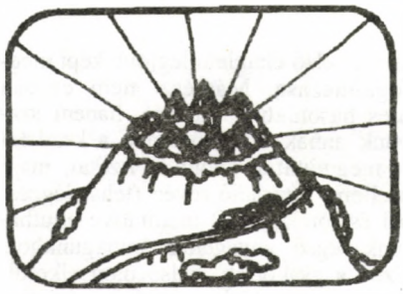

Introverzió

A szemléletváltás szükségessége

A nyugati/modern civilizáció embertelensége, kulturális zavarossága és vallási kiüresedése ugyanabból a halálos forásból fakad, ezért semmilyen egyházi, politikai, gazdasági reform, megnövelt kulturális támogatás nem segíthet rajtuk, legfőljebb eltereli a figyelmet az okokról, és elodázza az igazi tennivalókat.

Morális megközelítésben a problémát az okozza, hogy a bűnök az embert kifordítják önmagából, és anyagi, társadalmi körülményektől teszik függővé. Az önmagától elidegenedett ember szükségszerűen elveszti kreativitását, fejlődésre és regenerálódásra való képességét, majd egzisztenciális önállóságát.

Minden kifelé irányuló aktivitásnál fontosabb ezért a belső újrafölfedezése s a bűnös külső ragaszkodások fokozatos fölszámolása. A morális megtisztulás új belátásokra tud vezeti, különösen a depresszió kritikus fázisán túlhaladva. A csüggedés az a felix culpa, melyből kilábalva, a befelé fordulás jól végigvihető.

Belső világunk megismerése visszavezet eredeti középpontunkhoz, stabilitásunkhoz, önálló énünkhöz. „Az állandó bölcsességű (ember) legyőzte érzékeit, és a ***legfőbbe*** rögzült, míg aki érzékelhető tárgyakra gondol, az ragaszkodni fog hozzájuk. A ragaszkodásból vágy, a vágyból harag (és a többi bűn) születik.” (Bhagavad gita)

A külső szemléletet döntően megváltoztató befelé fordulás *(introverzió)* belül is fölismer egy minőségi hierarchiát: „az érzékelést magasabb rendűnek tartja a testi (létezésnél), a gondolatokat az érzéseknél, a bölcsességet a gondolatoknál, ***önmagát*** pedig magasabb rendűnek a bölcsességnél”. (Bhagavad gita)

Nyugaton a meditáció hagyományos, tapasztalati útján már alig járnak. Legmagasabb rendű önmagát csak a másodszor született „szemléli csodálattal, (de) van, aki csodálattal beszél róla, és van, aki csodálattal hall róla, míg mások, ha hallanak is róla, nem ismerik”. (Bhagavad gita) Akinek füle van, hallja meg a legfontosabbat ezúttal

nyelvi megközelítésben.

A sajátosan magyar gondolkodásmódot kifejező szófordulatok különösen korábbi formájukban jól jellemzik az ember külső és belső világának normális kapcsolatát, valamint az utóbbi sokrétű gazdagságát. Segítségükkel eloszlatható az az újkeletű fogalmi zavar, amely a lelket, a szellemet és a tudatot megkülönböztethetetlenné teszi egymástól. A két utóbbi nem is fordul elő a hagyományos idiómák között, hiszen nyelvújítási szavak.

A szellem konkrétan valamilyen testnélküli lényt, kísértetet, az újabb protestáns felekezeteknél az isteni harmadik személyt jelenti, és ennyiben azonos a hagyományos lélekkel. A „szellemi” melléknév azonban a „fizikai” ellentétét fejezi ki az emberi tevékenységben, és jóval egyértelműbben értelmi, racionális, tudatos, tehát pszichikai jellegű.

A tudat a pszichológia alapszava: tudatosítható, megfogalmazható érzelmi-értelmi-akarati megnyilvánulásokra vonatkozik, szemben a nem tudatos, meg nem fogalmazott, ösztönös, irracionális pszichikus tartalmakkal, melyek valójában nem lehetnek a tudományos vizsgálódás tárgyai. A keleti meditációval foglalkozó írások „atman”-át újabban tudatnak fordítják, mivel a Baktay javasolta „önvaló” szót erőltetettnek tartják az ember legmagasabb rendű önmagának a jelölésére.

A fogalomzavar így teljes, hiszen a tudat ekkor nemcsak a tudatos pszichikai tartalmakat jelenti, hanem azt a psziché fölötti, tudatfölötti vagy fölöttes ént is, amelyet anyagtalansága miatt a kifelé forduló psziché közvetlenül nem érzékelhet, és amelyet az európai hagyomány nem *pszichén*ek vagy *anim*ának nevez, hanem *pneumán*ak és *spiritus*nak. Ez a megkülönböztetés az ókori hagyományban következetesen megtalálható (ld. héber *ruah* és *nefes),* de az újkori nyelvekben már keveredik, és a két külön szó egymás szinonimájává válik, hiszen megritkul, sőt megszűnik a kifelé forduló psziché esetében a pneumatikus/spirituális tapasztalat.

Nyelvünk azonban hagyományosan jól megkülönbözteti a kettőt, amikor ***én***ként beszél az aktív, pszichikus cselekvőről, és ***magá***nak nevezi a passzív, állandó, változatlan lelket. Természetesen csak olyan esetekben, amikor nem visszaható vagy külső cselekvésről van szó (pl. rendbe teszem magam, magamba szívom, felelek magamért), hanem kívülről gyakran észrevehetetlen belső folyamatokról (pl. magam alatt vagyok, magamra találok, magamon kívül voltam). Mivel az ember rejtett, legbenső lényegét, valamint legértékesebb, legfölsőbb rendű „részét” jelenti ez a ***maga,*** föltehetően összefügg nemcsak a „mag” szavunkkal, amelyből származtatható, hanem a „magas” melléknévvel is, amely valószínűleg a ***magá***ból származó legpozitívabb értékelés volt (vö. magasságos, magasztos).

Saját magunk fölfedezése

alighanem akkor kezdődik, amikor válságba kerülünk, és külső ragaszkodásaink szétszakítanak bennünket. Aki meghasonlik magával vagy kikel magából, az előbb-utóbb kénytelen rájönni, hogy valami életfontosságútól szakadt el, integritását, stabilitását vesztette el, idegen indulatok hatása alatt „rendezett jelenetet”, így lejáratta magát, és szégyelheti magát. A magán kívül lévő ezért magatehetetlenül magába roskad, számolnia kell magával, és magához kell térnie. De kevésbé drámai körülmények között is ***magára ébredhet*** valaki: ez ünnepélyes és boldog átminősülés, mert a pszichikusan aktív addig pneumatikusan alvó volt, magába fordulva viszont más perspektívákra nyílik szeme, s ettől teljes értékűnek érzi életét. Erősebb kifejezéssel újjászületésnek nevezik a különböző hagyományok azt, amikor az angyagi psziché fölfedezi anyagtalan pneumáját, mivel ekkor igazi mivoltára talál.

Ettől kezdve figyelembe kell vennie magát, sőt tartania kell magát, a helyes magatartással pedig megkapja a lelkiismeret jutalmát: jól fogja érezni magát, vagyis pneumája vezetése alá kerül. A megszerzett lelki integritás — a psziché és a pneuma egysége — a magán kívüli állapot ellentéte. A psziché magán kívülre kerül, maga alól a maga uralkodó szintjére jut föl, a „maga uraként” azonban csak külső körülményein uralkodhat, itt a nyelvi analógia már sántít. Valójában nem a tudat uralkodik a tudatfölöttin, hanem fordítva, tehát nem erőt veszünk magunkon, hanem a magunk vesz erőt mirajtunk.

A nyelv története során romlásokkal, elhomályosulásokkal is kell számolnunk, így valamikori pozitív fogalmak idővel negatív jelentést kaphatnak, és bizonyára ennek fordítottjára is akadnak példák. Ezek a torzulások azonban

a belső élet ismeretében jól fölismerhetők, így eredeti értelmük visszakövetkeztethető. A pálfordulás szó pl. valamikor dicséretnek hangozhatott, hiszen egy keresztényüldözőből lett fő-fő apostol, később viszont a szó következetlenséget, sőt árulást kezdett jelenteni. Hasonlóképpen, akire ma azt mondjuk, hogy csak magának él, az inkább önző, mint megvilágosult szent, a magának való pedig inkább sajnálatraméltó különc, mint követendő példa. Ugyanez mondható arról, aki el van telve, vagy csak meg van elégedve magával, mert észrevétlenül a hiúság és a gőg bűnébe esve, már nem fog bírni magával. Ha ezek után megkapja a magáét, az gúnyosan, de nagyon is reálisan arra utal, hogy olyan figyelmeztetésre szolgált rá, mellyel még magába fordulhat, és helyrehozhatja azt, amivel elsősorban magának ártott.

Kedvenc kifejezésem a **„magába száll”,** mely mai értelemben bűnbánatot jelent a lelkiismeret-furdalás nyomán. Ezen a szemléletes példán jól látszik, hogy ki száll, hová száll és miért száll. Talán a zaklatott, sérült psziché keres megnyugvást legigazibb lényében, amint a kisgyerek is anyja ölében remél vigasztalást, erőt és gyógyulást? A kifejezés első pillanatra olyan benyomást kelt, mintha a kínlódó tudat a „szív mélyére” szállna alá, hogy elmerüljön és megtisztuljon a lélek fürdőjében. Csakhogy nem zuhan, hanem száll. Ezért lehet, hogy eredetileg egész másról volt szó. Az ókorban szárnyakkal ábrázolt Pszyché lehet, hogy a *magasba* szállt *magába*, és ekkor a kifejezés példázza a kötelékeitől, ragaszkodásaitól megszabadult én fölemelkedését igazi honába és helyére.

Aki magánál van, annak hatalmas lelki erőt és fokozott képességeket ígérnek nyelvi kifejezéseink. Először is magához való eszével azonnal fölfogja mindazt, ami magától értetődő, vagyis saját lényegén keresztül kapcsolódik minden más dolog lényegéhez. Magán múlik, hogy mihez fog hozzá, és miben éri el célját. Ha elhatározza magát, esetleg ráveszi magát valamire, akkor azonban nem a tudat kényszeríti együttműködésre a tudatfölöttit, hanem csak fordított hatásról lehet szó. Nem én kapom rajta magam, hanem a „magam kap rajta engem”, ha valamit nem teljes összhangban végzek. A nyelvi kifejezés torzulása figyelhető meg a „fogom magam” kifejezésben is: a tudat semmilyen mágiával nem használhatja eszközeként a tudatfölöttit, de „magávalragadó” erőt tud mutatni, ha önmaga fogja és vezeti tetteiben a tudatos ént.

Gondoltunk-e már arra, hogy mi mindent jelent az az egyszerű és nagyon jellemző kifejezés, hogy **„unom magam”?** Ártatlan dolognak látszik, mintha csak unatkoznék, mintha figyelmemet semmi érdekes nem kötné le, mert a TV-műsor rossz, az újságok megint ugyanazt írják, nincs kivel beszélgetnem. Az ilyen extrovertált embernek fogalma sincs, milyen érdekes belső világ szunnyad benne, illetve ő még nem ébredt magára. Ha azonban egyszer már fölfedezte magát, és mégis unja ezt a magát, az nagyon súlyos probléma, hiszen fölemelkedésének, „magába szállásának” fordított hátat, lelki perspektíváját tagadta meg. Spirituális ember soha nem unja meg magát, hanem bármennyi időt tud a legnagyobb élvezettel meditációban tölteni. Ugyanakkor ő az, aki minden külső jelzést fölfog és magára vonatkoztat. Minden célzást magára vehet, vagyis akár kedvező, akár kedvezőtlen hatások érik, lelki átminősítéssel a javára fordítja azokat. A jót könnyen magáénak tekinti és vallja, de a rosszat is mindaddig magában tartja, amíg le nem rombol benne minden téveset és fölöslegeset. A méreg és a gyógyszer csupán az adagolásban különbözik egymástól.

Az introvertált ember kétségtelenül magára utalt, normális állapotában magába vonul. Kívülről úgy tűnik, hogy magányos a magános, de már nem depressziós. Soha nem hagyna magára valakit, aki a külső életben nem találja helyét és magára marad. Bár nem veheti magára a világ minden gondját, valami mindig megsúgja neki, hogy mikor mit kell tennie. Eredetileg, ha egy férfi magáévá tett egy ügyet vagy egy asszonyt, akkor teljesen azonosult vele. Rosszabb esetben az ügyhöz vagy az asszonyhoz való méltatlan ragaszkodás váltotta föl korábbi spirituális meghatározottságát, tehát az új kötődés fontosabbnak bizonyult a belső, lelki vezérlésnél, és így ismét magán kívülre került.

Szív és lélek

Hogy az ember nem csupán test és lélek, anyagi és anyagtalan ellentmondásos egysége, melyek bármikor szembekerülhetnek egymással, azt rugalmas, dinamikus, éntudatos pszichénknek köszönhetjük. Segítségével testi és lelki valóságunk kölcsönhatásba kerül és stabil egységet képez. Önmagunk fölfedezésének belső útja így **mindkét irányból** végigjárható, vagyis intuitív ráérzéssel pl. tudomást szerezhetünk fizikai problémákról, sőt gyógyíthatjuk azokat, de fizikai képességeink rendezésével és fejlesztésével, pszichikus közreműködéssel szintén eljuthatunk a pneumáig, amint pl. a jóga tanítja. Hogyan jelenik meg ez a magyar nyelvi hagyományban?

Nem-testi, magasabb rendű „részünket” kezdettől fogva **léleknek** neveztük, amint arra a Lél/Lehel név is utal. A lélek morfológiai rokonsága a lehelettel éppúgy kétségtelen, mint az összes ősi elnevezések esetében (atman, ruah, pneuma, spiritus), ami az anyagtalan, belső életelem legjobb képi megfogalmazása. Másrészt nem csupán üres hasonlatról van szó, hanem szavunk annak a belső útnak a kezdetét is megmutatja, ahonnan fizikai, majd szellemi aspiráció révén (tehát légzéssel és törekvéssel) meditatíve eljuthatunk végső, anyagtalan önmagunkhoz. Ezen a gyakorlati, belső úton elkerülhető a spekuláció csapdája, de nem kerülhető meg az a „szervünk”, mely magunkon belülre segít, és amelyet a nyelv **szívnek** nevez.

Ma ez a szó konkréten vérkeringésünk motorját jelenti, testünk működésének legfőbb feltételét, és csak másodsorban érzelmeink jelképes helyét. Anyagias korunkban is fönnmaradt azonban számos nyelvi kifejezés, mely szinte kizárólag pszichénk működésével hozza összefüggésbe a szívet. Így, a lélekkel való bizonyos átfedéseken túl, úgy tűnik, hogy a psziché szó eredeti magyar megfelelője éppen a szív volt, természetesen minden pszichofizikai és pszichopneumatológiai vonatkozásával együtt.

Ismét emlékeztetni szeretnék azonban a szokásos *nyelvromlásra,* a fogalmak elhomályosulására s összemosódására, melyek mögött a pszichikus tapasztalat elszegényedése áll. Sok esetben a belső eldurvulás és érzéketlenedés miatt kívánták/próbálták a szívvel kapcsolatos kifejezéseket megerősíteni a lélekkel is, és így hangsúlyozni a jelenség nem-fizikai jellegét. Amit pl. szívvel-lélekkel teszünk, azt teljes odaadással végezzük, abban érdekek nem játszanak szerepet. Aki csupa szív/lélek, az tele van érzéssel, jósággal és jószándékkal. Ha szívére-lelkére vesz valamit, akkor túl érzékenyen fogja föl, és esetleg fölöslegesen sértődik meg. Aki könnyít a szívén/lelkén vagy kitárja szívét/lelkét, az elmondja titkos bánatát, aggályát vagy megosztja örömét, hogy ne nyomja szívét/lelkét. Ha sikerül valakinek a szívébe/lelkébe látnunk, azt vagy szeretni fogjuk szívből/lélekből, vagy kiábrándulunk belőle, mert magatartásának az indítékait ismertük meg. Egy tragikus esemény a szívébe/lelkébe markol az együttérzőnek, egy-egy súlyos kijelentés pedig sorsdöntően szívébe/lelkébe véződhet valakinek.

Ez utóbbi esetben azonban túlhajtott a nyelvi analógia, mert a kemény szív mellé nem asszociálunk kemény lelket. A szomorú/fájó szív meg is törhet, ha pl. hiába tesszük ki szívünket/lelkünket valakiért. A „megtört lélek” azonban temetői szóvirágnak hat, bár már a Bibliában töredelmes lélek lett a töredelmes szívből. Inkább a lelkünket öntjük ki bánatunkban, mint a szívünket, jóllehet az analógia kicsit más értelmet kapott, mert a szívre gyakran úgy gondolunk, mint egy edényre: tele van a szívünk érzéssel, vagy éppen üres a csalódástól. **Különbség** van a között

is, hogy fáj a szívem, vagy fáj a lelkem valami miatt, mivel az utóbbi súlyosabb, megrendítőbb. Akinek nincs szíve valamit megtenni, azt talán csak az érzékenysége tartja vissza, de ha valakit nem visz rá a lélek, azt komolyabb belső gátlás bénítja. Ugyanígy kevesebbnek tűnik, ha beleadom a szívemet valamibe, mintha beleadnám a lelkem is. Lehet szívhez szólóan beszélni, és valakit egy időre meghatni, de mélyebb hatást érünk el, ha a másiknak a lelkére beszélünk, és a lelkiismeretét keltjük föl. A fontos dolgokat is ezért a lelkére kötjük valakinek, és nem a szívére. Akinek nincs szíve (szívtelen), abból hiányzik a belátás, a megértés, de akinek nincs lelke (lélektelen), attól minden gonoszság kitelik. Lélek nélkül embertelen lesz, gép, vagy sokkal roszszabb és kiszámíthatatlanabb az állatnál. A lényegét veszélyezteti, aki lelkében kárt vall.

Romantikus, érzelmes korokban a szív a leggyöngédebb és legnemesebb érzésekkel párosult. Valakit a szívünkbe zárni, vagy magunkat másnak a szívébe lopni szeretetet, illetve magunk megszerettetését jelenti. Akinek elnyerték a szívét, az szerelemre lobban, és így két szív egymásra talál. Szívünk hölgye, ha kicsit ironikusan is talán, de még ma is szívügyünk. És még rágondolni is szívbeli öröm, hiszen egykor a szívünkhöz nőtt, hacsak nem vetettük ki sértődötten a szívünkből. A szív továbbá bátorságot, egyenességet is jelent azoknál, akiknek helyén van a szíve, és szívből, azaz őszintén beszélnek: ami a szívükön, az a szájukon. Ha ebben kételkednénk, még a szívükre is tehetik a kezüket, hogy esküszerű mozdulattal bizonyítsák őszinteségüket. Ha viszont valaki bátorságot akar meríteni, az húzhat egyet a szíverősítőnek nevezett pálinkából. Egész pszichénkre utal a figyelmeztetés: szívet cseréljen, aki hazát cserél — hiszen meg kell változnia idegenben, ha boldogulni akar. *Jellemet* fejeznek ki az ilyen összetételek: oroszlán-, nyúl- vagy galambszívű, jószívű, kőszívű, nemes vagy gyönge szívű. Ismét lehetséges átfedés e tekintetben, pl. a rókalelkű, jólelkű, nemes lelkű ugyanezen a szinten van. Más vonatkozásban azonban többet mond a nagylelkű, lánglelkű, férfias és rokon lelkű, mintha csak szívbéli tulajdonságokról lenne szó.

Az eddigiek alapján érdemes megfigyelni, hogy a szív **pozitívabb** minősítést kap, a lélek viszont **gazdagabb** tartalmú, mert pl. a gonosz-, a művészvagy a (rab)szolgalelkűnek nincs szívbeli párja. Elgondolkodtató, hogy a szív döntően érzelmi, pszichofizikai működésünkre utal, kevéssé az akaratra, és mintha semmi köze sem lenne az értelemhez. Elvesztek volna az erre vonatkozó kifejezések, vagy ennyire nem függ össze a szív és az ész? Inkább arról lehet szó, hogy az elvont ráció túlértékelése modern jelenség, és a régiek szerint főleg érzelmi hozzáállásunk, valamint lelki magatartásunk egésze határozza meg akarati és értelmi tevékenységünket. Amit a szívünk súg, azt gondoljuk, mondjuk és tesszük a legszívesebben. Ez az **intuitív** gondolkodás pedig sokkal többre képes logikánk araszolásánál, illetve csak lenne képes, ha legalább annyit gyakorolnánk, mint az utóbbit. Ez ismét a introverzió szükségességét hangsúlyozza.

Az ősi *pre-racionális* gondolkodás hatalmas példatára a Biblia. Ennek a szóhasználatában még nem válik el a szív és az ész: „Isten adott bölcsességet Salamonnak, igen nagy értelmet és mély szívet” (1Kir 4,29). Természetesen jóval szorosabb a szív kapcsolata a lélekkel, mintha erkölcsi, pszichofizikai előföltétele lenne a lélek megérzésének: „Tiszta szívet teremts bennem, Istenem, és az igaz/erős lelket újítsd meg bensőmben” (Zsolt 51,12).

Minden a lélek

Ezzel a címmel jelent meg 1940-ben Völgyesi professzor könyve, a trializmus/trichotómia újrafölfedezésének úttörő műve. Az ember fizikai, szellemi és lelki kölcsönhatásait bemutatva azonban ő is azt a megtévesztő terminológiát használja, mint minden pszichológus, vagyis a psziché a lélek, és az e fölöttit nevezi szellemnek. Aki viszont összhangban akar maradni a nyelvi tradícióval, az a pszichikus átfedések ellenére is kitart az anyagtalan lélek mellett. Amiből persze az következik, hogy anyagi pszichikus működésünket akkor is kénytelen szellemnek hívni, ha egyes esetekben szokatlanul hangzik. Így azonban egyértelművé válnak a dolgok, mert a hagyományos szív szó pszichológiai terminusként már használhatatlanná vált, a tudat pedig csak része pszichénknek.

Nyelvi kifejezéseink közül nem sok szól magáról az **anyagtalan lélekről,** inkább csak a pozitív lelkiállapotok vonatkoznak rá: a lelki nyugalom, a lelki egyensúly, továbbá a lelki derű, mely nem tör ki nevetésben, azután a lelki boldogság, mely rossz házasságban és anyagi szerencsétlenségben is megmaradhat. Sőt, éppen kritikus helyzetekben mutatkozik meg valakinek a lelki nagysága: lelkierejét semmi sem rendíti meg, lélekjelenlétét sohasem veszíti el. A lelki rokonság fontosabb minden vér szerinti kapcsolatnál, mert a rokonlelkűek egyező lelki életet élnek. Gazdag lelki világukhoz képest sivárnak tűnik az önmagából kifordult világias lelkület. Papi, szerzetesi körökben ilyen vagy olyan lelkiséget különböztetnek meg, többnyire dicsérő hangsúllyal. Költői és emelkedett lelkek értékelik azt, ami léleküdítő vagy lelki vigaszt nyújtó, de kerülnek mindent, ami lélekölő vagy lélekmérgező. Vannak mimózalelkek és kifinomult széplelkek is, akik fennkölten lélekrombolónak ítélnek minden közönségest és anyagiast, természetesen az anyagi jólét bizonyos csúcsain. Ugyanis általában éppen a lelki kínok és válságok lélekemelők, miután hosszú lelki tusa révén valamilyen áldozatot tudunk hozni, és katartikusan megkönnyebbülünk.

A lelki harc azonban jellegzetesen *pszichopneumatikus jellegű,* ez az ára annak, hogy valaki igazi lelki békéhez és teljes belső fölszabaduláshoz jusson. Minden külső körülménytől függetlenül ezután ő tud lelket önteni, nehezebb esetekben lelket verni a csüggedőkbe. Lelkesíteni csak az képes, aki maga is lelkes. Gyakran nem érti, hogy a legtöbb ember miért olyan közömbös és érzéketlen, amikor lelkesedésre is lehetne oka. Kibeszélni is kész a lelkét, csak hogy meggyőzzön valakit arról, érdemes újrakezdeni, de másképpen. Ha lelketlen aljasságokat lát, azt kérdezi magától: hogy volt lelkük ilyet tenni? Ha pedig belefárad lelke háborgásába, talán vállat von: a lelkük rajta. Az ő lelkükön szárad (mintha egy lepel lenne a lélek), csak éppen nagyon sok ember lelke látja kárát.

Nem könnyű tartani a lelket kétségbeesett, pánikba került környezetben, vagy amikor lélekszakadva (ismét a lepel asszociáció) menekül valaki a veszély elől. De a jó orvos nem adhatja föl, amíg valakiben még pislákol a lélek. Akibe viszont már csak hálni jár, vagyis egyre ritkábban tér magához, az hamarosan meghal. Kileheli lelkét, egyházias kifejezéssel: visszaadja lelkét a Teremtőjének. (Ki is adja vissza? A haldokló test? Nem, a testet éltető én, a psziché különböztethető meg ez esetben az anyagtalan, Istenhez tartozó pneumától.) A faluban ilyenkor meghúzzák a lélekharangot, majd elvégeznek minden szükséges szertartást, nehogy hazajárjon a lélek, és ártalmára legyen az itt maradtaknak.

Végigkísértük nyelvi kifejezésekkel az ember életútját, hogy lássuk azokat a lehetőségeket, melyek saját magunk fölfedezésében segíthetnek. Ha sikerül összeszednünk az introverzióhoz szükséges ösztönzéseket, és belső hiányérzetünk nagyobb lesz külső kötelékeknél, akkor rászánhatjuk magunkat életünk legnagyobb kalandjára. Szellemi függetlenségünk növekedése nemcsak környezetünk meghatározó erejét fogja csökkenteni, hanem a rohanó idő is lelassul, és alárendelődik a lélek **időtlen** élményének. Ősi hagyományokra támaszkodva nincs mitől tartanunk, hiszen hazatalálunk, legtermészetesebb állapotunkba jutunk, mely másoknak és az egész világnak is csak a javára lehet.

P. Gábor Mózes

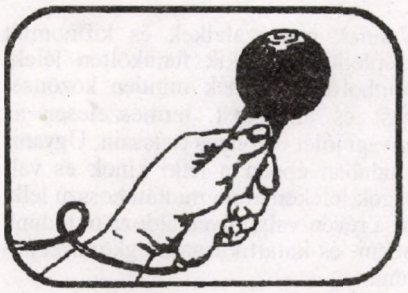

Interjúk Grácból

A Gráci Ökumenikus Találkozón 1997-ben volt egy meghitt zugocska, ahol (a Kairos Europa „A szolidaritás és ellenállás lelkisége” nevű munkacsoportjával) személyes „élettörténeteket” gyűjtöttünk. Az alábbi három kérdésre vártuk a választ: — Hol tapasztalsz békességet életedben?
— Hol van kiengeszteletlenség életedben?
— Mi adja a reményt és az erőt a további küzdelemhez?
A kérdésekhez nem ragaszkodtunk szigorúan, ki-ki ezek kapcsán mesélt arról, amit fontosnak tartott.

Attila (Szerbia)

Hatszor szöktem meg a behívóparancs elől. Hetedszerre elfogtak és iszonyúan elvertek. A rendőrök megígérték, hogy csak néhány napos hadgyakorlatra kell bevonulnom. Akkor ezt gondoltam: feleségem van és három gyerekem, nem hagyom magam halálra verni, s igent mondtam. Egy héten belül a fronton találtam magam és falvakat kellett lőnünk.

Messziről is szörnyű volt, de amikor közeledvén halott gyerekeket láttam az utcán, valóban elviselhetetlenné vált. Ezekben a napokban legalább 10 évet öregedtem.

Három hónap múlva engedtek haza és a törvények szerint többé nem hívhattak be katonának. Mégis úgy döntöttem, hogy a lelkiismereti megtagadók élére állok. Nem akartam, hogy a barátaimat is ugyanúgy becsapják és olyan iszonyatot kelljen átélniük, mint nekem.

Csodálatos volt, ahogy eljutottunk a félelemtől a közös cselekvésig!

Falvainkban, ahol a lakosság 70–95 százaléka magyar, először az asszonyok, majd a férfiak is összefogtak, és együttesen nemet mondtak a háborúra. Elégettük a behívókat, és hosszú heteken át együtt voltunk egy klubban, amit páncélosokkal vettek körül.

Bármely percben megérkezhetett volna a tűzparancs, mi mégis megmenekültünk!

Még a szerb hadsereg sem vehette magára ártatlan civil emberek halomra gyilkolását, főleg a nyugati sajtó szeme láttára.

A háború alatt 9 faluban 32 000 ember életét könnyítettük meg Vox Humana nevű humanitárius szervezetünk révén. A nyugdíj havi 2 márkának megfelelő összeg volt, így az emberek még a gyógyszereiket sem tudták megvenni. Ez sokuknak az életébe kerülhetett volna. Magyarország és nyugati karitatív szervezetek segítségével rengeteg élelmiszert, ruhát, csecsemőholmit, fűtésre való pénzt és mindenekelőtt gyógyszert tudtunk kiosztani. Nem kíméltük az erőnket — de nagyszerű volt, hogy ezekben a sötét időkben valami kis örömet tudtunk szerezni és mosolyt csalhattunk az emberek arcára.

Kiengeszteletlenséget élek meg a szerb állam és magunk között. Naponta meg kell küzdenünk identitásunkkért (iskola, nyelv, újság stb.). Falvainkba egyre több horvátot és szerbet telepítenek be. Sosem nemzetekben, hanem egyes emberekben gondolkodom, így igen nagy együttérzéssel viseltetek ezen menekültek iránt, akik mindenüket elvesztették és jelenleg például tornatermekben laknak. Segítek rajtuk, ahol csak tudok. Körülbelül 100 000 ember, főleg értelmiségiek menekültek el a Vajdaságból. Rengeteg nagy gyárat bezártak, így hatalmas a munkanélküliség.

Azt remélem, hogy sokáig ez így nem mehet! Hiszen olyan nagyon vágyunk mindannyian a békés, félelemmentes életre! Mindenhol, minden nemzetben élnek csodálatos emberek. Ezek az emberek szeretetükkel, segítőkészségükkel lassan le fogják győzni az értelmetlenséget, erőszakot, reménytelenséget. Ebben hiszek!

Norbert (Németország)

Jelenleg katolikus papként dolgozom, egyrészt egy plébánián, másrészt a Misereor nevű szervezetnél. Ez utóbbi feladata kettős: igazságosságért és kiengesztelődésért dolgozó önsegélyező csoportok támogatása a 3. világban, valamint munkálkodás a gazdag Németország és a szegény sorban tartott Dél közti szakadék áthidalásán.

Azzal a gondolattal léptem be az egyházi szolgálatba, hogy az Úr, akiben én hiszek, sosem megy vadászatra, mindig az üldözöttek oldalán van. 1970-ben ezeket a szavakat az antiszemitizmusra vonatkoztattam, amelyben az egyház bűne is óriási volt. Csak később lett számomra világos, hogy a 3. világ mai áldozattörténelme is ehhez tartozik. Akaratlanul is a tettesek oldalán voltam, ezért elhatároztam, hogy aktívan fogok dolgozni a kiengesztelődésért.

De először önmagamban kellett a kiengeszteletlenséget, sőt a bosszúérzést feldolgoznom, amely a katolikus egyház uralomtörténetét látva eltöltött. Megtanultam a saját árnyékommal kiengesztelődve élni. Minél inkább barátja tudtam lenni önmagamnak, annál inkább voltam képes mások barátjává válni.

Ezen belső munka után képes voltam elválasztani az evangélium üzenetét az egyházi uralomtörténelemtől. Azóta úgy találom, a papnak nem az a dolga, hogy a mai kiengesztelődetlen világra egy kis vaniliaszószt öntsön, hanem, hogy személyes megszabadulását megélje és továbbadja. Ehhez természetesen politikai és gazdasági változások is hozzátartoznak, valamint az, hogy az igazság — amely teljességében minden ember szolgálatára van — tovább már ne legyen elrejthető.

Hat évig éltem a kecsua indiánok között Peruban és általuk tértem meg. Jön hozzám például Juan, aki 35 éves, 5 éve tanult meg olvasni, és autógumikból kivágott szandáljában hét órát kell gyalogolnia, hogy találkozhasson velem. Elmeséli, hogy mit gondolt, amikor Éva teremtésének



történetét olvasta: „Ha megverem a feleségemet, akkor magamat is ütöm. S ha én őt és magamat ütöm, akkor Istent verem, mivel mi Isten képmásai vagyunk.” Ezt mély személyes felszabadulás követte: az ünnepeken sosem szabad sokat innia, nehogy erőszakossá váljék.

Tőlük tanultam meg, hogy minden teremtmény összetartozik. Ha engedem, hogy egy testvéremet — mindegy, hogy a világ melyik pontján — bántsák, akkor az én lelkemet is bántják. A kecsuák élete — hogy 500 év elnyomás után még mindig tudnak nevetni, ünnepelni és újrakezdeni — azt jelenti, hogy az élet erősebb, mint a halál. Makacsok, s bár nem akarnak sikertörténelmet, de megteszik azokat a kis dolgokat, amelyeket a pillanat szükségessé tesz, hogy majd gyermekeiknek is legyen módjuk megtenni az ő dolgukat. Ahogy Martin Buber összefoglalta: nem tőled függ, de rajtad is fordul, hogy Isten Országa elérkezik-e.

Feudális, elidegenedett egyházban élünk, de már látom az összeomlás jeleit. Az emberek nem akarnak olyan szervezetet életben tartani, amely kizárólag önmaga körül forog. Az utolsó 30–40 évben óriási szellemi erő halmozódott fel. Kicsi, láthatatlan hernyók vagyunk a fában, amelyek segítenek abban, hogy egy bűnös struktúra összeomoljon. Ősszel és télen az ember nem látja azt a hatalmas munkát, amely a föld alatt végbemegy, de aztán eljön a tavasz és minden kivirágzik. Van megújulás!

Péter (Magyarország)

Nyitott, szeretetteljes, rugalmas katolikus családban nőttem fel. Az egyházi gimnázium elvégzése után teljes erőmmel az ifjúsági munkába vetettem magam. Lelkigyakorlatokat, ifjusági vezetőképzőket, táborokat vezettem. Számomra két nagy „Ő” volt az életben: a feleségem és az egyház. Az utóbbi két évben azonban az egyházhoz fűződő kapcsolatom teljesen összekuszálódott. Most úgy látom, hogy a katolikus egyház zsákutca. Arra döbbentem rá, hogy az egyház nem felnőtt, kreatív embereknek való.

Az egyház olyan Isten-képet közvetít, pl. a szentség-kiszolgáltatásban, amelyben a résztvevő teljesen passzív marad. Ezzel szemben egy felnőtt ember minden fontos kapcsolatában teljes aktivitással adja önmagát.

Társadalmunkban demokratikus változásokat élünk át: nők jogai, választójog stb. Ezeket mind helyesli az egyház, csak nehogy önmagára is vonatkoztatni kelljen. Lelki válságom abból adódik, hogy nem tudok fiatalokat és felnőtteket lelkesen hívni egy ilyen egyházba.

S akkor itt van még a katolikus egyház kizárólagosságra törekvése. Én úgy vélem, hogy az csak egy kis szeletke, amit a katolikus egyház Istenről tud. Isten kertjét úgy képzelem el, mint egy kört sok bejárattal — ezek a különböző vallások. Kereszténységen kívül vannak zsidó, muszlim, hindu stb. barátaim, s tudom, hogy hitük által ugyanazokhoz az értékekhez jutnak, mint én. Úgy látom, a vallások vezetői saját kapujuk előtt topognak és félnek azt elhagyni. Még sosem jártak a kertben, és azt sem tudják, hogy más bejáratok is vannak.

Tudom, hogy a különböző vallásokban rengetegen küzdenek az enyémhez hasonló problémákkal.

Hogy mit hoz a jövő ? Szeretnék most egy év „diétát” tartani, messze mindenféle egyháztól, mindent távolról, felülről megfigyelni, hogy majd választani tudjak. Minden vallás körül egy átokgyűrűt érzek, amely nem engedi el a tagjait. Úgy érzem, én áttörtem ezt a gyűrűt.

Életem folyamán még rengeteg energiát szeretnék Isten dolgaiba fektetni, de csak olyan helyen, ahol az egész struktúrát is magaménak érzem.

Marike (Hollandia)

Én itt Grácban bizony kiengesztelődetlen vagyok. Úgy vélem, összekeverjük a kiengesztelődést a misszióval. Minden előadáson és munkacsoportban azt érzem, hogy nem a meghívott vallásokkal dialogizálunk, hanem róluk beszélünk. Végig az a benyomása az embernek, hogy a kereszténység a legmagasabb rendű vallás. Azt hisszük, hogy mindent mi tudunk a legjobban. Ez szörnyű arrogancia. Úgy vélem, hogy a dialógusnak egymás megismerésével kellene kezdődnie. El kellene fogadnunk azt, hogy más vallások középpontjában is Isten szeretete áll.

Sajnos magamban is észreveszek olyan érzelmeket, amelyek az én egyéni egyházi utamból adódnak és amelyeket pl. az ortodoxiára vetítek ki. Azt mondjuk: rövidlátók, autokratikusak, férfi-központúak. A kiengesztelődéshez önmagunk jobb ismerete is hozzátartozik, és az a készség, hogy saját kapott sebeinket feldolgozzuk. Nekem az imádság és a meditáció segít sokat abban, hogy saját korlátaimat felismerjem és kivetítéseimet leépítsem.

Hogy egy nő kezet csókol egy férfinek? Hogy köteles kendőt hordani? Hogy elnyomottak a nők? Ilyenkor megint a mi értékeinket és szokásainkat vesszük alapul. Itt Nyugat-Európában a világ közepének tartjuk magunkat demokráciánkkal, szabadságunkkal, individualizmusunkkal. S nem tudunk kiengesztelődni, csak ha mi állunk az első helyen. Csak azt ne felejtsük el, hogy mennyire elnyomtunk már kulturákat, vallásokat, embereket. És a katolikus egyház történelme is ilyen. Tudom, hogy ezt joggal hánytorgatják fel nekem is.

Szeretnék elmesélni egy történetet. A háború alatt szüleimnek menekülniük kellett újszülött kistestvéremmel együtt. Olyan házban voltak elszállásolva, ahol német katonák is tartózkodtak. Egyik este átjött az egyik katona, s megkérdezte édesanyámat, hogy megnézhetné-e a kisbabát. Ugyanis néhány nappal azelőtt ő is apa lett, de saját gyermekét még nem láthatta. Édesanyám szemébe még most is könny szökik, ha erre a nyomor és háború közepén létrejövő kiengesztelődésre gondol.

Ki kell engesztelődnünk saját sebeinkkel, és jól is kell rájuk emlékeznünk, különben újra megismétlődhetnek. Csakúgy mint most, amikor Nyugat-Európa elutasítja a menekülteket.

Marlis (Svájc)

Az úgynevezett gazdag Svájcból való vagyok, de azok közé tartozom, akik ebből a gazdagságból soha semmit sem élveztek.

Emlékszem gyerekkoromra. Sosem volt pénzünk tejre. Édesanyám nappal a kertünkben dolgozott, éjjel külön munkákat vállalt. Mégsem jutottunk semmire. Édesanyám egészsége hamarosan összeroppant és 46 éves korában meghalt. Édesapám hat gyerekkel egyedül maradt. Akkor azt mondta az egyházi elöljáró édesapámnak, hogy én már elég nagy vagyok ahhoz, hogy ellássam magamat. 13 éves voltam. Egy szállodába kerültem tányérmosónak. Reggel 6-tól este 10-ig megállás nélkül a mosogató mellett álltam. Nagy álmom az volt, hogy gyerekápolónő legyek. Ez persze lehetetlen volt, hiszen semmilyen képzettségem sem volt. A legfontosabb időt, amikor mások tanultak, én mosogatással töltöttem.

Később férjhez mentem. Házasságunk az anyagi gondokban tönkrement. Így történt a második házasságommal is. Egyedül maradtam három gyerekkel, pénz nélkül. A családi történet újra megismétlődött.

Tisztázni kellett, hogy az állami szociális szolgálat támogat-e minket és ez bizony sokáig tartott. A gyerekeim pedig éhesek voltak.

Ekkor elmentem az egyházi szeretetszolgálathoz. Ott azt mondták nekem: először biztosítsam a gyerekeknek a megfelelő körülményeket. Nagyon elkeseredtem, s azt válaszoltam: jó, akkor majd a körülményeket adom a gyerekeknek enni.

Ezután egy közeli szállodába mentem, és megkérdeztem, hogy ebéd után elhozhatnám-e a maradékokat. Ezen éltünk fél évig.

Visszagondolva úgy vélem, az anyagi szükség szörnyű volt, de még rosszabb volt, hogy alacsonyabbrendűnek tekintettek. Egy olyan gazdag országban, mint Svájc, a szegénység szégyennek számít. Az emberek azt gondolják: aki szegény, az csak maga tehet róla. Az egyik gondozó egyszer ki is mondta: aki szegény, az buta. Szegény emberekként mindenhonnan kirekesztődünk, a társadalom peremére szorulunk.

De az életem nemcsak lenyomott, hanem megtanított felállni is. Amikor a legelkeseredettebb voltam, találkoztam a Negyedik Világ mozgalommal. Ott éltem át először, hogy emberszámba vesznek. Más szegényekkel való közösségben tapasztaltam meg, hogy sokan vagyunk, s van, akinek még nehezebb a sorsa, mint az enyém. Bátorságot és erőt ad ahhoz, hogy közösen próbáljunk meg tenni valamit. Felfedeztem, hogy saját hangom van, és hogy ki tudom fejezni a gondolataimat. Így aztán hosszú idő után újra megtaláltam az önbizalmamat.

Számomra most az a legfontosabb, hogy a még szegényebbekért küzdjek.

Az én történetem sok más ember története is. Szeretnék szócsöve lenni mindazoknak, akiknek már nincs ereiük szólni.

Kőszegi Tamásné



BIBLIA

A júniusi elmélkedéseket Galla Gábor darnózseli plébános, a júliusiakat Turiák Ildikó készítette.

Június 6. — Évközi 10. vasárnap — Mt 9, 9–13 — A Jézust követő vámos

Lévi-Máténak, a vámosnak a meghívásáról az első három evangélium, az ún. szinoptikusok emlékeznek meg. Az evangélium lapjairól ismerős számunkra egy másik vámos története is, ő Zakeus, a fővámos (Lk 19,2–10). A két vámos történetét összehasonlítva próbáljuk meg a mai evangélium tanításának lényegét kihámozni. Az összehasonlítás alapja az a tény lehet, hogy mindketten találkoztak Jézussal.

Lévi-Máté esetében egyik leírás sem említi, hogy ő előzőleg valami különleges érdeklődést tanúsított volna Jézus iránt. Zakeust ellenben nagyon is érdekelte Jézus személye. Azért, hogy láthassa, még fára mászni is hajlandó volt. Nem sokat törődött az emberek gunyoros tekintetével.

Azután mindketten lakomát rendeztek Jézus tiszteletére. Nyilván mindkét helyen hasonszőrű barátaik ülték körül az asztalt. Ebben a helyzetben is másként viselkedett a két vámos. Zakeus lelkesen nagy összeget ajánlott fel a szegényeknek és kártérítést ígért az általa becsapottaknak. Lévi-Máté esetében nem hallunk ilyesmiről.

Úgy tűnhet az eddig elmondottakból, hogy kettőjük közül Zakeusra volt nagyobb hatással Jézus. Ez azonban csak a felszín. Hogy kire volt nagyobb hatással, azt a későbbiekben látjuk, abban, ami ezután következett. Lévi-Máté, amikor felállt a vámosasztaltól, akkor véglegesen felállt onnan, míg Zakeusról ezt nem olvassuk. Lévi-Máté otthagyta megélhetését jelentő munkáját, kollégáit, barátait azért, hogy Jézus nyomába szegődjön. Félreértés ne essék, nem akarom Zakeus érdemeit kisebbíteni, mert nagy dolognak tartom, amit tett. De az én szememben Lévi-Máté magatartása viszi el a pálmát: az a radikális Jézus-követés, amellyel teljes egészében képes volt feladni addigi életét.

Ha a kereszténység történetét nézzük, ez a radikális Jézus-követés sok kiváló embert ihletett meg, kezdve Remete Szent Antaltól a századunkban élő, a sivatag szentjének nevezett Charles de Foucauld-ig. Az ő vallomását szeretném idézni a Jézus-követésről: „Szeretem Urunkat, Jézus Krisztust, bár olyan szívvel, amely szeretné őt jobban szeretni, mégis szeretem Őt, s elviselhetetlennek tartom, hogy másfajta életet éljek, mint az Övé, kellemeset és köztiszteletnek örvendő életet, amikor az Övé a legkeményebb és a legmegvetettebb élet volt a világon.” (Henry Duveyriernek, 1890. ápr. 24.).

A „Kövess engem” felszólítás felém is elhangzik. Vajon én mit válaszolok rá? Lévi-Máté példája azt sugallja: lehetek akár a társadalmi létra legalacsonyabb fokán is, megvethetnek a magukat igazaknak tartók, Jézus akkor is elfogad engem és követésére hív.

Június 13. — Évközi 11. vasárnap — Mt 9,36–10,8 — Ma mennyi az aratnivaló?

Jézus arra buzdít a mai evangélium tanításában, hogy kérjük az aratás urát, küldjön munkásokat aratásába, mert az aratnivaló sok, a munkás pedig kevés. Azon gondolkodtam el, érvényes-e ma is Jézusnak ez a megállapítása? Másképpen fogalmazva, ma mennyi az igény az evangélium befogadására?

A kérdésre nem teoretikus választ akarok adni, hanem a magam lelkipásztori tapasztalatai alapján szeretnék egy-két gondolatot elmondani. Hittanóra a 8. osztályban. Téma az alkohol, a cigaretta, a kábítószerek káros hatásai. Felteszem a kérdést, vajon az emberek — és egyre több fiatal is közöttük — miért fogyasztják a drogokat? Tömör válasz a hátsó padból az egyik fiútól: „Mert jó!”

Más. Ifjúsági hittan. Azon a délutánon arról beszélgettünk a fiatalokkal, hogy mi érdekli a környezetükben élő többi fiatalt? Főleg középiskolás és egyetemre járó fiatalokról van szó. Az egyik egyetemista lány elmondja, hogy náluk az egyetemen az évfolyamtársai nappal az előadásokat látogatják, éjjel pedig „buliznak.” Persze az alkohol, a „füves” cigaretta ott természetes dolog. Aki nem ezt az életstílust követi, azt a többiek kinézik maguk közül. Aztán önkritikusan azért annyit hozzátesz, hogy bizony sokat züllött ő is az elmúlt félévben.

Gondolom, a példák sorát mindenki folytatni tudná a maga területén. Különösen akkor, ha izgat minket az evangélium továbbadásának szent ügye. Azonban ennyi példából is nyilvánvaló, hogy jogos a bevezetőben feltett kérdés, valóban van-e ma is aratnivaló. Mennyire érdekli az örömhír azt a fiatalt, akinek értékrendjében előkelő helyen áll az önpusztító züllés, aki csupán a drogok pillanatnyi feszültségoldó hatásában hisz?

Azon sem csodálkozom, hogy ilyen környezetben az aratásba küldött tanítvány nem tud mit learatni. Ha mégis neki akar fogni munkájának, akkor bizony az alapoknál kell kezdenie. Meg kell próbálnia — bármennyire kilátástalannak tűnik is — felebarátját arra rádöbbenteni, hogy az önpusztító züllés csak tönkre tesz, és ez akkor is igaz, ha százan ordítják az ellenkezőjét.

Az aratás nehéz munkáját ma ilyen alapvető problémák meglátásával és ezek megoldásával kell kezdeni, mert különben esélyünk sincs arra, hogy célt érjünk.

Az evangéliumot hirdető tanítvány pedig buzgón kérje az aratás urát, hogy áldja meg erőfeszítéseit, és adjon erőt neki az aratáshoz.

Június 20. — Évközi 12. vasárnap — Mt 10,26–33 — Bizalom a Mennyei Atya iránt

A mai evangéliumi szakasz felületes elolvasása után úgy tűnhet, hogy Jézus istenfélelemre, pontosabban az Istentől való félelemre buzdít. Azt mondja ugyanis: „...inkább attól féljetek, aki a lelket meg a testet is pokolra taszíthatja” (Mt 10,28). Azonban egészen biztos, hogy nem félelem-vallásosságot akar bennünk kialakítani a mi Urunk. Pedig visszaemlékezve morálteológiai tanulmányaimra, a morális elfogadja azt a vallásosságot is, amely a kárhozattól való félelemtől indíttatva igyekszik elkerülni a bűnös életet. Erről a vallásosságról azonban megállapíthatjuk, hogy nagyon messze van a jézusi mércétől. Hiszen Jézus a következő sorokban éppen a félelem legyőzésére buzdít. Ez a félelem annak arányában szűnik meg bennünk, ahogyan növekszik a bizalmunk az Atya iránt. Erre a feltétlen bizalomra szólít fel minket Jézus mai üzenete.

Mit jelent ez a feltétlen bizalom? A híres dán egzisztencialista filozófus, Kierkegaard erről a feltétlen bizalomról egy hasonlatot mond: a hit tulajdonképpen sötétbe ugrás. Az, amikor az ember nem látja a jövőt, vagy nem tudja kiszámítani, hogy mi vár rá, de mégis hisz Jézus szavának, és elindul, mert bizalma nagyobb az ismeretlentől való félelemnél. Hisz abban, hogy a mennyei Atya óvó keze meg fogja őt védeni. Hisz abban, hogy rá is érvényes Jézus ígérete: „Nektek minden szál hajatok számon van tartva” (Mt 10,30).

Nem lennénk hűségesek Jézus tanításához, ha csak a bizalomról beszélnénk, ill. megmaradnánk a spirituális síkon. Maga Jézus is összefüggésbe hozza a mennyei Atyába vetett bizalmat és az önmagáról szóló tanúságtételt. Jézus mai üzenetének összefüggéseit így foglalnám össze: félelmet legyőző bizalom és bizalomból fakadó tanúságtétel. Mindezt nem egy lakatlan szigeten kell megélni, hanem a mindennapokban, emberek között. Adott esetben ellenséges környezetben is.

A tanúságtétel fontosságát a zsinat utáni teológia is hangsúlyozza. De sokszor úgy érzem, csak szlogenként használja a tanúságtétel kifejezést pap és hívő egyaránt. Nincs mögötte igazi erő, hatékony tanúskodás. Nagyon sokan elfelejtik, hogy a tanúságtétel során valamit az életünkből is meg kell mutatni. Valamit, amit tanúskodásunk igazolásaként tudunk felmutatni. Azután az is probléma, ha a tanúskodást kényszerként éljük meg. Bizony ennek sincs sok hatása. Ekkor azon kell elgondolkodnom, vajon mekkora a bizalmam a mennyei Atyában?

Június 27. — Évközi 13. vasárnap — Mt 10,37–42 — Hogyan válhatunk valóban Jézus-követőkké?

Ebben az evangéliumi szakaszban két gondolatot állít elénk Jézus. Az egyik kérdés formájában így hangzik: Hogyan válhatunk valóban Jézus-követőkké, ill. hogyan válhat méltóvá az életünk Jézushoz? A másik gondolat pedig a próféta és az igaz ember befogadásának fontossága.

Nem könnyű a mai hedonista és önző életszemlélettől átitatott embernek Jézus szeretetének fontosságáról és a kereszt felvételéről beszélni. Az igazi emberség vállalása megköveteli, hogy ne önmagunk körül forogjunk, hanem valamilyen feladatra, vagy személyre, személyekre irányuljunk. Az evangélium síkján ez a gondolat úgy fogalmazódik meg, hogy életemmel Jézushoz kell méltóvá válnom. Ezt a feladatot vagy pontosabban életcélt két, egymással szoros kapcsolatban álló módon valósíthatom meg. Életemben Jézust teszem az első helyre, és a kereszt fölvételével tudatosan követem Őt. A legtöbb embernek az a problémája ezzel a jézusi követelménnyel, hogy úgy érzi, Jézus emberfelettit követel tőle. Így fogalmaznak: Hogyan tudnánk Őt jobban szeretni, mikor családunk tagjaihoz nagyon erős érzelmi szálak kötnek? Legfeljebb azt tudjuk megvalósítani, hogy ugyanúgy szeretjük Jézust, mint házastársunkat, gyermekeinket, szüleinket.

Azután más oldalról megközelítve a problémát, azt is megkérdezhetjük, valóban ennyire ellentétes-e egymással ez a két fajta szeretet? Kibékíthetetlen ellentét van közöttük?

Úgy gondolom, ez az ellentét ténylegesen fennáll, de nem abban rejlik, amiben sokan gondolják. Sokan ugyanis a szeretetet összetévesztik és azonosítják az érzelmekkel. Amíg érzelmeket értünk rajta, megvalósíthatatlannak tűnik a jézusi követelmény. Csakhogy az evangéliumi szeretet-fogalom nem azonos az érzelmekkel. Amikor Jézus szeretetről beszél, akkor cselekvő szeretetre, tettekben megnyilvánuló szeretetre gondol. Aki valóban szeretni akarja Jézust, az vegye nagyon komolyan a mindenki felé irányuló szeretet-parancsot. Itt bizony lehet, sőt kell is mérlegelni: minden szeretetem csak a családomra irányul-e, vagy szeretetemből jut másoknak is, főleg a rászorulóknak? Minél több jut szeretetemből másoknak is, annál inkább válok méltóvá Jézushoz. Életünk elvesztése szintén ebbe a vonalba tartozik. Jézust követni nem könnyű dolog, különösen akkor, ha Rá figyelek és úgy akarom követni Őt, ahogy Ő kívánja meg. Aki megízlelte a Jézus-követés nagyszerűségét, az a nehezét sem fogja olyan súlyosnak tartani, mert értelmét látja a Jézus nyomában járásnak.

Július 4. — Évközi 14. vasárnap — Mt 11,15–30 — Csak kicsiknek, elfáradtaknak, teher alatt görnyedőknek...

Az Atya nem diszkriminál. Nem rejti el mindnyájunk számára fontosnak gondolt üzenetét az emberiség egyik része: a bölcsek és okosak elől. Jézus sem diszkriminál. Hívna Ő mindenkit, nemcsak a fáradtakat, teher alatt görnyedőket. A jó hír mindenkinek szól. Akkor is, ha Jézus szájából hangzanak el a kirekesztő szándék gyanúját felvető mondatok. Kizárólag a keserűség mondatja vele azokat.

Valójában a kirekesztett a bölcsek, az okosak, az élet napos oldalán állók részéről történik diszkrimináció. Nem kell nekik sem ő sem a mondanivalója.

Amíg az ember elhitetheti magával, hogy van más lehetőség is, mint amit Jézus kínál, bolond lesz igát venni magára. Amíg ki nem szalad a talaj a lába alól, addig szinte lehetetlen meghallania a jóhírt, s főleg lehetetlen valóban „jó” hírnek gondolnia azt. Akár egy világkatasztrófa fenyegetésének rémét előre vetítő baljós előjelek sem elegendőek az emberi hallás megjavulásához. Csak ha minden más reményünkből kifogytunk már, akkor és csak akkor tud az agyunkig és szívünkig hatni az üzenet, a hívás. A világnak ezen a térfelén, amelyen mi élünk, ma ismét kevés esélye van Jézusnak. Délibáb lebeg a szemek előtt: jólét, felemelkedés, biztonság. Valószínűleg még azok is ebben reménykednek, akiknek jelenleg csak a parki pad, a szemetesből kotort étel, a kidobott ruha jut. Hát még, aki kettőről nem mínusz kettőre, hanem plusz háromra jutott. Igaz, időt, velőt, egészséget emésztő munkával. Sőt annak is nehéz ellenállnia, hogy el ne bolondítsa a délibáb, aki már egyszer meghallotta az üzenetet. S ha el nem is bolondul, a kevés értő és halló hogyan is bírjon szembe menetelni a délibábot kergető tömeg áradatával.

Ma önmegvalósításról, szabadságról szól az ének. Igát emlegetni több mint botrány, kikacagni való bolondság. S bár a diktatúra sem szabhatta egyformábbra, köthette jobban gúzsba az embert a jelenleg vízcsapból is folyó új „örömhírnél”, az emberek boldogan mennek utána.

Nehéz kívül maradni, kikacagott világbolondjának lenni. Olykor valószínűleg nehezebb is, mint üldözöttnek lenni. Nincs mártír-tudat, csak értelmes teher, elhordozható iga, meg nem csaló reménység.

Az igát fölvenni hajlandó szívében viszont békesség lakik. Nem kell elmenekülnie a csend, az önmagával szemközt maradás elől.

Július 11. — Évközi 15. vasárnap — Mt 13, 1–23 — Talajminőség

Miféle talaj voltam? Miféle talaj vagyok? A mezőgazdasághoz mit sem értő ember is jól tudja, hogy a talajminőség nem állandó. Időjárás, emberi munka, akarat változtathat rajta pozitív és negatív irányban egyaránt. Az emberi lélek minősége sem állandó. Földi életünkben bizonyára nem az. Nem is mindig ugyanaz fenyegeti, nem is mindig ugyanazzal javíthatunk rajta. Biztos csak az, hogy a talajműveléssel folyamatosan foglalkozni kell. Nem új felfedezés, mégis igen gyakran megfeledkezünk róla bokros és nem bokros, de számos teendőnk közepette. Akár az is lehet feledékenységünk oka, hogy minden figyelmünket a teremni akarás köti le. Az ok a végeredmény szempontjából mindegy. Egyre kevesebb, vacakabb lesz a termés, s végül akár terméketlen földdé is lehetünk, ha nem foglalkozunk önmagunk, emberségünk, talajunk naprakész gondozásával, művelésével.

Tegnap még bizonyára az üldözés vagy annak veszélye fenyegette leginkább a belénk hullott magot. Ma a világ gondjai, a csalóka gazdagság jelentik a legnagyobb veszélyt számunkra, ez ellen kell védekezni. Hogyan?

Teremtsünk időt. Az idő pénz. A pénz pedig, ma inkább mint bármikor: bálványisten. Időt szerezni vissza, időt tagadni meg a Mammontól igen nehéz, a szegényedés, a peremre szorulás büntetését magunkra vonzó, főbenjáró bűn. De ennek ellenére, vagy éppen ezért a leghatékonyabb talajművelési módozat a jó mag fejlődése szempontjából.

Teremtsünk időt! Mire is? Önmagunkra, emberi kapcsolatra, családra, barátkozásra, karrieren, szakmai előmenetelen túli szellemi értékek befogadására.

Teremtsünk időt önmagunkra. Testünk, lelkünk, szellemünk, karbantartására. Nem a ma divatos, egyébként méregdrágán forgalmazott test- és lélekápolási módokra gondolok. De nem is csupán az egyébként nem feltétlenül és nem mindenestül zárójelbe teendő hagyományos lelkiéleti kelléktárra.

Teremtsünk időt a nem pénz-, hanem időigényes karbantartási módok számára! Csend, kiadós séta szép környezetben, értékes olvasmányok, nem „letudott” ima. Ha nem tesszük, kiszikkadunk. Üresekké, és keserűkké válunk. Terhesek leszünk önmagunk számára is.

Teremtsünk időt szeretteink, hozzátartozóink számára! Nyugodt családi együttlétre, beszélgetésre férjünkkel, feleségünkkel, gyermekeinkkel. Igazi ünnepekre. Szerezzünk közös élményeket, emlékeket. Ha nem tesszük, otthonunk jó esetben is egymás számára idegenek közös szállóhelye lesz csupán. Rosszabb esetben börtönnek éljük meg.

Teremtsünk időt barátkozásra! Isten Országa a barátságok szövetéből épül. Új és régi barátságokból. Társasági élet még csak van. Az érdek mozgatja. Az érdek nélküli barátság soha nem volt hiánycikk. A barátság kóstoló az Isten Országából. Tapasztalat. Megerősítés. Nélküle elfogy az erő és elsorvad a remény.

Július 18. — Évközi 16. vasárnap — Mt 13,24–43 — Konkolyt gyomlálni nem szabad

Az ember nehezen tanul és könnyen felejt. Nem okul példabeszédből. Nem okul az igazságtalanság és igazságosztás emberiséggel egykorú véres történelméből sem. Vannak új keletű, még inkább új köntösbe bújó téveszmék, és vannak az egész történelemben végig változatlanul megmaradó rögeszmék. Ilyen az a közkeletű tévedés, hogy a konkolyt ki kell tépni, a bűnöst meg kell büntetni. Az igazságosság nevében fellépő igazságosztás nem csupán felmenti, hanem meg is magasítja az erőszakot.

Amikor ezeket a gondolatokat írom, néhány száz kilométerre innen bombák hullanak egy velünk szomszédos országra. A bombázás célja, úgy mondják, megfenyíteni, az albán kisebbség halomra mészárlásának befejezésére kényszeríteni a szerb vezetést. Bombázás a gyengék védelmében.

Ha van eset, amelyen az erőszak anatómiája kristálytisztán tanulmányozható, akkor ez az. A század elején különféle ideológiák köntösében egymásnak feszülő nagyhatalmak győztesei egy szörnyűséges világháború után „rendet csináltak” a világban. A megteremtett rend és béke már akkor méhében hordta a még az előzőnél is szörnyűbb újabb világháborút. S e két rendcsinálás egyik kreációja: Jugoszlávia. Az az ország, ahol immár egy évtizede dúl a polgárháború. Az, ahol az ott élő népek egymás torkának esve gyilkolják, teszik földönfutóvá egymást; és amelyet most pont azok, akik létrehozták, azok bombázzák, remélhetőleg nem a földig.

Az akció fedőneve: a gyengék védelme, háborús bűnök megbüntetése. Valójában valószínűleg erőpróba csupán a fogahullott oroszlán és az új, jelenlegi egyedüli világhatalom között.

Az erőszak erőszakot szül. A konkolynak igen jót tesz, ha tépik. Egyre jobban szaporodik. A konkolyt tépő már maga is konkoly. És mégis, nem javul az emberi vakság, amely meg nem szűnően az erőbe veti bizodalmát a szelídség helyett.

Népünk többsége kétséget kizáróan a NATO védőszárnyai alá kívánt menekülni. Történt mindez egy olyan országban, amely két világháborúban került a vesztes oldalra, és nagyon kemény leckét kapott a győztes igazságosztóktól. Mikor tanulunk már?

Lesz-e ideje Föld-bolygónknak kivárni, amíg a kovász átjárja a tésztát, és a szelídek két évezred után is mustármagnyi csapata mustárfává nő.

Július 25. — Évközi 17. vasárnap — Mt 13,44–52 — Kincs és gyöngy

Aki átélte, emlékezik a felfedezés izgalmára és örömére. Emlékezik az akkori mindent eladni hajlandó elszántságra. Sokunknak több évtizedes, néhányunknak félszázados is ez az élménye.

A sötétnek emlegetett akkori évtizedeket kivételes kegyelmi időként éltük meg. Keresővé, hallóvá, értővé tettek bennünket a történelmi körülmények, amelyek a gazdagság és hatalom reményét is szétjelfoszlatták.

Húsz év után... s még több évtized után mit gondolunk akkori élményünkről, lelkesedésünkről? Kegyelmi időnek tudjuk-e ma is azt az időt? Mit gondolunk ma a kincsről?

Nem tudom, lehet-e az egykori lázban égve élni évtizedeken, egy életen át. Talán nem is kell. Az élménynek le kell ülepednie. Át kell járnia az ember egyéniségét. Nyugodt, biztos erővé kell válnia. Életünk középpontjává, belülről meghatározó csillagává kell lennie.

Ellenállóvá kell tennie a töménetlen külső és belső elreménytelenítő hatással szemben. Dacolni képes erővé kell válnia a hétköznapok mindent szürke robottá őrölni akaró darálójával.

Bizonyosan megváltozik, alaposan átalakul. Ám számos évtized után, a kezdeti lelkesültség mámorának múltán sem múlik el. Akárcsak az igazít megtaláló, valódi szerelem.

S ha mégsem így történik, vagy nem az igazit, nem valódi kincset találtunk, vagy eltékozoltuk a kincset. Akár akaratunk ellenére is.

Nem tagadom, húsz esztendős lelkesedésem megkopott. Messziről világít az akkori, mindent betöltő élmény emléke. Alaposan megváltoztam. S alaposan megváltozott körülöttem a világ. De úgy hiszem ma is, s talán még erősebben, hogy amit találtam az valóban kincs, sőt az egyetlen kincs, az egyetlen, minden értéket magában foglaló, nem talmi érték.

Kezdetben azt hittem, hogy a kincsre rátalálni egyszerű dolog. Ma úgy gondolom, hogy soha véget nem érő kutatás, utazás. Azt hittem, hogy egyszer s mindenkorra a birtokomba kerülhet. Ma már tudom, hogy ebben az életben végérvényesen és teljesen soha nem birtokolható. Sőt egyáltalán nem is birtokolható. A kincs birtokolja azt, aki találkozva vele, engedi neki, hogy birtokolja őt. Ha engedjük, akkor átjár, átalakít, önmagává változtat, igazi önmagunkká változtat bennünket.

A kincs: a szeretet. Az Ország: a Szeretet. Az Ország bennünk épül, ha épül. Kiben-kiben egyenként. A kincset, az Országot, a szeretetet hordozók pedig egymásra találnak a szeretetben.





Baji Lázár Imre

A bekerítési mozgalmak vége

Golgota Árkádia és Utópia között

A bekerítés végső terepén Káin száműzött utódait létszentségük alapjairól is leválasztják. A nagy szabadpiacon nincs száműzendőbb elem, mint a kiszámítható hatékonyságot fékező empátia, részvét és önátadás, hit, remény és szeretet.

Káin áldozati füstje

A Földnek és fiainak passiójáról szóló beszély újra és újra elénk tűnik, ha a hagyományokat átröntgenező összevető figyelem kíséri a szent szövegek füzérét. Árkádia és Utópia, a Paradicsomkert és az Égi Jeruzsálem közé feszül az eszkatológikus ív. Ez az ív, ez az út a jelek szerint egyben golgota is a teremtettet, a természetet hasznosító földmíves számára. A természetet *művelő* és *mímelő* maga köztes lény az uralomban — már nem korlátlan alávetett és nem élősködő, de még nem uralkodó és nem kívül élő. Léte a folyamatok megértésén és a hozzájuk való bölcs és hasznosító alkalmazkodás alapzatán alakul. A művelés valójában a művit alárendeli az adottnak, a teremtettnek. A művelő kudarcra van ítélve, ha a napút körén kívül éli meg a világot, ha nincs emlékezete a csillagok járásáról, az idő változásáról, nincs tudása a magról és az azt befogadó földről. Kudarcra van ítélve, ha nem tekint az égre, miközben a verítékével a földet itatja. Mégis Káin, a földműves az, akinek áldozati füstjét Jahve nem fogadja szívesen. Vajon a pásztorkodást kiszorító földművelés elterjedése lenne a káini testvérgyilkosság metaforikus tartalma, mely a neolitikum demográfiai robbanásával valóban szétfeszítette magát Árkádiát, a pásztori idillium világát? Egyébként a pásztori világgal számolt le az Alföld civil parasztsága is a múlt század végén, a folyamszabályozást követő időszakban, az elszántott legelők miatt létalapjukat vesztett csikósok, gulyások így lettek betyárok. Lám, az ártatlanság is forgandó...

A rész szerinti tudás és a bűnbeesés

A földhöz fűződő viszonyt a biblikus hagyomány szerint a bűnbeesés fordítja szenvedéstelivé. Tudás, uralom, kontroll — testben és lélekben is jutalmazó javak, s mégis közük van a bűnhöz? Valóban az uralkodást lehetővé tevő tudás képességének megszerzése lenne az ádámi bűnbeesés motorja, a szökési sebességet biztosító hajtómű, amely az emberi nemet eszkatológikus pályára állította volna?

A tudás a helyzet ellenőrzésének feltétele, de természete szerint részleges. Az ember lelki-testi valósága, egész pszichofiziológiai valója a helyzetek ellenőrzésének élményét jutalmazza, és a tehetetlenséget bünteti. Természetes idegi-hormonális rendszereink szolgáltatják ki a sikertelent, a kontrollvesztettet, a tudást nélkülözőt a pusztulásnak, és segítik a részleges tudás sikerérzetébe és csapdájába fogottakat a sorsút bejárására. A bűnbeesés, a rész szerinti tudás megszerzése után a Föld már nem Paradicsom az ember számára, hanem a próbatétel helye. Az egészről való tudás és a kevés, tucatnyi tényezőt együtt mérlegelni képes gondolkodásunk közötti szakadékba zuhan a remény, és az emberi *hübrisz* végigjárja a maga pályáját. A neolitikus forradalmár sokasodó népe tölti meg a földtől elkerített városokat, ahol tárgyak, tudás és az ember együttes léte exponenciális függvény szerint futtatja le az eszkatológia programját.

Káin sem halhat meg korán, és százszor bűnös, aki Káint megöli. Káin bűnét Jahve a fiakban bünteti meg korlátlan nemzedékekig.

Ádám — a föld antropológiája és az uralom imperatívusza

A földhöz fűződő viszonyt a szent szövegek kódjai determinálják. A természet és az ember együttélését az ideoszféra ökoviszonylata is befolyásolja.

A föld antropológiai kategória a hagyományban. Az első ember neve, ÁDÁM a föld, a palesztinai vörös agyag elnevezéséhez, az ADAMÁ-hoz kapcsolódik. „Az ember porból vétetik és porrá leszen.” A termőföld az ember bölcsője, élettere, kenyéradója és testének befogadó sírja. Az emberi test szervetlen összetevői: az elemek, az őspor elemei, a nyomelemek, az emberi szövetnedvben az ősóceán összetétele mind-mind megerősíthetnék az ősintuíciót a tudomány tényeivel.

Az oázisok édenkerti kedvességét hordozza a szó, Éden: kert a pusztaságban. Ádám, az itt élő ember, kertész, aki gyönyörűséggel gondozza a rá bízott s az éltető víz táplálta gazdag gyümölcsöskertet. A kiűzetés után megváltozik Ádám viszonya ADAMÁ-hoz. Viszonya küzdelmes, az isteni átoktól terhes. Lehet, hogy a föld épségét megsértő ásóbotos, ekés ember tabusértő magatartása miatti bűntudatban rejlik ezen átok magja, ugyanakkor kifejezi azt a megerőltető és bizonytalan, szenvedéssel teli életet, amit azóta minden földműves kultúra a munka tiszteletében és megszenvedett méltóságában ragad meg.

A félsivatagi környezet természetképe szükségképpen kegyetlenebb és sóvárgóbb. Ebben a környezetben az isteni parancs nem úgy hangzik, élj együtt, hanem úgy: uralkodj. A héber eredeti szerint *(kabas,* illetve *radah)* az uralom élesen hangsúlyozott. Jelentése: *nyakára lépni,* rabszolgává tenni. A Westermann fordítása szerinti *szőlőprés alá vetni* fogalmának értelmében is az ember a létbevetettség ádámi kitaszítottsága ellenére (s talán általa is) isteni felhatalmazással, a természeti világ feletti helytartói uralommal rendelkezik.

A görög fordítás *arkhete, katakürieuszate* fogalma is tükrözi ezt. De a *radah* másik jelentése szerint a pásztor *új legelőre vezeti nyáját,* és ez a jézusi példát is előre vetíti.

Tehát míg az Édenben Ádám feladata: *a paradicsomkert művelése és őrzése* az isteni teremtés oltalmazását jelenti, addig a világ alávetésének és kormányzásának parancsa civilizatorikus küldetést takar. A megszentelt kert, a család és az otthon: a biztonság, a termékenység és a szépség foglalata, amely határokat, védelmet igényel. A Paradicsomkerten kívül azonban a Szentírás szerint offenzív küzdelem tere a világ, amely a fejlődés és változás közegében a Mennyei Város képét fogja magára ölteni (lásd Máté 6,10) Árkádiától Utópiáig, a Paradicsomkerttől a Mennyei Városig, ahol a tudás az isteni bölcsesség útjait követve teszi a létet mind biztosabbá és szebbé, gyümölcsözőbbé.

Vajon ez a civilizatorikus imperatívusz nem jelent-e egyben bennfoglalt megbízást vagy épp felmentést a bekerítési szándék dolgában is, nem terjed-e ki hamarosan az uralom parancsa a Föld mellett a föld népére is? És nem éppen e civilizatorikus imperatívusz jelöli ki a pogány/falusi és a keresztény/városi ontológia szembekerülését?

Max Webernek a protestáns etika és a tőkés mentalitás közötti kapcsolatot érintő gazdasági-embertani meglátása szerint „a keresztény vallásra jellemző az az értelem- és természetellenes elképzelés... az ember és természet közti

ellentétről, amely a klasszikus ókor lehanyatlása óta Európában feltűnt, és amely a kereszténységben érte el a legnagyobb kiképződését". Kálvin meg is fogalmazza, hogy a bűnbeesés nyomán „minden ártatlan teremtménynek velünk kell hordoznia bűneink büntetését". Kálvin üzenete a megváltás tényébe akaratlanul is ökológiai reménységet ültet, a megváltott ember az élők egyetemével, a társteremtményekkel is jézusi módon létezik együtt.

A valláskritika nem jut el eddig a reményig. Toynbee egyenesen az egyistenhittel állítja szembe az ökológiai szemléletmódot. Valóban, a Bibliában éles határvonal választja el a Teremtőt a teremtményektől. A Biblia megfosztja isteni jellegüktől az égitesteket, a különleges növényeket, állatokat, és az animizmus megtiltásával a velük szemben létező gátlásokat is feloldja. Nash szerint az animizmus és a panteizmus az erkölcsi felelősségérzet kiterjesztése minden meglelkesíthető lényre és dologra.

A judaizmus és a kereszténység a környező természetet alávetendő puszta földként kezelte, amelynek élőlényei, javai az ember szolgálatára rendeltettek. Ebben a természetben az ember nem részvétteli résztvevő, hanem helytartó. A természet nem paradicsom, hanem puszta vidék vagy siralomvölgy, a túlvilág felé vezető út próbatevő helye. Világ, amelyet a végítélet hivatott romba dönteni. Az idő nem a növényi környezet visszatérő idejének biztonságos örök körforgása, hanem teremtés—megváltás—végítélet kiegyenesített ideje. Az örök visszatérés biztonságos körforgása helyett eszkatológikus idő. A valláskritikusok szerint a tér és az idő hangsúlyai a természeten kívül helyeztettek ebben a rendszerben.

A megrendült nyugati szellem önostorozó gondolkodói azonban kikerülték a Szentírás mélyebb, ökológiai üzenetét, amikor azt szembeállították a természettel együttélés, illetve a természetben élés bölcseletével.

A másik, keresztény öko-logika

Európa szinkretikus lelki-vallásos szövete is tágasabb. A Nikaiai zsinat nyomán a katolicizmus egyetemessége a földműves szakralitás évköri alkata számára is foglalatot kínál. A pogány eredetileg falusit jelent, a pogány megkeresztelése a falu szent időfordulóihoz odaállítja *a természetit az etikus szentség körébe emelő* konnotációt a szentek személyében. A tájolt templomok napmisztériuma, a búcsúk profanitása és a szentség etikai dimenziói szerves egységet alkotnak. A kereszténység falusi alkata mélyebb, a létet és az együttlétezést átjáróbb, mint a városokban.

De maga a keresztény tanítás is kínál utat a földdel kötött szövetséghez, bár a Teremtőt igen szigorúan választja el a teremtettől. Linn White valláskritikájára a protestáns teológiai gondolkodó, Steve Bishop a következő teológiai feleletet adja: Az egyetemes természet Isten műve és így az Isten kifejeződése, ahogy Pál apostol szerint is művéből érthető meg az Isten (Rómaiakhoz 1,20). Eképpen a természetellenes magatartás egyben Isten-ellenes magatartás is.

Arra a bírálatra, hogy a teremtést megkoronázó emberre ruházza az Úr a Föld és élőlényei fölötti uralmat, és ezzel lehetővé teszi annak zsarnoki kizsákmányolását, Bishop — elismerve a héber szavak keménységét — azt feleli, hogy mindez mégsem jelenti a természet elfoglalásának parancsát, csak ha kiveszik a bibliai szövegkörnyezetből, azaz a teremtéstörténettől, *a művelés megbízatásától* és a kulturális környezettől elkülönítve értelmezik.

A művelés megbízatása az ember istenarcúságából, Isten képére teremtettségéből adódik (Genezis 1,26–28). A feladat a teremtett világ tökéletesítése, az isteni szerep követése. Bishop szavai kapcsán a technokratikus szellemiség elhivatottság-tudata, az analizált és újra összerakott természet képzete is feldereng. De a páli gondolatból következően az Istent tükröző teremtett világ iránt is tiszteletet kellene éreznie a *gazda* szerepkörébe emelt embernek. Különösen, ha a Szentíráshoz híven látjuk: a teremtett világ nem antropocentrikus, hanem Isten-központú. Azaz *a Földdel való bánásmódért Isten előtt kell számot adnia az embernek.*

A keresztény etika ökológiai felelősségtudatot is jelent, hiszen a szivárvány Isten és az élők szövetségét, az ökológiai kegyelem állapotát jelenti. Ezt az ökologizmus valláskritikusainak is szem előtt kell tartaniuk. „Ezt mondta Isten Noénak és fiainak, akik vele voltak: Íme, szövetséget kötök veletek és utódaitokkal tiutánatok és minden élőlénnyel, amely veletek van: a madarakkal, a barmokkal és a föld minden vadjával, amely veletek van, mindennel, ami a bárkából kijött, vagyis minden földi élőlénnyel, amely veletek van, nemzedékről nemzedékre, örök időkre..." „Ha ott lesz az ív a felhőkön, meglátom majd, és megemlékezem arról az örök szövetségről, amelyet az Isten kötött minden élőlénnyel, amely testben él a földön. Akkor ezt mondta Isten Noénak: Ez annak a szövetségnek a jele, amelyet minden földi lénnyel kötöttem."

A fentiek alapján a *teremtésközpontú* teológia nem tekinthető biblikus alapok nélkülinek vagy teológiai revizionizmusnak, inkább környezetfilozófiai igényű hermeneutikai fordulatnak. Ami fordulatot jelezhet, az az organizmikus, szerves szemlélet megjelenése a dualisztikus, hierarchikus értelmezési kerettel szemben. A világegyetem szakrális értéke nem jelentheti a vallásos ember számára, hogy azt az Isten helyébe helyezze. De a teremtésközpontú teológia sem engedheti meg a teremtett világ brutális deszakralizálását.



Bishop feloldja bennünk a szorongást, amikor Jézus példájával láttatja, hogy nem zsarnoki uralkodóról, hanem a „jó pásztorról” kell mintáznunk a követendő szerepet a természethez fűződő viszonyunkban. Ez választásra késztet az ótestamentumi *radah* kifejezés értelmezései között, amelynek jelentése lehet „annak a pásztornak a vándorlása nyájával, aki azt jó legelőre tereli, és megvédi a vadállatoktól”.

A részleges tudás kínálta pusztító uralmi voluntarizmus bűnbeesésével szemben a krisztusi szeretet megváltása valóságos kegyelem, mert épp a szeretet révén segít szinergiát, szeretetes együttműködést teremteni élő és élő között, a társas lét világában, de nincs okunk ebből kizárni az élő természet és az élő ember viszonyát sem. Valójában az ökológiai kiútkép szinergiás természet–technoszféra–ideoszféra–szocioszféra gúlája csak egy ilyen szinergikus-szimbiotikus egyensúlyban találhatja meg „Isten országát”.

Így a szentségtörés és környezetszennyezés között is párhuzamot vonhatunk, hiszen a föld, a levegő, a víz elszennyezése során is e környezetalkotók biztonságteremtő, a termékenységet és a szépséget nyújtó léte sérül.

Az ökológiai etika szerint az emberi technológia által megbontott természetes harmónia környezeti katasztrófához vezet, míg a keresztény álláspont szerint a bűnös ember által megsértett isteni szabályok és áthágott határok miatt az Úr ítélkezik, és ez a környezet pusztulását is magában foglalja. Ha így van, akkor János jelenései már a jelenvalóság, az ökokalipszis jelenben zajló képei.

Természet és vallás ökumenéje

Az uralom szót más vallások kerülik; a természet feletti uralom doktrínájával szemben a keleti bölcselet természetbarát üzenete ökológiaibb szellemű: „Tudom, hogy a világ csak akkor élhet szépen, ha békében van. Semmit sem tudok arról, hogy a világot meg kell rendszabályozni. A világ szépen él, ha mindenki gondoskodik arról, hogy a természet benne meg ne háborodjon” (Csuang-ce, Kr. e. 300).

Uralom és béke. Rendszabályozás és kímélő figyelem. A szabályokhoz való aktív, cselekvő és az óvatos, szemlélődő viszony ütközik itt. Bár nem gondolhatjuk azt, hogy a földművelés Kínában kevesebb fáradsággal, verítékkel jár együtt, nem lehetetlen, hogy maga a termékeny és jól öntözött folyamvidék és Dél-Kína termékeny vidékei változatosabb, barátságosabb környezetet kínáltak a parasztok számára, mint Palesztina mostoha, félsivatagos vidékei. Az ótestamentumi hagyományban az éden valójában a pusztában öntözött kertet jelentett, vagy a termékeny félhold hajdani jól művelhető környezetét.

A természet és a vallás ökodinamikájának középpontjában a kötődés tétje áll. A természet mostoha vagy barátságos volta eltérő gondolkodásmódot, vallási természetképet hord ki a különböző kultúrák méhében. Az anya—gyermek kapcsolat meghatározó szerepének párhuzamaként azt is mondhatnánk, az anyatermészet magatartásától függ, milyen másodlagos gyermeki kötődést tanúsít az adott kultúra vallási szemlélete, kulturális mélylogikája. A mostoha természettel szemben álló független, uralomra törő magatartás ugyanúgy érthető, mint a szelíd és termékeny természeti környezet nyomán kialakuló együttélő, harmonikus vallási, kulturális alapállás.

Talán az sem véletlen, hogy a keresztény teológia *ökológiai szellemű* megújulása éppen Assisi igéző és termékeny természeti környezetében született meg. Szent Ferencnek az élők világával kötött új szerződése ugyanakkor a Szentírás mélységesen mély megértésén alapul. A keresztény antropocentrizmussal szemben Szent Ferenc az élők egyenlőségét hirdetve megszüntette a természet–ember kettősséget, a nem emberit is fivérként és nővérként szólította meg imáiban. A minden létezőt mint Isten teremtményét testvérként kezelő, a dologiságból a megszemélyesítettségbe emelő ferences teológia a keresztény környezetetika megszületésének pillanata.

Szent Ferenc a földet nem kihívó, gyötrető és meggyötrendő ellenfélként látja, hanem édesanyának nevezi. Megvilágosodása a krisztusi szeretet egyetemes kiterjesztése, de az Ótestamentum egy meghatározó pillanatának következetes továbbgondolása is.

A noéi megbízatás ugyanis éppen az élők világának ökológiai teljességű átmentése az özönvíz utáni időkre. Noé története után már nem beszélhetünk csak uralomról, sokkal inkább a veszély idején az élők végletes egymásrautaltságáról és szolidaritásáról. Noé tette nem uralom, hanem szolgálat. Ökológiai műszóval élve: a biodiverzitás szolgálata. Ma ez nagyon időszerű, amikor a Föld bárkáról évente több mint ezer állatfaj tűnik el.

Ökoteológia — a kozmosz rehabilitálása

Haught a kereszt(y)én(y) tanítások kozmologikus értelmezésével keresi az egyensúlyt, amikor kifejti, hogy a teremtett világ a teológia centrumában áll, és nem alávetett minőség. Ez azt is jelenti, hogy a világ tökéletlensége és megváltandósága mellett a benne foglalt jóra is fel kell figyelni. A megváltás antropocentrizmusa is mérlegre kerül ebben a megközelítésben.

A teremtésközpontú teológia a bűn fogalmába nemcsak az Istentől és egymástól, hanem a természettől való elszakadást is belefoglalja. A fordulat a természet–ember vallási dualizmusának feloldását igényli.

Krisztust mint kozmikus valóságot látni e teremtésközpontú teológiában nem jelent kevesebbet, mint az eredeti Krisztus-ikonográfia megértését. Persze a középkori szoláris Krisztus-szimbolika a krisztológiát kozmikus szintre emeli. Az ökoteológia Haught szerint olyan jelentéstöbbletet kínál, amelynek etikai következménye, hogy nemcsak a sérült emberi kapcsolatokra kínál megváltást, hanem a személy és a természet viszonyára is. A teremtésközpontú teológia valódi fordulata, hogy a természeti világot valódi otthonunknak láttatja, szemben a „siralomvölgy” megközelítéssel. Így a hagyományosan ellenséges viszony a testtel és a természettel szemben feloldódik az új ökoteológiában. A kereszt(y)én(y)ségnek a szociális igazságosság mellett az ökoigazságosság követelményét, a földi élet közössége iránti tágabb szolidaritást is vállalnia kell. A pro life-mozgalom az élet komplex hálóinak egészét kell, hogy védelmezze.

Paraszti jövő és ellenkultúra

A kozmosz mellett a kozmoszba vetett, földet művelő ember rehabilitálása sem késhet. Toynbee még élesebben fogalmaz, amikor hangsúlyozza: „Az ipari forradalom óta a technikailag és gazdaságilag fejlett országokban a népesség többségét vidékről a városokba vonzották. Ez társadalmi katasztrófát okozott, mert a városi gyári munka és irodai munka mint életmód és mint a megélhetés eszköze sokkal kevésbé kielégítő pszichológiailag, mint a falusi földművelés és állattenyésztés. Az urbanizáció és indusztrializáció gazdasági problémává vált, amióta az automatizálás és komputerizálás a fizikai és irodai munka nagy erőráfordítást igénylő részét feleslegessé tette.

Az erősen urbanizált térségek afelé haladnak, hogy demobilizálniuk kell városi népességüket. Ez fájdalmas folyamat lesz, mivel az utóbbi két évszázadban a városlakók hozzászoktak az urbánus élethez, jóllehet nem találtak utat és módot, hogy boldoggá váljanak. Ha a munkanélkülivé lett egykori ipari munkásokat városi nyomortanyákról kiraknák falusi nyomortanyákra, ahol még mindig munka nélkül lennének, nyomoruk és elégedetlenségük fokozódna. Ezért áldás lesz, ha éppen akkor, amikor a városi munka feleslegessé válik, a falusi munka nagyobb számú dolgozót kíván. Az a folyamat, hogy az úgynevezett fejlett országok népességének többsége a városból visszavándoroljon a falura, még így is nehéz, fájdalmas és elhúzódó művelet lesz. Ezeknek az országoknak valószínűleg hosszú válságon kell átmenniük, mielőtt deindusztrializáló ellenforradalmuk befejeződik.”

Pol Pot erőszakos, városirtó agrárizálásának fényében ezek a szavak élesebben hangzanak, de Toynbee nem áll egyedül víziójával. Theodore Roszaknál hasonló sorokra találunk.

„A lakosság városi területekre történő összezsúfolódásához a telekpolitika segédkezet nyújtott az utolsó száz év folyamán, elősegítette a föld felvásárlását és különféle gazdasági célokra való felhasználását.

Ennek következtében az emberek elhagyták a vidéket, a földet, s tarthatatlanná vált az apró családi birtokok gaz-

dálkodó életmódja. Az események ilyen alakulása tehát nem a technikai fejlődésnek vagy valamilyen természeti törvényszerűségnek tulajdonítható, hanem egyszerűen az adópolitikának. A kis családi gazdaságok roppant termékenyek lehetnek. Létfenntartás tekintetében alighanem ez a leghatékonyabb életforma, de csak akkor, ha nem fojtja meg a telek- és az adópolitika. Egyszóval úgy látom, hogy a dezurbanizációt földreformmal kell összekapcsolni.

A földreform egyetemes szükséglet. Az a látszatkeltés, hogy a földreform csak a harmadik világban lehet időszerű, merő propagandafogás. A földreformot itthon kell elkezdeni. Társadalmunkban minden gazdasági érdek a föld tulajdonviszonyaival, elosztási rendszerével függ össze.”

Roszak és Toynbee ellenutópiáját azonban élesen ellenpontozza az ezredvég hangvétele, hisz e kor épp a bekerítési mozgalmak kiterjesztésének ideje. Az ökoteológia békekötő szándéka és a történetfilozófia, illetve az ellenkultúra nagyjainak figyelmeztetése így szemmel láthatóan kései és csalóka vigasz Káin átok sújtotta utódainak, akik vagy röghöz kötötten, vagy épp a létalapjukról való leválasztástól fenyegetve szemlélték sorshorizontjukat.

Morus emberevő birkái és a monetáris profit

„Szelíd állatok egyébként, és kevéssel beérik. Most azonban, tartja a szólás-mondás, olyan mohók és telhetetlenek, hogy már embereket kezdenek falni; szántóföldeket, majorságokat, falvakat tesznek pusztává és néptelenné. Az ország némely részében finomabb és ezért drágább a gyapjuk: itt a nemesek, nagyurak, sőt apáturak, felszentelt papok, be nem érve rendszeres javadalmaikkal, amit elődeik óta hoznak birtokaik, s melyből henye pompával élnek a köznek nem hasznára, legfeljebb kárára, nem tartják fenn a szántóföldeket, hanem mindent legelővé változtatnak, a falvakat elsöprik, legfeljebb a templomot hagyják meg juhakolnak. Egyetlen telhetetlen tékozló (a haza kórsága!), hogy birtokát gyarapítva pár ezer holdat hozzákerítsen, körmönfont csalárdsággal vagy erőhatalommal elűzi földjükről a parasztokat” (Thomas More: Utópia. Morton bíboros lakomája. A tolvajlás okairól).

Tegyük hozzá: e birkák sokszor inkább bárányбőrbe bújt farkasok, akik az általuk hozott törvények betűire mutatva ragadoznak, prédálnak. Sztálin és Kaganovics termésbeszolgáltatóit, vagy a kolhozosító, téeszesítő apparatcsikokat egyaránt az uralom imperatívusza és a szerzéséhség láza vezérelte tetteikben. Civilizációs ellenérzéseik a parasztot ellenséges célponttá alázták. Ám azzá lettek a földet örökség jogán birtokló gazdák a földspekulánsok vagy a szövetkezeti agrárelit földéhes ragadozó kisebbségének szemében is; erről a magyar rendszerváltás szomorú történetei kínálnak példát.

De beszélhetünk a lélek bekerítési mozgalmáról is, hiszen a drogfogyasztás terjedése jelzi, hogy már nemcsak a saját termőföld adta autonóm gazdasági alapoktól, hanem magától a valóságtól, a tudat és a lélek önrendelkezésétől is mind többeket választ el a profitéhség. A monetarokratikus világ a legelvontabb értékhordozó kizárólagos uralmát célozza meg, amikor az asszonyi testtől a földig mindent a maga csereértékesévé tehet. A lehetőség itt az önbeteljesítő jóslat, hiába az örökölt ethosz szerinti ellenállás. Arkádia és Falansztéria feszül egymásnak, Utópia torz alvilága. Ahogy Spengler írja: „A pénz minden dolgot igyekszik mobilizálni. A világgazdaság végül elvont, a földtől teljesen eloldozottnak gondolt, cseppfolyós értékek gazdaságának befejezett tényévé válik.” Ezért emlékeztet arra, hogy a föld a piacon már nem ingatlan, hanem ingó tulajdon. „Aki a földet pénzzé teszi, porrá foszlatja azt” — minden kultúrában élő fenyegetés ez.

A pénz, és a különösen a legutolsó kort eluraló arany, vagy a munkaalapjáról leválasztott infopénz egyben a „bűnös tudás” metaforája is. Fausti szövetség terméke, amely még a működőképes ipari világot is bekeríti, sőt saját léte magának a pénznek a bekeríthetőségét példázza. Az infopénz a tőzsde hajdani törvénytelen, mára felszabadított szerencsejátékos műveleteiből és a drogvilág mosott pénzéből is táplálkozik. Életműködése a bekerítés, az elmozdító kényszerek éltetése. A bekerítési mozgalmak alakváltozásai tehát a pénz diadalútjának technikai lépései.

A kultúrmorfológiai mű felszíne alól előbukkanó s mindinkább jelen érvényű ökofilozófiai aggodalom, Heidegger gondja idéződik elénk. De a monetáris apokaliptikák láthatárai előtt sem állhatunk becsukott szemmel, kezünkben Visa-kártyánkat szorongatva. Az Almási Miklós által leírt, kockázatokkal terhes, felfúvódott, absztrakt pénzpiaci világgazdaság többesélyes jövőt sejtet, amelynek megrendülése ezt az irreális, a szállításoktól, tárolási, elosztási mechanizmusoktól nagyon energiaigényessé tett világot a teljes összeomlásba taszíthatja nem is igen hosszú idő alatt. A metropoliszokban élő embermilliárdok kiszolgáltatottsága innen nézvést óriási, és ezeknek a hirtelen segítség és élelem nélkül maradt tömegeknek a viselkedése a válság második hónapjától szinte kiszámíthatatlan. A földtulajdonlás kínálta autonómia tehát semmit sem veszített jelentőségéből egy ilyen eszkatologikus forgatókönyv esetén, amilyet a tőzsderendszer és a reálgazdaság globális összeomlása teremtene. A posztmodern kulisszák mögött a megművelt természet még kínál biztonságot és védelmet a hozzá fordulóknak.

Mára az emberiség a megismételt Meadows-számítások (Beyond the Limits, 1992) alapján túllépte rá vonatkozó hordképességének határait. A FAO becslései közel egymilliárdra teszik az éhezők számát. Ma a termőföld tartható a legértékesebb vagyontárgynak, mert a világon jelenleg egy főre egynegyed hektár termőföld, azaz fél hold művelhető földterület jut. Ennek a földterületnek tehát nem a tegnapelőtti technológiák, hanem a holnaputáni civilizációs krízis ad életmentő jelentőséget.

A termőföld nem azonos a többi tőke-, illetve gazdasági értékformával, jelentősége mélyebb és archaikusabb, valójában egy korábbi gazdasági ökoszisztéma alapját képezi. Konfliktusa a pénzzel nem csupán a spengleri okfejtés mentén értelmezhető. A mezőgazdálkodás sérületlensége a túlélés záloga lehet egy civilizációs „áramszünet” esetén. Úgy, ahogy élettani folyamataink is példázzák: ha az agykérgi folyamatok időszakosan szünetelnek, a mélyebb idegrendszeri központok sérületlensége a túlélés esélyét kínálja.

Háborúk idején a vidéki lakosság őstermelői tevékenysége biztosította a városi lakosság megmaradását is. A tartós gazdasági elszegényedés, a munkanélküliség hideg polgárháborújának vesztesei számára is a biológiai létminimumot kínáló kiskert, kisállattartás biztosíthat fennmaradást. A jövedelem nélküli és adósságcsapdába került személyt hajlékának elvesztése fenyegetheti, a közszolgálati üzemdíjak présében élő, panellakó munkanélküli nyomorult. Vele szemben a falusi őstermelő munkanélküli legfeljebb szegény. A kikapcsolt áram, a szűkített vízszolgáltatás mind többek osztályrésze, míg a megőrzött kis háztáji, a baromfiudvar, a saját kút kínálta biztonság a fizetésképtelen lét nyomorát szegénységgé oldja. Kétségtelen persze, hogy a falusi lét számos civilizációs feltételnek szűkében lehet, mint amilyen a közeli gyógyszertár, a szakorvosi ellátás vagy a kulturális szükségletek forrása. Mégis nehezen engedünk ezeknek a romantikusnak tűnő ruralista gondolatoknak, hiszen tudjuk, hogy a nemzetközi földrajzi atlaszokban az átlagéletkor és a falusi lakosság országos részaránya fordított arányosságot mutat.

Azonban a földi környezet hordképessége a meadows-i jóslatok, az ismételten elvégzett Forrester-szimuláció eredményeiből fakadó jóslás nyomán alig egy emberöltő múltán harmadára csökkenhet. Aligha hihető, hogy mindez nem fogja a városi nyomor fenyegetését szétteríteni az akkorra túlnyomórészt egybenőtt megapoliszszövedékben élő milliárdok számára. Ezekből a terekből ellátási válság esetén szinte ki sem lehet jutni. Mintha csak a földről elfalazott és elemelkedő égi város, Hiram építőmester műve lenne kiszolgáltatva a műviségnek, a technológia bizonytalanságának. A kizökkent világ, a Koyannisquatzi szétrobbanó rakétája vagy az Isten nélkül készült és utazó Titanic alámerülése

jelzi: már rég nem figyelünk az intő jelekre, számunkra a metaforák némák.

Az apokalipszis-víziók szarajevói, grozniji változatai mutatják, hogyan lehet esővizet gyűjteni, forralni, hogy ivóvízhez juthasson a túlélő. De az ENSZ élelmiszer-szállítmányaival biztosított helyi válságok, történelmi rángógörcsgócok csak korlátozott érvényű tapasztalatokat kínálnak. A globális gazdaság globális válsága ezekből nem modellezhető.

A legutolsó kor — a föld és a lét tétje a magyar ezredvégen

A fentiek miatt olyan birtokszerkezet kialakulását kellene elősegíteni, amely a családi hálózatok teljes körén belül lehetővé teszi az őstermelői javak nem piaci, néma cseréjének lehetőségét is. Nem nagybirtoki földkoncentrációra, illetve földingatlan-spekulációra, hanem új földosztásra van szükség.

A munkanélküliek száma megegyezik a falvaikból értelmetlenül száműzött tömegek nagyságrendjével. Számukra biztosítani kellene a szabad választás lehetőségét; az újrakezdés esélyét megfelelő földalapok biztosításával és az európai csatlakozásunk során igényelhető milliós nagyságrendű agrártámogatások révén. Vagy legalábbis az erre vállalkozó vesztesek számára szociális földalapot kellene létesíteni, belső telepes-mozgalmat. A rerularizáció — amit Theodore Roszak a holnapután Amerikájának válságára kínált gyógyírként — Magyarország számára már ma segítséget nyújthatna. Ezen esély elvesztegetése értelmetlen lemondás olyan lehetőségekről, amelyeket a mediterrán csatlakozó államok parasztjainak biztosítottak.

A magyar település-szerkezet helyrehozatala humánökológiai gyógyító feladat. Ez az egyetlen lehetőség, amellyel a Morus Tamás-i idők bekerítési mozgalmaira emlékeztető, a magyar falvakat immár generációkon átívelő, elnéptelenítő hatású, több hullámú „modernizáció” bekerítési mozgalmai orvosolhatók. Egy életképtelen, szükségtelen és kölcsönökből létrehozott ipari Potyemkin-világ felépítése sodorta magába a hagyományos gazdálkodás méltóságából kizuhant s ellehetetlenült sokaságot, az ortegai vertikális népvándorlás lázadó tömegeit. Ez a szoc-modern ipari világ mára összeomlott. Hűlt helyét részben piacszerzési célból vásárolta fel a globalista lánctőke. E látszatvilág működtetésére azonban korábban közel másfél millió embert űztek el létvilágukból, akik így elvesztették autonóm létfeltételeiket, és a panelvilág kiszolgáltatott proletárjai lettek. Proletárok — azaz gyerekkel adózók, akik a gyermekvállalás elutasításával az adócsalás sajátos formáját választották, s választják ma is fogyatkozó társadalmunkban, önként lemondva a jövőről.

Az információs kor a proletárlétből továbbpréseli e sokaságot a szolgáltatások tarka tartományába, ahol már minden eladó. A mesterségesen felkeltett és kielégített szükségletek világa ez. A kialakított és fenntartott függőségek szövevénye ad keretet ennek a létformának, és e kiépített függőségek egyben nyersanyaggá teszik a személyt a profitszerző folyamatban. A bekerítés végső terepén Káin száműzött utódait létszentségük alapjairól is leválasztják.

A nagy szabadpiacon nincs száműzendőbb elem, mint a kiszámítható hatékonyságot fékező empátia, részvét és önátadás, hit, remény és szeretet. A kőtáblák parancsait elfedi a köznapi írás- és képözön — a kriminalitás és a pénz világa egybemosódik.

A tét a reflexivitás és az autonómia; a pénz mellett az IQ-verseny húz határt a szociális fent és lent között. A tudás kora kíméletlenül osztályoz az első iskolás évektől vagy talán már a születés körüli tapasztalatoktól számítva.

Tanka Endre agrárjogász írja a reprivatizációról, hogy a hatalmi elit a földnek jelképes áron és többnyire illegális ügyletekkel történt megszerzésével — az agrárnépesség zömét a tulajdonlásból kizárva — „elsikkasztotta” a földreformot. Ennek a folyamatnak eredményeképpen ma a földalap 55 százaléka nagyüzemek használatában álló, profitorientált és bérmunkára alapozott nagybirtok. Ez a birtokszerkezet-filozófia lemond olyan alapfeladatokról, mint a helyi agrárnépesség megélhetése, a helyi közösség önszerveződése. Csökkenti a táj humánökológiai hordképességét. Az 1,8 millió falun élő ember, a földtulajdonosi népesség 80 százalék a legfeljebb egy hektárnyi földdel rendelkezik, és 57 százalékának a földje nem nagyobb 0,2 hektárnál. Ők a háztáji Zártkert-Magyarországán rekedtek reménytelenségben. Tanka jelzi, hogy 1988 és 1993 között nemhogy nem nyílt lehetőség elhelyezni az ellehetetlenült ipar szükségtelenjeit, hanem további 730 000 ember kényszerült arra, hogy elhagyja a mezőgazdaságot. A kifosztás technikája két egyszerű rendelkezésen alapult: a téesztagok foglalkoztatási kötelezettségének megszüntetésén és a vagyonkiviteli tilalom egyidejű bevezetésén. A családtagokkal együtt mintegy kétmilliós agrárnépesség puszta létének fennmaradása vajon milyen kalkulus tárgya? A termelésből kivonandó EU-tag magyar földek a termelésből kivonandó családokat is jelentik? A posztmodernizáció ezen bekerítési mozgalma Morus „emberevő juhai” helyett más módszerrel ér el hasonló eredményt.

Ma Magyarországon 51 ezer főfoglalkozású magyar magángazdálkodó kétszázezer hektárt művel, a törvénytelen külföldi földbirtoklás a becslések szerint 70–350 ezer hektárra tehető, tehát meghaladhatja a haza újraélesztett paraszti világának létalapját. Jóllehet ezek a zsebszerződések a mai napig jogilag semmisek.

Németh László a trianoni tragédia egyetlen vigasztaló elemét a termőterületek arányának viszonylagos növekedésében látta, és társadalmi kiútkeresésében egy új telepes-mozgalom szükségességét fogalmazta meg. Ezzel szemben a második évszázadfél a magyar paraszti népesség elűzetésének golgotáját hozta. Az ötvenes évekbeli mesterséges falusi nyomor, a hatvanas évekbeli kolhozosítás, a kistelepülések szisztematikus elsorvasztása, a körzetesítés egyaránt ennek a lassú száműzésnek az állomásai voltak. A rendszer alakváltásának nagy csalása is a valójában helyenként belső lakosságcserének tűnő történelmi katasztrófa, amelynek áldozatait máig nem kárpótolták. Méltó kárpótlás lenne, ha vállalkozás, cég csak a benne foglalkoztatott személyek nevén és a nekik szóló, évezredes szenvedést kárpótló tulajdonadományon keresztül juthatna földhasználati joghoz.

Parasztság üdvtani fénytörésben

Látszólag távoli valóságszeletek kerültek egymás mellé, amikor ökoteológiai és mezőgazdasági kérdéseket rétegeztünk egymásra. A Szentírás kínálta olvasatok ütközése azonban felfedte számunkra a végidők kikerülhetetlen erkölcsi követelését, hogy a természethez fűződő viszony rendezése teológiai tekintetben sem történhet a természeten kívül, a természettől távol. Ez milliárdokat érintő ökopszichológiai gond is. Az ipari-utáni világ démoni lelemény-nyel kínál utakat az embernek az emberből élésre. A természettől eltávolodott létvilágok mesterségesen felkeltett fogyasztási szomjúságai eszközzé és nyersanyaggá teszik az embereket egymás számára. A helyzet túlnépesedésünk következménye, és részben békés megoldása is. Azonban ez a világ nem merítheti ki büntetlenül a természeti hordképesség tartalékait. Így létkérdés, hogy a természet övezetében élő népesség aránya ne csökkenjen aránytalanul. A természetivel érintkező paraszti lét valódi kapcsolat évezredek, létvilágok között. E létvilág reflexeiben őrzött archaikum jelenléte táj, ember, város számára egyaránt fontos. A szavatoltan egészséges, vegyszermentes élelmiszert előteremtő minőségi gazdálkodás értéke a jövőben nőni fog, a fogyasztás lélektani tartományában is jelentőséghez jut. A paraszt a művelt táj őrzője, gondnoka is egyben. Az általa megőrzött falusi világ szellemi, kulturális értéke is rohamosan nő. A parasztság léte azonban valóságosan is szótériológiai tétté vált. Mert a teremtésről szóló beszéd válságos időkben szükségképp torkollik a megmentésről szóló tanításba. A megmentő tudást, a szótério-logoszt, az önkorlátozó, kényszerűen ökologikus és személyes, emberléptékű gazdálkodás tudását Káin fiai hordozzák, a földművesek.

A világ megmentése, megmenthetősége a természettel gondozó viszonyban álló létminőségek fennmaradásától is függ.

Káin sokat szenvedett utódai, az Ábel arcát is hordozó parasztok áldozati füstjét vajon ma hogyan fogadná Jahve?

Az Ökotáj című folyóiratból

TARTALOM

Tanulmány

Bulányi György: Nem kötelező katolikusnak lenni... 2–5

Küzdelem az eretnekek ellen állami kényszerítő eszközökkel . . . 11–14

Gromon András: Pál feltámadáshitéről 15–16

Könyvismertetés

A cenzúrázott Jézus (III. rész) 6–10

Erőszakmentesség

Lev Tolsztoj: A hazafiságról (részlet) 10

Gyerekeknek Moha-mese

Mézeskalács szív és huszár 17–18

Interjú

Kőszegi Tamásné: Interjúk Grácból 22–23

Elmélkedések

P. Gábor Mózes: Introverzió 19–21

Vasárnapi szentírási elmélkedések 24–26

Környezetvédelem

Baji Lázár Imre: A bekerítési mozgalmak vége 27–31

Az isteni együttérzésről

Egészen betű szerint eggyé válni a legnyomorultabbal (márpedig ez, csakis ez *isteni* együttérzés), ez a mi számunkra az a „túl sok", ami felett meghatottan sírdogálunk egy csendes vasárnapi órán, de amin önkéntelenül is kacagásban törünk ki, ha a *valóságban* megpillantjuk. A helyzet az, hogy ez a valami túlontúl emelkedett ahhoz, hogy mindennapos látványát elviseljük; nagyobb távolságra kell lennünk tőle, hogy képesek legyünk elviselni. Az ember nincs olyan meghitt viszonyban az emelkedettel, hogy mersze legyen igazán hinni benne.

Ha az emelkedettséget a költő vagy a prédikátor festi elibénk, költői messzeségben a valóságtól, az megindítja az embert – no de valóságosan látni, a mindennapi élet valóságában, dolgos mindennapok sürgés-forgásában pillantani meg az emelkedettséget! Hiszen ha a költő vagy a prédikátor ábrázolja, akkor csupán egyetlen órácskát tart, ennyi időre az ember még képes is lehet hinni az emelkedettségben. De valóságosan látni, ráadásul *naponta*! Micsoda éktelen ellentmondás, hogy mindennapossá lett, ami a legemelkedettebb!

Mert az ember szeretne ugyan részvétet és önmegtagadást gyakorolni, törekszik ugyan a bölcsességre stb., csakhogy maga akarja megszabni a mértéket, hogy csak *bizonyos fokig* terjedjen; mindezeket a pompás erényeket korántsem óhajtja kiküszöbölni, épp ellenkezőleg, jutányos áron kíván szert tenni rájuk, hogy teljes kényelemben kelthesse gyakorlásuk hírét s látszatát.

Így aztán a valóban isteni részvét elkerülhetetlenül áldozattá lesz, ha felbukkan a világban...

Sören Kierkegaard

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X/3. (55.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Felelős kiadó: Vincze Endre
Számlaszám:
10200964-20210809 ABN-AMRO Bank
Budapest V., Anker köz 1–3.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
E-mail: jeno@demec.zpok.hu
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
Felelős vezető: Szilva István
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1999-re (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . 2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X. évf. 4. szám
1999. augusztus
90,— Ft

A piacgazdaság és az ember

„Emberi jogok” a Fülöp-szigeteken

Interjú Enrique Dussel latin-amerikai teológussal

Szép új világrend?

Magatartásunk a munkahelyünkön

A cenzúrázott Jézus

Moha-mese

Gondolatok Koszovó után

Arius lélekrajza



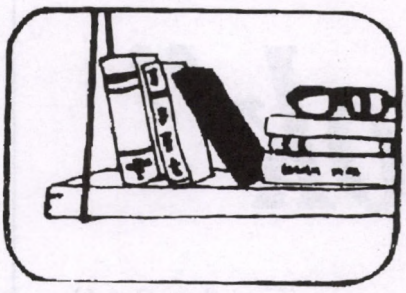

Franz J. Hinkelammert

Mennyi piacot bír még el az ember?

A politika, a gazdaság, a tudomány és a kutatás központjában nem az ember és annak kiteljesedése áll, hanem a gazdasági haszon. Ez olyan fejlődés, amely az elviselhetőn túl terheli meg az egész emberiséget és a teremtést. A rendszer nem ismer határokat. „Eddig és ne tovább” – ez csak olyan emberek nézete lehet, akik az élőlények tiszteletét szembeállítják mindenfajta kihasználással, és felelősséget éreznek az egész világért.

Pürrosz (latinosan Pyrrhus) ógörög királyról tartják, hogy egy megnyert csata után így kiáltott föl: „Még egy győzelem, és végem van!” Bölcsességének köszönhette, hogy el tudta kerülni ezt a győzelmet, utolsó napjaiig uralkodott és ágyában halt meg, nem a csatatéren.

Ma abban a rendszerben élünk, amely 1989-ben első pirruszi győzelmét aratta. Ám ez a rendszer nem Pürrosz király, és nem is olyan bölcs, mint a király volt. Ez a rendszer további győzelmekre tör, minden emberi ellenállás dacára. Ha győzni fog, ez lesz a második és utolsó győzelme. Ez lesz a vég, nem csupán a rendszer, hanem az egész emberiség vége is.

A globalizáció – a hódítás története

A globalizáció divatszóvá lett, ám emiatt nem kell törölni szóhasználatunkból. Ma a globalizáció új kontextusában élünk, amely az utóbbi fél évszázadban szövődött. Mert a globalizáció semmi mást nem jelent, mint hogy a világ egy glóbusz és egyre inkább az lesz.

Régóta ismeretes, hogy **a Föld gömbölyű**. Ezt tudta Kopernikusz, és **Kolumbusz ebből levonta azt a tanulságot, mely megváltoztatta a világot. Itt kezdődött a Föld globalizációja mint aktivitás.** Eredményeképp a Föld gömbölyűbb lett, mint Kopernikusz gondolta. További története mint a globalizáció története írható tovább.

Amikor Nagy Sándor elfoglalta birodalmát, azt mondták róla, minden új meghódított országgal egy új határt is meghódított. Folyamatként felfogva a dolgot: minden hódítása a végtelenség felé vitte, amit persze soha nem érhetett el. A Föld korábban végtelennek tűnt, anélkül hogy létezett volna annak lehetősége, vagy akár csak az elképzelés is arról, hogy valamikor teljesen meghódíthatják. Amikor azonban a Föld gömbölyűként tudatosult, egyszerre lehetségesnek tűnt a meghódítása. Már a 16. században nagy büszkeséggel vallja a spanyol király, hogy az ő birodalmában a Nap sohasem megy le. A 18. és 19. század az európai gyarmatosító hatalmaknak az egész Föld birtoklásáért folytatott harcával telt el. Világatlaszuk tele volt fehér foltokkal, s a hódításoknak az volt a feladatuk, hogy ezeket eltüntessék. **A 19. század végére az egész Földet gyarmatosították vagy elfoglalták, és maréknyi gyarmatosító nagyhatalom között osztották föl,** melyek a gyarmatokhoz viszonyítva parányinak tűntek.

Új országok meghódítása most már nem jelentette új határok meghódítását, mert nem léteztek már új, meg nem hódított országok. Ám több gyarmatosító hatalom volt. **Ezeknek most egymás ellen kellett fordulniuk, ha még több területet akartak megszerezni.** Megkezdődött a harc az elfoglalt kincsekért. Ha az egyiknek sikerült kiszorítania a többit, az egész Föld uralkodójának mondhatta magát. Így váltak a soron következő háborúk világháborúkká, melyeknek célja a világ egyeduralma volt. Jóllehet csak Európa volt a színterük, mégis világháborúk ezek, mert az egész világot uraló gyarmatosítók között folytak. A Föld mint a hódítás tárgya most a gyarmatosító hatalmak viszályának tárgya lesz.

A globalizáció fogalmát eddig csak mellékesen használták. Napjainkban azonban ez a Föld gömbölyűségének új szakaszát jelenti, mely lényegesen különbözik az előzőtől. Ez a gömbölyűség ma új módon tudatosul bennünk.

A Föld gömbölyűségének ezen új tapasztalata 1945-ben kezdődött, a II. világháború termékeként. Az első atombombák kényszerítették ki. Először született meg globális fegyver, mert további bevetése az emberi létet fenyegette az egész bolygón. Mihelyt több atomhatalom alakult ki, kétség nem fért hozzá, hogy a Föld és az emberiség viszonya gyökeresen új jelleget öltött. Ha az emberiség nem változtatja meg viselkedését, nem biztosíthatja tovább létét a bolygón. Az egész glóbusz vált fenyegetetté.

Ha az emberiség tovább akar létezni, olyan felelősséget kell vállalnia, amilyenről korábban nem is álmodott: felelősséget a Földért. Ez a felelősség nemcsak etikai felelősségként támadt, hanem minden jövőbeni földi élet létezésének feltételeként is. **Az etikai követelmény és az emberi élet lehetőségének feltétele egyetlen követelményként jelent meg. Az etikus és a hasznos egyesült** – minden pozitivista gondolkodási hagyomány ellenére, mely mindezidáig megpróbálta gondosan szétválasztani e kettőt.

Az ember maga fenyegeti a világot

A nukleáris veszély azonban bizonyos értelemben az ember hétköznapi tevékenységén kívül esett. Látszólag tovább lehetett élni úgy, mint addig, ha sikerül megakadályozni az atombomba bevetését, ami az érintett államok politikájának dolga volt. **A Föld globalizációja azonban ismét kopogott az ajtón.** Most a Római Klub **1972-es**, A növekedés határairól c. jelentéséről volt szó. Ez esetben a fenyegetést nem valamilyen sajátos eszköz jelentette, melyet külsődleges eszközökkel látszólag féken lehet tartani, hanem az emberek hétköznapi magatartása. Most **az emberi cselekedetek összessége jelentette a veszélyt,** a vállalatoktól az államon keresztül az egyének viselkedéséig. A Föld iránti felelősség újból fölmerült, ám most jóval égetőbben. Az emberiségnek most saját mindennapi cselekedeteinek kihatásaira kellett választ adnia. *Most az vált kérdésessé, mederbe terelhető-e az emberi cselekvés a haszonszámítás és a piaci nyereségek maximalizálása révén.* Mindezeket a magatartásokat most kritikának kellett alávetni, mégpedig az emberi élet lehetőségi föltételének szempontjából. Ez a kritika azonban egyidejűleg és szükségképpen etikai kritika is volt. A hasznos és az etikus ismét egyetlen követelésben egyesült.

A **80-as** években **új alakban, a biotechnológia alakjában jelentkezett a Föld globalizációjából faka-**

dó veszély. A biotechnológia révén magának az életnek az elvont építőelemei váltak az emberi cselekvés tárgyává. A glóbusz fenyegetettsége a világért vállalt emberi felelősség követelményeként merült fel. Ez a fenyegetettség azonban most közvetlenül összekapcsolódott az empirikus tudomány módszereivel. Az időközben hagyományossá vált tudományos tapasztalati módszer a valóság földarabolásán alapul, amelynek révén a valóság mennyiségi-matematikai módszerek számára megközelíthetővé válik. Az élet építőelemeire alkalmazva **ez a módszer maga jelenti most a veszélyt.** Már az ilyen tudás kifejlesztése is kockázatos. Ez oda vezet, hogy nemcsak a tudás merkantilizálása válik kérdésessé, hanem az empirikus tudományok eljárásmódja maga is.

Újból fölmerül az ember felelőssége a Földért. Ezúttal azonban **az empirikus tudományok módszere iránti felelősség** formájában.

Az emberi kapcsolatok eldurvulása

Mindezen globális katasztrófák következményeként **új fenyegetettség keletkezik:** az emberek együttélésének általános válsága. *A népesség nagy részének növekvő kiszorítása a rájuk irányuló növekvő eldurvuláshoz vezet. Az emberi kapcsolatoknak ez az eldurvulása azonban általánossá válik, és az összes létező emberek társadalmi kapcsolatainak növekvő eldurvulásához vezet, különösen azokéhoz, akik a többieket kitaszítják.* Így az emberi kapcsolatok olyan összeomlása következik be, amely magát az emberi együttélés lehetőségét kérdőjelezi meg. Ez minden bizonnyal a mindezideig utolsó globális fenyegetés, amely végül a legveszélyesebbé válhat, mivel *oda vezet, hogy képtelenné válhatunk ellenállást tanúsítani a többi globális fenyegetés következményeivel szemben.* Ily módon az emberi együttéléssel kapcsolatos egyéni képességünk felelősségének kérdése vetődik fel.

Mindezekben a formákban mintegy rákényszerülünk a globalizálódott valóság iránti felelősségre, jóllehet a felelősség egyáltalán nem adódik automatikusan. Jelenünket inkább ennek a felelősségnek az elvetése vagy megkerülése jellemzi. Mégis olyan felelősségről van szó, amellyel szemben nem lehet semlegesnek lenni. Akkor is felelősek vagyunk, ha nem akarjuk, sőt ha nem vagyunk képesek rá. Ha elutasítjuk a felelősséget, azzal még nem szabadulunk meg tőle, csak felelőtlenekké válunk. Nem menekülhetünk a választás elől. Vagy vállaljuk a felelősséget a glóbuszért, vagy részt veszünk elpusztításában.

A gyilkosság öngyilkosság

Mindez azt mutatja, hogy minden emberi élet olyan új módon globalizálódott, ahogyan még sosem az emberi történelem folyamán. Ez azonban minden egyes ember életében jelen van, amíg tudja, hogy az emberi generációk folyamatosságában él. Hogy gyermekeink és unokáink majd élhessenek, vállalnunk kell ezt a felelősséget. Ha tetszik, ha nem, globalizálódott az életünk.

Ez a tény megengedi, hogy a valóság globalizálódását így foglaljuk össze: A gyilkosság öngyilkosság. **Mások meggyilkolása többé nem jelent kivezető utat. Aki mások meggyilkolása árán nyer, az veszít.**

Ennek az új helyzetnek az elfogadása azonban egyáltalán nem tárgyszerű kényszer. Noha a gyilkosság most öngyilkosságot jelent, az öngyilkosság természetesen lehetséges. **Ez az öngyilkosság rejlik a *haszonszámítás* érve mögött,** amely a cinikusok érve, s amely ma a legelterjedtebb érv: *„Miért mondjak le én bármiről? A számomra valószínűleg hátralévő időben mindent csinálhatok tovább úgy, mint eddig, anélkül hogy nekem kellene viselnem a következményeket."* **Ebből fakad az emberiség kollektív öngyilkosságának manapság oly elterjedt misztikája.**

Ha azonban az emberiség részeként vagy emberi generációk sorába tartozó alanyként fogom fel magamat, akkor bezárul előttem a cinikus felelőtlenségnek ez az útja. *Az etika és a hasznosság egyesül, és ellentmondásban áll a haszonszámítással.*

A globalizálódott felelőtlenség

A világ globalizálódásának folyamata, amint azt eddig leírtuk, olyan folyamat, **amely a valós világban zajlik le.** Ha az emberi cselekvés hozta is létre, mégis magában a valóságban van jelen, ahogyan az megjelenik az ember számára. Márpedig úgy jelenik meg mint az ember életlehetőségének feltétele. Az ember maga van jelen ebben a valóságban, mert ez a valóság az ember életének feltétele. **Ha ez a valóság elpusztul, az ember pusztul el.** Az ember – Humberto Maturana kifejezésével élve – egyfajta belső súrlódásban él ezzel a számára külső valósággal.

A tudomány is alá van vetve a „cél-eszköz-számításnak"

A glóbusz politikai meghódítása mellé egy másik hódítás is társult, amely a Föld minden egyes elemére vonatkozik. Ezt a hódítást éppen a tapasztalati tudományok és a rájuk épülő technika vitte végbe. Mind a piaci tevékenység, mind a tapasztalati tudományok érvényes eljárásmódja eszerint tájékozódik. **A piac és a laboratórium egyaránt elvonatkoztat az emberi élet globalitásától,** hogy cselekvését érvényre tudja juttatni. Elvonatkoztatnak attól, hogy a Föld gömbölyű. Továbbá csak olyan cselekvést tudnak megítélni – legyen az piaci tevékenység vagy tudományos kutatás –, amelyre nézve a célt és az eszközt egyazon akció részlegesített elemeiként veszik számításba. Ezért *a tapasztalati tudományok módszerének alanya olyan megfigyelő* – „res cogitans" a „res extensá"-val szemben –, *s a piaci tevékenység alanya olyan tényező, amelyet a sajátos cél alapján a haszonszámításra redukáltak.* Ezért születnek olyan elméletek, amelyekben nincs hely az emberi élet lehetőségi feltételei szerinti tájékozódásra. Az effajta tájékozódás ezért egyáltalán föl sem vetődik, sőt meszszemenően tudománytalannak számít.

Ez az oka annak is, amiért jelenleg uralkodó szóhasználatunkban csak a piacok globalizálódásáról és hatékonyságuk kritériumairól esik szó, mégpedig úgy, hogy a hatékonyságra kizárólag a „cél-eszköz-számítás" nézőpontjából gondolnak. A tapasztalati tudományok uralkodó módszertana tökéletesen beleillik a globalizálódásnak ebbe a felfogásába. Ez a módszer már önmagából kifolyólag és anélkül, hogy feltétlenül ez lenne a szándéka, kizárólag kereskedelmileg alkalmazható eredményeket képes szállítani. Másfajta ismereteket nem nyújt, hiszen eljárásmódja nem teszi lehetővé, hogy egyáltalán ismeretekként fogja fel azokat. Ez a módszer abban áll, hogy elvonatkoztat a valóságos világ globalizációjától, s ennélfogva még a világ globalizációjáról szóló tudás is kicsúszik látóköréből. A racionális cselekvés ma még legismertebb elmélete Max Webertől származik, aki az effajta ismereteket egyszerűen elveti mint olyan „értékítéleteket", amelyeket a tudomány nem képes nyújtani, és ezért nem is szabad nyújtania.

Ha viszont a piacok és a laboratóriumok hatékonysága a valóságos világ globalizációjától való elvonatkoztatáson nyugszik, miért beszélnek ma oly sokat a globalizációról?

A piac visszaél a „reális globalizációval”

Eközben **létezik a globalizációnak egy másik, központi vonatkozása is,** amelyről még nem szóltunk. Ezt a vonatkozást teljesen egyoldalúan szokás kiemelni, amikor a piacok globalizálódásáról beszélnek. **Az információk, a számítások és a közlekedés globalizációja ez,** s ez az, ami egyáltalán lehetővé teszi a glóbusz kiaknázását. Ebben az értelemben szokás „planetáris faluról” beszélni. Az információk és a számítások gyakorlatilag végtelen sebességre tettek szert, és közvetlenné váltak. Bolygónk bármely pontjáról egy napon belül el lehet jutni bármely másik pontjára. A glóbusz rendelkezésünkre áll.

Ezt az abszolút globalizálódást arra használták föl, hogy globális piacokat, főképpen globális pénzügyi piacokat juttassanak érvényre. Ezáltal lehetségessé vált, hogy a multinacionális vállalkozások világméretekben tervezzék meg a társadalmi munkamegosztás hálózatát. E globális lehetőségek kihasználása olyan gazdaságpolitikához vezetett, amely a globalizáció politikája nevet kapta. **A globalizáció ennek megfelelően annyit jelent, mint hatékonyan rendelkezésre állóvá tenni a glóbuszt, és eltüntetni az útból mindenfajta politikai és kulturális akadályt.** Latin-Amerikában olyan politikáról van szó, amelyet gyakran *neoliberális politikának* neveznek, vagy *a struktúrális alkalmazkodás politikájának.* Olyan feltételekről van szó, amelyeket egyes országok politikájának segítségével rákényszerítenek az összes többi országra, és amelyeknek az a rendeltetésük, hogy biztosítsák egy effajta globalizált gazdaság működését.

Ha most visszatérünk a globalizáció reális folyamatának korábbi elemzéséhez, akkor ismét csak le kell szögeznünk, hogy **a piacok globalizálásának effajta folyamata feltételezi az elvonatkoztatást az említett reális globalizációtól.** Eltekint tőle, és el is kell tekintenie tőle. A piacok globalizációja **ezért úthengerként tapossa le a globálissá vált valóságos világot,** amellyel teljesen összeegyeztethetetlen. *A piacok globalizálása valójában totalizálásukat jelenti. A globalizálódott világot totálisan alávetik a tisztán a „cél-eszköz-számítás” szerint tájékozódó piaci tevékenységnek, amely ennélfogva ma talán a legnagyobb veszélyként lepleződik le az emberiség túlélése szempontjából.*

Maga az a tény, hogy az információk és a számítások közvetlenné váltak, önmagában véve még egyáltalán nem kényszeríti ki a piacok totalizálását, jóllehet előfeltétele e totalizálás lehetőségének. **Pontosan meghatározott hatalmak kényszerítik rá ezt a politikát az emberiségre.** Szó sincs arról, hogy a kommunikáció technikái eleve ezt eredményeznék.

Mindent megcsinálnak, ami pénzt hoz

Mind a tapasztalati tudományok eljárásmódja, mind a cél-eszköz-cselekvés csak azért létezhet, mert a cselekvők **elvonatkoztatnak a valóságos világ globalizálódásától. Ezért elvonatkoztatnak azoktól a kockázatoktól is, amelyek ebből a globalizációból fakadnak.** Amikor a piacok globalizációjáról beszélnek, akkor is arról van szó, hogy globálisan elvonatkoztatnak magának a valóságnak a globalizációjától.

Azáltal viszont, hogy elvonatkoztatnak a valóság globalizálódásától, láthatatlanná teszik az ebből fakadó hatásokat és kockázatokat, amelyek – ha egyáltalán észreveszik őket – jelentéktelenek tűnnek, és **amelyeket könnyedén eltüntetnek a végtelen technikai haladásra történő üres utalásokkal.** Ezért aztán úgy tűnik, semmilyen látható alapja nincs annak, hogy korlátozzuk a technikai fejlődést, vagy kételkedjünk e fejlődés kereskedelmi alkalmazásában. A piaci tevékenység és a hagyományossá vált tudományos eljárásmód egyesül. A piac és a laboratórium egyesülése ez.

Így jön létre ez az elv: Ami hatékony, az szükséges is. Amit az ember képes megcsinálni, azt meg is kell csinálnia. Mivel a cél-eszköz-viszonyra történő reflektálást sikeresen elnyomják, úgy látszik, mintha a cél-eszköz-cselekvést illetően nem létezne semmiféle érdemleges határ. **A haladás misztikája eltüntet minden határt, és a hatékonyság mítoszának legfontosabb hordozójává válik.** A közjó szükséges etikáját a terhelhetőség határaira vonatkozó számítások pótolják.

A hatékonyság rajzolja meg a terhelhetőség határait, és minden cselekvést a terhelhetőség szélső határáig kell folytatni, hogy mindaz, ami lehetséges, meg is valósuljon. Az ember egész világát ennek a hatékonysági gondolkodásnak vetik alá, és annak a bírvágynak, hogy minden tudást a terhelhetőség végső határaiig használjanak ki.

Így jön létre ez az elv: Ami hatékony, az szükséges és jó is. Továbbá: **Nem tudhatjuk, mire vagyunk képesek, ha nem tesszük meg azt, amiről meg akarjuk tudni, hogy képesek vagyunk-e rá. Csakhogy:** ha gondolkodásunk nem terjed a cél-eszköz-cselekvésen túlra, aligha válnak láthatóvá a cselekvés határai. **A haladás-misztika képes minden határt eltörölni.**

Mindazonáltal mindig láthatóvá válnak határok is, mégpedig oly módon, hogy *a piac hatékonyságának álláspontjáról nézve minden olyan követelés, hogy vegyük tekintetbe ezeket a határokat, a piac tönkretételének számít.* A piac logikája ezért egyszerűen a piaci kereskedelem folyamatosságának „megszakítóit” látja e határokban, és a nemzeti várakozások elmélete (Robert Lucas, Sargent) kizárólag ilyenekként veszi őket tudomásul.



Csak az érintettek ellenállása képes határokat szabni

A terhelhetőség határai csak akkor válnak ténylegesen láthatókká a piac logikája számára, ha emberi ellenállás támad, és ha az ilyen ellenállási mozgalmak szembeszállnak annak a rombolásnak a folyamatával, amely a cél-eszköz-cselekvés totalizálásából adódik. A hatékonyság vezérelte cselekvés nem fedezi föl ezeket a határokat. Az ellenállás ezért a piac logikája felől nézve úgy jelenik meg, mintha ama többiek irracionalitásának – valamint az ő rosszakaratuk, irigységük és „populizmusuk" – eredménye lenne, akik nem képesek belátni a racionális cselekvés szükségszerűségeit. **A totális piac a gazdasági racionalitás maximumaként jelenik meg ebben az utópiában.**

A szakítópróba mint határ

Massis tábornok, aki az algériai hadműveleteket irányította, egyszer kijelentette: „A kínzás hatékony, következésképpen szükséges." A hatékonyságból következtetett a szükségességre. De az effajta hatékonyság csak azáltal lehetséges, hogy az ember a lehetséges határáig tör előre. A kínzás csak akkor hatékony, ha az elviselhető határáig hajszolja a megkínzottat.

Olyasmi ez, mint az anyag szakítópróbája. *Az ember sosem tudhatja **előre,** hol a határ. Ha szakad az anyag, akkor tudjuk, hogy átléptük a terhelhetőség határát; vagyis csak **utólag** tudjuk meg, hol a határ.* Az anyag esetében most már tudjuk, mely pontig terhelhető.

A kínzás esetében azonban másképp áll a dolog. Ha túllépjük a határt, a megkínzott meghal. **Viszont a terhelhetőség határát csak úgy lehet megismerni, ha az ember átlépi.** Ezt a tudást azonban, eltérően az anyag szakítópróbájától, nem lehet többé alkalmazni.

A hatékonyságnak azonban szüksége van ***erre*** a határfogalomra, és szüksége van ***arra*** az elképzelésre, hogy a próbát a határig folytassa.

Ezt a kínzásról alkotott elképzelést már a tapasztalati tudományok bölcsőjében megtalálhatjuk. Több mint 300 évvel ezelőtt **Francis Bacon ezzel az elképzeléssel indította útjukra a természettudományokat:** „Kínpadra kell vonni a természetet, míg el nem árulja titkait." Megszakítás nélküli élveboncolásként fogta fel a természettudományokat. Akárcsak Massis tábornok, ő is elmondhatta volna: „A kínzás hatékony, következésképpen szükséges."

Bacon ily módon a spanyol nagyinkvizítornak, Torquemadának felel, aki a 15. század végén a következő kérdést tette föl: „Megengedett-e, hogy egy eretneket ***ne*** kínozzunk meg?" Válasza: „Nem megengedett, hogy ne kínozzuk meg, hiszen ha nem kínoznánk meg, megfosztanánk őt az utolsó esélytől, hogy megmentse örök lelkét." Az eretneknek joga van ahhoz, hogy megkínozzák. *Bacon szekularizálja ezt az álláspontot, amikor az örök lélek helyébe a végtelen technikai haladást állítja.* Ebből láthatóvá válik, hogy *az inkvizíció volt az a kultúrforradalom, amelyből a modernitás fakadt.*

Noha a cél-eszköz-cselekvés nem ismeri föl a terhelhetőség határait, ténylegesen adódnak ilyen határok az érintettek ellenállásának eredményeként. Ezért ebből a cselekvésből olyan kritériumot fejlesztenek ki, amelynek megfelelően megpróbálják a terhelhetőség határáig kiterjeszteni a cselekvést. *Minden emberi gondolkodást és cselekvést ennek a hatékonysági gondolkodásnak és a lehetséges végső határok effajta kihasználásának vetnek alá.*

A piac és a laboratórium egyesítése ily módon egy mindent totalizáló hatalmat hoz létre, amely most aláveti önmagának a glóbuszt. Cselekvési elvei a cselekvés minden területén megjelennek.

Egy újságíró kérdésére: „Az Ön véleménye szerint mi fog történni a modern globalizált gazdaságban?", Thurow azt felelte: *„Teszteljük a rendszert.* Milyen mélyre zuhanhatnak a bérek, milyen magasra hághat a munkanélküliség, mielőtt még a rendszer összeomlana. Azt hiszem, az emberek egyre inkább visszahúzódnak... Meg vagyok győződve arról, hogy az ember általában csak akkor látja be a dolgok megváltoztatásának szükségességét, ha válságba kerül" (Spiegel 1996/40, 146. o.).

Ez nem más, mint az anyag szakítópróbája – az emberek közti viszonylatokra alkalmazva. Ugyanis nem egyszerűen a rendszert tesztelik, hanem az emberiességet magát.

Ezt követte aztán egy másik újságírói kérdés: „Mennyi piacot bír még ki a demokrácia?" Egy újság pedig azt kérdezi: „Mennyi sportot bír ki az Alpok?"

Mindent megkínoznak, mindent szakítópróbának tesznek ki: a természetet, az emberi kapcsolatokat, az életet és az embert magát. A haszonszámítás mindent megragad, és következetességével mindent elpusztít.

Világunkat a szélső határig megterhelni azt jelenti, hogy túllépjük a határt. Ez azonban az emberiség kollektív öngyilkosságát jelenti.

A hasznosság másfajta felfogására van szükségünk

Ennélfogva hasznos, ha a haszonszámítást a saját határai közé utasítjuk. A felelősségvállalás akkor hasznos, ha szembeszegül a haszonszámítás totalizálódásával. Ez hasznos dolog, egyidejűleg azonban etikai követelmény is. A hasznosság és az etika itt közös dimenzióban jelenik meg. Ez a dimenzió egyidejűleg a reális világ globalizációjának dimenziója, amelyben a gyilkosság öngyilkosság. A hasznosnak ***ezt*** a dimenzióját azonban láthatatlanná teszi a haszonszámítás.

Csak ebben az irányban haladva remélhetjük, hogy választ találunk. **Hasznos nem alkalmazni a kínzást,** jóllehet így talán nem jutunk hozzá azokhoz az információkhoz, amelyeket a kínzással kisajtolhattunk volna. **Hasznos az eleven emberi kapcsolatokat megtartani,** még ha csökken is a nyereségarány. **Hasznos a természetet megőrizni,** még ha ezáltal csökken is a növekedés tempója. Ezeket a hasznos dolgoknak a megtevését azonban az etika is megköveteli. **Az etika hasznos,** csakhogy épp a haszonszámítással nem lehet megragadni az etikát. Az etika hasznos, **és épp emiatt áll ellentétben a haszonszámítással és a haszon maximálásával.** A felelősségvállalás az etikában gyökerezik.

Mindazonáltal van **ennek az álláspontnak** egy **alapvető előfeltétele: az, hogy minden haszonszámítást meghaladóan elismerjük a** *másikat* **mint alanyt.** És itt nemcsak a másik ember elismeréséről van szó, hanem éppúgy minden körülöttünk létező természeti lény elismeréséről is. Szükségszerű, hogy viszonylagosítsuk a haszonszámítást, ha biztosítani akarjuk az emberi élet lehetőségének feltételeleit.

A biztonság kultúrája, amelyről ma annyit beszélnek, **nem jöhet létre a** *másik* **ezen elismerése nélkül.** *A félelem* rossz kalauz. Egyáltalán nem vezet automatikusan a biztonság választásához. Sokkal valószínűbb, hogy *az emberiség kollektív öngyilkosságának misztikájához vezet.*

A másik minden haszonszámítást meghaladó elismerésére kell építenünk. Ez egyszerre hasznos és felelősségteljes dolog. Csak erre alapozhatók az emberi jogok. Az is emberi jog, hogy elismerjük a természetetet, és hogy a természetnek joga van arra, hogy ne pusztítsuk el.

Fordította: r.s. és g.g.a.

Forrás: Junge Kirche, 1998/5

A Fülöp-szigetek Ázsia gazdaságilag szegényebb országai közé tartoznak, ahol emberek millióinak kell a túlélésért és jogaikért harcolniuk. A Marcos-rezsim bukása után csökkent a nemzetközi érdeklődés az emberi jogok itteni helyzete iránt. Mint ahogy azt alábbi cikkünk is bizonyítja, alaptalanul.

Niklas Reese

A fejlődés agressziója

Emberi jogok és neoliberalizmus[1] a Fülöp-szigeteken

A Nyugat társadalmai sok mindenre büszkék, mégis — úgy tűnik — semmi sem olyan szent számukra, mint az emberi jogok. A felvilágosodás központjaként azon az egyszerű, de mindig is forradalmi elven alapultak, miszerint minden egyes ember méltóságát és az élethez való jogát mindenhol és minden körülmények között védeni kell. Bennük kiolthatatlanná vált a szabad, egyenlő és testvéri viszonyok utáni vágy, amely már századunk elejét is jellemezte.

Hosszú ideig a „klasszikus emberi jogok”, azaz a civil és politikai jogok álltak a nemzetközi emberi jogi tevékenység középpontjában.

A gazdasági, szociális és kulturális emberi jogokat (GSZK-jogok) másodrangúnak, alárendeltnek tekintették. Társadalmaink fejlődő gazdaságának következtében azonban az utóbbi években fokozottabban a nemzetközi emberi jogi mozgalom figyelmének középpontjába kerültek. Úgy látják, az emberi méltóságra nézve a munkanélküliség, a védtelen és rosszul fizetett munkaviszonyok, a szociális állam leépítése, a környezetpusztítás, a földkisajátítás vagy a kitelepítés nagy veszélyt jelent.

A politikai és civil jogok éppúgy, mint a gazdasági, szociális és kulturális jogok *egyenértékűek, elválaszthatatlanok* és ami a legfontosabb, *interdependensek* (egymással kölcsönös függésben állnak). A „Task Force Detainees of the Philippines” (TFDP) nevű Fülöp-szigeteki emberi jogi szervezet legújabb jelentésében ez áll: „A szegénység és szükség idején az emberi jogok a pénz- és erőforrások újraelosztását jelentik.” A *fejlődés agressziója* nem kevésbé sérti az emberi jogokat, mint a cenzúra vagy a kínzás.

Az 1966-os szociális egyezmény, mely a GSZK-jogokat kodifikálja és érvényes nemzetközi jogot fejez ki, kötelezi az egyezményt jóváhagyó államokat az emberhez méltó élet feltételeinek megteremtésére, azok megvédésére, amennyiben egy harmadik nem ismerné el a jogokat, és arra, hogy azokat egyedi eljárással szavatolják is. Ezáltal az állam vagy a „nemzetközi közösség” kötelessé válik beavatkozni, ha az emberi jogokat megsértik.

A neoliberalizmus és az emberi jogok

A neoliberalizmus minél nagyobb piacot akar kiépíteni, minél kevesebb állami beleszólással. *A szerkezetátalakítás tehát lényegében a világpiac felé való orientálódást jelenti, és az állam kivonását a gazdaságilag fontos területekről,* mégpedig úgy, hogy a közjavakat és -feladatokat privatizálják, a piacot javító és a gyengébb szektorokat támogató szubvenciókat megvonják és szelektíven szabályozzák. Az állam feladata pedig, hogy optimálisan garantálja a tőke keretfeltételeit és ösztönzését, majd hagyja, hogy a piac irányítson; a törvényről és a rendről gondoskodjék, a továbbiakban pedig álljon félre az útból.

A neoliberálisok kiindulópontja szerint a szegényekről és hátrányos helyzetűekről is legjobban a piac gondoskodik, mivel a szegények számára a felemelkedési lehetőséget leginkább a társadalom minden területén fellépő határtalan piacközpontúság jelenti. Az erősebb győz!

A „Harmadik Világ” országaiban pontosan a Nemzetközi Valutaalap szerkezet-átalakítási programjai vezetnek a GSZK-jogok, azaz a táplálkozáshoz, munkához, egészséghez, művelődéshez, (tovább-) fejlődéshez való jog **megsértéséhez.** A neoliberálisok fejlődés-ideológiája a jólét szigeteit hozza létre az ínség tengerének közepén. Rablógazdálkodást folytat a természetben az eljövő generációk kárára, és az emberi jogokat csak annyiban veszi figyelembe, amennyiben azok a gyarapodás és az anyagi bőség kényszerképzetének a szolgálatában állnak. Az emberi jog az ökonomizmus számára nem cél, hanem eszköz.

Első a fejlődés, utána jöhet csak az ember. Feltűnően egyet gondolnak erről a neoliberalisták és az „ázsiai értékek” védelmezői. *Az emberi jogok ily módon való megsértése miatt honosodott meg a „fejlődés agressziójának” a fogalma.*

Ezidáig a Fülöp-szigeteken működő emberi jogi mozgalom is a „klasszikus” emberi jogok, azaz a polgári és a politikai jog megsértésére irányította figyelmét. Munkájának középpontjában a kínzások, az önkényes politikai letartóztatások, a katonaság részéről elkövetett erőszak és gyilkosságok, valamint az emberi jogoknak a közintézmények általi megsértése állt.

A Marcos-diktatúra 1986-os bukása után, különösen az utóbbi időkben javult a politikai és civil emberi jogok helyzete. Az elhúzódó polgárháború miatt azonban a klasszikus emberi jogokat továbbra is megsértik. Egyesek „eltűnnek”, másokat megkínoznak. Míg a vezetés hivatalosan 40-nél is kevesebb politikai fogolyról beszél, addig a TFDP 184 foglyot számol. Ezenkívül a fejlődés agressziója is sokhelyütt a klasszikus emberi jogok megsértéséhez is vezet. **A fejlesztési területeken mutatható ki a legtöbb katonai föllépés** és egyúttal az emberi jogok megsértése. Egyes területeket azzal az ürüggyel militarizálnak, hogy az a felkelés leveréséhez szükséges. Valójában azonban azért *űzik el a lakosságot, hogy a vidéket a jobbára külföldi konszernek számára a lehető legzavartalanabbul hozzáférhetővé és használhatóvá tegyék.* Az utóbbi két évben kb. 160 000 ember esett áldozatul ilyen „kitelepítésnek”.

„Fülöp-szigetek 2000” — neoliberalizmus a javából

Még a klasszikus emberi jogoknál is feltűnőbb módon sérti meg a GSZK-jogokat a „fejlődés agressziója” a Fülöp-szigeteken. Ennek okát a Nemzetközi Valutaalap szerkezet-átalakítási programja mellett a „Fülöp-szigetek 2000” nevű fejlesztési programban kereshetjük. Az egésznek a célja a Fülöp-szigetek világpiacképessé tétele a gazdaság fokozott iparosítása, átszabályozása és privatizálása által. Mivel ez a politika kizárólag a gazdasági növekedésre és a világpiacba való beilleszkedésre, a teljes versenyképességre és

1 Olyan gazdasági és szociológiai elmélet, mely szerint az állam a gazdasági fejlődés folyamatába nem avatkozik be, de a szabad piacgazdálkodás, a szabad konkurencia érvényesülését biztosítja.

exportorientáltságra, a devizaszerzésre és a átszabályozott nemzetközi kereskedelemre összpontosítja figyelmét, **szociálisan érintetlen marad a szegényekkel és munkanélküliekkel szemben, és** — különösképpen vidéken — **továbbra is a társadalom perifériájára szorítja őket.**

Az egyre csökkenő állami bevételek az állami tartozás visszafizetésére, az export támogatására és — kiváltképp a kulcstermékeket előállító szektorokban — az infrastruktúra kiépítésére mennek el. Mivel ezek csak a világpiacra irányulnak, de a hátországgal való kapcsolattartásra nem terjednek ki, kiépítésük vajmi kevéssé járul hozzá az ország fejlődéséhez.

Az állam anyagilag támogatja, **kiváltságokkal ruházza fel** és sok évre előre felmenti az adófizetési kötelezettség **alól azokat a beruházási területeket, amelyek a világpiacon különösen nagy bevételt jelentenek,** vagy amelyek már világpiacképesnek bizonyulnak, mint pl. a bányászat vagy az óriásültetvények, de ide sorolható az ékszeripar, a hajóipar vagy az élelmiszer-feldolgozás is. A vámok csökkentésével a hazai gazdaság erőteljesebben ki van téve a világpiaci konkurenciának.

Meg tudta-e hát tartani a neoliberalizmus azt az ígéretét, miszerint az erősebb piacorientáltság a szegénység javára válik? Az átlagéletkor ugyan megnőtt (az 1975-ben nyilvántartott 57,8 évről 1995-ben 65 évre), az analfabétizmus is csökkent éppúgy, mint a gyermekhalálozások száma. A bevételek és javak elosztásakor keletkezett **egyenlőtlenség mégis megmaradt** az utóbbi három évben. Csak a társadalom legfelső 10%-a tudta növelni vagyonát. Az ország összbevételének rájuk eső része időközben 39,7%-ra nőtt (1994-ben csak 35,5% volt). A keresetük a társadalom legalsó 10%-ának (amelyre az összbevételnek csupán 1,7%-a esik) a 23,8-szorosára emelkedett (1994-ben a 19-szerese volt). Továbbra is a lakosság több mint 40 %-a él az amúgy is megszorításokkal megállapított létminimum alatt.

A közjavak privatizálása az egészségügyi ellátások drágulásához, a víz- és energiadíjak növekedéséhez vezet, hiszen a magánvállalatok racionalizálják az árakat, és azokat a profitra törekedve emelik meg, figyelmen kívül hagyva az ellátás szempontját. Ez különösen az alsó rétegeket érinti.

A város és vidék (jobban mondva: a világpiaci érdekeltségű központok és a „használhatatlan" periféria) közötti szakadék megnőtt. A fejlődésnek csupán szigetei, ill. enklávéi keletkeztek, több nem. Az abszolút szegénység visszahúzódása majdnem kizárólag csak városi jelenség, a vidéki lakosság 68%-a továbbra is szegény.

A szegények alapszükségleteinek háttérbe szorulása

Mit jelent hát a „nagy fejlődés" a Fülöp-szigetek egyes társadalmi rétegei számára? A világpiacra irányultságában a „Fülöp-szigetek 2000" **elhanyagolja a táplálkozáshoz való jog kérdését,** nem veszi figyelembe az ország és az emberek lehetőségeit és eszközeit, amivel alapszükségleteikről tudnának gondoskodni.

A világpiacképes, devizahozó termékek (mint pl. a banán, ananász, vágott virág) támogatása *az alapvető élelmiszerek (kukorica, rizs) rovására* megy. A rizs- és kukoricaültetvényeket a felére csökkentették. Ezt intenzív és gyakran monokultúrás gazdálkodással kell kiegyensúlyozni, amelyet hosszú távon nem lehet folytatni. De a rizstermelés csak a múlt évben 13,7%-kal, a kukoricatermelés pedig 23,5%-kal csökkent.

A vidék növekvő árai és az exportorientált mezőgazdaság szelektív anyagi támogatása által **a piac előzi termékeny földjeikről a kisparasztokat,** és ezzel a földnélküli, munkanélküli és bizonytalan egzisztenciájú emberek számát növeli. A feljegyzések szerint növekszik a vidéki birtokok és termelés koncentrációja.

A „Fülöp-szigetek 2000"-nek *az ipart erősítő és turizmust támogató* szemlélete mellett az élelmiszertermelés növekvő privatizálása is hozzájárul a lakosság élelmezési helyzetének romlásához. Mindenesetre a fennhangon meghirdetett „átfogó agrárreform-program" csak blöff. Újabb és újabb kibúvók és kivételek egyre több földet vonnak ki a reform köréből. Ehhez jön még az anyagi támogatás hiánya, a hiányos átállási mechanizmusok és sokszor még a nagyon lassú ügyintézés is.

Egyre több olyan megművelhető és termékeny földet alakítanak át ipari központtá, kereskedelmi területté — óriásültetvényekké, turistaközpontokká, golfpályákká vagy építési területekké —, amelyeket az államnak kellene megszereznie és családjogú egységekre osztania. Így ezeket **a földeket is kivonják a földreform** alól. Mit érdekli a „szabadpiacot" az, hogy a parasztcsaládoknak szükségük van a földre, hogy el tudják látni magukat, vagy legalábbis alapvető szükségleteikről gondoskodni tudjanak? Egy olyan plutokráciában, ahol egyedül a vásárlóerő számít, egyre több a kereslet a golfpályák iránt, hiszen ezek hozzák a pénzt.

A szociális juttatások eltörlése

Megnőtt a munkanélküliség: 1997 áprilisában a lakosság 10,4%-a volt munkanélküli, 1998-ban 13,3%-a. 4,3 millióan időközben váltak munkanélkülivé, nem beszélve a munkaváltoztatásról és az alulfoglalkoztatottságról. A válság miatt most olyan sok Fülöp-szigeteki őslakos kényszerült külföldre, mint még soha: 747 696-an.

A „Fülöp-szigetek 2000", a munkanélküliség egyik okozója, még a lehetőséget sem teremti meg az újrakezdéshez. Mind a nyilvános szektorban, mind a magángazdaságban véghezvitt racionalizálás még nagyobb munkanélküliséghez vezet, és még az oly nagyon körülrajongott külföldi befektetők sem igen kínálnak új munkahelyeket. Éppen a *big business* iránti elfogultsága miatt válik a neoliberális gazdaságpolitika azoknak a kis- és középüzemeknek a terhére, amelyekben rendszerint munkaigényesebb termelés folyik.

A munkafeltételek romlanak, míg a védtelen foglalkoztatási viszonyok, alkalmi munkák száma és a kitelepítés mértéke egyre nő. **A munkások jogait** (sztrájk- és gyülekezési jog) **folyamatosan megsértik, a szakszervezetek működése pedig különböző akadályokba ütközik.** Egyre jobban elharapódznak a *hire and fire*-elv alapján



történő felmondások. A reálbérek csökkennek, a szociális juttatásokat eltörlik, és az új foglalkoztatottaknak még csak nem is garantálják. *Gyakran a minimálbért sem fizetik ki,* és — különösképpen a szabad termelési övezetekben — *a munkaügyi szabványokat is folyamatosan megsértik* (a munkahelyi biztonságot, valamint a gyermekek foglalkoztatását illetően). Ismét megnőtt a nők minden formában való megkülönböztetése a munkaerőpiacon. A törvényhozás olyan munkát akar teremteni, amely versenyképes, azaz olcsó és rugalmas.

A városközpontokban a lakosság közel 40%-a él sűrűn, egymással összezsúfolva, megfelelő infrastruktúrával nem rendelkező nyomornegyedekben. A városi szegények helyzetének javítására irányuló számos program azonban a valóságban — megfelelő pénzügyi kidolgozás és jogi végrehajtás hiányában — jóval a szükségletek mögött marad. Az állami lakáspolitika továbbra is a felső- és középrétegeknek kedvez. A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok, gyermekek, idősek, fiatalok — javát szolgálni hivatott programok is mind visszafogottak. *A szegénység arca továbbra is nőies vonásokat mutat.* A „Social Watch” megállapítása szerint „nyilvánvaló, hogy a kormány a maga liberalizáló, átszabályozó és privatizáló politikájával hamarabb juttat szegénységre, mint hogy a szegénységet felszámolni kívánó programjait megvalósítaná.”

Környezetrombolás a külföldi vállalkozók érdekei miatt

A természet is fokozatosan a fejlődési agresszió áldozatává válik a Fülöp-szigeteken. **Erdőirtás és erózió, vízszennyezés és a tenger állat- és növényvilágának pusztítása, a fajok sokféleségének elvesztése** — mindez következménye annak a gondolkodásmódnak, amely a vég nélküli gyarapodást tűzte ki célul. 1982-ben még az ország 40%-át borította erdő, 1996-ban már csak 20%-át. Marinduque erdőterületeinek csak 3%-a élte túl a Marcopper cég erdőirtási engedélyét.

De ez a politika mégcsak nem is végez számításokat. A TFDP nevű emberjogi szervezet éves összegzése a következő: „A károk, amelyeket a parasztoknak, halászoknak és egyáltalán az egész országnak el kell szenvednie — a vizek, talajvizek szennyezése, az öntözőrendszer megrongálása, a földcsuszamlások, a birtokrendezés, az árvízkatasztrófák és az éhínség megnövekedett valószínűsége és súlyos következményei folytán — jócskán felül fogják múlni azokat a mindenkori bevételeket, amelyek a természet kizsákmányolásából származnak.”

A környezet számára **a legnagyobb veszélyt jelenleg a külföldi bányavállalkozók jelentik.** Az ásványkincsekben és nemesfémekben gazdag hegyekben ugyanis feltétel nélkül folytathatják tevékenységüket. A külszíni fejtés során a faállomány jelentős mértékben pusztul, az őslakosok földjeik elhagyására kényszerülnek, és a vízforrások is kiapadnak.

Már több mint 2 millió hektárnyi területet adtak el magánbefektetőknek, további 5,6 millió hektárnyira pedig már van jelentkező. Ez azt jelentené, hogy végül az ország 26%-a esnék áldozatul a külföldi bányavállalkozók kereskedelmi kizsákmányolásának. *Egyes vidékeken már a terület több mint 40%-án engedélyezték feltárási és fejtési szabadalmaikat.* Természetbarát-igazolványt könnyen be lehet szerezni, azt pedig azután nemigen ellenőrzik. Így tudják a külföldi konszernek folyamatosan és legtöbbször büntetés nélkül kijátszani a környezet-felügyelőséget is.

A tetemes háztartási kiadások, a rendkívüli adóteher, a kiapadó devizatartalékok és a más nemzetgazdaságokkal folyó felerősödött konkurencia arra adnak ösztönzést, hogy a rövidtávú értékesítési érdekeket a hosszú távú fenntartási érdekek fölé helyezzék, és hogy tovább folytassák a rablógazdálkodást a természet rovására.

Az őslakosság — a fejlődési törekvések áldozata

Éppen az őslakosság az, akinek a legtöbbet kell szenvednie a „fejlődés nemzetközi érdekének” törvény szerinti elsőbbsége miatt. **A bennszülöttek földjeik elhagyására kényszerülnek, és szenvednek a vég nélküli környezetszennyezés miatt.** Különösképpen a bányavállalkozók és fakitermelők tevékenységének esnek áldozatul. Életfeltételeiket az infrastruktúra javítására irányuló nagyszabású tervezetek (gátak, erőművek) is veszélyeztetik.

A Fülöp-szigetek modern társadalmának és a hagyományos földjognak egymástól eltérő tulajdonértelmezése folytán *a bennszülöttek illegális telepesekké válnak saját, őseiktől örökölt földjükön.* Egyik oldalon a nyugati magántulajdon, másik oldalon az ország, amely a közös tulajdonért felelős: egy példa arra a kulturális erőszakra, amelyet a Fülöp-szigetek társadalma az őslakosságon elkövet.

És bármilyen érdekesen hangzik is: **még a környezetvédelem is az ő rovásukra megy.** Ahhoz, hogy a környezetre vonatkozó megállapodásokat betartsák, egyes, a világpiactól távol eső területeket abszolút védettnek nyilvánítanak. Ez azt jelenti, hogy *ott semmiféle gazdasági tevékenységet nem lehet folytatni, sőt még a letelepedés is tilos.* Az ott született emberek tehát arra kényszerülnek, hogy elhagyják otthonaikat. Az ezt követő beolvadás kényszeredett asszimilációhoz vezet, ez pedig a kultúra halálát jelenti. Aki elveszi a földjüket, az az életüket veszi el.

Az újrakezdés

„Erap a szegényekért” *(Erap para mahirap)*, hangzik Joseph „Erap” Estrada, az új elnök választási jelmondata, akit pontosan a szegényebb rétegek elsöprő többségű szavazata juttatott győzelemre. Az új elnök bevezető beszédében is a szegények mellett szállt síkra. „Itt az idő”, mondta, „hogy az egyszerű emberek is jobban részesüljenek a nemzeti jólétből. Miért kell a gazdasági fejlődésnek a nép rovására történnie?”

„Erap” is folyamatosan a nemtetszését fejezi ki a neoliberális purizmussal szemben, éppúgy, mint elődje, Ramos, de ő a hangsúlyt másra helyezi. Tervei között szerepel egy olyan állami beavatkozás, amely a szegényeket mindenekelőtt gazdaságilag erősítené. *Good governance*-t hirdet: *az állami kereskedelem hatékonyságának javítását, a korrupció felszámolását és magánjellegű ügyfélpolitika helyett állami fejlesztési alap megteremtését.* A kistermelőket és a középrétegeket úgy kívánja erősíteni, hogy elsősorban állami eszközöket bocsát rendelkezésükre kedvezményes kölcsön vagy segély formájában. Tervei között szerepel még egy nemzeti földhasználati program is, mely szerint a termékeny földterületek kizárólag a hazai élelmiszergyártás számára lennének fenntartva. Harco „Boy” Moralesszel pedig olyasvalaki került a földreformért felelős tárca élére , aki a Marcos-rezsim alatt a felszabadítási mozgalom tagja volt, és aki már hivatali működésének első hónapjaiban is határozottan a földreform folytatását szorgalmazta.

Úgy tűnik, Estrada a kör négyszögesítésén fáradozik, amikor olyan átalakítási programokat tűz ki, amilyeneket a társadalom még elbír. Elkerülhetetlennek lát további megtakarítási programokat, amelyek ugyanakkor semmiképpen sem mehetnek tovább a szegények terhére. Elemi szükségleteiket nem lehet tovább feláldozni a neoliberális fejlődés oltárán.

A jövőben **az emberi jogi mozgalomnak fontos feladata** lehet felébreszteni és elmélyíteni annak tudatát, hogy mind a politikai és civil, mind pedig a szociális, kulturális és gazdasági emberi jogok egyenértékűek, egymástól elválaszthatatlanok és egymással kölcsönös logikai viszonyban állnak. Ezért a TFDP 1996-ban kiterjesztette munkáját a gazdasági, szociális és kulturális jogok területére is.

Fordította: Steiner Krisztina

Forrás: Junge Kirche, 1998/12

Alfred Mechtersheimer

Az amcsik, az amcsik mindenekfölött?

Szép új világrend

Annak idején az USA morális vereséggel fizetett az Öböl-háborús katonai győzelemért. Ami a jog és a szabadság melletti politikának tűnt, *gátlástalan, milliók halálát és nyomorát követelő hatalmi politikaként lepleződött le.* A beugratott világ fölismerte, hogy a háború nem maga a rezsim, hanem csak annak illetlensége ellen irányult. A diktátor maradt, kurdok és siiták haltak meg az amerikai katonák helyett.

Az amerikai elnök bejelentette, hogy a „Sivatagi vihar hadműveletnek” kell a nemzetközi cselekvés mintaképévé válnia, és az Öbölben elért siker egy új világrend alapja. Ha ez a bejelentés valóra válik, veszélyes kor köszönt az emberiségre. George Bush kijelentette hivatalba lépésekor, 1989 januárjában: „A világ diktátorainak napjai meg vannak számlálva.” De *hogy ki diktátor, és ki nem, azt az USA elnöke szabja meg.* Az olyan rezsimek, amilyenek Indonéziában, Kelet-Timorban, Haitin, Chilében, Zaire-ba, vagy Salvadorban pusztítanak és gyilkolnak, lábbal taposhatják a nyugati ideálokat. Aki Amerika mellett van, mint a marokkói kormány, az megkínozhatja belpolitikai ellenfeleit, és kiirthatja a kisebbségeket. *Az USA útját a világhatalmi helyzethez áldozatok hekatombái szegélyezik a harmadik világban.* Fönt a high-tech harcirepülők, lent a készséges diktátorok kínzókamrái.

Az amerikai szupremácia fő oka abban az uralmi ideológiában rejlik, amelyre ez a szupremácia a békétlen „pax americana-t” építi. *A nyugati áruk és a nyugati értékek kombinációja* történelmileg példátlan látványosságot fejlesztett ki, amely egyetemes érvényességre tör, és amelyet teljesen az USA-val azonosítanak. Az USA a „föld legjobb harcigép-flottájával” (Thomas Kelly tábornok) és a támaszpontok globális hálózatával ellenőrzi az egész amerikanizált világot. A föld az amcsiké.

Csak a Szovjetunió ellen viselt 45 éves hideg háború után vált biztossá, ki a valódi győztese a 2. világháborúnak. Az USA-nak sikerült elérnie, hogy a Szovjetunió, vagy a gazdasági nagyhatalom Japán és Németország ellensúlya, ill. az ENSZ helyesbítései nélkül, a maga elképzelései szerint uralja a világot. Ha az USA háború mellett dönt, akkor „a világ maradéka” nem fogja ezt megakadályozni, hanem híven támogatja pénzzel és csapatokkal. Ezért nincs mit csodálkozni azon, hogy a szovjet-amerikai hatalmi versengés befejeztével *az ENSZ a legerősebb tagország eszközévé vált.* Amint korábban a szuperhatalmak döntetlenjét tükrözte, most is az új hatalmi viszonyokat testesíti meg. A Biztonsági Tanács csupán közjegyzői hivatal, amely határozataival a mindenkori világpolitikai erőállást rögzíti. Ezért *az ENSZ sosem az igazságnak szerez érvényt, hanem csupán a hatalmasok ököljogát igazolja.*

Nem véletlen, hogy az a világszervezet, amely a kelet-nyugati konfliktusban rendszeresen csődöt mondott, az első nagy észak-dél (az Öböl-)háborúban rögtön cselekvőképessé vált, hiszen *a sokat bizonygatott „új világrend” valójában csak a régi, a világháború utáni rend módosítása.* Ez megmutatkozik a Biztonsági Tanács összetételében, hiszen 1945 vétójoggal felruházott négy győztes hatalma, kiegészülve a Kínai Népköztársasággal, több joggal rendelkezik, mint a többi 155 ENSZ-tagország együttvéve. A Biztonsági Tanács a gazdaságilag megerősödött világháborús ellenfelekkel, ill. a korábbi gyarmatokkal szembeni kartell.

A kelet-nyugati konfliktus idején sok fiatal állam bizonyos politikai függetlenséget tudott kivívni egykori gyarmatosítójával szemben, kihasználva a szocialista-kapitalista versengést. A szocialista hatalmi blokk szétesésével veszendőbe ment ez a cselekvési játéktér. A blokkok nélkül mozdulatlanná vált a blokkon kívüliek mozgása. A harmadik világ létfeltételeit ismét teljesen kívülről diktálják.

A világ állapota megfelel azoknak a módszereknek, amelyekkel megszervezik. *A jogtalankodás rendje ez, amelyben kizsákmányolás, diszkrimináció és globális környezetpusztítás folyik,* és az emberiségnek legalább egy harmada a szegénységi küszöb alatt él, miközben a világ népességének egy negyedét kitevő ipari országok az összes erőforrások három negyedét használják el.

Mivel mind a gazdag, mind a szegény országok hatalmi elitjeinek az az érdeke, hogy a világ állapotán elvileg semmit se változtassanak, *rögtön közbelépnek, ha veszély fenyegeti a nyilvánvaló és a strukturális erőszak globális rendszerét,* de sosem lépnek föl azért, hogy mondjuk megmentsék azt a 40.000 gyereket, aki naponta elpusztul. Összhangban áll ennek az erkölcstelen rendnek a törvényeivel, ha a világ hatalmasai megsemmisítő háborút folytatnak, hogy megvédjenek egy baráti diktátort egy kegyvesztett diktátortól.

Naiv dolog lenne azt várni, hogy az USA világszerte változtatni fog egy olyan állapoton, amely saját országában normának számít. Kereken 5000 USA-polgárnak több vagyona van a bankszámláján, mint a többi 250 milliónak összesen. Az a növekedési őrület, amely csak a jövő könyörtelen kizsákmányolásával finanszírozható, sehol sem uralkodik olyan erősen, mint az egykori „új világban”. De a washingtoni *Food Research and Action Center* vizsgálata szerint az USA-ban már most 5,5 millió 12 év alatti gyermek nap mint nap éhezik, és további 6 millió alultáplált. A korcsoport több mint 25 %-a. Az USA a világ leginkább pocsékoló állama. A világnépesség 5 %-ával az egész földön kitermelt kőolaj 25 %-át fogyasztja el; hasonló részesedése van a káros anyagok kibocsátásában.

Az ilyen megosztott társadalomnak ahhoz, hogy össze lehessen tartani, szüksége van a hurrápatriotizmusra és az egyirányúsított médiumok által ösztökélt nacionalista pökhendiségre.

Az USA nem imperializmust gyakorol, *hanem maga az imperializmus.* Örökösen „új határok” felé tör. Véres terjeszkedésének folytonossága az indiánok kiirtásától a latin-amerikai tartós beavatkozásokon, a drezdai, hirosimai és vietnami bűntetteken keresztül az iraki Bászra mellett 1991 januárjában végbevitt vérfürdőig terjed.

Az amerikai kül- és belpolitikát *az erőszak gátlástalan készsége* kapcsolja össze. Ahol halálra ítéltek ezrei várják, hogy az állam kivégezze őket, ott a társadalmi erőszak gátja is alacsony. Több mint 11 millió lőfegyver van magántulajdonban. A gyilkosságok száma folyamatosan emelkedik. Az amerikai polgárt agresszivitásra nevelik, a sportban, az üzleti életben és a mindennapi erőszak révén, amelyet a filmek és az elektronikus médiumok egyre féktelenebbül dicsőítenek. Min-

egy, hogy filmen vagy a külpolitikában, a legvisszataszítóbb rémtettek is felszabadító aktusnak, az elviselhetetlenné vált feszültség levezetésének tűnnek a publikum számára. A vérengző barbárságra nem undor és iszony a válasz, hanem a jóleső, kielégülést okozó érzés, hogy egy magasabb igazságosságnak lettek a részesei.

Elbűvölő dinamikát nyújt az USA-nak az a tudat, hogy egy misszió, egy isteni megbízás hordozója. Amint Robert N. Bellah jellemezte az amerikai „civil vallást”, az amerikaiak még mindig kiválasztott népnek érzik magukat, amely egy megígért földet népesített be. A probléma azonban az, hogy az amerikaiak alapjában véve elvileg határtalannak tartják államuk területét, és hisznek abban, hogy ami Észak-Amerikának jó, annak az egész világot boldoggá kell tennie.

A világ sikeres amerikanizálását azonban nem annyira az USA-nak kell felróni, mint szerte a világ kontinensein azoknak, akik nem védekeztek ellene, például a németek, akik saját politikai identitás hiányában semmilyen ellenállást nem tanúsítottak. A kelet-nyugati konfrontáció a szovjet uralmi szféra határán, Németország megosztása, az amerikai felszabadítás következtében megvalósult gazdasági felemelkedés — mindez hamis barátképet teremtett, amely vakká tette a németeket az USA-ból kiinduló pusztító tendenciák iránt.

Elemezni kell és *le kell győzni az amerikanizmus jelenségét,* azt a szellemi magatartást és cselekvésmódot, amely — észlelőképessége megbetegedvén — pozitívnak tart, átvesz és lemásol mindent, ami amerikai, és kiolt minden USA-kritikát. Az a tény, hogy ott több erdőirtás folyik, mint Brazíliában, nem hatol el az emberek tudatáig, amint az a hír sem, hogy az USA-ban fogyasztják el a világ kábítószertermésének felét.

Németország a jogi egyesítés után is víziótlan köztársaság, amelynek nincs morális összetartása, nincs az üzleti serénykedést és a fogyasztás egoista örömét meghaladó öntudata. A ország alkalmatlansága a tényleges újraegyesülésre csak fonákja annak a képtelenségének, hogy kiszakadjon az amerikai győztessel történt egyesülésből.

Hogy *mennyire patologikus Németország viszonyulása az USA-hoz,* azt mutatja az Öböl-háború kritikusainak félelme, nehogy „amerikaellenesnek” bélyegezzék őket. S még akik fölismerték is az USA globális romboló hatását, azok is gyáván vonakodnak, hogy amerikaellenesnek tartsák magukat, noha régen azok.

A *dogmatikus* ellenpozíció persze magától értetődően problematikus, mivel barát–ellenség-mintákra hajlik, leegyszerűsíti és dicsőíti saját álláspontját, az ellenfélét pedig ördöginek minősíti, s ebben az esetben az USA-t „a Gonosz birodalmává” nevezhetné ki. A *reflektált* ellenérzület azonban tisztában van azzal, hogy sok amerikai nő és férfi párhuzamos harcot folytat, és tudja, hogy nem az ő „jobb Amerikájuk”, hanem az amerikai kormányzat uralja a világot.

Az antiamerikanizmusnak három céltáblája van: az USA politikája, továbbá a nem amerikaiak amerikanizmusa, amely saját országukban támogatja vagy elfogadja az USA politikáját és normáit, és végül az amerikanizmus bennünk magunkban. Az „antiamerikanizmus” ezért nem nacionalista, hanem humanitárius kategória. E fogalom nélkül, amely kritikus tudatot teremthet és politikai energiákat mozgósíthat, a békepolitika következmények nélküli marad.

Azoknak a népeknek és régióknak világméretű ellenállási szövetségére van szükség, amelyek ki akarják vívni és meg akarják őrizni a kulturális és politikai önmeghatározáshoz fűződő jogukat. Egyes országok, legyenek akár gazdasági nagyhatalmak, nem fogják tudni meggyógyítani az amerikai betegséget. Miután a szocializmus és a kapitalizmus közötti harc elavult, most az a kérdés, a kapitalizmus melyik változatáé a jövő. Az USA-féle változat a legigazságtalanabb, a legveszélyesebb, a legfenyegetőbb. Alternatívát egy új, föderatív világrend jelenthetne egy teljesen új ENSZ-szel, amely többé nem az ipari államok eszköze az igazságtalan világgazdasági rend fönntartásához.

Fordította: —ndr—

Forrás: Publik-Forum, 1991/12-13

Felebaráti szeretet a munkahelyen

Életünknek általában egy harmadát munkahelyünkön töltjük. Mégis alig-alig jut eszünkbe, hogy munkahelyünket, az ottani történéseket és viselkedésünket beállítsuk a keresztény élet összefüggéseibe. Valljuk a „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!” elv érvényességét – de érvényesítjük-e munkahelyünkön is? A munkahelyek küzdőtérré, hadműveleti területté váltak. A sebesültek, az üldözöttek megértést, vigasztalást, oltalmat keresnek... Az alábbi könyörgések mulasztásainkat és tennivalóinkat idézik emlékezetünkbe.

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akiket munkahelyükön igazságtalanság ért, s akik magukra maradtak, mert kollégáik is cserbenhagyták őket, félvén attól, hogy szolidaritásukkal magukra haragítják a vezetőséget!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akiket tehetségük, rátermettségük, tudásuk miatt protekció révén kinevezett főnökük megaláz, hamis vádakkal kétségbe vonja szorgalmukat, igyekezetüket!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akik munkahelyükön igazságtalan elbánásban részesített társaik védelmében bátran kiálltak az emberi jogokért, és ezért az utcára kerültek!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akiket mint szép, fiatal nőket főnökük, hatalma tudatában, gátlástalanul megkörnyékez és zaklat!

– Imádkozzunk azokért a kolléganőinkért, akiket abortuszra beszéltek rá azzal, hogy munkakörük elvesztésével fenyegették meg őket!

– Imádkozzunk azokért a feleségekért, akik engedtek főnökük tolakodásának, s így munkahelyük megmaradt ugyan, de családi életük zátonyra futott!

– Imádkozzunk azokért a férfitestvéreinkért, akik elvesztették állásukat, mert ellenálltak homoszexuális főnökük unszolásának, és visszautasították a kilátásba helyezett karriert!

– Imádkozzunk azért, hogy szolidáris magatartásunkkal száműzni tudjuk munkahelyünkről az „Oszd meg és uralkodj!” elvét és gyakorlatát!

– Imádkozzunk azért, hogy a gazdasági életben is magunk dönthessünk a saját sorsunkról, többek között azáltal is, hogy magunk választjuk munkahelyi főnökeinket!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akik a globalizáció következtében munkanélküliek lettek, mert egy másik kontinensen rossz döntéseket hoztak!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akik munkahelyükön meggyűlölték felebarátaikat, mert nem tudták, hogy a kapitalizmus teszi azokat könyörtelenekké és gonoszokká!

– Imádkozzunk azért, hogy mindennapi munkánk színhelyén, munkahelyünkön igazi emberi közösségek alakulhassanak, és munkánk közben ne gyűlölni, hanem szeretni tanuljuk meg az embert!

Rőczey János

A felszabadítási teológia a létező szocializmus összeomlása után

Hogyan támogatja a pápa a szektákat?

Interjú ***Enrique Dussel*** latin-amerikai teológus, történész, filozófussal

Mifelénk olykor azt hallani egyházi- és teológuskörökben, hogy a felszabadítás teológiája lefutott modell. Végét járja a felszabadítási teológia?

Nem, egyáltalán nem. A felszabadítási teológia ugyanis egyfajta spirituális tapasztalatból, a hit megtapasztalásából nő ki. Újból és újból újrakezdődik ott, ahol tekintetbe veszik Latin-Amerika népének nyomorát, és fölveszi a harcot a szegények szélsőséges helyzetének kényszerítő szükségességével.

Ehhez jön másodikként, hogy a felszabadítási teológia a hétköznapi életvalóság közös gondolati földolgozásának kifejeződése. S ez az életvalóság nem más, mint hogy az összes latin-amerikaiak fele szélsőséges szegénységben él. Az éhezés nagyobb, mint valaha bármikor. A kapitalizmus még nyomorúságosabb, összességében reménytelenebb helyzetbe kényszeríti a szegényeket, mint korábban. Latin-Amerikában a kapitalizmus még nem vívta ki a végső győzelmet, és a szocializmus reménye még nem hunyt ki – mert Latin-Amerikában a szocializmusnak eddig még egyáltalán nem volt valódi esélye arra, hogy kibontakozzék.

És Fidel Castro Kubájában?

Ha a kubai szocializmus összeomlana, akkor ez – latin-amerikai nézőpontból – egyáltalán nem lenne a szocializmus lehetetlenségének bizonyítéka. Ha ugyanis Kuba térdre kényszerül, akkor ez a túlerőben lévő USA hallatlanul brutális blokádjának és destabilizálási politikájának következtében fog bekövetkezni. Minden kapitalista rendszer bizonyára már régen zátonyra futott volna, ha olyan totális gazdasági támadással kellett volna szembenéznie, amilyet a világ első számú gazdasági hatalma sok év óta intéz Kuba ellen.

Mit jelent a felszabadítási teológia számára a „reálisan létező szocializmus” összeomlása?

Mi, felszabadítási teológusok sosem támaszkodtunk a dogmatikus marxizmus-leninizmusra. Egyeseket közülünk inspirált Karl Marx, abban a nem-dogmatikus értelemben például, ahogyan az olasz filozófus, Antonio Gramsci fölhasználta a marxi gondolkodást a társadalom politikai elemzéséhez. Annak megismerésében, ami Latin-Amerika szélsőséges osztályellentétek jellemezte társadalmaiban a szociális tekintetben féktelen jelenlegi kapitalizmus uralma alatt lejátszódik, a marxi gondolkodás továbbra is hasznos marad.

Másfél évtizedes vatikáni elnyomás után mi a helyzet ma felszabadítási teológusokkal?

A legtöbbjüket jól ismerem. A felszabadítási teológusokra és teológusnőkre gondolva az jut eszembe, hogy mindegyikünk tovább dolgozik, publikál, elkötelezetten, a szegényekkel ápolt kapcsolatokban él. Megítélésem szerint a felszabadítási teológia nincs válságban. Még az sem szerencsétlenség, ami Leonardo Boff-fal történt. Ő végérvényes nemet mondott a folytonosan erősödő római arcátlanságra, amikor kilépett a ferences rendből. Nem hagyta, hogy megfojtsák, kilépésével teret nyert, éppen a célból, hogy végre szabadon művelhessse a felszabadítás teológiáját.

Hogyan fog továbbfejlődni a felszabadítási teológia? Mit jósol?

Ugyanazok a kérdések állnak majd előtérben, mint eddig, de világosabban és mélyrehatóbban, mint korábban. Különösen az a kérdés válik majd jelentősebbé, hogy mi az egyház, hogyan keletkezik egyház. Egyre világosabban látjuk, milyen nagyszerű az a folyamat, melyet Boff „ekkléziogenezisnek”, „egyházkeletkezésnek” nevez: hogyan nő ki Jézus Krisztus egyháza a szegények közös hitéből, reményéből, életmegosztásából és harcaiból.

Róma természetesen továbbra is megkísérli, hogy megrendszabályozza a latin-amerikai egyházat, és a saját képére alakítsa. De milyen eredménnyel? Ahol az utóbbi években „római módra összetákolták” egyházunkat, ma mindenütt hiányzik a szegények megközelítése, a nép pasztorálása. Az ily módon „vonalassá tett” hierarchikus egyház nem élvezi a szegények bizalmát. Kiszárad – és a nép a protestáns egyházak felé fordul.

A pápa egyre gyakrabban mutatkozik rendkívül nyugtalannak amiatt, hogy mind többen térnek át a katolikus egyházból a szektákba. De ez a tömeges kivándorlás pontosan a pápa egyházpolitikájának eredménye. Most bosszulja meg magát püspökkinevezési politikája. Egészen bizonyos, hogy a püspökök többsége ma konzervatív. Aki Latin-Amerikában bíbort szeretne kapni, annak tetszenie kell Rómában. Föl kell lépnie a bázisközösségek és a felszabadítási teológia ellen, tönkre kell tennie az „alulról jövő kezdeményezéseket”.

Hogyan ítéli meg Ön a fundamentalista szektákat?

A szektákat természetesen azzal a szándékkal támogatják az USA reakciós körei, hogy megosszák és gyöngítsék a szegények népmozgalmait Latin-Amerikában. De jól kell különböztetni: Az individualista és egoista észak-amerikai ideológiának sosem fog sikerülni úgy összeolvadnia Latin-Amerika népével, ahogyan ez részben sikerül a szektáknak.

Egészen konkrétan: Képzeld el, hogy – latin-amerikaiak millióihoz hasonlóan – egy újonnan keletkező, vízvezeték nélküli nyomornegyeben élsz egy nagyváros peremén; nem tudod, vajon jóllakhat-e holnap a családod. És a negyedben nem ismersz senkit: valamennyiüket máshonnan űzték ide. Ebben a helyzetben a szekta egy vitális igényre válaszol. Milyen értelemben? Az ilyen „fiatal” szegénynegyedben, ahol semmilyen szervezet, semmilyen összetartás, semmilyen állami támogatás nincs, olyan helyet kínál föl a népnek, ahol legalább egy kicsit megélik a „közösséget”. Ehhez jön, hogy a fundamentalista szekták politikailag tartózkodóak. Némi szocális védelmet biztosítanak, nem hoznak téged összeütközésbe a rendőrséggel és az ún. biztonsági erőkkel, melyek az életedet veszélyeztetik, ha mukkani mersz.

A szektáknak aztán van dollárjuk is az USA-ból; de ez a pénz nem magyarázza kielégítően vonzerejüket és sikereiket.

A szerencsétlenség abban áll, hogy a szekták individualista megváltást hirdetnek a siralom völgyéből, összekapcsolva ezt azzal az intelemmel, nehogy közösen és politikailag föllépjetek a szegények jogaiért; így ez a hit bomlasztja a szegények szolidaritását.

Mint keresztényt és teológust nem izgatnak különösebben a szekták. Jelenleg persze politikai absztinenciára nevelik tagjaikat. De ezek a szekták is fejlődnek. Egyházakká válnak, sőt valamikor a 21. században ökumenikus egyházakká, amelyek föl fognak lépni a békéért és az igazságosságért. Nem végső formának tekintek egy-egy szektát, hanem fejlődő közösségnek.

Szokott-e beszélgetni fundamentalista szekták tagjaival?

Nagyon szép tapasztalatokra tehettem szert. Egyszer például szociáletikai tanfolyamot tartottam „Mexikó apostoli pünkösdi egyházának” hatvan pásztora számára. Ez az „egyház” – kívülről szemlélve – szélsőségesen szektás csoportosulásnak számít, és tekintélyesen terjeszkedik. Előadtam a pásztoroknak, hogy az újszövetségi apokalipszis (Jelenések könyve) pusztulás-víziói jelentősek, ahogy az ott többször említett „Antikrisztus” is; ezzel mindnyájan egyetértettek. Azután a „totális piac” Latin-Amerikában uralkodó gazdaságának kihatásait elemeztem, s közben világossá vált számukra, hogy nálunk manapság a tőke működik úgy, mint az Antikrisztus. Először haboztak, de aztán megértették ezt. Nagyon elgondolkodtatta őket, ugyanis pásztori hivataluk társadalmi fölemelkedéssel jár: mint prédikátorok öltönyt és nyakkendőt hordanak, és megpróbálnak kispolgárként viselkedni. De tulajdonképpen szegények, és szinte mindig őszinte és becsületes emberek. Isten szentháromsági mivoltáról nem tudtam egyezségre jutni velük, de az Antikrisztus politikai értelmezéséből következtetéseket vontak le keresztény cselekvésükre nézve.

Az interjút **Thomas Seiterich-Kreuzkamp** *készítette, és* **Gergely G. András** ***fordította.***

Forrás: Publik-Forum, 1992/23



A cenzúrázott Jézus

Az Újszövetség szociológiája (IV. rész)

4. Az eredmény

A vallásos emberek erősen hajlanak az *előítéletekre*, mivel kerülik azt, hogy ítéleteiket a valóság mérlegére tegyék; ugyanis „az ítéletek akkor válnak előítéletekké, ha az ember újabb tudás hatására nem képes lemondani, vagy nem akar lemondani róluk, még ha a tapasztalat emellett szól is” (G.W. Allport).

Erre a leginkább ott kerül sor, ahol a teológia „affirmatív” módon megszilárdítja az intézményes vallásosságot, ahelyett hogy kritikusan megkérdőjelezné; az előítélet döntő ismertetőjegye és egyúttal szociális bázisa a merevség: előítéletekről lemondani mindig azt is jelenti, hogy hatalomról lemondani.

Az ÚSZ e tekintetben nem kivétel; sőt az előítéletek az ÚSZ-ben is *ideológiákká* egyesülnek, amelyek az „uralkodó csoportok gondolkodásmódját oly intenzíven kötik érdekeik révén egy bizonyos helyzethez, hogy elveszítik képességüket ama tények meglátására, amelyek uralmi tudatukban megzavarhatnák őket” (K. Mannheim).

Három példát választunk most ki az ÚSZ-ből: a *szexizmussá táguló antifeminizmust*, az *antiszemitizmussá erősödő antijúdaizmust* és az előzőknél is rosszabb, *keresztény kultúrává merevedett kapitalizmust.*

Tárgyunk megköveteli, hogy ezúttal az eddigieknél erősebben fordítsuk figyelmünket a jelenre.

4.1. Szexizmus

A keresztény „nemiség-ellenesség” nem az egyházatyákkal kezdődik, ahogyan az általánosan elterjedt, hanem már az ÚSZ-ben. Az empirikus tudományágak inkább a *szexizmus* fogalmát használják, amely a következő részkérdéseket öleli föl: Csak a *nemzést* szolgáló nemiséget fogadják-e el, vagy az összemberi érés útjaként is igent mondanak rá? *Szexuális normákra* szűkítik-e, vagy felszabadítják az erotikus tágasságra? Egyenrangúan rendelik-e egymáshoz a nemeket, vagy egyiket a másiknak *alárendelik* és ezáltal neurotizálják viszonyukat? – Ami az ÚSZ szexizmusát illeti, nyitva maradhat az a kérdés, hogy a hellenista kultúra vagy a későzsidó vallás határozta-e meg erősebben.

4.1.1. A kezdetek Pálnál

A keresztény szexizmus oly régi, mint az ÚSZ. Pál kezdeményezi 50 körül az 1Kor 7-ben (látásmódját nem lehet atyái vallásával megalapozni (vö. ÉnÉn): *„Jó a férfinak, ha asszonyt nem érint”* (7,1: *haptesthai).* Ha másutt (Gal 3,28) eszmeileg igenli is férfi és nő egyenrangúságát, ezzel a kijelentésével a valóságban ismét megszünteti azt.

Fontos látni, hogy az „érintés” Pál számára nem azonos a „nemi érintkezéssel” (7,5: *sünerkhesthai)!* Az utóbbit tanácsolja, az előbbitől eltanácsol. Tanácsa *félelemből* fakad. Amitől Pál fél, azt a nők számára előírt szexuális tisztulási szertartásokból lehet kikövetkeztetni, amelyek nem voltak ismeretlenek előtte. Pál *a nő nemiségét a tisztátalansággal azonosítja, és ezáltal a bűn közelébe helyezi* (vö. 7,5: Sátán); tabuvá teszi, aminek megsértése romlást hoz. Aki pedig, mint Pál, a nő érintetlenségét általános eszménnyé emeli („Nem házasodni jobb”: 7,8), az magát a házaséletet is már csak a szexuális ösztönösségnek tett „engedményként” képes igenelni („Jobb megházadsodni, mint égni”: 7,9). Ugyancsak már Pál bevezette a keresztény házasságba a „köteles tartozás”, a *„házastársi kötelesség”* (7,3) fogalmát; ennek teljesítését „hatalommal” *(exousia, potestas:* 7,4) is ki lehet kényszeríteni: a házastársak kölcsönösen „rendelkeznek” egymás testével.

A házastársak „köteles tartozásáról” szóló tannak megfelel a *szent anyaság* tana. Ez is megtalálható már az ÚSZ-ben; hatása elér egészen Nietzschéig és Hitlerig:

Az asszony azáltal menekül meg, hogy gyermekeket hoz a világra. (1Tim 2,15)	Első és utolsó hivatása a gyerekszülés legyen. (Nietzsche)
Azt akarom, hogy a fiatalabb özvegyek gyermekeket hozzanak világra. (1Tim 5,14)	Nemzetiszocialista nőmozgalmunk programja tulajdonképpen egyetlen pontot tartalmaz, s az így hangzik: a gyermek. (Hitler)

Ha egyszer elkezdődött a férfi kevélysége, *a mértéktelenségig folytatódik.* Már az ÚSZ tartalmazza (a feldolgozatlan férfi-szexualitás kivetítéseként) a „gyöngébb nem” kifejezést (1Pét 3,7), ami ideológia marad akkor is, ha kitalálói vallásilag alapozzák meg: „Nem Ádám lett félrevezetve, hanem az asszony” (1Tim 2,14; még nevének említésére sem méltatja az asszonyt); ha azonban *a nő az első a bűnben* és második a teremtésben (Ter 2,21-22), akkor a férfinek kell őt „vezetnie”: az asszony „feje” a férfi (1Kor 11,3.9).

Saját írásaikban Pál tanítványai még sokkal messzebb mennek; nem félnek „nőcskékről” beszélni, akik „mindig csak tanulnak, de az igazság megismerésére nem képesek eljutni” (2Tim 3,7). Ez a gondolkodásmód kiválóan alkalmas arra, hogy *fokozzák a nő „alázatosságát”;* akárcsak az urak és a rabszolgák esetében, a pártosság számokkal bizonyítható:

figyelmeztető szavak	Kol 3,18–19	Ef 5,22–33	1Tim 5,5–6.9–14	Tit 2,2–6	1Pét 3,1–6	Össz.	%
a férfiakhoz	10	36	0	17	27	90	25
a nőkhöz	9	44	105	35	74	267	75

Cáfolata ez a számsor annak is, hogy a nők csak a kereszténységben érték el teljes jogállásukat; már az újszövetségi egyház *intézményesen megszilárdította a férfiak uralmát* a nők fölött.

A pauliánusoknak nem sikerült minden (keresztény) nőt „alázatosságra” nevelniök; különösen a felső réteg asszonyainál ütköztek ellenállásba, mert ők nem voltak készek lemondani görög szabadságukról (vö. Ef 5,33; 1Tim 2,12). Ahol azonban a nők meggyőződésük ellenére „alávetették magukat”, ott – akárcsak férjeik – már az újszövetségi korban egyházi szexuálneurózisban betegedtek meg (Ef 5,33; Kol 3,19; 1Kor 7,5; 1Tim 5,11). Az ekkléziogén neurózissal

zárul az újszövetségi szexizmus köre; ez a szexizmus is arra szolgál, hogy megalapozza az *egyik* nem uralmát.

Már az evangéliumok leértékelik a nők vallási szerepét (csak Mk ismeri el, hogy Jézus feltámadásának első tanúi nők voltak, és csak Jn, hogy ezek közül az első egy prostituált volt; még a nőbarát Lk is „fecsegésnek” minősíti az asszonyok beszámolóját). De később sem riadtak vissza attól, hogy egész szakaszokat becsempésszenek (a nők beszédtilalma, 1Kor 14,34) vagy kihagyjanak (a házasságtörő asszony, Jn 8).

4.1.2. A szexizmus egyházi következményei

Senki sem várja el, hogy *a kora keresztény egyház* elszakadjon a paulinista szexuális tanoktól, miután változtathatatlanként kanonizálta őket. De senki sem találhatja helyesnek, *hogy a késő keresztény egyház* – mióta elismeri az újszövetségi normák korhoz kötöttségét és ezzel változhatóságát – éppen azokat a normákat védelmezi a lagmakacsabban, amelyeknek a legnagyobb szükségük lenne a változtatásra: születésszabályozás, kötelező papi cölibátus, nők papsága.

Így az a veszély fenyegeti a katolikus egyházat, hogy nemcsak az összkereszténység, hanem a világtörténelem döntő óráját is elszalalasztja. Itt Jézus, a názáreti férfi radikális gondolkodás-átalakítására lenne szükség.

4.1.3. Jézus másképp gondolkodott

Az ÚSZ-ben Jézusnak egyetlen szava sem található a szexualitás mint emberi őstapasztalás ellen, főként nem a nő szexualitása ellen. Nem botránkozik meg azon, hogy férfi és nő „egy hússá lesznek”. Korának szokásai ellenére elfogulatlanul viselkedik a nőkkel szemben. Tanításában is gondol rájuk (kenyérkovászolás, a szülés fájdalma és öröme, az elveszett drachma megtalálása; Isten Országának női szimbólumai: a növekvő vetés, a terméshozó fa, az életadó szőlőtő; a házban végzett munkájuknak ugyanolyan rangot tulajdonít, mint a férfiak mezőn végzett munkájának; a varrást és szövést a vetéssel és aratással egyenrangúként említi; számára a sütőkemence éppúgy vallási szimbólum, mint a csűr, a varrótű éppúgy, mint az eke; csak a ruhák foltozására – a proletárasszonyok saját munkájára – három szót használ: Mk 2,21).

Sok minden utal arra, hogy Jézus személyiségében a női elem, az anima szerencsésen kiengesztelődött férfias ősalkatával, az animusszal, úgyhogy nem tűnik tévútnak, ha ebben látjuk megalapozva a kiengesztelődés gondolatát mint tanításának egyik alapvonását.

Hogy nőtlensége ellenére – vagy éppen azért – milyen *hatalmas szerepet játszottak életében a nők,* arra abból a befolyásból lehet következtetni, amelyet *vallási döntéseire* gyakoroltak. A népétől idegen szír asszony iróniája arra késztette, hogy kritikusan megfontolja feladatának a zsidó népre történt beszűkítését (Mk 7,26). A népének hitétől idegen szamaritánus asszony egyetemes istenismeretté tágította missziójét (Jn 4,21). Még világosabban kitűnnék ez a hatalom, amellyel a nők rendelkeztek egzisztenciája fölött, ha az evangélisták szándékosan nem kicsinyítették volna.

Ugyanerre a tendenciára utal, hogy Isten Országának gondolata oly mértékben zsugorodik az ÚSZ-ben, ahogyan a patriarchális istenkép dagad:

	Úsz	Mk	Jn
Isten	1314	48	83
Atya (ált.)	415	18	137
Isten-Atya	165	4	104
Ország (ált.)	162	20	5
Isten Országa	66	14	2

Jézus maga világosan *elfordul a patriarchális hagyománytól* a válás kérdésében. A férfi egyoldalú válási jogát kifejezetten emberi találmánynak nevezi! (A legősibb evangéliumban megőrzött hagyományt már Mt aláássa az ún. „paráznasági klauzulával”.)

A jézusi mozgalom és a páli mozgalom közti *szakadékot* nem lehet figyelmen kívül hagyni. A Mk-evangéliumban a szexualitás semmilyen szerepet nem játszik, a pauliánusok nem tudnak megszabadulni tőle. És aki olyan sokszor beszél kurválkodásról, mint ők – 20-szor, míg Mk 1-szer –, annak kompenzációként szüksége van a szűzességre – Pál 7-szer, míg Mk egyszer sem.

E nyelvi változás a szociális struktúra változására utal, és ezzel arra, hogy a Jézus-mozgalom keresztény vallássá változott. A Jézus-mozgalom mint *a kizsákmányolt vidéki lakosság* forradalmi felkelése számára megszűnt a szexualitás iránti érdeklődés; ezért egy szó sem esik róla ősiratukban. Ez az érdeklődés csak akkor támadt fel, amikor *a városok jómódú felső rétege* elfojtotta a lázadást. Nem véletlenül vezette be Pál Korintusban azt a jelszót, hogy (szexuálisan) „ne tagadják meg magukat egymástól” (1Kor 7,5).

Ezt a szociális diszkontinuitást már az őskeresztény csoportokban elismerni becsületesebb dolog, mint teológiai kontinuitással kijátszani. És ha Pál ebben veszítene, Jézus pedig nyerne, kárt szenvedne-e ettől Isten Országa?

4.2. Antiszemitizmus

Aki Konstantintól számítja a keresztény antiszemitizmust, az kitér az ÚSZ tényei elől. Meglehet, az ÚSZ szerzői *nem akartak* antiszemitizmust, de a csekély kezdet magában hordja a hatalmas véget, ezért meg kell vizsgálnunk e szövegek 2000 éves hatását. A probléma terjedelmessége arra kényszerít, hogy egyetlen kérdésre korlátozódjunk: Igazolható-e egyetlen példán a vallási antijúdaizmus átcsapása politikai antiszemitizmusba? E kérdés megválaszolására kiválóan alkalmasnak tűnik a „német eset”. Hitler megvallotta, hogy azon átok beteljesítőjének tartja magát, amelyet az ÚSZ a zsidó népre vonatkoztat, Hitler kiszolgálói pedig Luther antiszemitizmusára hivatkoztak. Luther viszont kedvelte Pált és Jánost, akik az ÚSZ szerzői közül a leginkább vádolhatók antiszemitizmussal. Tiszta véletlen lenne, hogy a legradikálisabb antiszemitizmus, amelyet csak ismer a történelem, a klasszikus paulinizmus földjén fejlődött ki?

4.2.1. A kezdetek Pálnál

Az ÚSZ legrégebbi írása, amelyet Pál 50 körül küldött Szalonikibe, olyan megfogalmazásokat tartalmaz a „zsidókérdésről”, amelyek elevenen emlékeztetnek az antiszemitizmus Hitler alatti szóhasználatára: Pál *kollektívan vádolja a zsidókat* „minden ember ellenségeiként”, *és három vádpontot* említ: üldözik őt és akadályozzák pogánymisszióját; megölték a prófétákat; megölték Jézust (1Tessz 2,15-16).

A legkönnyebben az *első* vád tartható fenn. Ám érthető, hogy a zsidók semmit sem gyűlöltek jobban, mint egy ember Istenné nyilvánítását. Pálnak látnia kellett, hogy itt hit áll szemben hittel, és a zsidók számára is biztosítania kellett volna azt az abszolútságot, amellyel ő hirdette a maga hitét.

Vitatott a másik két vádpont. Történetileg csak kevés *prófétagyilkosság* ismert Izraelben; de ezek az esetek sem elégségesek ahhoz, hogy a zsidókat kollektívan prófétagyilkosokként lehessen vádolni.

Eldönthetetlen a zsidók vétkessége *Jézus kivégzésében.* A zsidók vezető rétege biztosan kollaborált a római megszállókkal, a zsidó nép kollektív vádolása azonban egyszerűen igazságtalanság.

Pál tehát klasszikus módon áldozata egy *elő-ítéletnek,* amikor kötelezően ragaszkodik egy ítélethez anélkül, hogy tudomásul venné a tényeket, noha megtehetné. Előítélete a demagógiával határos, annál is inkább, mivel alaptételei közé tartozik, hogy „mindent kritikusan meg kell vizsgálni” (1Tessz 5,21).

(Az igazságosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy Pál – az ÚSZ legellentmondásosabb szerzőjeként – a zsidókról egészen másképp is nyilatkozott: Róm 9,3; 11,2.12.15.)

4.2.2. Az antiszemitizmus feltartóztathatatlan fellendülése

Indítószövegének (1Tessz 2,15-16) létrejötte óta a keresztény antiszemitizmus *virulens maradt,* s elkezdett az összes újszövetségi írásokba behatolni. E szöveg kettős szakralizálása – előbb Pál, majd a kanonizátorok révén – elfojtott minden kritikát a kereszténységen belül.

Világosan leolvasható ez a *növekedés az evangéliumokban.* Mk még csak a zsidó vezető réteget vádolta, Mt már az egész zsidó népet, nekik tulajdonítva – a zsidó tudósok szerint rágalmazó módon – azt az önátkot („Vére legyen rajtunk és gyermekeinken!"), amelyet a következőkben zsidó pogromokra való ősfelszólításként használtak ki. Keveset használt, hogy a megegyezésre kész Lk enyhíteni próbált; mert amit itt zsidóellenesség tekintetében elmulasztott, azt pótolta az ApCsel-ben (2,23; 3,13.22; 13,27.46; 14,2; 18,6), ahol felzárkózott a zsidók elvettetésének mítoszához. *E mítosz megszilárdítása* érdekében az evangélisták a hazugságtól sem riadnak vissza. Júdást, akit Pál még nem ismer, egyre rosszabb színben tüntetik fel, Pontius Pilátust pedig, akit a történészek csak minden hájjal megkent politikusként ábrázolnak, egyre jobb színben, aminek megint az lett a következménye, hogy a zsidók egyidejűleg idealizálják Júdást (vö. Júdás Iskariót evangéliuma) és diszkriminálják Jézust. Zsidó tudósok szerint Jn evangélimában éri el csúcspontját az újszövetségi antijúdaizmus: Szerzője Júdást mint tolvajt a zsidó pénzsóvárság őstípusává teszi, „ördögi vágyakat" tulajdonít a zsidóknak, és azzal, hogy az „ördög gyermekeinek", tehát kozmikus hatalomnak nevezi őket, a páli „az emberiség ellenségei"-vádat a „világ(mindenség) ellenségei" váddá bővíti (akárcsak a náci antiszemiták).

Tiszteségtelennek tűnnek a teológusok, amikor az újszövetségi antijúdaizmust kompenzatórikus módon a „visszautasított szeretetre" vezetik vissza, de Júdás mélypszichológiai értelmezését nem veszik tudomásul, jóllehet az ÓSZ erre invitál a bűnbak-elmélettel. *Alapos a gyanú,* hogy a keresztények antiszemitizmusa azzal a „Megváltóval" szembeni, rejtett gyűlöletükből forrásozik, akit valóban „megvallanak", de akinek megváltói voltát nem tapasztalják. Így be nem vallott gyűlöletüket a zsidókra vetítik ki, akik „azt a felismerést képviselik, hogy a történelem és a keresztény egzisztencia nincs megváltva; a zsidók szemében Krisztus így a bosszú eszközévé válik, hogy üldözzék azt a népet, amely várja az eljövetelét (Krisztus=Messiás!), és a keresztények Krisztusában nem képes saját megváltását felismerni" (R. Ruether).

4.2.3. A zsidókat, mint Jézust, eltenni láb alól

Bármennyire vitassák is a teológusok az újszövetségi szövegek zsidóellenes szándékát, nem vitathatják azok *zsidóellenes recepcióját* a keresztények részéről. A keresztény antiszemitizmus a legutóbbi időkig elsődlegesen arra a felelősségre hivatkozott, amelyet az ÚSZ tulajdonított a zsidóknak Jézus halálát illetően, és kitartott a vallásilag megalapozott „végső megoldás" (Endlösung!) mellett. Ahogyan *Órigenész* fogalmazta: „Jézus vére nemcsak azokhoz tapad, akik Jézus korbársai voltak, hanem bizony minden jövendő zsidó nemzedékhez az idők végezetéig." A középkorban a nagyhét az év legveszélyesebb időszaka volt a zsidók számára, és a pápák már a korai középkorban kényszerítették Róma zsidóit, hogy „szégyenjelet" viseljenek.

A reformátorok a zsidóüldözés ökumenéjében találtak ismét egymásra a pápákkal. *Luther* széles rezonanciát keltett a maga zsidógyűlölete számára azzal, hogy Pál és János írásait az ÚSZ velejeként napi olvasásra ajánlotta. Megszemélyesítette a zsidók János általi ördögivé tételét: „Éppoly könnyű egy zsidót megtéríteni, mint az ördögöt megtéríteni", és hét pontban fogalmazta meg az „Endlösung" programját. Azt követeli, hogy:

1. házaikat rombolják le; viszont el lehet helyezni őket egy tető alatt vagy egy ólban, mint a cigányokat;
2. teljességgel vonják meg a zsidóktól a védőkíséretet és az utcát; maradjanak otthon;
3. vegyenek el tőlük minden készpénzt, valamint ezüst- és aranyékszert, és megőrzésre tegyék félre;
4. gyújtsák fel zsinagógájukat, és ami nem akar elégni, azt fedjék be földdel;
5. vegyék el minden könyvüket, az egész Bibliát is, egyetlen lapot se hagyjanak meg;
6. a fiatal és erős zsidó férfiaknak és nőknek adjanak cséphadarót, fejszét, rokkát és orsót a kezébe, és arcuk verejtékével kerestessék meg velük kenyerüket;
7. maradjunk meg más nemzetek, mint Franciaország, Hispánia, Csehország közös bölcsességénél, és velük együtt tartsuk számon, mit szedtek ki belőlünk uzsorával, őket magukat viszont egyszer s mindenkorra űzzük ki az országból.

Örökre el velük!



A lutheri antiszemitizmus *a német nemzetiszocializmusban* érte el csúcspontját. Hitler őrá hivatkozott: „Nagy ember volt ő, rejtély. Egy csapásra áttörte a homályt; úgy látta a zsidókat, ahogy mi csak ma kezdjük látni őket.” A lutheránus egyházzal hű kollaborációban a hitlerista antiszemiták Luther 450. születésnapjára időzítették a zsinagógák felégetését. „Luther szavai (amelyeket a fejedelmekhez intézett a parasztokkal kapcsolatban) díszíthetnék a mai rendőrségi központok és koncentrációs táborok kapuit” (F. Heer).

4.2.4. Ideiglenes zárszó

A keresztény antiszemitizmus 2000 éves nevelés eredménye. Rendkívüli fáradságra lesz szükség ahhoz, hogy rövidebb időn belül leszokjunk róla. Ehhez nem elég, hogy a keresztények megvallják bűnüket. Az sem elég, hogy a „zsidókat”, a keresztény antiszemitizmus termékét új fényben lássuk. *Meg kell válni a páli Krisztustól is.* Ha elismerjük, hogy Jézus nem tartotta önmagát messiásnak, ami ma egyre inkább a teológusok közmegegyezésévé válik, akkor megbuknak a zsidókkal szembeni páli szemrehányások (Róm 9,32; 11,7.8.12.15; 2Kor 3,14.18; Róm 11,25).

Ha az antik kort követő antiszemitizmus, a politikai is, az ÚSZ-en alapul, akkor *az ÚSZ-et is új fényben kell látnunk.* Aki a keresztény antiszemitizmus indítószövegét Pállal és az egyházzal Isten szavának tartja, annak Istent is meg kell terhelnie e szöveg előítéletességével. Akinek ezt tiltja a hite, annak viszont szakítania kell azzal, hogy Istennek fölébe helyezzen egy irodalmi terméket. Ezt annál is inkább megteheti, mivel ezzel Jézust követné, aki ugyan elismerte az ÓSZ-et, de ahol embertelenségre bukkant benne, ott túllépett rajta.

4.3. Kapitalizmus

Az ÚSZ-nek mint a világ egyik legellentmondásosabb könyvének Istene sok arcot visel; az egyik – amelyet a teológusok a legkevésbé várnának – a kapitalista Isten arca (a monoteizmus másutt, a zsidóságban és az iszlámban is kéz a kézben jár a kapitalizmussal.) – Lehet, hogy a keresztény kapitaliznus csak a kálvinizmusban virágzott fel, de gyökerei az ÚSZ-be nyúlnak, csak az ÚSZ szakralizálása megakadályozta, hogy észrevegyük ezeket a gyökereket, ami persze nem gyöngítette azok hajtóerejét, hanem teljes életet biztosított számukra.

4.3.1. A kezdetek Pálnál

Ha a kapitalizmust Karl Marxszal ama hatalomként határozzuk meg, amely *mindent áruvá változtat* (Istent, a természetet, az embert és annak gyártmányait), akkor a kereszténységben egészen Pálig követhetjük nyomon. (Marx klasszikus meghatározása semmit sem veszített érvényéből. A „fejlett” kapitalizmus, *a „szabad piacgazdaság” is* mindent áruvá változtat, ld. a nő áru-jellegét. Megmaradt az ember *elidegenedése* is, csak kifinomult; megmaradt a *kizsákmányolás* is, csak áthelyeződött távoli országokba; megmaradt a *két osztályból álló* társadalom is, csak jobban tudja álcázni magát.)

Pál az ember vallási adósságát pénzügyi adóssággá nyilvánítja, amint megváltástanának üzleti nyelve csalhatatlanul tanúskodik erről: Isten „eladja” az embert a bűnnek, „készpénzfizetés ellenében” visszavásárolja, „rabszolgává bélyegzi”, „jóváírja” a tartozás összegét, valakinek a „számlájára írja” és ragaszkodik a teljes „jóvátételhez” (Róm 7,14 – 1Kor 6,10; 7,23 – 2Kor 1,22 – Róm 4,4; 5,13 – 2Kor 1,22).

Pál annyira szerelmes a kapitalizmusba, hogy magát *Jézus testét is kapitalizálja,* de azzal a kultikus szóval *palástolja* ezt a pénzügyi tranzakciót, amely minden korban igazolja a kapitalizmus keménységét, s ez az „áldozat”. Az újszövetségi (páli) Isten az emberiség megfizethetetlen adósságának fedezéséül saját Fiának *testét* és vérét követeli. Ha elfogulatlanul szembenézünk ezzel a tannal, érthetőnek tartjuk, hogy a teológusok Isten oly sok szadomazochizmusa elől szégyenlősen az üdvösség „ökonómiájába” menekülnek (Ef 1,10). Egy marxista, Ernst Bloch detektívtekintetére van szükség ahhoz, hogy igazi nevén nevezzük a dolgot: „Az áldozati halál tanának Krisztusa saját ártatlan vérével fizette meg az adósságot, sőt érdemfölöslege révén kegyelmi kincset halmozott föl egyházi kezelésre.”.

A *„felhalmozásban”* (marxistául: az akkumulációban) dobog a kapitalizmus szíve, függetlenül attól, hogy bűnt és kegyelmet, vagy tulajdont és adósságot halmoznak-e fel. Pál e tekintetben a legbiztosabb utat járja, amikor bevezeti a kereszténységbe az evangéliumoktól idegen, de a kapitalizmusban jól ismert „örökölt adósságot” („áteredő bűn”). Azáltal, hogy nem lehet elmenekülni előle, az „örökölt adósság” (amely minden új születéssel újabb adósságot halmoz fel) Marx szerint a kapitalista termelési mód „külső kényszertörvényeihez”, Max Weber szerint a kálvinizmus „szilárd házához” hasonlít.

Pál már *a kapitalizmus és a szexizmus egységét* is igazolja, csak ezt önmaga előtt is leplezi, amikor Ábrahám és Hágár megalapozó történetét allegorizálja (Ter 16; Róm 4; Gal 4), úgyhogy meg kell neveznünk a realitást: Hágár éveken át elég jól megfelelt szexuális tárgynak; amikor azonban a vagyon elosztásáról volt szó, Ábrahám a fiával együtt kitette őt az éhhalálnak: „Ne a rabszolganő fia örököljön, hanem a szabad asszony fia.” Pál ezáltal a vagyon funkciójaként definiálja az életet, akárcsak az antik rabszolgatartó társadalom, amelyben a „bios” régtől fogva „vagyont” is jelent (Gal 4,30). – Találhatott volna-e az asszonyokkal és gyerekekkel szembeni (korai) kapitalista brutalitás hatékonyabb mintaképet Ábrahám keménységénél? Nem uralmának legbiztosabb eszközeként használta-e mindenkor a kapitalizmus a pusztába kitevést, azaz az éhséget?

A teológusok akkor is kitérnek a döntő kérdések elől, amikor a Krisztus általi (rabszolga-)kiváltást (a „megváltást”) csak a páli megváltástanbeli „képnek” ismerik el. Kétségtelenül kép ez, de szabad-e *kritikátlanul átvinni a vallásra* azokat a praktikákat, amelyek egy igazságtalan rendszer fenntartását szolgálják? Ha akkoriban a kiváltás (Freikauf = bizonyos összeg lefizetésével történő felszabadítás) isteni magatartást tükrözött, miért nem lehet az ma a szabadságharc (Freikampf)? És mikor veszik már észre a teológusok, hogy a kapitalizmusban a hit hitellé válik, a bűn adóssággá, a hívő hitelezővé, a gondviselés előrelátássá, az összetartozás lekötelezettséggé?

4.3.2. A farkastörvény az evangéliumokban

A legkorábbi evangélista már Pál után egy vagy két évtizeddel megfogalmazza a kapitalizmus alaptörvényét, ahogyan azt a keresztény világ még ma is gyakorolja: *„Akinek van, annak még adatik, akinek nincs, attól még az is elvétetik, amije van”* (Mk 4,25). De ha Márk még tisztán (vallásilag) értette is ezt, nem tudta megakadályozni, hogy antiszociálisan hasson vissza a szociális életre, ahonnan szállóigeként merítette. A vallási elit szociálisan az urakban tér vissza, a vallási tömeg a szolgákban.

Ezt az értelmezést egy szociológus önkényének lehetne tartani, ha nem botlanánk már a következő evangéliumban a kiérett kapitalizmus kulcsszavába: „Akinek van, annak még adatik, és *fölösleget fog birtokolni,* akinek azonban nincs...” (Mt 25,29). (A fölösleg szükségszerű következménye a szükségesek hiánya a másik odalon...) A szöveg megadja a farkastörvény „Sitz im Leben”-jét is, a bankot (a „trapedza” mint „bank” csak Mt 25,27-ben és Lk 19,23-ban, a „trapedzitész” mint „bankárok” csak Mt 25,27-ben fordul elő), s a példabeszéd vitathatatlanul a kapitalista „akkumulációt” védelmezi, amelyben a gazdagok még gazdagabbak, s a szegények még szegényebbek lesznek: A kezdettől gazdag nemcsak a leggazdagabb jutalmat (tíz várost) kapja, hanem még a szegényre bízott, de profit nélkül maradt pénzt is neki ajándékozzák. A szegény teljesen üres kézzel távozhat.

A kapitalizmus csillagórája volt, amikor a kapitalizmusra való alkalmatlanság mátéi diszkriminálását (Mt 25,26) *Kálvin* pozitívra fordította; ez az interpretáció aztán lehetővé tette számára, hogy a kereszténveknek is megengedje a kamatszedést, s hogy közben „jó lelkiismeretüket” is megtarthassák.

De ezt csak azért tehette meg, mert a bankpéldabeszédben lelt örömében figyelmen kívül hagyta a próféták antikapitalista hagyományát, amely a tulajdont a munkához köti (Iz 65,21), szemben e példabeszéddel, amely szégyentelenül védelmezi *a munka nélküli bevételt:* „Aratok, ahol nem vetettem, és gyűjtök, ahol nem szórtam” (Mt 25,26), avagy banktechnikailag kifejezve: „Leemelem, amit nem fizettem be” (Lk 19,22). (Az utóbbi mondat nyelvtani fordulata – az „isteni passzívum” (adatik, elvétetik) helyébe az aktív Én lép – a magánkapitalista gondolkodásmódba való átmenetet hirdeti meg.)

Máté evangéliuma egy ma is szokásos kérdéssel: „Nem tehetek az enyémmel azt, amit akarok?”, *a tulajdon abszolút jogát* vallja, és a másik, „Csak nem vagy irigy?” kérdéssel a szociális kiváltságokkal szembeni minden kritikát irigységként, az eredeti szöveg szerint „gonoszként” diszkriminál (Mt 20,15).

A magánkapitalista gondolkodásmóddal azonban *a kapitalista keménység* is növekszik. Ábrahám keménysége még objektíven megalapozott lehetett (kora öröklési törvényei által); a kötetlen tulajdon szubjektív önkénye azonban már az evangéliumban példátlan kegyetlenséghez vezet. A bankpéldabeszéd brutális paranccsal végződik, amely első szavával minden kritikus ellenvetést lesöpör: „Egyébként, ellenségeimet, akik nem akarták, hogy királyuk legyek, hozzátok ide, és szemeim előtt végezzétek ki őket” (Lk 19,27).

A jánosi szerzők hiába küzdöttek e korai kapitalizmus ellen. Hiábavalóan hívtak föl egy apokalipszisben a kapitalista termelési viszonyok bojkottjára, hiábavalóan tiltakoztak saját evangéliumukban a „kiváltás” megváltástana ellen (Jel 12,10; 18,3-4; Jn 15,15). A keresztény egyházak mind megadták magukat a kapitalizmusnak, mind a mai napig.

4.3.3. Ellentmondásban Jézussal

Lehetséges, hogy az *„Akinek van, még adatik...”* mondás magától Jézustól származik; ekkor azonban a hétköznapi életből vette, mint máskor is, és *ironikusan értette,* ahogy erre máskor is akad példa: „Akinek nincs, attól még az elvétetik, amije van.” – Ezzel szemben aligha lehetséges Jézusnak tulajdonítani a *bankpéldabeszédet*. Nyereséghajhászó, könyörtelen és erőszakos üzletemberként elképzelni Istent – káromlással határos. Jézus nyomában járva inkább a nyomornegyedekben találkozunk Istennel, mint a gazdag banknegyedekben.

Alighanem a Jézusra emlékezés volt az, ami másfélezer éven át visszarettentette a kereszténveket a kizsákmányoló *kamatszedéstől,* és Jézus elfelejtése az, ami elvette tőlük a rettenetet (hivatalosan, kánonjogilag 1917-ben szűnt meg a kamatszedés tilalma, c. 1543). A kölcsönzésről szóló jézusi ige (Lk 6,35) nem egészen világos, de Jézus – a proletárszokásoknak megfelelően – valószínűleg csak arra kérte tanítványait, hogy „egyszerűen” (= feltételek nélkül) kölcsönözzenek pénzt, ha éppen van nekik.

Itt az ideje, hogy a keresztények, akik „képtelenné váltak a szegénységre”, vegyék a bátorságot a „nagy ugráshoz”, és a konzum-egyháziasság gyakorlata megtérjen az Isten Országáért és annak igazságosságáért végzett munkához. Ha a keresztények harcolni akarnak a nyomor ellen, akkor nem szabad diszkriminálniok a szegénységet, hanem Pier Pasolinivel világosan kell beszélniök: „Térjünk meg! *Éljen a szegénység!* Azt mondom: a szegénység, és nem a nyomor.” Vajon véletlen-e, hogy a legdöntőbb szó, amelyet e tekintetben Jézustól ismerünk, a kapitalizmus arcul csapása? *Isten és a pénz kizárják egymást* (Mt 6,24).

4.3.4. Ideiglenes zárszó

A Friedrich Engels által nem jogtalanul „az emberiség legnagyobb forradalmának” nevezett kapitalizmus esetén válik a legvilágosabbá, hogy már *csak a gondolkodás forradalma győzheti le* a három előítéletet; mert „könnyebb egy atomot szétrobbantani, mint egy előítéletet” (A. Einstein). Hogy hol kellene kezdeni, az nyitva maradhat. A döntő a kezdeményezés hármassága; mert *a szexizmus, az antiszemitizmus és a kapitalizmus* olyan *egységet alkot,* amelynek a megbonthatatlanságára itt csak utalni tudunk.

A hármas egység magvának a *szexizmust* kell tekinteni. Belőle fakadt a legkorábban az ember uralma az emberen. Etnológiai leletek támogatják azt a marxista tételt, hogy az osztálytársadalom a férfiak „őspuccsával” kezdődött. Keresztény termékként a szexizmus félreérthetetlenül patriarchális vonásokat visel; minél magasabban állnak a keresztények, annál energikusabban vonják meg a nőktől ősi jogaikat. – A keresztény szexizmus mélyen belenyúlik az *antiszemitizmusba.* „Testiekként” szidalmazta a zsidókat már az ÚSZ, amit a keresztények sosem értettek másként, mint szexuálisan, úgyhogy az antiszemiták, minél keresztényiebbnek adták ki magukat, annál mélyebben gyűlölték a zsidókat mint asszonyaik elcsábítóját. – A keresztény antiszemitizmus azután ismét a *kapitalizmussal* függ össze. Csak a keresztények tiltották meg a zsidóknak a földtulajdon birtoklását és a földművelést, és szorították őket a bankszférába, úgyhogy a határozott keresztények, minél antiszemitább módon viselkedtek, annál radikálisabban üldözték a zsidókat mint „nemzetközi összeesküvőket.” – A kapitalizmustól, bezárva a kört, a *szexizmushoz* vezet vissza az út. Bár a keresztények elvetik a nők eladhatóságát, a statisztikák kimutatják, hogy éppen az ún. keresztény országok nagy mértékben alá vannak vetve a prostitúciónak. Nincs kapitalizmus prostitúció nélkül.

E kör feltörésében nem segítenek semmilyen reformok, „amíg a maximák alapja tisztátalan marad”. A keresztény egyházaknak és egyéneknek csak akkor sikerülhet feltörni ezt a kört, ha „a szívükben lezajló forradalom révén” megújulnak (Kant).

Csak a gondolkodás forradalma győzheti le a keresztény szexizmust. Ez véget vetne a fölösleges bűntudatok termelésének, és mindkét nem számára felszabadítaná az utat az eredeti boldogság megtapasztalásához. Ha a keresztények többé nem mérgezik meg a nemiséget, nem fognak többé istenmérgezésben szenvedni.

Csak a gondolkodás forradalma győzheti le a keresztény antiszemitizmust. Ez véget vetne a fölösleges krisztológiák termelésének, és mind a zsidók, mind a keresztények számára szabaddá tenné az utat az autentikus Jézus megtapasztalásához. Ha a keresztények majd „Isten Országaként” munkálkodnak együtt vele, akkor egyházaiknak többé nem lesz szükségük arra, hogy bűnbakként kezeljék a zsidókat.

Csak a gondolkodás forradalma győzheti le a keresztény kapitalizmust. Ez véget vetne a nyomor misszionáriusi exportjának, és mind a keresztények, mind a nem-keresztények számára szabaddá tenné az utat a kapitalizmus előtti istenmegtapasztaláshoz. Ha majd a keresztények nem bálványozzák többé a kapitalizmust, nem lesz szükségük arra, hogy meneküljenek Isten elől.

Ez a hármas forradalom bizonnyal sértené az ÚSZ sérthetetlenségét. De mennyire, ha Isten ebben a könyvben – mint az összes szentírásokban – el lenne temetve és a Harmadik Napra várna?! De ha nemlenne eltemetve, *mi szolgálná inkább Isten dicsőségét:* a manipulált szöveg vagy a kritikus gondolkodás?

—n—s

(Vége)

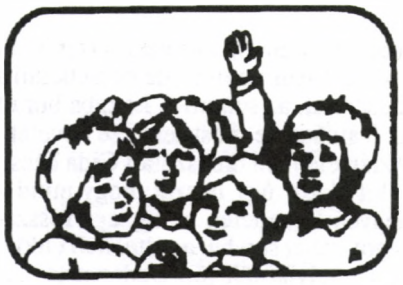

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Utazás Pestre

Egy nyári délután öt kis törpe kapaszkodott föl a törpeházi hegyoldalon. Egyikük én voltam. Földigszakáll bácsi még este üzent értünk. Már délben felpöfögött hozzá budapesti barátjának, a csillagász Gida bácsinak a gépkocsija. Gida bácsi nagyon szeretett elbeszélgetni, eltréfálgatni a kistörpékkel.

Legelől a kis vasgyúró, Rezeda haladt, és folytonosan hátrafordult, a mögötte fujtató kövér Szuszi Muszira mordulva: „Ne kapaszkodj belém!” „Miért ne? Jut a te erődből énnekem is!” De Szuszi Muszinak meg időnként hátra kellett csapkodnia, a mögötte lépegető vékonyka Pojáca ugyanis nem bírta megállni, hogy ne csípjen egyet-egyet az előtte dudorodó Szuszi Muszi ... részén. De Pojácának is volt része hátulról fenyegető bajban, mert a mögötte haladó, jól tanuló, példás viselkedésű Kis Gomba példás egyenletességgel haladva a meg-megálló Pojácának keményen a sarkára lépett; könnyen tehette, mert mögötte én lépegettem.

Akkoriban nagyon igyekeztem kifogástalanul viselkedni, és büszke voltam rá, hogy bennem senki se találna hibát.

Földigszakáll bácsi és Gida bácsi a teraszon fekvőszékben beszélgetett. De Gida bácsi felugrott, és fürgén elénk szaladt. Bár én csak kistörpe voltam, ő meg tudós csillagász, mégis mindig az jutott az eszembe, ha megláttam, meg kellene simogatnom, Gida bácsi ugyanis nemcsak a nevével meg az ugrándozásával, hanem az egész külsejével is kecskére emlékeztetett. Hófehér vászonruhája, hegyes kis fehér szakálla, égnek álló hófehér haja, alacsony, vékony termete mind hozzájárult, hogy olyan legyen, mint valami kedves, bohókás kiskecske emberi alakban. Megsimogatás helyett persze tisztelettel kezet fogtam vele, mert mindig mindnyájunkkal élénken kezet rázott, és figyelmesen hallgattam alacsony termetére célzó szavait. „Én is törpe vagyok, látjátok? De nemcsak mert pici vagyok, hanem azért is, mert a ti Földigszakáll bácsitok olyan nagy tudós, hogy mellette még én is törpének számítok.”

Földigszakáll bácsi elpirult ugyan örömében, de Gida bácsi égnek álló hajzatára célozva tréfálkozott: „Én csak bolygó vagyok, te viszont üstökös!” Nevettünk egy nagyot, átvettük tőle a süteménnyel megrakott tányérkákat, s mialatt eszegettünk, Gida bácsi így folytatta a beszédet: „Hát aztán jók vagytok-e?”

Rezeda — éppen Rezeda, a legroszszalkodóbb kis törpe — mélységes komolysággal kijelentette: „Én nagyon jó vagyok!” Bosszantott a szemtelensége, és megjegyeztem: „De még milyen jó! Még azt sem engedted meg, hogy Szuszi Muszi beléd kapaszkodjék!” Gida bácsi magasra rántotta hosszú fehér szemöldökét, és Pojácára nézett: „Hát te jó vagy?”

Nem bírtam megállni, hogy ki ne mondjam: „És a csipkedés?” Gida bácsi hófehér szempillája most már rám rebbent. Mosolyogva vizsgált egy pillanatig — aztán másról kezdett beszélni.

Alkonyatkor pedig, amikor hazafelé készülődtünk, ezt mondta: „Hát gyerekek, a jövő hétfőn megint kijövök Földigszakáll barátomhoz, és másnap ő is bejön velem együtt egy napra Budapestre. Hétfőn délután megint gyertek fel ide, és eldöntjük, melyiketek jön velem az automobilon. Azt szeretném bevinni, aki a jövő hétfőig egyetlen egyszer se rosszalkodik.” Kis Gomba ezt kérdezte: „És ha senki se rosszalkodik addig?” Pojáca meg ezt: „Vagy ha mindenki rosszalkodik addig?” Gida bácsi nevetett: „Micsoda előrelátás! Akkor majd sorshúzással döntjük el, hogy ki jön.”

Még ki sem léptünk Földigszakáll bácsi házából, már gondban főtt a fejem. Felháborított a lehetőség, hogy a véletlen döntse el, a rosszalkodó Rezeda utazik-e automobilon Budapestre, vagy pedig én, a kifogástalan viszelkedésű, jó gyerek. De már kedden délelőtt — másnap — enyhült valamelyest az aggodalmam. Az erdőben, a patak közelében csatangoltam, és megpillantva egy nagy csiperkegombát, lekuksoltam elébe, hogy vigyázva, szárával együtt emeljem ki a földből. Amint ott kuksoltam, egyszerre csak beszédet hallottam, és örömmel ismertem rá Rezeda hangjára. Tüstént az jutott eszembe: Bárcsak elkövetne valami rosszaságot! Annyival is biztosabb lenne, hogy én gépkocsizom Budapestre.

Rezeda fenyegető hangon ezt mondta: „Na, csakhogy elcsíptelek végre!” Odakukucskáltam. Osztálytársunk, Gyarmati Jancsi csatangolt fel idáig a völgybeli falucskából. Kosár a karján, gombát szedegetett. Rezeda folytatta: „Hallom, hogy azt beszéled a faluban, erősebb vagy, mint én!”



Jancsi hangján félelem hallatszott: „Én... csak azt mondtam, azt hiszem, hogy erősebb vagyok!”

Rezeda rákiáltott: „Az mindegy! Most mindjárt megtudod, hogy ki az erősebb!” Szétterpesztett ujjakkal közeledett Jancsihoz, Jancsi meg hátrált: „Énnekem most nem szabad birkóznom! Én most gombát szedek!” Minthogy Rezeda mégsem állt meg, Jancsi futni kezdett a patak felé. Át akart menekülni rajta a kiálló köveken, de billenő kőre lépett, beleesett a vízbe, a kosár meg kiborult, és vitte a patak a sok szép csiperkegombát.

Most már azt néztem, hogyan menjek el onnan mielőbb. Meg ne tudja Rezeda, hogy láttam a rosszaságát. Felkészülhet akkor a védekezésre mentséggel, hazugsággal! De eszembe jutott egyéb is. Ha csak én tudom, mit tett, letagadhatja. El kell ezt bizony mondanom frissiben Szuszi Muszinak is, Pojácának is, Kis Gombának is. Ők majd megkérdezik Gyarmati Jancsit, igaz-e? Csakis így érem

el, hogy Rezeda kiessék a versenyből. Siettem hát sorba mind a háromhoz, és arra figyelmeztettem őket, el ne mondják Rezedának, hogy tudjuk, mit cselekedett!

Minthogy a véletlen megismertette velem a leskelődés előnyeit, megmaradtam mellette. Eszembe jutott, hogy a hegyoldal egy pontjáról belátni Szuszi Musziék udvarába.

Amikor másnap délelőtt lement az édesanyja a völgybeli falucskába, magamhoz vettem Gyopár bátyám színházi látcsövét, és felmásztam a hegyoldalra. Tudtam, hogy Szuszi Muszinak ilyenkor ott kell maradnia, vigyáznia kell kistestvérére. Szuszi Muszi egy ideig az udvaron csellengett, majd egyre közelebb oldalgott a hegyoldalba vágott pincéjükhöz. Akkor eltűnt a szemem elől. De örömmel gondoltam: torkoskodik. Egyszerre csak újból megjelent az udvaron. De akkor már egy tejfölös köcsögött tartott a háta mögött, nehogy meglássák az utcáról. A kecskeoldalhoz ment vele — ide már jól beláttam —, a kecske alá tartotta a köcsögöt, és fejt bele egy kis tejet. Amikor dugdosva visszavitte a pincébe, biztos voltam benne, hogy a megivott tejfölt pótolta. Már siettem is Rezedához, Pojácához meg Kis Gombához — a távcsőről persze hallgattam.

A csütörtök aggodalommal telt el. Hiába lestem Pojácát is, Kis Gombát is, nem követtek el rosszaságot.

Pénteken reggel leküldött édesanyám a völgybeli falucska vegyeskereskedésébe. Amint lépegettem lefelé, az erdőszéli úton megpillantottam Pojácát. Vagy száz lépéssel ment előttem, az ő nyakában is tarisznya volt. Gyorsan beosontam az erdőbe, és a bokrok között haladva, szemmel tartottam. Egyszer csak letért az útról, beszaladt az erdőszéli borsóföldbe. Állt ott egy madárijesztő. Annak a kalapját a maga fejére csapta, lebernyegét a vállára borította, a szalmababát kihúzta a földből, és maga állt a helyébe. Amikor megértettem, mi célból tette ezt, már meg is történt a rosszaság. Két törpeházi kislány, Lila Cica és Füvecske lépegetett fölfelé a faluból, és amikor a madárijesztő — vagyis Pojáca elé értek, a madárijesztő — vagyis Pojáca rájuk süvöltött: „Hááááá! — meglendítette a karját, és feléjük ugrott. Hű, mint a földomlás, úgy potyogtak a kislányok kezéből a szatyrok, csomagok, ők meg rohantak Törpeháza felé. Pojáca most már utánuk kiáltozott: „Álljatok meg, ti kis buták! Álljatok meg, én vagyok!”

No, hogy ő volt az, megtudta tőlem egy óra múlva Rezeda, Szuszi Muszi és Kis Gomba. Biztattam is őket: „Megkérdezhetitek Lila Cicát és Füvecskét is!”

A szombat és a vasárnap megint aggodalomban telt el. A jól tanuló, példás magaviseletű Gombát hiába lesegettem. Hétfőn reggel megint megpillantottam a két fedeles kannával. Minden reggel ivóvizet vitt a jó vizű törpeházi kútról az erdő mélyén lakó Csengettyűs néninek. Gondoltam — de már szinte remény nélkül —, utána lopakodom egyszer ilyenkor is. Íme, amikor Csengettyűs néni háza közelében a patak fölött átvezető hidacskához ért, az egyik kannát letette a víz mellé, a másikkal meg — óriási bámulatomra — merített a patak vizéből. Aztán megtöltötte patakvízzel a másik kannát is. Egyrészt felháborodva, másrészt örvendezve értettem meg, mit talált ki, hogy ne kelljen hosszú úton cipelnie a két teli kannát. A jó ivóvízből csak egy keveset engedett beléjük. A többit itt meríti hozzá.



Félóra múlva megtudta ezt Rezeda, Szuszi Muszi, meg Pojáca is. Végre nyugodt voltam. Most már egészen bizonyos, hogy nem lesz sorsolás. Én megyek gépkocsival Budapestre!

Eleinte úgy ment minden, mint a karikacsapás. Gida bácsi Rezedához fordult: „Követtél el rosszaságot a héten?” „Egyszer se!” Megszólaltam: „És Gyarmati Jancsi?” Rezeda elvörösödött, a többiek meg nevettek rajta, hallották már az esetet Jancsitól is.

Szuszi Muszi is ezt felelte Gida bácsi kérdésére: „Egyszer se!” Megszólaltam: „A tejföl meg a kecske?” Nagy nevetés. Szuszi Muszi elvörösödött, Gida bácsi meg Pojácához fordult: „És te?”

„Egyszer se!” Megszólaltam: „És a madárijesztő?” Megint kitört a nevetés, Kis Gombára már, amikor ő is azt felelte: „Egyszer se!” — felháborodva reccsentettem rá: „És patakvizet itatni Csengetttyűs nénivel, de bezsebelmi a dicséretet, az semmi?” Lángba borult az ő arca is de most senki se nevetett. Aztán élénken megszólalt Gida bácsi: „Hát akkor úgy látszik, hogy mind a négyen követtetek el egy-egy rosszaságot, tehát sorshúzás által kell eldönteni, melyikőtök jön Budapestre. Az asztalkához sietett, négyrétre vágott egy papírlapot: „Ezekre ráírom a neveteket és húzunk!”

Ekkor még azt hittem, téved valamiben, és zavartan megszólaltam: „De Gida bácsi! Nem kell sorsolni! Hiszen van olyan köztünk, aki nem volt rossz! Én vagyok az!”

Már firkantgatott a papírlapokra, de most csodálkozva feltekintett: „Te? Aki olyan rengeteg rosszaságot követtél el, hogy ha nem volnék csillagász, ki se tudnám számítani, mennyit? Négy társad van, mindegyiküknek a rosszalkodását elmondtad a másik háromnak: az tizenkét rosszaság. Elmondtad most a négy rosszalkodást énnekem is, de Földigszakáll bácsi is hallotta, ez újabb nyolc rosszaaság, összesen tehát húszszor követtél el rosszaságot! Te aztán igazán nem jöhetsz Budapestre!”

Most már én éreztem, hogy vörösödöm. De most már nem az elmaradó budapesti út bántott, hanem a szégyen, hogy kicsinyes, leskelődő, pletykálkodó voltam.

Gida bácsi elém tartotta a szalmakalapját: „Te húzd ki annak a nevét, aki Budapestre jön!”

Csodálkozva olvastam a kihúzott cédulán: „Mind az öten!” Másnap este a Halászbástyán, mialatt társaim Földigszakáll bácsival a kivilágított várost nézték, odasomfordáltam a hátrább álló Gida bácsihoz: „Gida bácsi! Hát mi mást tehettem volna? Mert hiszen védekeznem kellett a sorsolás ellen!” Vállamra tette a kezét: „Láthatod, hogy nem kellett! De ha kellett volna is! Hát ért annyit ez a budapesti utazás, hogy pletykássá süllyedj?”

Átéreztem szavai igazságát, de még vitatkoztam: „Akkor hát sose szabad beszélni mások rosszaságáról?”

Szigorú lett az arca: „Mindig kell beszélni róla. De csakis azzal, aki elkövette! Tudod, Mohácska, ha mindig akadna egy kis törpe, aki odamegy a rosszalkodóhoz, és négyszemközt így szól hozzá: Mindnyájunk érdekében követelem, hogy jó légy! — akkor bámulatosan rövid idő alatt..”. Ekkor azonban abbahagyta, mert odaszaladt hozzánk a négy kis törpe: „Hajó jön, lampionos hajó! Tessék megnézni, Gida bácsi!” Ő meg elmosolyodott, fürgén odament velük a kőkorláthoz, és nem fejezte be a mondatát. Bizonyára tudta, hogy én így is megértem.

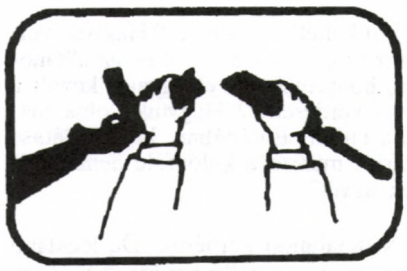

Koszova – és ami mögötte van*

Megrendülten olvasom a jóindulatú, gyakorlati javaslatokat nélkülöző nyilatkozatokat. Megható annak a néhány ezer magyar polgárnak az igyekezete, akik az emberi együttérzés eszméjében még hisznek, és kinyilvánítják, hogy személyesen ellenzik a Jugoszláviában dúló őrültséget. És miközben végiggondolom az elmúlt hónapok történéseit, a tárgyalások megszakadását, az albán gerillák és a szerb fegyveres erők kíméletlen leszámolásait, a bombázásokat, az orosz közvetítés ingadozásait, a New-Yorki tőzsdemutatók hirtelen megugrását, szomorú vagyok.

Szomorú vagyok, mert ebben a században már harmadszor folyik ez a színjáték itt, Európában, minden alkalommal ugyanaz a darab megy, és mi nem vesszük észre, hogy megint, ugyanúgy becsapnak minket. Minket, embereket, akik semmi különöset nem szeretnénk, csak élni, és élni hagyni. Csak azt akarjuk, hogy értelmes munka, tartalmas önépítés tölthesse ki éveinket, hogy ne öljenek le minket, és ne kelljen másokat megölnünk. Olyan nagy igények ezek? Nem hiszem, hogy lehetetlent kérnénk az égiektől, és mégsem adatik meg.

Jókai cikket írt a nazarénusokról az előző századfordulón, s miközben elvi egyetértését hangoztatta nemes eszméikkel, a katonáskodást megtagadó gyakorlatukat már társadalomellenes, büntetendő túlzásnak ítélte, hiszen mi más lenne a császári és királyi hadsereg célja, mint a végleges és örök béke fenntartása és biztosítása arra a rövid időre, amíg az európai nemzetek egyesülése fölöslegessé teszi majd a hadsereg intézményét.

A kapitalizmus teremtette új osztály, a munkásság szakszervezetei és a munkásmozgalmi internacionálék lehetetlennek ítélték az 1870-es francia-német háború megismétlődését, hiszen bármit mesterkednének is a tőkések, a munkásszolidaritás nem fogja megengedni, hogy a kizsákmányoltak egymás vérét ontsák. A folytatást ismerjük.

A Népszövetség nemes célkitűzései, jeles értelmiségiek háborúellenes nyilatkozatai, Chamberlain közvetítési kísérletei, a német-orosz barátsági szerződés, mind-mind azt az egyetemes emberi vágyat fejezték ki, hogy ne legyen még egyszer olyan világégés, mint 1914-18-ban. Ha kell, engedmények árán, ha kell, kényszerű barátság árán, de béke legyen. A folytatást ismerjük.

Az előző két világháború okait számos könyv és tanulmány tárta föl. Aligha tévedek, ha elemzéseiket úgy foglalom össze, hogy mindkét világháború esetében a hadviselő országokat irányító rétegek gazdasági és hatalmi harca volt a mozgatórugó, s a szemben álló hadseregek tagjai sokkal inkább voltak e harcok áldozatai, mint megtévesztett és érdekeltté tett reménybeli nyertesei.

A most folyó háború sem kivétel, mondjanak bármit és bármilyen hangosan a hadviselő felek tömegtájékoztatási eszközei. Ember-milliók békevágyát, életlehetőségeit gyűri megint maga alá néhány ezer gazdag ember kapzsisága. Ez a háború is elkerülhető lett volna, ha az európai államok és az Egyesült Államok vezetői már az előző, szerb-horvát és szerb-bosnyák összecsapások idején komolyan vették volna a szakértők figyelmeztetéseit. Még a bombázások elkezdése után is lett volna esély a megegyezésre, ha az Egyesült Államok elnöke szóba állt volna a Kvéker Nemzeti Törvényhozási Bizottság javaslataival. Nem tette. Miért nem? Talán más érdekek mozgatták? Talán nem is akart megegyezést?

A Rambouillet-i tárgyalások története nem zárja ki ezt a lehetőséget sem. A béketervezet két részből állt, egy politikai és egy katonai-végrehajtási részből. A Koszova politikai autonómiáját biztosító politikai részt a szerb tárgyaló fél elfogadta, de nem fogadta el azt, hogy a végrehajtást felügyelő katonai erőt a NATO adja. Ha elolvassuk a Rambouillet-i tervezet erre vonatkozó szakaszait, ezen nem is csodálkozhatunk. Az ilyen megállapodásokat régebben feltétel nélküli megadásnak nevezték, legutóbb Németország és Japán írt alá ilyen szöveget az Egyesült Államok javára, egy vesztett háború után. (Az amerikai hadsereg katonái és támaszpontjai a mai napig kitartottak e két országban.) De ki írna alá ilyen megállapodást vesztett háború nélkül? Vagy háború előtt? Lehet, hogy éppen ez volt a cél?

Február 20-án egy francia és egy orosz hírügynökség jelentése szerint mind a szerb tárgyaló fél, mind Jugoszlávia elnöke kijelentette, hogy elfogadná egy ENSZ vagy EBESZ irányítás alatt álló nemzetközi katonai egység felügyeletét a politikai rendezés végrehajtásában. Február 21-én az Egyesült Államok külügyminisztere a CNN kérdésére azt válaszolta egy sajtóértekezleten, hogy az Egyesült Államok számára semmi más nem fogadható el, csak a NATO vezette katonai ellenőrzés. Ezt a következő hónap során számtalan formában megismételte. Március 23-án a szerb parlament határozatban elutasította a NATO katonai beavatkozását, de egy további határozatban kifejezte készségét egy nemzetközi erő beengedésére, ha az összes koszovai nemzetiség megállapodik valamilyen béketervben. Az Egyesült Államok külügyminisztériumának szóvivője március 24-én, egy sajtóértekezleten azt mondta, tudnak a szerb parlament e második határozatáról, de semmi jót nem várnak tőle. A NATO még aznap megkezdte Jugoszlávia bombázását.

Miért? Mert Jugoszlávia más volt, mint a többi Kelet-közép európai állam. Szerbiában sikertelen volt a német megszállás, Tito Jugoszláviáját nem szállhatták meg orosz felszabadító seregek, s az 1989-1990-es fordulat után Jugoszlávia volt az egyetlen ország, amely nem várta tárt kapukkal a pénzhatalmi világrend tanácsadóit. Elzárkózott a gyarmatosítás mai formáját jelentő hitelfelvételektől, nem volt hajlandó nemzeti vagyonát külföldi befektetők kezére játszani, s ezt a boszszantó különállását még megtetézte a hagyományos orosz-szerb barátság folyamatos hangoztatásával. Ha a szerb politikai vezetés egy kicsit okosabb lett

* Koszovó albán neve

volna, ha a szerb partizándinasztiákat eltartó, dolgos horvátok, szlovének, magyarok számára kulturális, közigazgatási, vagy akár területi autonómiát adott volna, ma egyedülálló közép-európai sikertörténettel büszkélkedhetne.

Nem így történt, s ebben legalább akkora szerepe volt az uralkodáshoz és előjogokhoz ragaszkodó szerb politikai vezetésnek, mint az önállósodásra törekvő nemzetiségek nacionalista politikusainak, a megosztásra játszó nyugat-európai államoknak, de leginkább a fegyverszállításokból élő gazdasági érdekcsoportoknak. S ezzel elérkeztünk a most folyó háború legfontosabb kérdéséhez. Tegyük föl — legalább magunknak, belső használatra — az ősi római kérdést: *cui prodest? Kinek használ?*

A fegyvergyárosoknak, a fegyverkereskedőknek, a katonai szervezeteknek és a hadseregeknek biztosan, hiszen ismét fényesen igazolódik az, amit mindig is hangoztattak az álmodozó pacifistákkal szemben: nélkülük nem lehet rendet teremteni a világban. Az amerikai tőzsdén azonban nemcsak a leggazdagabbak nyernek. Akinek az Egyesült Államokban megtakarított pénze van, az vagy személyesen, vagy különféle befektetési irodák közvetítésével tőzsdézik. Személyesen lehet, hogy egyaránt elítéli a Jugoszláviában folyó etnikai tisztogatást és a NATO bombázásait, de bolond lenne lemondani a Dow Jones index emelkedéséből származó személyes hasznáról. Az Egyesült Államok azonban nem az egész világ, s ha az exporttöbbletet prédikáló neoliberális közgazdasági tanácsokról egyszerűen belátható, hogy a világ szegényebb országai számára járhatatlan utat javasolnak (hogyan lehetne a föld összes országának exporttöbblete, kivel szemben?), minden bizonnyal még hamarabb átlátjuk, hogy a nekünk nem tetsző országok porig bombázása megint csak nem az az út, amelyen minden nemzet gazdaggá lesz.

Egy dolog már biztos, a háború akármikor és akármilyen feltételekkel ér véget, az újjáépítéshez szükséges hiteleket a Világbank és a nemzetközi Valutaalap adja majd, s a hitelek javát a bombázó nemzetek ipari érdekcsoportjai nyerik el, a megrendelések kötelezően előírt feltételeinek egyedül az ő ajánlataik felelnek majd meg. Ismerős ez a forgatókönyv? Mi már tíz éve élünk ebben a rendszerben, s még örülhetünk, hogy megúsztuk bombázás nélkül, mert önként és dalolva hódoltunk be a hidegháború győztesének.

De mi van a vesztessel? A világ legnagyobb, leggazdagabb birodalmával? Széthullott, s a győztes Egyesült Államok vezetői eleinte csak arra ügyeltek, hogy a mindenkire veszélyes atomfegyver-gyűjtemény ne kerüljön ellenőrizhetetlen kezekbe. Az orosz elnök személye valószínűleg ennek biztosítéka számukra, másként aligha támogatnák a szovjet gerontokrácia legjobb hagyományaival vetekedő uralkodását. A volt szovjet birodalom kezdeti kaotikus állapotának stabilizálódása további gondolatokat ébreszthetett a győztes elitben. Mi lesz, ha az utódok a piacgazdaság keretében képesek működő társadalmat és államot építeni? A világ természeti kincsekkel gazdagon megáldott egy hatoda kicsúszik a nemzetekfeletti társaságok irányítása alól. S ha az orosz történelem ismerete alapján valószínűtlen lenne is egy ilyen fordulat, a birodalom határán ott áll egy másik, több ezer éves birodalom, amelynek államalkotó és társadalomszervező képességében nem kételkedhetnek. És ennek a másik, túlnépesedett birodalomnak égetően szüksége van azokra az erőforrásokra és arra az élettérre, amelynek kihasználásánál most kisebb gondjuk is nagyobb a legyőzötteknek.

Kínánál csak az Egyesült Államoknak van nagyobb szüksége az orosz kincsekre. Már az 1991-es Öböl-háború világosan jelezte, hogy az Egyesült Államok nem tanult az 1973-as olajválságból, nem fordított elegendő pénzt és energiát a megújuló energiaforrások kutatására, nem alakított ki fenntartható életmód-modelleket. Gazdasága ma is arra épül, hogy 5%-nyi népessége a föld energiatermelésének 25%-át fogyasztja el, s aki ezt az alaptételt kétségbe meri vonni, az a világ legerősebb hadseregével kerül szembe. De hogyan jön ide Jugoszlávia? Ehhez érdemes elővenni a térképet, Eurázsia politikai térképét, még jobb, ha az ásványkincsek lelőhelyeit is rárajzoljuk.

A volt szovjet birodalom európai és közép-ázsiai olaj- és gázkitermelő körzeteiből több távvezeték szállítja Nyugat-Európába az orosz import ellenértékét adó energiahordozókat. Ezek a távvezetékek Lengyelországon, Csehországon, Szlovákián és Magyarországon keresztül jutnak el a megrendelőkhöz. Fordult a kocka, a régebben sokat emlegetett olaj- és gázcsap most az újdonsült (és reménybeli) NATO-tagok területére került. A szintén NATO-tag Görögország és Törökország egészen a kaukázusi köztársaságokig zárja a félkört, nemcsak az északon, hanem a Kaszpi-tengernél termelt olaj és földgáz útját is. Egyetlen kis rés van ezen a szabályos félkörön: Albánia és Jugoszlávia. Az albánok már nagyon szeretik a NATO-t, a szerbek még nem. Mire ez a háború véget ér, ők is megszeretik majd. Mint a németek és a japánok az amerikaiakat.

Mit kellett volna tenni? Hagytuk volna magukra a szerbeket és az albánokat, hogy intézzék el egymás között a vitás kérdéseket? Hagytuk volna magára Hitlert Európában, hogy belátása szerint intézze a különféle nemzetiségek ügyét?

Nyugtalanító kérdések. De legalább ennyire nyugtalanító kérdés az is, hogy milyen népirtás folyik most Kongóban vagy Sierra Leoneban. Az Egyesült Államok elnöke nemrég utasította vissza egy Kongóba készülő békéltető vállalkozás százezer dolláros pályázatát. Az ott lemészároltak nem jelentenek „humanitárius katasztrófát", Afrika messze van, az Egyesült Államok-nak (ma még) nincs szüksége Afrikára. Kolumbiában és Törökországban az Egyesült Államok hathatós segédletével történnek tömeggyilkosságok, folyik a nemzetiségek elüldözése. Úgy látszik, a nyugati „keresztény" kultúra értékeinek védelme csak ott elengedhetetlenül fontos, ahol az Egyesült Államok geopolitikai érdekeivel esik egybe.

Mit tehetnénk most? Hogyan vehetnénk rá a szerbeket arra, hogy a szomszédos népekkel és az országukon belül élő nemzetiségekkel szemben feszülő érdekellentétek feloldására ne a lélektani és fizikai erőszakot alkalmazzák?

Egy közösség életében nincs fájdalmasabb büntetés a kiközösítésnél. Ha egy nemzetállam saját belügyeit emberhez méltatlan eszközökkel intézi, a környező államok leghatásosabb fegyvere az idejében elhatározott és következetesen végrehajtott kereskedelmi és idegenforgalmi kiközösítés. Keresztényietlen, sokszor kegyetlen módszer még ez is, gondoljunk csak az iraki gyermekek sorsára. De hatásos kényszerítő eszköz, ha valóban megtartják, ha ereje nem szivárog el egyes emberek és gazdasági érdekcsoportok egyéni és kollektív haszonlesése miatt.

Mi, magyarok, mindig is nemzeti erénynek tartottuk az (utóbbi 500 évben többnyire idegen érdekeket kiszolgáló, elnyomó) államhatalom rendelkezéseinek, törvényeinek megkerülését, kijátszását. Amikor az üldözött koszovai albánok védelmére hivatkozva helyeseltük a NATO-bombázásokat, vajon nem magunktól féltünk-e igazából? Nem attól tartottunk-e, hogy az erőszakmentes és valóban hatékony elszigetelést mi magunk hiúsítanánk meg saját közvetlen anyagi érdekeinkre hivatkozva? És vajon képesek leszünk-e ilyen húsbavágó önkorlátozásra a következő években, ha a Jugoszlávia népeitől joggal elvárt elitváltást a környező országok csak ilyen módon mozdíthatják előre?

Demeczky Jenő

Bombázók árnyékában pecsenyét sütni

„...ne fizessetek a rosszért rosszal. Ellenkezőleg: mondjatok áldást, mert arra hívtak titeket.” (1Pét 3,9)

Ugye nem látott még senki szentképen bombázót? Remélem, nem is fog! A harcias szentek talán megmaradnak (kardjukkal-pajzsukkal) feledésbe merülő korok ólomüveg ablaktábláin. Nem mindenkit nyugtat meg az ismételt pápai kérés, hogy az országok vezetői próbálják ember módjára megbeszélni vitás ügyeiket, és ne küldjék fiaikat ölni-pusztítani. Sokan panaszkodnak csendben itt, Kaposvár környékén az állandó éjszakai repülőgépzúgás miatt, de ennek nem nagyon illik hangot adni. Olyan magas az Unió hűségküszöbe, hogy a belépés előtt be kell húzni nyakunkat. (De a behúzott nyaktól görbül a gerinc.) „Keresztény” államok (NATO-tagországok) próbálják fegyelmezni (térdre kényszeríteni?) a jórészt ortodox keresztények lakta Szerbiát istentelen (és sikertelen) eszközökkel (haszonszerző hátsó szándékokkal is). De ez a kereszténység csak címke, amit ha megkaparunk, alatta krisztustalan a látvány. Kinek számít a Mester, akit azért feszítettek meg, mert nem volt tekintettel hatalmi játszmákra, legkeményebben a templomi seftelőket és a képmutatókat támadta? Nem volt büntető típus. („A megroppant nádat nem töri el, a pislákoló mécsest nem oltja el” Mt 12,20). Végveszély idején sem jött a 12 légió angyal, hogy elsöpörje a kínzókat, sőt: megfeszítőinek is az Atya bocsánatát kérte. Kétezer év alatt sem értjük meg? Szilágyi Domokos, a ’45 utáni időszak egyik legnagyobb magyar költője (erdélyi evangélikus lelkész fia) úgy szól hozzánk Kényszerleszállás című versében, mint akik már nem értik a főparancs második felét („szeresd embertársadat, mint magadat”) – legfeljebb átfogalmazva: „szeress embertársadra... bombát dobni, mint tenmagadra”.

Nem égi igazságok, hanem közönséges haszonlesés mozgatja a világot. Látom a dolgok színét, mikor ki-ki a maga igazát hangoztatja, és a visszáját, hogy ki-ki a maga pecsenyéjét sütögeti. Milosevics függetlenségéért, megtépázott országának maradékáért, a szerb nemzet bölcsőjéért küzd, és népe ebben erősen támogatja. Az albán UCK csapatai üldözött, kínzott népükért harcolnak, miközben szerb rendőrök, katonák vadásznak rájuk. Az ENSZ szinte már csak sóhivatal, ezért a fegyelmezés felelősségét a NATO vállalta. Ez a dolgok színe. De van visszája is. Milosevics üldözi-kínozza albánjait, hogy trónját erősítse. A koszovói maffia az iszlám terrorizmus és a kábítószer-csempészet fészke. A NATO-nak (élén az amerikaiakkal) ki kell próbálnia a fegyvereit, katonáit, szövetségeseit (bennünket is), és mellékesen egy kis fellendülést hoz mindez a ‘királycsináló’ hadigazdaság haszonélvezőinek. Az újjáépítés nemzetközi pénzei majd többnyire amerikai zsebekbe vándorolnak, és emelkedhetnek a tőzsdeindexek. Hozzávehetjük még a békegalamb jelmeze alól időnkét foga fehérjét villogtató medvét: a rozsda rágta pánszláv dicsőséget fényezni akaró orosz közvetítést. És sajnos látom a mi szomorú helyzetünket is: bizonygathatjuk, hogy vajdasági magyarjainknak az a jó, ha bombázzák a kertek alját, zárlatokkal bénítják az áramszolgáltatást, felrobbannak a vegyi üzemek (mérges füstjük beborítja az eget), végül jöhet a gazdasági embargó, mert ettől nő majd szép nagyra jövőjük virága (miközben besorozott fiaik várják a szárazföldi hadműveletet, amikor szövetségeseink őket is célkeresztbe fogják felszabadító partizánvadászatukkal). Nekünk pedig még szisszegni sem szabad miattuk, mert távol kerülhetünk a tűztől, és akkor hogyan süssük meg uniós pecsenyénket? Még a végén morzsák sem hullanak le a majdani újjáépítés megrendeléseiből! Olvassuk csak József Attila Levegőt! című versének sorait:

„Óh, én nem így képzeltem el a rendet.
Lelkem nem ily honos.
Nem hittem létet, hogy környebben tenghet,
aki alattomos.
Sem népet, amely retteg, hogyha választ,
szemét lesütve fontol sanda választ
és vidul, ha toroz.”

Erre mondják manapság, hogy „bármi hasonlóság a valósággal nem csupán a véletlen műve”. Ha csak humanista szemmel nézem, már akkor is egész más lehetett volna a dráma forgatókönyve. Milosevics engedhette volna a koszovói autonómiát. Az albánok a robbantások és gyilkolások helyett másképp is küzdhettek volna függetlenségükért. A demokrácia élharcosának, a NATO-nak pedig idejében kellet volna kicsikarni az ellenőrzött koszovói választást, és nem idő utáni bombázással indítani a segítségnyújtást. Végül is kin segítettek? A koszovói népen nem, mert azokat sokkal jobban kínozzák, üldözik, mint a háború előtt. (Ötszöröse a menekültek száma és sokszorosa a megölteké.) A vajdasági magyarokon megint nem, mert ők rettegnek a sorozástól, a bombáktól, az embargótól és attól, hogy támogatásunk miatt őket is elveszik. A szerbek végképp nem érzik, hogy segítettek volna rajtuk. De hát mindezek csupán emberi szempontok.

A szörnyű játékban legkevésbé sem érdekel senkit az, hogy Jézus hogyan viselkedne az ő helyükben: Üldözne-e? Lőne-e? Bombázna-e? Kit büntetne? Az elszakadni akaró albánokat? Hogyan? A szerbeket? Hogyan? Támogatná honfitársai feje fölött a bombázást? Tény, hogy amit a Bibliában leírtak, az akkor és ott volt – nem itt és most. Aki akarja, az a mai viszonyokra is alkalmazhatja az üzeneteket. Jézus nem lázadt Róma ellen, nem tartott a zelótákkal. Nem volt sem Pilátus, sem Kajafás talpnyalója, kegyence sem – meg is feszítették. Nem kímélte magát, ha igazság és szeretet volt a tét. Tanításáért nem szedett sápot. Nem sokat törődött politikai, nemzeti és vallási szempontokkal, nem érdekek vezérelték, csak az Atya akaratát teljesítette, mikor fölvette keresztjét. Nem hagyta magát félrevezetni, csőbe húzni, nem lehetett zsarolni. Mindenkire rábízom, hogy vonatkoztassa ezeket napjaink eseményeire. E világ fejedelme mindent megtesz, hogy a világosság angyalaként mutatkozzék. A szemfényvesztés ámulatba ejthet, de a legtöbb trükk lelepleződik.

És addig ki állítja meg a diktátorokat? Szaddam Husszein még trónol, Pinochet most úszta meg – diktátorok pedig voltak is, lesznek is valószínűleg. A lobogókra aggatott ideológiák alatt sok esetben üzleti tervek lapulnak. A szeretet talán megállítja apránként az igazságtalanságokat, de türelem kell hozzá. Hiszem a tanítást: „Boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld”. Másképp lenne-e Föld? A háború és a béke gyökerei bennünk vannak. Mi is tehetünk valamit, rajtunk is múlik, milyen lesz az élet. Gandhi, Roger testvér vagy Teréz anya csak egy ember volt a sok között – hatásuk mégis jelentős. Bennem és köreimben építhetem az igazság, béke, szeretet világát, és ehhez vannak mindig társak is. Adja Isten, hogy ennek reménye erősödjön bennünk.

– Leló –

Válogatás a koszovói válságot érintő dokumentumokból

A Kvéker Nemzeti Törvényhozási Bizottság közleménye

Kedves Clinton Elnök!

A háború nem válasz. Ne bombázzon!

Ön a diplomáciai fenyegetés során katonai fellépéssel fenyegette meg a koszovói összeütközés résztvevőit. Biztosra ment. Veszített. Sajnos, mindent egy lapra tett fel. Tekintélye megőrzése érdekében arra kényszerült, hogy beváltsa katonai fenyegetését. Ez kiszámíthatatlan hiba volt.

A fenyegetés révén sem tudta Milosevics elnököt rávenni az együttműködésre. Az Ön stratégiája révén az Egyesült Államoknak két lehetősége volt: nem csinálni semmit, vagy bombázni. Mindkettő elfogadhatatlan, mindkettő hatástalan. Ha semmit sem csinál, kockáztatja a polgárok életét és utat nyit az etnikai tisztogatásnak, az emberi jogok megsértésének. Ha bombáz, akkor is veszélyezteti a polgárok életét és kockáztatja a háború kiterjedését a robbanékony Balkánon.

Azt szorgalmazzuk, hogy keressen más utat, békés eszközökkel törekedjék a békére. A béke és az emberi jogok csak újfajta, sokoldalú, nem pedig kényszer-diplomácia révén győzhetnek Koszovóban.

Az Ön feladata, hogy rábírja Szerbia és Koszovó képviselőit a politikai folyamatban való részvételre, a tárgyalásokra. Jobb éveken át tárgyalni és milliókat költeni a béke megőrzésére, mint milliárdokat a katonailag kikényszerített „békére", és évtizedeken át fenntartani a megszálló erők jelenlétét.

Felhívjuk, hogy az Egyesült Államok a Biztonsági Tanács és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (Organization for Security and Cooperation in Europe) részvételével kezdeményezzen hat lépésből álló béketeremtő folyamatot Koszovóban, nem kényszer-diplomácia segítségével.

1. Azonnal fel kell hagyni a bombázással; az oroszokkal és más európai országokkal szoros munkakapcsolatot kell kiépíteni a tárgyalások elősegítésére.

2. Újra kell tárgyalni a koszovói harcoló albánok és a szerbek közötti azonnali tűzszünetet.

3. Szükséges a polgári megfigyelők visszatérése és tartós, erős jelenléte Koszovó tartományban.

4. Létre kell hozni egy több oldal részéről támogatott politikai folyamatot az új tárgyalások érdekében, a nemzetközi jog szabályai szerint.

Ezeken vegyenek részt nemcsak a kormánytisztviselők, a katonák, a harcolók parancsnokai, hanem a polgári társadalom intézményeinek kiemelkedő vezetői is.

5. Felelősségre kell vonni a nemzetközi jog szabályai szerint a bűnök, háborús bűntettek, emberiség elleni bűntettek elkövetőit, minden kivétel nélkül.

6. Azonnali rádió- és tévéadásokat kell kezdeni Szerbia és Koszovó számára, tárgyilagosan tudósítva az eseményekről.

Ha fenntartja a fenyegető bombázásokat, akkor az a legkevesebb, hogy kérnie kell, és meg kell kapnia a Kongresszus támogató nyilatkozatát a Szerbia ellen viselt háborúhoz. Mi természetesen azért fogunk küzdeni, hogy rávegyük a képviselőket: szavazzanak a hadüzenet ellen, azonban Önnek tiszteletben kell tartania az Alkotmány rendelkezését, miszerint az Elnöknek és a Kongresszusnak közösen kell elhatároznia a háború megindítását, mielőtt egyetlen bombát ledobnának vagy egyetlen ágyút elsütnének.

Nincs szükségállapot, és ezért a War Powers Act (a hadsereggel kapcsolatos törvény) nem alkalmazható.

Üdvözlettel:

1999. március 25.

Joe Volk

Az IGEN Mozgalom nyilatkozata

Az Igazság tesz szabaddá minket

Mi, akik Magyarországon NEM-mel szavaztunk a NATO-csatlakozásra, szomorúan látjuk azok csalódottságát, akik akkor IGEN-t mondtak. „Igazunknak" nem tudunk örülni. A feltámadt Krisztus ünnepén keserűséggel teli a szívünk. Örömünnepünkön nem tudunk vigadni: szomszédunkban, Jugoszláviában elszabadult a pokol.

Mi, akik valljuk, hogy a pusztítás aljas cselekedet, s a bűnnek büntetése bűn nem lehet, nem csatlakozhatunk ehhez.

Mi, akik bánkódunk népünk lelki-szellemi sorsa miatt, átérezve Isten és ember előtti felelősségünket, kijelentjük: nem akarunk az ezredvégi Európán gyalázatot tevők közé tartozni.

Mi, akik szégyenkezünk az elkövetett gazságok miatt – azok nevében is, akik ma nem tudják, mit cselekednek –, bocsánatot kérünk az ártatlanul szenvedőktől, megkövetjük utódainkat, akikre gonoszabb világot hagyunk, mint amilyet szerettünk volna, és kérjük Istent, irgalmazzon nekünk.

1999. Húsvét vasárnapján

IGEN Mozgalom

A Bokor közösség nyilatkozata

Mi, a Bokor bázisközösség tagjai, akiknek fiataljai a kommunista diktatúra idején a katonáskodás megtagadása miatt hosszú börtönbüntetést szenvedtek, a teljes erőszakmentességet valljuk, és tiltakozunk a határainkon túl pusztító értelmetlen és esztelen erőszak minden formája ellen.

A legteljesebb mértékben elítéljük a szerb népirtást, a koszovói erőszakot és NEM-et mondunk a NATO-erőszakra. Erőszak erőszakot szül. A gyilkosok gyilkosai is gyilkosok. Humanitárius akció csak emberhez méltó cselekedet lehet, amely kizár minden erőszakot. A népek egymást értése csak az emberi testvériség alapján érhető el.

Budapest, 1999. május 4.

A Bokor Közösség képviseletében:
Kovács László, Bajnok Kristóf, Hampel Károly, Kaszap István, Kovács Tádé, Schanda Beáta, Véghné Ilkó Györgyi

A Balkán Békéjéért Mozgalom felhívása

A magyar társadalom többsége elutasítja a balkáni konfliktus háborús megoldását. Ezért társadalmi mozgalom szervezésére hívjuk fel mindazokat, akik hajlandók személyes kiállásukkal is alátámasztani: nem akarunk további vérontást!

1. Felhívjuk az Egyesült Államok kormányát, hogy tartsa be a nemzetközi jogot, a NATO-államok kormányait – köztük a magyar kormányt –, hogy azonnal kezdje meg a konfliktus tárgyalásos rendezését az ENSZ és az EBESZ bevonásával.

2. Azonnal függesszék fel a bombázásokat a tárgyalások mielőbbi megindulása érdekében.

3. A magyar kormány éljen a NATO-tagság adta jogaival: a vétójoggal és a konstruktív tartózkodással. A kormány a deklaráción kívül gyakoroljon nyomást szövetségeseire, hogy a háború ne terjedjen ki se Magyarországra, se a környező államokra.

4. Kifejezzük szolidaritásunkat a háború minden ártatlan áldozatával, a hazájukból elüldözött koszovói albánsággal, a túszhelyzetbe került újvidéki magyarsággal és a konfliktusba a hatalmi érdekek által belesodort szerb néppel.

5. Elítéljük az etnikai tisztogatást, a rasszizmus minden formáját.

6. Elvárjuk a NATO-tól, hogy a humanitárius védelem érdekében ne sértse meg mások emberi jogait, ne veszélyeztesse a térség ártatlan lakosságának életét és vagyonbiztonságát.

Ehhez a felhíváshoz és a nyomában szerveződő mozgalomhoz bárki csatlakozhat, aki az európai és a magyar humanista hagyomány szellemében elutasítja a konfliktusok katonai eszközökkel való rendezését. Várjuk minél több civil szervezet – köztük a szakszervezetek, az egyházak, a béke-, a zöld- és a nőmozgalmak, az ifjúsági és nyugdíjas szervezetek – csatlakozását, helyi kezdeményezések szervezését.

Hívunk mindenkit, hogy vegyen részt a szakszervezetekkel közösen indított békemenetben 1999. május 9-én.

A háború már folyik. Kiterjedését csak a minél szélesebb körű társadalmi összefogás, a civil szolidaritás állíthatja meg.

Szóvivők:
Szalai Erzsébet, Csapody Tamás, Krausz Tamás, Vadász János, Szász Gábor, Lévai Katalin, Szőke Károly, Sándor Anna, Forgács István

Arius

Arius személyének jelentőségét nem kisebb tény igazolja, mint az, hogy az ő kérdésfelvetése nyomán fogalmazta meg a Niceai zsinat azt a dogmát, amely az egész keresztény tanrendszer hordozó alapjává lett. Alakját a 20. század talán leghiggadtabb s talán leginkább evangéliumi gondolkodású egyháztörténésze, a hivatalos katolikus egyházban is nagyra becsült ***Walter Nigg*** *leírását követve mutatjuk be.*

Aki elkezd foglalkozni azzal a férfival, aki a régi egyházban a legnagyobb dogmatikai harcokat váltotta ki, rögtön abba a meglepő ténybe botlik, hogy Arius verseket is írt. Hajós- és molnárdalait a nép énekelte. Váratlanul ér, amikor azt tapasztaljuk, hogy ebben az elvetemült eretnekként elhíresült férfiban a költőt is meg kell látnunk. Már ennek is arra a belátásra kellene juttatnia minket, hogy eddig minden valószínűség szerint hamis elképzelésünk volt róla.

Arius költői tevékenységében nem szabad pusztán propagandaeszközt vagy „nőies modorosságot” látnunk, amint ezt ellenfelei a szemére vetették. Gyöngéd érzületre vall, ha egy férfi örömét leli a poézisban. Arius főművéből, a Lakomából sajnos csak töredékek maradtak az utókorra, s ezek nem adnak valós képet könyvének lényegéről. Ellenségei e könyve miatt sárba tiporták Ariust, és „tivornyázást” emlegettek, holott ő csak azért énekelt, hogy tréfálkozva elüthessék az időt.

Ha Arius nem volt is mentes a büszkeségtől és az önfejűségtől, semmiképpen sem szabad őt ítéletre méltó személyiségnek tartani. Temperamentumának hevességét talán afrikai eredete magyarázza. Emberként megnyerő lénynek ábrázolják, akinek arcvonásain enyhe melankólia ült, amint ez költői vénájú embereknél gyakran megfigyelhető.

Ariust magas, ösztövér alakként írják le, barátságos lényként, aki értett a barátságos érintkezési formákhoz. Aszketikus lelkülete és szigorú életvitele a szerzetesihez hasonló öltözködésében is megmutatkozott. Alexandriában nagyon kedvelték őt az aszkéták és a nők. Nem biztos, de igen valószínű, hogy maga Lukianosz mártír volt a tanítója, és ifjúkorában a racionalista antiókhiai iskolát látogatta. Arius biztosan tehetséges ember volt, aki tekintélyes tanultsággal rendelkezett, és éles értelmével érdekes bibliamagyarázatot űzött.

Mint oly gyakran a történelemben, Arius életében is nagy hatást váltott ki egy apró ok. Alexandrosz, Alexandria püspöke papi körben előadást tartott, amelyben azt állította, hogy az isteni Háromságban egység áll fönn. Az előadást követő eszmecserében Arius ellentmondott ennek a felfogásnak azzal az érvvel, hogy ha az Atya nemzette a Fiút, akkor a Nemzett kezdettel rendelkezik, s így volt olyan idő, amikor a Fiú még nem létezett. Arius nézete nem volt újdonság, csak azt mondta ki, amit sok „baloldali” teológus gondolt akkoriban. Alexandrosz püspök azonban nem viselte el alárendeltjének ellenvéleményét, és gorombán megparancsolta, álljon el attól. Arius viszont azon a nézeten volt, hogy az ember nem válhat meg parancsra a meggyőződésétől – így aztán mozgásba lendült a kő, s ehhez képest a monarchiánus viták csak apró előcsatározásoknak tűnnek.

Nem egy alkalommal rendeztek már a világon eszmecserével egybekötött előadást anélkül, hogy az a legkisebb hullámokat verte volna. De itt másképp történt. Talán Alexandrosz püspök sértett hiúsága nem viselte el, hogy egy alattvalója más nézeten van, mint ő? Vagy Arius irigysége miatt, hogy Alexandroszt emelték a püspöki méltóságba? Bizonyára nem kevéssé járult hozzá a vita elmélyüléséhez a két férfi szenvedélyes alkata, de az mégsem vezethető le csupán a rivalizáló érzésekből. Ennek az összeütközésnek tárgyi probléma volt a tétje. Arius tudós problémafelvetése mögött, hogy a Fiú egyformán örökkévaló-e az Atyával, avagy a Semmiből jött-e létre, az a sosem nyugvó kérdés állt: Mit gondoltok Krisztusról? Mit mondanak az emberek, kicsoda az Emberfia? Mivel az örök Krisztus-kérdésről volt szó, ezért csaptak ki belőle azok a lángok, amelyek az egész kereszténységet tűzbe borították.

Az Alexandrosz és Arius közötti összeütközésben az volt a legrosszabb, hogy a püspök hamarosan robbant és nem sokat teketóriázott. Némi habozás után rövid úton elrendelte Arius letételét és kizárta őt az egyház közösségéből. Ez volt az első megaláztatás, amelyet Ariusnak el kellett viselnie, s ez súlyosan érintette költői lelkét. E nyilvánvaló sértés mérgező hatást gyakorolt az egész harcra. Eleve olyan keserűséget keltett, amelynek szükségképpen hátrányosan kellett hatnia.

E letétellel kezdődik Arius megrágalmazása harmadik legnagyobb eretnekként Simon mágus és Markion után. Arius az egész régi kereszténységben a tévtanítók foglalatának számított. Szofistának, agyafúrtnak, csalónak és az igazság személyes ellenségének nevezték, olyan valakinek, aki ért ahhoz, hogy felismerhetetlenné tegye valódi véleményét, és másképp beszél, mint ahogy gondolkodik. Gőgös, fösvény és buja embernek állították be: csupa olyan ronda vád, amely abból a törekvésből fakadt, hogy megrágalmazzák a gyűlölt eretneket. Elgondolkodtató gátlástalansággal üldözték ezt a férfit, és az „istentelen Ariushoz” mind a mai napig az utálatosság átka tapad.

Ebből a rágalmazási kampányból alaposan kivette részét Atanáz, aki Arius nagy ellenfeleként döntően kiélezte a vitát. Ebben a becsvágyó férfiban félreismerhetetlenül fölismerhető az önfejűség, s nem volt érzéketlen a dicséret iránt sem. Kitűnően tudott vitázni, és kifejezetten akarati alkata kérlelhetetlen ridegséggel fordult a másként gondolkodók felé. A legcsekélyebb megértéssel sem rendelkezett Arius elképzelése iránt, csak romlást és tévedést látott benne. De Atanázban nagy hitvallói bátorság is lakozott, s ettől állhatatossága a legcsekélyebb kétséget sem ismerte. Soha nem tért ki a harc elől, meggyőződéséért szenvedett is. Ebben az imponáló egyházfejedelemben kifejezett vallási érzék élt, amely megmutatkozott mind az alakuló szerzetességgel kapcsolatos irodalmi érdeklődésében, mind Jézust istenítő tanításában, amelynek misztikus tartalmát mindazonáltal csaknem megfojtották a teológiai megfogalmazások. Teológiájában teljes határozottsággal azonosította Krisztust Istennel, ami akkoriban még nem volt általánosan elismert meggyőződés. Fejtegetéseivel olyan csúcspontra űzte Jézus grandiózus mitizálási folyamatát, amelyet nem lehetett már fölülmúlni. Erőteljes alakja ennek köszönheti, hogy vezető szerepre tett szert a „jobboldaliak” pártjában.

Mivel az összeütközés középpontjában a Krisztus-kérdés állt, a vita szükségképpen egyre nagyobb dimenziókat öltött. Nemcsak a kívülálló püspökök bonyolódtak bele, hanem a keresztény tömegeket is felbőszítette. Hamarosan nem akadt már olyan város vagy falu, ahol ne vitatkoztak volna Isten és Krisztus viszonyáról. Családtagok harcoltak elkeseredetten egymás ellen, és formális zavargások robbantak ki. A keresztények kölcsönösen ütlegelték egymást az utcán Krisztus istensége okán. Nem riadtak vissza attól, hogy kárt okozzanak egymásnak, és csúf viselkedésükkel rossz hírbe hozták a kereszténységet a pogányok körében, akik színházaikban tették nevetségessé ezeket az eseteket. Konstantin császár kényszerítve látta magát arra, hogy törődjék a vitával, jóllehet az teljesen haszontalannak tűnt számára, és rendkívül veszélyesen fenyegetett azzal,

hogy keresztülhúzza az egyház egységére irányuló érdekeit. Másfelől azonban kapóra jött neki az alkalom, hogy beavatkozhasson az egyház belső ügyeibe, ezért a vita elegyengetésére egyház zsinatot hívott össze.

A Níceai zsinatot, amely 325 júniusában a császári palota pompázatos termeiben gyűlt össze, rendszerint a keresztény egyháztörténelem egyik dicsőséges lapjaként ünneplik. A röviddel korábban még üldözött püspökök birodalmi postakocsikkal utaztak, s a császár a leghízelgőbb előzékenységgel fogadta őket; megcsókolta a jelenlévő hitvallók sebhelyeit, és maga elnökölt a tárgyalásokon. Ez volt az egyház első diadalmas mutogatása, amely szükségképpen nagy hatást tett mindazokra, akik szívesen néznek ornátusba bújt püspököket és kedvelik a nagyszabású pompát.

Realista szemmel azonban az első ökumenikus zsinat sokat veszít szép színeiből, amelyekkel átfestették, s alaposabb ránézésre sápataggá válik a hamis csillogás. A valódi kereszténység akkor már a sivatagban, Egyiptomi Antal körében élt, és nem azok között, akik puha ruhákban járkáltak a királyi palotában. Mint minden zsinati összejövetelen, itt is nagy szerepet játszott a szervezés, s a fontoskodók léptek előtérbe. Hiszen gyakran előfordult, hogy a zsinati tanácskozásokon valamennyi résztvevő vadul kiabált összevissza, és nem sokat őriztek meg püspöki méltóságukból. Sem a kölcsönös megértés, sem a keresztény testvériesség megőrzése nem érdekelte őket. Sokkal inkább izgatta az, hogy hatalmi pozíciót vívjanak ki – ami azonban eddig még mindig kárára volt a tárgyilagos eszmecserének. Működésbe lépett a diplomácia, és sok tanulatlan püspöknél az intrikák pótolták a hiányzó megértést, úgyhogy az egyik résztvevő már akkor tömören csak „csupa tökfej zsinatának” nevezte őket.

Az ariánus érzületű püspökök ügyes taktikájukra hagyatkoztak, Atanáz hívei pedig féktelen fellépéssel akartak hatást kelteni. A vélemények keményen ütköztek egymásnak, de Arius hívei kisebbségben voltak. Végül a középpárt állt elő egy olyan hitvallással, amely a „Krisztus egylényegű az Atyával” formula segítségével akarta elsimítani a vitát. Ennek az eredetileg gnosztikus kifejezésnek legsúlyosabb hátrányát nem-bibliai eredete jelentette. Konstantin nyomására azonban szerencsés megoldásnak tekintették. Miután a „jobboldali” párt követelésére a hitvallást még megtűzdelték néhány, az arianizmus elleni anatémával, a császár kívánságára határozattá emelték. Konstantin, aki mindig csak politikailag kezelte a vallási kérdéseket, kiutasított az országból minden olyan püspököt, aki nem akarta aláírni az újonnan alkotott hitvallást, és ily módon megteremtette az egységet.

Teljességgel hallatlan dolog volt, hogy egy egyetemes hitvallás pusztán annak a császárnak a tekintélye által jött létre, akit katekumen lévén még az eukharisztiához sem engedtek, s akinek a legcsekélyebb joga sem volt ahhoz, hogy hozzászóljon a hit titkaihoz. E rettenet ellen egyetlen püspök sem merészkedett szót emelni. Ugyanaz az egyház, amely győzelmesen szállt szembe Diocletianus kegyetlen uralmával, engedelmesen meghajolt utódának parancsa előtt, amely egészen másképp érintette életidegeit, mint az üldözés külső erőszaka. A császári politika, nem pedig keresztény érvek kényszerítették ki az egységet a Níceai zsinaton, amelyet minden másnak nevezhetünk, csak szent gyülekezetnek nem.

Arius nem úgy lépett színre a zsinaton, amint azt várni lehetett volna, hiszen ő volt a vitás kérdés szerzője. Csak akkor lépett erősebben előtérbe a zsinat végén, amikor a zsinati atyáknak már nem volt elég az egységformula – de ekkor sem olyan emberként, akivel készek lettek volna vitázni. Felfogásában az egyházi gyülekezet csak tévedést látott, az igazságnak egy szikráját sem, ezért helytelenül úgy vélte, munkáját még megkoronázta azzal, hogy végül Arius formális elítélése mellett döntött, mivel az nem állt rá az eléje tett hitvallás aláírására.

De nem elégedtek meg letételével; második megalázásként borzongató átkot kellett magára vennie a költőnek. Eretneknek nyilvánították, elátkozták, könyveinek birtokosait pedig halálbüntetés terhe mellett kényszerítették írásainak kiszolgáltatására. Őt magát Illíriába száműzték. Panasz nélkül vándorolt a nyomorúságba, és érdemes rögzítenünk, hogy ebben a harcban először Arius volt az üldözött, akinek szenvedést kellett magára vennie vallási meggyőződéséért. Mivel a császár birodalmi törvényekké nyilvánította a zsinat határozatait, az Arius melletti kiállás ettől kezdve bűncselekménynek számított. Az eretnek az állam ellenségévé vált!

Azt hitték, hogy ezen az úton hamarosan megsemmisíthetik az ariánus eretnekséget. Ez a remény azonban végzetes tévedésnek bizonyult. Az erőszakos elnyomás mindig csak az ellenkezőjét éri el; Arius esetében is arra szolgált, hogy elterjessze eretnekségét, ahelyett hogy megsemmisítette volna.

A Níceai zsinaton történtek nem feleltek meg a kereszténységen belüli valóságos helyzetnek. Az egyház erői másképp oszlottak meg, mint ahogy a zsinaton érvényesültek. Mivel egy kis



többség a megértés készsége nélkül megerőszakolt egy túl nagy kisebbséget, a kivívott győzelem törékeny alapra épült.

A zsinati határozat elleni reakció Nikomédiai Euszebiosz püspöktől, az ariánus irányzat hétpróbás politikusától indult ki. Euszebiosz meggyőződése ellenére írta alá a níceai hitvallást, és diplomatikus okossága most megpróbálta korrigálni jellembeli vereségét. Az ariánusok azt követelték, hogy hagyják ki a hitvallásból a nem-biblikus fogalmakat, s ez olyan kívánság volt, amelyet nehezen lehetett elhárítani. Azzal az indokkal vetették be kritikájukat az egylényegűség vallásfilozófiai megfogalmazásaival szemben, hogy azok érthetetlenek a laikusok számára. Konstantin császár nővére révén, akinek Euszebiosz volt a tanácsadója, olyan fordulatot értek el, amely új módon osztotta el az igazságot és a tévedést. Konstantin politikája kezdettől fogva az egyházon belüli megbékélésben volt érdekelt, ezért most arra törekedett, hogy kiengesztelje a fejbe kólintott ariánusokat, akik hangosan hirdették a kétistenhit veszélyét.

A császár engedékenysége egyenesen odáig ment, hogy 330-ban visszahívták Ariust, jóváteendő a vele szemben elkövetett jogtalanságot. A száműzött nem tett rögtön eleget az előnyös felszólításoknak, bizonyára inkább bizalmatlanságból, mintsem nyakasságból. Nem látható be egyértelműen, hogy visszatérését meggyőződésének részleges feladásával kellett-e megvásárolnia, ami egyébként megmagyarázhatná belső megtörtségét. Mindenesetre akaraterő dolgában Arius nem mérhető Atanázhoz, és nagy mártíralakként sem lehet őt feltüntetni.

Végül Arius megjelent Konstantin udvarában, ahol a császár jóságosan fogadta az egykori száműzöttet. Konstantin Atanázhoz intézett parancsát azonban, hogy a megfegyelmezett Ariust helyezze vissza hivatalába, ez a rettenthetetlen egyházi férfiú rövid úton megtagadta azzal a megjegyzéssel, hogy nem lehet visszavenni az egyházi közösségbe azokat, akiket egy zsinat eretnekség szerzőjeként ítélt el. A császár által megkívánt kiengesztelődés ezúttal sem jött létre; a pártok harca folytatódott és politikai civakodásokkal keveredett. Az arianizmus hamarosan magához tért vereségéből, igazsággá emelték, a tévedéssel most az ellenpártot vádolták meg, s az megtapasztalhatta az idők kedvezőtlen változását, amikor vezetőjének, Atanáznak száműzetésbe kellett vonulnia.

A súlyosan próbára tett Arius rehabilitálása azonban az utolsó pillanatban mégis meghiúsult, és élete olyan meglepő véget ért, hogy nincs az a regényíró, aki groteszkebb történetet találhatott volna ki.

Arius megérkezett Alexandriába, és már hivatalába történő ismételt beiktatásának tekinthetett elébe, ezért aztán az ortodox keresztények sűrű könnyek között könyörögtek Istenhez, hogy fordítsa el ezt a csapást egyházától. Nos, túlságosan is hamar ujjonghattak imájuk meghallgatása miatt.

Újbóli beiktatásának előestéjén Arius barátjával, Nikomédiai Euszebiosszal sétálgatott Alexandria utcáin, amikor hirtelen rosszullét tört rá, s arra kényszerítette, hogy fölkeresse a legközelebbi nyilvános árnyékszéket. Miközben inasa az ajtó előtt várakozott, Arius az árnyékszéken eszméletét vesztette, s egyidejűleg szétpukkadt, mint Iskarióti Júdás; végbele kifordult, mája sok vér kíséretében kiömlött, majd rettenetes fájdalmak közepette kiszakadt a szíve, gonoszságainak székhelye. De nem elég a rettenetből! Egész teste egyre vékonyabb és vékonyabb lett, úgyhogy végül nagy puffanással az árnyékszék nyílásán át a kloákába zuhant.

Ez a beszámoló, amelyet később Atanáz hozott forgalomba Arius haláláról, a maga ízléstelenségével a hazugság bélyegét viseli homlokán, és elvetendő érzülete kitalálójára hull vissza. Kételyt ébreszt az emberben, hogy Atanáz valóban megérdemli-e a „Nagy” jelzőt. Nem lehet belülről igazán nagy az, aki gyűlöletében odáig megy, hogy ilyen közönséges módon mocskolja be ellenfelét. Az undorító árnyékszék-történet célzata túlságosan is nyilvánvaló ahhoz, hogy elkerülhetné figyelmünket: Arius állítólag még gyalázatosabb véget ért, mint az Úr árulója.

E gonosz kitalálás azonban eleinte nem tette meg a kívánt hatást. Arius hirtelen halála rehabilitálásának előestéjén inkább fölkeltette a gyanút, hogy egy igazhitű fanatikus mérgezte meg, megakadályozandó újbóli beiktatását. Arius halálának valódi lezajlását elborítják a mindkét oldalon támadt híresztelések. Mindenesetre Atanáz maga vallotta be, hogy Arius ellenfelei a nyilvánosság előtt fejezték ki örömüket halála miatt, s ezzel világosan elárulta, milyen mélypontra süllyedt ezeknek a keresztényeknek a lelkülete dogmatikai harcaik közepette.

Áttekintve Arius egész életét, szemünkbe ötlik az a vonal, amely végighúzódott rajta. Az első megaláztatást, amelyet alexandriai presbiteri hivatalából történt elmozdításával okoztak neki, követte elítélése a Níceai zsinaton, végül harmadikként következett a kloákába süllyedése. Hogy ez valóban megtörtént-e, vagy az egész csak ellenfeleinek iszonyatos propagandája volt, ebben az összefüggésben nem játszik szerepet. Mindenesetre a keresztények emlékezetében Ariusnak keresztül kellett mennie ezen az újabb megaláztatáson. Egyre mélyebbre került, mígnem megérkezett legalulra. Akárcsak az ószövetségi Józsefet, Ariust is a gödörbe vetették testvérei, s ő ebből a perspektívából látta a világot.

Ariusnak a kloákába süllyedésével egyidejűleg azonban hirtelen szétpukkad az a nimbusz is, amely a keresztény dogmatörténetet övezte. Nem zajlottak mindig olyan eszményien a dolgok, mintha ezek a keresztények folyton a föld fölött lebegtek volna, amint ezt az eszmék szeretnék elhitetni velünk. Az ilyen pillanatokban váratlanul ismét megjelenik az ember, aki az eszmék harcának történetében alig látható.

A történészi kötelesség azt parancsolja, hogy Ariust hozzuk fel a kloákából, ahol csaknem 1600 éven át kellett feküdnie, és ne engedjük, hogy ettől a fáradozástól visszatartson minket a pöceszag, amely hozzá tapadt. Ez a férfi, akiből csak azért csináltak eretneket, mert önálló módon foglalkozott Krisztussal, megérdemli, hogy újólag, immár gondosan vegyük szemügyre. E feladat alól sem a dogmatikusok, sem a történészek nem bújhatnak ki.

Most azonban csak azt állapítsuk még meg, hogy Arius ellenfelei tévedtek, amikor váratlan halálában Isten látható büntető ítéletét érzékelték. Az ariánusok ezzel semmit sem vesztettek tekintélyükből, s a harc változatlan hevességgel folyt tovább, mert nem kötődött Arius személyéhez, aki csak fölvetette a kérdést.

Nem szükséges, hogy most tovább kövessük az arianizmus történetét, amelyet ellenfelei igazságtalanul úgy állítottak be, mintha az csak rosszul álcázott pogányság lett volna; annyit azonban meg kell állapítanunk hogy az arianizmus egyáltalán nem csupán kis szekta volt. A császár kegye folytán hatalmas egyházzá nőtt, amely az egyedüli igaz egyháznak tüntette föl magát. (A Níceai zsinaton az ortodox hitet kierőltető Konstantin is majd egy ariánus püspök kezéből veszi föl a keresztséget halálos ágyán...) Később az arianizmus lett a megtért gótok első keresztény hitvallása.

Az ariánusok között akadtak toleráns keresztények is, mint például Agilas; beszélgetőtársa, Tours-i Gergely Arius tanainak helytelensége melletti érvként akarta fölvonultatni annak halálát, mire ő nyugodtan így felelt: „Ne káromold azt a tanítást, amely nem a tiéd. A magunk részéről, noha nem hisszük, amit ti hisztek, nem káromoljuk a ti tanításotokat. Mi ugyanis nem tekintjük bűncselekménynek, hogy valaki így vagy úgy hisz.”

Azt, hogy az arianizmus végül is eltűnt a történelemben, nem szabad egyszerűen úgy beállítani, mintha az igazság győzelmet aratott volna a tévedésen. Ez a felfogás rövidlátóan érvelő történelemteológiáról árulkodna, és félreismerné a történelem titkát, amelyet az ember nem képes földeríteni.

w.n. – g.g.a.

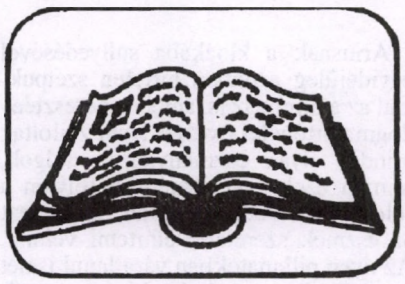

BIBLIA

Az augusztusi elmélkedéseket a pécsi „Gyurgyóka” közösség, a szeptemberieket Garay András készítette.

Augusztus 1. — Évközi 18. vasárnap — Mt 14,13–21 — Az első kenyérszaporítás

Keresztelő János halálhírére Jézus elhajózik egy elhagyatott helyre, hogy egyedül legyen.

Közeli hozzátartozóink, barátaink halála minket is megállít, és „semmire sincs idő” világunkban csöndben, magányban próbáljuk megemészteni, feldolgozni az eseményeket, de számvetést készítük a magunk életéről is. Jó irányban haladunk-e, az igazán lényeges dolgokkal eleget foglalkozunk-e, készen állunk-e a „Nagy Útra”, mit hagynánk magunk után, ha most kellene elmennünk? Jó volna, ha ezeket a „vágányállításokat” rendszeresen elvégeznénk, nem csak valamilyen rendkívüli esemény hatására.

Jézust a nép megelőzi és már várja, amikor kiszáll a hajóból. A betegek, elesettek, a kíváncsiak és az örömhírre vágyók, akik ismerték, hallották korábbi csodatételeit és tanítását, mind felkerekedtek és utánamentek. Megtették a maguk részéről az első lépést, mozdultak Jézus felé.

Mi sokszor várjuk a sült galambot és olyan gondoskodásra vágyunk, amelyért nem kell tennünk semmit. **Tegyük meg a magunk első lépését!**

Miért mentek oda? „Mert úgy tanított, mint akinek hatalma van”, és mert meggyógyította betegeiket. Jézus ezt a hatalmát igazolja a kenyérszaporítás csodájával.

Tehette volna azt úgy is, hogy teremt két hegyet, egyet kenyérből és egyet halból, hogy ötezer embernek elég legyen, de nem így tette. Osztozással szaporított: a tanítványok szétosztották az öt kenyeret és a két halat, és nekik is maradt — és akik kapták, azok tovább osztották, és nekik is maradt — és akik kapták, ismét tovább osztották, és nekik is maradt — és... És a végén több maradt, mint amennyi kezdetben volt.

Példaértékű számunkra ez a módszer: a javak szétosztásával mindenkinek jut, sőt mindenki jóllakik. Persze ehhez felülről jövő segítségre is szükség van. Öt kenyérből és két halból „magától” nem lesz annyi, hogy mindenki jóllakjon. Jézus is „föltekintett az égre”, enélkül a kenyér nem szaporodik.

Mai világunkban sem kevesebb a probléma: betegség, szegénység, elnyomatás, háború és a mai emberek — ugyanúgy, mint Jézus kortársai — várják a csodákat, de a kenyérszaporításhoz hasonló csodákról manapság nem hallani. Éhező emberből pedig volna bőven. Nem jól kérünk? Nem jól imádkozunk?

Talán azoknak van igazuk, akik azt mondják: Jézus mindent elmondott, amit az Atyáról, az Isten Országáról tudnunk kell. Bemutatta azt is, hogyan kell élnünk. Mindezeket alátámasztotta azzal a sok csodával, amit véghezvitt. A többi most már rajtunk múlik. Ha akarjuk, megszüntethetjük az éhezést — a Föld javai elegendőek a mai népesség eltartásához. Ha akarjuk, megszüntethetjük a háborút — ha nem lennénk közönyösek a másik ember szenvedései iránt, ha mi, magunkat keresztényeknek vallók, egységesen emelnénk fel szavunkat az igazságtalanságok, agressziók ellen.

Jézus azt mondta, ha akkora hitetek volna, mint a mustármag, a hegyeket is el tudnátok mozdítani a helyükről. De nem mondta, hogy hegyeket kellene mozgatnunk. Nem a természet törvényeit meghazudtoló bűvészmutatványokra kell törekednünk, hanem arra, hogy a maga helyén mindenki megtegye azt a kicsit, amire valóban képes. És ha ezt tényleg mindenki meg is teszi, az lesz az igazi csoda.

Augusztus 8. — Évközi 19. vasárnap — Mt 14,22–33 — Jézus a vízen jár

A szokatlan történések csodálatot, félelmet, hitetlenkedést váltanak ki az emberekből. Hogyan játszódhatnak le a szemünk láttára olyan dolgok, amik a józan ész szerint nem lehetségesek?

Jézus közeledése a vízen joggal döbbentette meg a tanítványokat. Pedig Jézus már többször bizonyította, hogy úr az általunk áthághatatlannak ismert természeti törvények felett. Ma — a parajelenségek dömpingjének korában — mégsem az a fő kérdés, hogy hogyan csinálta, hanem hogy miért és milyen eredménnyel?

Első ránézésre öncélúnak tűnik ez a csoda, hiszen ha Jézus pusztán utol akarta volna érni övéit, más módját is választhatta volna a közlekedésnek.

A vízen lassan közeledő Jézus azonban hagy időt az eszmélésre. Hatalma fokozatosan bontakozik ki övéi előtt.

Tapintata minket is figyelmeztet: nem szabad rárontani felebarátainkra. Mindig csak annyit osszunk meg velük gondolatainkból, életünkből, amennyit elbírnak, s ha ezt már jól tűrik, közeledhetünk újra egy lépéssel.

„Ne féljetek!” — hangzik itt is, és a Szentírás számos lapjáról felénk. Hát már hogyne félnénk, Uram? Éjszaka a Szerbiába induló repülők hangjára ébredünk, a minap összeesett és meghalt az utcán egy 18 éves barátunk, radarállomás, akkumulátorfeldolgozó épül a falunk határában stb. Ki vagyunk szolgáltatva jól ismert és ismeretlen erőknek. „Ne félj, csak higgy!” — mondod. S kinyílik előttünk a sok apró csoda is — amit ugyanúgy nem értünk —, a gyermekmosolytól a zuhogó vízesésen át a megtérő alkoholistáig. S felsejlik bennünk a „helyet készítettem nektek” bizonyossága is. Próbálunk nem félni, Uram!

Péter reakciója csodálatos: ha Te úgy, én is úgy. Azonnal és teljes mértékben utánozni akarja Jézust. Rendkívül szimpatikus ez a feltétel nélküli követési vágy. Nem filozofál azon (amin mi bizony sokat szoktunk), hogy Jézust mély Isten- és emberismerete más lehetőségekkel ruházta fel. Látja az Urat, és hívó szavára indul. De még Péter is tudja, hogy egyedül nem megy a Krisztus-követés. Gyermeki kéznyújtásra van szükség. „Parancsold meg, hogy hozzád menjek!” — kéri. Töredékes az, amit mi, a saját erőnkből véghez tudunk vinni. De nem is ez a fontos. A lényeges az, hogy **Jézussal együtt mire vagyunk képesek.** S ha levesszük tekintetünket az Úrról, újra kiszolgáltatottakká válunk, s süllyedni kezdünk. Ha lazul az imakapcsolat, s teadélutánná silányulnak a közösségi alkalmak, azon kapjuk magunkat, hogy sodor a világ. Futkosunk, idegeskedünk, önzővé válunk. Érthető! Hogyan is sugározhatnánk fényt, harmóniát, mosolyt, ha nem töltődünk fel naponta Istenből, testvérekből, szépségből?

Feltámad a szél, s meginog Péterben az Istenre hagyatkozó bizalom. S ő a süllyedés első jelére felkiált: „Uram, ments meg!”

Mi többnyire nem ilyen látványosan süllyedünk, mint Péter. Szép lassan, szinte észrevehetetlenül csúszunk lefelé. Azt mondják, a lejtőnek ott van vége, ahonnan elindulunk fölfelé. De jó lenne, ha Péterhez hasonlóan az első jelre felkiáltanánk! „Uram, segíts rajtam!” Megalkuvásunk, az Útról letérésünk első jeleit családunk, közösségünk veszi észre. Hogyan tudjuk bántás nélkül figyelmeztetni, segíteni egymást? Működik-e az egymást tartó imaháló?

Jézus ma is, itt is árkon-bokron-vízen át közeledik felénk, hogy elérjen. Engedd, hogy megragadjon és magához vonzzon!

Augusztus 15. — Nagyboldogasszony — Lk 1,39–56 — Mária látogatása Erzsébetnél

Mária megtudván, hogy idős rokona, Erzsébet kisbabát vár, fölkerekedett, hogy segítségére siessen. Pedig nem mondhatnánk, hogy könnyű helyzetben lett volna:

— elmerenghetett volna az angyallal való találkozáson, s annak következményein;

— kezdhette volna kifundálni, hogy mit is mondjon jegyesének, Józsefnek;

— próbálhatta volna kitalálni a menekülés útját, elkerülvén a megkövezést;

— készülődhetett volna a szégyenletes halálra stb.

De Mária nem a saját — meglehetősen bizonytalan — helyzetével foglalatoskodott. Egész életét, s gondjainak megoldását is Isten kezébe tette. Az Úr hozta ilyen helyzetbe, bízott benne, hogy gondja van rá. Viszont tudta, hogy Erzsébetnek jól jön két munkás kéz a ház körül, és útrakelt. Nem dicsekedni, pletykázni, még csak nem is hallelujázni ment Zakariás és Erzsébet házába, hanem hogy önzetlen segítségét felajánlja.

Hányszor, de hányszor hallanak tőlünk kegyes szavakat ismerősök és barátok: imádkozom, hogy kilábalj a jelenlegi zűrös helyzetből, s hányszor mondjuk : oly szívesen jönnék segíteni, de én is tele vagyok tennivalóval. Pedig a szeretet sosem lehet szenteskedő és sosem lehet önző. Sok keresztény ember sokkal harmonikusabban élhetne, ha a szükséges lelki támogatáson kívül a hétköznapi munkákban is maga mellett érezhetné testvéreit.

Erzsébet nagy örömmel fogadta Máriát, s az Írás szerint betöltötte a Szentlélek. Néhány lappal később Zakariásról is ezt olvashatjuk. S ennek a két, Szentlélekkel teli idős embernek a házasságában olyan gyermek cseperedik fel — Keresztelő János —, akit megalkuvásmentes Isten-hűsége egészen a vértanúságig vezet el. Hogy mit tesz a Szentlélek, ha betölti az embert?

— Felfokozza és felfakasztja bensőnkből az Isten-dicsőítést.

— Mély, empatikus szeretetre tanít embertársaink iránt.

— Aktualizálja Isten üzenetét, segít „lefordítani” a Szeretet-evangéliumot az itt és most tennivalóira.

— Új tudást ad, akár csak azáltal, hogy összeállnak az ismert mozaikdarabkák („eszetekbe juttat”).

— Vigasztal, bátorít, elveszi félelmeinket, aggódásainkat.

— Erőt ad a tanúságtevésre stb.

Akarjuk és kérjük mi is a Szentlélek kiáradását életünkben!

Erzsébet örömét megérzi a gyermek is, hisz akivel szoros egységben vagyunk, azzal örömünk, bánatunk is közös. S ki lehetne nagyobb közelségben, mint anya és magzata? Áldó imádság szavai fogalmazódnak meg szívében, s ajkára oly szavak tódulnak, amelyek eddig senki által nem ismert tényeket — Jézus Isten voltát — teszik nyilvánvalóvá. Áldottnak, boldognak mondja Máriát.

Erzsébet köszöntését hallva pedig felfakad Máriából a jól ismert hálaének, a Magnificat. Dicséretét zengi a hűséges, szent és hatalmas Istennek, aki mind egyénileg, mind a nép közösségében törődik övéivel. Anyasága nem teszi elbizakodottá, nem véli kiérdemelt jutalomnak, hanem Isten ingyenes ajándékozásának. Himnuszát zengi Isten nagyszerű tetteinek szerte a világban.

Bárcsak nekünk is ilyen „szelektív” látásunk lenne: meglátni mindenkiben és mindenben a jót, s a gonoszságokat letenni a Teremtő lába elé! Hisz nem az én dolgom az ítélet. Még akkor sem, ha úgy tűnik, hogy a gazemberek manapság igen jól boldogulnak. Nem láthatok bele a lakatok és testőrök mögötti félelem és magány világába.

Maradjunk csak kicsinyek, szolgálók és egyszerű életűek! Így nap mint nap megtapasztalhatjuk Isten gondoskodó szeretetét, s a lelki békesség megfizethetetlen nyugalma és öröme is a miénk lesz.

Augusztus 22. — Évközi 21. vasárnap — Mt 16,13–20 — Az Egyház sziklaalapja

Jézus megszólította tanítványait: „Ti kinek tartotok engem”? Ő nemcsak akkor és ott, de ma és itt is megszólítja az embereket. Elér-e hozzám is Jézus üzenete? Olvasom-e elég gyakran a Szentírást, hogy így legyen? Vannak-e csak neki szánt perceim, hogy csendes, szelíd szava elhatolhasson eszemig–szívemig? És ki nekem Krisztus? Megváltóm? Mit jelent ez a szó nekem?

Talán valami ilyesmit: hála és alázat van bennem, mert Isten elküldte Fiát, hogy újra megmutassa az utat az Életbe. Nem azért jött el, mert megérdemeltem. Kegyelemből! Ez pedig számomra azt a feltétel nélküli, ingyenes szeretetet jelenti, amire csak az Isten képes. A mi emberi világunkban többnyire csak adok-kapok viszony létezik. Az egyoldalú szeretet ritka és csak időszakos. De Jézus példát adott az elítélés nélküli, elfogadó, agapé-szeretetre. Kivétel nélkül mindannyiunkat gyermekeivé fogadott, s így egymásnak testvérei lettünk. Az bizonyítja, hogy megváltása életté kezd bennem válni, ha ez a fajta szeretet jellemez engem is. Ezek után hogy lenne jogom bármely testvéremet elítélni, bűnét számon tartva haragban lenni vele? Nekem — ahogyan Jézusnak sem — nem „jár” viszonzás! Ha mégis viszontszeretetet kapok, legyek érte hálás, de ettől nem függhet odaadó, elfogadó, szolgáló szeretetem. **Nagy kihívás ez, agapéval szeretni!**

Úgy tűnik, ma az emberek egyáltalán nem foglalkoznak Jézus személyével. Pedig ő az , aki ismeri a három nagy kérdés — honnan? hová? miért? — titkát. Ismeri az Atyát, aki szellem, bűntelen és tiszta szeretet, s ismeri az embert, aki testben élő és gyarló. Átélte az örömet és a fájdalmat, szenvedést, kísértést, barátságot és elhagyatottságot.

Ő az, aki összeköti az eget a földdel.

Mennyire más az én kapcsolatom Jézussal, mint a tömegeké? Elég-e, hogy tudomásul veszem létét? Örvendek-e annak, hogy Jézus barátjának akart, s élek-e ezzel a lehetőséggel? Vele igazán érdemes bensőséges kapcsolatot kiépíteni, hiszen hűsége és szeretete örök, s életem gondjaira is nála találhatok legbiztosabban választ.

Péter elsőként értette meg a lényeget, és lelkesen válaszol: Te vagy a Messiás, az élő Isten fia. Szavaival nemcsak Jézus dicséretét, hanem megbízását is kiérdemli. Boldognak nevezi Jézus Pétert! Az a boldog, akinek kinyilatkoztatja magát a mennyei Atya! S azé a közösségért való felelősség is! S aki eleven kapcsolatban van az Atyával, azon nem lesz úr a gonosz. Igaz, Péter gyarló ember volt, s utódai, mi mindannyian is folyton-folyvást elesünk. De vezess, Uram, minket, segíts felállni, s haladni azon az Úton, amelyet tieidnek jelöltél ki.

Augusztus 29. — Évközi 22. vasárnap — Mt 16,21–27 — Jézus megjövendöli szenvedését — Jézus követése

Az Írás szerint Jézus többször is felhívta tanítványai figyelmét az elkövetkezendőkre. Valahogy mégsem tulajdonítottak neki nagy jelentőséget. Eleresztették a fülük mellett szavait, mint ahogy mi is olyan sokszor nem figyelünk igazán egymásra. Találkozásaink, beszélgetéseink felületesek. Eszünk, szívünk sokszor máshol jár, s a hozzánk intézett szó máris a semmibe hullik.

Jézus a halálra készül. Lehet, hogy szívesen osztotta volna meg gondolatait, félelmeit övéivel. A halálra készülő embert pedig végképp nem lehet kifizetni sztereotip válaszokkal: „majd csak alakulnak a dolgok”, „ máskor is volt már ilyen rossz a helyzet, mégis sikerült kilábalni”, „ nem olyan könnyű meghalni” stb. Ilyenkor csak egy dolog lehet segítség: odaülni mellé, megfogni a kezét, hallgatni s ezáltal módot adni neki arra, hogy elmesélje mindazt, ami foglalkoztatja. Végighallgatni kételyeit, elvetélt álmait, bűneit, a szenvedésektől való félelmét, az itthagyottakra vonatkozó terveit, a túlvilággal kapcsolatos ingatag nézeteit stb. Jézusnál egyszerűbb volt a helyzet. Ő csak kitartó barátokra vágyott, akiket egyben figyelmeztetni is szeretett volna, s reményt adni nékik a halála utáni anyátlan-apátlan napokra.

Végre Péter reagál a sokadszor elhangzott mondatokra. „Ments Isten, Uram! Ilyesmi nem történhetik veled!” A féltő szeretet szól belőle, meg talán a rettegés is: ha ilyen gyászos véget ér ez a közös vállalkozás, akkor az ő szép álmai is kútba esnek. A feltámadásra vonatkozó kijelentést mintha nem is hallaná. Csak az zakatol a fülében, hogy az általa oly sokra tartott Mester — akit nem is oly rég Isten Fiának vallott meg éppen ő — meg fog halni. Aggódása, kétségbeesése emberileg érthető, Jézust mégis fájdalmasan érinti. Nem ezt várta Pétertől. „Takarodj előlem, sátán! Terhemre vagy, mert emberi módon és nem Isten tervei szerint gondolkodol” — állítja le igen keményen első emberét.

Azt a Pétert, akit az imént még megdicsért, mert szívében az Atya kinyilatkoztatása szólalt meg, most „lesátánozza”. Ez esetben úgy tűnik, a „sátáni” és az „emberi” gondolkodás egy tőről fakad: mindkettő ellenzi az isteni tervet. Hányszor, de hányszor tapasztaljuk mi is, hogy jószándékú tervünk nem egyezik az Úr akaratával. Meg kellene már tanulnunk Isten „fejével” gondolkodnunk.

Jézus tudatosan ment elébe az elkerülhetetlennek: a szenvedésnek és a halálnak. Nem tagadhatta meg önmagát, nem tehetett

a szeretet ellenében. Pedig nem volt mazochista. Nem akarta a fájdalmat, bántást, megalázást, megöletést. Nem akarta és ma sem akarja. Ma is fáj neki minden, amit ellene teszünk: övéi árulása, a gúny, a szeretetlenségek tömege szerte a világban. Olyan jó lenne pedig sok örömet szerezni Neki!

Keresztfölvétel, élet-elvesztés, élet-megnyerés. Csak sejtjük Jézus gondolatait.

Ami biztos, hogy a szeretet-életünk az egyedüli, ami fontos. Az az egyetlen, amit féltenünk, óvnunk, napról-napra növelnünk kell. **Az az örök bennünk, ami isteni, ami Istené.**

Oly sok Isten-tapasztalásban, csodapillanatban, tiszta örömben, lelki békességben és igaz testvérbarátságban van részünk, hogy ezek mellett minden nehézség eltörpül. Néha kedvünk lenne „letenni a lantot”. De Isten ügyéből nincs szabadságolás! Az Atya pedig az utolsó napon megfizet „mindenkinek tetteihez mérten”. De jó lesz majd hazaérkezni ölelő, gondviselő Istenünkhöz!

Szeptember 5. — Évközi 23. vasárnap — Mt 18,15–20 — Vétkek – rövidre zárva

Mindannyian tapasztaljuk, mennyi energiát, időt von el tőlünk, hogy rendezetlenek az emberi kapcsolataink. Az emberek többségének az életét rendezetlen kapcsolataik és az ebből következő sértődöttség, megszólás, önzés, visszavágás, bosszú, káröröm végigkíséri, sőt az életük erről szól. Vannak ugyan teátrális kibékülések, de a tüske csak-csak bennünk marad, feledni végképp nem tudunk. S ha átgondoljuk, miért halad az emberiség az önzés következményének katasztrófái felé, beláthatjuk, hogy kevés szolgáló energiánk marad, lekötnek bennünket a napi „emberi játszmáink”.

Jézus beszédei az emberi élethelyzetekben sok gyakorlati megoldást kínálnak. Hiszen Jézus szeretné visszaállítani az ember „istenarcúságát”, igazi méltóságát. Hiszen más, fontos feladatai vannak az embernek, melyeket ellehetetlenít az értelmetlenül, meddően szétfolyó emberi lét. Tanítani kellene az embereket, szolgálni a szegényeket és rászorulókat, a hatalmi struktúrákat le kellene bontani — „ez a mi munkánk, és nem is kevés”.

Jézus tudja, hogy ezen cél érdekében a vétkeket meg kell bocsátani az egyik fél részéről, és be kell látni a másik fél részéről. Minél hamarabb rövidre zárni, s nem megengedni, hogy elterebélyesedjen, mint az időben ki nem húzott gyomnövény, melyet később lehetetlen kiirtani. Mai szóhasználattal: induljunk újra új lappal. Ez az autentikus keresztény magatartás, az újra meg újra megajándékozása a bizalommal.

Jézus a hogyanját is megmondja. Először négyszemközt, majd pár tanúval, később a gyülekezet előtt. Mindez nem a megszégyenítést szolgálja, a közösség előtti nyilvánosság csak a végső eszköz. Talán nem is jutunk el odáig. Hiszen már két vagy három ember is elég, hogy hitelesen közvetítse az Atya jelenlétét. S ne aggódjatok az örök emberi kétellyel, hogy: jó, jó, ti megbocsátottatok, de Isten nem bocsát meg! Legyetek nyugodtak, Isten is megbocsátott. Nem foglalkozik Ő annyit a bűneinkkel, mint mi gondoljuk. Jézus nem hagyja bizonytalanságban az embert: tisztázzátok egymás előtt és előttem a dolgot, lépjetek ki a megbocsátásban a vétek, megbántottság, kétkedés ördögi köréből és menjetek végre a dolgotokra!

Ilyen egyszerű lenne az egész? Az ember ma az Isten világát hatalmasnak és ennek megfelelően bonyolultnak is gondolja. Isten világa hatalmas, de nem bonyolult. Egyszerű, világos. Az elbonyolítás csak alkalmat ad arra, hogy ne a mindennapi feladatokról legyen szó, s a bonyolultságban való eligazodás kiváltságokat hozzon létre. Az oldás és kötés mindannyiunk lehetősége és felelőssége.

Hogy mindez működjön, önmagunkba kell néznünk. Vajon hiteles tanúi vagyunk-e a jézusi magatartásnak, vajon van-e „jogunk” a vétkezőt meggyőzni, vajon úgy nézhetnek-e fel ránk, mint akire érdemes odafigyelni? Mindenekelőtt a magunk szénáját rendbe kell rakni.

A Máté 18,19–20 talán a legtöbbet idézett jézusi mondat: „Ahol az én nevemben ketten vagy hárman összegyűlnek, közöttük vagyok!” Hajlamosak vagyunk ezt a mondatot kiragadni és az imáinkra vagy összejöveteleinkre vonatkoztatni. Isten természetesen mindenütt jelen van, de a vétkezés körüli beszélgetések, meggyőzés, belátás és feloldódás Isten és a testvérek szeretetében közvetíti Isten jelenlétét a maga teljességében. Mindez olyan légkört teremtene meg Jézus követői között , a testvériségnek olyan teljességét, melyben nemcsak azt élné át az ember, hogy Isten jó, hogy jó szeretve lenni, jó, hogy barátaim vannak, hogy nem vagyok egyedül, hanem azt is, hogy jó egy közös ügyért együtt küzdeni, hogy jó másokat szolgálni, hogy jó kilépni önmagam vagy közösségünk zárt világából és beállni tanítványok sorába.

Szeptember 12. — Évközi 24. vasárnap — Mt 18,21–35 — Kettős mérce – rövidre zárva

Bele lehet fáradni az örökös megbocsátásba. és a reményt is elveszthetni az ember. Minek megbocsátani, hiszen úgy sem használ, s lám, újra meg újra visszaélnek az ember jóságával. Hiszen a gyerek rosszalkodik, a főnök zsarnokoskodik, a boltos rosszul ad vissza, s könnyen lába kél a lakás előtt hagyott értékeknek. S ha valaki megjavul is, ott egy másik, ott a harmadik. A helyzet reménytelen. Ez az emberi mérce. Jézus nyomatékosítja, hogy fejlesszük ki magunkban a korlátok és számok nélküli megbocsátás képességét. Jézus, a „vesék és szívek vizsgálója”, aki „tudja, mi lakik az emberben”, természetesen nem naiv. Bár előfordul, hogy a végtelen megbocsátás egyszer valakiben változást eredményez. Ennél sokkal fontosabb az, hogy ez a magatartás megjelenjen a világban, hogy az övéi ilyenek legyenek. S aki felfedezi magában a végtelen megbocsátani tudás képességét, az más képességeket és lehetőségeket is felfedezhet magában. Hiszen az evangéliumok emberképe egyszerre negatív és pozitív. Ilyen és ilyen az ember, de ilyen és ilyen lehetne, s mindent megkap ahhoz, hogy olyanná váljon. Vajon mi önmagunkat szemlélve hova tesszük a hangsúlyt?

A példabeszéd királya leleplezi a felfelé nyaló, lefelé taposó embert, aki önmaga számára irgalmat kér (s talán ehhez eszközöket is használ — hízeleg, letérdel, esdekel, szánalmat kelt), ugyanakkor irgalmatlan másokhoz. Bár a példabeszédben leírt szituáció ritkán adódik az életünkben, érdemes körülnéznünk a mindennapjainkban. Mert az ember kettős mércével mér. Vegyük a munka világát. Az ember mindent megtesz, hogy elnyerje a főnöke jóindulatát, hiszen ez biztosítja anyagi és beosztásbeli előrejutását, a kiváltságokat. Az ajándékok, a gesztusok, a jópofaság mind, mind ezt szolgálják. A férfiak és a nők sajátos eszköztárral dolgoznak ezen cél érdekében. A munkatársakkal szemben viszont keménynek, következetesnek kell lenni, hiszen a megtermelt extra pénz, a szolgálati kocsi, a külföldi út valakiknek a munkájából teremtődik meg.

De a család világa is tükrözi mindezt. A kifelé kedves, csak szépet mutató „mintacsaládok”, ahol a belső légkör tele veszekedéssel, anyagiassággal, kicsinyességgel. A kifelé hízelgő, csillogó, de a házastársukat elhanyagoló férfiak és nők ugyancsak kettős mércével mérnek. A barátok megválasztása, a szabadidő eltöltése is ezt a kettős mércét sugallja. Többnek látszani kifelé, mint a kifaragott szobrok, melyek kívül festettek, gondosan cizellálták, a falnak fordított oldaluk pedig elnagyolt, durva.

Fellelhető ez a mentalitás az egyház világában is. A liturgiákon résztvevő, ünnepi arcot mutató, de otthon zsörtölődő, örökké békétlen emberek világa mindannyiunk számára ismerős. A feljebbvalók felé hajbókoló, de a hívek felé örökké elégedetlen papi ember szerencsére ma már ritka, de az egyháztörténelem számos példát mutat rá.

A példabeszéd embere megtapasztalja Isten szeretetét és irgalmasságát. Mérhetetlenül nagy tartozást enged el Isten az embernek, s magadja az újrakezdés lehetőségét. Az irgalom világában maradó ember mindezt természeténél fogva szétosztja, mert lehetetlen a szeretet erőterében elfogadni a jóságot, és nem továbbajándékozni. Az ember azonban dönthet másképp is, visszaléphet az igazságosság világába és kérheti vissza a tartozását. Ekkor az igazságosság játékszabályait fogadja el, s neki is meg kell fizetnie. Tehát dönthetünk, mert Isten nem mér két mércével, ő azt akarja, hogy a végtelen irgalmat (ezért kell a végtelen megbocsátás) gyakoroljuk, s ő is végtelenül irgalmas lesz hozzánk. De a másik út is járható, sőt széles, egyenes, csábító — ott szalad el az élet.

Szeptember 19. — Évközi 25. vasárnap — Mt 20,1–16 — Igazságosság – rövidre zárva

Az evangéliumi példabeszédet ismétli az élet. Pár éve Budapesten a Moszkva tér működött sajátos emberpiacként. Elsősorban erdélyi és kárpátaljai „vendégmunkások”-tól feketéllett a tér már reggel öt órakor. Az első vállalkozók korán jöttek, kiválasztották a legizmosabb, legnagyobb munkabírású férfiakat, már rakták is őket a furgonokba és irány a budai hegyvidék építkezései. Nyolc óra felé újabb kör kelt el, a maradottak közül a legrátermettebbek, vagy akik megunták már az ácsorgást a Keletinél vagy más emberpiacokon és átjöttek ide. Hiszen a legtöbb emberre itt volt szükség. Mindenütt az országban álltak az építkezések, de az új nomenklatúra építési kedve fittyet hányt a gazdasági válságra, s számukra most volt itt az idő felhúzni a kacsalábon forgó palotákat. Tíz óra felé újabb ideges vállalkozók jöttek, már csak egy-egy embert kerestek, hórukkmunkára. Dél körül csak a legszegényebb, legbeesettebb arcú, borostás, napok óta alig aludt és alig evett emberek maradtak, többnyire minden remény nélkül. Még délután négykor is lézengtek a téren, várva valami alkalmi munkára, kis segítés lehetőségre, majd elindultak a kukák irányába, hátha akad valami maradék az ebéd utáni szemétürítésből.

Ki mit érdemel, ha az Isten országa törvényei szerint gondolkodunk, ahol a szeretet rendje a zsinórmérték? Bár igaz, hogy a „nap hevét” azok viselték, akik reggel öt-hat órától tolták a talicskát, rakták a falat. Sőt a nyolc óraiaknak is bőven kijutott, mert este későig hajtották őket. A legnehezebb azonban azoknak lehetett, akik csak álltak és vártak, reménykedtek, ha megindult feléjük valaki, akik nem mertek senkit megszólítani, akik önmaguk előtt is szégyellték magukat megalázó helyzetük miatt, akik nemcsak fizikailag fáradtak el az ácsorgásban, hanem mentálisan is, akik már legszívesebben hazamentek volna a Hargita tövébe, de üres kézzel nem tehették. Így maradt a holnapi bizonytalanság és remény.

Mi legyen hát a fizetség? Az irgalom és a szeretet rendjében mindenkinek egyforma fizetség jár, mert mindenki — ki így, ki úgy — rászolgált arra, hogy egyék és gondoskodjék az övéiről. Mert nem a felemelt mázsák és a megásott árkok hossza számít, hanem az, hogy mindenki egy közülünk, s emberi méltóságát nekünk kell visszaadnunk.

Az igazságosság világa mást diktál, az kilópondokban, négyzetméterekben, teljesítményben beszél. „Teljesítményarányos bérezés” — írják a munkaerőt keresők. A hajléktalanok száma meg nő, s egyre nagyobb réteg szakad le a megélhetési szint alá. A szociális hálón már olyan nagyok a lyukak, hogy családok, falvak, korosztályok hullanak át rajta.

Jézus világa a személyes szabadság világa. Jogunk van odaadni azt, amit mi — szerencsések — megkerestünk, jogunk van az irgalomhoz, az osztozó élethez. Jogunk és kötelességünk, mert Isten világa a „közöttetek azonban ne így legyen” szabályára épül.

Persze az ember berzenkedik, hogy micsoda igazságtalanság történt velem, a példabeszédbeli gazda nem igazságos. Nekem jár ez meg ez, nekem több jár. Jézus azonban figyelmeztet, hogy mindent lehet „jó szemmel”, a szeretet érzületével nézni. S akkor tudunk örülni, ha a másik is örül, ha a másiknak is van, ha a másik is „odaülhet az élet asztalához”, ha a másik is kap lehetőséget egy jobb, teljesebb holnapra. S az elsőkből utolsók lesznek. Mert aki „méltánytalanul” kap, aki az egy órai munkáért is megkapja a napi bért, a törődést, az önzetlenebbül ad tovább, s jobban ráérez Isten országa törvényeinek ízére. Jobban érzi azt, hogy részese egy nagyobb erőnek, mint ami a világot ma kormányozza.

Kedves barátaim! A „jól csak a szívével lát az ember” — ne maradjon a rókák bölcsessége.

Szeptember 26. — Évközi 26. vasárnap — Mt 21, 28–32 — Kiváltságok – rövidre zárva

A kiváltságok biztonságérzettel töltik el az embert. Biztonságban vagyok a jövőmet illetően, anyagi vonatkozásban, vagy a társadalmi betagozódásomat nézve, s biztonságban vagyok az Örök élet vonatkozásában is, hiszen egy 2000 éve fennálló egyház tagja lehetek. S a kiváltságokat nemcsak megkaptam, örököltem, hanem magam is teszek érte.

Jézus korában is így volt, s az elsőszülöttség a legnagyobb kiváltságot eredményezte, persze ha férfi volt az illető, hiszen ő lett a család folytatója, ő vitte tovább a szülők gazdagságát és tekintélyét, az ő ujjára került a családi gyűrű. Ezért is foglalkozott Jézus sokat az örökség és elsőszülöttség kérdésével, hiszen mindez nemcsak gőgössé teheti az embert, hanem későbbi tragédiáknak is forrása lehet, mert mi a biztosíték, hogy nem „tékozolja-e el a vagyont”, vagy nem hoz-e szégyent a család nevére. Ha királyi családban születtem elsőszülöttként, király leszek, ha gyáros, én öröklöm a gyárat, ha paraszt, a földet. A második testvér — bár nem volt kisemmizve — végig érezhette, hogy a kiváltságok nem az övéi, s jobb híján elment papnak vagy katonának. Az elsőszülöttség kiváltsága mellett a vallásba ágyazódás kiváltsága is végigkíséri az evangéliumokat. Vallásos zsidónak lenni, betartani a törvényt és a prófétákat, részt venni a vallás által meghatározott szertartásokon — biztos út volt Ábrahám kebelébe.

A példabeszédbeli két fiú tükrözi a társadalmi kiváltságok miatt meghatározott hozzáállást az apja kéréséhez. Az idősebb fiú — aki tudja magáról, hogy ő az örökös — bár szóban megígéri a szolgálatot, valójában nem teszi meg, míg a fiatalabb — aki tudja magáról, hogy ő csak a második, és sajátos módon lázad is ez ellen — szóban elutasítja apja kérését, de a valóságban megteszi. A gazdának egy a fontos: legyen rend a kertben; de ő már nem tud rendet tenni, mert öreg és fáradt. Az idősebb fiú visszél a helyzettel, bár nem meri szemébe mondani apjának: itt az ideje, hogy átadd az örökséget, többet már nem parancsolhatsz nekem, ideje, hogy én legyek már a gazda a háznál. A fiatalabb fiú, aki tudja, hogy a szőlő elsősorban bátyjának terem, megérti idős apja kérését, szeretetből kimegy, és teszi a dolgát.

Jézus párhuzamot von a két fiú magatartása és az ő tanításának elfogadása között. A jóllakott, önelégültségben élő vallásos zsidók képtelenek voltak áttörni a kiváltságok falát, hiszen ők úgy érezték, nem szorulnak Isten irgalmára és újjáteremtő szeretetére. A társadalmi gúla alján lévő utcanők, vámosok és szegények viszont megérezték a jézusi tanításban felkínált lehetőséget egy teljesebb Isten- és ember kapcsolatra. A merev vallási gyakorlatokhoz szokott, a jámborsági formákat és a belénevelt erkölcsöt elégségesnek felfogó, önmagát kiváltságosnak gondoló, önelégült mai keresztény felismerheti magát a Jézust elutasító zsidók soraiban, de csak akkor, ha odaül Mestere lábához a tanulók és tanítvánnyá válni akarók közé, s meghallja és megtartja a tanítást Isten országáról, a kiváltságok és előjogok nélküli világról. De Jézus pesszimista a kiváltságaiban önelégült embereket illetően: nem is bánjátok, hogy nem hisztek nekem, hanem „tudva és akarva” utasítjátok el a tanításomat.

És mi, ha Jézus kortársaként élünk, vajon hittünk volna benne? Mert nincs kizárva annak a lehetősége, hogy amit mi hitnek nevezünk, csak ösztönös ragaszkodás egy olyan eszme- és normarendszerhez, amelyben nevelkedtünk, amelyet megszoktunk. Vagy csak a szorongásaink miatt ragaszkodunk vallásunk gyakorlataihoz, az örök élet beígért kiváltságához?

Bízzunk abban, hogy mindannyian — akik el-elgondolkodunk Isten világán és a saját világunkon — eljutunk a belülről kibontakozó, értékorientált, jövőre irányuló, megbocsátás-központú, dinamikus és tevékeny hitre, a kiváltságokat lebontó testvéri közösségre és ennek belső motorjára, az Atyával való személyes kapcsolatra.



George Monbiot

Halálra ítélt jövő

A NATO vezetői a menekültoszlopok elleni támadásokat igyekeztek úgy magyarázni, hogy a lehető legnagyobb mértékben töredelmesnek tűnjenek, anélkül hogy valójában bocsánatot kérnének. A rend és a törvény őreinek mindig a bocsánatkérés a legnehezebb.

S habár a szövetségesek nehéz helyzetbe hozták önmagukat, folytatják a polgári lakosság tömeges pusztítását. Lassan, többnyire csöndben, civilek ezreit ölik meg. Nem lebombázzák, nem agyonlövik, hanem megmérgezik a volt Jugoszlávia polgárait.

A NATO közvetlen háborús célja a szerb gazdaság lerombolása, hogy a szerb elnöknek ne legyen ereje a koszovói albánok elleni támadáshoz vagy a NATO-csapatok elleni megtorláshoz. Ezt a célt lehet, hogy eléri a NATO, lehet, hogy nem. De bármi legyen is a háború hatása a Jugoszláv Köztársaság gazdaságára, az már biztos, hogy ökológiai katasztrófát okoz.

A NATO sajtótitkársága nem tudja, hogy hány vegyi üzemet és olajfeldolgozót ért találat a bombázások során. De elismeri, hogy több esetben támadtak Belgrád külvárosaiban hatalmas olajfinomítókat és vegyipari üzemeket, továbbá más vegyipari létesítményeket a fővároshoz közel, valamint az újvidéki olajfinomítót.

Nagy-Britannia védelmi minisztériuma azt állítja, hogy a bombavetők „a lehető legkisebbre csökkentik a környezetszennyezés kockázatát", de arra nem tud válaszolni, hogy vegyi gyárak fölrobbantása során miként érik el ezt a dicséretes teljesítményt. A NATO tájékoztatása szerint „a bombatámadások után kavargó füst össze sem hasonlítható a több száz falu ellen végrehajtott jugoszláv támadások füstoszlopaival". Világos, hogy egyik intézmény sem tudja, miről beszél.

A Belgrád peremterületén lerombolt vegyi tartályok halálos mérgeket tartalmaztak. Egyes tartályokban könnyűbenzinnek is nevezett szénhidrogén keverékek voltak, más tartályokban szénoxilkloridot (foszgént), klórt és hidroklorid savat tároltak. Az előbbi két vegyületet az első világháborúban vegyi fegyverként használták. A vegyi üzem égése közben eleredt eső több száz mérgező égéstermékkel fröcskölte le Belgrádot, a külvárosokat és a környező vidéket. A sérült tartályokból és szétnyílt csővezetékekből könnyűbenzin, klór, etilén-diklorid és transzformátorolaj ömlött a Dunába. Ezek a halálos mérgek — a húsz kilométeres olajcsíkokkal együtt — Románia felé folytak el.

És a belgrádiaknak ezúttal még szerencséjük volt. A vegyi üzem szakértői szerint az egyik bomba alig hibázott el egy hatalmas ammóniatartályt. Ha eltalálja, a kiszabaduló ammónia a belgrádiak többségét megmérgezte volna.

Ezek a mérgek nem ölnek azonnal. De több száz négyzetkilométeren átáztatják a talajt, beszivárognak a vízgyűjtőkbe, így sokszorosan megmérgezik a volt Jugoszlávia lakosait. A kiszabadult vegyületek egy része rákos megbetegedést, vetélést és születési rendellenességet okoz. Más vegyületek halálos idegrendszeri és májkárosodáshoz vezetnek. Szerbia gazdaságának bombázása nem más, mint alapfokú vegyi hadviselés.

Lehet, hogy a NATO bejelentés nélküli, láthatatlan nukleáris háborút is folytat. Az Öböl-háborúban a szövetségesek új lőszert vetettek be, elszegényített urániumcsúccsal szerelt lövedékeket és bombákat. A sugárzó urániumizotóp kivonása után maradó elszegényített urán nehezebb az ólomnál és az acélnál, ezért eredményesebben üti át a páncélburkolatot. Bár enyhe alfa-sugárzást bocsát ki, nem túl veszélyes, amíg egyben van. A lövedék vagy bomba robbanásakor viszont ezernyi apró urániumrészecske szóródik a levegőbe. Ezek belélegzése már mérgező. Az Atomenergia Felügyelet előrejelzése szerint 50 tonna elszegényített urán pora fél millió rákos halálesetet okozott volna Irakban. A manchesteri urániumellenes mozgalom becslése szerint Irakban kb. 700-900 tonna elszegényített urániumfejet vetettek be, ennek következtében hétszeresére nőtt a fehérvérűség, és bizonyos ritka rákos megbetegedések előfordulási gyakorisága is jelentősen emelkedett. Több ezer iraki gyermek született szem nélkül, végtagok nélkül, agy nélkül és nemi szervek nélkül. Egyes tudósok az elszegényített urániumnak tulajdonítják a NATO-katonákon tapasztalt Öböl-háborús tünetegyüttest is.

Megkérdeztem a brit honvédelmi minisztériumot, hogy használnak-e a volt Jugoszláviában elszegényített urániumfejet. „Természetesen nem", válaszolta a sajtóiroda. Megkérdeztem a NATO-t is. „Egyes amerikai fegyverekben alkalmazzák" — volt a válasz.

Ez a háború, legalábbis környezetvédelmi szempontból, **a legmocskosabb háború, amelyet a Nyugat valaha is viselt.** A NATO felperzselt föld taktikája, amely Milosevics fegyveres erőinek megsemmisítésére úgy tör, hogy minden mást elpusztít, biztos, hogy a genfi egyezmény megszegőinek sorába helyezi a Nyugatot. Az a háború, amely vegyi üzemeket és olajfinomítókat vesz célba, radioaktív fegyvereket vet be településekben és városokban, mindenki ellen irányul, katonák és civilek ellen, élők és ezután születendők ellen. Egy ilyen háború semmilyen körülmények között nem lehet igazságos.

Fordította: D.J.

Forrás: The Guardian, 1999. április 22.

A nagy becsapás

Választások környékén felerősödik, de más időszakokban is folyamatosan zajlik az ellenzék és a kormányon lévő politikai erők között a versengés, hogy melyik fél tud nagyobb gazdasági növekedést ígérni az ország lakosságának.

A vita résztvevői csak egy dologban értenek egyet – s ezt igyekeznek is a médiumok segítségével nagy erővel a választópolgárok tudatába sulykolni –, hogy a gazdasági növekedést valamiféle csodaszernek, minden gondra-bajra enyhülést adó gyógyírnak tekintik. Szerintük a gazdasági növekedésnek minden kétséget kizáróan az emberek megelégedettségét, jó közérzetét kell eredményeznie, s ha ez mégsem így történnék, annak egyedül az emberek hibás beállítottsága, beteges pesszimizmusa az oka.

A politikusok és a gazdasági szakemberek többnyire szemérmesen hallgatnak arról, hogy a gazdasági növekedés miből adódik, kiket érint, milyen következményei vannak, s hogy az embereknek más fontos szükségletei is vannak, nemcsak azok, amelyek pénzben kifejezhetők.

A jelenlegi számítási mód szerint minden olyan piaci esemény, amelynek során valamely termék vagy szolgáltatás gazdára lel, növeli a gazdaság teljesítményét.

Képtelenségek sora adódik ebből! Ha a családok szétesnek, akkor több lakásra van szükség, s ez növeli a bruttó hazai terméket (a bruttó hazai termék, a GDP évi százalékos növekedésével fejezik ki a gazdaság növekedését); ha növekszik a bűnözés, akkor ezzel párhuzamosan növekszik az igény a különböző biztonsági berendezések iránt, ami szintén hozzájárul a GDP növekedéséhez; a cigarettafogyasztás komoly bevételt jelent a dohányiparnak, ugyanakkor a dohányzás következtében megbetegedettek gyógyítására felhasznált drága gyógyszerek a gyógyszeripar konyhájára hoznak milliárdokat: mindkét tétel növeli a gazdaság teljesítményét; ha egy ipari üzem erősen szennyezi, pusztítja a környezetét, akkor a jelenlegi gazdasági logika szerint helyesen jár el, ugyanis a környezeti károk elhárítására fordított összegek szintén gyarapítják a GDP-t, azaz nyereségként jelentkeznek.

Ha jobban utánanézünk, akkor könnyen kimutatható, hogy az ilyen torz mutatók alapján produkált gazdasági növekedés is csak néhány multinacionális vállalat nevéhez kötődik, míg a hazai tulajdonban lévő üzemek nagy része válsággal küzd. Hogy ennek a kétes értékű növekedésnek pozitív hozadékaként emlegetett néhány százalékos reáljövedelem-emelkedéstől a lakosság miért nem boldog?

Többek között azért nem, mert a statisztikai átlag mögött ezrek vagyonának megsokszorozódásával szemben milliók elszegényedése áll. A gazdasági növekedés lelkes hívei szívesen megfeledkeznek arról is, hogy a Föld erőtartalékai végesek és kimerülőben vannak. A termelés fokozásának bűvöletében figyelmen kívül hagyják azt a tényt, hogy a levegő, a vizek és a talaj elszennyeződése kritikus ponthoz érkezett, hogy a világgazdaság már most is elviselhetetlen terhet ró bolygónk élővilágára, aminek egyik riasztó következménye, hogy naponta száznál is több állatfaj pusztul ki.

Az emberiségnek sürgősen rá kell térnie a takarékos, ésszerű, környezetkímélő gazdálkodásra, ha fönn akar maradni. Mielőbb meg kell szabadulni a fogyasztói társadalom modelljétől, hisz a szükségleteken túli mohó fogyasztás, a tárgyak istenítése eddig sem az emberek boldogságát, hanem az óriáscégek rövid távú érdekeit szolgálta. Nem szabad tovább hinni a gazdaságpolitikai szféra növekedéspárti képviselői ámításának: mérsékletes, önkorlátozó, tartalmas életre kell törekedni, amelyben nem fölösleges árucikkek hivalkodó birtoklása adja az élet minőségét, hanem a tiszta, őszinte emberi kapcsolatok, a kedvvel végzett alkotó munka, a kultúra és a természet csodáinak befogadása.

Végül: a világméretű szegénység fölszámolásához sem a globális gazdasági növekedés erőltetésén keresztül, hanem a javak igazságosabb elosztásán és a fegyverkezésből elvont pénzek szociális célú fölhasználásán át vezet az út.



Zámbó Zoltán

TARTALOM

Tanulmány

Franz J. Hinkelammert: Mennyi piacot bír még el az ember?... . . . 2–5

Niklas Reese: A fejlődés agressziója 6–8

Alfred Mechtersheimer: Az amcsik, az amcsik mindenekfölött? . 9–10

Interjú

Thomas Seiterich-Kreuzkamp:

Hogyan támogatja a pápa a szektákat? 11

Könyvismertetés

A cenzúrázott Jézus (IV., befejező rész) 12–16

Gyerekeknek Moha-mese

Utazás Pestre 17–18

Erőszakmentesség

Demeczky Jenő: Koszova – és ami mögötte van 19–20

—Leló—: Bombázók árnyékában pecsenyét sütni 21

Válogatás a koszovói válságot érintő dokumentumokból 22

Egyháztörténelem

Arius 23–25

Elmélkedések

Vasárnapi szentírási elmélkedések 24–26

Környezetvédelem

George Monbiot: Halálra ítélt jövő 30

Zámbó Zoltán: A nagy becsapás 31

Ácsorgó, lapító metrórendőrök

1999. április 1-én nagy csinnadratta után megkezdte áldásos tevékenységét a BKV rendőrsége. Szinte hallani lehetett, ahogyan felsóhajtanak: Végre!

Be is indultak: 48 órán belül 2, 3, 4 vagy még több fős „izomagyú" csoportok. Minden elesett, fizikailag és akaratilag gyenge hajléktalant „kisöpörtek" a metró területéről. Az alkalmazott eszközökben nem válogattak a cél elérésének érdekében.

Rend lett! Rend van?

Április utolsó szombatjának délutánja. A Deák tér – Kőbánya-Kispest közötti metrószakasz 19 és 20 óra közötti időben. Aznap volt a focimeccs az Üllői úton. Ezt rögtön lehetett tudni, ahogy bejött a vonat: ordibáló, az üléseken ugráló emberek, hőbörgő, acsarkodó, üléshuzatokat, reklámokat tépdelő, a berendezéseket rugdaló, Fradi-zászlóba öltözött drukkerek jelentek meg. A jobb érzésű „civil" utasok és magam is igyekeztünk kikerülni őket, többnyire sikertelenül. Pedig az állomásokon ott voltak a sunyító, lapító metrórendőrök, némi kék ruhás rendőrrel megspékelve.

Intézkedtek? Nem. Igazoltattak? Nem. Biztosították az utasok biztonságos, kulturált utazásának feltételeit (mert ugye ez lenne a feladatuk)? Nem. Nem, mindezt nem tették.

Miért? Mert az ellenfelek egy súlycsoporttal feljebb voltak náluk. Nem kialvatlan, elesett, alázatoskodó emberek voltak, hanem mindegyikük erőtől duzzadt. Ezért nem tettek semmit. Semmit.

Ez szégyen. Több mint szégyen. Ezért volt szükség rájuk? Ezért kerülnek 100 millió forintba évente? Vagy talán más lenne az igazi feladatuk, küldetésük?

Ö. Gy.
a Szent István térről

Forrás: fedél nélkül (hajléktalanok lapja), 1999. május 13.

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X/4. (56.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
E-mail: jeno@hu.ibm.com
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.
Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
Felelős vezető: Szilva István
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1999-re (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
egyéb külföldre . . . . . 2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X. évf. 5. szám
1999. október
90,– Ft

Próféták nélküli egyház?

Nők pappá szentelése

Történet egy nős püspökről

Az eretnekgyártás módszertana

Portré Szervét Mihályról

Moha-mese

Interjú Bulányi Györggyel

A koszovói háború egy 27. századi tankönyvben

Kitörés a siralomvölgyből

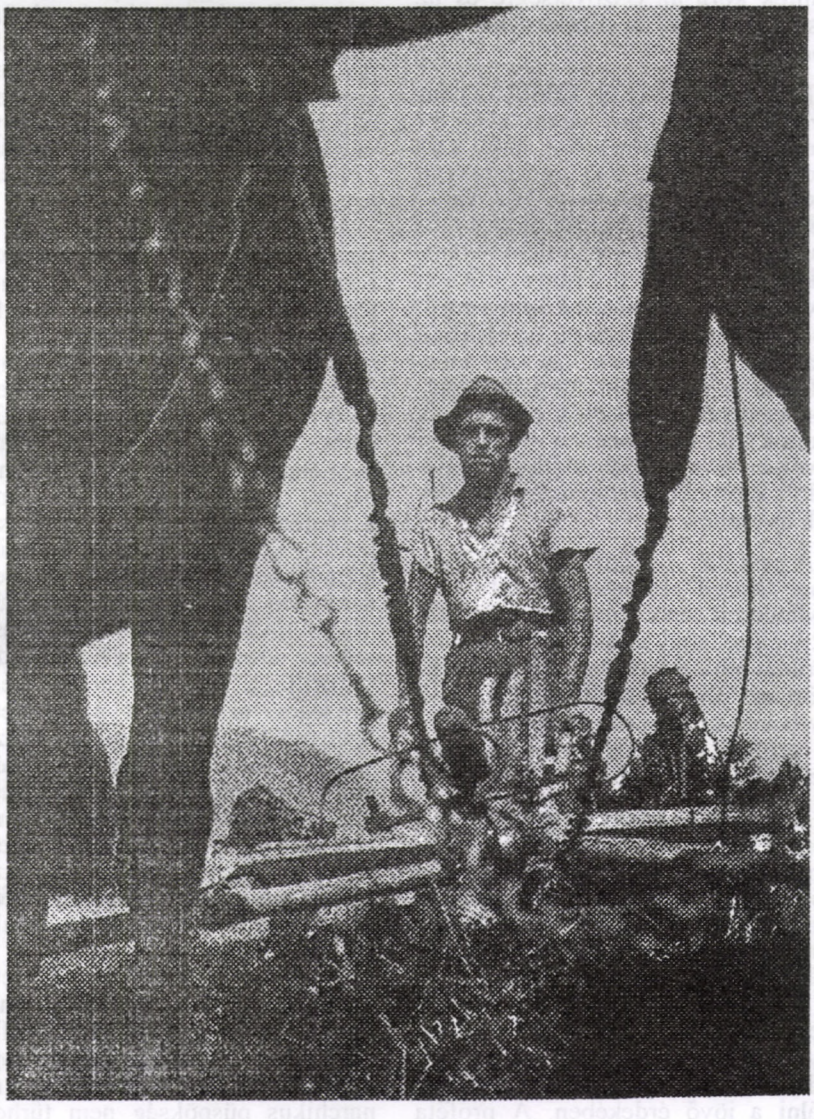

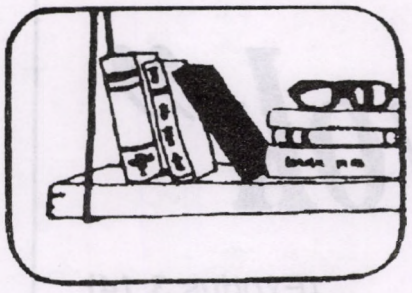

Norbert Greinacher

A jövőbe hívó szenvedély

A próféták nélküli egyház már nem Jézus egyháza

A múlté az az idő, amikor az egyházban voltak próféták? És így kell-e ennek lennie? A néhai Alfredo Ottaviani bíboros, aki elkeseredetten védelmezte a hagyományt a II. Vatikáni Zsinaton, ezt a véleményt képviselte. Ahogyan tanárom és barátom, Ferdinand Klostermann, a zsinat egyik teológiai tanácsadója beszámolt róla, Ottaviani többször is hangsúlyozta a zsinaton, hogy az újszövetségi egyházban léteztek karizmatikusok, azaz a Szentlélekkel eltelt emberek, köztük próféták is, de a Lélek adományainak kora lezárult az újszövetségi egyház idejével. Tehát a próféták és tanítók kora az Ószövetségre és az első keresztény évszázadra korlátozódik?

Már az Újszövetség különböző hagyományáramlataira vetett első tekintet is arra tanít minket, hogy számos helyen esik szó apostolokról, prófétákról és tanítókról. Az Apostolok cselekedetei beszámol az antiókhiai egyházközségben működő tanítókról és prófétákról. Mind az Efezusi levél, mind a Jelenések könyve említ apostolokat és prófétákat. Az első és a második Timóteus-levél is szól apostolokról és tanítókról. Az első Korintusi levélben az apostolok, próféták és tanítók triászáról esik szó. Az Efezusi levélben öt szolgálat található: apostolok, próféták, evangélisták, pásztorok és tanítók.

A próféták – ellentétben a hétköznapi beszéd szóhasználatával – elsődlegesen nem olyan személyek, akik előre látják a jövőt. »Prófétailag szólni« bibliai értelemben mindenekelőtt azt jelenti: nyíltan kijelenteni, nyilvánosan ismertté tenni, hirdetni. A próféta olyasmit mond ki, amit nem önmagától tud.

A próféta számára az Itt és Most a fontos. A próféta vonakodik attól, hogy az eszközökben már magát a célt lássa. A próféta az, aki éppen az eszközöket kérdőjelezi meg radikálisan, a médiumokat, az emberi kategóriákat és az intézményes elemeket, és a lényegre összpontosít. A próféta nem elégszik meg az elért eredményekkel, hanem azt kérdezi, hogy a jelen elemeit hogyan lehetne fölhasználni a jövő érdekében. A próféta olyan, mint Mózes, aki az ígéret földje kedvéért kivezette az izraelitákat az egyiptomi húsos fazekak biztonságából a pusztaság bizonytalanságába.

Mivel a próféta radikálisan megkérdőjelezi a fennálló viszonyokat, ritkán méltatják figyelemre a saját hazájában. Nyugtalansággal telve arra hív föl, hogy nézzünk szembe az idegennel, az újjal, mivel abban rejlik a jövő. Ez az jövő ugyan még meghatározatlan, de ennek a jövőnek a nevében bizonytalanítja el a próféta a jelent, kérdőjelezi meg radikálisan a jelenlegi helyzetet.

Ezért a próféták mindig kényelmetlenek. Szidják őket, megkérdőjelezik a hitüket. A hagyomány nevében föllépnek ellenük az intézmények funkcionáriusai. Üldözik, sőt meggyilkolják őket. A prófétai szó provokatív; botrányt kelt. Elbizonytalanítja a fennálló rendszert a maga hagyományos, vallásilag szankcionált és szakralizált rendjében. A prófétai szó előrefelé hív, a jövőbe, új partok felé.

A próféta lényegéből fakadóan forradalmi reformer. Egész szenvedélyes munkásságával meg akarja reformálni az intézményeket. Megfontolásra akarja ösztönözni az embereket; megtérésre akarja hívni őket, arra, hogy gondolkodjanak el az eredetről. Az intézményeket ismét az emberek szolgálatába akarja állítani, meg akarja szüntetni az intézmények okozta emberi elidegenedést. Emiatt a próféta egyszerűen *a* kritikus. A próféta kritizálja annak a vallási intézménynek a pillanatnyi állapotát, amelyben él, kritizálja a struktúrák megmerevedését, a bürokratizálást, a kultusz uralmát, a törvényeskedést; kritizálja a szívek keménységét, a restséget, az eltérést az eredettől. Szenvedélyes elkötelezettséget, szenvedélyes hitvallást akar. A Jelenések könyvében ez áll: „Bárcsak meleg, vagy hideg lennél! Mivel azonban langyos vagy, ki kell köpnöm téged.”

Számos forrás tanúsítja, hogy az első és a második században a próféták és prófétanők az egyház lényegi alkotóelemei voltak.

A negyedik században bekövetkezett »konstantini fordulat« azonban ténylegesen megpecsételte a prófétaság sorsát. A mindinkább berendezkedő egyház, és mindenekelőtt a monarchikus püspökség nem tűrhetett többé prófétákat maga mellett. Hogy az angol teológust, Ash-t idézzük: „Az intézményi siker kényszerei olyan tekintélyi struktúrákat követeltek, amelyet a hivatalosan szervezett elemek uraltak, és nem a tévedékeny ekszta tikusok. A püspökök és a próféták azt a konfliktust jelenítették meg, amelynek az egyháztörténelem minden évszázadában megvannak a párhuzamai. E konfliktusok azt mutatják, hogy a püspököknek és a prófétáknak nem voltak azonosak a céljaik. A próféták, akinek tekintélyét az eksztázis spontán ihlete adja, és akiknek apokaliptikus és aszketikus követelményei alighanem oda vezettek, hogy a hívők sorai megritkultak, nagy kihívássá váltak az egyházi rendszer számára, amelynek szószólói a monarchikus püspökök voltak. Az egyház általuk rendelte alá a spontaneitás kreatív, de zavarba hozó elemeit a stabilitás, az uniformitás és az emberi felelősség monolitikus víziójának.”

Ahogyan Hans Küng helyesen jegyzi meg, az *apostoli szukcesszió* fogalma (apostoli utódlás, a hivatal kézrátétellel történő továbbadása) klerikális beszűkítéstől és bibliátlan légszomjtól szenved. Küng joggal mutat rá arra, hogy az apostoli utódlás elsődlegesen és alapvetően azt jelenti, hogy az egész egyháznak és az egyház minden egyes tagjának az apostoli utódlás elkötelezettjének kell lennie. Az egyháznak mint egésznek kell hűségesnek lennie az apostolok tanúságtételéhez. Az egyház az apostolok alapjára épült. Ez az elsődleges tartalma a hitvallás kijelentésének: Hiszek az apostoli egyházban.

Az egész egyház apostoli utódlása tehát alapvetően abban áll, hogy tartalmilag megegyezik azzal az apostoli tanúságtétellel, amellyel mindenekelőtt az Újszövetségben találkozunk. Erre az apostoli tanúságtétel és szolgálat melletti, mindenki számára közös kötelezettségre építve azonban ésszerű és teológiailag helyes, hogy *másodlagosan,* szűkebb értelemben vett apostoli utódlásról is beszéljünk: az apostoli hivatal intézményes utódlásáról.

Csakhogy igen hamar bekövetkezett az egyház klerikális megmerevedése. Ennek döntő ismertetőjegye abban áll, hogy semmibe veszik az eszközök és a cél alapvető megkülönböztetését, ill. az eszközök alapvető

alárendelését a célnak. Az eszközöket többé nem útnak látják, nem módszernek, hanem magukat az eszközöket abszolutizálják. Félreismerik az eszközök relativitását, azaz szó szerint: a célra vonatkoztatottságukat.

Az intézményi megmerevedés e veszélye minden intézményt fenyeget. Mindig fönnáll annak a veszélye, hogy egy intézmény struktúrái megmerevednek, hogy a betű megöli a szellemet. Minden intézményben fönnáll annak a lehetősége, hogy abszolúttá teszik azokat az emberi kategóriákat, melyeknek az intézmény céljait kellene szolgálniuk, és így az intézmény lezüllik.

A megmerevedés azonban mindenekelőtt a vallási intézményeket fenyegeti. Veszélyt jelentett a zsidóság számára is, és rettenetes mértékben vált veszéllyé a keresztény egyházak számára. Már nem látják a lényeget, csak az abból levezetetteket. Találóan jellemezte Jézus ezt a megmerevedést: „Jaj nektek, vak vezetők! Azt mondjátok, ha valaki a templomra esküszik, azt köti az esküje. Esztelenek és vakok! Mi nagyobb? A pénz vagy a templom, amely a pénzt megszenteli? És ha valaki az oltárra esküszik, az semmi; ha azonban valaki a rajta lévő adományra esküszik, azt köti az esküje. Ti vakok! Hát mi nagyobb, az adomány vagy az oltár, amely az adományt megszenteli? Aki tehát az oltárra esküszik, az esküszik az oltárra és mindarra, ami rajta fekszik. Aki a templomra esküszik, az Isten trónjára esküszik, és arra, aki rajta ül” (Mt 23,16–22).

A klerikális megmerevedés e jelenségében az eredeti tapasztalás médiumai egyszer csak fontosabbakká válnak, mint maga a vallási tapasztalás: szakralizálják, kivonják az emberi befolyás alól és tabuizálják azokat a megfogalmazásokat, rítusokat, törvényeket, rubrikákat, amelyeknek tulajdonképpen csak lehetővé kellene tenniük, hogy az emberek megtalálják és továbbadják életük értelmének vallási megfejtését. Abszolutizálják az emberi kategóriákat. Ezzel feje tetejére állítják az eredeti értékrendet és rangsort.

Abszolutizálják, és ezáltal esetleg magának a hitnek az akadályává teszik a hit definícióját, amely egy bizonyos helyzet közös hitfelfogásának kifejeződése, és amelynek az lenne a feladata, hogy segítse a hitet. Fő dologgá nyilvánítják az egyházi törvényeket, melyeknek az a dolguk, hogy lehetővé tegyék és megkönnyítsék eredeti hitbeli tapasztalatok szerzését és ilyenek továbbadását más embereknek, mindenekelőtt a következő generációnak, és ezáltal megnehezítik a hozzáférést az eredeti hitbeli tapasztaláshoz.

A cél és az eszközök viszonyának ugyanezen fölcserélése mutatkozik meg még más szempontból is: abban, hogy a klerikalisták bizonyos teljesítmények véghezvitelével, a cselekedetek alapján történő megigazulással hivalkodnak. A klerikális szemléletű ember azt hiszi, hogy a törvény betű szerinti teljesítésével kiérdemli a Mennyek Országába jutás jogát. Sőt azt hiszi, hogy teljesítményeivel meggyorsíthatja Isten Országának eljövetelét. Itt mutatkoznak meg világosan ennek a megmerevedésnek a mágikus vonásai. Emberi teljesítményekkel akarják mozgósítani az isteni erőket. Ezáltal újabb lezüllés következik be: már nem a cél a legfontosabb, hanem azok a cselekedetek, melyek a célhoz vezetnek.

Ehhez jön a következő romlás: abszolutizálják a hagyományt. Ebben kell keresni a fundamentalizmus sajátos mozdulatlanságának és hajthatatlanságának az okát. Szembefordulnak minden újítással, minden új értelmezéssel, és nem veszik észre, hogy éppen az hamisítja meg az eredeti üzenetet, aki zsarnokian ragaszkodik egy áthagyományozott megfogalmazáshoz: a hagyomány fanatikusai maguk is hűtlenné válnak a hagyományhoz.

Ha az egyház hű akar maradni kezdetének törvényéhez, akkor nem szabad, hogy csak apostoli szukcesszió, utódlás létezzék, hanem *prófétai szukcessziónak*, prófétai utódlásnak is léteznie kell. Az Efezusi levélben ez áll: „Apostolokra és prófétákra alapozott épület vagytok: a zárókő maga Krisztus Jézus” (2,20). Szigorúan megfelelve annak, amit az apostoli utódlásról mondtunk, itt is érvényes, hogy az egész egyház prófétai, a Szentlélek által éltetett közösség. Az Apostolok cselekedetei tanúsága értelmében a húsvét utáni, pünkösdi egyházban Joel próféta jövendölése teljesedik be: „Az utolsó napokban történik meg, mondja az Úr, hogy kiárasztom Lelkemet minden testre, fiaim és lányaim prófétálni fognak, ifjaim látomásokat látnak, és öregjeim álmokat álmodnak. Igen, szolgáimra és szolgálólányaimra is kiárasztom Lelkemet, és prófétai szót hallatnak majd” (2,17–18).

Más szavakkal: Az egész egyház prófétai, és minden tagja próféta és prófétanő, és benne állnak a prófétai hagyományban, és annak elkötelezettjei kell hogy legyenek. Az az egyház, amely megfeledkezik erről az alapvető prófétai dimenziójáról, elárulja saját identitását.

Részben az apostoli utódláshoz hasonlóan, részben attól eltérően a prófétai utódlásnak is léteznie kell az egyházban. Az apostoli utódláshoz hasonlóan – az összegyháznak és minden tagjának alapvető prófétai dimenziójára építve – folyamatosan létezniük kell prófétai személyeknek, prófétai csoportoknak és prófétai irányzatoknak is, akiket és amelyeket nem csupán megtűrni kell az egyház peremén, hanem legitim hellyel kell rendelkezniük az egyház közepén. Az apostoli utódlástól eltérően a prófétai utódlást nem lehet úgyszólván hivatalból, kézrátétellel továbbadni egyik nemzedékről a másikra. Ez önellentmondás lenne: A »hivatalos« próféta és annak intézményesen szabályozott folytonossága, ahogyan ez szemmel láthatóan létezett az Ószövetségben, csak kivétel lehet.

Ez azonban szembesít minket a próféták alapvető dilemmájával. Egyfelől úgyszólván hivatásukból fakadóan kritikus távolságban állnak azoktól az egyházi struktúráktól, amelyekben föllépnek, hiszen támadják az egyházi intézmények rögzülését. Kritikájuk célpontja, reformtörekvéseik tárgya az intézmény. Másfelől nyomatékosan szükségük van az intézményre, hogy hatékonyak lehessenek, hogy egyáltalán meghallják őket, hogy szavuknak súlyt adhassanak.

Az egyház prófétai személyeinek és prófétai csoportjainak ki kell bírniuk ezt a feszültséget. Csak ebben az esetben sikerülhet dinamizmust vinniük az egyházba. Hiszen a próféták és prófétanők nem elégedhetnek meg egy statikus intézménnyel. Minden szakralizált és tabuizált jelenség ellenükre van. Az összes struktúrák és intézmények deszakralizálása érdekében kell föllépniük. Ezt olvassuk az 51. zsoltárban: „Mert a vágóáldozatok nem tetszenek neked, és ha égőáldozatot mutatnék be, nem lenne kedvedre. Isten előtt a megtört lélek az igazi áldozat; a megtört és megroppant szívet nem veted meg, ó Istenem!”

Mennyire igaza van Hans Küngnek, hogy már 1967-ben ezt írta: „De mi lesz abból az egyházból, amelyben hallgatnak a próféták? Az az egyház, amelyben a prófétáknak hallgatniuk kell, lélektelen szervezetté süllyed, amelyben külsődlegesen talán minden egész jól megy, rendezett keretek között és az előírásoknak megfelelően, minden helyzet előre kiszámított, minden előre nem láthatót beterveztek, vagy éppenséggel kikapcsoltak – de a Szentlélek már nem képes fújni benne, ahol és amikor akar, a jól bejáratott rendnek nincs szüksége a Szentlélekre, aki a legjobb esetben is csak zavaróan hatna, s az egyházi életrend így élet nélküli renddé válna.”

Fordította: —n—s

Forrás: Publik-Forum, 1991/19

A Szerző a gyakorlati teológia professzora a tübingeni egyetemen.

Farkas József:

Megváltás a vallásosságból

Abból indultunk ki, hogy Jézus eretnek – oly módon eretnek, hogy más! (Ld. ÉV, 1998. február!) Másként gondolkodik, másként cselekszik, mint ahogy körülötte a világ. Még valamit erről a „másféleségről". A megváltásról valamit. Ebben a hatalmas és gyönyörűséges ügyben is más volt Jézus, mint kora teológusai, hívői. Az volt a közfelfogás, hogy „az ember elbukott, bűnös: ítéletre, halálra, kárhozatra méltó!" Az embernek a bűneire kell valami segítséget adni, bocsánatot szerezni. Az a megváltás, hogy valami módon elintézzük az ember bűn-ügyét. Jézus ebben a vonatkozásban is sokkal radikáliasabb volt, mint a többiek. Mert a többiek azt mondták, hogy vannak az embernek bűnei és vannak jó tulajdonságai. Például a vallásosság a bűnnek az ellentéte. Éppen a vallásosságban lehet a bűn-ügyet elintézni. Amikor az ember imádkozik, a Tórát mormolja magában, akkor a megváltás állapotában van, nem úgy, mint amikor... és a bűneiket sorolták. Jézus radikalizmusa abban mutatkozott, hogy szerinte a vallásosságból is meg kell váltani az embert. Itt került halálos összeütközésbe korának a teológusaival. Így mondhatnánk: nemcsak a rossz tulajdonságokból, a bűnökből, a jó tulajdonságokból, hanem a vallásosságból is meg kell váltani az embert. — Csak így közbül mondom ezt, hogy „anyai szeretet". Az anyai szeretetet nem kell megváltani? Az úgy magában csodálatos ajándék és gazdagság, tökéletesség? Kétségtelen: az ember jó tulajdonságai közé tartozik a szülői szeretet, az anyai szeretet is: de bizony akik benne vannak, csinálták, csinálják, azok fejüket leghajtják és csöndesen mondják, hogy bizony a szülői szeretetet is meg kell váltani. Az édesanyai szeretetet is meg kell váltani.

Jézus még tovább ment, még radikálisabb volt és azt mondta, hogy az embereket a vallásosságukból is meg kell váltani! Mi az, hogy vallásosság? És mi az, hogy megváltás a vallásosságból?

János I. levelének 3. fejezetében olvassuk ezt a mondatot: „Ámbár a szívünk elítél, Isten nagyobb a mi szívünknél!" Az a meggyőződésem, hogy ez tökéletes leírása a megváltásnak és a vallásosságnak. A vallásosság lényege az, hogy a szívünk elítél. A modern lélektannak a kifejezéseivel: a szívünkben szorongás van, bűntudat van, önbüntető tendenciák vannak és ezeket – Isten nevét emlegetve éljük meg. Ez a vallásosság. Figyeljük meg a vallásos embereket. Szorongó, bűntudattal kínlódó és önbüntetésre mindig hajlamos emberek, vezeklésre hajlamos emberek; és az egyház megkínálja az embereket a bűntudat megfogalmazásával, aszketikus gyakorlatokkal, az önbüntető mechanizmus kiélésével. Ez a vallásosság. Elítél minket a szívünk!

És jött Jézus és meghirdette, hogy nagyobb az Isten mindennél, ami szívünkben történik. Ez az evangélium: *Nagyobb az Isten ennél az egész vallásos mechanizmusnál.* Érthető, hogy ezt nem tudták Neki megbocsátani. Isten szeretetét hirdette és nem vallásos gyakorlatokat hirdetett. Akár Keresztelő Jánossal is szembe lehet állítani Jézust. Keresztelő János olthatatlan tűzről szól: különválasztják a búzát és a polyvát, és ezt olthatatlan tűzzel égetik meg. Tehát a jó embereket és a rossz embereket különválasztják; a bűnösöket olthatatlan tűzzel égetik. János lelkületére jellemző ez az „olthatatlan tűz". Ezzel szemben Jézus lelkületére leginkább jellemző a királyi menyegző. Többször is különféle változatokban emlegeti a menyegzőt, ahova a csonka-bonkák is hivatalosak – a méltatlanok is hivatalosak. Isten meghívja a bűnös világot a királyi vendégségbe. Itt van Jézusnak a megváltásról vallott gondolata: a szorongásos vallásosságból is meg kell váltani az embereket. A misztika szóhasználata szerint a megváltás igazában nem más, mint „belemerülés az Isten szeretetébe." És Jézus ezt hirdette és cselekedte és segítette az embereket, hogy belemerüljenek az Isten szeretetébe. Ez a megváltás, Jézus szerint.

A második megfogalmazás: az akkori vallásos embereket az jellemezte, hogy theo-centrikusak voltak az ember rovására; Jézus antropo-centrikus volt a vallás rovására. Nem Isten rovására, mert az nem lehet, hogy valaki ember-centrikus és közben Isten kimarad belőle. Jézus antropocentrikus volt a vallásosság rovására. Itt nagyon sok Igét lehetne idézni. Gondoljunk csak a szombatnapi gyógyításokra és megbotránkozásokra, amiket az váltott ki, hogy Jézus nem volt elég theo-centrikus, nem tisztelte eléggé a szombatot; jobban szerette a beteg embert, szombaton is gyógyította. Vagy arra a kemény példázatra gondoljunk, amit Jézus mondott az irgalmas szamaritánusról: Ott van a vérbefagyott, nyomorult ember, és elmegy mellette a vallás képviselője: a pap és a lévita; és bizonyára teológiai megalapozással mentek el mellette: „A vér tisztátalanná tesz!" Egyéb teológiai indítékokat is lehetett felhozni, hogy elmehessenek mellette – és elmentek. A másik, a szamaritánus pedig megállt és könyörült rajta.

Egy másik ige is kristálytisztán mutatja Jézus gondolkodását. „Ha áldozati ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott jut eszedbe, hogy atyádfiának valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, menj el, békülj ki előbb atyádfiával, és csak azután térj vissza, s ajánld fel ajándékodat!" Ha vallásosság gyakorlása közben jut eszedbe, hogy emberi kapcsolataid zavarosak, akkor a vallásosság cselekedeteit hagyd abba, és rendezd az emberi kapcsolataidat! Ez nagy eretnekség volt abban a világban, mert az a világ elsősorban ezt mondta: „Szeresd az Urat, a te Istenedet!" Tudott arról is, hogy következik utána az, hogy „Szeresd felebarátodat!", de ha dinamikailag nézzük, vagy akár statisztikailag nézzük az akkori kegyesek, vallásosak életét, cselekedeteit, azt kell mondani, hogy Jézus korában nagyon élték ezt: Szeresd az Istent! Mindenekfelett az Istent szeresd! Jézus, hogy úgy mondjam, „dinamikai eltolódást" munkált az ember javára: „Szeresd felebarátodat!" A felebaráttal való kapcsolat legalább olyan fontos, vagy még fontosabb, mint az, hogy a vallásos kötelességeidet teljesítsd. Itt nagyon kemény volt az összeütközés, és végül is azt lehet mondani, hogy ez az út vitte Jézust a golgotai kereszthez. Hol gúnyosan, hol teológiai mélységekkel vitázott a korabeli kegyességgel.el vitázott a korabeli kegyességgel.

A Márk 7-ben is erről van szó, hogy Jézus tanítványai miért nem „vallásosak"? A vallás szabályait miért nem tartják be? Jézus így válaszolt nekik:

„Találóan prófétált Ézsaiás rólatok, ti képmutatók, amint meg van írva: Ez a nép csak ajkával tisztel engem, de szíve távol van tőlem! Az Isten parancsolatát elhagyva az emberek hagyományához ragaszkodtok. Ezt is mondta nekik: Szépen félreteszitek az Isten parancsolatát, hogy megtartsátok a magatok hagyományait.”

Engem mindig megragad, amikor ezt olvasom, hogy „szépen” teszitek félre... Lehet durván, káromkodva félretenni, vagy egyszerűen megtagadni az Istent – ateizmus stb; de a vallásosságban mindig ott van ez a kísértés, hogy szépen félretenni az Isten akaratát, és az emberi hagyományt, az emberi gondolatot, az emberi vallásosságot megvalósítani. Máté evangéliumának a 21. részében van egy példázat, amit Jézus így értelmezett: „Bizony mondom néktek, a vámszedők és a parázna nők megelőznek titeket az Isten országában.” „Amikor a főpapok meghallották ezeket a példázatokat, megértették, hogy róluk beszél. Szerették volna elfogni Jézust, de féltek a sokaságtól, mert az prófétának tartotta.”

Ha ezeket egymás mellé rakjuk és próbálunk belehelyezkedni a másik oldalnak a lelkületébe, akkor megértjük, hogy itt nincs más kiút, mint az, hogy „halálba Jézussal, ezzel az eretnekkel!”

A következő gondolat: Jézus és az Ótestamentum. Hogyan gondolkozott Jézus az Ótestamentumról, milyen útra irányította Őt a megváltás tekintetében az Ótestamentum? Jézus számára természetesen Isten Igéje volt az Ótestamentum, de szabad értelmezésben, mert Ő nem a betűk felől jutott el az Isten igazságához, hanem az Isten igazsága felől olvasta a betűket; ezért mondhatta, hogy „a régieknek megmondatott, én pedig ezt mondom...” Ő a Biblia nélkül is ott volt az Isten akaratánál, az Istenben, az Isten szeretetében. Éppen ezért Ő jól értelmezte az Ószövetséget. Ez hosszú probléma, csak a végeredményét mondom el ebben a szembesítésben.

Hitem szerint – és ezt sok teológus vallja természetesen, nem én találtam ki – Jézus számára nem Mózes volt az Ótestamentum középpontja, hanem Ézsaiás, éspedig az Ézsaiás 53. fejezete. Az Úr „szenvedő Szolgájáról” szóló tanítás. Ez szinte valami titokzatos „betét” az Ótestamentumban, ez az Úr szenvedő Szolgájáról szóló ének, amelyben arról van szó, hogy a mi bűneinket hordozta. Mi azt hittük, hogy az Isten verése van rajta, pedig érettünk szenvedett. Az a meggyőződése a teológusoknak, és ezt én is hittel vallom, hogy ez a rész sokkal inkább Jézus ószövetségi bibliatudományának a középpontjában volt, mint a mózesi törvények. Jézus nem szembehelyezkedett az Ószövetséggel, hanem föléje emelkedett. Az Ószövetség vonalvezetésében megértette, hogy miként jutottak el Isten különös vezetéséből némelyek erre a „buvópatakra”. A harsogó nagy kijelentések során oda, hogy egy „szenvedő Szolga” váltja meg a világot és nem azok a hangos próféciák, amelyek vérről szólnak, földindulásról, Isten bosszújáról. Kialakult a zsidó népben az a diadalmas messiási elvárás, amit rá akartak ruházni Jézusra, hogy valósítsa meg; de Ő nem fogadta el. Nem véletlen, hogy kialakultak azok a másfajta messiási elvárások, mert azoknak is megvolt a bibliai alapjuk. De Jézus számára az Ézsaiás 53 fontosabb, elkötelezőbb volt, mint az összes többi prófécia. És ebből adódik az a nagy befejezetlen és befejezhetetlen vita, hogy vajon Jézus minek tartotta magát? Messiásnak tartotta-e magát vagy sem? Egyre inkább afelé tart a bibliakutatás, hogy nem tartotta magát Messiásnak, inkább ennek a szenvedő Szolgának tartotta magát. De annyira izzott, égett a népben a másfajta vágy, még a tizenkettőben is, hogy reá ruházták a messiási titulust, és húsvét után Messiásként tisztelték. Lassan-lassan tisztázódott az, hogy igen, Ő Istennek a Fölkentje (mert hiszen ezt jelenti magyarul ez a szó), de nem abban az értelemben, ahogyan a népi váradalmak ezt igényelték.

A Márk evangéliuma 10. részében van ez a nagyszerű vers, hogy „az embernek Fia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon!” A szolgálat birodalmát állította fel Jézus. Szolgáló Messiás volt Jézus odáig, hogy az életét adta oda a népért. Szolgálatának a csúcsa, a teljessége a kereszthalál volt! Már sokszor beszéltem arról, hogy ez a golgotai kereszthalál nem a haragos Istennek a megbékítésére, kibékítésére szolgált. „Én és az Atya egy vagyunk!” – és amikor Jézus szenved, az Isten szenved Övele! De ezt az utat végig kellett járnia, hogy az Isten szeretetének a mélységét, elképzelhetetlen gazdagságát megmutassa. Tehát a golgotai kereszt az Isten szeretetéről beszél, nem Jézus szeretetéről az Isten haragjával szemben, hanem az Isten szeretetéről beszél, Aki azonosítja Magát az emberiséggel. Akármilyen mélyen van az ember, az Isten még mélyebbre alászáll, hogy felemelje az embert. Ez volt Jézus megváltástana: belemerülni az Isten szeretetébe; és az Isten szeretetét leginkább éppen a golgotai kereszten lehet látni. Ott lehet meglátni, hogy kicsoda az Isten. És persze: ott lehet meglátni, hogy kicsoda vagyok én! Milyenek a vallásosak, milyenek a nem vallásosak, milyen az ember. Ott, a kereszten lehetett leginkább meglátni és ott lehetett átélni. Ott lehet belemerülni igazán az Isten szeretetébe.

Arról, azt hiszem, nem kell sokat szólni, hogy *a megváltás gyümölcse megintcsak a szeretet. Amint-hogy a megváltás az, hogy én belemerülök az Isten szeretetébe, a megváltás gyümölcse az, hogy bennem azután az Isten szeretete gyümölcsözik.* Erre nézve is vannak Jézusnak figyelmeztető példázatai, tanításai. Talán a legmegrendítőbb a két adósról szóló példázat. Az egyik tízezer talentummal tartozik, fizetésképtelen, adósok börtöne vár rá, de irgalmas a király, elengedi néki. És akkor jönne az elköteleződés. Belemerült az Isten szeretetébe, a bűnbocsánatot megkapta. Akkor következnék az, hogy ő továbbadja a szeretetet, és a példázat szerint ehelyett elkezdi fojtogatni az adóstársat, aki nevetségesen csekély összeggel tartozik neki. Jézus adott ilyen figyelmeztetéseket, hogy veszélyeztethetjük az Isten szeretetét a mi szeretetlenségünkkel. Tehát a megváltás gyümölcse a szeretet a mi felebarátaink, atyánkfiai iránt.

Még ezt az utolsó gondolatot, hogy Jézus szerint a megváltáshoz vezető út nem egy szépen fölfelé ívelő vonal, hanem törésen át vezet. Megtörés, megtérés ugyanazt mondja. Ennek egyik nagyon szép kifejezése a Márk evangéliumában a 8. fejezetben ez a rész: „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel a keresztjét, és kövessen engem. Mert aki meg akarja menteni az életét, elveszti azt, aki pedig elveszti az életét énértem és az evangéliumért, az megmenti azt. Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében azonban kárt vall. Mit adhat az ember váltságdíjul lelkéért?” – Tagadja meg magát! Törés az emberi életben.

Erről megint hosszan kellene szólni, de a lényeg az, hogy nem az Én önmagában a bűnös, nem az Én-t kell megsemmisíteni! Az Én-nek eltorzult, bűnbemerült, megkötözött volta az, amit meg kell tagadni, hogy az Istentől gondolt igazi személyiségem és életem kibontakozzék.

„Kövess engem!” Ez Jézus öröksége számunkra. Kövess engem! Ne a betűimet, ne a Bibliát! Engem kövess! Engem, aki meghaltam és föltámadtam, aki élek! Kövess engem! Ez Jézusnak a megváltástana.

(Részlet a ny. ref. lelkész „Szántsatok magatoknak új szántást! Alternatív teológia” c. könyvéből.)

*Az **ókatolikus** egyház azokból az „ellenzéki" katolikusokból jött létre a múlt század hetvenes éveiben, akik elutasították az I. Vatikáni zsinat dogmáját a pápai primátusról és a pápai tévedhetetlenségről. A német nyelvterületen kívül elterjedtek Hollandiában, Lengyelországban, az egykori Jugoszláviában és az Egyesült Államokban is. Az 1950-es évek közepén Németországban és Ausztriában mintegy 40–40 ezren, Svájcban pedig 30 ezren éltek (Friss adatokkal sajnos nem rendelkezünk.) Az alábbi írás szerzője az Osztrák Ókatolikus Egyház püspöke.*

Szerkesztőségünk nem a nők pappá szentelésében látja bizonyos egyházi problémák megoldását, sőt úgy véli, Jézus egyáltalán nem akart papokat és ezzel „kétosztályos", klerikusokra és laikusokra tagozódó egyházat (ld. Herbert Haag és Norbert Scholl tanulmányát 1995. augusztusi, ill. 1996. júniusi számunkban), de oly sok értékes gondolatot talált Bernhard Heitz írásában, hogy közlését hasznosnak ítélte.

Bernhard Heitz

Miért szentelek pappá nőket?

Miért gondolom, hogy püspökként jogom és kötelességem elhivatott nőket (ugyanúgy, mint elhivatott férfiakat) pappá szentelni?

A következők miatt:

– mivel zsinatunk biblikus teológiai okokból, a hagyományra és a nép hitérzékére támaszkodva, valamint észokokból 84,1 %-os szavazattöbbséggel fölhatalmazott erre;

– mivel Krisztus emberré lett, nem pedig férfivá vagy nővé, és nem vetette meg egy asszony és anya ölét;

– mivel a keresztség révén minden keresztény részesül Krisztus királyi, prófétai és papi hivatalában;

– mivel a Biblia csak Krisztust nevezi „papnak", és a hármas hivatal csak a 2-3. században fejlődött ki;

– mivel a papszentelés szentsége csak igen későn (az 5. században) jött létre, a szenteléskor átadott „eltörölhetetlen jegyről" szóló tanítás pedig csak a Tridenti zsinaton (16. század) vált véglegessé;

Nincs teológiai ellenérv

– mivel a 12 férfiből álló körnek szimbolikus jelentősége van (Izrael 12 törzse, 12 apostol), és az az érv, hogy „Jézus nem választott nőket apostolai közé", érvénytelen: nem-zsidókat sem választott;

– mivel a teremtés és a megváltás rendje szerint a nő éppúgy képes reprezentálni Krisztust és a Krisztusban összegyűlt közösséget, mint a férfi;

– mivel a legősibb egyházban a legfőbb Krisztus-reprezentációt a vértanúságban nyújtották nők és férfiak, és a vértanúknak magasabb rangjuk volt, mint például a püspököknek;

– mivel sem bibliai, sem teológiai szempontból nincs igazi ellenérv;

– mivel a Biblia szerint egyes nők apostolnőkként, prófétanőkként, misszionáriusnőkként és tanítónőkként működtek és házi gyülekezetek elöljárói voltak;

– mivel a feltámadt Krisztus maga küldte Magdalai Máriát a feltámadás első tanújaként az apostolokhoz;

– mivel Jézus teológiai beszélgetést folytatott Jákob kútjánál a szamaritánus nővel, s egyúttal ez az első biblikusan tanúsított ökumenikus beszélgetés;

– mivel a Biblia tanúsága szerint nők szolgáltak Jézusnak a vagyonukból (Magdalai Mária, Johanna, Zsuzsanna és mások);

– mivel Isten valósága mind a „férfi" Logosz-, mind a „női" Sophia-gondolatot magában foglalja;

– mivel Isten egyetemes, és ezért a különböző korokban és különböző helyeken nem támaszthat különbözőképpen hivatásokat;

– mivel a „kultikus tisztátalanság" indoka Jézus üzenete szerint túlhaladott, minthogy mindaz, amit Isten alkotott, jó, és megszenteli az, ha hálaadással és imádsággal fogadjuk (1Tim 4,1-4);

– mivel a keresztség alapvetően megszüntette a nemzeti, társadalmi és nemi különbségeket (Gal 3,28);

Alkalmatlanok-e a nők, hogy megkeresztelják őket?

– mivel nem lehet az egyik szentséget szembeállítani a másikkal, különben ha a „pappá szentelésre alkalmatlanok", akkor a megkeresztelésre is alkalmatlannak kellene nevezni a nőket;

– mivel egyetlen ökumenikus zsinat vagy az egész egyházat kötelező szöveg sem zárja ki dogmatikai okokból a nőket a pappá szentelésből;

– mivel az egyház alá van vetve az idők változásának Isten szellemvalóságának működése révén, amely ma ugyanúgy működik, mint az egyház kezdetén, és akkor, ott és úgy fúj, ahogy akar;

– mivel a teljes ember üdvösségéről van szó, és egész egyház-létünknek mindig nyitva kell maradnia az átfogó üdvösség nagyobb valósága számára, melyet Isten Országának jövetele hoz magával;

– mivel a nőknek akkoriban más társadalmi helyzetük és jelentőségük volt, mint manapság;

– mivel a bűnbeesés történetének hatása mind a mai napig Évára hárítja a felelősséget, holott Ádám kétségtelenül „társevő" volt;

– mivel Jézus szellemével ellentétben a kora keresztény nőhagyományokat szisztematikusan elnyomták és elhallgattatták, s nagy fáradsággal csak ma tárják fel őket ismét;

– mivel Jézus szellemével ellentétben az egyenlő állásúak egyházából és a testvéri rendből alá- és fölérendeltséget csináltak;

– mivel Jézus szellemével ellentétben az egyházi patriarchalizálás kizárta a nőket a hivatalból, és ez tendenciáját tekintve már a pasztorális levelekben megkezdődik, és folytatódik az egyházatyáknál;

A nők és az eretnekség

– mivel néhány egyházatya polémiája a nők egyházi hivatala ellen nem csupán a nő alacsonyabbrendűségének teológiailag hamis tanításához vezetett, hanem a nő és az eretnekség botrányos azonosításához is (Jeromos);

– mivel Jézus szellemével ellentétben például Tertulliánusz megveti a nőket, fél tőlük, és nem csupán a férfi félrevezetését, hanem az angyalok félrevezetését is a nő szemére veti, és „minden bűn és az ördög kapujának" nevezve őt belegázol a nő becsületébe, ami rossz következményekkel járt, de ma már senki sem képviselheti ezt komolyan;

– mivel még a 19. században is azt hitték (biológiailag tévesen), hogy a férfi spermája az egész embert tartalmazza, s a nő csak a védelmező táptalajt nyújtja a magzatnak;

– mivel más esetekben is újból és újból voltak újítások az egyházban: például a cölibátustörvényt, a liturgikus nyelvet, az egyházi államot, új hivatalokat és szolgálatokat illetően;

– mivel biztos tanúságaink vannak arra, hogy az egyház első évezredében, mindenekelőtt keleten nőket is szenteltek diakónussá, mégpedig ugyanabban a szentelésben részesültek, mint a férfiak (consecratióban, nem pedig benedictióban);

– mivel a hivatalt betöltő nők elleni történeti érvek, például az „istennők visszatérése", „a pogányok megbotránkoztatása", „gazdag nők befolyásának veszélye" ma már nem érvényesek;

– mivel a nők egyházi hivatalai körüli, konfliktusokkal terhes történelmi vitában a hatalmi kérdések, az elismerés és a nyilvánosság előtti jelentőség problémái játszottak döntően negatív szerepet, és éppen ebből a tényből ma pozitív érv lesz;

– mivel az evangélium szelleme ellentmond a hagyomány betűjének, és a nők alárendelésének okai (nem tartozik az oltárhoz, ill. nem képes tanítani) vagy a kereszténység előtti szakrális rendnek, vagy a késő középkori tanításnak felelnek meg, s ily módon szociokulturális feltételekhez kötődnek;

– mivel a nők akadályoztatásának Tertulliánusz által, s újabban egyesek által megint fölhozott indoka, a „bűnös rendetlenség" (II. János Pál) nem csupán a nőket érinti, hanem minden embert;

– mivel az egyházjogi rendelkezések megváltoztathatók, és a nő és férfi közötti, lényegileg döntő különbség ontológiai megalapozása egy bizonyos (skolasztikus) filozófiai áramlatnak felel meg, amelyet más filozófiai rendszerek (pl. az egzisztencia-filozófia) később viszonylagosítottak, kiegészítettek és meghaladtak;

Az egyház hitelessége

– mivel a nők pappá szentelése ma szükségszerű, és az egyház hitelessége forog kockán;

– mivel sokkal több vallásilag elkötelezett nő létezik és vesz részt az istentiszteleteken, mint férfi, és az egyháznak szüksége van a nőkre;

– mivel a nőket még századunk elején is „alkalmatlannak tartották arra, hogy templomi kórusban énekeljenek" (X. Piusz), amire aztán később mégis alkalmassá váltak (ld. a ministráns lányok kérdését is!), még ha csak „vegyes templomi kórusban is, elválasztva a férfiaktól" (XII. Piusz);

– mivel mai érzékünk szerint természetes és értelmes dolog, ha nők rövid hajat, férfiak pedig hosszú hajat viselnek, holott Pál ezt természetellenesnek tartotta (vö. 1Kor 11,14);

– mivel valamely egyházi és a hitet érintő ügy megítélésének kritériumaihoz (mit mond a Biblia, mit mond a Hagyomány, mit szól a közvélemény) csatolni kell az igazságosság kritériumát;

– mivel az egyháznak nincs joga elhivatott embereket alapvetően kizárni valamely egyházi megbízatásból;

– mivel az ember neme nem dönthet alkalmasságáról valamely egyházi szolgálatra;

– mivel a „katolikus" azt jelenti, „egyetemes", és az anglikán és református egyházak, melyek már pappá szenteltek nőket, nem élhetnek valamennyien tévedésben, ellenkezőleg: részei az egy, szent, katolikus és apostoli egyháznak;

– mivel az egyház nem írhatja elő, ill. engedheti meg Krisztusnak, az egyház urának, és Istennek, milyen feltételekkel és kit hívjon meg szolgálatára;

– mivel a férfiak által uralt teológiát és krisztológiát már rég kiegészítették és gazdagabbá tették a női látásmóddal, ill. további kiegészítésre és tökéletesítésre van szükség;

– mivel jövendő egzisztenciája érdekében az egyháznak szüksége van egyházi hivatalban lévő nőkre, hogy ily módon tegyen tanúságot Krisztus átfogó üdvküldetéséről;

– mivel már régóta nem a nők egyenjogúságáról és különleges jogairól, ill. társadalmi részvételüktől van szó, hanem arról, hogy egyáltalán van-e jövője az egyháznak ebben a társadalomban;

– mivel ezáltal teológiailag és egyházilag megszüntetjük a nők diszkriminálásának hagyományát.

Fordította: g.g.a.

Forrás: Kirche Intern, 1998/9

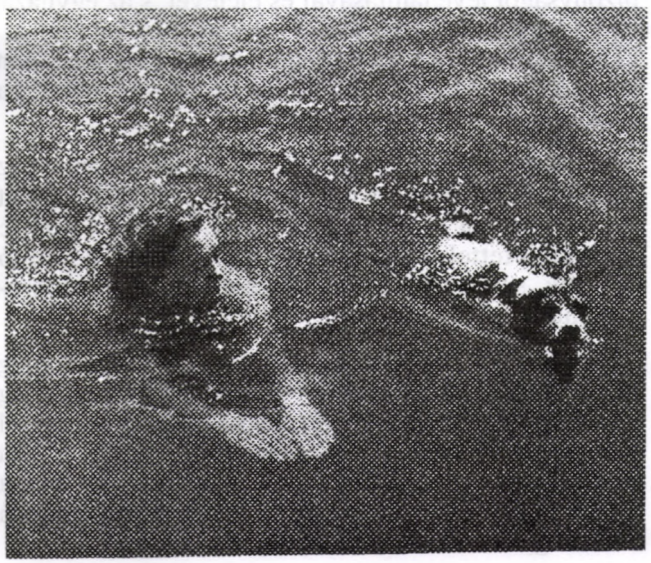



Gottfried Arnold

Pártatlan egyház- és eretnekségtörténet

Az eretneknek nyilvánított személyekről

1. Vajon (ha készségesen el is ismerjük, hogy néhány ilyen ember valóban tévedett, avagy sok olyat mondott vagy tett, amit nem tudott igazolni) nem kellene-e összességükben mindannyiukat másképpen tekinteni és ábrázolni, mint ahogy ezt vádlóik idáig tették?

2. Vajon nem mindjárt azután kezdődött-e az erősebb gonosz fölibe kerekedése a gyengébbnek és jámborabbnak, hogy az ördög irigysége és Ábel meggyilkolása bevezette a világba a bűnt, s nem ez folytatódott-e tovább minden időben?

3. Különösképpen kérdezem, hogy vajon nem átkozták-e el istenkáromlóként és fojtották-e meg magát az Úr Krisztust Isten házáért tanúsított buzgósága és a jeruzsálemi romlott papság ellen tett bizonysága miatt? És hogy vajon ő maga, a szelíd Üdvözítő nyilvánított-e valakiket eretneknek, s türelmes bárányként nem inkább elviselte-e, hogy őt magát nyilvánítsák annak, és el is vessék őt?

4. Vajon nem az ő hűséges apostolainak, tanúinak és követőinek (mint ama gyermekeknek, akiknek az Atya kinyilvánítja titkait) jutottak-e osztályrészül mindenki másnál inkább ugyanezen szenvedések, mivel minden hivatali megbízatás nélkül léptek fel és tanúskodtak a zsidók és pogányok hivatalos papjai és tanítói ellenében, és mivel éppoly kevéssé nyilvánítottak valakit a majdani antikrisztusi módon eretneknek, miként Mesterük?

5. Vajon az egyház későbbi megromlása idején a fenti fajtájú keresztények legtöbbje – a nagy tömeg által eretneknek nyilvánítva és kitaszítva, nyomorúságában is bizonyságot téve tanításával és életével, s az egyházak régi, elveszett tisztaságába és ragyogásába behatolva, s jó példát mutatva minden dolgok megtagadására – nem szégyeníti-e meg a képmutatókat és istenteleneket, hasonló magatartást várva el tőlük?

6. Vajon később, s különösen a római pápaság kezdete, majd növekedése idején nem ugyanaz a kár jutott-e osztályrészül mindazoknak, akik buzgók voltak és tanúságot tettek az igazságról, mint annak idején Józsefnek, s nem az ebből eredő nyomorúságot kapták-e jutalmul?

7. Nem úgy van-e, hogy Isten prófétáit rendre megölték, küldötteit és követőit lelkileg vagy testileg megkínozták, tanúságaikat, kinyilatkoztatásaikat, figyelmeztetéseiket és fenyegetéseiket megvetették és eltaposták, mihelyt kárpálták a visszaéléseket, az emberi kitalálásokat, a képmutatást, a babonát, a bálványimádást, vagy a tiszta kereszténységre törekedtek?

8. Továbbá, vajon nem ezek meg az ilyenfélék alkották a legnyomorultabb, leggyengébb és legalsóbb társadalmi réteget, amely semmiféle tekintéllyel, hatalommal, csellel nem tudott kitörni, s nem tudta védelmezni és oltalmazni magát?

9. Vajon nem úgy van-e, és miért van az, hogy az eretnekek névsorában oly kevés vagy egyetlen nagy uraság, püspök, prelátus, szuperintendens meg ilyesféle, meg egyetlen igazán nagy és hatalmas társadalmi réteg és közösség sem található? Miért van az, hogy az ilyesféléket nem tették meg eretnekeknek annak ellenére sem, hogy nyilvánvalóan éppen az ilyenek körében szokásosak a legszörnyűbb tévedések és borzalmak?

10. Vajon nem az-e az oka ennek, hogy a klérus fél az ilyenektől, s úgy gondolja, hogy a gyengébb társadalmi csoporttal hamarabb megbirkózik? Ennélfogva siet is elátkozni őket, meg sem várva, hogy (mivel valódi tévedések is fennforogtak) Isten valami jobbról győzze meg őket egy idő után.

11. Mivel pedig e megtámadott emberek közül türelmük vagy szelídségük miatt kevesen akarják magukat a világ előtt igazolni, avagy a titkok kimondhatatlan mélysége miatt csak hosszú idő elteltével lennének képesek magyarázatot adni, ezért kénytelenek gyalázatot és kárt szenvedni.

12. Azért is van ez így, mert ráadásul ezek bizony nem tanulták ki a bosszantóan kusza skolasztikus teológiát meg a tudósok hamisan híres jártasságát a fogalmakban, meghatározásokban, korlátozásokban, visszavonásokban, kivételezésekben, következtetésekben és hasonlókban, és mert nem képesek felfogásukat e bábeli nyelven kifejezni, illetve nem tudnak egyéb külsődleges dolgokkal elismerést és tekintélyt biztosítani maguknak.

13. Vajon nem az ilyen egyszerű és nagyobbára szegény, rang nélküli és Isten iránt tanúsított derekas engedelmességük meg hűségük miatt a világ szemében megvetett emberek minősülnek-e a bolondbölcs világfiak és főpapok szemében minden időben megvetendőknek és nevetségeseknek, úgyhogy kénytelenek igen gonoszul szenvedni és elviselni, hogy újra és újra érvényesüljön a magukfajta emberek ellen ez az előítélet: „Hogyan is igazíthatna el minket az ilyen ember abban, hogy mi a jó?" No meg ez az előítélet is: „A népnek fogalma sincs a törvényről, tehát átkozott."

14. Vajon gyakran még azok is, akikre semmiféle tévedést nem lehet rábizonyítani, nem lesznek-e gyanússá és gyűlöltté pusztán csak azért, mert polgárilag érintkeznek az ilyen eretneknek minősített személyekkel, s mert őket naiv módon még fel is mentik és dicsérik, vagy mert egyebekben nem úgy járnak el velük szemben, ahogyan azt tőlük a klérus megkövetelné: hogy ti. kapjanak nagy lelkesen azok hajába?

15. Vajon nem úgy van-e, hogy nem keveseket, akik korábban nagy tekintélyt élveztek az egyházban, mihelyst elvesztik ennek vagy annak a nagy úrnak kegyét és bizalmát, vagy valami más nyomorúságba kerülnek, azonnal s nagy tüstént elnyomnak és elhajítanak? S teszik ezt velük azok a képmutatók, akik korábban nem férhettek hozzájuk.

16. Ehhez hasonlóan, ha valakit egy adott helyről elhurcolnak vagy elűznek, mert pillanatnyilag nem képes igazolni magát, ez nem nyújt-e alkalmat s bátorságot az eretnekgyártóknak arra, hogy most nyugodtan megragadják és leteperjék őt, majd minden veszély és baj nélkül gondoskodjanak mindezek folytatásáról?

17. Ebből aztán jól látható az is, hogy oly sok derék embert vajon miért csak haláluk után vádoltak meg s ítéltek el utálóik és ellenségeik, holott életükben nem akartak, vagy nem is tudtak nekik esni, sőt hagyták nyilvánosan működni, vagy nem is tudták eléggé dicsérni és felmagasztalni őket. Ismert példa erre a korai időkből Órigenész.

18. Vajon mindez nem mértéken felüli rágalmazás és bűnös ítélkezés-e a távol levő vagy már elhalt személy felett, amikor is, mivel az már nem képes igazolni magát, hátulról és egyoldalúan mondanak s halmoznak rá gyalázatos tévedéseket, káromlásokat és egyéb átkozott dolgokat?

19. Ezenfelül vajon sokakat azok közül, akik valóban eltávolodtak a közösen és nyilvánosan elfogadott nézetektől, nem szándékos tévelygőkként, hanem mint gyenge, meg nem győzött, kísértésekbe és lelkiismereti válságba került lelkeket kellene-e mindenkor tekintenünk, s őket méltán nagy-nagy szelídséggel segítenünk?

20. Vajon a képmutatók és irigyek nem azokat az embereket vetették-e el a megromlott időkben, akiket Isten nagy ajándékokban részesített, s akiket korábban, egy tisztább kereszténység idején bizony nagyra becsültek és soha el nem vetettek volna?

21. Ezzel szemben ha az apostolok és tanítványaik idejében éltek volna azok, akik romlott jelenünkben pöffeszkedvén mindenki fölé emelik magukat s mint legtisztább tanítók akarnak tetszelegni, vajon nem bennük ismerték volna fel és ítélték volna el a leggyalázatosabb eretnekeket, sőt magát az Antikrisztust?

22. Hasonlóképpen Krisztus Jézus hitének igaz és egyetlen alapját tekintve ezek voltak a vakok, amazokat viszont (akiket eretnekeknek gondoltak) maga az Isten tanította, és minden emberi ellenvetés, vélemény, parancs és tanítás ellenében megerősítette és tökéletessé tette őket.

23. Vajon a romlás következtében amaz első időkben, majd e két utolsó században nem azért gyártottak-e oly sok eretneket (többet, mint amennyit a korai világosság idején), mert e későbbi időszakot, akármennyire felvilágosult is, az ész, a világ bölcsessége s az istentelenség oly szörnyen megrontotta, hogy még az igazság tanúit is kényszerült eretnekké nyilvánítani.

Az eretnekgyártó eljárásról

1. Feltételezve, hogy ez és amaz valóban tévedett, és erre nézve elegendő okmány is létezett: Nem lettek volna lehetségesek és szükségesek egészen más eszközök, mint amilyeneket általában alkalmaztak a megtévedt tanítókkal szemben?

2. Vajon maga a könyörületes főpap, Jézus Krisztus kizárólag látható földi tartózkodása idején kereste meg és tette rendbe jósággal és szelíden az eltévedt juhokat, avagy pedig ma is részvéttel van azok iránt, akik körünkben tudatlanok, vagy ténylegesen tévednek, és egyhamar nem taszítja el, nem rontja meg és nem átkozza el, hanem nagy kímélettel hordozza és próbálja megjavítani őket?

3. Vajon egyenként és összességükben nem kötelesek-e minden köntörfalazás nélkül, pontosan követni ezt a példát mindazok, akik keresztényeknek, vagy egyenesen az ő szolgáinak és követőinek nevezik magukat?

4. Vajon nem kell-e követniük kifejezett parancsait, melyeknek erejében oly sok ízben meghagyta nekünk a legszelídebb és legóvatosabb utat, valamint a helyreigazítás bizonyos fokozatait, s az ilyen eljárást a maga igazi tanítványai ismertetőjévé is tette? És nem adódik-e a természet alapján is az egyetemes érvényű szabály: Amit akartok, hogy nektek cselekedjenek az emberek, azt tegyétek ti is nekik? Vajon nem ez-e a Törvény és Próféták summája is, tehát az igaz tanítás?

12. Vajon nem azt akarjuk-e, hogy a különböző ilyesfajta tévedések és viszálykodások során a keresztény vezetők és tanítók elé kerülő ügyeket mértéktartóan minden lehetséges kíméletbe és szelídségbe ágyazzák az alábbi módokon: a vádként megfogalmazott tévedéseket vizsgálják meg, azokat jóindulattal, barátságosan és alaposan fejtsék és javítsák ki, szeretettel teli rábeszélés és megbeszélés révén Istennek tetsző célra irányítsák, ha pedig ez nem lehetséges, mert a tévedő meg akar maradni véleményén, akkor a közösségből kizárás révén szégyenítsék meg őt, de ennek során tartózkodjanak minden erőszakosságtól, igazságtalanságtól és pártosságtól?

15. Vajon nem bizonyítja-e az egyház története számtalan kézzelfogható példával, hogy hamis gyanúsításokkal, rágalmazásokkal és vádakkal befeketítették, gyanússá és mindenki számára gyűlöltté tették az eretnekgyanús személyeket, vallomásaikat kitekerten értelmezték, nem megfelelően alkalmazták, és ezer egyéb módon kivágták belőlük, ami egybefogta azokat?

16. Vajon az, hogy hírüktől-nevüktől és az emberek beléjük vetett bizalmától megfosztották őket, tehát a polgári halál nem volt-e gyakran kártékonyabb és fájdalmasabb, mintha kézzel kínozták vagy agyonütötték volna őket?

21. Vajon Isten és ember előtt igazolható és keresztényi magatartás-e az az aljas ötlet, hogy erre vagy arra, akihez különben nem tudnak hozzáférkőzni, előítélettel ráragasztják egy régi eretnek nevét? S keresztényi-e a hazugságokkal teli eretnekhistóriákat és eretnekleírásokat minden további vizsgálat nélkül egyből elfogadni és szajkózni?

22. Vajon a pápa küldte régi-új klérus pereit akár a legkisebb mértékben is fel lehet-e menteni, ha oly emberek ellen, akik egyébként szembekerültek az isteni igazsággal, a klérus a maga pártjából egyoldalúan zsinatokat, megbeszéléseket és konferenciákat vonultat föl, amazok embereit pedig nem, vagy csak úgy engedi oda, hogy ténylegesen mint bírák előtt állnak az ellenpárttal szemben, megfosztva minden emberi támasztól és bátorítástól, mint akiket szükségképpen el is kell ítélni?

23. Vajon nem éppen ezt a peres eljárást alkalmazták-e oly sok emberrel szemben a később felállított törvényszékek, konzisztóriumok, inkvizíciók, bizottságok, vizitációk s ezekhez hasonlók, a vádlottak Istentől kapott jogainak elrablásával, a teljes közösség kizárásával s a lehető legigazságtalanabb módon, az igazság jóvátehetetlen nagy kárára?

24. Vajon helyes-e, hogy a peres eljárás során a szentírás mellett és fölött különféle szimbólumokat, hitvallásokat, cikkelyeket és állításokat használnak? Helyes-e, hogy ezeket – az igaz egyház ismérveiként és a hit normáiként dicsőítve – mindenki másra ráerőltetik, s a felsőbbség által aláírásra kényszerítik mindazokat, akik gyanúsaknak látszottak, s ennek folytán a legborzalmasabb átkokat és anatémákat szabják ki azokra, akik másképpen gondolkodnak?

25. Vajon jogosult volt-e valaha is egyéni elgondolás és érdek alapján egy csomó teológiai tételt összefogalmazni, bizonyítékként hozzájuk csapni néhány idézetet a szentírásból, majd ezeket alapvető hitágazatokként és a hit tévedhetetlen alapjaiként előterjeszteni, ezek segítségével önmagukat a szentírás magyarázatában és alkalmazásában megkérdőjelezhetetlen bíróvá tenni, s ezen az alapon mindazokat, akik nem békélnek meg ezekkel a csak emberi tételekkel, eretnekké tenni és kiátkozni?

31. Vajon nem a legocsmányabb és legkönnyelműbb eljárás-e mindenkor a megromlott egyházban, hogy amikor a klérusnak valaki útjában áll, s azt testében és becsületében jól tönkre akarja tenni, akkor egy ilyen tanítás címén meggyanúsítja, ráteríti az eretnek-köpenyt, s ezáltal lényegében már kiszolgáltatottá teszi őt?

32. Vajon nincs-e minden természetjog és polgári jog ellenére, amikor ezeknek az embereknek a legkevésbé sem biztosítanak elegendő lehetőséget arra, hogy igazolják magukat, megmagyarázzák a dolgot és védekezzenek, hanem gyakran úgy vetik el, űzik el és tapossák el őket, hogy sem ki nem hallgatták, sem meg nem győzték, sem meg nem értették őket?

34. Vajon nem volt-e valamiféle jel abban (ti. hogy meg akarták előzni az ártatlanság bebizonyosodását és kiderülését), hogy az ilyen embereket nagy hamarjában száműzték, kiutasították az országból, életfogytiglani börtönbe vetették, befalazták, avagy akár titokban meg is gyilkolták?

35. Vajon lehet-e igazolni Isten valamely parancsával vagy az első keresztények példájával, hogy azokat az embereket, akik lelkiismeretükben képtelenek igent mondani egyik vagy másik tantételre, karhatalmi erőszakkal, letartóztatással, kínzással, éheztetéssel, mezítelenséggel, faggyal, hőséggel, szegénységgel, javaiktól megfosztással, testi büntetéssel vagy életük elvevésével akarják arra kényszeríteni?

36. Vajon egy felsőbbség rákényszerítheti-e valakire ezt vagy azt a hitet, szorongathatja-e a lelkiismeretet, s vonakodás esetén mások becsületébe, javaiba vagy életébe gázolva büntethet-e?

39. Vajon katonák, poroszlók, botozók és hóhérok helyett nem inkább alapos tanításra és bizonyításra volna-e szükség az illetők megtérítéséhez, vagy inkább megváltoztatásához?



40. Vajon a klérus e nyilvánvaló gonoszsága és keménynyakúsága a maga kicsavart módján nem sokkal inkább tartozik-e azoknak az eretnekségeknek a lényegi jellemzői közé, amelyeket éppen ők szoktak nyakasaknak mondani?

Fordította: -i -y

Gottfried Arnold (1666-1714), úttörő történész és evangélikus misztikus, 1699 körül írta a Pártatlan egyház- és eretnekségtörténetet. (Pártatlan egyház- és eretnekségtörténet az Újszövetség kezdetétől Krisztus 1688. évéig; Hildesheim 1967, 1. kiadás: 1729) Az eretnekekben és a misztikusokban, azaz az „újjászületett emberekben" látja az egyháztörténelem voltaképpeni hordozóit.

Forrás: G. Hasenhüttl - J. Nolte, Formen kirchlicher Kätzerbewältigung, Düsseldorf 1976, 76-83. o.

Walter Nigg

Szervét Mihály

Szervét nem szent volt, hanem egy hallatlanul tehetséges, sőt egyenesen zseniális, s ugyanakkor érzelemdús ember, aki szórta a vicceket, fáradhatatlanul tudott dolgozni és ritka alkotói fantáziával volt megáldva. Ő lett Spanyolország legnagyobb eretneke, még ha ez a szigorúan katolikus ország érthető módon jobban érdeklődött is ragyogó szentjei, mint az eretnek Szervét iránt, akinek az emlékezetét mind a mai napig száműzte.

Hazája elhagyása után előbb jogot tanult Toulouse-ban, majd az orvostudomány felé fordult. A természettudományok területén éles megfigyelőkészségéről tett tanúságot, s a természettel foglalkozást isteni filozófiaként fogta föl. Jóval Harvey előtt megtalálta a kis vérkört, ez a felfedezése azonban akkoriban nem járt következményekkel az orvostudományban. Gyakorló orvosként nagy tekintélyt szerzett tanulmányt írt az emésztésről. Fiatal éveiben megjelentette Ptolemaiosz új kiadását, amelyet azonban Kopernikusz tette hamarosan fölülmúlt. Természettudományos sikerei azonban meglehetősen a fejébe szálltak és ez erősen hozzájárult ahhoz a fennhéjázó viselkedéséhez, amely sokat ártott neki.

Természettudományos tevékenysége mellett Szervét erős vallási érdeklődésű embernek bizonyult. Nem lett volna spanyol, ha a vallási igényt nem rejtették volna már a bölcsőjébe. Szervétet valódi jámborság töltötte el, s ezt csak fokozták azok a vallási problémák, amelyek akkoriban a levegőben voltak, s amelyek nem csupán a teológusokat foglalkoztatták, hanem a 16. században csaknem minden embert megragadtak. A buzgó katolikus ifjú olvasni kezdte mind a Bibliát, mind a reformátorok írásait, s ezek az olvasmányok a pápaság kifejezett ellenfelévé tették: ettől kezdve antikrisztusi intézménynek tekintette azt. Belső érdekeltségből fakadóan egyre inkább részt vett kora vallási vitáiban. Ő nem az akkori divatáramlat hatására foglalkozott a vallás problémáival, hanem valóban vallásos ember volt, aki imafohászok közepette írta műveit. Valódi szenvedéllyel érdeklődött Jézus iránt, és gondolatai szüntelenül Krisztus körül köröztek, akit egyetlen mesterének ismert el. Számára Jézus volt a világ szíve, és „az evangélium gigantikus megvetőjének" nevezni őt groteszk félreismerése ennek a nagy Jézustanítványnak, aki a dogmák Krisztusától igyekezett visszatalálni a Biblia Krisztusához.

Lényegét tekintve Szervét nem volt céhszerű ember, s ezt tanításán is érezni lehet. Szenvedélyes ellenfele lett a szentháromságtannak, s olyan rendszerrel akarta fölváltani, amelytől nem tagadható meg „az újdonság, az eredetiség és a merészség". A Níceai zsinaton felállított dogmát, miszerint az Istenségben három örök hüposztázisz (személy) van, Szervét összeegyeztethetetlennek érezte az isteni Lény egységével. Véleménye szerint a szentháromságtan sokistenhithez vezet, ezért mint ördögi szemfényvesztést vetette el. Valóságos méregbe tudta lovalni magát a szentháromságtan ellen, s közben odáig ment, hogy a kereszténveket olyanokként gúnyolta ki, akik „egy háromfejű cerberust imádnak". Szerinte az egyház abban a pillanatban, amikor felállította a szentháromságtant, büntetésül megkapta a pápaságot, s így veszendőbe ment számára Krisztus.

Szervét annak a feladatnak kötelezte el magát, hogy helyrehozza azt a torzítást, amelyet az eredeti kereszténység a szentháromságtan által szenvedett el. Hogy megtisztítsa romlásától a kereszténységet, megírta A kereszténység helyreállítása c. könyvét. A cím már elárulja a vállalkozás alapjául szolgáló reformátori szándékot, amint Szervétben egyébként is fontosabb az, amit akart, mint az, amit elvégzett. A kereszténység megújítása szerinte nem állhat meg az óegyházi hitvallásoknál, hanem valóban az őskereszténységig kell visszamennie. Csak ebben az esetben jön mozgásba minden, és nem csupán szakadás keletkezik. Annak elkezdője akart lenni, hogy az egyház épülete alapjaitól épüljön föl ismét. Luther és a Tridenti zsinat reformációja mellett Szervéttel egy harmadik kezdődik: a Bibliáról való szabad gondolkodás, a Krisztusban örvendező lelkiismeret, az Istentől átjárt emberség reformációja.

Szervét minden erejével a kereszténység alapjaiban történő helyreállításán dolgozott; szent komolyság volt ez részéről, és nem csupán nevetséges hóbort, hiszen úgy hitte, Istent sérti meg, ha kivonja magát e rábízott feladat alól. Magas hivatásának egész egzisztenciáját föláldozta, és korai, erőszakos halálát sejtve töltötte be azt.

Meggyőződése szerint a protestantizmus megállt félúton, minthogy érintetlenül átvette az első három század dogmaképződményét, jóllehet éppen az vezetett a későbbi fejleményekhez. Nem vitatható ennek az érvnek bizonyos jogosultsága. Noha Szervét látható előszeretettel bírt a Nícea előtti egyházatyák, Tertulláanusz és Iréneusz iránt, mégis ellene volt annak, hogy minden filozófiai fogalmat átvigyenek a vallási elképzelésvilágra. A vallásfilozófia helyébe egyszerűen a Bibliát akarta ültetni, amely nem tartalmaz fejtegetéseket a Szentháromságról. A kereszténységet helyreállítani akarásában nem racionalista módon járt el, noha megvolt benne a spekulatív hajlam.

Jézus először is ember volt számára; mint Fiú azonban az Atya szubsztanciájának részesévé lett, akárcsak a Szentlélek. Nem létezett mindig, hanem lett. Ezért nem örök Fiúnak kellene nevezni, hanem az örök Isten Fiának, mivel nem ugyanúgy örök, mint maga Isten, hanem az isteni szubsztancia időbeli megjelenéseként kell fölfogni. Szervét szerint minden eretnekség Krisztusnak ebből a félreismeréséből fakadt. A vallási ügy azonban nála is teológiaivá vált, és bonyolult fejtegetéseit csak teológusok érthetik meg egészen.

Tanításánál jelentősebb azonban Szervét sorsa, amely még ma is megragadja az ember szívét. A te-

ológiailag zaklatott 16. század nem pusztán tudós spekulációként érzékelte Szervét kereszténység-helyreállítását, hanem a saját megszentelt hagyományai elleni közvetlen támadásként is.

A katolikusok számára eleve elfogadhatatlan volt Szervét kívánsága. Még arra sem voltak készek, hogy vitázzanak róla vele. Ezt ő is tudta, ezért nem saját nevén adta ki művét. Amikor azonban szerzősége kiszivárgott, Kálvin közvetett besúgására Bécsben őrizetbe vette az inkvizíció. A kihallgatáson a fogoly vitatta, hogy Szervétnek hívnák, és megpróbálta hazugsággal menteni az életét. Végül sikerült megszöknie a börtönből. Menekülése során Genfbe ment, ahol csak rövid ideig akart tartózkodni magánemberként, anélkül hogy a legcsekélyebb propagandát fejtené ki nézetei mellett. Már kibérelte a csónakot elutazásához, amikor erőt vett rajta kívánság, hogy még meghallgassa Kálvin prédikációját; ott azonban az istentisztelet végén rögtön letartóztatták.

Ahelyett hogy egyszerűen kiutasították volna, pert indítottak ellene, mivel a protestáns Róma a Szentháromság kérdésében nem akart kevésbé igazhitű lenni, mint a katolikusok. Szervét fejtegetéseiben a genfi reformátor kizárólag „őrületet" látott, amely csupán „gőgös érzületből" fakadhatott. A „megátalkodott eretnektől" mint fogolytól rögtön elvették minden tulajdonát, ami mértéktelenül fölháborította a spanyolt. Egyáltalán, a genfiek olyan embertelen börtönkezelésben részesítették Szervétet, amely minden józan megfontolásból csúfot űz. Ennélfogva érthető, hogy a szembesítéskor Szervét durván kikelt Kálvin ellen, és egyenesen szidalmakra ragadtatta magát.

Kedvezőtlenül hatott sorsára az is, hogy ügyét Genfben összekapcsolták azzal a harccal, amelyet Kálvin annak érdekében folytatott, hogy megtarthassa erősen támadott hatalmi pozícióját. Kálvin ellenfelei arra használták föl Szervétet, hogy megrohamozzák a genfi reformátor teokráciáját; Kálvin számára viszont presztízskérdéssé nőtt a Szervét-ügy, ami mindig rendkívül kényes egy diktatórikus kormányzat számára. Kálvin arra kényszerült, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel Szervét elítélésén munkálkodjék, eljárását ugyanakkor nem szabad csupán hatalmi harcnak tekinteni, mert a teológiai probléma nem csekély szerepet játszott benne. Nemcsak Kálvint, hanem a többi protestánst is őszintén sértették Szervét fejtegetései, s valódi istenkáromlásoknak érezték azokat. Ökolampadius erőteljesen rázta a fejét, amikor értesült róluk. A genfi tanács által a többi svájci egyháztól beszerzett szakvélemények is mind Szervét ellen szóltak, és nézeteit a Szentírással ellentétes tévedésekként elvetették. Ezzel Szervét sorsa eldőlt, s a genfi tanács kimondta az eretnekre a halálos ítéletet.

Az emberiség emlékezetébe feledhetetlenül belevésődött 1533. október 27-ének délelőttje, amikor hallgatag menet kísérte Szervétet a kivégzésre. Wilhelm Farelt kifejezetten abból a célból hívták oda, hogy ha lehetséges, még halála előtt megtérítse a 42 éves Szervétet. A neuenburgi reformátor szünet nélkül lelkére beszélt az elítéltnek, anélkül hogy a legcsekélyebb megértést mutatta volna aziránt, ami Szervét lelkében játszódott most le. Kizárólag azon volt, hogy megkapja Szervéttől teológiai tévedésének bevallását – tipikus példájaként a lélektelen lelkigondozásnak. Mivel Farel semmiféle emberi részvétet nem tanúsított, a csendesen magában imádkozó Szervét végül már válaszra sem méltatta.

A vesztőhelyre érve Farel így intette a bámészkodó népet: „Most láthatjátok, micsoda erővel rendelkezik a Sátán, ha hatalmába kerít egy embert. Ez a férfi híres tudós, és talán azt hitte, helyesen cselekszik. Most azonban a Sátán foglya, és veletek is megtörténhetne ugyanez."

Amikor a hóhér elkezdte munkáját, Szervét remegő hangon suttogta: „Ó Istenem, ó Istenem!" Farel fondorkodóan rárivallt: „Más mondanivalód nincs?" Szervét még megfelelt neki: „Mi mást tehetnék, mint hogy Istenről beszéljek?" Ekkor a máglyára emelték, lánccal az oszlophoz kötözték, fejébe kénnel (!) beszórt lombkoszorút nyomtak a szenvedés koronájaként. A farakás meggyújtásakor a rettegés metsző kiáltása tört ki belőle. „Irgalom, irgalom" – kiáltotta spanyolos hangsúllyal. Több mint fél óráig tartott borzalmas haláltusája, mivel félig zöld fát használtak, amely nem égett kellően. Az értelmetlen kínokban vonagló férfi velőtrázóan kiáltozott, ami sápasztó rettenetbe taszította a körülálló népet. „Jézus az örök Isten fia, könyörülj rajtam!", kiáltotta még a lángokból a megkínzott, tanúsítva ezzel, hogy életének utolsó pillanatáig változatlanul kitartott hitvallásában.

Ha megpróbáljuk a történteket belsőleg földolgozni, hamar észre fogjuk venni, hogy nem Szervét a probléma, ami gondot okoz. Eretnekként meghalt vallási meggyőződéséért, s így bármennyi salak tapadt is jelleméhez – az mind elégett a lángokban, és Szervét Mihály mártírként tisztán áll a világ szeme előtt.

Más a helyzet Kálvinnal, akit a felelősség terheli Szervét elégetéséért. Kálvint emésztő buzgóság töltötte el Isten dicsőségéért. Illés-természet volt ő, aki föláldozta magát Isten ügyéért. Nagy erőbevetéssel küzdött. De éppen Illéséhez hasonló harci buzgóságával nem kevésbé vétkezett a szeretet parancsa ellen, mint ószövetségi elődje a Baál-papok lemészárlásával. Ha Istenről volt szó, Kálvin előtt mindennek háttérbe kellett szorulnia, még az emberi élet szentségének is. Isten dicsőségéhez nem volt szabad hozzányúlni, s ha azt megsértették, Kálvin nem ismert többé könyörületet.

Ezt a helyzetet látta Kálvin bekövetkezettnek, amikor Szervét keresztülutazott Genfen. A spanyol már korábban is fordult eszméivel Kálvinhoz, ő azonban energikusan visszautasította. Éppen azért, mivel első időszakában Kálvinnak magának is voltak kételyei a níceai dogmát illetően, később annál inkább törekedett arra, hogy e tekintetben eretnekségmentesnek bizonyuljon. Ráadásul nehézséget okozott számára, hogy megértse mások véleményét. Nem rendelkezett azzal a képességgel, hogy beleélje magát mások helyzetébe, az idegen gondolatok igen hamar ördögieknek tűntek számára. Ez okból már hét évvel (!) Szervét átutazása előtt azt írhatta Farelnek: „Ha idejön és ha rajtam múlik, élve nem engedem el többé innen." Későbbi cselekvése nem más, mint ennek a leplezetlen halálos fenyegetésnek a valóra váltása. Anélkül

hogy csak érezné is fejtegetéseinek kereszténytelenségét, a per idején azt írja egyik barátjának: „Remélem, hogy az ítélet halálbüntetés lesz." Kálvin egyházpolitikai okokból kötelességének tartotta, hogy „amennyiben rajtam múlik, ártalmatlanná tegyem ezt a fékezhetetlen embert".

Ha Kálvin e hiteles kijelentéseit odatesszük az Isten dicsőségét méltató szavai mellé, akkor megmutatják, milyen elválaszthatatlanul összekapcsolódhat egy emberben a legmagasabbrendű és a legalacsonyabbrendű. Azt, hogy Kálvin elégettette Szervétet, minden történelmi megértés ellenére sem nevezhetjük másnak, mint aljas tettnek. Semmi sem lenne hamisabb, mint hogy a nagy reformátor iránti kegyeletből megkíséreljük igazolni Kálvin viselkedését. Keresztény álláspontról Kálvin cselekvésmódja nem menthető. Szervét hamvai ellene kiáltanak, amíg csak a világ ismerni fogja e két férfi nevét. A champeli máglya megrázó példája annak a ténynek, hogy a vak teologizálás képes embereket hideg kegyetlenséggel lemészárolni. Amikor Kálvin hagyta, hogy teológiai gyűlölete Szervét megsemmisítésére vezesse őt, felhangzott a Sátán diadalmas kacaja.

Szervét elégetése azonban nem csupán Kálvin személyes problémája. Mivel Szervéttel szembeni eljárása kevés kivételtől eltekintve egyhangú helyeslésre talált elvbarátai körében, Szervét kivégzése az egész protestantizmust terheli. A champeli máglyával egyáltalán nem mentették meg a genfi reformációt, hanem a legerőteljesebben kompromittálták a kálvinizmust, a katolikusoknak pedig – akiknek Kálvin ezzel akarta bizonyítani kereszténységét – a legjobb fegyvert adták a kezébe a hugenották üldözéséhez, hiszen azok az ő szemükben semmi mások nem voltak, mint eretnekek.

Szervét likvidálása iskolapéldája a protestáns eretnekpereknek, amelyek – mit nem adna az ember, ha ezt nem kellene mondania! – semmiben sem különböznek a középkori inkvizíciótól. Minden sor, amit Szervét megsemmisítésének védelmére írnak le, egyúttal Torquemada apológiája is! Ha Szervétet joggal ölték meg, akkor az inkvizíció is igazoltnak tekintendő minden tettével egyetemben.

Minél tovább foglalkozunk ennek a pernek a részleteivel, annál roszszabb kedvünk lesz. Az ember lehetetlennek tartja, és segélykérően néz körül, vajon református részről szólt-e valaki mégis egy evangéliumi szót az ügyről. Hiábavaló remény! Szervét elégetése kioldhatatlan szégyenfolt a protestantizmus ruháján, s a Rajna minden vizével sem lehet lemosni, egyúttal pedig a lehető legélesebb fényben mutatja a győztes reformáció egész problematikáját. A reformáció sem volt képes ellenállni a hatalom kísértésének. Szomorú és nyomasztó az, ahogyan a protestantizmus is bánt a maga eretnekeivel. Ezzel eljátszotta jogát, hogy protestáljon a katolikus eretnekégetések ellen. Szervét elégetését csak valamiféle, a teológiai buzgóságot hatalmába kerítő démonizáltságból lehet megmagyarázni. A „Kálvin hálás fiai" által Szervétnek e század elején állított engesztelő emlékmű bár késői, de örvendetes beismerése a protestáns megbánásnak.

Fordította: Gergely G. András

Rudolf Schermann

Emmausz kertésze

Történet egy szabályos püspökről, aki nem lehet püspök, mivel a római katolikus egyházban a püspökgyűrű ellensége a jegygyűrűnek.

Előbb azonban Mura (Mária) Stankova története. 1970-ben született. Ceaucescu diktátor egyik gyermekotthonában nőtt fel. Szülei ismeretlenek. Tanult foglalkozása: kőműves. A forradalmi fordulat évében, 19 évesen Magyarországra menekül. Onnan tovább Ausztriába. Egy barátja faképnél hagyja két gyerekkel. A gyerekek: Kristóf, ma 6 éves, és „Pepi", ma 4 éves. Egy hivatalnok az íróasztala mögött. Elégedett. Talán egy kis esti kocsmázásra gondol. Mellékesen megírja a kiutasítási rendelkezést az előtte álló román lánynak. Az odüsszeia további állomásai: Prága, aztán egy másik menekülttábor Csehország érszaki részén. Valamikor megint kidobják. Már megint rossz fát tett a tűzre? Meglehet. Végül egy evangélikus lelkész, aki ennek a Nincstelen Máriának ajánlást ad *Fridolin Zahradnik*-hoz.

Ki ez a ***Fridolin Zahradnik***, magyarán: Kertész? A cseh kommunista diktatúra kancsukája alatt szenvedő földalatti egyház, az ecclesia silentii, a hallgató egyház egyik püspöke. Egy püspök, akin nem látszik a hivatala, aki semmilyen római paragrafushoz nem passzol, mivel bár „feddhetetlen férfi, csak egyszer nősült, józan, higgadt, méltóságteljes magatartású, vendégszerető és képes a tanulásra", tehát eléggé biblikus (ld. Timóteushoz írt első levél), de éppenséggel nem eléggé jó római. Bár legális helye az apostoli utódlásban minden kétséget kizár, amint ezt félhangosan néhány hivatalosan engedélyezett püspökkollégája is megerősíti, de a római paragrafusimádóknak ez nem elég. Csak akkor lehetne beszélni velük, ha a katakombaegyház hitvallói, miután éveken át a legnehezebb körülmények között gyakorolták hivatalukat, új szentelésre lennének készek. Ez viszont megalázó procedúra lenne az érintettek számára. És megalázó az egyház számára is, mivel a szentségekkel nem lehet játszani.

„Nekünk törvényünk van", mondták akkoriban a rabbik, „és e törvény szerint meg kell halnia". Nem, *Fridolin Zahradnik*nak nem kell meghalnia, de vele sincs másképp, mint ama „kertésszel" a föltámadás után, akinek papi legitimációját sosem ismerték el a paragrafusokon lovagló rabbik. Így aztán *Fridolin Zahradnik* és munkatársai – mint a szelíd *Karel Prazák*, vagy a fiatal *Milan Beran* és mások – sem tesznek mást, mint amit Jézus is tett: összegyűjtik az útszélekről az élet hajótöröttjeit, új reményt adnak nekik, hirdetik számukra a Jó Hírt, és ismét megajándékozzák őket azzal a tudattal, hogy minden nyomorúság ellenére ők is emberek, akiket Isten nem felejtett el.

A kirekesztettek háza

Valóban csodálatos, csodával határos, amit ezek a hivatalos egyházból kirekesztett hitvallók létrehoznak. Így jött létre – a helyi egyház egyetlen fillérje nélkül, viszont főként nyugatról jött jelentős adományok révén – a *Knezou* melletti kisvárosban, *Rychnov*ban egy Emmausz-közösség, ahol a romániai Mária éppúgy menedékre talált, mint férje, egy cseh ember, aki – éppen a börtönből szabadulva – rábukkant *Fridolin Zahradnik*ra. Elvette Máriát, és hamarosan jött a kis Péter, s megszületett 1996. július 14-én.

Egy rozzant nagy ház, amelyet a város bocsátott rendelkezésükre, s amelyet a „vendégek", a hosszabb-rövidebb időre fölvett drogosok, alkoholisták, börtönből szabadultak, cigányok maguk állítottak helyre.

A napirend szigorú. Csak azt veszik föl, aki aláírásával kötelezi magát, hogy megtartja a házirendet:

5.30: ébresztő, 6 óra: reggeli, 6.30: indulás munkába, a szintén az Emmausz-közösség által berendezett autójavító műhelybe, a néhány kilométerre fekvő mezőgazdasági üzembe, ahol 22 disznó, néhány ló, egy póni, kacsák, tyúkok, csirkék és bikák találhatók, vagy a városbeli egyéb munkahelyekre. Déli 1 órakor van az ebéd (amely a Kirche Intern ott járt munkatársai szerint kitűnő), és délután 4 körül a munka befejezése. A szabad időben beszélgetnek, és finom érzékkel nyúlnak olyan témákhoz is, mint vallás, Isten és hit. Még fontosabb a csöndes példaadás. „Vendégeink tudják", mondja a 24 ágyas ház igazgatója, egy elkötelezett laikus, „hogy hívő emberek vagyunk". Az alkoholt a legszigorúbban tiltják, persze mégis adódnak problémák. Főként a 22 órai kapuzárással: ekkorra minden vendégnek otthon kellene lennie.

A linzi püspök segített

A mezőgazdasági üzem területe egy parasztcsaládé volt, melyet a kommunisták „betagosítottak" a tsz-be. A fordulat után a tulajdonos még élő özvegye visszakapta, és áruba bocsátotta. *Zahradnik* püspök, hogy saját „vendégeit" elláthassa, és a mezőgazdasági termények vagy az állatok eladásával bevételre is szert tegyen, megvásárolta. A linzi püspök, *Maximilian Aichern* tetterős segítségével.

Pap testestül-lelkestül

A praktikus bevétel mellett az üzem spirituális célokat is hivatott szolgálni. *Prazák* plébános, szintén nős, öt felnőtt gyerek apja („nem győzök eléggé hálát adni értük az Úrnak"), azt mondja: „»Emmausz-házunk« gyakran magányos vendégei itt megtanulhatják szeretni az állatokat. Ez talán segít nekik abban, hogy megtanulják embertársaikat is jobban szeretni." Ő maga, a földalatti egyház szintén rendkívül szimpatikus papja, rendszeresen utazik Ostravából, ahol a családjával lakik, Rychnovba, hogy segítsen a püspöknek.

Mindezek a papok egyetlen fillér jövedelmet sem húznak az Emmausz-hálózatból. *Prazák*hoz és *Zahradnik*hoz hasonlóan szerény nyugdíjukból élnek, vagy pedig saját jövedelmükből, mint a 47 éves „püspöki titkár" és az egész Emmausz-vállalkozás munkafelügyeletének vezetője, *Milan Beran* lelkész, négy fiú apja, akinek magasépítési vállalkozása van. Csak *Zahradnik* kap a közösség vezetőjeként havonta 5000 korona kiegészítést szerény nyugdíjához.

Milan Beran is pap testestül-lelkestül. A fordulat után egy évig még egy plébániát is vezethetett. Működne-e ismét papként, ha ez lehetséges lenne? „Magától értetődik", mondja habozás nélkül.

Zahradnikné emléktárgyboltja

Nem messze a „Dum Emmauzsky"-tól található egy kis bolt, ahol főként a ház vendégei által előállított tárgyakat árulják. *Zahradnik* püspök felesége, az egykori tanítónő vezeti. 57 éves, és előkelő méltóságot sugároz. Az a nap, amikor Rychnovban tartózkodunk, *Zahradnik*ék 37. házassági évfordulójának napja. Véletlen? Jel? Szívből gratulálunk.

Az asszony csak igen tartózkodóan beszél az üldöztetés súlyos éveiről. Mivel hívő ember volt, megszökött az iskolából: Amikor férje, *Zahradnik* püspök 6 évre rács mögé kényszerült Hradec Kralovéban, egy pártfunkcionáriusnak köszönhetően, aki eltekintett *persona non grata* státusától, ő is odaköltözött, hogy a súlyos fogyatékosok otthonában segédápolónőként dolgozzék, mígnem később megkapta egy nevelőnő helyét.

Reggel 8-tól délután 4-ig van a boltban, amely csak szerény jövedelmet biztosít. Talán Prágában kellene egy kis üzletet bérelnie?

Mi a véleménye arról, ahogyan a hivatalos egyház viselkedik hitvallóival? „Nem szeretném kommentálni", mondja előkelő tartózkodással. Csak mellékesen derül ki a *Zahradnik* család személyes tragédiája: 30 éves fiúk autóbalesetben meghalt.

A szegények segítenek a még szegényebbeken

Milyen jó, hogy vannak olyan emberek, akik egyházuk ellenére és a sors különböző csapásai ellenére megőrzik szilárd hitüket. Nem véletlen, hogy olyan püspököket lehet találni közöttük, mint *Zahradnik* vagy *Gaillot*. Mindketten az egyház prófétai ősalapjához tartoznak, amely létét és hitelreméltóságát biztosítja. Nincs szükségük Róma elismerésére. Jézusi tanúbizonyságuk: hitvallói bátorságuk, elkötelezettségük a kirekesztettek és a legszegényebbek mellett. Tipikus vonás: Jóllehet maga is szegény, *Zahradnik* Emmausz-közössége az elsők között volt, akik raktáraikból ellátták ruhával és eszközökkel az árvízkárosultakat...

Fordította: —ndr—

Forrás: Kirche Intern, 1997/11

Fenyőfák

Átlagos hétköznap volt. Asztaltársaságunk a szokott időben, a szokott asztalnál fogyasztotta a közétkeztetés legalsó szintjén álló előfizetéses ebédjét. Túl voltunk már a politika napi történéseinek megbeszélésén, az egyetemi gondok felemlítésén, amikor, ismeretszerzés reményében, megemlítettem, hogy a tavasszal kilenc fenyőfát ültettem el, s most már, az ősz elején, biztosan látható, hogy nyolc növekedésnek indult, egy pedig kiszáradt. „Nem értem a dolgot” – mondtam –, „hiszen mindegyik fát, nagyjából egy helyről, a háromszáz méternél nem messzebb lévő csemetekertből hoztam át”. Egyforma nagyok voltak, egyforma módon, földlabdával ástam ki őket, azonos úton talicskáztam át új helyükre, ahol félórán belül már bekerültek a szabályosan előre kiásott gödörbe. Mindegyikük megkapta az ültetéskor kijáró két vödör vizet, s később is ugyanúgy locsoltam őket. Bár azonos helyen kezdték meg új életüket, nyolcan friss hajtásokat hoztak, egy viszont kiszáradt. „Nem tudom, mi történhetett”, tépelődtem. Ekkor Döme, a biológus, mosolyogva felém fordult és így szólt: „Az ilyesmi azért fordul elő, mert a fa *élő* szervezet.”

Ahogy múlik az idő, egyre több vonatkozását látom ennek az egyszerű mondatnak. Barátom, mivel az asztalnál több matematikus is ült, nyilván azzal a felhanggal fogalmazta meg kijelentését, hogy szigorú oksági kapcsolatokban gondolkodó embereket – ilyenek még például a fizikusok, a kémikusok, a csillagászok – ráébreszszen arra, hogy a növény több, mint egy pontosan megtervezett kísérlet, amelynek végkimenetele felől nem lehet kétségünk. Hát persze, azért ültetnünk kell és fogunk is, mert érvényes a nagy számok törvénye, csupán azt nem lehet előre megmondani, melyik az az esemény, amelynek bekövetkezése előidézi a valószínűség és a relatív gyakoriság nagyon kis eltérését. Amihez, persze, az egzakt tudományok művelőinek is van érzékük, csak éppen mégis meglepő, hogy ott kell állnom egy barnára száradt fenyőfa előtt, amelyről a legkisebb érintésre peregni kezdenek az egykor zöld tűlevelek.



Lehet okosnak lenni, utalni arra, hogy vannak események, amelyeknek kimenetele nagyon sok mindentől függ. „Nem figyeltél oda eléggé, öregem, hogy észrevetted volna, miben különbözik mégis a kilencedik sorsa a többi nyolcétól”. De az okos szavak hallatán, talán egyet is értve velük, csak tovább rázom a fejemet. Hiszen egyként süt rájuk a Nap, ugyanúgy fújja őket a szél, ugyanolyan mélyen kezdődik a felszín alatti agyagréteg, s ha valahol más színűnek látszott a föld, az éppen nem a kilencediknél volt. Egy a levegő, egy a tengerszint feletti magasság, egyféle a fűtenger is, amelyből ki kell emelkedniük. Állok és tűnődöm, mert bár megszámlálhatatlan sok okuk lehet a jelenségeknek, abban reménykedem, hogy megtalálom a kilencedik sorsát meghatározót.

Vállalkozásaink jellegétől függ, hogy mikor jutunk el ilyen tapasztalatokhoz. A kisdiák elszomorodhat, amikor úgy látja, hogy némelyik cserépben nem domborodik a föld a csírázó mag hajtásának feszítésétől. A kisdiáknak jó, mert van apja és anyja, aki magyarázatot ad az elmaradó csírázásra. Majd idősebbek leszünk, s bonyolultabbá, nagyobb méretűvé, felelősséggel teljesebbé válnak terveink. Hivatást választunk, házastársat választunk, forradalmasítani akarjuk a világot, s időről-időre nem tudjuk, hogy minden igyekezetünk ellenére miért nem ér célt törekvésünk. A felnőttnek nehezebb, mert már nincs sem apja, sem anyja, aki megvigasztalja, s akinek elhiheti a kapott magyarázatot. A felnőtt visszanéz arra,

amit korábban tanult, amit biztosnak gondolt, s nem érti, mi történt, s ha mégis érti, boldogtalan. Arany ember, aki legszebb korában mindenét odaadni gondolt valakinek vagy valaminek, és csak az idő hozhatja meg annak felismerését, hogy mit nem tett meg vagy nem úgy tett meg, ahogyan célba érhetett volna.

Lélektani mélypontjainkon hányszor és hányszor felidézzük jó szándékunkat, mindazt, amit megtettünk, biztosan megtettünk ügyeink sikeréért. Védjük cselekedeteinket akár önmagunk, akár mások előtt. Mindent végiggondolunk, hiszen egyfelől meg kell tudnunk állni önmagunk előtt, másfelől abban reménykedünk, hogy gondolkodásunk feltárja a jó felé vivő utat. Sorba nézzük elültetett fáinkat, hasonlítunk, vizsgálódunk, hátha mégis kizöldül a régi, vagy lesz erőnk kívánni, míg megfogan az új.

Az apátlan-anyátlan felnőtt bízhat Istenben, a mennyei Atyában, Jézus Apukájában, s lehajthatja fejét, várva a vigasztaló tanácsot, a Lelket. Ők azok, akik *még* felette vannak, nagyobbak nála, akiktől magyarázatot kaphat. Mégis, mennyi küzdelem zajlik le addig, amíg meg tud szabadulni önmaga istenétől, aki annyira megértő, igazoló, hiszen nem más, mint tudatalattijának vele szembeállított, istenné magasztosított valósága. Aki mindaddig létezik, amíg erőlködve küzd igazságáért, s nem jött el az az óra, amelyben fáradtan és kimerülten roskad le, hogy végül új utat kezdhessen. Vannak helyzetek, amelyekben így vagy úgy, de a legreménytelenebb mélységbe kell eljutnunk ahhoz, hogy megtaláljuk az élet fonalát. Verhetjük ökéllel vagy fájdalmas szavakkal az elválasztás jégpáncélját, szabadulás mégis csak akkor adatik, ha nagyon mélybe eljutva, elengedjük azt az utolsó légbuborékot, amely a konokság egyenese helyett, a mélyebb törvényt követve, elhajló, furcsa pályán jut el az életig. A következő sóhaj – ugyebár – a lelkünket vinné magával.

Hohó, miről is beszélsz itt tulajdonképpen? Fenyőfaültetéssel kezdted, most pedig a lélek elveszéséről beszélsz. Össze-vissza kavarod a gondolatokat, s kezdesz dekadens lenni, mint Catullus.

Gondold meg, hogy még másfélezer csemetéből választhatsz, s a következő ültetés sikerülni fog. Bizony elég sok mindennek kell lenni az ember háta mögött ahhoz, hogy egy kiszáradt fenyőfa vagy egy döglött veréb hosszasabb elmélkedésre indítsa. A tehetségesebb alkotóknál a nagyobb érzékenység pótolhatja a tapasztalatok mennyiségét. De ne feledjük: Ady sem földrajzi leírást akart készíteni akkor, amikor az Értől az óceánig való eljutásról verselt, amint Catullus sem madártani értekezésbe vágott bele. Belső élmények sokasága teszi olyanná a szemünket, hogy egy elszáradt kis fenyőben valami egészen mást is lásson. Halottak napja idején gyakorta ír az ember temetőkről és sírokról, s aki nem figyel oda, nem is veszi észre, hogy a lehulló lombok között bóklászó fickó egészen másról beszél. Hiszen nincs olyan pont a világon, ahol ne találkozhatna föld és ég, akár valóságosan, akár képzeletben.

Nem dekadencia ez az eszmefuttatás, hanem a lét alapkérdésének bolygatása. Vagy én vagyok a fa, vagy én vagyok az idős kertész. Ha a fa vagyok, mindenki megérti, hogy a testem hullik darabokra minden tűm elveszítésével. Ez fáj, nagyon fáj. Mivelhogy egyetlen fa vagyok s minden más fa, élő vagy szintén holt, mégis csak *másik* fa. Fiatal kertész nem sokat lelkizik. Ami nem marad meg, kiveszi, kidobja vagy elégeti. Az öreg kertésznek több fogalma van születésről és elmúlásról, maga is végigélte és végigéli a megmaradás kínjait, s még egy halott fát is meg tud sajnálni. Hiszen nem tudjuk a minden okokat.

Az unokám egy kis fát fedezett fel a sűrűben, és szólt, hogy ez más, mint a többi. Igaza volt, úgy láttam, hogy tölgyfa került a silány suhángok közé. A gyerek baltával kicsapkodta a környező ágakat, én pedig elújságoltam a szomszéd faluban Tóth Miklósnak, hogy milyen felfedezést tettünk. „Aztán honnan tudod, hogy tölgyfa – kérdezte –, ha még olyan kicsi?” „A leveléről” – válaszoltam. „Majd nézd meg jobban – folytatta –, mert lehet, hogy cser. Azok honosak erre.”

Nem mindegy, hogy mit, hova ültetünk. Volt a kertben nem is egy kis erdei fenyő, de egy szomszéd meggyújtotta az avart, és a futótűz leégette a domb jó részét. Ők, más fákkal együtt, elpusztultak. Az erdei fenyők honosak ezen a tájon. Megélnek a szegényes földön, bírják a sajátos időjárást. Ez az ő hazájuk. A jövevényeknek erőpróba volt a megmaradás. Meg kellett küzdeni a magasságért, azért, hogy új helyükről messzebb láthassanak. Igyekeztem jó helyet teremteni nekik, ötszáz lépésről cipeltem fel szuszogva a vizet, gyakran nézegettem a duzzadó-bomló világoszöld csomókat az ágak végén. Vártam az élet jeleit. Egy esetben hiába. A fa élő szervezet.

Állunk egymás mellett, a száraz fa és én. Körülöttünk a hűvös, borongós világ. A dombok fölött szürke felhőket görget a szél. Nemsokára itt a tél, végigsöpörnek az első hózáporok. Állunk ketten az alkonyatban. Nézem őt s nincs bennem semmi harag, semmi vád. Valamit megpróbáltunk, s ő ebbe belehalt. Elhagyta őt minden anyag titokzatos, megfoghatatlan mozgatója, az élet. Vajon mikor? Vajon mit élt át ez a kis fenyő, amikor észrevette, hogy fogy az ereje, lassan magára marad? Ignoramus.

Állok a fa mellett s nem átkozom. Nem vagyok Isten, nem vagyok az élet ura. Ha lehetne, megköszönném ennek a kis halottnak, aki életét adta terveimért, hogy megtanított valamire, amely tudás csak ezen az úton volt megkapható. Már többet tudok életről és halálról, okságról és véletlenről, egyetemes szabályokról és *egyes* létezőkről. Nem elméletileg, hanem úgy, ahogyan egy drámában megnyilvánul.

Felnézek. Valóban, hamarosan eljön a tél. Jó lenne idejében elültetni az új csemetéket a következő évre, egy új világra. Elindulok lefelé. Igen, holnap felhívom Szabolcsi Ferencet, és megmondom neki, hogy szükségem lenne még néhány kis fára.

Merza József



Leszkay András bácsi Moha-meséje

A bevallásról

Elmondottam nektek legutóbb, miként tanítottam meg rá bátyámat, Gyopárt, hogy ha rossz fát tett a tűzre, be is kell vallania. Gyopár ugyanis becsapta játszótársamat, a kis Fujócskát, de én hozzásegítettem Gyopárt, hogy bevallhassa tettét és megszabadulhasson a lelkiismeret-furdalástól. Elégedett voltam magammal, azt hittem, jó munkát végeztem. De hajh – csirke csípje, ruca rúgja! – éppen ennek a tanításomnak következtében történtek bizonyos fura bonyodalmak. Hallgassátok meg, mifélék.

Az esemény, amelyet legutóbb elmondottam, nyár végén történt, s vagy két hét múlva megkezdődött az iskolai tanítás. Gyopár is, én is a völgybéli falucska iskolájába jártunk. Akkoriban még nem általános iskolába jártak a gyerekek, hanem elemibe. Gyopár a hatodik osztályba járt, én a negyedikbe. Ő tizenkét éves volt, én meg tíz. De ha volt is köztünk két osztálynyi különbség, ugyanabban a teremben ültünk mindketten. A negyedik, az ötödik és a hatodik osztálynak közös tanterme volt, és egyetlen tanító bácsi foglalkozott mindnyájunkkal. Amíg az egyik osztálynak magyarázott vagy feleltette a gyerekeket, a másik két osztály írásbeli feladatot végzett. S minthogy mindketten ugyanabban a teremben ültünk, mindent tudtunk egymás iskolai életéről, s tanúja lehettem annak is: miként értelmezte Gyopár azt az oktatásomat, hogy valljuk be, ha hibáztunk.

Történt egy délelőtt, amikor a tanító bácsi éppen az én osztályomnak, a negyediknek magyarázott, hogy egyszerre csak megint beugrott az ablakon Juliska. Juliska a tanító bácsiék fehér kecskéje volt s naphosszat az iskola mögötti dombon legelészett. A domboldalra azonban az óraközi szünetekben mi gyerekek is fel szoktunk menni, gyakran adtunk Juliskának egy-egy falat vajaskenyeret, s végül is annyira megszerette a mi kosztunkat, hogy egyszer gondolt egyet, lejött utánunk az iskolaudvarra, és mit sem törődve vele, hogy zavarja a tanítást, egyszerűen beugrott hozzánk a tanterem ablakán. Mi persze kitörő örömmel üdvözöltük, különösen az tetszett nekünk, hogy felalá futkosott a padok között és döfte az orrával a zsebünket meg a tarisznyánkat. Kereste a vajaskenyeret. A tanító bácsi azonban nem osztozott örömünkben. Szigorúan a lelkünkre kötötte, hogy amelyikünk utolsónak jön le a dombról, ne felejtse el bereteszelni a kerítés kiskapuját. Igen ám, de mi gyakran távolra felmentünk a domboldalon, sietnünk kellett vissza csengetéskor, a kisajtó többször is nyitva felejtődött, s Juliska hol a számtanórát, hol a földrajzórát tisztelte meg látogatásával. A tanító bácsi olyankor mindig ránk ripakodott: „Melyikőtök jött be utolsónak? Jelentkezzék, ha van benne becsület!” Úgy látszik, valami csoda folytán soha senki se jött be utolsónak, mert egyetlen egyszer se állt fel senki. Azt is megtudtuk hamarosan, mi célból kérdezősködött a tanító bácsi. Egyszer ugyanis meglátta, hogy ki felejtette nyitva a kisajtót, s annak a kezéből vonalzócsapással, úgynevezett „körmössel” igyekezett kikergetni a feledékenységet. De még ez a segítség se csábított senkit jelentkezésre, s a tanító bácsi később már inkább csak megszokásból kérdezgette: „Melyikőtök felejtette nyitva? Jelentkezzék!”



Azon a napon azonban, amelyről beszélni akarok – mindnyájunk igen nagy ámulatára – nem maradt válasz nélkül a kérdés. Alig hangzott el a tanító bácsi felszólítása, már fel is pattant helyéről Gyopár és katonásan jelentette: „Én jöttem be utolsónak, tanító bácsi!” Mindnyájan rábámultunk. Tisztelettel, sőt csodálattal néztük, hősnek láttuk, az igazmondás hősének. Nagyszerűnek éreztük, hogy – noha „körmös” fenyegeti – helytáll azért, amit tett. Én pedig még külön annak is örültem, hogy az én legutóbbi tanításom következtében lett ilyen hős a bátyám.

A „körmösre” azonban nem került sor. A tanító bácsi megilletődötten így szólt: „Minthogy ilyen becsületesen bevallottad, nem büntetlek meg. Vezesd vissza Juliskát a domboldalra!”

Amikor véget ért a tanítás, a gyerekek szinte szólni se mertek Gyopárhoz a nagy tisztelettől, és hazafelé menet magam is olyasfélét éreztem, hogy valami felsőbbrendű lény lépeget mellettem. De tudatában volt viselkedése nagyszerűségének maga Gyopár is, mert leereszkedőleg veregette meg a vállam: „Igazad volt, öcskös, igazad volt. Ha hibáztunk, bátran be kell vallanunk, s tüstént érezzük, milyen kiválóak vagyunk.”

Odahaza is elmondtam Gyopár hőstettét, s az ebéd valóságos kis ünnepség lett. Idősebb bátyám, Gedeon nemrégiben érkezett haza balatoni útjáról, s ő is tisztelettel tekintett Gyopárra. Édesanyánk pedig gyorsan vaníliakrémet készített, az volt Gyopár kedves étele.

Körülbelül egy hét múlva ismét beugrott az ablakon Juliska, s a tanító bácsi megint kérdezte haragosan: „Melyikőtök jött be utolsónak?” Forgattuk a fejünket, néztük: nem áll-e fel valaki most is. Gyopárra azonban egyikünk se tekintett. Lehetetlennek tartottuk, hogy ilyen rövid idő múlva újból nyitva felejtette volna a kisajtót. Márpedig is-

mét Gyopár pattant fel s jelentkezett megint katonásan: „Én jöttem be utolsónak, tanító bácsi!” S most már szinte sugárzott az arcáról a büszkeség: íme, milyen nagyszerű legény ő, ha hibázott, be is vallja, helytáll. A tanító bácsi azonban – bár a „körmös” ekkor is elmaradt – most már nem látszott megilletődöttnek. A gyerekek se tekintettek Gyopárra a múltkori tisztelettel, s már én se dicsekedtem el odahaza bátyám vallomásával. Szégyellnivalónak éreztem, hogy ilyen hamar ismét elkövette múltkori hibáját.

Nagyon szép, meleg ősz volt abban az esztendőben, még októberben, a hónap végén is nyitott ablaknál tanultunk, az óraközi szünetekben pedig kabát nélkül szaladgáltunk a domboldalon. Egy napon Gyopár meg én együtt futkostunk, csöngetéskor utolsókként szaladtunk be a kisajtón, s én rátoltam a reteszt, de Gyopár felkiáltott: „Hopp! Majdnem elfelejtettem!” Azzal visszafordult, félrehúzta a reteszt s egy kicsikét ki is nyitotta az ajtót. Én persze bámultam: „Hát te mit csinálsz? Hiszen be kell reteszelni!” Gyopár azonban – mintha egészen természetes volna, amit cselekszik – azt mondta: „Ma megint nyitva hagyom. Hadd ugorjék be az ablakon Juliska!” Alig tudtam beszélni a megdöbbenéstől: „Hogyhogy?... Szándékosan nyitva hagyod?” Gyopár nevetett: „Hát persze. Olyan muris, amikor beugrik, szaladgál a padok közt, és nagy hűhó van. De ma azért is fontos, hogy beugorjon, mert nem tudom a földrajzot. Azzal is kevesebb idő marad felelésre.”

Ezen a napon Juliska, úgy látszik, nem vette észre, hogy nyitva a kisajtó, s nem zavarta meg a földrajzórát. De az mellékes. A rosszaságot akkor is elkövette Gyopár, s én alig vártam, hogy véget érjen a tanítás és kettesben lépegessünk hazafelé. Akkor aztán megkérdeztem tőle: „Hogyan tehettél ilyet, hiszen ez szándékos rosszaság?” Fölényes hangon felelte: „Hát aztán! Hiszen utána be is vallom, és akkor ismét minden rendben van. Hogy elkövettem-e újból, az más lapra tartozik.” Éreztem én jól, hogy hamis ez az okoskodás, de nem tudtam hirtelenében megmondani, miért is hamis. Megdöbbenve hallgattam.

A kecskét azonban nem engedhette be többé Gyopár. Másnap beállt a hűvös őszi idő, s csukott ablakok mellett tanultunk. Történt azonban más ilyesmi. Az történt, hogy egy napon ebéd közben komoly arccal megkérdezte tőlünk édesanyánk: „Melyikőtök evett meg a kamrában egy üveg baracklekvárt?” Gyopár tüstént jelentkezett. „Én ettem meg, édesanyám!” Édesanyánk ugyanúgy megilletődött az őszinte, beismerő vallomástól, mint először a tanító bácsi. Nemcsak hogy nem büntette meg Gyopárt, hanem ebéd után odaállított a tanuló asztalkájára egy üveg baracklekvárt. „Nesze, kisfiam, nem tudtam, hogy ennyire szereted, hogy még csenni is képes vagy. De máskor tőlem kérj!” Gyopár buzgón bólogatott: „Úgy lesz, édesanyám.” Néhány nap múlva azonban ismét szomorú arccal ült le édesanyánk az ebédhez, és így szólt: „Két üveg dióbefőtt hiányzik a kamrából. Melyikőtök vette el?” Ismét felharsant Gyopár őszinte vallomása: „Én vettem el, édesanyám.!” Néhány nap múlva azonban ismét szomorú arccal ült le édesanyánk az ebédhez és így szólt: „Két üveg dióbefőtt hiányzik a kamrából,



melyikőtök vitte el?” Édesanyánk most már nem illetődött meg: „De hiszen csak a napokban ígérted meg, hogy nem torkoskodol többé! Miért kellett mindjárt két üveg?” Gyopár csodálkozva felelte: „De édesanyám! Én azt ígértem, hogy baracklekvárt nem veszek el, befőttről nem volt szó! Két üveggel azért vettem el, mert gondoltam, a másodikkal úgy is megjutalmaz édesanya, ha majd bevallom az elsőt!”

Na most már igazán elérkezett az ideje, hogy rendet teremtsek Gyopár fejében. Vágtam egy jó hosszú, egyenes kőrisvesszőt, s aznap este, amikor már mindkét bátyám elaludt, átnyúltam a pálcával Gyopárhoz és megcsiklandoztam vele a fülét. De abban a pillanatban el is dugtam a pálcát. Gyopár persze felült és üvöltött: „Melyikőtök csiklandozott meg?” Tüstént felültem magam is, és jelentettem katonásan, mint az igazmondás hőse: „Én csiklandoztalak meg. De ne bánts, hiszen bevallottam!” Gyopár meghökkent. Mogorván rám bámult egy ideig, aztán dohogva visszadőlt párnájára és fejére húzta a takarót. Félóra múlva ismét aludt, a takaró pedig lecsúszott a fejéről. Ekkor megint előhúztam a kőrispálcát és újból megcsiklandoztam a fülét. A pálcát most is villámgyorsan eldugtam s úgy tettem, mintha aludnék. Gyopár ismét ránk üvöltött: „Melyikőtök szemtelenkedett már megint?” Máris jelentettem: „Én csiklandoztalak meg most is. De íme, becsületesen bevallottam, tehát ne bánts.” Úgy nézett rám, mintha fel akarna falni: „Mit érek én azzal, hogy bevallod? Ígérd meg, hogy nem csiklandozol többé!” „Mért ígérjem meg? Nem elég, hogy bevallottam? Hogy megcsikladoztalak újból, az más lapra tartozik. „Ígérd meg azonnal, vagy szétmorzsollak!” „Jól van, ígérem!” Félóra múlva ismét hallottam a lélegzésén, hogy alszik, ekkor megint átnyúltam a pálcával és koppantgatni kezdtem a fejebúbját. Most már meg se vártam a kérdését, hanem tüstént jelentettem: „Bevallom, hogy én koppantgattam a fejed búbját, de ha akarod, megígérem, hogy ezt se teszem többé.”

Gyopár most már hozzám vágta a kispárnáját, és szinte rikácsolta dühében: „Mit érek a bevallásoddal?! Mit érek az ígéreteddel?! Nem csiklandozol, nem koppantgatsz, de talán vizet öntesz rám! Csak akkor ér valamit a bevallás is, az ígéret is, ha azt jelenti, hogy semmiféle gazságot se követsz el többé!”

Ekkor előhúztam a kőrispálcát, és ünnepélyesen kettétörtem: „Bölcsen szólottál, Gyopár! Csakis akkor ér valamit!” S néhány perc múlva mind a hárman békésen aludtunk.



A legboldogabb pillanatok

Beszélgetés Bulányi Györggyel

Karinthynak van egy novellája, Találkozás egy fiatalemberrel a címe, amelyben az író szembesül ifjúkori énjével, és szemrehányást tesz magának néhány dolog miatt, amiket nem valósított meg kamaszos álmaiból. Nem elég, hogy az emberiséget nem tudta boldoggá tenni, még a repülőgépet is más találta fel, sőt, az Északi-sark felfedezése sem az ő nevéhez fűződik. Van-e valami, amit az ifjú Bulányi számon kérne, ha találkoznál vele? Ami rajtad múlott, s te nem tetted meg, nem érted el?

Számon kérné, de megbocsátaná a mulasztásaimat. Mindaz eszembe jut, amit meg akartam írni, és aminek megírására azért nem került sor, mert 1949-től kezdve lelkipásztori célzatú írástermelést folytatok. De el tudom mondani, hogy mi volt bennem annak idején: mi mindent kell megcsinálnom.

Mindenképpen Horváth Jánosnál akartam doktorálni, ezt rögtön az alapvizsga után be is jelentettem néki. Ő azonnal ajánlott nekem témát: Arany János és a családiság. Hát nem tudom, hogy illedelmesen viselkedtem-e, de azt válaszoltam, hogy már van saját témám, a nemzeti klasszicizmusról óhajtottam ugyanis disszertációt írni. Pillanatokon belül nyilvánvalóvá vált számomra, hogy ezt az értekezést csak hat kötetben lehet megírni, a következő pillanatban pedig az lett nyilvánvaló, hogy nincs elegendő tudásom hozzá, mert ahhoz nekem véleményt kellett volna formálnom olyan dolgokról, amikhez szagolni sem tudtam. Hosszú és szomorú szünet telt el, mire rájöttem, hogy mit is csináljak, mi legyen az új témám. De végre kigondoltam ezt is: Arany János és a magyar versritmus. Ezt is hat kötetesre terveztem. Az első kötet (Arany János verstani fogalmai és jelei) el is készült, s Horváth János végig is glosszázta. Még a második kötetbe is belefogtam, elküldtem Keresztury Dezsőnek, akinek tetszett, de nem volt módja megjelentetni. Legalább 1950-ig kísértett, hogy folytatni kellene, de ezt a csoportmunka sajnos nem engedte meg.

A harmadik mű, amit nem írtam meg, A magyarságtudomány kézikönyve. Természetesen most is 6 kötetre járt az agyam. Szappanyos Béla, az Actio Catholica ifjúsági titkára megbízást is adott, hogy készítsem el. Végezetül volt egy hatalmas jegyzettömegem a magyarországi ellenreformációról: nem Pázmánnyal kezdődtek a dolgok, hanem ott volt például Marosvásárhelyi Gergely is, és még nagyon sokan mások. E munkámmal Szekfű Gyulához jártam be, aki nagyon örült neki, hogy foglalkozom ezzel. Ennek ellenére a terveim maradtak tervek, esetleg kéziratok.

Mi bírt rá annak idején, hogy fölvedd a reverendát?

Piarista diákként nagyon szerettem volna piarista pap lenni és magyart tanítani. De abban az időben elmondhatatlanul szépek voltak a mátyásföldi kislányok... Sokáig nem lehetett látni, hogy ki lesz a győztes. Nem is igen értem rá foglalkozni vele, mert érettségire kellett készülnöm, pályázatokat kellett írnom, minél több országos gyorsíró versenyt meg kellett nyernem, és egyéb fontos feladataim voltak. Úgyhogy annak a kislánynak, amelyiknek éppen udvaroltam, megmondottam 36 tavaszán, hogy énrám most ne számítson, mert én pályázatot írok és érettségire készülök. Azonnal váltott is, semmiféle problémát nem okoztam neki. Aztán lezajlottak a vizsgák, és én zavartan kérdeztem magamtól: „Most mit fogsz csinálni?”

S mivel a lelkiatyámmal már milliószor átbeszéltük ezt a dolgot, mégsem jutottunk semmire, elmentem a tanárideálomhoz, a Sík Sándor nevelte Bátori Józsefhez, és elmondtam neki a helyzetemet. A következőt válaszolta: „Nézd, én 1919-ben érettségiztem, s azt a kérdést tettem föl magamnak, hogy hol tudom a legtöbb jót tenni. És megállapítottam, hogy a legtöbb jót piarista tanárként tudom tenni. És utána fejest ugrottam a dolgokba.”

Ezek a mondatok meghatározó erejűvé váltak számomra. Ha az én magyartanárom és emberideálom is úgy lett piarista, hogy fejest ugrott a dolgokba, akkor én is fejest ugrom.

Azóta elméleti jellegű írásaidban eljutottál arra a felismerésre, hogy Jézustól teljesen idegen az a gyakorlat, hogy kizárólag nőtlen férfiakat szentelnek pappá. Aztán arról is többször írtál, hogy a szerzetesi fogadalmak, amelyeket evangéliumi tanácsokként emlegetnek, valójában az evangéliumban nem tanácsok. Egyik sem. A tisztaság (nem a szüzesség!!) a szegénységgel együtt határozott parancs, a harmadik, az engedelmesség pedig kifejezetten emberhez méltatlan magatartásmód. Ha egy szerzetes pap azt vallja, hogy a cölibátusra nincs semmi szükség, a szerzetesi fogadalmak pedig az embertől és Jézustól egyaránt idegenek, akkor hogyan tudja magát továbbra is azokhoz a fogadalmaihoz tartani, amelyeket értelmetleneknek tart? Ez bonyolultan a kérdés. Egyszerűbben: miért nem nősültél meg?

Erre nagyon könnyű válaszolnom. Először is bevallom, hogy nekem nem sikerült szublimálnom a vágyaimat, pedig de sokszor magyarázták, hogy a jó szerzetes ezeket a dolgokat szublimálja. Hát nekem annyira nem ment, hogy egyszer a börtönben meg is fogalmaztam, mi az én gondom. Megállapítottam, hogy három nagy bajom van. Az egyik az, hogy börtönben vagyok, de hát ez elmúlhat. A másik, hogy állandóan fáj a fejem. Még szerencse, hogy ez is elmúlhat. A harmadik pedig az, hogy van egy fogadalmam, de az nem múlhat el, ezért ez a legnagyobb bajom. És hogy miért nem segítettem magamon mégsem? Egyszerűen azért, mert úgy mértem le – és nem hiszem, hogy tévedtem –, hogy hiteltelenné lett volna minden szavam. Sokan elkönyvelték volna rólam: „Hát ezeket mondta a jó öreg fiú, mert meg akart nősülni.” Van is erről egy anekdota: A katolikus pap egyik alkalommal átmegy a református kollégájához, és azt mondja neki: Te, annyit gondolkodtam a predestinációról az utóbbi időben, és rájöttem arra, hogy ebben az ügyben Kálvinnak volt igaza. Hallgatja a református lelkész egy darabig, aztán közbeszól: Na jó, hagyd abba; kit akarsz elvenni feleségül? Ha én megtettem volna ezt a lépést, nemcsak mások sze-

mében, hanem magam előtt is súlytalanná váltam volna. Inkább vállaltam azt a kínlódást, sikeres és sikertelen kínlódást, amelyik a cölibátussal együtt jár.

Azt hiszem, mindenki számára, aki felfedezi, hogy Isten tolmácsnak választotta őt, kétségtelenül ez a legnagyobb hivatás, ez a legnagyobb feladat. Ezen kívül viszont az embereknek szokott lenni becsületes szakmájuk is. Neked egyszerre kettő van: pap vagy és tanár. Melyiket tartod a saját életedben fontosabbnak?

Kezdem azzal, hogy a Jóisten kétfajta embert teremtett: magyartanárt meg a többit. Ha, teszem azt, matematikus volnék vagy dögész, akkor lehetséges, hogy tudnék válaszolni a kérdésedre. De mivel nemcsak úgy egyáltalában vagyok tanár, hanem magyartanár vagyok, ennek következtében nem tudok válaszolni.

Tavaly októberben tatabányai református atyafiaknak tartottam előadást, s a végén odajött hozzám egy hajlott hátú öregúr, bemutatkozott, és elmondta, hogy az 1943-44-es tanévben én tanítottam néki az irodalmat, és máig sem felejtette el a Zalán futása óráimat. Templomi áhítat volt, amikor évtizedekkel ezelőtt Vörösmartyról beszéltem a tatai gimnázium 6. osztályában, de mostani evangelizációs jellegű teljesítményeimnek is mindig az a csúcspontja, ha felolvasom Illyés Gyulának a Dithyrambus a nőkhöz vagy Szabó Lőrinc Vang An-si vagy mondjuk Sinka István Virágballada c. versét.

Amikor prédikálok vagy lelkigyakorlatot tartok, akkor tanáros vagyok; és amikor tanítok, érződik az, hogy ez az ember azért lett tanár, mert úgy gondolja, hogy ezáltal sokkal inkább tud pap lenni, mint különben.

A börtönéveket, a kitaszítottságot a feltétlen szeretet tanítása miatt vállaltad. Számodra a szeretet alapvetően nem egyfajta érzés, hanem jót akarás a másiknak, szolgálat, adás, szelídség. Az ellenségszeretet jézusi parancsa azt kívánja, hogy a téged üldözőkkel is jót tegyél. De mi van az érzelmek szintjén? Van-e olyan ember, aki iránt gyűlölet él a szívedben, akire csak utálkozva tudsz gondolni?

Eddig még nem vizsgáltam meg magam ilyen szempontból, de most megpróbálom. Gyűlölöm-e én Ratzingert? Azt hiszem, nyoma sincs bennem ennek az érzésnek, bár tisztázni kellene, hogy a gyűlölet mint érzés mit jelent. Nekem teljesen átprogramozódott az agyam, csak arra tudok gondolni, hogy az szeret, aki jót tesz a másiknak, és az gyűlöl, aki rosszat tesz a másiknak. Abban biztos vagyok, hogy semmiféle rosszat nem vagyok hajlandó tenni senkinek sem. De mit jelent ez érzelmi vonalon?

Hát azt elismerem, hogy nem rokonszenvezek Ratzingerrel. De megértem őt, és föltételezem róla, hogy meg van győződve arról, hogy úgy kell egyházat csinálni, ahogy ő csinálja. Bele tudom élni magamat az ellenfeleim helyzetébe is. Ha valaki azt mondaná, hogy írjak egy jó könyvet a Bulányi ellen, hát én teljesen ki tudnám készíteni a Bulányit. Sokkal jobban, mint bárki más. Tomka meg Lukács semmi ahhoz képest, amit én mondanék. A vesékig menően tudnám képviselni, hogy mekkora barom az Isten állatkertjében ez az ember, nem tanul semmit a történelemből; azon felül, hogy egy-két embert tönkretesz és eljuttat a Golgotára, semmit nem képes elérni.

Ennek következtében elhiszem Gál Ferencről is meg Ratzingerről is, hogy ők a maguk útját egyedül járható útnak tekintik. Wojtyla esetében pedig egy csöpp kétségem sincs, ő tényleg mélyen meg van győződve arról, hogy a lengyel modell megmenti az egyházat, de sajnos ezek a pogány nem-lengyelek nem hajlandók lengyel mintára gondolkodni és élni.

Előbb-utóbb minden bizonnyal nyilvánosságra kerül, hogy Lékait hogyan készítették ki az ÁVO veszprémi pincéjében, és hogyan fenyegették meg őt életveszélyesen. Saját palotájában sem mert szólni soha egy emberi szót, sosem mondhatta ki, amit gondolt, mert állandóan lehallgatóba beszélt.

Számomra kétségtelen, hogy Az álmodozó című írásod Jézusa te magad vagy, s eléggé egyértelműnek látszik az is, hogy Kaifás alakját Lékairól mintáztad meg. A darab kapcsán gondoltál-e arra, hogy valamiben esetleg Kaifásnak lehet igaza?

Skizofrénné válnék, ha komolyan szóba tudnék állni azzal, hogy Sztálinnak, Rákosinak és az őket kiszolgáló egyházvezetésnek van igaza és nem nekem. Nem tudom elfogadni, hogy a Vatikán keleti politikája különb lett volna, mint a kisközösségek ellenállása.

Tehát a kompromisszumokra törekvés annak érdekében, hogy megmentsük az egyházat, a te szempontodból rossznak tűnik, mert egészen más út, mint amelyen te jársz. De annak idején nem látszott, hogy meddig tart ez a kommunista rendszer, és egyáltalán nem biztos, hogy rosszat akartak azok, akik belementek a kompromisszumokba, hiszen feltételezhető, hogy saját egyházukat akarták ezzel megmenteni. Vajon hol lenne a mai magyar katolikus egyház a kis lépések politikája nélkül?

Gyönyörű katolikus élet volna enélkül. Ezt tulajdonképpen érdemes lenne alaposabban kifejteni. Először is mélyen meg vagyok győződve, hogy nem ok nélküli az, hogy Casaroli, VI. Pál és Wojtyla a Vatikán keleti politikáját éppen itt futtathatta. Nem közönséges értékű volt a magyar katolicizmus. Volt hétezer papunk és vagy tízezer apácánk, s ezeknek nem jelentéktelen része vértanúi elszántságú volt. Magyarországon a masszív áldozatvállalás hozta a kommunista pártot olyan szituációba, hogy nem gondolkodhatott azon, hogy nyom nélkül eltaposa az egész egyházat. Tehát csak azért egyezkedtek, mert itt voltak olyanok, akik Istenért és meggyőződésükért hajlandók voltak akár megdögleni is. Miért tárgyalt volna az államhatalom Lékaival, ha Lékai mögött nem lett volna semmi? Mi voltunk mögötte, ennek következtében volt neki aduja.

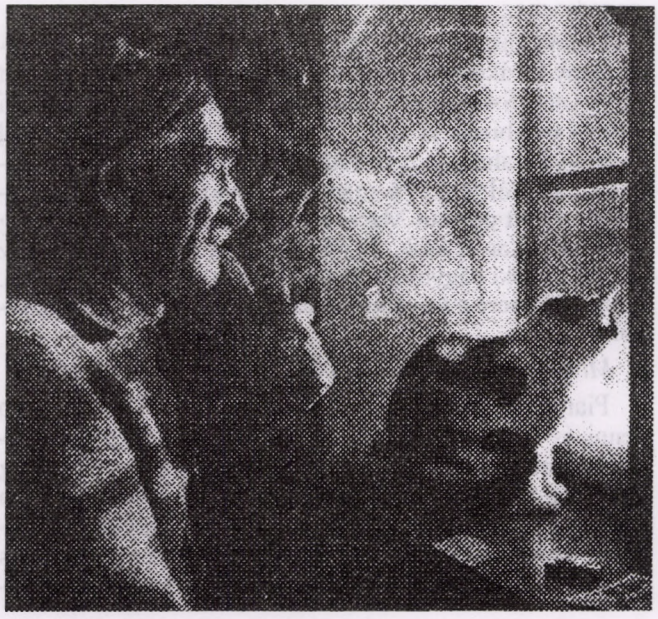

Racionális embernek ismerünk téged, aki még az Istenről is logikusan akar beszélni. Volt-e kifejezetten karizmatikus jellegű, megmagyarázhatatlan istenélményed? Olyan megtapasztalásod, ami több valamiféle érzelmi töltetnél; amikor egyértelműen megszólított az Úr?

Olyannyira nincs nekem ilyesmi, hogy én azt, amiről szólsz, hajlamos vagyok önbecsapásnak elkönyvelni. Mi az, hogy valaki hallja az Isten hangját? Hát én is hallom, mert hiszem, hogy amit tiszta lelkiismerettel gondolok, azt az Isten gondolja. Amire indítást érzek, azt Istentől jövő indításnak érzem. De sosem szólít meg ennél erősebben az Úristen. Nem mondja: „Hát ide figyelj, te Bulányi, úgy rúglak bokán, hogyha nem azt csinálod, amit én akarok!” Én enélkül is úgy érzem, hogy tudom, mit kell tennem.

És mit szólsz ahhoz, hogy ennek ellenére egyre többen vesznek körül téged ezoterikus, karizmatikus emberek, akik azt állítják, hogy nekik ilyen jellegű Isten-kapcsolatuk van, hogy nap mint nap élő egyenesben hallgatják az Urat? Hogy találod meg velük a közös hangot?

Hát először azt mondom el, hogy ők hogy találják meg velem. Aurát látnak körülöttem. Ez azért jelentős, mert mindig kettőn áll a vásár. Nem elég az, hogy Jézus meg akarja nyerni Andrást, Jánost meg Jakabot, rajtuk is múlik a siker. Fantáziát kell látniuk ezeknek a tinédzsereknek a názáreti ácsban, hogy létrejöhessen közöttük a horizontális szövetség.

Egy ilyen ezoterikus ezelőtt 4-5 esztendővel felszólított, hogy most már valljak színt, és mondjam meg, hogy hiszek-e a reinkarnációban vagy sem. Azt mondtam néki, hogy nem tudom, van-e reinkarnáció, mert még nem jártam odaát, de számomra ennek a kérdésnek az égvilágon semmi jelentősége nincs, mert egyáltalán nem befolyásol abban, hogy teljesítem-e Isten akaratát és építem-e az ő országát.

Ez után a szöveg után azok számára, akik nem azért lettek ezoterikusok, hogy vakarják a fülüket, hanem azért, mert az Isten Lelke szólította meg őket, azoknak én jó vagyok nem jógázó és aurát nem látó állapotomban is. Sőt, közülük néhányan még azt is gondolják rólam, hogy ennek az embernek azért így is lehet a lelkében valami az Istenből.

Jézus csodáit valóságos csodáknak tartod vagy szimbolikusan értelmezed?

Az Ő gyógyító képességét valóságos képességnek tapasztalom, mert ezoterikus barátaim is szoktak gyógyítani, rajtam is tudtak segíteni.

Egyik alkalommal előadtam egy fórumon, és előadás közben elkezdtem borzasztóan köhögni. Szerencsémre ott ült a sarokban a velem kortárs Gizike, akiről tudtam, hogy kézrátételes. Megkértem: „Segíts már rajtam, mert nem tudok tovább beszélni”! „Jó – mondta –, tíz percre vonuljunk félre!” Rátette a kezét a torkomra, és elmúlt a köhögés.

Egyszer egy orvosnak föltettem körülbelül ugyanazt a kérdést a jézusi csodákkal kapcsolatban, amit te, mire ő azt mondta: „Ez az emberiség alapképessége, csakhogy időközben legtöbben elveszítettük ezt a képességet”. Nem tudom, hogy Jézus csodái közül melyik valóság és melyik legenda, de hogy Ő szöveggel és gyógyításokkal ért el eredményt, abban nem kételkedem.

A Bokor közösség nagyon sokszínű, mégis általánosan elmondható, hogy tagjai legyenek bár katolikusok vagy protestánsok, ezoterikusok vagy agnosztikusok, egyedüllállók vagy családosok, mindnyájan szentségre, kiválóságra törekvő és világot formálni akaró, alkotó emberek. Ezzel szemben az orosz realizmusnak van egy kifejezése: „felesleges ember”, ami vagy az életunt arisztokratákra vonatkozik, akiknek már semmi céljuk nincs, vagy a másoló hivatalnokokra, akik végzik ugyan a maguk munkáját, de amikor kidőlnek a sorból, a többiek jóformán észre se veszik, hogy valaha éltek. Szerinted léteznek felesleges emberek?

Nézzük innen, nézzük onnan. Akik magukat fölöslegesnek érzik, azokból lesznek az öngyilkosok. Mivel az emberiségre nem jellemző, hogy öngyilkos lesz, kell lennie egy alapvető ösztönnek, amit manapság sokan csúcsértéknek is kikiáltanak, ez pedig az önérvényesítés. A szállítómunkások között is csak önérvényesítőkkel találkoztam, olyanokkal, akikben ez az ösztön még nem ment tönkre. Még az alkoholista kollégáim is jó embereknek akarták tudni magukat, akik az igazat és a jót képviselik.

Előttem van egy 25 esztendős fiú. Súlyos lelkiismereti problémát okozott neki, hogy manipuláltuk a menetleveleket: „Hát lopni, csalni, hazudni kell ahhoz, hogy meg tudjunk élni?!”

A kérdésedre adott válaszom másik rétege összetettebb. Ez a társadalmi-gazdasági szintű feleslegesség. A kapitalizmus jelenleg érvényesülő formájának az a mérhetetlen bűne, hogy már nem is akarja kizsákmányolni az emberiség egyharmadát, hanem egyszerűen feleslegesnek nyilvánítja. Őneki is a kétmilliárd ember tulajdonképpen arra kellene, hogy megvásárolja az általa gyártott termékeket, de mivel nem jelentenek fizetőképes keresletet, őrájuk nincsen szükség. Szerintük csak hatmillió embernek kellene Magyarországon élnie, a 10 millióból 4 millió már fölösleges. Ez az a súlyos ellentmondása a tőkés társaságok világuralmának, amelybe szükségképpen bele is kell pusztulnia, ugyanúgy, mint Hitlernek és Sztálinnak is a maguk belső ellentmondásaiba.

Ez maga a Sátán országa, amikor valakiket feleslegesnek ítél meg a hatalom, és eszerint is bánik velük. Pedig a Teremtő akaratából az ember értékesnek éli meg magát: „Vagyok, mint minden ember: fenség, / Észak-fok, titok, idegenség...”

Jó humorú, vidám, nevetni tudó embernek ismerlek, mégis meg kell állapítanom, hogy sokkal többet tudok a szenvedéseidről (a börtönévekről és a kiközösítésről), mint az örömteli élményeidről. Ezért tartom fontosnak, hogy arról is mesélj, melyek voltak életed legboldogabb pillanatai.

Hát ezt a kérdést még soha nem tették föl nekem, és eddig én magam sem gondolkodtam erről.

Akkor talán érdemes lenne most ebből a szempontból is áttekinteni az eltelt nyolcvan évet. Kezdjük a gyermekkoroddal!

Hát jó, mondok egy boldog pillanatot. 1929-ben piarista kisdiákként ültem a tanévzáró ünnepélyen. Az egyik gimnazistát, akiből később egyetemi tanár lett, az igazgató vagy négyszer is előszólította, hogy ilyen jutalom, olyan jutalom, amolyan jutalom; és nekem az jutott eszembe, hogy amikor nyolcadikos leszek, én is ilyen tanuló akarok lenni. Hát bekövetkezett. 7 esztendő múlva, 1936-ban, ha jól emlékszem, nyolcszor szólított ki az igazgató mindenféle jutalomra. Hát akkor ez a teljes megdicsőülés élménye volt számomra. Ennek persze komoly munka volt az előzménye. Ebben az évben négy pályázatot is írtam az önképzőkörben, és ezek közül az egyik maga 200 oldal volt. Már nem emlékszem, hogy hoztam én ezt

össze, mindenesetre odahaza, a szülői házban sikerült kivívnom, hogy engedélyt kapjak a tízórás villanyoltásra. Akkor az tett boldoggá, hogy esténként tanulhattam.

És azóta?

A noviciátusban mégiscsak volt valamiféle istenélményem. A noviciátus időszaka számomra kutya kemény volt, mivel reggel fél hattól az esti fél tízes lámpaoltásig dróton rángatták a dolgozót. Két elöljáró folyton a sarkunkban volt, és ők döntötték el, hogy mit hogyan csináljunk. Mindenre volt alszabály, főszabály, és ez aztán összekapcsolódott egy nagyon szigorú szilencium-fegyelemmel. Beszélgetni nem lehetett ám akárhol és akármikor. És akkor mindezeknek a hegyébe 10 vagy 12 nap bentlét után kezdődött a nyolcnapos lelkigyakorlat, amelynek az első 4 napja ugyan még enyhébb volt, mivel még nem volt teljes szilencium, de már ez is tökéletesen elviselhetetlennek tetszett számomra. Megpróbáltam szervezkedni, rábírni a noviciustársaimat, hogy álljunk oda az elöljárónk elé, és mondjuk meg neki, hogy ennek így semmi értelme. De senki sem akadt, aki hajlandó lett volna erre, úgyhogy hamar beláttam, hogy ha nem akarom otthagyni a vállalatot, akkor bele kell nyugodnom a szabályokba. Lélektanilag talán ennek a belenyugvásnak a következtében történt bennem valami a szigorúbb 4 nap, a teljes hallgatás időszaka alatt, amit csak akként tudok rekonstruálni, hogy úgy éreztem, az életben soha többet nem akarom kinyitni a számat, csak csendben lenni, letérdepelni a kápolnában, és élvezni az Isten békéjét. És ez még a lelkigyakorlat befejezése után is tartott, észre is vették rajtam.

Két elöljárónk volt: egy komoly, szigorú, aszketikus, akit mondjuk Don Quijotéhoz lehetne hasonlítani, és a promagister, ő volt Sancho Panza, a kisüsti. Ez utóbbi az egyik sétán furcsán nézett rám, és azt mondta: „Carissime, bele ne keseredjék már a nagy életszentségbe!"

12 hónap múlva, amikor a fogadalom letétele után 3 napra haza lehetett menni, apámmal és anyámmal fölkerestem a mátyásföldi plébánost, és ott is úgy viselkedtem, ahogy számomra akkor természetes volt, mire azt mondta a plébános, a Szabó Feri az apámnak, hogy „Nézd csak, egész átszellemült ez a gyerek!" Pár napot lehetett otthon lenni, de én már alig vártam, hogy visszakerüljek a családi körből a rendház boldogító levegőjébe. Valami tényleg történhetett velem a lelkigyakorlat alatt, ami maradandó, mert a Kalazantiumban aztán az egyik kispap barátom belebokszolt a vállamba, és azt mondta: „Ez nem te vagy!" Na, ez az istenélmény jelentős volt.

Faludy György a Pokolbéli víg napjaim című könyvében azt mutatja meg, hogy még a börtönben, akár a sötétzárkában is lehetnek az embernek boldog pillanatai, ha belső szabadságát, lelki függetlenségét meg tudja őrizni. Van-e neked ilyen tapasztalatod?

Hogyne. Előfordult, hogy elbőgtem magam a börtönben – a boldogságtól. Mondom az elejétől. 1953: gyűjtőfogház és fogház. Egypár hónapig tart, amíg Sztálin és Rákosi világában lefolyik a bevezető procedúra, amelyikben eljuttatják a dolgozót oda, ahol a jelszó az, hogy „Itt fog elrohadni!". Két hónapig Fő utca, két hónapig Markó, a Fő utcában elkészítik a bűnlajstromot, a Markóban kiszabják érte a jutalmat, és akkor az embert elviszik a letöltő intézetbe, aminek szintén megvan a maga procedúrája. Kezdődik a könyv nélküli magánzárkával. Érdemes volna egyszer a másik oldalt is megkérdezni, hogy ennek mi a rendeltetése? Tehát könyv nélküli magánzárka, és nem tudja az ürge, hogy meddig tart. Ez az én esetemben azt jelentette, hogy egyetlen támaszpont maradt az életemben, és ennek a támaszpontnak az a neve, hogy Isten. Na hát, mit kíván az Isten egy ilyen magamfajta gondolkodásútól? Szigorú napirendi fegyelmet. Órám nem volt, de ébresztő és takarodó volt, úgyhogy reggel 5-től este 9-ig óra nélkül is szigorúan be tudtam osztani az időmet.

És milyen napirendi pontok voltak?

Zsolozsma, meditáció, mise (persze se könyv, se szerszám; a szövegekre visszaemlékezik az ember), adoráció, reggeli imádság, esti imádság, magyar és német irodalom, filozófia, teológia: szabadegyetem saját magamnak az összes emlékeimből. Ja és persze az énekóra. Halkan énekeltem... Észrevettem, hogy a smasszerek figyelték. De volt kedvem énekelni is, annak ellenére, hogy eközben millió testi nyavalyám volt, gyomorégés és nem tudom, még mi a fészkes fityfene. Meg is fogalmaztam magamnak valami olyasmit, hogy „Na Bulányi, ilyen szent még sose voltál". És mivel egy szerzetesbe azért csak beleverődik valahogy az, hogy akkor van az ember rendben, ha szent életet él, ennek következtében nagyon jól éreztem magam. Közel voltam az Istenhez.

Nagyon jó a kérdés, máris eszembe jut a következő dátum: 1953. január 24-én szállítottak át a kis fogházba. Ebben az évben halt meg Sztálin, jött Nagy Imre, és hát ennek előbb-utóbb börtön-következményei is voltak. Összeszedték a kínzószerszámokat, a vasbahúzás kellékeit. Megmaradt ez a dátum: 53. november 20-án egyetemes Csillag-átrendezés. Jobb Csillagból bal Csillagba, egyes szárnyból kettes szárnyba.

A Csillag a börtön?

A gyűjtőfogházban egy-egy csillag az egy-egy épületegység. En a bal csillag második emeletére kerültem. Pillanatokon belül megállapítottam, hogy rajkosok, csendőrök, nyilasok, vezérkari tisztek meg papok vannak itt. A nyilasok azt mondták: ha ők itt vannak, akkor nem valami jó helyen vagyunk. Hamarosan megtudtuk, hogy az összes többieknek kiosztották a beszélőre meghívó cédulát, a levelezőlapot, amelyen írhatnak, meg a csomagcédulát. Nekünk semmit, csak az jutott, hogy a Sztálin halálát követő fellazulás következtében olyan séta volt, hogy mindenki azzal mászkálhatott, akivel akart, és lehetett beszélgetni, szemben azzal, hogy „Kezek hátra!" és „Kuss legyen!". Hát dumáltunk is arról, hogy „Meghalt Mátyás, oda az igazság!". Mi is ugyanolyan elítélt rabok vagyunk, mint a többiek, tehát nekünk ugyanúgy jár a levél, a csomag meg a beszélő. De hogyan lehet az embernek a jogait kiharcolni? Éhségsztrájkkal!

Megállapodtunk nem tudom hányan, hogy nem vesszük át az élelmet. Az egynegyede meg is tartotta, úgyhogy jöttek sorban az operatívok, és fenyegettek meg rábeszéltek, ennek az eredményeképpen az ebédet már talán csak heten nem vettük át, a következő napi ebédet pedig már csak hárman utasítottuk vissza. Elkülönítettek, aztán a második nap ebéd után ezt a három árva pókot átvitték a kórházba, és kényszerzubbony meg etetés. Ez igazából semmiféle problémát nem jelentett, de a két másik gyerek azt mondta, hogy akkor ők inkább esznek, úgyhogy egyedül én lettem erőszakkal megetetve.

Ott, a kisfogházban volt a kórház. Külön szobát kaptam, rendes matraccal, nem szalmazsákkal. És itt történt valami. 1954 januárjában vagyunk. Egyik nap bejött hozzám egy ávós egészségügyi dolgozónő. Talán nem kell mondanom, hogy ha valaki a cölibátust vállalja, az még sokkal jobban észreveszi, mint mások, ha a női nemből valaki csinos és kívánatos. Hát ez egy csinos és kívánatos hölgy

volt, nagyjából korombeli lehetett, és európai hangon beszélt. Az egészségügyi kimutatásához szükséges adatokat szedte össze. Mikor születtem? Mondtam, hogy 1919-ben. Na és ez az ávós nő annyira emberként kezelt engem, hogy közölte velem, hogy ő is 1919-ben született. Hát ilyesmit soha nem tesz egy ávós, a bizalmasságnak ilyen fokába egyikük sem megy bele.

Miközben elvégezte a dolgokat, kiderült énrólam minden tudnivaló, az is, hogy pap vagyok. Volt a nyakába akasztva egy tálca, amelyben mindenféle gyógyszerek voltak. Megkérdezte, nincs-e szükségem valamilyen gyógyszerre. Fölbátorodva ettől a beszélgetéstől, azt válaszoltam, hogy gyógyszerre ugyan nincsen semmi szükségem, de egy amolyan másfajta kis kerek fehér bizony nagyon kellene. És erre az ávós nő azt mondta nekem: „Hát lelki áldozás is van a világon!” Én azt tudom, meg gyakorlom is – feleltem megdöbbenve –, de hát már nagyon vágyom amarra. Ezzel ő elment, és 1954. február 2-án, az első misém 11. évfordulóját követő napon, reggel, szokásos gyógyszerosztó körútja során, megint bejött ez a nő a szobámba, odajött az ágyamhoz, fél térdre ereszkedett, belenyúlt a keblébe, kihúzott a selyempapirosból egy olyan kis kerek fehéret és azt mondta: „A bátyám ferences pap, és ma reggel magáért misézett. Vegye magához azonnal, mert engem falhoz állítanak!”

Lapozok tovább. Az ezután következő boldog pillanat a váci kitörés. Ezt egy párszor már elmondtam, úgyhogy most csak azt az egyetlen mozzanatot említem meg, amikor jöttünk Budapest felé. 1956. október 27-e volt, korán sötétedett, és a teherautó sofőrje Dunakeszin túl már nem mert hozni bennünket, mert lőttek. Bekopogtattunk egy ismeretlen dunakeszi magyarnak a házába. Én akkor még nem voltam agg öregember, 40 éves se voltam, és egy 18 esztendős srác volt mellettem, egy görög-katolikus papnak a disszidáláson kapott gyereke, akit magamnál tartottam, hogy ne csináljon hülyeséget. A házigazdák a földön aludtak, hogy szegény rab magyarok befeküdhessenek a paplanos ágyba. Ez a történet egy kicsit visszahozza 56-nak a levegőjét, amikor az embernek többször volt bőghetnékje.

1960. december 9-én a márianosztrai szabadulás sem volt egészen jelentéktelen. Amikor életfogytig tartó ítélet és sok év börtön után az egyik smasszer elkiáltotta magát: „Bulányi, minden cuccával a trepnire!” Mentem is minden cuccommal, ami egy csajka volt meg egy kanál. Pár óra múlva a mátyásföldi családi házban anyukám visszakapta a fiacskáját, és mikor már holtfáradtan éppen lefekvéshez készültünk, akkor szabadulásomról családi telefonnal hírt adás következtében vidékről betoppan egy első nemzedékbeli házaspár, harminc évesek talán, nagyjából a te korodbeliek, úgyhogy nincs lefekvés, hajnalig megy a duma, és csak azután pihenünk le. Na hát, ez is az emelkedett pillanatok közé tartozik.

1967 őszén állt össze újra egy közösség. A börtöntől 67-ig tartott a fogadalmam, hogy nem csinálok kisközösséget, mert úgyse lenne abból semmi, csak én kapnék ismét egy újabb életfogytiglanit. Úgyhogy összesen annyit tettünk, hogy évente négyszer Juhász Miklóssal, Vadas Éva nénivel és Fekete Gabival, tehát ezekkel a börtönviselt fő bűnösökkel a névnapunkon találkoztunk, mert erről azt mondhattuk volna az ÁVÓ-nak, hogy mi már csak nem fertőzzük meg egymást. Nem is lett belőle semmi baj. 67 őszén Demeczky Jenővel, Turiák Ildivel és Debreczeni Zsuzsával újra elkezdtük a kisközösséget. De nem ez az érdekes, hanem az, hogy 69-ben Csatárkán megtartottuk a börtön utáni évek első lelkigyakorlatát, ahol, azt hiszem, öten voltak, én voltam a hatodik. A kis faházikó szobájában voltak az előadások és az alvás, a konyhában pedig főzicskéztünk. Milyen lelkigyakorlat az, amelyiken nincsen Oltáriszentség? Volt nekem egy nyakban hordható szentségtartóm, ez volt akkor a Tabernákulum: napközben kiakasztottuk az orgonabokor egyik ágára. Fogalmam sincs, milyen jézusi szöveget analizáltunk, de mi az analizálástól akkor transzban voltunk. Voltak nyilván elmélkedések és adorációk, és a harmadik nap végén záróelmélkedést gyártott mindenki; talán ekkor kezdődött ez a szokás. Nem tudom, mit énekeltünk, mit nem énekeltünk, de hát a végén sírtam, mint a zálogos csacsi. Mindössze néhányszor fordult elő ilyesmi az életemben. Ez a lelkigyakorlat akkor az érzelmi kielégülés legmagasabb fokát jelentette számomra. Nahát ez az alkalom a boldogságtörténeteim magas hegycsúcsát jelenti azóta is.

Mikor voltam ezután ilyen boldog? 1968. február 2-án, azaz pontosan 14 évvel azután, hogy a kisfogház kórházának egyszemélyes kórtermében megkaptam a szentostyát. A Petzval utcába mentem reggel, munkára, a vaslemezáruval foglalkozó üzembe, a Tempó dolgozójaként. Éppen előző nap volt Pécelen Halász Bandi bácsinál zárt templomajtó mögött az ezüstmisém. Ott volt apám, anyám, Kamilla nővérem és férje, rabtársak, Bokor-tagok, és még egy-két pap, akikkel a börtönben haverkodtam össze. A tempós meló mellett írtam a KIO-t, éppen a III. kötet második részében tartottam. Eléggé el voltam maradva a terveimtől, mert hátravolt még egy 4-es és egy 5-ös könyv, és 64-ben azzal kezdtem el az írást, hogy 68 végére az első vázlatos megfogalmazásnak meg kell lennie. Így mentem a Petzval utcába, ahol igazgattuk a vaslemezeket, és csináltam egy hülye mozdulatot. Ezek a vaslemezek 60 centis mély gödrökbe voltak beásva, és én, hogy könnyebben hozzáférjek, betettem a lábamat. Egyszer csak átfordult az egyik vaslemez, a lábam benn volt, és elkezdtek hullani, szépen, nyugodtan, és hát rám hullott nem tudom hány tonna belőlük. Persze üvöltözés, hogy segítség, segítség, és miközben a vasak hullottak, az emberek meg üvöltöztek és jöttek a pajszerekkel, hát engem eltöltött valami, és megállapítottam magamban, hogy most kaptam meg a Jóistentől az ezüstmisés ajándékot, mert ez minimum 3 hónap betegszabadságot jelent, és azalatt én be tudom hozni a KIO-ban a lemaradásomat. Egy hónap alatt be is fejeztem a III/2-es fejezetet, az ezt követő hónapban megírtam a IV. könyvet, amit a Bokorban regénynek neveztek el, mert ez a rész olvasmányosabb, mint a többi; nem is kellett hozzá olyan rengeteg elemző munkát végezni, mint az első háromhoz vagy majd az ötödikhez.

A következő felemelő pillanat szintén a KIO-hoz köthető: Vadas Éva nénivel sűrű kapcsolatban voltam, mert már „tempós” koromban is fordítottam az Országos Fordító Irodának, és ezt a munkát utána is folytattam. A gépelőnek külön pénzt fizettek, úgyhogy Éva néni rendszeresen, egy héten többször is járt hozzám, fél napig azért verte a billentyűt, hogy pénzt keressen, fél napig pedig azért, hogy a KIO-t diktálhassam neki. Valamikor 1970 vége felé eljutottam a 137. numerus végéhez, de semmiféle biztosíték nem volt arra, hogy én ezt valaha is be tudom fejezni. Amikor aztán az utolsó mondat után egymásra néztünk, felálltunk és énekelni kezdtük: „Téged, Isten, dicsérünk...” Most látszik, hogy milyen sokszor voltam én már boldog.

Szőllősy Zoltán

Forrás: Koinónia, 1999. június

(Az eredeti szöveg kissé rövidített változata)

Részlet egy 27. századi történelemtankönyvből

(Felfedezte és kiollózta Dőry István)

A KORAI ÚJKOR KATONAI HIVATALA

A Szent **Német-Amerikai Támadási Officium** (NATO) az 1900-as évek közepén jött létre a Varsói Szerződés kiegészítéseként. Kezdetben valódi támadó hadjáratot alig folytattak, amit a katonai arisztokrácia erősen nehezményezett. A birodalom katonai hivatalának **két hatalmi központja** volt. A keleti tartományokat (a későbbi Európiumot) a bruxelles-i központból vezényelték. Jellemző a hatalmi viszonyokra, hogy az európai központ csak egyirányú távíró vonalat (telefax-imi-le) kapott, amelyen a nyugati hatalmi centrum parancsait küldték le Pentagon városból. A **Magyar BT** a XX. század végén, vagy **a XXI. század legelején csatlakozott** a NATO Szent Szövetségéhez.

A második évezred utolsó éveire a NATO országok gazdasági ereje jelképessé vált az őket behálózó multinacionális konszernek gazdasági és pénzügyi hatalmához viszonyítva. A nyugati birodalom úgy próbált úrrá lenni a bajokon, hogy a provinciákat **Bombázási Területté** (BT) változtatta. Sok esetben azt tekintették fejlődésnek, ha egy DC (developing country) BT-vé alakult. A sikertelen Viet-Nam BT után létrehozták az Afgán-Pakisztán BT-t, majd az erős(en véres) kezű **George Bush** (GB) vezette, Sivatagi Show fedőnevű hadjáratban BT-vé alakították a Kuvait-Irak DC-t is. Bush legfőbb hadúr (president) utóda az **„erkölcstelen" Bill Clinton (BC, the amoral)** volt az elnöki székben. A szabadosságáról ismert president BC csak úgy tudta az életmódja és a gazdasági bajok miatt elégedetlenkedő NATO-arisztokráciát lecsillapítani, hogy Parázna Billegető fedőnevű hadjáratában ismét bombázta az iszlám oldalhoz tartozó Irakot, majd felszabadította a Rigómező BT-t (a felszabadítás az 1900-as években felszabást jelentett, ld. Kislexikon).

A rigómezei csata

Az emeletes háború nyilvános bemutatója **1999. márciusában** kezdődött a **Rigómező (Koszovó) BT** területén. Az albánok lakta (albán fehéret jelent) provincia már korábban is BT volt, csak a kisorosz Jugoszlávia impérium „felszabadítása" alá tartozott. Abban a korban a kisebb hatalmak is BT-kel vették magukat körül, sok BT-t alapított a nagyorosz FÁK, a Kínai Birodalom, az arab Irak, Izrael és a szláv-ortodox vallást követő Jugoszlávia impérium is. Magyarországon még családi BT-ket is alapítottak.

A rigómezei csata a 2VH-hoz hasonlóan elhúzódó villámháborúként indult, és intelligens háborúnak nevezték. A történeti kutatások bebizonyították, hogy ez egy ún. emeletes háború volt, melyben a személyek és tárgyak pusztítása három emeleten volt elérhető. Az ún. földszinten az albánok és az ortodoxok irtották egymást, mint-



Békemisszionárius a XX. Század végén

egy 700 méteres magasságban az odatelepített F-2 jelű repülő centrumok tüzeltek (ezek kipróbálása volt az igazi cél), az irányítást pedig a világűrből Pentagon város adta. Az emeletes háború vallási alapja az a meggyőződés volt, hogy az ártatlanul leöltek vére Istenhez kiált fel az égbe, ezt azonban sem a második szinten állomásozó légiók, sem az űrholdak nem tudták megakadályozni. Az emeletes háborúhoz 4 repülőgép kellett, melyekkel korlátlan mennyiségű bombát lehetett a földszintre irányítani. Egyetlen ilyen repülő szerkezet 20 milliárd dollárba került, ami egy-egy DC teljes megélhetését fölemésztette. Az emeletes háború egyre növekvő kiadásai olyan elégedetlenség-hullámot indítottak el a NATO mindkét fél-birodalmában – az USA-ban és a félkész Európiumban –, amelynek megfékezésére szavak lecserélését, ill. jelentésük



Fénykép és felirat a 3. évezred elejéről

tükrözését gondolták ki a NATO vallási-ideológiai vezetői. Az erkölcstelen president pl. „humanitárius szerepvállalású béketeremtő missziónak” nevezte az Emeletes Háborút. A jelentésváltozásokról tanúskodik az alábbi, XX–XXII. századi szószedet.

Kislexikon:

aggresszor = öreg diktátor
békés = háborús
béketeremtő = bombázó pilóta
felszabadít = felszab
humanitárius = embertelen
intelligens = hülye
Isten = káromkodás előtagja a XX.században
misszió = pusztítás
szerepvállalás = színészkedés

(A XXIII. sz. óta eredeti jelentésükben használjuk ezeket a szavakat.)

Házi feladat:

1. Olvassátok el a Magyar Irodalmi Szöveggyűjteményből Radnóti Miklós magyar költő Oly korban éltem... kezdetű versét!

2. Olvassátok el és beszéljétek meg Illyés Gyula XX. századi költő Anyák c. versét!

3. Fordítsátok vissza ómagyarra az alábbi idézetet: „Boldogok a békességteremtők, mert őket Isten gyermekeinek fogják hívni.” (Mt 5,8)

4. A kiemelt bekezdéseket tanuljátok meg!



BIBLIA

Az októberi elmélkedéseket Kovács Tádé, a novemberieket Lipien Mihály és Ibolya készítette.

Október 3. – Évközi 27. vasárnap – Mt 21,33-43 – Bizakodó szőlősgazda, komisz parasztok

Egy hete, Szentírásvasárnap a Bibliából megismerhető isteni akarattal szembeni kétféle magatartásról olvashattunk Máté egyik szőlőbéli példázatában. Ma egy másik szőlőbéli példázat fejtegeti a komisz és a becsületes parasztok magatartásváltozatait, s rajtuk keresztül Jézus kortársaiét meg a miénket. Izajás (5,1-7) és Jeremiás (2,21; 25,14) képeit használja a Mester. Így élezi ki a helyzetet, amelytől óvni szeretné hallgatóságát, így minket is.

A gazda csupa buzgalom, csupa bizakodás, a tényekkel dacoló nagylelkűség. A parasztok meg csupa számítás, csupa durvaság, csupa tényszerű gonoszság. Égi Apácskánk előítéletek nélkül küldi népéhez a prófétákat, hogy figyelmeztesse övéit a Szövetség pontjainak betartására. Övéit pedig zavarják a lelkiismeret-birizgáló emberek, ezért általában elhallgattatják őket, hol drasztikusan, hol még drasztikusabban. És mikor ideér a példázat, teljesen valószerűtlenné válik. Ennyi kudarc, a jogos elvárásoknak és megalapozott reményeknek ennyi meghiúsulása után a szőlősgazda képe nevetségesen naivra rajzolódik, mert azt mondja magában: A fiam előtt majd elszégyellik magukat (vö. Szám 12,14).

Jaj, dehogy szégyellik! Nem szűzlányok ezek, Uram, hanem hálátlan, agresszív, lelkiismeretlen gazemberek! Micsoda életidegen reménykedés ez a Gazda részéről? Csak egy teljesen elfogult, szemellenzős pártvezér beszélhet így megvesztegethető választóiról, vagy egy szerelmes leány a jöttment választottjáról, vagy egy szíve érzéseitől teljesen megvakult édesanya imposztor kölykeiről! Igen, Égi Apácskánk ennyire szereti a bűnökben fetrengő emberiséget. A perikópa utáni második vers szerint maguk a főpapok és a farizeusok is rádöbbennek, hogy Jézus róluk beszél. És bármennyire elképesztő a parasztok viselkedése a példázatban, az élet igazolja Jézust. A kortárs vezetők pont olyan hálátlanul, agresszíven és lelkiismeretlenül viselkednek Jézussal a valóságban, mint a szőlő bérlői a Gazda fiával a példázatban. S ha lépéseik váratnak is magukra, az merő taktikából van így (46. v.).

De bármennyire praktikus és kézenfekvő is a parasztok gondolkodása, végül is mélységesen elhibázott. Azt gondolják, hogy ha megölik az örököst, övék lesz az öröksége. Ám ez csak akkor lenne így, ha a tulajt nem kellene figyelembe venni. Egy a bökkenő: Van Isten! Él az Isten! Érvényesek az élő Isten alkotta törvényszerűségek! *A világot nem egyedül a kapzsiság és az erőszak törvényei határozzák meg, hanem sokkal alapvetőbben a nagylelkűség és a szelídség törvényei.*

Lehet, hogy ezt a tételt nem igazolja kellőképpen a szovjet csapatok távozása országunkból, vagy a kommunizmus bukása utáni kormányok működése, de elég arra gondolni, hogy nincs mit és nem érdemes megszállni, ha egy területen nincsenek természeti kincsek, szorgalmas emberek, akik ezeket előteremtik, használhatóvá teszik; továbbá nincs olyan kormány, amely sokáig ülni tud a szuronyokon, ha nincsenek békésen dolgozó és az irányítását is megtűrő polgárai. A példázat pedig azt sugallja, hogy a komiszok komiszul vesznek el, a szőlő pedig becsületes parasztok bérleménye lesz. Biblikusan szólva és mindent a végső okra vezetve vissza: maga Isten veszejti el őket és adja ki a szőlőt másoknak, akik megadják a neki járó termést, mikor itt az ideje. Bekövetkeznek rendszerváltások nagyban és kicsiben, és nem minden csirkefogó marad mindig a helyén ilyenkor. Isten pedig megengedi ezeket a helycseréket és örül is annak, ha megfelelő helyekre megfelelő emberek kerülnek. Vannak persze helyek, amelyekre ember igazából nem kerülhet, hanem csak valami vérengző fenevad, vagy gátlástalan gép; de nem sok az ilyen hely.

Ám a mi helyeink is csak akkor stabilak és termékenyek, ha nemcsak szorgalmasak és hozzáértők vagyunk ott – amit a kegyetlen kapitalizmus ma egyre többünkből kiprésel –, hanem legalább annyira becsületesek is, tudván, hogy Gazdánké a Föld, és neki kell elszámolnunk azzal, amit rajta csinálunk. Nem szennyezhetjük büntetlenül a környezetünket akármeddig, mert elfogynak az életfeltételeink; nem abortálhatjuk magzatainkat akármilyen mennyiségben, mert nem lesz, aki megtermeli a nyugdíjunkat, és nem pusztíthatjuk akármeddig a másmilyent, mert a túl egyformák leszármazottai egyre degeneráltabbak lesznek. Ilyen és efféle büntetéseket pedig nem Isten zúdít a fejünkre, hanem mi magunk a magunkéra; igaz, azon törvényszerűségeknek megfelelően, amelyek szerint Ő szeretett volna, sőt szeretne még mindig és továbbra is Édent, Szőlőskertet, Országot, Földet biztosítani nekünk, ha becsületesekké válunk.

Október 10. – Évközi 28. vasárnap – Mt 22,1-13 – Vendégfogás és pincérfogás

Egy hete a példázat mezőgazdasági volt, és azok voltak benne komiszak, akik minket testesítettek meg. A mai példázat társadalmi jellegű, és az is kiállhatatlan, következetlen és bosszúálló, aki királyként az Istent jelképezi benne. Ettől lesz a példázat félreérthetetlen. Ettől kerülheti el azt a veszélyt, hogy királyok, pápák (pl. VIII. Bonifác) és egyéb uralkodni vágyó emberek hivatkozási alapnak vehessék. Nem, nem! Itt nyilvánvalóan egy szokvány, kiállhatatlan emberkirályról van szó, akitől a szokvány királyokra nem jellemző módon egyetlen normál alattvalója sem fél, ezért aztán arra sem méltatja, hogy eleget tegyen a meghívásának, mely a királyfi lakodalmára szól. Vagy az alattvalók ennyire pofátlanok, vagy a király ennyire nem kívánatos, de a legvalószínűbb ebben a valószínűtlenül plasztikus történetben, hogy mindkét tény igaz. Jean d' Arc fellépése előtt a későbbi VII. Károly, nálunk Dobzse László alakja közelítheti meg ezt a fitymálható és fitymálni való alakot.

Az alattvalóknak kisebb gondjuk is nagyobb annál, hogy egyedülállóan fontos kívánságának eleget tegyenek. Mennyire figyelmen kívül hagyhatják a többi kívánságát, ha még a fia lakodalmára sem hajlandók elmenni? Pedig az Írásos Meghívót már előzőleg megkapták! Tudták, mikor és hová hívja őket a királyuk, de eszükbe sem jutott, hogy visszajelezzenek. Csak most, a végső pillanatban, amikor már nem lehet kitérni a válaszadás elől, vágják a lakásukra küldött boy szemébe, hogy mi fontosabb szemükben e meghívásnál: egyik sem személyes jellegű Máténál, mert birtok, üzlet szerepel nála. Megélhetés? Kapzsiság? Akár a múlt

heti parasztok esetében? És ismét az agresszivitás: elbánnak a küldöttekkel.

De nini, a mi kis Károlyunk, a mi kis Ulászlónk milyen tüzes lesz hirtelen, hogy háborúzik, hogy büntet! Van azonban valami, amiben szakasztott úgy viselkedik, mint a múlt heti gazda – és újra ez a mondanivaló! –: nem adja fel. A múlt héten ugyanahhoz a kompániához küldte végrehajtóit, újakat és újakat fáradhatatlanul, végül a fiát is; most viszont ugyanoda hív – másokat! Méghozzá milyeneket?! Vegyes felvágottat! Jókat, rosszakat összevissza! Hogyhogy? Úgy, hogy majd megjavulnak a rosszak, mire odaérnek! Mi alapján lehet ebben bízni? Azon az alapon, hogy mind-mind esküvői ruhában jelent meg. Vagy elfogadta azt, amit a király küldött, vagy hazaszaladt a sajátjáért, s egyetlen kivétel akadt csak köztük. Az sem szabadkozott, mentegetőzött, amikor kérdőre vonták és pincérfogással kipenderítették a teremből, mert tudta, hogy ő a hunyó. Ami mindenki másnak sikerült, az neki is sikerülhetett volna. Csakhogy ő lusta volt hozzá!

Érdekes: az üzlet után futó túlbuzgó éppolyan negatív figura, mint az átöltözni is rest hétlustája. Igen: az erény középen van. Sőt erénypár van a középen: hagyni, amit kell és tenni, amit kell; a szorgalommal kart karba öltő nyugalom. Csak a dialektika jó. A sarkítás, a szélsőség nem jó. Egyik szélsőség sem: az ünneplésre soha rá nem érő hajszoltság éppúgy rossz, mint az ünneplőt ölteni is rest kényelmesség. Csipkedd magad, hogy jogosan pihenhess! Mert, aki nem akar dolgozni – önmagán, az ne is egyék a király lakomájából! Aki viszont kész levetni megrögzött köznapiságát, az megelőzheti az előkelőket az Úr asztalánál, bárhonnan jött is!

Október 17. – Évközi 29. vasárnap – Mt 22, 15-21 – Kinek mivel adózzunk?

Két hete a szőlősgazda fiának sorsában Jézus jelezte már, hogy tisztában van azzal, mi vár rá. Akkor a nép miatt nem merték elfogni, mivel az prófétának tartotta. Ma azt látjuk, hogyan próbálják a nép és a vezetők minden rétege előtt lejáratni és likvidálhatóvá tenni. Egyelőre ismét sikertelenül. Egy hete Jézus egy gonosz királyéhoz hasonlította Isten optimizmusát. Ebből arra lehet következtetni, hogy az uralkodó pártjának tagjai, a Heródes-pártiak könnyen politikai banánhéjra ránthatják. Csalódniuk kell. A téma örökzöld. Pénz. Adófizetés. Ez mindenkit érdekel. Itt mindenki elcsúszhat: talán még a Názáreti is. A kérdést egy kormányzópárti és egy ellenzéki csoport tanítványai együtt teszik fel. Akármelyikük szája íze szerint válaszol a vándortanító, a másikaknak meglesz a módjuk, hogy komoly kellemetlenséget szerezzenek neki.

A dilemma a körül forog, hogy fizethet-e jó lelkiismerettel adót egy hithű zsidó a pogány római császárnak. Az igenlő válasz azért rossz, mert fölhergeli a nemzeti és vallási tisztaságra oly kényes farizeus tanítványokat tanáraikkal és szimpatizánsaikkal együtt, hiszen szerintük csak a templomadó jogos, amit az igaz Istennek fizetnek. (Egyébként Jézusnak erről sem volt túl jó véleménye, de megfizette (vö. Mt 17,24-26). A nemleges válasz azért rossz, mert fölhergeli a római császár kegyelméből uralkodó Heródes király jelenlévő fiatal párthíveit, meg az ő elvtársaikat és az egész államapparátust. Nesze neked, názáreti Jézus, vagy így, vagy úgy, hallgatóságod felének szimpátiáját most mindenképpen elveszíted, de lehet, hogy az idő előhaladtával az életedet is.

Ez van a kérdés fondorlatossága mögött, amit Jézus azonnal átlát és leleplez. Kísérleti nyúlnak néztek, színészek? Miért nevezi őket kísérletezőnek? Mert kipróbálják, mit él túl! És miért nevezi e fiatalokat színészkedőnek? Mert úgy tesznek, mintha leckét akarnának venni, pedig az álarc mögött a leckéztetés vágya rejlik. Jézus az egyenes beszéd híve: igen – igen, nem – nem párti (Mt 5,37). Most sem bújhat tehát ki az alól, hogy egyértelmű választ adjon. Nem is bújik ki. És nem is sokkal hosszabb a válasza, mint egy dialektikus igen, karöltve egy nemmel.

Mert mit is mond? Szabad adót fizetni a pillanatnyilag Rómában székelő törvényes felsőbbségnek; sőt, annyit, amennyi megilleti, meg is kell fizetni neki. De ez minden felsőbbségre vonatkozik, elsősorban Istenre. Mindenki másra ennek függvényében. Nem szabad tehát olyasmit adni senkinek, ami mást illet meg. Ezért a jogtalan adók nemcsak nem kötelezőek, hanem egyenesen tilosak is, hiszen olyan pénzekre pályáznak, amelyeknek másutt van a helyük, legyen az akár az én zsebem is, de főként a más szüksége.

Ma a katolikus templomokban megemlékeznek a Rómában székelő törvényes felsőbbségről, mivel tegnap volt 21 éve, hogy pápává választották. Nem a Péter-fillérekről szeretnék itt értekezni, hanem arról a tekintélyről, amelyet a pápák az 1870-es I. vatikáni zsinat óta vindikálnak maguknak, s amelyet II. János Pál az Ad tuendam fidem (A hit védelmére) kezdetű motu propriójával tovább bővített 1998. május 17-től kezdve. A tévedhetetlenség múlt században körvonalazott szűk körét a jelenlegi Szentatya szeretné messzemenőkig kitágítani. Ez nagy veszélyeket jelent rá, ránk és mindenkire nézve. Mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül a hit védelmére tett erőfeszítéseit. Sőt nagyon is oda kell rájuk figyelnünk, hiszen elvileg nagyon sokféle és jelentős véleményt vehet figyelembe a szerte a világon általa elérhető forrásokból; éppen csak nem tehetjük azokat fölébe Istentől kapott lelkiismeretünk szavának, ha az véletlenül egyértelműen és tisztázottan mást mond valamiről. Mindenkinek mindent meg kell adni, ami jár neki – igazságosságból, és még többet is, ha jut – szeretetből, de nem adhatjuk neki, ami a másé – igazságosságból, és erre rá is kell döbbentenünk – szeretetből.

Október 24. – Évközi 30. vasárnap – Mt 22,34-40 – Piszkálódás, méricskélés

Múlt héten azt hallottuk, hogyan próbálták ellenfelei politikai téren tőrbe csalni Jézust. Azt is hallottuk, hogy nem sikerült nekik. Ma azt látjuk, hogyan próbálják nehéz vallási kérdés elé állítani. Na, itt aztán igazán emberükre akadtak! A kérdés már nem megy anynyira Jézus bőrére, mint az adógaras esetében, de annál szellemibb a tétje. Csak nem jár túl az eszükön egy jöttment autodidakta ácslegény; az övéken, akik a Tóra szakavatott ismerői és magyarázói?

De bizony, fölényes győzelmet arat. Mert őt távolról sem szakmaszerűen vagy hiúságból érdekli mindaz, amit Isten meghagy az embereknek, hanem „merő” szerelemből. Mivel szereti az Atyát és szereti az Atya minden gyerekét. Így azután nem kell soká töprengenie azon, hogy melyik iskola melyik elméletéhez közelálló választ adjon, hanem elég a saját gyakorlatát és életérzését úgy formába öntenie, hogy a kérdezők nómenklatúrájának megfeleljen,

és kész. Mivel jól ismeri ezt a nómenklatúrát, hiszen ezen nevelődött, ebben nevelte tanítványait is, csak belemarkol Mózes első és harmadik könyvének egy-egy fejezetébe, és kiemel onnan két összetartozó verset, máris megvan a fogós kérdés frappáns válasza (MTörv 6,5; Lev 19,18). E két meghagyáson, rendelkezésen függ az egész Törvény s a Próféták. A szereteten. Az istenszereteten és az emberszereteten. Utóbbin belül a magunk és a többiek szeretetén.

A Törvény és a Próféták a Biblia megjelölése, az Isten Üzenetéé. Amit csak üzenhet nekünk Teremtőnk, az mind-mind a szeretetről szól; ha nem arról, akkor az olvasatban van a hiba. Gyártási számunkat és használati utasításunkat egyaránt ezek a szövegek tartalmazzák. Szeretet az Isten (1Jn 4,8). Az Ő képére vagyunk alkotva (Ter 1,26). Olyan tökéletessé kell válnunk, mint Ő (Mt 5, 48). Úgy kell ragyognunk, hogy kitűnjön Atyánk fénye (Mt 5,16). Ha e meghagyásait megtartjuk, megmaradunk szeretetében, teljes lesz az örömünk (Jn 15,10-12).

Körülírhatom precízebben is, hogy mit jelent szeretni, de nem lesz ilyen szép: készség megtenni és eltűrni minden lehetségest akárki valódi szükségleteinek kielégítésére, bárki jogos igényeinek figyelembevételével. Aki nem hiszi, próbálja ki! Boldog, aki szeret. Ez a sémája a nyolc boldogságnak, meg a többinek is.

Fontos a sorrend is. Isten az első. A feltétlenül igaz és hű Barát. A Forrás: a Fényforrás, az Erőforrás. Nélküle könnyű eltévedni a lehetőségek dzsungelében, és legyengülni a kísértések keresztttüzében. Vele szemben nincs szükség fenntartásokra. Ő az, aki nem kíván tőlünk sem többet, sem kevesebbet, mint amennyire képesek vagyunk. Ő az, akivel szemben nem kell félnünk mellékhatásoktól és visszaélésektől. Ezért vele szemben bátran alkalmazható a maximális mérce: az egész szív, egész lélek, egész gondolkodás. Ha mindenünket egészen Ő tölti be, akkor lesz időnk, energiánk, figyelmünk mindenkire és mindenre, akire-amire csak szükséges, érdemes és szép.

A többiek szeretetének már nem a maximum a mértéke, hanem a józan és praktikus önszeretet. Önmagunkat nem dédelgethetjük minden mértékben, mert ráfizetünk; el sem fogadhatjuk totálisan, mert mindig marad bennünk valamennyi javítani való. De ugyanez vonatkozik a többiekre is. Ezért a mindig kéznél levő önszeretet mércéje rendkívül praktikus. Egyetlen hitelesebb van csak nála, a krisztusi szeretet, melynek az isteni a mintája: Szeressétek egymást, ahogy én titeket (Jn 13,34; 15,12)! Én pedig úgy szeretlek titeket, mint az Atya engem (Jn 15,9). Tehát: *Úgy szeressétek egymást, ahogy az Atya engem*! (Ez az a bizonyos mindenkiénél nagyobb: mivel a lelkét teszi ki azokért, akiket szeret – Jn 15,13; Bír 9,17 –, függetlenül attól, hogy azok szeretik őt, vagy sem, Mt 5,43-47).

Hátborzongatóan fönséges program. De szabad-e kevesebbel beérnünk?

Október 31. – Évközi 31., Missziós vasárnap – Mt 23,1-12 – Arányaink és viszonyulásaink

Múlt vasárnap hallottuk, hogy a felebaráti szeretet általános mércéje önmagunk józan szeretete. Ezt az általános mércét azonban nem mindenkinek egyformán könnyű előkapnia: a vezetők veszélyeztetettebb helyzetben vannak a többieknél. Könnyen azt képzelik, hogy rájuk más törvények érvényesek. Ha egyszer Isten hivatalt adott nekik, rögtön észt is adott hozzá, pedig ez sajnos nincs így. Vallási vezetők esetén ez a kísértés erősödik, legerősebb talán a katolikusoknál, akiknél a legfőbb vezetőről, a pápáról a tévedhetetlenség árnyéka is rájuk vetődik kissé. Némileg érthetően, hiszen még a II. Vatikáni Zsinat is kimondja, hogy „az Egyháznak megígért csalatkozhatatlanság megvan a püspökök testületében is, amikor Péter utódjával közösen gyakorolja a legfelsőbb tanítóhivatalt." Igaz, hozzáfűzi, hogy „sohasem maradhat el az Egyház hozzájárulása ezekhez a döntésekhez, mégpedig a Szentlélek tevékenysége miatt nem, amely Krisztus egyetemes nyáját megőrzi és előbbre viszi a hit egységében" (Lumen gentium 25,3).

Jézus a mai perikópában a vezetettek: tanítványai és a tömeg előtt végez súlyos tekintélyrombolást népe vallási vezetőinek a rovására. Nem mondja ugyan, hogy hazudnak, s ezért nem érdemes rájuk hallgatni, sőt ellenkezőleg: azt állítja, hogy tegyék és tartsák meg azt, amit hallanak tőlük, mivel Mózes katedráján ülnek és nem merészelnek mást mondani, mint Mózes. Hanem az életüket aztán nem lehet szövegeik illusztrációja gyanánt venni, mert csak pofáznak, de nem élik. Vizet prédikálnak, bort isznak. Más a duma, más a példa. Másokkal szemben szigorúak, önmagukkal szemben elnézőek. A másokra rakott igán nem könnyítenek, a magukén annál inkább (Csel 15,10). Hiúak és pöffeszkedők, miközben alázatról és szerénységről papolnak (Péld 3,34; Sir 32,10). Cím- és rangkórságban szenvednek, de a „szolgálat" terheit emlegetik. Népszerűséghajhászók, közben mohók és falánkak. Jézus, miután lerámolta az aktuális vezetőket, a leendőknek ad pár jó tanácsot. Köztetek más legyen a módi! Ne vágjatok föl rá, hogy rabbik, atyák, vezetők vagytok (Mt 20,26)! Szolgáljatok inkább!

Miben állhat egy jó vezető igazi szolgálata (miniszterkedése)? Mondok néhány gyakorlati ötletet: A vezetőnek nem az a dolga, hogy éjjel-nappal sztahanovistáskodjék. Ha a karmester a próbákon komolyan előkészítette a zenedarab előadását, a hangversenyen tulajdonképpen már ott se kell lennie. Azért van ott, hogy bekasszírozza a sikert, ill. biztosítsa zenészeinek a személyes varázst, amely a próbákat átlüzesítette.

Jézus alszik a bárkában a vihar alatt, mivel kiváló evezősei vannak (Mt 8,24). – a) Megfelelő munkatársakat kell tehát a megfelelő feladatokra állítani. (Ha egy kilóg a sorból, az még elmegy, Jn 6,70.) – b) Ha a munkatársak megakadnak valami miatt, azonnal és határozottan kell dönteni vagy beavatkozni (mint a holdkóros fiú makacs betegsége esetén, Mt 17,15-18). – c) Sürgős és fontos esetekben, ha az ügy nem könnyen átlátható, szigorú utasítást kell adni; de ez ritka, és utólag le is ápolandók a dolgozók, akiknek szabadságukba gázoltak (puccs megakadályozása csónakba kényszerítéssel a kenyérszaporítás után, majd vízen járás, Jn 6,13-15; Mt 14, 22-27), minden egyéb esetben kérni, magyarázni, várni, pihentetni a jó (Mk 4,33; Jn 13,7; Csel 1,4-8; Mk 6,31), de a jó példa sem elhanyagolható (lábmosás: Jn 13, 14-15).

Így remélhető, hogy a helyünkre kerülünk, s pont akkorának, amekkorára szükség van. „Aki ugyanis magát teszi naggyá, kicsivé lesz téve, aki viszont magát teszi kicsivé, naggyá lesz téve." Maga az Egyház is úgy lesz egyre nagyobbá a missziós területeken is, ha lemond minden társadalmi triumfalizmusáról, népegyházi megalomániájáról, és piciny mustármagként lélektől lélekig haladva alakítja ki kisközösségeit s kínálja fel az Istentől belé rejtett fényt és erőt.

November 7. – Évközi 32. vasárnap – Mt 25,1-13 – Okos előrelátók – balga gazdagok

Jézus hasonlata szerint a szüzesség okosság nélkül kevés az üdvösséghez. A szüzesség pedig pénzzel párosulva sem számít igazi értéknek. Első hallásra furcsának tűnik az öt okos szűz magatartásának dicsérete, hiszen az önzést, az adás és segítés elmaradását értékeli Jézus.

Nyáron Ibolyával együtt töltöttünk el két hetet Balatonmáriafürdőn és erre az időszakra esett a teljes napfogyatkozás. Nem vettünk hozzá szemüveget, mert sajnáltuk rá a pénzt. Én már kora délelőttől kerestem a Holdat, hogy milyen pályán kerül a Nap elé, de hiába könnyesedett be a szemem, semmit nem láttam. A totalitás perceihez közeledve irigyeltem a szemközti nyaralóban pihenő német családot, akik szemüvegen át nézték a rendkívüli égi jelenséget. Hiába volt pénz a zsebünkben... Ha az utolsó pillanatban nem érkeznek meg szállásadóink védőszemüvegekkel, bizony nem látjuk meg a különleges égi eseményt.

A pénz nem boldogít, de jó ha van — szól a bölcselkedő mondás. De az is biztos, hogy az Istennel való nagy találkozásunkkor pénzre már semmi szükségünk sem lesz. Megtakarításainkat mielőbb át kell váltanunk olyan értékekre, amelyeket Jézus is dicsér. A Jézusra figyelő és Őt váró ember tudja a pénzt helyesen átváltani.

Ezekről tanít majd a két hét múlva sorra kerülő evangéliumi részlet.

November 14. – Évközi 33. vasárnap – Mt 25,14-30 – Talentumaink

— Mi az a talentum? — tette fel kérdését Ibolya e részlet elolvasása után.

— Szerintem testi-lelki épség, a bennünk rejlő jó tulajdonságok, képességek, amelyeket Isten dicsőségére és embertársaink javára hasznosíthatunk — igyekeztem rövid és lényegre szorítkozó választ adni.

— Akkor te egy bennem rejlő talentumot fedeztél fel és biztattál annak kamatoztatására, amikor kérted, hogy végezzem el az egészségügyi főiskolát és a szülészet területén váljak szakemberré — jött a válasz.

Valóban. Isten nagy dolgot álmodott meg mindannyiunkról. Vannak akik ezt azonnal felismerik és helyes önismeretük által törekednek arra, hogy kihozzák magukból a maximumot, és vannak akik hagyják, hogy az élet céltalanul sodorja őket. Persze ez nem csak a foglalkozásunkra vonatkozik, hanem az egész életünkre. Házasságkötésünkkor nem az elcsépelt szentírási mondatokból, hanem Einstein egyik mondásából választottunk jelmondatot, amely így szól: „Csak azt az életet érdemes végigélni, amelyet másokért élünk!”

Jézus ezt így mondta: „Senkinek sincs nagyobb szeretete annál, mint aki életét adja barátaiért!” (Jn 15,13)

Minden ember jó! — fogalmaz Bulgakov Jézusa. De vajon mit képes kihozni magából? Ez a mai vasárnap evangéliumának nagy kihívása.

November 21. – Krisztus király – Mt 25,31-46 – Jobb- vagy baloldal ?

Lehet, hogy beteges tünet, de időnként arra gondolok, hogy egyszer valamikor közeledni fog az utolsó órám és életem véget ér. Ibolyával olykor beszélgetünk a halálról. Ő félve beszél az elmúlásról, én nem annyira. A földi elmúlás érzése minden emberben valami szorongást vált ki. De vajon mi lehet ennek az oka?

A mai evangélium lényege az élet kiértékelésében van. Mire használtam fel azt az időtartamot, amely számomra megadatott? Amilyen nehéz az anyagiakhoz ragadt embernek itthagynia összegyűjtött kincseit, olyan könnyű továbbvinni a lélekben szegényeknek a szeretet kincseit. Két hete az evangélium a földhöz ragadt balga szüzeket marasztalta el az előkészületlenségük miatt. Istenhez jutni az tud, aki jól és jókor tud átváltani. Nem forintot márkára, vagy márkát jenre, esetleg jent dollárra. A beavatott ember a pénzét, idejét és szeretetét váltja át enni-, inni- és ruhaadásra, otthona ajtajának kitárására, az igazságért üldözöttel való szolidaritásra és a betegek meglátogatására.

Ha mindezek teljesítése nem meghatározó az életemben, akkor bizonyos fokig érthető a halálfélelmem is. Nem attól félek, hogy a hatalmas, félelmetes és ítélő Krisztus „király” szemébe kell néznem, aki fennhangon utasít a baloldalra, hanem attól félek, hogy annak a szemébe kell majd néznem, aki megmutatta, mit jelent szolgálni és szolgának lenni, de én nem vettem Őt komolyan. A mai világ értékrendjének fejtetőre állását semmi sem jellemzi jobban, mint az a megszólítás: „Miniszter úr!”, azaz „Szolga úr”. Nekünk egyértelművé kell tennünk életünk gyakorlatával, hogy melyik irányba törekszünk. Jézus baljára avagy jobbjára.

November 28. – Advent 1. vasárnapja – Mk 13,33-37 – Virrasztás

Gyermekkori vallásos élményeim közül magasan kiemelkednek azok az emlékek, amelyeket az adventi roráték jelentettek. Hideg csípős reggelek, álmos és lelkes szemek, cipőnk talpa alatt ropogott az éjszaka frissen lehullott hó. A templomban álmosan sem kellett félnünk az elalvástól, mert a hideg és a ministránsi teendők ébren tartottak minket. Varázsuk volt ezeknek az adventi hajnaloknak. Lelkipásztori működésem során is féltve őriztem a hajnali misék hagyományát és nem engedtem az esthajnali misék kísértésének. Az ádventi keddek hajnalán került sorra az alig 130 lakosú Somogycsicsó, de majdnem minden alkalommal 30–40 ember jött el a rorátékra. Olykor többen voltunk, mint a vasárnapi misén, mert még az evangélikus hívek közül is sokan eljöttek. Ez számomra mindig nagy élményt jelentett.

Mit is jelent nekünk az advent? Felkészülést a karácsonyra? Önnevelésemet, akaratom megedzését? Kitűzött cél és megvalósítandó feladat nélkül csak önbecsapás az adventi készülődés. Boltban vett ádventi koszorú és a feladott karácsonyi üdvözlőlapok még nem jelentenek előkészületet.

Virrasztanunk kell a szó legtágasabb értelmében. Ébren és készen lenni a jóra. Nem aludhatjuk át életünk lehetőségeit.

„Attól féltem, hogy nem szól a vekker és elalszom!” — szoktuk mondani. A jóra éber embert nem a külső hang figyelmezteti a cselekvésre. A beavatott ember mindig meglátja és megteszi, amire Isten Lelke buzdítja.



José Lutzenberger

Kitörés a siralom völgyéből

Tudás és bölcsesség halálos ellentéte

Európában nem könnyű képet alkotni a környezetpusztításnak arról a módjáról és mértékéről, amely például Brazíliában vagy az ún. Harmadik világ többi országában folyik, s az embernek biológusnak vagy ökológusnak kell lennie ahhoz, hogy megértse: például Németországban sem sokkal jobb a helyzet. A pusztítás a világ különböző régióiban különböző formákat ölt, de ma mindenütt azon vagyunk, hogy az élő rendszereket szisztematikusan leépítsük. Az élet története folyamán, s ezen azt a három és fél milliárd évet értem, mióta a Földön létrejött és kibontakozott az élet, még ***sosem*** volt olyan biológiai tömegpusztítás, mint manapság. Ezen a bolygón még sosem folyt az ökoszférának, az élet szuperökoszférájának olyan szisztematikus, mindent átfogó leépítése, mint ma.

A helyzet az, hogy az emberiség ***20 százaléka*** – az ún. Első világ – a pocsékolás és a fogyasztói magatartás életstílusát gyakorolja, ami romba dönti a teremtést, és maga is igen hamar össze fog omlani, még akkor is, ha csak a gazdag 20 % folytatja ezt az életstílust. A világszerte uralkodó vélemény azonban az, hogy ezt az életstílust az egész világra ki kell terjeszteni.

Ha azonban az Első világ életstílusát kiterjesztjük az egész világra, akkor még hamarább következik be a totális összeomlás.

A kapitalizmus azzal fenyeget, hogy elpusztítja a bolygót. A kapitalizmus ugyan hatékonyabb volt az áruházak polcainak megtöltésében, mint a tekintélyi államszocializmus, de a kapitalizmus még előtte áll a maga „glasznosztyánának" és „peresztrojkájának". Világszerte ható, pusztító gazdasági formája ökológiailag nem tartható fenn.

Át kell kapcsolnunk, mielőtt késő lesz. Olyan következmény jellegű katasztrófák vetítik ugyanis előre árnyékukat, melyeket teljes terjedelmükben mi talán nem fogunk megélni, de gyermekeink és unokáink igen.

Először is: az ***energiaválság***. A kőolaj elapad, s ezt gazdasági összeomlás követi. Az atomerőművek révén történő, növekvő energiatermelés elkerülhetetlenül rettenetes balesetekkel jár majd.

Másodszor: a ***mezőgazdasági válság***. Mivel a talajt megmérgezik, a természet kibillen egyensúlyából, a talajvíz szintje süllyed, egy szép napon nem lesz elegendő táplálékunk, mindenekelőtt az ipari országok torlódási területein. Az emberek nagy tömegekben próbálnak majd vidékre menekülni, de ott sem sokra mennek majd, mert hiszen az európai parasztok maguk is specialisták lettek, és az állatok eleségét importálják.

Harmadszor: a ***klímakatasztrófa***. Az üvegházhatás állandó növekedésére a Föld áradásokkal, szárazságokkal és jégkorszakokkal fog reagálni.

Ha ipari kultúránk hatalmasai egyáltalán tudomásul veszik az ökológiai dilemmát, általánosságban azon a nézeten vannak, hogy „technikai problémáról" van szó, amely technikai eszközökkel megoldható. Nos, mi igen ügyesek vagyunk a technikai problémák megoldásában, miért válik hát helyzetünk egyre fenyegetőbbé? A tény az, hogy a természet fennmaradása nem technikai probléma. Nehézségeink valódi oka ***filozófiai***, ***etikai***, sőt a szó legigazabb értelmében ***vallási*** természetű: a világképünkből levezetett életfelfogásra kell visszavezetni.

Föl kellene egyszer tennünk magunknak a kérdést: Miért a kereszténység Európában következett be a ***technikai forradalom***, és nem a buddhizmusban, a hinduizmusban, az inkáknál, a majáknál vagy az aztékoknál? Ha a tiszta tudomány kényszerűen a korlátlan technológiához vezet, akkor ennek már Görögországban be kellett volna következnie. A Nyugatnak csak kétszáz évre volt szüksége ahhoz, hogy a primitív és kis hatékonyságú gőzgéptől eljusson a szuperkomputerekig és a holdraszállásig. Képzeljük csak el, hogyan festene ma a világ, ha ez a görögöknek sikerült volna a 18. század Európája helyett! Túlélte volna-e az emberiség a kétezer éves technológiai „növekedést"?

Biztosan nem, hacsak ki nem fejlesztettünk volna olyan ***bölcsességet***, amellyel ma nem rendelkezünk. De miért is nem kezdődött az egész a görögökkel?

A középkor keresztényei a bibliai teremtéstörténetből vezették le sajátos világképüket? Az Univerzum személyes Teremtőjének koncepcióját, azét a Teremtőét, aki a világon kívül és a világ fölött áll, aki saját képére teremtett minket, és különleges értékkel ruházott föl minket minden más teremtménnyel szemben, aki szövetséget kötött velünk, és nekünk adta a Paradicsomot mindazzal, ami benne volt, hogy az hasznunkra legyen és élvezetünket szolgálja. Amikor nem engedelmeskedtünk akaratának, kiűzettünk a Paradicsomból. Ezért az a világ, amelyben élünk, rossz. A bibliai zsidók ezért az elveszett Paradicsomot kutatták, de ők itt a Földön keresték. A keresztények azonban – a zsidóság egyik szektájaként – világunkon kívül helyezték el a mennyországot és a poklot, s ezzel ráadásul deszakralizálták a világot. A középkori keresztények számára a világ ***a siralom völgye*** volt, igen rossz hely, ahol az ember egyfajta próbának van kitéve – nagy fájdalmak közepette, vezekelve és megvetve a testi örömöket. Ha az ember kiállja ezt a próbát, a mennybe jut. Akinek nem sikerül, örökre a pokol tüzében fog szenvedni. Ettől a hátborzongató világképtől korlátozott, sőt megcsonkított etikát örököltünk.

Etikánk a legkevésbé sem számol a teremtett világgal. Nekünk, akik még mindig hívő keresztényeknek, zsidóknak vagy muszlimoknak nevezzük ma-

gunkat, az etikánk szinte kizárólag egymás közti, emberi viszonylatainkra és Istenhez fűződő viszonyunkra vonatkozik. De az élettelen természethez, például a hegyekhez, folyókhoz vagy tengerekhez fűződő viszonyunkból hiányzik a mélységes tisztelet és a szentség; hiányzik az a viszonyulás, amely nemcsak hogy nagyon szoros, hanem egyenesen ***„szent”*** volt a legtöbb természeti nép életében és a nem zsidó-keresztény filozófia és világnézet képviselőinek gondolkodásában.

Manapság, amikor materialistáknak, kommunistáknak, agnosztikusoknak és ki tudja, miknek nevezzük magunkat, még rosszabbá vált viszonyunk a természethez. Mert ma csak az emberek ***egoizmusa*** számít. Ez megmutatkozik az uralkodó gazdasági tanokban is, amelyek tökéletesen kizárják a természetet, sőt nyomatékkal követelik a természet kizsákmányolását. Az indiánok védekezése „szent” erdeik kiirtása ellen, vagy az ellen, hogy bányákat nyissunk „szent” hegyeikben – ez a magatartás teljesen idegen tőlünk, és nem tartjuk tiszteletben az őslakókat, például sem Észak-, sem Dél-Amerikában.

Amikor a középkori keresztények újból fölfedezték a görög tudományt, ragaszkodtak a rossz Föld képéhez. Ez a tudomány céltévesztéséhez vezetett. A tudományokat szinte kizárólag a természet fölötti uralom eszközeinek tekintették, nem létezett többé a természettel folytatott dialógus, és nem csodálták már meg az Univerzum isteni szépségét. Ebből a szemléletmódból fejlődött ki modern ipari kultúránk: egy ***fanatikus vallás***, amely meghódította az egész Földet. Alapvető dogmája az az íratlan feltételezés, hogy a Föld hibás, nekünk, embereknek kell megjavítanunk, és megmentésének kulcsát a technológiában kell látni.

A jelen uralkodó szemléletmódja ipari nemzetekre és fejlődő országokra osztja az emberiséget, azzal a céllal, hogy az utóbbiak valamikor később az egész Földön elérjék a pocsékoló fogyasztásnak ugyanazt a szintjét, amellyel az ún. Első világ rendelkezik. De még az Első világ sem elégedett, még több luxust akar és a materiális jólét féket nem ismerő növekedését. Ez az új, fanatikus vallás minden erényt az ellenkezőjére fordított. Minden korábbi vallás, filozófia és politikai mozgalom, legalábbis belső használatra, takarékosságot, felelősségtudatot és lojalitást prédikált; egy mai gyerek viszont a televízió előtt alakítja ki világképét és etikáját, amely viszont egyoldalúan élvezetirányultságú, ***hedonista*** viselkedést közvetít számára: csalást, pazarlást és korlátlan kapzsiságot. Valóban pokoli vallás ez! Ha nem találjuk meg e morális nyomor leküzdésének útját, nincs jövőnk.

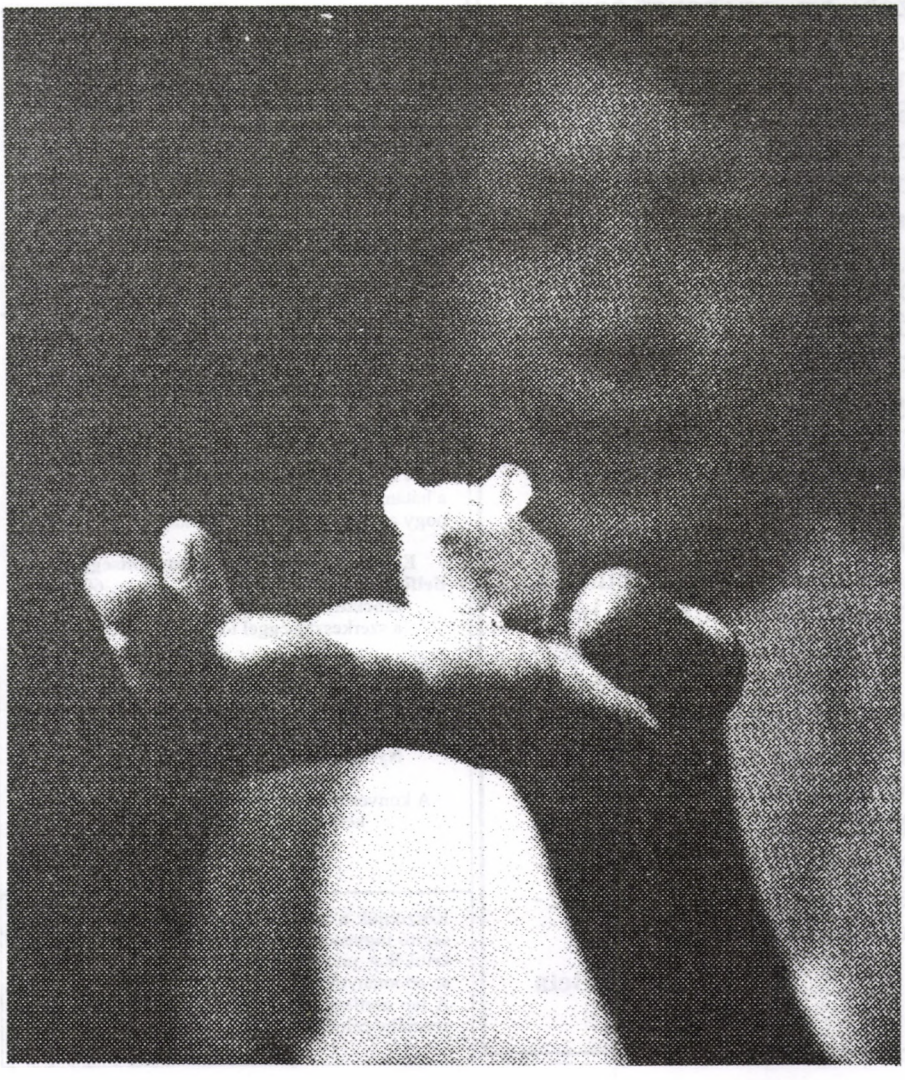

Elfelejtettük, hogy ***részei vagyunk*** ennek a világnak. Egy szerv nem élhet a szervezet többi része nélkül. A kilencvenes évek döntő évtizedet jelentenek a Föld fennmaradása szempontjából: ha ekkor nem sikerül helyes irányba állítani a váltókat, akkor könnyen késő lehet. Minél tovább halogatjuk a cselekvést, annál nehezebb és drágább lesz az átállás. A globális klímakatasztrófa csak akkor kerülhető el, ha drasztikus intézkedéseket hoznak. A természet folyamatosan figyelmeztet minket: a tájfunok és az áradások soha nem létezett méreteket öltenek. És az ózonlyukkal is sokkal rosszabbul alakult a helyzet, mint ahogy jósolták. A klimatológusok és a vegyészek azt jelzik előre, hogy 2040-re az ózonréteg 30 %-a eltűnik, ha továbbra is annyi károsító anyagot bocsátunk az atmoszférába.

Láthatjuk: nyugati kultúránkban a ***tudás*** és a ***bölcsesség*** nem azonos. De újból azonossá kell válniuk, ha azt akarjuk, hogy gyermekeinknek és unokáinknak egyáltalán legyen esélyük a túlélésre. Dolgozzunk valamennyien ezért a morális forradalomért!

Fordította: —omo—

Forrás: Publik-Forum, 1993/21

A szerző az alternatív Nobeldíj tulajdonosa, a 90-es évek elején Brazília környezetvédelmi minisztere volt.

TARTALOM

Tanulmány
Norbert Greinacher: A jövőbe hívó szenvedély 2–3
Farkas József: Megváltás a vallásosságból 4–5
Bernhard Heitz: Miért szentelek pappá nőket? 6–7
Gottfried Arnold: Pártatlan egyház- és eretnekségtörténet 8–10
Portré
Walter Nigg: Szervét Mihály 11–13
Rudolf Schermann: Emmausz kertésze 13–14
Gyerekeknek Moha-mese
A bevallásról 17–18
Interjú
Szőllősy Zoltán: A legboldogabb pillanatok 19–23
Szatíra
Dőry István: Részlet egy 27. századi történelemtankönyvből ... 24–25
Elmélkedések
Merza József: Fenyőfák 15–16
Vasárnapi szentírási elmélkedések 26–29
Környezetvédelem
José Lutzenberger: Kitörés a siralom völgyéből 30–31

Veszély és esély

A legnagyobb veszély, ami egy népet fenyeget, nem az, hogy szolgaságba süllyed, és hatalmasabb, nagyobb számú, erőszakosabb nép számára kell dolgoznia. Szolganépek lehetnek nagyok, a szegénység, a munka, a megalázás ellenére élhetnek magas sorsot. **A legnagyobb veszély, ami egy népet fenyeget,** hogy primitívvé válik, hogy eldobja magától a tudatos gondolkozást és a tudatos gondolkozót, s ezzel a tudattalanság óceánjába merül. Így válik csőcselékké, züllik söpredékké és oszlik fel...

A legnagyobb rang, amit egy nép elérhet, nem a kultúra, nem az, hogy szellemivé válik. A szellem önmagában negatív: minden meg nem kötött és meg nem szentelt szellem sátáni... Egy nép lehet kulturált és szellemi, mégis terméketlen, félelmetes, gonosz és elvetemült. A legnagyobb rang, amit egy nép elérhet, hogy megszentelt életet él. A nagy népek nem a kultúrnépek... Az ember értékét nem lehet attól függővé tenni, hogy milyen látható tárgyakat alkotott. Az ember értéke sorsának tisztaságán és az isteni erőktől való megérintettségén múlik. Egy nép értékét nem lehet attól függővé tenni, hogy létét milyen eszközökkel könnyítette és szépítette meg. Egy nép rangja egzisztenciájának megszentelt voltán múlik.

Hamvas Béla

„Érted vagyok"
(Exodus 3,14)
Közösségi és családi folyóirat
IX/5. (57.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5--6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
E-mail: ertedv@c3.hu
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,
Ipolytölgyes.
Felelős vezető: Martos György

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hunga-rian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by„Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1999-re (postaköltséggel):
Belföldre: ..... 600 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 600 Ft
egyéb külföldre ..... 2400 Ft
Nyugaton: ..... 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X. évf. 6. szám
1999. december
90,– Ft

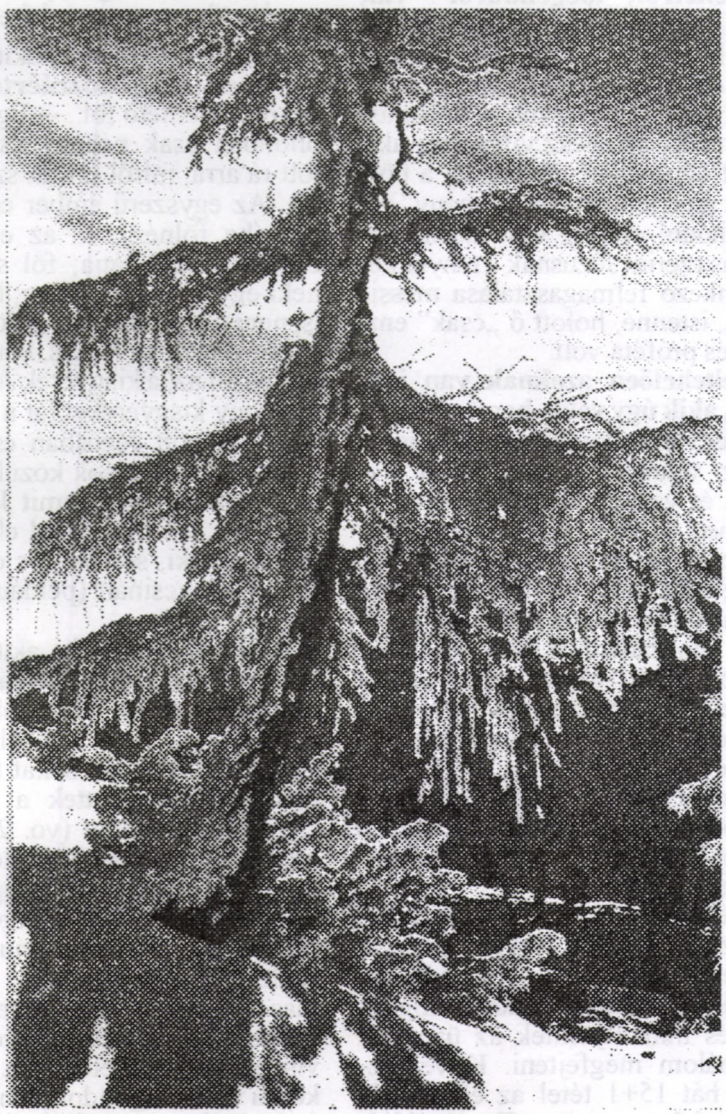

A betlehemi csillag vonzásában

A karácsony igazi csodáiról

Az érzelmek a lélek tanítói

Interjú Richard Rohrral és Sebastian Murkennel

Félelem a félelemtől

A tékozló lány története

Barcza Barna emlékezete

Környezetvédelem

Akit a Csillag jelez

(Mt 2,12–16)

Egyesek szerint ez az elbeszélés a valóságot tükrözi, mégpedig szó szerint: valóban létezett a „betlehemi csillag" (konkrétan a Halley-üstökös, a Jupiter és a Saturnus együttállása a Halak jegyében, háromszori megjelenése Kr. e. 7-ben: május 29-én, október 3-án és december 4-én), valóban léteztek a napkeleti bölcsek, s el is mentek Jeruzsálembe, illetve Betlehembe (októberben indulhattak el keletről, és decemberben érkezhettek meg), valóban aranyat, tömjént és mirhát vittek magukkal stb.

Mások szerint tanító célzatú történetről, „legendáról" van szó, szimbolikus elbeszélésről, amely az egyik felfogás szerint a tények kifejezése a szimbólumok nyelvén (azaz: Jézus a Messiás, Isten Fia, az egész világ ura, akit saját népe elvet, üldöz, de a bölcsek által jelképezett „pogány" világ hódol előtte), egy másik felfogás szerint Jézusnak a tényekkel ellenkező felmagasztalása messiássá, istenné, holott ő „csak" ember és próféta volt.

Feltehetően azoknak van igazuk, akik úgy vélik, hogy a két felfogás valamiképpen együtt igaz, azaz: vannak benne történeti elemek és vannak benne szimbolikus elemek, és attól, hogy a legenda fölhasználja a történeti mozzanatokat, még nem válik történeti beszámolóvá, megfordítva pedig, a történeti mozzanatokat nem kell kétségbe vonni azért, mivel az elbeszélés egészében véve legenda; a legenda nem lebeg légüres térben, a történet és a legenda áthatja egymást, ezért a mondanivalóra kell odafigyelni, és nem a legenda történeti értékét kell kutatni.

De most még csak **nem** is az elbeszélés **eredeti** mondanivalóját keresem, **hanem** egyfajta **időtlen** érvényű **szimbolikaként** fogom fel és mint ilyennek az üzenetét próbálom megfejteni. Következzék hát 15+1 tétel az elbeszélés igazi, bár rangrejtett főszereplőjére — vagy talán nem is csupán rá vonatkozóan...

1. Annak eljövetele, megérkezése, akit a Csillag jelez, **messziről fölismerhető**. — „Messziről": a napkeleti bölcsek térben és időben távol voltak még az eseménytől, amikor tudomást szereztek róla (2. v.). „Fölismerhető": ha nem is közvetlenül, de legalábbis kikövetkeztethetően, mégpedig bizonyos természetes jelenségekből (vö. „fényes csillag", bolygóegyüttállás), amelyek valahogy mégsem egészen természetesek (= magától értetődők, gyakoriak, hétköznapiak); nem természetfölöttiek, csodásak, de mégis különösek. „Fölismer*hető*, kikövetkeztet*hető*": ez azt is jelenti, nem szükségképpeni a fölismerése, de megvan rá lehetőség.

2. Annak eljövetele, akit a Csillag jelez, **csak hozzáértők számára** ismerhető föl. — Egész Babilonban csak néhány csillagász jött rá arra, miről is van szó (1–2. v.). Az egyszerű ember csak fölnéz (ha fölnéz), és az egyszerű csillagos eget látja; föl se tűnik neki egy különös csillag; ha mégis, nem tulajdonít neki különösebb jelentőséget; ha mégis, nem tudja, miben áll az; a kisgyerek Jézusban csak egy kisgyereket lát a sok közül, a felnőtt Jézusban csak egy rabbit (tanítót) a sok közül. Sokan hangoztatják, hogy amit Jézus elmondott, azt már mind elmondta előtte valaki, sőt meg is csinálta, amit ő megcsinált (például Szókratész).

3. Annak eljövetele, akit a Csillag jelez, **csak előzetes tanulmányok/ismeretek birtokában** ismerhető föl. — A napkeleti csillagászok korábban sokat tanultak már, mielőtt rájöttek a „fényes csillag" jelentésére (vö. 2. v.). E harmadik tétel valószínűleg minden körülmények között igaz marad, de ne szűkítsük a dolgot a *szoros* értelemben vett tanulásra, a szükséges ismeretekre nyilván más módon is szert lehet tenni, például élettapasztalat révén. Ami viszont elengedhetetlen: a gondolkodni tudás, a gondolkodni akarás és a *tényleges gondolkodás* (enélkül az élettapasztalatok sem érnek fabatkát sem): a szimpátia, az „ösztönös megérzés" vagy a látszatok alapján levont következtetés nem vezet el ahhoz, akit a Csillag jelez.

4. Aki meg akarja találni azt, akit a Csillag jelez, annak **kockázatos, fáradságos és veszedelmes** útra kell vállalkoznia. — A napkeleti bölcsek számára semmi biztosíték nem volt, hogy célhoz érnek (vö. 2–9. v.). A sivatagi utazás teveháton, nappali hőségben, éjjeli fagyban, hiányok és viszontagságok között igencsak megerőltető, valamint veszélyes, sőt életveszélyes dolog (pl. homokvihar, rablók, úttévesztés, éh- és szomjhalál). — Aki nem akarja vállalni a kockázatos, bizonytalan kimenetelű utat, amely ki tudja, hol és miben végződik, aki nem akarja vállalni az embert próbáló fáradságot és nélkülözéseket, és aki irtózik a veszedelmektől, harcoktól, küzdelmektől, az jobban teszi, ha eleve otthon marad, hiszen így sem, úgy sem jut el ahhoz, akit a Csillag jelez (vö. Lk 14,28–30. 31–32).

5. Annak, akit a Csillag jelez, már születése (eljövetele, megjelenése) is **rémületbe ejti a Hatalom birtokosait**. — Heródes, a főpapok és az írástudók már a hír hallatára megrémültek (3. v.; Heródes biztosan, a főpapok szinte biztosan, az írástudók valószínűleg). Nem csoda. A hatalom megszállottjait mi nyugtalaníthatná jobban és ejthetné jobban kétségbe, mint egy másik, netán még erősebb hatalom feltűnésének híre? Különösen akkor, ha tudják vagy ösztönösen sejtik, hogy transzcendens hatalom megjelenése van a láthatáron (vö. mágusok, csillag, jóslatok, 1–6. v.), és még akkor is, ha ennek a transzcendens hatalomnak a lényege a hatalomnélküliség (bár ez természetesen nem tudatos bennük), sőt ekkor igazán: Hiszen lehet-e nagyobb ellensége a hatalomnak, mint a hatalomnélküliség? — Mindenesetre ha igaz a tétel, akkor valószínűleg igaz a megfordítása is: Aki nem kelt nyugtalanságot a Hatalom birtokosaiban,

az nem olyan, mint akit a Csillag jelez...

6. Annak megjelenése (föllépése), akit a Csillag jelez, nemcsak a világi, hanem **az egyházi hatalom birtokosait is** rémületbe ejti. — Ezt nemcsak azon az alapon állíthatjuk, hogy a szöveg említi a főpapokat (és az írástudókat) is (4. v.); az ókorban a világi és az egyházi hatalom még ugyanannak a valóságnak két oldala (dimenziója) csupán; Heródes egyszerre testesíti meg a legfőbb (helyi) világi és egyházi hatalmat, ahogyan Mózes törvénye, a Tóra egyszerre világi és egyházi törvény (vö. Elpídia, ÉV, 1992. április). Ezt igazolják a későbbi fejlemények is, amikor a világi és az egyházi hatalom vállvetve juttatja keresztre Jézust. — Mindenesetre megint igencsak érvényesnek látszik a tétel fordítottja is: Aki nem kelt rémületet az egyházi hatalom birtokosaiban (magasabb vagy alacsonyabb rangú képviselőiben), az nem olyan, mint akit a Csillag jelez.

7. Akit a Csillag jelez, az **a társadalmi ranglétra alján** születik (és él és hal meg). — Jézus esetében erre utal már barlangban születése és állatok etetőjászlában fekvése (Lk 2,7), szüleinek alacsony társadalmi státusa (a legalacsonyabb adósávot képviselik: Lk 2,24), későbbi, szegénységben élt élete, valamint a ranglétra legaljára jellemző halála: bűnözőként történt kivégzése (de például az alacsony néprétegekre jellemző beszédmódja is, ld. A cenzúrázott Jézus, ÉV, 1999. február). — A tételt ki-terjesztve azt mondhatjuk, hogy ami a születést és a meghalást illeti, lehetnek bizonyos módosulatok (születhet valaki a ranglétra magasabb fokán vagy éppen csúcsán is, és nem feltétlenül kivégzés vet véget az életének), de ha a Csillag jegyében áll, akkor tudatos életét a ranglétra alján fogja élni. A kényelemben, jólétben, biztonságban, (világi és egyházi) megbecsültségben élők között nem lehet találni olyat, akit a Csillag jelez.

8. Akit a Csillag jelez, azt lényegileg **mindenki félreismeri**. — Heródes az eljövendő trónbitorlót látja a Gyermekben (vö. 13., 16. v.), a főpapok és az írástudók a megígért Messiást (aki majd biztosítja népe e világi érvényesülését, és egyáltalán az aranykor eljövetelét, 6. v.), a napkeleti bölcsek királynak gondolják (2., 11. v.), és Mária is aligha van tisztában azzal, kit ringat. — Igazolják ezt a későbbi fejlemények, és nemcsak Mária esetében, aki majd eszelősnek tartja elsőszülött fiát (Mk 3,21.31), hanem tanítványai, ellenfelei és az „egyszerű nép” esetében is (vö. pl. Mk 8,29; 3,22; 8,28), de nem kivételek a betegek (Mk 5,28) vagy szimpatizáns vendéglátói sem (Lk 7,39).

9. Akit a Csillag jelez, azt még a vele szimpatizálók és a neki hódolni akarók is **rossz helyen keresik**. — Olyan helyen, ahol őt sosem lehet megtalálni (vö. Lk 7,25), hacsak nem megbilincselve, megkínzottan (Mt 26,57: a főpapnál, Mk 15,1: Pilátusnál, Lk 23,7: Heródesnél). Ahogy a napkeleti bölcsek is rossz helyen keresik: Heródesnél (1–7. v., bár kétségbe lehet vonni, vajon ők kezdeményezték-e a találkozást; mindenesetre a 7. vers értelmezhető az ő tudakozódásuk [1. v.] folytatásaként is), az ország politikai–vallási centrumában (a politikus rögtön hívatja a főpapokat...). — Amint hiába keresték volna a római pápa, az ortodox pátriárka, az Egyházak Világtanácsa elnöke vagy a dalai láma rezidenciáján (hogy királyi vagy miniszterelnöki palotákról ne is szóljunk), de a püspöki udvarokban vagy a különböző felekezetek templomaiban is csak szóra sem érdemes kivételképpen találkozhattak volna vele.

10. Akit a Csillag jelez, annak még (áldozatkész) jóakarói is **hozzá nem illő ajándékokkal** kedveskednek. — Ahogy Jézusnak a bölcsek: hódolattal, és arannyal, tömjénnel, mirhával (10– 11. v.), csupa olyasmivel, amivel egy kisgyerek, pláne egy újszülött semmit sem tud kez-



deni. Később, felnőtté válása és az utókor idején is ez volt, illetve maradt a helyzet: Nem létező uralmát kiterjesztették (bár sosem vágyott erre), ha „kellett", tűzzel-vassal (erre meg végképp nem), ennek szimbóluma arany, ami a Királyt illeti; buzgón vallották és vallják, hogy ő a Messiás, az egyetemes Szabadító, amit a mirha jelképez; végezetül Istenné avatták, az Abszolútummá, akit méltán illet meg a tömjén felszálló füstje. — Csak olyan akadt és akad alig, aki megadná neki az egyetlen hozzá méltó és neki kedves ajándékot: követné tanítását, megtenné, amit mondott (Lk 6,46; vö. Mk 4,3–8.20; vö. 3Jn 4).

11. Annak, akit a Csillag jelez, **látszat szerint még a Hatalom is hódol(hat).** — Ahogy ezt Heródes előadta a bölcseknek (8. v.). Persze ő ezt eleve csak színlelte, de az uralkodóknak, államfőknek, miniszterelnököknek kedvenc foglalatosságuk, hogy hódolatukat ha nem is betlehemi Gyermeknek, de az ő első számú földi képviselőjének, a római pápának kifejezésre juttassák. — Ez a látszat-hódolás azonban elsődlegesen mégiscsak az egyházi vezetők kiváltsága (bármely vallásban és felekezetben), kezdve a legkisebbeken, s arányosan növekedő mértékben a legnagyobbakig. — A látszat-hódolás lényege, hogy elvben teli szájjal megvallják azt, akit a Csillag jelez, a gyakorlatban pedig teljes életükkel megtagadják és eltaposssák (rájuk vonatkozik Máté evangéliumának 23. fejezete). Tehát sosem az a mérvadó, mit mondanak, hanem hogy mit tesznek.

12. Annak lényegét, akit a Csillag jelez, legjobban az fejezi ki, hogy **Gyermek**. — Újszülött gyermekre találnak a bölcsek Betlehemben (10. v.), s amikor ez az újszülött felnő, rendszeresen azt fogja hirdetni, hogy csak „az mehet be Isten országába" (értsd: az válhat valóban emberré, azé lehet a teljes Élet...), aki olyanná válik, mint a gyermek (Mk 9,33–37; 10,13–16; a Tamás evangélium 21. logionja pontosít: csecsszopókra gondolt Jézus: „Jézus kisgyerekeket látott, akik szoptak. Azt mondta tanítványainak: Ezek a kicsinyek, akik szopnak, azokhoz hasonlatosak, akik bemennek a Királyságba"). — Ez a gyermek-mivolt sok találgatás és vita tárgya. Három vonását azonban talán joggal lehet így összefoglalni: feltétlen ráhagyatkozás (eredetileg szüleikre, alkalmazott értelemben Istenre), ártatlanság (vö. Mt 5,8 és 5,9), teljes védtelenség, kiszolgáltatottság (Mt 5,38–42; 26,52).

13. Az, akit a Csillag jelez, teljesen **ki van szolgáltatva a félremagyarázásoknak**. — Nagyon közel áll ez a tétel a nyolcadikhoz (itt is az írástudók messiás-értelmezése a fogódzópont, vö. 6. v.), de az alapgondolat más mozzanataira teszi a hangsúlyt: a félreismerés helyett a félremagyarázásra, illetve ennek való kiszolgáltatottságra. Ez a jelenség végigkísérte Jézus személyes (pl. Lk 23,2; Jn 11,50; Mt 27,20) és történelmi életét (pl. karácsony táján különös nyomatékkal hangzik a szószékekről, hogy születése óta egészen más ez a világ, mint volt, nem is szólva persze arról, hogy nagypénteken–húsvétkor „megváltotta a világot"). — Azok, akiket *nem* a Csillag jelez, nincsenek (annyira) kiszolgáltatva az effajta félremagyarázásoknak, ők ugyanis gondoskodnak személyük és üzenetük határozott értelmezéséről és ennek az értelmezésnek a végrehajtásáról (pl. a Katolikus Egyház Katekizmusa világosan megfogalmazza, mi az Egyház tanítása, és aki nem igazodik ehhez, az megnézheti magát, vö. Ad tuendam fidem enciklika, ÉV, 1999. április).

14. Akit a Csillag jelez, azt **a Hatalom el akarja tenni láb alól.** — Ahogy ez a szándék Heródesben szinte már az első pillanatban megfogalmazódik (13.,16. v.). A tétel természetesen egyaránt vonatkozik a világi és az egyházi hatalom képviselőire (ld. 5. és 6. pont), azzal a kiegészítéssel, hogy az egyházi hatalom képviselőinek gyilkos buzgalma érthető módon talán még szenvedélyesebb (ami nem feltétlenül jelenti azt, hogy intenzívebb, csak azt hogy izzóbb, s a világi hatalomé esetleg hidegvérűbb), hiszen az, akit a Csillag jelez, jobbára a vallás felségterületén szokott föllépni. — A Hatalomnak természetesen nemcsak gyilkos indulatai és szándékai vannak, hanem ténylegesen el is teszi láb alól azt, akit a Csillag jelez, föltéve hogy az e világi érdek- és erőviszonyok lehetővé teszik számára; gyilkolási módszerei persze kortól és helytől függően változnak, és nem is feltétlenül fizikai jellegűek. — A tétel megfordítása pedig azt jelenti, hogy azok között, akik a világban vagy az egyházban érvényesülni tudtak, hiába keresünk olyant, akit a Csillag jelez.

15. Akit a Csillag jelez, az kezdettől mindvégig („születésétől haláláig") **bajba sodorja a környezetét.** — Jézus első „áldozatai" a szülei voltak, akiknek menekülniük kellett az újszülöttel Egyiptomba (14. v.), majd pedig azok a Betlehem környéki, kétévesnél fiatalabb kisfiúk, akiket Heródes Jézust üldözve mészároltatott le (16. v.). — Ha ennek a két eseménynek a történetiségét lehet is vitatni, azt már nem, hogy családjára, szüleire és testvéreire is árnyékot vetett a vád, miszerint az Ördöggel cimborál (Mk 3,21–22), hogy tanítványainak meg kellett osztaniuk vele a vándorélet viszontagságait s az idő múlásával egyre fokozódó üldöztetést, sőt halálveszélyt (vö. Mk 3,6; Lk 13,31; Jn 10,31–11,8–11,16), amely elfogatásakor s az azt követő időszakban ugyancsak kiéleződött (Mt 26,56; Jn 18,8; 20,19; Csel 4,3.21; 8,1). — Jézus tágabb „környezete" az azóta eltelt 2000 év egyháztörténelme, amelyben a miatta üldözöttek vagy kivégzettek hosszú sora tanúskodik a tétel igazsága mellett.

Plusz 1: Az, akit a Csillag jelez, **ma ugyanolyan ismeretlen**, mint egykor (és mindig). — Még azok körében is, akik ismerni vélik őt, vagy ha ismerik is, arannyal-tömjénnel-mirhával és szép szavak áradatával akarják kiszúrni a szemét (vö. Lk 6,46; Mt 7,21). — Lehet, hogy a lényegéhez tartozik az ismeretlensége? — De akkor miért akarta megismertetni magát és üzenetét? Miért akarta, hogy az általa meggyújtott világosság tartóra kerüljön és mindenkinek világítson (Mt 5,15)? Miért akart tüzet gyújtani a földön, és miért vágyakozott arra, hogy az föllobbanjon (Lk 12,49)?

Gromon András

(A Szerző most megjelent könyvének bevezető írása. Lásd a hirdetést lapunk hátoldalán!)

Eugen Drewermann

Betlehemi álom

avagy a karácsony igazi csodáiról

„Az örök Isten emberré lett az időben. Fölvette az emberi természetet, hogy kiengesztelje az embert Istennel...” Vajon Jézus mikor fejezte ki magát ilyen módon? Historizálták a mítoszt. Aztán a historizált mítoszt metafizikai síkra emelték. „Az emberiség” „megváltása” — igen! De nem „inkarnáció” révén, hanem részvéttel, együtt érezve; nem „létszerűen”, hanem egzisztenciálisan; nem „természetszerűen”, hanem hittel, küzdve, szeretettel, reménykedve. Csak így „jelenhetett meg” Isten egy ember személyében.

Amilyen ünnepélyes a karácsony mint ünnep, annyira nehéznek tűnik „teológiailag”. „Megmentő született nektek!” Ez történelmi esemény benyomását kelti. De ha „angyal” mondja? Mennyire igazak a legendák és milyen értelemben? „Született Augustus császár idején”, persze; de mi jelentős van egy ember születésében, ha nem a *későbbi* élete? És ezt senki sem sejtheti előre, még ha „angyalok” vezetik is.

Hibát követünk el, ha az antik vallások „eredet-történeteit” „szó szerint” fogjuk föl ahelyett, hogy szimbolikusan értelmeznénk őket. A jövőre vonatkozó ígéretként mesélnek el olyasmit, amit csak későbbről visszatekintve tudhattak. Adott valóságként ábrázolnak olyasmit, ami csak egy személy „működésében” válhat lényegileg világossá. Számukra „mindig is” jelen volt az, ami valójában csak lassan és fáradságosan érett meg és jött létre egy ember életében. Ebből fakad gyermeki örömük: Minden készen van és már beteljesedett. Viszont minden *valóságos* kezdet azzal a megállapítással kezdődik, hogy egyáltalán semmi sem „teljesedett be” és „dicsőült meg”, előbb meg kell azt „tenni”. Ezért nem Jézus mint újszülött gyermek a csoda, hanem az, hogy nekünk, kiöregedett, megvénült, elhasznált embereknek megadta az esélyt, hogy *még egyszer elölről kezdhetjük* az egészet. „Ha valaki felnő és közben megszűnik megmaradni annak a gyermeknek, aki egykor volt, az egyúttal megszűnik embernek lenni” — vélte több gyerekkönyv szerzője, Erich Kästner. De éppen ez minden tragédiánk közül az első: „Felnőttekké” kellett lennünk, noha még gyerekek is alig lehettünk. Ebből ered, hogy minden lehetséges neurotikus félelmünkkel, infantilis függőségünkkel és regresszív vágyakozásunkkal egészen a betegességig képtelenek vagyunk arra, hogy felnőtt, felelős, érett emberekké váljunk. „Ha nem váltok olyanokká , mint a gyermekek — sosem fogjátok megérteni, micsoda hatalma lehetne Istennek a szívetekben”, fordíthatnánk értelemszerűen Jézus mondását (Mt 18,3). Jézus jelentőségét nem az adja, hogy a legenda szerint Betlehemben kisgyermekként jött a világra, hanem az, hogy *visszaadta nekünk Istent mint apát (és anyát).*

Nem egy 2000 évvel ezelőtti történelmi „eseményben”, a „betlehemi” „gyermekben” rejlik a „karácsony” alapja, hanem abban, hogy Jézus szavai nyomán olyan „gyermekekké” válunk, akik többé nem tévesztik össze Istent a római „béke”-császár, Augustus, vagy jeruzsálemi lakája, „Nagy” Heródes hatalmának bálványával.

Hogy Jézus maga miképpen értelmezte a volna a „karácsonyt”, például akkor mutatja meg, amikor Kafarnaumban meggyógyít egy bénát (Mk 2,1–12): A tetőn keresztül, hordágyon eresztik le, ő pedig így szólítja meg: „Fiam, bocsánatot nyertek bűneid...” A katolikus gyónástól eltérően Jézus semmiféle „bűnvallomást” és „bűnbánatot” nem kért a betegtől, de úgy látszik, sejtette, bénaságát súlyos bűntudatára kell visszavezetni, amely teljesen beszűkíti e férfi mozgásterét. Ennek nyilvánvalóan alapja van az ember lelkében, s szinte mindig ugyanaz: *saját szüleinek alakja.* Ezek nyomására a személyiség két részre esik szét: egyrészt ott van az állandó túlterheltség, a csődöt mondás állandó érzése, az elégtelenség és a hibázás örökös kudarca, másfelől pedig egy gyerek, aki arra vágyik, hogy viszszatérhessen abba az időbe, amikor még semmit nem tudott rosszul csinálni, amikor anyjának még a karján kellett hordoznia őt, amikor még nem támasztottak vele szemben idegen és elidegenítő igényeket. *„Fiam”* — Jézus e megszólítása azt jelenti: „Felejtsd már el egyszer apádat összes szemrehányásaival együtt, felejtsd el azt a férfit, aki csak akkor ismert el téged, ha elvárásainak megfeleltél, felejtsd el a félelmedet, amelyet elítélésétől, megvetésétől, büntetésétől félve éreztél. Képzeld csak el egyszer, hogy *én* állok apád helyén, és azt mondom neked: Nem ítéllek el; egész egyszerűen csak azt szeretném, hogy élj, és olyan boldog légy, amennyire csak lehetséges; tekintetem előtt szabadon mozoghatsz... Ez tökéletes felmentés lenne, és nem kellene többé az örök gyereket eljátszanod csak azért, hogy ne zuhanj ismét a csődöt mondástól való rettegésbe; megtanulnád azt a bizalmat, amit gyermekként sosem éreztél; valóban azzá a gyermekké lennél, akinek sosem volt szabad lenned, és éppen ezáltal »nőnél fel«...”

Ekkor fölemelkedtek az írástudók, és szemére vetették, hogy Istent káromolja, hiszen kinek van hatalma bűnöket megbocsátani, ha nem egyedül Istennek! De épp ez a döntő: hogy Jézus úgy hiszi, a megbocsátás szavaival maga is Isten nyelvét beszéli. Az ő bizalma ez, az ő gyermekiségének formája, hogy feltételezi Istenről: előzetes teljesítmények nélkül megbocsát, és csak arra van szükség, hogy megfeleljünk annak a példaképnek, amit Isten „apaisága” jelent. Jézus csak azért mondhatja, *„Fiam”*, mivel úgy érzi, ő maga teljesen „kiengesztelődött” Istennel. Azáltal, hogy azt a bizakodást ajándékozza a bénának, amely segít legyőznie félelmét, megmutat neki valamit Isten igazi „apaságából”.

Az analitikus pszichoterápiából tudjuk, hogy rendszerint csak úgy lehet valakit kisegíteni lelki bajából, ha *egy időre* mi magunk lépünk arra a helyre, ahol annak idején apjának, anyjának kellett volna állnia, de minden látszat szerint nem voltak képesek állni. Csak így jut el az illető új, valódi életre: Végre kezébe veheti, ami eddig használhatatlanként hevert ott; végre újból bejárhatja ifjúságának eltűnt ösvényeit, visszaemlékezve mindarra, földolgozva és integrálva mindazt, amit történt; végre virágozni kezdenek a fa ágai, amelyek eddig szárazon meredeztek a tavaszi fagyban... Ekkor elkezdődik annak az embernek az „újjászületése”, aki lelkileg halott volt, ekkor — a karácsonyi mise olvasmányának megfelelően (Tit 3,5) — „megjelenik” köztünk, emberek között „Isten emberbarátsága”, ekkor — mindenekelőtt a János-evangélium szavai szerint (Jn 3,16–17) — az Atya „elküldi” „fiát a világba, nem azért, hogy elítélje, hanem hogy megmentse a világot”.

Az embernek a gyermeki bizalom révén történő effajta újjászületéséről szerzett tapasztalatok sűrűsödnek össze a „karácsony” mitikus képeiben. Csak nem szabad az egzisztenciális kérdéseket hamisan naturalizálni, és egy gyermek születésének nyelvi képeit nem szabad „biológiai” „eseményekként” félreérteni.

Az egyház karácsonydogmája szerint „Isten emberré válása” „megváltott” minket a „bűntől” és a „haláltól”. De hogyan találkozhat velünk Isten olyan „emberien”, olyan „apaian” a szó jézusi értelmében, hogy ezáltal megszabaduljunk a félelem árnyékvilágából, és mit jelent a „bűn”?



Van *Márknál*, aki éppúgy nem tud semmiféle „karácsonyi történetről”, mint a *János-evangélium*, még egy jelenet, amely megrázóan írja le, hogyan valósulhat meg Jézus közelében egy élet „újrakezdése”. Mk 5,22–24.35–43-ban egy zsinagógai elöljáró lép Jézushoz, hogy tizenkétéves „kislányáért” könyörögjön, aki haldoklik. Ez a *„kislány”* az izraelita elképzelések szerint tulajdonképpen felnőtt, házasságra érett nő, de nem így tekint rá az apja; számára — már csak a megszólítás alapján is — ő még mindig az a kicsi, éretlen „kislány”, akivel félelemtelten törődnie kell s akiről gondoskodnia kell, és nyilvánvalóan nem is sejti, hogy éppen ezzel a „gondjával” akadályozza meg az „ő” gyermekét abban, hogy éljen. Mi mindent árul el az apa és lánya viszonyáról már az, hogy bár a zsinagógai elöljáró nevét megtudjuk, a lány maga azonban, akiről pedig mégiscsak szó van, névtelen marad! Azt kell gondolnunk, nem több ő, mint „Jairus kislánya”; más szóval: nincs saját egzisztenciája; teljes mértékig apja „gondoskodásának” árnyékában áll, aki azonban formálisan megfojtja őt a saját halálfélelmével...

Olyan tragédia ez, amelyet néhány mondattal nem is lehetne világosabban kifejezni: Itt egy lány éppen *szeretne nővé fejlődni*, de az élethez vezető utat elzárja előle saját apjához fűződő viszonya. „Ödipusz-komplexus”, diagnosztizálta volna Sigmund Freud, s ezzel a vallásos emberek egyik típusát írta volna le; azokat, akik „Istenben” semmi mást nem látnak, mint gyermekkoruk apa-alakjának fölmagasítását, mint infantilis félelmek kivetítését az Abszolútba, mint az élet megtagadásának, az önállótlanságnak és az ösztönelfojtásnak az örökkévalóvá tételét: egy efféle „Apa”-Isten szemei előtt az embernek nem szabad boldog nővé érnie, inkább az a kötelessége, hogy szégyellje magát női mivoltáért, szenvedjen nőiségétől, és állandó „tisztátalanságnak” érezze mindazt, ami női.

Mielőtt még Jézus egyáltalán eljut „Jairus lányához”, összeakad egy olyan asszonnyal, aki már tizenkét éve „vérfolyásban” szenved. Ez az asszony bizonyos fokig annak a nőképnek a megtestesítője, amelytől ez a fiatal lány elhatárolja magát: ha ezt jelenti nőnek lenni, akkor jobb egyáltalán nem élni...

Hallatlan bátorság kell ahhoz, hogy ez a nő a tömegben odamerészkedjék Jézushoz, és lopva, mágikusan megérintse ruháját. Őt is

úgy szólítja meg Jézus, mint azt a bénát Kafarnaumban: *„Lányom”*. Ez ugyanaz a kísérlet, nevezetesen hogy egy félelmeibe tökéletesen belebonyolódott, halálosan megbetegedett emberhez elvigye azt az „apaiságot”, amely megszünteti a rettenetes „Atyaisten” „régi” képét. Csak ezután megy át Jézus a zsinagógai elöljáró házába, ahol a tömeg már sírva és jajgatva sajnálja és gyászolja a lány „halálát”. Jézus valamennyiüket kikergeti, aztán mintegy parancsolóan szólítja meg a lányt: „Kelj föl!”, és egészségesen adja vissza szüleinek.

Az emberiességnek effajta csodái akkor történnek meg, ha egy ember többé nem emel az égbe félelemmel és hódolattal egy másik embert oly módon, hogy az eltakarja előle Isten igazi képét. Ekkor olyan bizalom csírázik ki, olyan *gyermeki bizalom Isten iránt,* hogy az emberek már nem többek és nem kell többnek lenniük, mint puszta embereknek; Jézus Istene éppen azért „jelenik meg” ismét a maga emberiességében, mert megszűnik az, hogy embereket „istenítenek”. Ez már belső érettségből, nem pedig túlzott követelményekből fakadó „felnőtté válás”; olyan bizalom ez, amely szabadságra egyenesít fel, ahelyett hogy engedelmességbe hajlítana; ez véget vet az örökös moralizálásnak: Ez bűnös dolog, ez veszélyes, ezt kerülni kell... A „bűntől” és a „haláltól” való „megváltás” — ez annak a gyermeknek a nevében, akinek Jézus mindig is megmaradt, azt jelenti, hogy végre visszanyerjük a létezés *ártatlanságát*, ahogyan az eredetileg sajátjuk a gyerekeknek.

Egy effajta tapasztalásban — mihelyt az ember elhinné Isten jóságát! — minden karácsonyi legenda igazzá válna: az élet „éjszakája” ekkor megtelne „angyalok” hangjával, akik azt hirdetik, „békesség a földön”. A kevéssé „művelt”, természetközeli pásztorok állataikkal együtt valóban közel állnának az elrejtettben megvalósuló újrakezdés titkához, és messziről bölcsek jönnének egy „csillagot ” keresve, amely az „igazi királyt” jelzi, a „királyi gyermeket”, aki mintha egy másik világból jött volna hozzánk, le nem vezethetően abból, amit számunkra a „történelem” és a „valóság” jelent, „szűzi módon” születve, ahogy már a régi egyiptomiak is úgy tekintettek királyukra, mint aki a Nap és a Szél fia...

De valaki talán azt fogja mondani, mindezek csupán képek. Meg lehet-e váltani „a világot” álomközeli képekkel? Való igaz: „Nem az állam és nem a nép részesül a megváltásban, hanem csak az egyén” — így gondolta már Adolf von Harnack is „a kereszténység lényegéről” tartott, száz évvel ezelőtti előadásában. És mégis: ebben a mondatban ott van már a „politikai” viszonyok átalakulásának csírája is. „Álomközeli képekről” van szó, persze; de egyébként hogyan lehetne megkérdőjelezni „normalitásunk” „magától értetődőségét”, ha nem egy másik, jobb világ víziójával? A vallás nem arra való, hogy a történelmi valóságról tájékoztasson minket, hanem arra, hogy átalakítsa ezt a „valóságot”. De emberi és vallási szándékait tekintve miféle vallási vízió lehetne nagyobb és nagyszerűbb, mint Jézus igehirdetése: „Elközelgett a Mennyek Királysága”? Ezekkel a szavakkal *kezdte* nyilvános működését a názáreti férfi; ezek a szavak jelentették minden mondanivalójának magvát: Nem lenne szabad továbbra is a trónokon ülő „hatalmasoknak” uralkodniuk az embereken, hanem az embereknek maguknak kellene fölfogniuk és megragadniuk „királyi”, „isteni” lényegüket! Akkor többé nem hagynák, hogy megfélemlítsék őket, még a halálfélelemtől is megszabadulnának, és abban bíznának, hogy Isten tenyerén járkálnak, s így elnyernék azt a szabadságot, hogy az erőszakkal a jóságot állítsák szembe, sőt: a bűntettel a megértést. Nem az a döntő, zsidó vagy-e, vagy római, vagy szamaritánus, vélte Jézus, egyedül az számít, miféle *ember* vagy.

Jézus sosem adta ki magát afféle „királynak”, amilyenekkel tele vannak a történelemkönyvek; sosem lépett föl „messiásként”; csupán azt akarta, hogy az emberek szívében Isten „uralkodjék” szeretetének hatalma révén. De éppen ezáltal rendítette meg a politikai „rendet”; éppen ezáltal ásta alá a trón és az oltár álszent egyezségét; éppen ezáltal akadályozta meg a papi uralom és a pénzsóvárság szentségtelen szövetségét Isten „szentélyében”.

Lukács és *Máté* „karácsonyi” történetében a betlehemi születés képében csapódott le Jézusnak ez a meggyőződése. Szerintük nem Róma császárvárosában, nem a kormány székhelyén, Jeruzsálemben, hanem „Dávid királyi városában” jött világra a világ „megmentője”. Jézus sosem adta ki magát afféle „királynak”, amilyenekkel tele vannak a történelemkönyvek; sosem lépett föl „messiásként”; csupán azt akarta, hogy az emberek szívében Isten „uralkodjék” szeretetének hatalma révén. De éppen ezáltal rendítette meg a politikai „rendet”; éppen ezáltal ásta alá a trón és az oltár álszent egyezségét; éppen ezáltal akadályozta meg a papi uralom és a pénzsóvárság szentségtelen szövetségét Isten „szentélyében”. Azt tanította, hogy kizárólag a szükséget szenvedő ember szent; csak benne lehet Istennel mint „apával” találkozni.

Nem Jézus „születésében”, nem ezekben a tanokban kezdődött „Isten emberré válása”, amely lehetővé teszi számunkra, hogy emberekként „újra szülessünk” (Jn 3,3). Nem egy 2000 évvel ezelőtti történelmi „eseményben”, a „betlehemi” „gyermekben” rejlik a „karácsony” alapja, hanem abban, hogy Jézus szavai nyomán olyan „gyermekekké” válunk, akik többé nem tévesztik összse Istent a római „béke”-császár, Augustus, vagy jeruzsálemi lakája, „Nagy” Heródes hatalmának bálványával. Nem „az istálló és a jászol”, hanem kizárólag a szívünk az a „hely”, ahol Jézus, a „Megmentő”, a „Király”, a „Fölkent” a világra jön.

Forrás: Publik–Forum, 1996/24



A nagy kétségek éjszakája

Interjú Richard Rohrral

A német származású, amerikai ferences szerzetes, Richard Rohr a megújult keresztény lelkiség legfőbb úttörői közé tartozik. A világ számos pontján tartott már előadásokat és lelkigyakorlatokat, több könyve is megjelent. Utóbbi éveinek személyes élményeiről beszélgetett vele ***Lorenz Marti.***

Legújabb könyvét Jóbnak és a szenvedés titkának szentelte. Saját tapasztalatai állnak emögött?

Negyvenes, és most ötvenes éveimben ismételten átmentem a sötétség különböző szakaszain. Ez a sötétség 1991-ben lett nyilvánvalóvá, amikor rákom volt, és attól féltem, hogy hamarosan meg kell halnom. Az orvosok akkoriban kettő-hat hónapot jósoltak nekem. De a fizikai szenvedésnél mélyebb volt a szellemi és érzelmi sötétségé: Azt kezdtem kérdezni magamtól, voltaképpen ki vagyok én, és vajon tényleg hiszek-e még. Olykor azt mondtam magamnak: Te egyáltalán nem is hiszed azt, amit hirdetsz. Nem hiszel abban az Istenben, aki szeret és megment téged. Jóllehet 28 éven át ezt prédikáltam az egész világon. Szavaim, amelyek sok-sok prédikációban és előadásban hangzottak el, most hirtelen mind visszahulltak rám, és meg kellett kérdeznem önmagamat: Mindez csak show volt? Csaló, álszent vagyok? Vagy hiszek még valamit abból, amit mondok? Rettenetesek az ilyen kétségek önmagunk iránt.

De továbbra is prédikál és tart előadásokat?

Igen. Ezek a kétségek feltehetően szükséges próbát jelentenek a magamfajta prédikátor számára. Olyan ez, mintha Isten meg akarná kérdezni tőlem: Hiszed is, amit hirdetsz? Valóban hiszed? És ezzel a kérdéssel járod a sötétség hosszú periódusait.

Előadásaiban Ön ismételten óv attól, hogy felszínes válaszok révén kitérjünk a kérdésekkel szembesülés elől...

A vallás gyakran arra szolgál, hogy kitérjünk szorongásaink és kételyeink elől. Sok embernek, és éppen a keresztényeknek gyakran kéznél van a válasz — anélkül hogy megküzdöttek volna a kérdéssel. A hit azonban nem azt jelenti, hogy mindenre van válaszunk; a hit inkább az a készség, hogy válaszok nélkül éljünk.

Ez nem jelenti-e azt, hogy elveszítjük lábunk alól a talajt?

Ha hirtelen összeomlik az a világ, amelyet oly szépen fölépítettél magadnak, akkor természetesen pánikkal reagálsz. Azután erőd szerint megpróbálsz támasztékokat találni. Olykor menekülni próbálsz, eltereled a figyelmedet. Ismerem mindkettőt. De azt is megtapasztaltam, hogyan vezet el mindez a válság a mélységbe. Közben sok mindent el kellett engednem — valószínűleg ezért tartottam olyan sok beszédet az elmúlt 15 évben az elengedésről. Éppen ma reggel emlékeztetett egy asszony arra a képre, amelyet első beszédeim egyikében használtam 1973-ban. Azt mondtam akkoriban: amikor fiatal vagy, úgy érzed magad, mintha egy repülő szőnyegen lennél, együtt Istennel, és minden csodálatos; de az élet során Isten egyik szálat a másik után húzza ki ebből a szőnyegből! Ezt mondtam több mint 25 évvel ezelőtt — s ma megélem. Isten kihúzgálja a szálakat a szőnyegemből. Hamarosan 55 éves leszek, és ez a szőnyeg egyre vékonyabbá válik. Hamarosan nem lesz már kapaszkodóm. Többé nem fogom tudni megtartani magam. Le fogok zuhanni.

Szorongató távlat. A Semmibe, az Ürességbe zuhanás lesz ez?

Akkori beszédemben azt mondtam: Amikor Isten az utolsó szálat is kihúzza — fogalmam sem volt akkoriban, miről beszélek! —, tehát amikor Isten az utolsó szálat is kihúzza, akkor egészen az Ő kezében leszel. Biztonságod akkor már nincs a hatalmadban, nem függ a te erősségedtől és sikerességedtől, többé nem vagy képes megtartani magad; akkor már csak a bizalom marad számodra, hogy valaki más tart meg és hordoz téged. Ezt mondtam 25 évvel ezelőtt, s ma megtapasztalom.

De jogos igényünk van a biztonságra, a hordozó alapra. Vagy nem?

A valódi hit ellát bennünket azzal a biztonsággal, hogy tudunk bizonytalanságban élni. Elengedjük a dolgokat, és lemondunk az ellenőrzésről. Biztonságunknak most már nem önmagunkban van az alapja, nem a hatalmunkban, a karrierünkben, az általunk játszott szerepben. Mindez nem hordoz minket többé. Csak a bizalom marad számunkra, hogy Isten megtart és hordoz minket. Csak akkor tapasztaljuk meg, mi hordoz minket valójában, mit hiszünk valójában, kik vagyunk valójában, ha minden összetört már.

Akkor hát szükségünk van a bizonytalanság és a válság időszakaira ahhoz, hogy belső utunkon előre tudjunk haladni?

Hagyományunk azt mondja, hogy a spirituális út a pusztába vezet. Ott találkozunk a vadállatokkal — de aztán az angyalokkal is. Ha van bátorságunk megmérkőzni saját belső sötétségünkkel, ha merészelünk megbirkózni saját fájdalmunkkal, ha elég bátrak vagyunk ahhoz, hogy kibírjuk, akkor föl fogjuk fedezni magunkban az Istenit is, akkor valóban mély örömöt élhetünk meg.

Legújabb könyvében Ön a szenvedésről mint titokról beszél...

Jóbról van szó, arról a férfiről, akinek mindene megvan, s aztán mindent elveszít. Jób 37 fejezeten keresztül harcol Istennel, vádat emel ellene, megátkozza őt, hozzá kiált. Négy állítólagos barátja megpróbálja őt megnyugtatni, tiszta, korrekt, intelligens válaszokkal, amilyeneket egy jó teológus vagy pap is adna. De Jóbnak mindez nem segít. Amikor aztán végül Isten válaszol, azt mondja Jóbnak: „Jól beszéltél rólam. Amit a barátaid mondtak, szemét az egész.” Ez az egész derék teológia becsmérlése! A barátok ezt sosem fogják megérteni, hiszen ők csupa „helyes” dolgot mondtak, miközben Jób Istent átkozta! Aztán azt mondja Isten: „Oké, Jób, te az én oldalamon állsz, mi barátok vagyunk. Te annyira szeretsz engem, hogy mertél őszintén beszélni velem.”

De Isten mégsem ad választ Jóbnak!

Isten nem megy bele Jób egyetlen kérdésébe sem. Jób mégis elégedett: Most már tudja, hogy Isten figyel rá és beszélgetésbe elegyedik vele. És azt mondja neki: Ha csak meghallgatsz is, ha csak beszélsz is velem, már nincs szükségem válaszokra. Ez a nagy áttörés, ez a könyv kvintesszenciája: hogy nincs válasz, hogy ez a nincs-válasz az egyetlen válasz. Ezt a titkot látjuk Jézusnál is. Ez ugyanaz a történet. Mindketten eljutnak a maguk végső határára, s a végén teljesen rá kell hagyatkozniuk egy olyan Istenre, aki hallgat.

Forrás: Publik–Forum, 1999/2

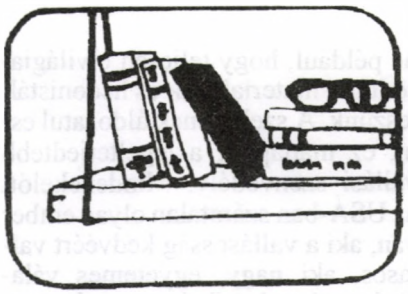

Richard Rohr

A jó keresztény nem dühös, és nem pattanásos az arca

A lélek nagy tanítómesterei a méltatlan érzelmek

Azok az előfeltételek, amelyek mindannyiunkra érvényesek, a patriarchátusból származnak. A patriarchátus annyi rossz gyümölcsöt termett, hogy ma már senki nem meri állítani, hogy az az evangélium. A patriarchátus nemcsak a politikában, hanem spirituális területen is pusztító következményekkel járt.

Az a benyomásom, hogy a patriarchális-férfias lélek szívesen hág föl spirituális magaslatokba. A férfi vonzódik az egyetemes világértelmezésekhez és az eszmékhez, amelyek azt a benyomást keltik benne, mintha léteznék átfogó ellenőrzési lehetőség és egyetemesen érvényes jog. A férfi psziché ezért nehezen boldogul a szabály alóli kivételekkel; számára az általános tendenciát tekintve mindig a vagy-vagy a tét. A szürke szín és a közbenső hangok kizártak. A férfi pszichének ezért nehezére esik bánni a paradoxonnal és a titokkal. Ennek következtében pedig gyengén fejlett az a képessége, hogy az embereket olyanoknak vegye, amilyenek – és Istent olyannak vegye, amilyen.

Azt hiszem, mivel bolondultunk a szellemért, elfelejtettük a lelket. Valóban azt hiszem, hogy a nyugati egyház elveszítette a lelket. A jövő század fordulópontja nézetem szerint a lélek újrafelfedezése lesz.

Ha a szellem az a részünk, amely az egyetemesbe és általánosba emel, akkor egyúttal az a részünk is, amely a transzcendenciára, Isten felé törekszik. A lélek ellenben az a részünk, amely a speciálisba és konkrétba száll le, komolyan veszi e világ valóságos életét, és nem ragadtatja magát olyan magasságokba, ahonnan már nem láthatja, mi fekszik közvetlenül a lábai előtt.

A szellem az értelem és a nagy eszmék által talál magára, a lélek viszont képekben, a természetben s a mély érzelmek révén, különösen a bánat, a levertség, az elutasítottság érzelmei révén ismeri meg önmagát – de az eksztatikus öröm révén is. A lélek emlékek és szimbólumok útján talál magára, mindenekelőtt olyan tárgyak útján, amelyek valamilyen emléket rejtenek, vagy a szülőkkel és az ősökkel kapcsolatos emlékek töltik meg őket. A lélek továbbá a természet által és a természetes világ szemlélése által jut el önmagához. Aki nem végez semmilyen lelki munkát, és nem áll szóba a saját lelkével, annak nincs lehetősége arra, hogy említésre méltó mélységben elnyerje a szellemet.

Két lényeges tapasztalattal kell előzetesen rendelkezni a lelki életben ahhoz, hogy az ember valóban képes legyen a megértésre, és képes legyen a szellemről és Istenről komolyan beszélni. Ha túl korán beszél, akkor kiváltképpen a fejéből beszél. Ez legalábbis a legtöbb férfire érvényes. Ez a két nélkülözhetetlen tapasztalat a szerelem eseménye és a csődöt mondás eseménye, az egyesülés/egység eseménye és az elszakadás megélése, az eksztázis tapasztalata és a fenyegetettség, különösen az elárultatás tapasztalata. Bármilyen keményen hangzik is: Feltételezem, életünkben legalább egyszer csődöt kell mondanunk és valamilyen nagy sebet kell kapnunk ahhoz, hogy megengedjük az addigi rendszer összeomlását. A lélek a szerelem és csőd eseményeiből tanul. Ezek a lélek nagy tanítómesterei. A lélek megkockáztatja, hogy megkösse magát, hogy szerelmessé váljon – és megfizeti az árát.

A tiszta szellem sosem fog belebocsátkozni abba a kockázatba, hogy szerelmessé váljon. Mindig távolságot akar tartani, és távolságtartó, akadémikus akar maradni, hogy mindig igaza lehessen és kezében tarthassa az ellenőrzést. Szinte minden mitológiában azt látjuk, hogy különösen fiatal, harmincas éveik előtt álló emberek vannak kitéve annak a kísértésnek, hogy eltúlozzák a szellemet. A görög mitológia például az ifjú férfit gyakran szárnyakkal ábrázolja, amelyeknek a segítségével fölemelkedik. Ezért a 18 és 33 év közötti fiatal férfiak veszélyesek. Még veszélyesebbekké válnak, ha addig sem csődöt nem mondtak, sem szerelmesek nem lettek, mivel ekkor egyszerűen folytatják felemelkedésüket. Más lehetőség nincs arra, hogy visszahozzák őket a földre. Válságélmény vagy diadalmaskodó szerelem híján aligha lehet már őket megtéríteni. Ikarosz, az ifjú, akinek szárnyait viasz tartja össze, a magasságokban repülve közel kerül a Naphoz. (A Nap hagyományosan a szellem képe, a Hold a léleké, a Föld a testé.) Istennek le kell hoznia Ikaroszt a Földre. Ha a férfi nem kap nagy sebeket, az általános tendencia szerint egyre butábbá válik.

A nők gyakorta egy későbbi életszakaszban vannak kitéve ennek a kísértésnek, akkor, amikor tovatűntek már a fájdalom és a terhesség, a pelenkázás, a gyereknevelés és talán egy boldogtalan házasság tapasztalatai. A változás évei után sok nő kezdi el a maga sajátos játékát a szellemi felemelkedéssel. A mitológiában hébe-korba annak a fekete boszorkánynak a képével ábrázolták ezt a fázist, aki életet már nem ad, hanem örökké csak mániákusan kritizál és dogmatikusan zsémbeskedik. Azért hangsúlyozom ezt, hogy úgy ne tűnjék, mintha csak az egyik oldalon keresném a hibát. Valamennyien képesek vagyunk arra, hogy illúziókba bonyolódjunk. Valamennyien rászorulunk a megtérésre.

Mindazonáltal az utóbbi idők kereszténységében lényegesen többet szenvedtünk a félrecsúszott férfiasságtól. Nyugaton jelenleg mindenütt érezzük a klérus elleni megsűrűsödött dühöt. Emögött a csalódott felismerés rejlik: Nem adtatok nekünk bölcsességet. Nem segítettetek, hogy összhangba hozzuk a lel-

ket és a szellemet. Törvényeket, könyveket és egyházjogot ajándékoztatok nekünk – de bölcsességet nem.

A patriarchátus elvetette a testet, mondván, hogy az nem méltó a szellemhez. A lelket azonban közvetlenül nem vetették el – az egyszerűen feledésbe merült. A lelki munkát alig-alig tekintették lényegesnek, még ha az egyház és a társadalom peremén minden században léteztek is olyan emberek, akik értettek valamit hozzá. Rendszerint persze nem vették komolyan őket. Ez az egyik oka annak, amiért Assisi Ferencet az évszázadokon át ismételten fölfedezték és szerették. Mert ő lelki munkát végzett, és egyidejűleg ragaszkodott a szellemhez. Komolyan tudta venni a szépséget, a természetet, az e világi világot annak sötét oldalával is, és megértette, hogy mindez nem idegen test vagy akadály a szellem útján, hanem ellenkezőleg, lényegi fontosságú a szellemi út szempontjából.

Ma sokszorosan megéljük, hogyan hozza vissza ezt a tudatot az egyházba számos nő. Azok az emberek, akik túlságosan magasan lebegnek, fönn a szellem mennyei rónaságain, elsietve mint „New Age"-et, „elvilágiasodást", „naturalizmust" vagy „szinkretizmust" utasítják el ezt. Fiatal ferences növendék koromban egy idős testvér ezt a tanácsot adta nekem: „Ha pap leszel, óvakodj azoktól az emberektől, akik olyanok, mint a kutyák: mindent megugatnak, amit nem ismernek!" Sokan ugatnak, és meg sem próbálják, hogy valamit megértsenek. A lelki munka a megértés munkája.

A lélek az a részünk, amely közvetít a test és a szellem között. Lelki munka nélkül a test és a szellem nem talál utat egymáshoz. Úgy látszik, mintha szükségképpeni dualizmus, sőt egyenesen antipátia lenne a test és a szellem között. A lelki munkát gyakran szimbolizálták a vízzel, a test és a szellem közötti folyóval, amely mindkét irányban képes üzeneteket szállítani.

A lélek férfi oldala a *nous*, az értelem, női oldala az *imago*, a kép. A férfiak mindamellett annyi lelki munkát végeztek, hogy megpróbáltak az intellektus segítségével érteni. De mi, férfiak elég gyengék és tudatlanok vagyunk, ami a megértés képi oldalát illeti. A férfiaknak fekszik a világos elemzés, a vagy-vagy. A női oldal az integráció, az is-is, a titok és a paradoxon. Az értelem szétválaszt, az imago egyesít és integrál – mégpedig az ellentéteket egyesíti és integrálja! Az értelemnek nem kell mindent megértenie; az üzenet magában a tapasztalásban rejlik.

A szellemileg túltenyésztett nyugati férfi pontosan ettől fél. Számára ez maga a káosz. Sok mitológiában a férfi kaotikusnak éli meg a nőit, és a nőt annak látja, aki fel akarja oldani az ellenőrzést és a rendet. Pontosan ezt érzik és ettől félnek jelenleg a patriarchák. Az én katolikus egyházamban ez olyan félelmekben nyilvánul meg, mint hogy: „Ha hagyjuk, hogy a nők pappá legyenek, akkor számunkra vége a játéknak!" Ezek a félelmek jogosak. Az elmúlt korok játékának akkor tényleg vége. Ezért valószínűleg további száz évig fog tartani, amíg a férfiak tényleg hagyják ezt. A „férfiak klubjának" ideje azonban végső soron mégis lejárt; szívünk legmélyén ezt mindannyian jól tudjuk. Ezért védekezik sok férfi jobban, mint valaha, és meg akarja akadályozni, hogy ez megvalósuljon.

Megpróbálom egy kicsit analizálni a jelenlegi pápát. Édesanyja akkor halt meg, amikor ő hároméves volt. Az apja nevelte föl. Valószínűleg túl korán döntött arról, hogy pap lesz. Kérdéses, hogy szerzett-e valaha is tapasztalatot a női lélekről. De tipikus katolikusként osztja a Mária iránti hihetetlen csodálatot és imádatot. Olyan férfi ő, aki még mindig keresi az Örök Nőit. Kétlem, hogy már megtalálta volna.

Az USA-ban az utóbbi időben egyenesen kínos dolog katolikusnak lenni, mivel Mária újabban mindig és mindenütt feltűnik. Új-Mexikóban egyenesen egy tortillán (kukoricalisztből készült, kis, kerek, lapos sütemény) jelent meg! Természetesen elvethetnénk ezt mint ködös babonát. De azt is megpróbálhatnánk, hogy megértsük ezeket a jelenéseket. Miért látja a tudattalan mindenütt az Örök Női képeit? Azt hiszem, ez is azzal áll összefüggésben, hogy a nő visszatér a pusztából: a lélek hazatér az egyházba.

A lélek, a test és a szellem között létezik antipátia és taszítás is. Mindhárom autonóm is akar lenni. A testnek áldozatul esni azt jelentené például, hogy teljesen elvilágiasodunk, materialisták és hedonisták leszünk. A szellemnek áldozatul esni, ez manapság a legelterjedtebb vallási szenvedély. Mindenekelőtt az USA-ban számtalan olyan ember van, aki a vallásosság kedvéért vallásos, aki nagy, egyetemes válaszokra vágyakozik, hogy azok megszabadítsák a félelemtől és a magánytól. Ezek az emberek nem veszik tudomásul az élet és a világ realitásait, és mindenre előre gyártott válaszuk van.

Az a fiatal pap, aki valakinek a halálos ágyánál azt mondja a hozzátartozóknak: „Ne aggódjanak, a Mama most a mennyországban van!", tipikus példája annak, amikor túl sok van a szellemből. Elméletileg bizonyára igaz, hogy a Mama a mennyországban van – de emberileg ez hamis. A pap vonakodik attól, hogy velük gyászoljon, együtt járja velük azt az emberi utat, amelyen Jézus önkéntesen járt. Bűne az egyháznak, hogy egyszerű, gyors válaszokat ad az embereknek, hogy neki magának ne kelljen velük együtt járnia az úton.

Veszélyesek azok az emberek, akik megrögzötten ragaszkodnak a logosz-szellemhez, mert velük nem lehet beszélni. Mindent tudnak már, nincsenek kérdéseik, csak válaszaik. Ezeken a válaszokon kívül nincs szükségük senkire és semmire. A szellemnek ez a túlzása nemcsak a vallásban létezik, hanem politikai kísértésként, kapitalizmusként, kommunizmusként, fasizmusként éppúgy; minden egyetemes ideológia azt hirdeti: oly módon birtokolja az abszolút igazságot, hogy az embernek már nem kell törődnie a kivételekkel.

A szellem a szabály mellett van, a lélek a kivétel mellett. A szellem a tökéletesre törekszik, a lélek a tökéletlent részesíti előnyben. Egyenesen elbűvöli, ami még nincs készen. A lélek tudja, hogy mindig a kivétel igazolja a szabályt, ahogy a közmondás tartja. Vegyük példának a homoszexualitás témáját. A tiszta szellem sosem lesz abban a helyzetben, hogy végére járjon ennek a témának. Amíg az egyház nem fedezi föl újból a lelket, nem lesz képes arra, hogy egyáltalán foglalkozzék a kivétellel, az eltaszítottakkal és kirekesztettekkel.

Az indiánoktól minden másnál jobban megtanultam, hogy ők pont

fordítva közelítik meg az egészet: ők először a testben és a lélekben bíznak, a maga sajátos konkrétságában foglalkoznak az élettel, és csak ezen az iskolán túljutva merészelnek a Nagy Szellemről beszélni. Mi viszont folyton a Nagy Szellemről beszélünk, anélkül hogy egyáltalán képesek lennénk erre. Ezért nevezi Jézus a vallási hatalom birtokosait „világtalanok vak vezetőinek, akik bár másokat irányítanak, maguk sem ismerik az utat”.

A test, a lélek és a szellem egyaránt rendelkezik női és férfi jelleggel. A szellem férfi oldalát *logosznak*, (értelmes) szónak hívják, a nőit *sophiának*, bölcsességnek. Jézusban, akit „Isten fiának” nevezünk, férfi testben látjuk Istent. Ez sokak, főként nők számára nem könnyű dolog. Ez a Jézus azonban férfiként mégis sophia-módra élt. Ha Isten nőként jött volna a világba, és költői, érzékeny és odaadó lett volna, mindenki azt mondta volna: „Na persze – tipikusan női!” De férfi testben jött, és sok mindent „női” módon csinált. Éppen ezt az ellentmondást testesítette meg Jézus a patriarchális rendszerrel szemben.

Emiatt ez a Jézus mindmáig végső soron kínos az intézményes egyház számára. Ha őszinték vagyunk, be kell vallanunk, hogy a Hegyi beszéd kellemetlen számunkra. Jézus „puhasága” és gyöngédsége is elidegenítően hat ránk; belőle hiányzik az a hatalmi játék, amelyhez hozzászoktunk. Jézus egyfajta díszfigurává vált, amelyet kirakunk a kirakatba. Mindenki Jézus mellett van – ki akar Jézus ellen lenni? De a kulisszák mögött örökösen ugyanazt a játékot játsszuk. Jézus a cégérünk, de tulajdonképpen az egyházat is a hatalom, a presztízs és az önfejűség uralja.

A lélekben a férfias *nous*-szal (az széttagoló értelemmel) a nőies *imago* (az egyesítő képi erő) áll szemben. A Biblia sokkal kevésbé elvontan beszél, mint én teszem; túlnyomóan képekben és történetekben beszél. És milyen gyakran esik benne szó háborúról, elnyomásról, házasságtörésről, őrült helyzetekről – de normálisakról is!

Ha őszinték vagyunk, bevalljuk, hogy a Biblia kissé csalódást kelt bennünk. Miért nem áll például néhány világos koncepcióból és tantételből? Bizony, a Biblia inkább lelki, mint szellemi könyv. A szellemmel csak emberi tévedések és kuszaságok, emberi kudarcok és csodálkozások közepette találkozunk benne. Mi azonban igyekeztünk szellemi könyvet csinálni ebből a lelki könyvből. Ennek a magatartásnak az abszolút csúcs-, illetve mélypontját éljük meg a fundamentalizmusban, amely arra akarja kényszeríteni a Bibliát, hogy olyasmit nyújtson, amit legjobb akarattal sem tud nyújtani. A Biblia csak úgy nyüzsög az ellentmondásoktól és kivételektől. Voltaképpen mennyi intellektust kell feláldozni ahhoz, hogy valaki ezt ne lássa? A parancsokban az áll, és Jézus ezt átveszi: „Szeressétek Istent egész értelmetekkel! És egész lelketekkel! És egész szívetekkel!”

Mi az a „szív”? A Bibliának nincs egységes nyelve, és az „egységes” fogalmát sem ismeri. Ha a test, a lélek és a szellem összetalálkozik, akkor a Biblia a szívről beszél. A szív semmi szentimentálist nem jelent, hanem az élet centrumát, amely mindent átfog. Mindannyian rögtön megérezzük, hogy a szívével hallgat-e ránk valaki. Ez éppenséggel nem azt jelenti, hogy édeskés és jámborkodó módon figyel oda, hanem azt jelenti, hogy az ilyen ember a másikra hallgatásába beleviszi saját tapasztalatainak mélységét, testi emócióit és reakcióit, és az értelmét is. Mindez kiegészíti és kölcsönösen kiegyensúlyozza egymást. Természetesen eltart egy ideig, amíg valaki eljut idáig. Tizennyolc évesen még nem lehetséges.

A test, a lélek és a szellem autonóm akar lenni. Világos, hogy a test hogyan törekszik erre. Amerikában ezt a röviden úgy mondják: „Drogok, szex és rock'n'roll.” Túlságosan könnyen neveztük „nagy bűnösöknek” a test megrögzöttjeit. Jézus mindazonáltal azt mondja, hogy a prostituáltak és az iszákosok közelebb vannak Isten országához, mint az írástudók, a szellem megrögzöttjei – talán azért, mivel amazok könnyebben megértik kicsapongásaik közepette, hogy szükségük van a szellemre. A szellemi kicsapongások elkövetői azonban gyakran úgy vélik, semmiféle valódi szellemre nincs szükségük. Véleményem szerint ez a tulajdonképpeni bűn a Szent Szellem ellen. Nem lehet megbocsátani, mivel nem hiszi, hogy szüksége van bocsánatra.

A léleknek éppúgy áldozatul eshet valaki, mint a szellemnek. Ekkor az ember folyton új terápiaformák, érzelmek és kapcsolatok után vágyakozik szenvedélyesen, és interakciókban keresi lelke üdvösségét.

Mind a három területen csapdába lehet esni. De az elszigetelődött szellem a legveszélyesebb. Egyensúly híján mindhárom megbetegszik. A test nem tréfa, nem baleset, és nem is a lélek börtöne. A test nagy tanítómester. A fejünk, a szánk és a gondolataink inkább képesek hazudni, mint a testünk. A test nem hazudik.

A lélek a mély szurdokokat kedveli, a szellem a levegős hegyi magaslatokat. Isten talán legszívesebben a csúcshoz vezető út felénél találkozik velünk. Elbűvöl minket vágyakozásunk a transzcendenciára, de akárcsak a tanítványoknak, nekünk is meg kell tanulnunk, hogy leszálljunk a megdicsőülés szent hegyéről.

A lélek legnagyobb tanítómesterei közé tartoznak az ún. „méltatlan érzelmek”. Aki túlságosan tapad a szellemhez, teljesen le fogja tagadni az effajta érzelmeket: „Én nem vagyok hirtelen haragú, nem vagyok dühös, senkit nem gyűlölök, minden embert szeretek!” Aki sose gyűlölt még senkit, annak aligha van saját lelke. Vagy semmi sincs ezen a világon, amit gyűlölni lehetne? Meg kell engednünk magunknak, hogy engedélyezzük az illetlen érzelmeket, hogy átéljük őket.

Az amerikai televízióban arról lehet megismerni a kereszténye ket, hogy állandóan mosolyognak. Sosincs pattanás az arcukon, mindig tisztára mosdottak, öltözetük pedig, mintha skatulyából húzták volna ki őket. Ez az örökös mosoly, amely nem ismer dühöt és kétséget, nem őszinte és senkin sem segít. A harag engedélyezésével nyitottakká válunk ama mélyebb emóciók iránt, amelyek előkészítenek minket Istenre. Az az út, amelyik keresztül vezet a világon annak viszontagságaival együtt, mindig megerőltetőbb és idegölőbb, mint az, amelyik megkerüli a világot. A lelki munka a világon keresztül vezető út, inkarnáció, megtestesülés: Az Ige testté lett, és közöttünk lakott.

Forrás: Publik-Forum, 1994/3

Horst–Eberhard Richter

Minden oké! Vagy mégsem?

Félelem a félelemtől

A nyugati ipari országok jólétben élő polgárai bizonyos tekintetben az »utolsó emberhez« hasonlítanak, ahogyan Nietzsche ábrázolta Zarathusztra c. művében; ahhoz az emberhez, aki azt hiszi, hogy megtalálta a boldogságot, a lehető leghosszabb ideig él, kényelmet teremt magának, gondosan sétál, mivel a megbetegedés bűnnek számít, nem akar sem kövekben, sem emberekben megbotlani, némi méreg segítségével időről időre kellemes álmokat, s a végén kissé több méreggel kellemes halált szerez magának. Nietzsche talán sejtette már, hogy egyszer létezik majd azoknak a lelki folyamatokra ható gyógyszereknek a bőséges listája, amelyekkel időközben megnövekedett néptömegek próbálnak védekezni a félelemmel, a szenvedéssel és a depresszióval szemben. Modern jóléti kultúránkban új morál uralkodik.

Az oké-morál. Az emberek nem akarnak már megijedni, amint másokat sem illik megijeszteniük. Mosolyognak egymásra, amint a reklámposztereken és a TV-reklámok százezreiben is csak sugárzóan gondtalan és egészséges arcok jelennek meg. Az szimpatikus, aki fittnek és jókedvűnek tudja tálalni magát, és ennek megfelelően a környezetét is vidámsággal fertőzi meg. Mindenki szórakoztatója a másiknak — ez lenne az ideális állapot.

Aki nyíltan megmutatja, hogy bánkódik, fájdalma van, vagy fél, az jobban tenné, ha nem menne emberek közé, hanem rögtön fölkeresné az orvosát vagy pszichoterapeutáját, netán szanatóriumba vonulna. A betegekről, fogyatékosokról, rokkantakról természetesen gondoskodni kell. De a lehető legkevesebbet lássunk ebből! Amit nem látunk, az nem zavarja hazug magabiztosságunkat.

A hazugság fenntartását nemzetközi megnyugtató- és szórakoztatóipar támogatja, és minden területen lelkesítőket és elfojtási szakembereket foglalkoztat. Ezek valamennyien a pozitív gondolkodást tanítják, a TV showmestereitől a nagy politikai kommunikátorokig... Az emberek csak azt akarják, hogy igazolják, kielégítsék és álomba ringassák őket. A megnyugtatóipar azonban egyetlen súlyos problémával szemben sem képes hosszan helytállni: például a túlnépesedett Dél nyomora, az ózonpajzs elvékonyodása, a klímasokk, Csernobil, az óceánok és a földek kihalása, az atomfegyverkezés, a különféle háborúk és menekültáradatok problémájával.

A modern kommunikátorok azt hirdetik, hogy minden baj orvosolható, a közös jövőt illető minden gond túlzott, vagy éppen a pesszimisták és a rosszakarók találták ki. A bizakodás kötelező, a félelem tilos. A jóléti féltekéhez mindenesetre hozzátartozik, hogy az ember nem fél.

A kiváltságosak alkalmazkodó rétege ennélfogva állandóan gondjait és kétségeit elhárítva él. A hivatalos oké-morál ad nekik tartást. Az emberek egyetlen hatalmas show-együttesként tálalják magukat, vagy hagyják, hogy ilyenként tálalják őket. Mintha egy hatalmas színpadon táncolnának, és megállás nélkül a fitness, az örökifjú frissesség és a mesterséges optimizmus hazugságát adnák elő egymásnak. Gigantikus, hisztérikus színház ez. Aki csak teheti, együtt játszik az oké-játék szabályai szerint. Aki nem bírja szusszal, az hamar kívül reked, »vesztes« lesz, s a »nyerők« ejtik őt.

Az oké-játék mindazonáltal minden más, csak nem valami békés ügy. Ez a könyörtelenség kultúrája. Akik egyesültek az erő és a félelemtabu kultuszában, azok a vesztesek, az árnyékba szorított gyöngék, az elnyomottak, a szegények és a rokkantak tehetetlenségéből élnek. Ezek alkotják a gettoizált társadalmi tudattalant. Itt félelem, gond és halál uralkodik. Az oké-társadalom pszichoszociális és orvosi szolgálatokat, segélyszervezeteket, adományokat és modellprojekteket küld ebbe az árnyékbirodalomba. De láthatatlan fal tartja tisztes távolban ezeket a tehetetleneket...

Hiszen a nyugati társadalom erős embereinek öngyilkos »életművészete« abban áll, hogy teljesen titokban a gyengék félelmében gyönyörködnek diadalmasan, ahelyett hogy saját Mély-Én-jük elfojtott részét ismernék föl benne. A versengés lelketlen kultúrájában, ahol a győzelem és a hatalom a minden, az ejtettek a nyerőket s azok fiktív boldogságát igazolják. Ezért képes például a gazdag Észak szenvtelenül elnézni, micsoda félelem és kétségbeesés uralkodik Délen. Épp a vesztesekkel szembeni kontraszt stabilizálja őket, és kézzellábbal tiltakozik a lelki és az anyagi osztozás ellen, mintha valami fenyegető fertőzésről lenne szó...

Mi vagyunk a Nietzsche által leírt »utolsó ember«? Nem akarunk, vagy nem tudunk többé felizgulni? Nem tartjuk már képesnek magunkat arra az igényes erőfeszítésre, hogy ellenálljunk a pusztulásnak? Vagy cinikus egoizmussal van dolgunk, amely

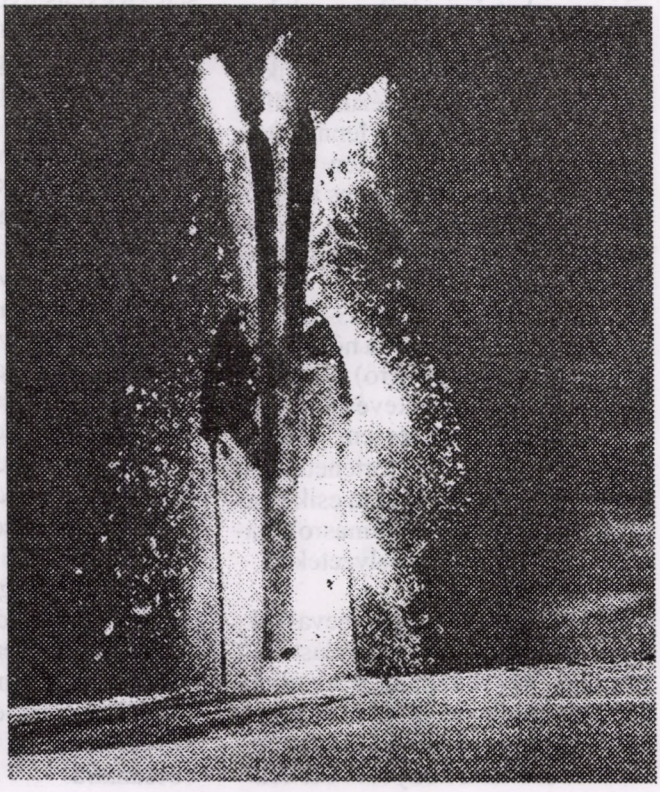

azt mondja: Mi gazdagok, teremtsük meg még magunknak, gyerekeinknek és unokáinknak a kényelmes élet maximumát, mielőtt kitör a milliárdos menekültáradat, a globális ökológiai katasztrófa és az eltűnő erőforrásokért vívott, előre látható háborúk amúgy is nehezen elkerülhető káosza?

Hol marad az a félelem, amelyre a megmentési előkészületekhez szükség lenne? Hol marad az a gondoskodó, szerető félelem, amelyre Günther Anders int? Hol marad „az önzetlen félelem tudatos erőfeszítése”, amelyet Hans Jonas a történelmi felelősséggel bíró etika első kötelességének nevez?...

Vagy egy másfajta félelem az, amely maga idézi föl azokat a fenyegetéseket, amelyeknek kitesszük magunkat? Vajon nem az aktuális vagy potenciális ellenségektől való félelemmel indokolják-e például egészen nyíltan az egyik legrosszabb fenyegetést, nevezetesen a tömegpusztító fegyverek előállítását és terjesztését? Nem valami meghatározatlan félelem-e az, ami az embert arra ösztönzi, hogy folyton egyre kockázatosabb technológiákkal növelje hatalmi helyzetét a világban, és egyre kevesebb természetes függőséget fogadjon el? Az optimista haladáshit előírásai és a hivatalos félelemtabu már maguk is nem az álcázott félelem kifejeződései-e?...

Minden tömegtájékoztató eszköz manipulatív módon azt zengi, hogy a félelem alacsonyrendű, káros, szánalmas, nevetséges dolog. De minden lejáratása és megbélyegzése együttvéve sem képes kiirtani a félelmet. Egyenesen a kollektív neurózis kifejeződése, hogy egy ilyen hallatlan jelentőségű pszichikai tényt ostoba módon tabuként kezelnek, ahelyett hogy megvizsgálnák gyökereit és kihatásait.

Mert bármit is teszünk, valamilyen félelemmel függ össze; a félelem kiélésével, tudatos kerülésével, tudattalan elfojtásával, kivetítésével, túlkompenzálásával vagy feldolgozó legyőzésével.

Hogy megértsük viselkedésünket a hétköznapokban, a családban, különböző csoportokban és intézményekben és végül a politikában, mindenütt számolnunk kell a félelmünkkel: az elszigetelődéstől, a csődöt mondástól, a sebesüléstől, a büntetéstől, a saját lelkiismeretünktől és a haláltól való félelmünkkel. Minél makacsabbul tagadjuk a félelmet, kiszámíthatatlan mechanizmusok révén annál inkább tör magának káros utakat...

Mindennek arra kell indítania minket, hogy megvizsgáljuk, hogyan keletkezik egyáltalán az életünkben a félelem, milyen formákban nyilatkozik meg, hogyan hat személyes életünkben, társadalmi kapcsolatainkban és végül politikai magatartásunkban, milyen beteges, de milyen üdvös reakciókat is képes kiváltani.

Forrás: Publik–Forum, 1993/22

A Szerző pszichoanalitikus és pszichiáter, a pszichoszómatika, a családterápia és a társadalomfilozófia területén végzett kutatásokat.

Wigbert Tocha

Ha egy büntető Isten megkicsinyíti az embert

Segít a hit megbirkózni az élet nehézségeivel? Kérdések Sebastian Murken valláspszichológushoz

Amerikai tudósok szerint a hit segít a gyógyításban. Egészségesebbek a hívők, mint a nemhívők?

Nem, ez a tétel általánosságban nem tartható fenn. Németországban kísérleti helyzetben vagyunk, ugyanis Nyugat-Németországban a vallásos kötődés lényegesen erősebb, mint Kelet-Németországban, ahol csak mintegy húsz százalék tartja magát vallásosnak. Eszerint Kelet-Németországnak jelentős egészségi hátrányokat kellene mutastnia. Ez azonban nem így van. Az alapkérdés az, hogy mit és hogyan hisznek. „Egészségessé tesz a hit?”, ez a kérdés ilyen általános formában nem hordoz ismeretanyagot. Hasonló ehhez a kérdéshez: „Jó az eső a vetésnek?” Ugyanis erre így kell válaszolni: Azon múlik, mennyi eső, és mikor? Mit akarunk termelni? Milyen talajon? Mennyi a napfény? Léteznek komoly vizsgálatok, amelyek azt mutatják, hogy a transzcendens valósággal kialakított kapcsolat segítséget nyújthat. Azonban különbséget kell tennünk, mert a hitnek léteznek olyan formái is, amelyek nem segítenek.

Az amerikai vizsgálatok, mint például azok, amelyeket Herbert Benson, a Harvard Egyetem orvosa végzett, igen megbízhatóak és gyakorlati irányultságúak. Nem csodálatos gyógyulásokról van szó, hanem a mindennapok gyakorlatáról. Ezek nagyjából azt mutatják, hogy a rendszeres templombajárók jobban megbirkóznak a stresszekkel.

Jó dolog, hogy egyáltalán kutatják ezt a területet, és hogy a tudományos pszichológiai kutatásokban komoly témává lettek a hitbéli elképzelések és a vallásosság. A bökkenő abban van, hogy az USA-ban a kutatás növekedése egyetlen nagy pénzforrásra támaszkodik: a Templeton Alapítványra. Az ezen alapítvány által támogatott kutatási kezdeményezések komoly tudósokkal dolgoznak, de az alapítványt tevőnek érdeke azt megmutatni a világnak, hogy a világ a vallástól jobb lesz.

Ön is indított kutatásokat. Mit mutatnak ezek?

Engem az a kérdés érdekel, mi a szerepe az egyéni vallásosságnak a válsághelyzetek megoldásában. Bad Kreuznachban van egy pszichoszomatikus szakklinika, amelynek 465 ápoltjáról azt akartam megtudni, mi a jelentősége a vallásosságnak betegségükkel és annak feldolgozásával kapcsolatban. Kérdés volt az is, okoz-e döntő különbséget a hit, vagy annak hiánya. Az eredmény: Ami a pszichikai egészséget, a társadalmi beágyazódást és más személyiségjegyeket illeti, nincs különbség a hívő és azon emberek között, akik számára nem fontos a hit. Ha azonban a hívőket tekintjük, sokféle különbség adódik, mert ebben nem a tény önmagában a döntő, hanem a hit tartalma és módja. A dolgokat differenciáltan kell tekinteni, mert a vallásosság nem általában segít az életproblémák megoldásában.

Nem egyoldalú a vizsgálat a pszichoszomatikus betegeknél, éppen mivel pszichikailag terheltek? Nem ez magyarázza a negatív eredményt?

A kérdés, „Hogyan hat a vallásosság?”, épp olyan csoportnál hoz gyümölcsöző eredményeket, amely pszichikailag terhelt. A vallás jelentősége különösen válsághelyzetekben lép előtérbe világosan. A magukat vallásosnak tekintők számára a hit valami nagyon fontos dolog. A vizsgált betegcsoport összehasonlítható az általános népességgel, mivel a betegek között is mutatkozik egyfajta

harmadolás. Egyharmad számára a vallás nem fontos, egyharmad számára van bizonyos jelentősége, míg az utolsó harmad számára nagyon fontos. Persze feltehető a kérdés, hogy aki depresszív, és sötéten lát, nem látja-e vallását is sötéten? Azonban a vizsgált betegcsoportnál a „negatív" vallásosság nem aránytalanul nagy.

Miképpen differenciált a hit „minőségének" kérdésében?

Rákérdeztem az istenkapcsolatra. Milyen érzések fűzik az illetőt a „maga" Istenéhez, milyen istenképe van? Ebből adódik egy érzelmi és értelmi különbségtevés. Az embernek lehetnek negatív és pozitív érzései Isten iránt, Istent segítőnek és támogatónak, vagy szigorúnak és büntetőnek éli meg, vagy olyan Istennek, aki ugyan van, de nagyon távol, és nem avatkozik a dolgokba. A kapcsolat folyamata, a viszony ehhez az Istenhez teljes mértékben összevethető az emberekhez fűződő kapcsolatok folyamatával. Az Istenhez fűződő negatív kapcsolat jellemezhető a negatív emberi érzésekkel: szorongás, félelem, bűntudat, megnemértettség, de lehet magány, elégedetlenség, elhagyatottság, csalódottság, függőség, távolság, düh vagy gyűlölet. A pozitív kapcsolatban ilyesmikről van szó: szeretettnek, elfogadottnak, kedveltnek lenni, érezni a védettséget, közelséget és bizalmat.

Hogy lehet, hogy az egyik személy Istent segítőnek, a másik pedig büntetőnek és szigorúnak éli meg?

Ehhez természetesen van valamelyes köze a vallásos nevelésnek is. Ha Istent félelemkeltőként mutatják be, ezt így rögzíti, teszi magáévá az illető. Gondoljunk csak Istennek arra az üldöző figyelésére, amit igen sok gyermek hallott: „A Jóisten mindent lát." Persze azért a vallásos nevelés nem magyaráz meg mindent. Léteznek vizsgálatok, amelyek megmutatják, hogy hasonló vallásos nevelés ellenére teljesen különböző istenképek alakulhatnak ki. A pszichológia felismerte, hogy egy személy alapvető vonatkozási mintái visszatükröződnek vallásosságában is. De nem Sigmund Freud értelmezése szerint – aki azt mondja, hogy isten nem más, mint egy felnagyított apakép –, hanem differenciált módon, amely szerint az ember korábbi vonatkozási élményei belehatolnak önmagáról alkotott elképzeléseibe és kapcsolatalakítási lehetőségeibe. Az átélt kapcsolatok ezen alapmintái befolyásolják az önértékelést. Aki biztos kapcsolati élményanyaggal rendelkezik, az biztonságban tudja magát, és így közelít a másik emberhez is. A kapcsolódásnak ez az alapvető mintája aztán visszatükröződik a transzcendenciához viszonyuló kapcsolatban is. Aki inkább félénk alkatúnak éli meg magát, annak istenkapcsolata is félénk és óvatos lesz, és alkalmasint bűntudat és a törvény áthágásának tudata fejlődik ki benne.

Mindez hogyan függ össze a betegségekkel?

A szúrópróba betegségképek széles palettáját tárta fel: depressziók, szorongások, pszichoszomatikus megbetegedések. Mindenesetre nagyon óvatosan kell bánni az olyan oksági összefüggésekkel, miszerint a vallásosság bizonyos meghatározott fajtája betegséget okoz, vagy gyógyít. Vizsgálataim során azonban világossá vált, hogy akiknek nagyon negatív istenképük van, azok a betegség legyűrése terén jelentős hátrányban vannak a pozitív istenképpel rendelkezőkkel szemben. A negatív istenkép „sérülékenységi tényező", vagyis gyengeségre mutat és növeli a kiegyensúlyozatlanságot. Akinek az Istenhez kapcsolódása olyan képzetekkel terhelt, mint a kisszerűség, csökkentértékűség, és akinek elengedhetetlenül szüksége van a megváltásra, annál szinte lehetetlen, hogy stabil önértékelést fejlesszen ki magában. Annak módja, ahogy az illető az Istenhez kapcsolódik, azt eredményezheti, hogy az eleve labilis önértékelés nem képes szilárddá válni. Az erőteljesen önkorlátozó vallásosság, amely az önértéket alacsony szinten tartja, amely leszűkíti a kapcsolatlétesítés képességét, az a vallásosság, amely élesen elválasztja a világot a túlvilágtól, az istenit az evilágitól, a jót a gonosztól, az megnehezíti a stabil – biztonságos – világbanlét érzésének kifejlesztését.

Ez nem a szektákra vonatkozik elsősorban?

Vannak bizonyos vallási közösségek, amelyeknek ilyen a világképük, vannak a világ végére koncentráló csoportok, mint az Újapostoli Egyház vagy a mormonok. Azonban itt is óvakodnunk kell az egyszerűsítésektől. Ha az ember bizonyos jegyek alapján átlagosítva, vagy kollektív módon akar meghatározni valamely vallási közösséget, amelyre még a tetejébe a „szekta" igen kérdéses fogalmát is ráragasztja, akkor figyelmen kívül hagyja, hogy alapjában véve ugyanígy el lehetne marasztalni egy katolikus szerzetesrendet, vagy például egy karthauzi szerzetest, akinek nincs magántulajdona, aki abszolút hallgatási és engedelmességi parancsnak veti alá magát. De az ilyen fajta vallásosságnak is vannak esélyei. Mindig konkrét emberekről, valamint a hit és életstílus egyedi hatásairól van szó, arról a kérdésről, miképp tud megfelelni valaki az önmagáért és másokért érzett felelősségnek.

A pszichoterápia persze hagyományosan kritikus a vallás iránt. Nem kellene ezt újragondolni? Ma már nem arról van szó, hogy kijelentsük, „félre az Istennel", hanem arról, hogy pozitív isten- és emberképet fejlesszünk ki.

Nagy problémát jelent, hogy a pszichoterápia a vallási tartományt úgyszólván teljesen kizárja területéről. A vallásosság nem téma elméleteikben, az általuk megfogalmazott szövegekben egyszerűen nem szerepel. Ezzel olyasmit fejeznek ki, amely szerint a vallásosságot a társadalomban általában teljes mértékben a magánszférába szorítják le, vagyis a betegek vallási elképzeléseiket önként alig mondják ki. Van azonban egy rendkívül fontos feladat, az, hogy a vallásosságot témává tegyük a pszichoterápia számára, hogy annak jelentőségét megértsük az egyéni életben. És a második pont: az ugyan igaz, hogy értelmes dolog volna valamely negatív istenképet pozitívvá alakítani. Ez azonban nem a pszichoterapeuta feladata. Itt az embernek fel kell ismernie saját határait. Lehetséges fölvetni a beteggel folytatott beszélgetés során az ő istenképét, összefüggéseket feltárni, rákérdezni, hogy a kép miféle összefüggések révén jött létre, rámutatni, hogy az illető életében ez milyen funkciót tölt be, és néhány lépéssel tovább menni valami más kifejlesztése irányában. De az Isten dolgai a lelkipásztorra tartoznak. Úgy gondolom, a pszichoterapeutának itt fel kell ismernie a maga határait. A határ ennél a kérdésnél van: Milyen is az Isten valójában? Ez olyasmi, amit egyetlen pszichoterapeuta sem tud megválaszolni, és ezt meg sem szabad kísérelnie.

Tételét még egyszer összefoglalom. Az életfeladatok megoldásában, azokkal történő megküzdésben a vallásosság általában nem segít, de a pozitív istenkép segítséget jelent.

Itt is szeretnék viszonylagosítani. A pszichológiai kérdés a következő: Hogyan alkalmaznak valamit, milyen követelmény érdekében és milyen eredménnyel? Az egyik leggyümölcsözőbb valláspszichológiai tétel Kenneth Pargamenttől származik. Megkísérelte, hogy a coping elméletet, a követelményekkel történő megbirkózás egyik pszichológiai elméletét kösse össze a vallásossággal. Vannak emberek, akiknek nagyon pozitív istenképük van és nagyon bíznak Istenben, és ennek ellenére, vagy talán éppen ezért nagy nehézségekbe kerülnek. Ez olyasmi, mint az a vicc a rabbival, aki árvíz idején nem hagyja el a házát. Az érkező segítőknek ezt mondja: maradok, mert Isten meg fog menteni. Végül megfullad, mélyen csalódva áll Isten előtt, mondván, miért nem mentettél meg, hiszen annyira bíztam Benned. Erre Isten: Ugyan mit tehettem volna? Odaküldtem hozzád mentésedre a segítőket, de te rájuk se rántottál. Többet nem tehettem érted.

Fordította: Hampel Károly

Forrás: Publik-Forum, 99/5

A tékozló lány története

A bibliai történetek közül számomra a tékozló fiú esete az egyik legkedvesebb (Lk 15,11–32), mert azt a logikával nem magyarázható tényt, evangéliumot közvetíti, hogy nincs olyan, hogy nincs visszaút; nincs olyan mélység, ahonnan ne lehetne magasságba kerülni.

Valljuk be őszintén, sok mindent nem érünk fel ésszel Isten dolgaiból, legkevésbé zavarba ejtően pazarló szeretetét. Leginkább mindig akkor tévedünk ez ügyben nyilatkozva, ha szűkmarkúan bemérjük, mi az, amire Neki még futja, mi az, amit Ő még meg tud bocsátani. A teológiában az a gyönyörű, amikor ezt a követhetetlen, illogikus szeretetet szemléljük.

Valójában Istenről szólnak a bibliai történetek, az emberek szerepeltetése csak amolyan ürügy, szebb szóval illusztráció. Azért nekem mégiscsak van egy kis gondom ezzel.

A tékozló fiúval kapcsolatban az, hogy jellegzetesen fiús történet. Nem mintha a nők nem lennének elveszettek, de azért a lányok, asszonyok egy kicsit másként vesznek el, s talán más úton is találnak haza.

A nők nem annyira látványosan tékozolnak, idegenben – bár erre is akad példa –, hanem sokkal inkább rejtetten, titokban, otthon.

Rugódoznak ők is a kötöttség ellen, de inkább a kézzelfogható szabadítóra várnak, mint a szabadságra. A döntési idegpályák nem annyira bejáratottak, ők nem a nagy megváltoztatók, a nagy megfordulók, ők nem annyira maguktól keresik fel a szembesülés alkalmait, mint inkább vitetnek, olykor kényszeríttetnek, ha szerencséjük van, egyenesen bele az üdvösségbe. És máris itt vagyunk a tékozló nő, a bűnös asszony történeténél (Jn 8,1-11).

Ez nem olyan szép kerek történet, mint a tékozló fiúé, itt nincs meg a hol volt, hol nem volt előzménye. Nem tudjuk, hogy ez az asszony miért ment bele a házasságtörésbe. Valóban egy szeretetkapcsolatot hagyott-e ott egy remélt jobbért? Nem tudjuk, igazi választás volt-e részéről, vagy csak belesodródott, esetleg belekényszerült valamibe, amiről most egyedül kell számot adnia. Azt sem tudjuk, megbánta-e, amit tett? Vajon ami körülötte történik – hogy vádolják –, történik-e belülről is? Csak azt látjuk, ahogyan ez az asszony élet-halál mezsgyéjén áll, és mintha neki nem lenne beleszólása a dologba!

Irányítani nem tudja az eseményeket, csak elszenvedni. A mészárszékre vitt állat passzivitásával áll ott, száját nem nyitja szóra.

Szinte felbosszant a némasága. Miért nem mondja ki, amit a tékozló fiú, hogy vétkeztem? Miért nem könyörög? Miért nem kapcsol, hogy esetleg van egy kiskapu, ennek az idegen prófétának a könyörületessége, ahol kimenekülhetne...? Egyáltalán, miért nem aktivizálja egy kicsit magát, hiszen az életéről van szó?!

Azért, mert ez úgy van megírva, ahogy a nagykönyv szerint lennie kell! Ez jellegzetes nőtörténet, amelyben a nő nem alanya, cselekvője az eseményeknek, hanem csak tárgya. Róla beszélnek, de nem hozzá!

Sokáig azt sem értettem, ahogyan ez az asszony remegve, halálra váltan áll ott, és Jézus egy szót sem szól hozzá, hanem a csak a farizeusokkal tárgyal.

Valójában ez nem az ő története, ez hatalmi harc a szellemi vezető pozícióért. Az írástudók veszélyeztetve érzik magukat Jézus népszerűsége miatt, és felvonultatnak egy esetet, hogy próbára tegyék Jézust. Az esetet majd valószínűleg halálra kövezik, de nem ez a lényeg, mert ő csak amolyan gyalogáldozat. A nagy ügy nem az, hogy az asszonyt rajtakapták, hanem hogy Jézust rajtaveszítsék. A konkurencia padlóra küldése az igazi férfimunka.

A nőtragédiák bugyrainak alján ez a kegyetlen tény áll, hogy még a haláluk sem igazán az övék. Persze halálra köveződnek, és biztos meg is érdemlik, mert bűnösök, de közben meg sem kérdezik őket, mert senki nem kíváncsi a történetükre. A büntetés nem magasztosulhat fel a bűnhődés tisztítótüzében, mert az esetük, az életük másra kell, csak ürügy valaminek az elérésére.

A történelem évezredek hosszú során át végeláthatatlan sorban termeli ezeket az áldozatokat, akik nem is nyilatkozhatnak meg, mert eszközzé alacsonyítják őket magasabb célok eléréséhez. Ilyesmi például Nagy-Szerbia megteremtése érdekében a bosnyák és más nemzetiségű nők megerőszakolása.

Jung óta tudjuk, hogy minden emberben kétféle lélek él: animus és anima, férfi-lélek és női-lélek. Ez az anima-változatú áldozódás talán ismerős a férfiak között is, amikor mások hatalmi harcának áldozataiként őket kövezik meg, nagy leleményességgel találva meg rá az ürügyet. De erről szólnak a kisebbségbe került, vagy ezt a sorsot önként vállalt életek is.

Hogyan lehet túlélni a megkövezést? A bűnös asszony attól megmenekült ugyan, hogy kövek repüljenek feléje, de azon az úton, amelyen Jézus elé vonszolták, a vádaskodó szavak parittyaköveitől lelkileg már bizonyára véresre sebződött. Mennyire ismerős ez a tortúra ma is! Melyikőnk élménytárában ne lenne meg a párja: amikor bénultan el kellett tűrnünk, hogy a vádak mázsás köveit vessék személyiségünk gyengébb, védtelenebb területeire! Ezek alól kimászni – emberfeletti feladat. Nem is megy segítség – a feltámadás ereje nélkül.

Az istenfiúi beavatkozás mégis előbb a vádlókat veszi kezelésbe, és nem a vádlottat, mert jól látja, hogy kik a súlyosabb esetek. Azt is tudja, hogy a környezeti ártalmak ártalmatlanná tételével gyógyíthatja csak eredményesen az egyéni bajokat.

Mesterien teszi ezt Jézus! A farizeusok elébe hozzák nagy témájukat, a bűnt teljes életnagyságban, asszonyi formában. Választ várnak a nagy kérdésre, hogy aztán besegíthessenek az isteni büntetés végrehajtásába. Jézus azonban tudja, hogy az Ő Istene valami máson dolgozik: a szabadításon! Ezért válasz helyett visszakérdez, valahogy így: Szerintetek olyan könnyű a férfi és nő kapcsolatát tévesztés nélkül megítélni? Nektek sikerült ez? Az vesse rá az első követ...

A hangoskodás elülése után a csönd zavarba ejtően beszédes. Jézus a porba ír, nem kőtáblára vés. A porba írás a megbocsátás, a számon nem kérés mozdulata. A kőbe vésett paragrafusok, a törvény szigorából néma témaváltás történik a hogyan tovább, a szabadulás világa felé. Jézus a vádlókat sem kárhoztatja, nem kérdez bele kínos elnémulásukba, az isteni hallgatás csöndjével engedi őket útjukra. Mintha nekik is megbocsátana, pedig nem is kérték.

Kérdezésre más valakit méltat: ezt az asszonyt, ezt a néma tárgyat, akinek a feje fölött élet és halál villámai cikáztak. A kérdezésben teremtő erő van: a tárgyból beszélgető társat alkot, akivel nem a bűnt taglalja. A vádlók iránt érdeklődik, és az isteni lényegből közöl valamit: Én nem tartozom közéjük. Isten és a vádló – nem azonosítható. Ez az az új teológia, amely nem bűn-, hanem szabadításcentrikus.

Jézus valami nagyon lényeges dolgot ajándékoz ennek az asszonynak: új időt, a „mostantól fogva" fejezetét. Lélegzetelállítóan szép teremtési pillanatok ezek! A kárhozatba küldés indulatával vonszolták ide ezt az asszonyt, halállal fenyegetve. A lélek mélysötét éjszakájában azonban földerengett az újrakezdés hajnala, s benne jelen volt a Teremtő. Az asszony életének legmélyebb pontja lett a legszebb pillanata, mert szavával ajándékozta meg őt az élő Isten fia. Innen a kitaszítottság, a magára maradottság után az elfogadottság felemelő érzése.

Vajon meg tudott-e birkózni ezzel a túláradó örömmel? Milyen lélekkel ment haza? Az önrendelkezés szabadságával, az isteni program világosságával! Vajon nem riasztja meg az új elvárás, nem terhelődik-e rá felettébb ez a felelősség? Eddigi tapasztalatai önmagával kapcsolatban arról tanúskodnak, hogy reménytelen eset. Fog-e ez változni?

Nincs megírva az epilógus, az otthoni fogadtatás. A nőtörténetek, kisebbségsorsok többnyire mozaikszerűek, befejezetlenek. Bennünk kell folytatódniuk! Talán ez az asszony sem tudja biztosra ígérni magának, hogy ezentúl nem vétkezik, de azt tudja, hogy létezik ezen a földön valaki, aki ismeri életének azt a változatát, amelyben lehet jól csinálni a dolgokat, sőt, ő képes is lenne nem elrontani... Van valaki, nem is akárki, aki reménységgel gondol rá, aki ezentúl belülről szó hozzá, és valami olyasmit feltételez róla, amit ő még alig mer magáról elhinni. Ezért egy csomó "de" ágaskodik benne. Aztán talán hozzáteszi: Mégis, legyen Neki igaza!

Vörös Éva

A 80 éves Bulányi György a képernyőn

A leköszönő 20. század kevés olyan emberrel dicsekedhet Magyarországon, mint amilyen a piarista szerzetes, az immár 80 éves Bulányi György. Valószínű, hogy ezt a tényt csak a késői utókor fogja felismerni és elismerni.

A magyar feudális egyházat alapjaiban rendítette meg az 1945-ös orosz „felszabadítás". Mindszenty letartóztatása után a magyar hierarchia kereste a „modus vivendit", és gyorsan behódolt az új bolsevik hatalomnak. Az alsópapság is választ elé került. Csak kevesen álltak ellen a hatalom fenyegetéseinek. Sokan pedig a hatalom csábítására egyenesen annak kiszolgálói lettek, és saját paptársaik besúgóivá váltak.

Bulányi ellenállt. Sőt egyetemistákból kis sejteket hozott létre, és föld alatti egyházat szervezett. Ezért rövidesen letartóztatták, majd életfogytiglani börtönre ítélték. A börtönben egyre nyilvánvalóbb lett számára, hogy a triumfáló egyház és a behódoló egyház nem Jézus egyháza. De hát milyen Jézus egyháza?

Kiszabadulása után az evangéliumokat elemezve megtalálja a Hegyi beszéd Jézusát, és a Hegyi beszédben az evangélium közepét. Ez a Jézus és ez az evangélium nem ismeri a gazdagság, hatalom és erőszak egyházát, de nem ismeri a gazdagságnak, hatalomnak és erőszaknak való behódolást sem. Bulányi újra felfedezi a valódi Jézust és az igazi evangéliumot. Vagyis a szegény Jézust, a szolga Jézust és a szelíd Jézust. Ennek megfelelően a gazdagsággal szemben az adás, a hatalommal szemben a szolgálat, az erőszakkal szemben pedig az erőszakmenetes szeretet evangéliumát. Hatkötetes munkájában dolgozza fel mindezt („Keressétek az Isten Országát!").

A piaristák dunaparti kápolnájában (Bp., V. Pesti Barnabás u. 2., az Erzsébet-híd pesti hídfőjénél) adventi beszédsorozatot tart szentmise keretében november 26-án, valamint december 3-án és 10-én 18 órai kezdettel.

Közel tíz év börtön után folytatja, amit 1945-ben megkezdett. Még határozottabban nekilát az egyház megújításának. Felismeréseivel ugyanis nem marad meg íróasztalánál, hanem a gyakorlatban hívja létre azt az „alternatív egyházat", amely tartalmában és formájában is a názáreti próféta közösségét (kiscsoportját) mintázza. A „Bokor" néven ismert közösség-hálózat a félfeudális és behódoló egyház megújulását szolgálhatta volna, ha a magyar egyház vezetői felismerték volna benne az idők jelét. De a Lékai prímás vezette hierarchia – önigazolásként dogmatikai eretnekséget kiáltva – a kommunista hatalommal karöltve üldözte ezt a megújulási mozgalmat. A Bokor negligálása Bulányi egyházi eltiltásának megszüntetése után is tart. A gazdagság, hatalom és erőpozíció vágya még a rendszerváltás után sem engedi érvényre jutni hazánkban az egyház jézusi megújulását.

A társadalom számára is óriási fontosságú volna egy ilyen belső megújulás. Ebben az évszázadban ugyanis már megéltük a Hatalom tobzódását, Hitler hatalmi tébolyát. Elszenvedtük Lenin, Sztálin, Rákosi diktatúráját is. Most úgy tűnik, az új évezred küszöbén a Pénz uralma telepszik ránk, annak minden átkával együtt. Erre a kihívásra is van válasza a Bokornak...

A fenti témákat érintve három hiteles és beszédes rövidfilm készült Bulányiról, a következő címen: Bulányi György portré, Álmom az egyházról és Üzenet (a következő évszázadnak). Szerkesztő-rendező: Hegyi Béla. Operatőr: Mohi Sándor. Vágó: Maros Gábor.

Kovács László



Leszkay András bácsi Moha-meséje

Krukkó boldog új esztendőt kíván

Meséltem már nektek Krukkóról, a vándorló törpéről. Krukkó azonban nem volt mindig vándorló törpe. Amikor még egészen fiatalka volt, amikor még gyermek törpe volt, odahaza élt ő is Törpeországban.

Történt egy reggel, hogy bebámészkodott Krukkó a törpekirály konyhájába. A nagyszakállú öreg király éppen lángost sütött. Mihelyt megsütött egy-egy lángost, tüstént meg is ette. Senki sem tudott olyan finom lángost sütni egész Törpeországban, mint a király. Szerette a király lángosát Krukkó is, és céltudatosan köhintett egy picikét. A király ekkor rátekintett az okuláréja fölött, de nem kínálta meg lángossal, hanem ezt kérdezte tőle: „Nem tudod, hogy ma újesztendő napja van? Miért nem kívánsz nekem boldog új esztendőt?”

Krukkó nem érezte hibásnak magát s jóhiszeműen felelte: „Mert úgyis tudja kend, hogy mindenkoron boldogságot kívánok kendnek.” A király azonban felfortyant: „Akkor is úgy illik, hogy boldog új esztendőt kívánj! Az embereknek se kívántál még boldog új évet?” Krukkó most már zavarba jött: „Nem tudtam, hogy kellett volna...” „Mert nem figyeltél, amikor elmagyaráztam! Tüstént menj ki hozzájuk. Találsz itt a legelső völgyben három házat, mindegyikbe kopogj be, és kívánj szépen boldog új esztendőt. Ha visszajöttél, kapsz egy lángost tízóraira.”

Az emberek világában persze tél volt és akkora hó, hogy a kis Krukkó mellig gázolt benne. Nagynehezen elvergődött az első házig, s már emelte az ujjacskáját, hogy kopogtasson. Ekkor azonban kilépett a házból egy férfi, mindkét kezével a fejét fogta, és ezt sóhajtozta: „Nem bírom ki, nem bírom ki!” Krukkó megkérdezte tőle: „Mit nem bírsz ki?” „Hogy éhezzék a családom! Már egy hete rántott levesen élünk, de ma már se lisztünk, se zsírunk! Mi lesz velünk... jaj, mi lesz velünk nyárig?!” Krukkó szétnézett a völgyben, és megkérdezte: „Van itt valahol a közelben sok ennivaló?” A férfi felmutatott a hegyoldalra: „Abban a tornyos házban. Annyi ott az ennivaló, rogy össze a kamra.” Krukkó gondolkodott egy kicsit, aztán így szólt: „Menj vissza a házadba. Ha koppantást



hallasz, gyere ki!” S már gázolt is fölfelé a hóban. A tornyos ház előtt zsebre dugta csúcsos törpesapkáját, hadd vélje emberi gyermeknek az ott lakozó gazdag ember, s ne fogjon gyanút. Bement hozzá s kérte: „Adj nekem egy kis ennivalót, te gazdag ember! Csak annyit, amennyit fél kézzel el tudok vinni a kapu fölött.” Gondolta a gazdag ember, no, az nem lehet sok, s parancsolt a szolgáinak: adjanak annyi ennivalót ennek a gyereknek, amenyit fél kézzel el tud vinni a kapu fölött. Dejszen nem is kellett több Krukkónak egy csipettel se! Kiemelte a kőkerítésből a nagy tölgyfa kaput, lefektették a hóra, megrakatta istenesen lisztesszákokkal, zsírosbödönökkel. szalonnával, kolbásszal, sódarral. De jött ám ki a gazdag ember is, és mondotta nagy haragosan: „Jól van, a kapuval rászedtél, de ha nem fél kézzel viszed, itt marad minden!” Krukkó nevetett: „De fél kézzel viszem!”. Azzal félkézzel megtaszította a rakományt, a kapu rábillent a lejtőre, Krukkó a tetejibe ugrott s leszánkázott véle a hegyoldalon, éppen a szegény ember ajtaja elé. A kapu az ajtónak ütődött, koppantott rajta, Krukkó meg leugrott, s elbújt. Úgy leste, amint behordja a szegény ember családja a zsákokat, bödönöket, mindent. De egyszerre csak ijedtté vált Krukkó arcocskája, s mondta magában nagy bosszankodva: „Ejnye, ejnye, arról meg elfeledkeztem, hogy boldog új esztendőt kívánjak nekik! Most már nem háborgatom őket az evésben. Majd a másik háznál jobban ügyelek.”

Amikor bekopogtatott a másik házba, egy leány boldogan felkiáltott odabenn: „Ez Jóska! Visszajött!” De amint megpillantotta Krukkót, zokogva a kemencéhez támolygott, ráborult a padkára és jajgatta: „Jaj, dehogyis Jóska, dehogyis engedik vissza! Jaj, minek is reménykedem?!” Megtudta tőle Krukkó, hogy ma kellett volna az esküvőjének lennie. Az előző napokban azonban katona-fogdosók jártak a vidéken, megfogták kötéllel a vőlegényét is, Jóskát, s viszik a császár seregébe, messzi idegenbe, s jó, ha tíz-húsz esztendő múltán hazaengedik, de az is lehet, hogy soha többé nem látják egymást. Megtudta tőle azt is Krukkó, hogy ma még ott őrzik a közelben

az összefogdosott legényeket a város széli kaszárnyában. Kérdezte hát a leánytól: „Van-e arcképed Jóskáról?" Emlékezetébe véste a Jóska legény arcvonásait, s már futott is a hóban a város felé.

Jóska parancsolója, a strázsamester egy korcsmában iddogált. Krukkó megállt előtte, s csak ennyit mondott: „Tudom, amit tudok!" A strázsamester lopkodta a pénzt, amit a legények menázsijára kapott, megijedt hát Krukkó szavától, de úgy tett, mintha nem félne: „Jól van, törpe, eredj csak panaszra a kapitány úrhoz, de semmit se érsz vele. Nincs senki a legények közt, aki merészelne ellenem vallani!" Krukkó nevetett: „Nincs-e? Hiszen ott vagyok köztük én magam is katona alakban! Ide süssön kelmed!" Azzal megperdült maga körül s olyanná változott, amilyennek a Jóska legényt látta az arcképen. S még mondotta is harsány legény hangon: „No, strázsamester uram, ugye, hogy lesz, aki tanúsítja: nem volt hús a levesben?" Újból megperdült, visszaváltozott törpévé s kiszaladt a korcsmából. De futott tüstént a strázsamester is a kaszárnyába, s ráripakodott az ott búslakodó igazi Jóskára: „Hordd el magad tüstént, te gaz törpe!" Jóskának kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy firtassa, mért nevezi őt törpének, sietett a menyasszonyához. Látta Krukkó is, de megint bosszankodnia is kellett: „Ejnye, ejnye, a második házban is megfeledkeztem róla, hogy boldog új esztendőt kívánjak! De hát most esküvőre sietnek, nem zavarhatom őket." S elhatározta erősen, hogy a harmadik házban, mihelyt belép, boldog új esztendőt kíván.

A harmadik házban azonban nem is válaszoltak a kopogtatására, és senki se volt a konyhában. Betekintett a nyitott ajtón át a szobába, s látta, hogy ott ül az egész család egy kicsiny ágy körül. Az ágyban láztól piros arccal feküdt egy kisfiú. S az a kisfiú gyönge hangon kérdezte: „Édesanyám... miért sír?" Édesanyja gyorsan megtörölte a szemét, és ezt felelte: „Nem sírok, Jánoskám... Hagymát vágtam az előbb... attól könnyezik a szemem." Ekkor egy kislány hirtelen felállt és kifutott a házból. Odakint nekidőlt az ajtófélfának és zokogott. Krukkó utánament és csöndesen kérdezte: „Mi baja Jánoskának?" A kislány alig bírt beszélni a zokogástól: „Nagyon megfázott... azt mondta a ... javas ember, hogy már a delet se éri meg..." Krukkó ezt kérdezte: „Terem-e itt valahol szeretem-fű?" A kislány egy magas hegyre mutatott: „Ott fönn. A csúcsában. De most nem lehet megtalálni a hótól. Az talán használna?" Krukkó a kislány arcához nyúlt, kisujja hegyére vett onnan egy könnycseppet, kicsiny tenyerébe zárta és már futott is fölfelé arra a magas hegyre. Nyakig járt a hóban, de fölért a csúcsra. Ott kinyitotta tenyerét, s a könnycseppet a hóra cseppentette. A hó a könnycsepptől elolvadt, talált Krukkó szeretem-füvet, s már bukdácsolt is lefelé. Odaadta a füvet a kislánynak s mondotta: „Érintsd meg vele Jánoska mellét." A kislány beszaladt, s a következő pillanatban ámuldozó kiáltások, boldog nevetések hallatszottak a házból. Krukkó is nevetett örömében, de tüstént a homlokára is csapott: „Ejnye, ejnye, a harmadik házban se kívántam boldog új esztendőt! De most már nem megyek be, ne kelljen hálálkodniok."

A törpekirály még mindig sütötte s ette a lángosokat. Amikor észrevette, hogy Krukkó megint az ajtóban ácsorog, megkérdezte tőle: „No, kívántál-e boldog új esztendőt a három házban?" Krukkó szégyenkezve dünnyögte: „Mindig elfelejtettem. Aztán már nem lehetett." Hej, megmérgesedett az öreg törpekirály: „Elfelejtetted? Mert el akartad felejteni, te haszontalan! Nem szeretsz boldog új évet kívánni, tudom én jól, te betyár! De ne búsulj: az én lángosomból nem is eszel!" Ezt ugyan hiába mondotta, mert Krukkó bizony búsult. Nagyokat szippantott a sülő lángosok jó szagából, és ott ácsorgott továbbra is a konyhaajtóban.

A király rá-rátekintett az okuláréja fölött, s egyszerre csak ezt mondta: „Ott ugrál valahol a bokrok között Bérci Berci. Keresd meg, s legalább neki kívánj boldog új esztendőt. Aztán pedig... nem bánom..., gyere visszsza!" Bérci Berci ugyanolyan gyermek törpe volt, mint Krukkó. Tulajdonképp haragosai voltak egymásnak, mindig veszekedtek, de Krukkó most nem törődött ezzel. Odaszaladt hozzá, s mondta neki: „Boldog új esztendőt kívánok!"



Bérci Berci azonban végignézte: „Csúfolódol? Te béka!" Krukkó nem hagyta magát: „Te vagy a béka!" Néhány pillanat múlva egymás haját markolták, s a földön hemperegtek. Krukkó volt az erősebb, alaposan ellátta a baját Bérci Bercinek. Még az orra vére is eleredt, s ülve maradt a földön, onnan kiabálta Krukkó után: „Béka! Azért is béka!" De Krukkó ekkor már ismét a konyha előtt settenkedett, s kérdezte tőle a király: „No, kívántál-e neki boldog új esztendőt?" Krukkó ragyogó arcocskával felelte: „Kívántam!" Felderült a király ábrázata is: „Lám, lám...., tudsz te boldog új esztendőt kívánni, csak legyen, aki ügyesen rászorít." Azzal kivett az egyik serpenyőből egy gyönyörű szép, frissen sült lángost, és barátságos mosolygással Krukkó felé nyújtotta: „Ne, nesze!" És mind a ketten nagyon elégedettek voltak. A király önmagával, Krukkó pedig a lángossal.

Egy kiállítás képei

A kiállítás helyszíne önmagában véve is sokatmondó. Az orosz filmek hajdani mozijában, a volt Gorkij moziban a kommunizmus alatt is üldözött Jehova Tanúi Gyülekezet magyarországi 100 évéről nyílt kiállítás. A heti kulturális ajánlatokból kimaradó kiállítás rendezői nem kaptak külön állami támogatást, és a bezárásáért sem tüntettek. A Gyülekezet, akárcsak a kiállítás, nincs az érdeklődés középpontjában, hiszen ők nem rendeznek a krisnásokhoz hasonló utcai népünnepélyeket, nem övezik a Hit Gyülekezetéhez hasonló botrányok. Igaz persze, hogy a Gorkij mozi átépítésével nyert templomukat sem Makovecz Imre vagy Rajk László tervezte. Építkezéseik befejezéséhez nem számíthattak 200 millió forintra a kormány külön alapjából, mint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem. (Ez utóbbi azért érthető is, hiszen nem a miniszterelnököt kérték fel az avató ünnepség szónokának, és ők nem a millecentenáriumra várnak, hanem Jézus Krisztus eljövetelére.)

Jehova Tanúi azon kevés egyházhoz tartoznak amelyeknek a tagjai megfelelnek a kormány elvárásainak, mivel nemcsak papolnak a nagy családról, de vállalják is a sok gyereket. A történelmi egyházak híveivel szemben, náluk ismeretlen a házasság előtti nemi élet és az abortusz. Ráadásul, ha nem is a legnagyobb összegű, de a legbecsületesebb adófizető állampolgárok közé tartoznak. Kétkezi munkával szerzik meg a mindennapit, vállalkozásaik megalapításakor a missziós szempont, és nem ennek a Hit Gyülekezetében ismert fordítottja dominál. Bár tizedet ők is fizetnek, de ebből nem futja egyházi paloták fenntartására, konferencia-csarnokok felhúzására, és aztán üresen tátongó templomok építésére. Nem ismernek alantas munkát, és esetükben az államnak munkanélküli segélyre sem kell költenie.

Ha ilyen jóravalóak, akkor hogyan lehetséges az, hogy 100 év után is kevesebben vannak Magyarországon, mint a rendszerváltás előtt szintén engedély nélkül működő Hit Gyülekezete? Az állam miért nem kedveli őket, miért keverednek rendszeresen szekta hírébe, és miért lehetnek ők az új egyház-alapítási törvény egyik be nem vallott céltáblája? A válasz rendkívül egyszerű, hiszen a történelmi egyházakkal – és tegyük hozzá, a Hit Gyülekezetével – ellentétben, náluk még nem következett be a „konstantini fordulat”. A Jehova Tanúi legfőbb és semmivel, soha nem ellensúlyozható halálos bűne az, hogy politikailag semlegesek. Nem politikai és evilági hatalomban gondolkodnak, mint az államok, a politikai rendszerek, a pártok és a világegyházak. Ők sohasem éltek semmilyen államegyházi vagy nemzetegyházi modellben, nem ülik meg az állami és nemzeti ünnepeket. Nem használták a hitleri Európában a „Heil Hitler” köszöntést, nem tettek esküt a hitleri, a sztálini, a kádári zászlókra, nem lettek pusztán a „belső reformálás” érdekében párttagok, nem volt békepapságuk és kollaboráns püspökük. A kis lépések politikájának mondott, elvtelen kompromisszumok sorozatából álló modell ismeretlen volt körükben. Vezetőiknek a rendszerváltás után nem kellett lemondaniuk – nem úgy, mint a történelmi egyházak vezetőinek illett volna –, mert nem követtek el semmi politikailag és morálisan szégyellni valót. A katonai szolgálatot és a katonai vonatkozású munkákat háború és béke idején egyaránt megtagadták. A III. Birodalomban ezért 20 ezren kerültek koncentrációs táborokba, a németországi börtönök lakóinak 5–10 százalékát ők tették ki, még a megalázottak között is, a külön nekik készített lila háromszöggel a mellükön – a zsidókkal együtt – a legmegalázottabbak voltak. Radnótival együtt viselték a bori munkaszolgálat kínjait, majd a nyilasok végeztek sokukkal nyilvános kivégzéseken. Horthy és Rákosi börtöneiben 3–9 évet, Kádár börtöneiben 2–4 évet raboskodtak. A keresztény egyházakkal és egyes vezetőikkel ellentétben a zsidóüldözés szele sohasem sodorta el őket, számukra mindig, minden ember – származásra, vallásra, nemzetiségre való tekintet nélkül – ember volt, és az is maradt. Vallásháborúkat nem robbantottak ki, háborúkban nem hogy nem vettek részt, de rendszeresen a háborúk első áldozatai között voltak. A történelmi egyházakkal ellentétben Istenüket nem küldték a másik Istene ellen harcba, katonai zászlókat nem áldottak meg, a csaták előtt nem gyóntatták meg a rájuk bízott katonákat, hogy tiszta lélekkel öljenek vagy haljanak, tábori lelkészséget – a többiekhez felzárkózó Hit Gyülekezetével is ellentétben – még a rendszerváltás után sem létesítettek. A jugoszláv háború ellen sem vonultak ki ugyan az utcára, de sem a szerb, sem az albán, sem pedig a NATO-katonák között nem volt Jehova Tanúja. A katolikus egyházzal ellentétben ők a jugoszláv háború idején sem keresték fel a miniszterelnököt, és nem adtak egyházi támogatást a magyar részvételhez. Ők nem folytatnak népirtást és nem bombáznak, de támogatást sem adnak mindehhez az egyházi ingatlanok, a hitoktatói fizetések ellentételezéseként. Nem szavaztak a NATO ellen, mert el sem mentek a szavazásra, de a történelmi egyházakkal és a Hit Gyülekezetével szemben nem is támogatták a NATO-csatlakozást.

A Jehova Tanúk „bűnlajstroma” azonban nem ér itt véget. Mivel nem vesznek részt szavazásokon és semmilyen közéleti tevékenységet nem fejtenek ki, egyetlen egy párt sem akarja megszólítani őket. Mivel a pártok nem számíthatnak szavazataikra, a hatalom megszerzésének vagy megtartásának szempontjából teljesen marginális csoportnak számítanak. Ha a tavalyi választásokba nyíltan és közvetlenül beleszóló történelmi egyházakra vagy az SZDSZ mögött fölsorakozó Hit Gyülekezetére gondolunk, akkor ez a periférián is túli helyzet teljesen érthető. Érdekérvényesítő képességük a nullával egyenlő, hiszen az egyházakkal és a Hit Gyülekezetével ellentétben, nekik nincs sem közvetlen sem közvetett parlamenti képviseletük, híveik állami hivatalokban nem dolgoznak, a miniszterelnök egyházi tanácsadói és a egyházi kapcsolatok főosztályának vezetői is az ellenérdekelt történelmi egyházak képviselőiből kerülnek ki.

A Tanúk másik, lehet, hogy még ennél is súlyosabb bűne az, hogy kilógnak ebből a haszonelvű és főleg fogyasztói világból. Nincsen gazdag vállalkozói rétegük, nem akarnak és nem is tudnak úgy termelni és fogyasztani, mint a lakosság 70–80 százalékát kitevő történelmi egyházak és számos kisebb egyház tagjai. Ebben a tőkésített és multinacionalizált világban pedig keveset vagy mást és másként fogyasztani már több, mint bűn.

A Jehova Tanúi azonban más dolgokban hasonlítanak a Hit Gyülekezetéhez. A történelmi egyházak a Hit Gyülekezetét és a Jehova Tanúit egyaránt az Úr megszentelt szőlőjébe betolakodóknak tartja, akik a hívek lelkéért folytatott kíméletlen küzdelemben túl nagy sikereket érnek el. A rendszerváltás előtt az állam és az egyházak, a rendszerváltás után pedig az egyházak – néha állami segédlettel – mindkét gyülekezetet eltiprandó versenytársnak tekintették.

A Jehova Tanúi viszont számos dologban ugyanolyanok, mint a történelmi egyházak és általában véve az egyházak. Hit és erkölcs dolgában – és azon kívül is – ugyanúgy tévedhetetlennek gondolják magukat, úgy hiszik, hogy egyes-egyedül ők ismerik az igazságot, ők tudják a biztos utat Istenhez és az üdvösséghez. Ugyanúgy intoleránsak azon tagjaikhoz (kiközösítik őket), akik nem tartják be szabályaikat, a dogmatikai kérdésekben nézetkülönbségeket sem tűrnek meg. A Jehova Tanúi ugyanolyan hierarchikus egyház, mint az összes többi, Isten szava kizárólag a hierarchia legfelsőbb csúcsain álló vezetőkön keresztül érkezhet, akik személyükben szentek és sérthetetlenek. A legfelső szint és közvetlen környezete – ebben az esetben a Brooklyn-i központ – mondja meg ellentmondást nem tűrve, hogy mi az Isten akarata. A Jehova Tanúi antimilitarizmusa is belső, szervezeti és gondolkodásbeli militarizmusból táplálkozik. ATanúk gyülekezetük parancsára nem fognak fegyvert, körükben a lelkiismeret szabadsága nem érvényesülhet. Térítési aktivitásukban és módjában is jelen van a verbális erőszak. A kiállítás képeit azonban – pro vagy kontra – még hosszan lehetne elemezni...

Csapody Tamás



Barcza Barna

testvérünk és barátunk, a Bokor Bázisközösség kiemelkedő egyénisége 1999. szeptember 14-én befejezte földi pályafutását. Végrendelete egy részletének, az érte bemutatott szentmisén elhangzott homíliának és egy hozzá intézett posztumusz levélnek a közlésével emlékezünk Rá.

„Áldott vagy Te, Istenem, aki a Te szolgád szívét a tudásra megnyitod! Minden tettét irányítsd az igazságra, és fogadd el őt a Te igaz fiadnak, hiszen oly kegyelmes vagy a kiválasztottakhoz, hogy méltóak legyenek Hozzád mindörökre."

(A kumráni közösség szabályzatából)

„Hálásan köszönöm meg Urunknak, Istenünknek azt a gondviselő szeretetet, amellyel egész életem során, megpróbáltatásaim idején is elhalmozott. Ezt a szeretetet legtöbbször jó embereken keresztül osztotta ki számomra. Velem volt, megsegített akkor is, amikor egyházának vezetői, megfeledkezve hivatásukról és küldetésükről, nem az egyház építését segítették, hanem az ateista államhatalom érdekeit szolgálva üldözték a Bokor bázisközösségeit, akik közé magam is tartozom.

... Minden különösebb hírverés nélkül, vagyis előzetesen senkit sem tájékoztatva, hamvasszanak el, és hamvaimat szórják szét az erre kijelölt parcellában. Akár Bokor-beli testvéreimet, akár családom még élő tagjait, akár a váci püspökséget elegendő a megtörtént elhamvasztásról és szétszóratásról utólag értesíteni."

„Önmagában való anyag nincs, csupán az éltető, láthatatlan, halhatatlan szellem van mint »az anyag ott«..., és a titokzatos alkotó, akit én nem restellek Istennek nevezni."

(*Max Planck*)

Kedves Testvérek!

Ma fájó és mégis örömteli szívvel jöttünk el hálát és köszönetet mondani. Fájó szívvel, mert mi itt a földön szegényebbek lettünk Barna halálával, s örömteli szívvel, mert ma ünnepelnünk kell, hisz a halál a hazatérés ünnepe is.

Mindig adósai maradunk az elmenőknek. Barna a Bokor egyik legnagyobb egyénisége volt. Gondolataival és figyelmes szeretetével körülvett minket.

Miért is mondunk ma köszönetet érte a jó Istennek?

1. Azért mert hiteles ember volt.

Meggyőződéséért, hitéért annak idején vállalta a börtönt, majd később a Bokorhoz tartozása miatt az egyház perifériájára szorítást is. Azt képviselte, amit maga is vallott. Áttetsző ember volt.

2. Azért, mert kereste az igazságot.

Mindig nyitott lélek maradt. Sokan már fiatalon bezárulnak az értékek irányában, Barna idős fejjel is hajlandó volt újra és újra elgondolkozni saját nézeteiről.

3. Azért, mert a benső utat járta, vagyis ezoterikus volt.

Mai, túlságosan is racionális világunkban felhívta a figyelmet a befelé figyelés fontosságára, vagyis arra, hogy Istent a benső úton tudjuk elérni, megtapasztalni. A kereszténységnek és talán a Bokornak is van egy igen mostohán kezelt gyermeke, ez a pozitív misztika; úgy látom, hogy Barna hidat próbált verni a jó értelemben vett hagyomány és a mai ember istenkeresése között.

4. Azért, mert nagy összegző volt.

Azon kevés testvérek közé tartozott, akik képesek a nagy összefüggések meglátására. Az értelem, a szív és az Isten megtapasztalásának a hármasságában látta az ember Isten felé haladásának biztosítékát. Rámutatott más vallások és a kereszténység közös nevezőjére, képes volt emberiség méretekben gondolkozni.

5. Azért, mert hűséges volt a szenvedések közepette is.

Sohasem panaszkodott. A megpróbáltatások közepette is az Úrral való találkozás készületének tűzében égett.

Fellapozva a „Papok 2" közösség füzetét, az utolsó találkozón elmondott gondolataiból idézek: „...A visszajutás az isteni Énbe, csak lelassulással lehetséges... Lemondok a látszatvalóságról, hogy mindent megkapjak az Istentől."

Úgy tűnik, Barna haza akart menni, és Isten meghallgatta kérését. Eszünkbe jut a János-evangélium gondolata: „Senkinek sincs nagyobb szeretete annál, mint aki életét adja barátaiért."

Kedves Barna! Most megköszönjük egész életedet a jó Istennek. Nagyon sokat kaptunk Tőled mi mindannyian, akik itt vagyunk. Az adósságot egymásnak és az utánunk jövőknek tudjuk törleszteni.

Avilai Szent Terézia gondolataival engedünk el a csillagok útján, s imádkozunk, hogy hazatalálj a végtelenül szerető Istenhez.

„Semmi ne zavarjon, semmi ne rémítsen, minden elmúlik, Isten nem változik. A türelem mindent elér. Annak, aki Istené, semmi sem hiányzik, Isten egymaga elég."

Kedves Barna!

Tudatom veled, hogy nem haltál meg. Szinte látom elnézően kuncogó ábrázatodat, amint somolyogva válaszolsz: „Nekem mondod, Pityukám? De azért jólesik, hogy szóvá teszed...” Természetesen a megyeri plébánia szobájában mondod ezt, ahol annyit beszélgettünk, mi több: filozofáltunk. Azt azért felrovom neked, hogy – filozófushoz méltatlanul – most a legkönnyebb utat választottad a végső ismeretek megszerzéséhez.

Ráadásul alaposan megtréfáltál engem: se szó, se beszéd, egyszer csak bevonultál a mennyei seregekhez. Annak idején a börtönbe is ilyen gyorsan vonultál be. Ahogy mesélted, a jószívű rabtársak loptak neked törülközőt, mert még a létszámban sem voltál benne. Azt hiszem, most a mennybélieket kényszerítetted hasonló gesztusra; váratlan megjelenésed miatt talán szegény angyaloknak is törülközőt kellett lopniuk.

Tudom, tudom, ne is mondd, most aztán sikerült megbotránkoztatni szentéletű testvéreinket, e költői képbe talán még az egyház is belebukik, ha meg nem mentik buzgó barátaink. De hát elsőként éppen azt tanultam tőled, hogy az egyházat nem kell folyamatosan megmenteni, hol ettől, hol attól, észszerű és elvtelen kompromisszumokkal, „okos” politizálással. Az egyházat a Szentlélek tartja fenn, nekünk csak tanúságot kell tennünk némely dolgokról, időről időre.

Mostani tanúságtevésem imigyen szól: Barcza Barna nem halt meg, s nem azért, mert ezt a tényt képtelen vagyok felfogni. Ellenkezőleg: az úgynevezett tényekkel és a látszólagos valósággal van itt valami baj. Úgy sejtem, hogy félre vagyunk vezetve mi, mindnyájan, fizikai törvények és tompa érzékeink által.

Én is ott voltam a búcsúztatódon, amelyről azonban hiányzott a te megkapó személyiséged. Te valahogy mindig rá tudtál ébreszteni minket arra, hogy – a tények ellenére! – értékes és nagyra hivatott emberek vagyunk. Én mindig ezt éreztem a közeledben, és a teljes egyenrangúság állapotát, holott kisinas sem lehettem volna melletted. Sem korban, sem tudásban, sem szenvedésben.

Csatárkán találkoztunk először, hetvennyolcban, egy kísérleti összejövetelen. Különböző rendű és rangú emberek verbuválódtak össze, így kerültem én is oda, „a nagyok közé”. Egyszer csak hívatlan vendégek kopogtattak: egy odaküldött rendőrjárőr. Arra voltak kíváncsiak, hogy kik vannak ott. Hárman szedegették össze a „szegazolványokat”, de akkor előléptél és megkérdezted, hogy ki a parancsnok, mert az fogja viselni a következményeket e törvénytelen lépésért. Nem tudom, ki ijedt meg jobban, a rendőrök vagy én. Volt valami kísérteties abban, ahogy kicibáltad az okmányokat a járőrtársak kezéből, mintegy felmentve őket a felelősség alól. Sikerült kivetkőztetned őket az egyenruha személytelenségéből: rá kellett ébredniük, hogy ők is emberek, akiknek számot kell adniuk cselekedeteikről.

Állam és egyház közös erőfeszítéssel száműzött téged Megyerre; úgy gondolták, hogy egy munkáskerületben nem sok hívet szerezhetsz az Ügynek. Így utólag nézve, a Bokor is kicsit „munkáskerület” lett számodra, kevés téged értő ember akadt benne. Aki nem filozofál, az nem érti, hogy hipotézis nélkül nem lehet igazi ismeretekhez jutni. A hipotézis a tudományosság első szintje. Ha nem visz előre, akkor fájdalom nélkül megválunk tőle – egy újabb hipotézis kedvéért. Az első lépcsőfok azonban átugorhatatlan, mindenképpen rá kell lépni. Te úgy hagytál itt bennünket, hogy a soros hipotézisen álltál. Egy feltevést képviseltél, amit már nem volt időd jobbra cserélni. De csak az járhat így, aki Isten felé törekszik; aki nem keresi az igazságot, az nem.

Egyszer rövid időre magamra hagytál megyeri káplánszobádban. Visszajövet csak kopogtatás után léptél be, amit akkor nem értettem, még magyarázat után sem. Ez a tudatos gesztus azt jelentette, hogy neked nincs saját tulajdonod, nincsenek érvényesíthető jogaid („Az én szobám!”), ami a tied, az másé is, használhatják bátran. Most te vagy bent, testvérem, tehát nekem kell udvariasan bekopognom, hogy megtisztelhess a visszaadással.

Aki ezt komolyan gondolja, az valóban elszakadt az anyagi javaktól, a birtokló szemlélettől. Abban igazi alázat él, és teljes bizonyosság abban, hogy csak átmeneti jelleggel tartózkodunk itt, és semmit sem vihetünk magunkkal. Arról nem is beszélve, hogy nem is érdemes. Én is tudom ezt, mióta rámkopogtál. Magamban Barna-kopogásnak hívom, a Bokorban B-kopogásnak is nevezhetnénk, sőt békopogásnak, hogy magyarosabb legyen.

Nemsokára elkészítem az általad írt Pánontologizmus második olvasatának kritikáját. Egyáltalán nem fontos, hogy már nem vihetem el hozzád. Az a lényeg, hogy megalkottad, én pedig foglalkoztam vele. A magunkfajta csak a gondolataiban él igazán. A gondolat pedig messzire visz, még hozzád is elér.

Pintér István

Valami örök

Valami örök tovaszuhogás
valami csöndbe, puha végtelenbe,
valami tegnap, mely mintha ma lenne,
valami vízalatti ragyogás,
valami messze, panasznéma gyász,
valami jaj, melynek már nincs keserve,
valami vágy s a vágy tilalma benne,
valami könnyű, szellőhalk varázs,
valami, ami nem is valami,
valami még kevesebb, az, ami
valami tűntén kezd csak sejleni,
valami lassú, árnyhűs rejtelem,
valami, ami újúl szüntelen,
valami gyors, lőtt seb a szívemen.

Szabó Lőrinc

A kánai menyegző

Nem túlzás azt állítani, hogy az evangéliumok valamennyi eseményének könyvtárnyi irodalma van. A kánai menyegzőt még az is külön népszerűsíti, hogy az esküvőre készüléskor, vagy az esküvőn kedvelt beszélgetési és prédikációs téma. Az esemény riport jellege, a párbeszédek sodrása és feszültsége, vagy a szituáció önmagában mindenkit rabul ejt.

Hiszen ünnepről van szó, az élet egyik legnagyobbikáról, s a feszültség feloldása frappáns és jézusi.

A történet a János-evangéliumban szerepel csak, ott ez Jézus első csodája. Érdekes, hogy a több népi elemet tartalmazó és kevésbé teologizáló szinoptikus evangéliumok nem is tesznek említést róla. A történet eredetisége azonban vitathatatlan, olyannyira , hogy Kánában (ma Kefer Kana Názáret közelében) ma is mutogatják a menyegzős termet, a hat kőkorsóból kettőt is megmutatva, minden magára valamit adó utazási iroda szentföldi programjának elengedhetetlen részeként.

A történet magyarázatai – az egzegéták szándékai szerint – három gondolatcsokor köré csoportosulnak.

Van, aki elsősorban teológiai tartalmat állít elénk. Hisz Jézus – működésének elején – rögtön bemutatja Istenségét (parancsol az anyagnak) nem hagyva kétséget afelől, ki ő. Sőt előképét mutatja az utolsó vacsorának (bor), s Mária közbenjárása mindannyiunk számára bizonyítéka annak, hogy „Márián át Jézushoz" vezet az imádság és az áhitat útja.

Mások Jézus szociális érzékenységét állítják a középpontba, hogy lám, az emberi szükség, a képtelen szituáció Jézusból szinte „kikényszeríti„ a csodát. Mária figyel a részletekre, s közvetíti Jézus felé az emberi szükségleteket. Jézus pedig, nem akarva, hogy vendéglátója szégyenben maradjon, megoldja a problémát, sőt még „rá is tesz", hiszen az új bor sokkal finomabb, mint a régi.

A harmadik magyarázatcsokor általánosítja a történetet, és megfogalmazza, hogy ha Jézust beengedjük az életünkbe, ha odaültetjük az asztalunkhoz, akkor életünk áldott lesz, jobb lesz, s amit odáig savanyúnak, vagy víznek gondoltunk, arról kiderül, hogy valójában bor és öröm. Valljuk be, milyen sok vigasztalást és bátorítást nyújt ez az igaz gondolat.

A magyarázatok nehezen birkóznak meg Jézus és anyja szűkszavú párbeszédével, a „Mi közünk ehhez, ó asszony!„ nem éppen udvarias formulájával.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy ezek a gondolatok élnek bennünk, mikor a kánai menyegző történetéről gondolkodunk, vagy beszélünk róla.

Ideje hát, hogy lássuk, mi is történt 2000 évvel ezelőtt Kánában, azon a bizonyos menyegzőn.

Jézus idejében és Izrael földjén a menyegző sokkal több volt, mint ma gondoljuk. A két család összekapcsolódása a fiatal páron keresztül, a hagyományok folytatása, az utódnemzés nemcsak érzelmi döntés volt, hanem többek egzisztenciáját alapvetően meghatározó szerződés. A menyegzők több napig tartottak, a fél falu és a tágas rokoni és baráti kör természetszerűen a család vendége volt. Még Jézus és tanítványainak csapata is „belefért" a meghívotti körbe. Mivel a fiatalok hamar házasodtak (húsz év alatt), és Kánában közel ezren lakhattak, többségében nagycsaládosok, könnyen belátható, hogy volt is esküvő szép számmal minden évben. A pár örömén túl itt találkoztak, beszélgettek az emberek, alig akartak hazamenni. Holott az egybekelő pár inkább egymással kívánt már lenni, semmint az egyre kapatosabb vendégekkel.

Valamennyiünk döntéseiben meghatározó, hogy mire mennyit szánunk. Mennyit a karácsonyi ajándékokra, a nyaralásra, a lakberendezésre, az adakozásra. Hiszen nem *minden* pénzt szánunk oda valamire, hanem a „jut is, marad is" bölcsessége határoz meg bennünket. Az esküvő sem kivétel ez alól, hiszen arra is szánunk valamennyit, ki-ki szíve és pénztárcája szerint. Nem lehetett ez másképp azon a bizonyos menyegzőn sem.

Ha vendégségben vagyunk, mi is érezzük, illetve éreztetik velünk – főleg ha túl sokan, túl soká maradunk –, hogy itt most befejeződik a találkozás. Bár a gesztusok szélesek: „Annyit esztek, amennyit akartok, addig maradtok, ameddig jól esik!" Aztán csak elfogy az étel, elfogy a bor is, s mindenki tudja – íratlan szabály ez –, ideje hazamenni. Senki sem berzenkedik. Az élet megy tovább, nincs harag, sértődés. Igaz, hogy a szavak és a szándékok között van egy kis ellentmondás, de ez nem tudatosul. Azonban az évezredek óta működő koreográfiába hiba csúszhat. Például a vendégek komolyan veszik a marasztalást, s nem értik a finom utalásokat, vagy csak belefeledkeznek a menyegzőbe, vagy direkt froclizni akarják a házigazdát a maradással. Aki már részt vett egy-egy hagyományos falusi esküvőn, tudja, hogy az élcelődések és ugratások mily széles skáláján játszadoznak a vendégek és házigazdák.

Kánában Jézus látta ezt a fonák helyzetet, az „emberi játszmát". Az anyjának szánt mondat is ezt fejezi ki: Mi közünk nekünk ehhez az egész cécóhoz, ehhez az őszintétlen játszmához, a hagyományok és szokások dzsungeléhez. Milyen méltatlan ez az emberi szeretethez, az ember teremtett valóságához. Hogyan is lehetne mindezt leleplezni? Tiszta vizet önteni a pohárba, rendet teremteni?

Ekkor látta meg Jézus a kőkorsókat... A vendéglátó, mindenre figyelő vőfély is megérezte a helyzet tragikomikumát. **Ő tudta, hogy csak az a bor fogyott el, amit a menyegzőre szántak.** Hiszen hosszú még az idő a szüretig, s a bor be van osztva, más ünnepekre, napi fogyasztásra. Leküldte a szolgákat a pincébe, merítsék meg a korsókat a más célra szánt borban, hozzák fel, és töltsenek a vendégeknek...

Tehát nem volt csoda? – háborodhat fel az olvasó. Mindenkit megnyugtatok: volt. **Csak nem a Semmiből lett a Valami, hanem a Valami kezdett el működni Isten szeretet-„törvénye" szerint.** És nemcsak a kánai menyegzőn, a kenyérszaporításkor is ugyanez történt. Hisz az a csoda, ha az ember képes átlátni saját fonákságain is, túl tud lépni meghatározottságain, szokásain, számításain, az „erre ennyit szánok" világán, és ki tud nyílni a szeretet felé. Ez nem egyszeri, megismételhetetlen tett, hanem mindannyiunk számára mindennap járható út.

Naponta olvasva az evangéliumot, megértem Jézus szándékát. Hiszen ő nemcsak Istent akarta bemutatni, vagy Isten és ember lehetséges viszonyát, hanem azt is akarta, hogy az ember visszataláljon önmagához. Megismerje és megvalósítsa azt az önmagát, aki a teremtettségben a sajátja. Azt, akiről a Teremtő álmodott az idők kezdetén: a szeretni tudó, az Isten képére és hasonlatosságára teremtett embert, és szánja rá az életét arra az Útra, amely Istenhez, önmagához és a másik emberhez vezeti.

Garay András

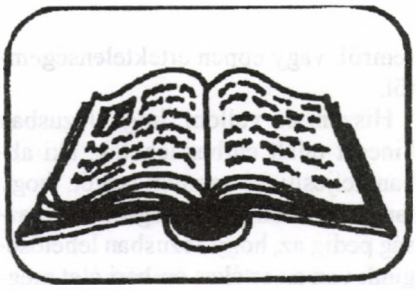

BIBLIA

A decemberi elmélkedéseket Király Ignácz, a januáriakat Várnai László mosdósi plébános készítette.

December 5. — Advent 2. vasárnapja — Mk 1,1–8 — „Én vízbe merítelek benneteket, ő azonban Szentlélekbe fog bemeríteni titeket”

Keresztelő Szent János a külső megtisztulással (vízbe merítéssel) fejezi ki az ember Isten felé közelítését. Jézus a belső megtisztulást hangsúlyozva a Szentlélekbe meríti be az Istennel békességre jutni akaró embereket. A keresztények többsége beleszületik vallásába, melynek tagfelvételi liturgiája — a vízkeresztség — természetesen következik a szülők, a család hitgyakorlatából. A vízkeresztséget (vízbe merítést) nevezhetjük a kereszténységbe beleszületett ember alapismérvének, a Szentlélekbe merítettséget az újjászületett kereszténység életállapotának mondhatjuk.

A beleszületett keresztény jellemzőinek átgondolásával tudatosodhat bennünk *fejlődésünk szükségessége.* Alapvetően *történnek* vele a dolgok: alakul, amint alakítják a meglevő hívő hatások. Zavarba jön, ha hite felől kérdezik, válaszai és érvei formális tekintélyre, hagyományra épülnek. Minden megszokottól eltérő kihívás elbizonytalanítja, a talajtvesztettség érzése tölti el. Fészek-kényelemből szólogat kifelé, csipkelődéseinek ereje sem őbelőle fakad, hanem intézmények és más személyek erejére támaszkodik. Egyháza felé megnyilvánuló kritikáját nem az érvek súlya, hanem a helyzetét (bentmaradását) biztosítani akarás szabályozza. Az új gondolatokkal szemben óvatosan visszahúzódó, védelmi állást vesz föl. Inkább megalkuszik, mintsem konfliktust vállal, konzervatív hajlandóságát hűségként értelmezi.

Az újjászületett keresztény jellemzőinek átgondolásával tudatosodhat bennünk *fejlődésünk iránya.* Alapvetően sajátjának éli meg hitét, melyért személyes áldozatot hozott (megtért). Megajándékozottság érzése tölti el, személyesen megszólítottnak gondolja magát, s az fejlődésre ösztönzi. Fejlődése érdekében a nyitottságot alaphozzáállásnak tartja. Változni akarásából lelkesedés fakad, már kisebb sikerélményei is más emberek megszólítására ösztönzik. A másokkal szembeni türelmetlensége abból származik, hogy a maga evidenciáit mindenki számára egyszerűnek, elfogadhatónak gondolja. Idővel belátja, hogy embertársai sem spórolhatják meg a megtérést (a Szentlélekbe való belemerítkezést), amit az újjászületett keresztény nem is adhat át, csak az odavezető utat mutathatja, és segítheti az útonjárásban megtérni akaró embertársát. Az újjászületettség sajátos feszültsége az, hogy felekezetének kötelékei–elvárásai nincsenek teljes harmóniában az ő lelkiismereti meggyőződésével. A valahova tartozni akarás emberi vágya arra ösztönzi, hogy próbálja megújítani egyházát. Érvei erősödése, meggyőződésének fejlődése érdekében képeznie kell magát. Az átlagemberhez képest kemény életvitelt kell vállalnia, hiszen az idő és energia korlátai őt is szorongatják. Kívülről sokan gőgösnek mondják, hiszen szokatlan számukra önálló, felnőtt és fejlődésre épülően élő keresztény életvitele. Az újjászületett keresztény látni akarja és érteni igyekszik az élet mindennapos kihívásait, hogy értéksorrendet kialakítva fordítsa idejét, energiáját, javait az eszmény, az Isten Országa felé haladásában. Végességének megtapasztalásakor pedig él a bűnbánat megtisztító lehetőségével: adventben él.

December 12. — Advent 3. vasárnap — Jn 1,6–8.19–28 — Tanúságot tenni a világosságról

Keresztelő János személye végigkíséri Jézus működésének első szakaszát: mint utat előkészítő próféta, mint a nyilvánosan fellépő Messiás felismerője és méltatója, mint a működését megkezdő Jézus tanúja. Elmondja a Messiásról benne élő gondolatokat, és élete vége felé, a börtönben rádöbben, hogy a názáreti Jézus tanítása és viselkedése nincs harmóniában az ő tudatában lévő messiásképpel („Te vagy..., vagy mást várjunk?”) Aki a maga meggyőződését hirdeti, *az* lehet tanító, lehet próféta. Tanúzáskor lesz az, ha valakinek vagy valaminek igaz voltáról hitelesen vallomást tesz, szóban és tettben. Az igazság kiderítése és bizonyítása tanúk által történik. A Biblia így használja a tanúság fogalmát, amely eredetileg csak jogi fogalom. Tanúságot tehetnek emberek (Számok 5,13), tanúskodhatnak tárgyak is, pl. a Jákob és Lábán áldozatának kijelölésénél állított kőrakás (Ter 31,45). Isten is szerepel mint tanú, pl. Sámuel mellett, Izraellel szemben (1Sám 12,5). Maga a Jahvétól kapott törvény is tanú: hitelesen tanúsítja Isten akaratát (Kiv 25,16.21). Végül a választott nép is tanú: tanúsítja, hogy egy igaz Isten van, szemben a többi nép isteneivel (Iz 43,10–13). Ez már állapotszerű feladat, küldetés, mellyel eljutottunk az evangéliumokhoz.

Az apostolok a feltámadt Krisztus tanúiként lépnek föl, mint akik megtapasztalták azt, amit hirdetnek: Jézus él. Úgy gondolják, hogy Jézus szavainak hirdetése és tetteinek elmondása az ő tanúságtevő feladatuk (Apcsel 2,32; 5,32 stb.). Kiemelkedő a János-evangéliumban ez a tanúság (30-szor szerepel, míg Lukácsnál 1-szer, Márknál 2-szer). Jézus Krisztus Messiás-voltát annyira bizonyítani akarja, hogy tanúként szerepelteti Keresztelő Jánost, az Írást, Jézust magát (5,31), Jézus tetteit (5,36), a Vigasztalót (15,26), a tanítványokat (15,27), az evangélium íróját (21,24), a lelket, a vért és vizet (1Jn 5,6). A személyek elsősorban arról tanúskodnak, amit maguk megtapasztaltak. Jézus maga is az Atyánál tapasztaltak (3,32) alapján szól és cselekszik. Ez a kis áttekintés fordítsa figyelmünket a magunk tanúságtevő életére.

A tanult dolgok nem tesznek tanúvá. A megtapasztaltak emelik tanúságtétellé szavainkat és tetteinket. Ha jól elmondom meggyőződésem, jó tanító vagyok. Ha jó meggyőződésem szerint hitelesen élek: tetteimmel tanúsítom azt, hogy én komolyan igaznak tartom meggyőződésemet. Ha meggyőződésem forrása a názáreti Jézus, akkor nem hanyagolható el tetteink hitelesítő szerepe. Nem játszható ki egymás ellen a szó és a tett, a tudati látás és a magatartás – ha meg akarunk felelni a tanúságtevés feladatának. E feladat alól úgy sincs kibúvó: bármit gondolok, szólok és teszek, tanúbizonyságot adok. Tanúskodom értékességre törekvésemről, vagy éppen értéktelenségemről.

Hiszem és vallom, hogy Jézusban kincset talált ember lehetek, aki abban teljesíti ki személyiségét, hogy tanúságot tesz az igazságról. Az igazság pedig az, hogy Jézusban lehetőségünk van az értékes emberi élet megélésére.

December 19. — Advent 4. vasárnapja — Lk 1,26–38 — „Jézusnak fogod hívni"

A héber Jesua (Jehosuah) azt jelenti: Jahve a szabadítás.

Az Ószövetség idején ez a legkedveltebb nevek egyike. Jézus kortársai között is így van még, de a zsidóság Krisztussal szembeni magatartásának eredményeként és a kereszténységgel való szembenállás következményeként a zsidó vallásúak körében megszűnt használata.

Az ősegyház hitvallásának lényeges eleme, hogy a Jézus névvel Mária leendő fiának küldetését is megvallja. Mitől szabadít meg Jahve? A magát választott népnek tudó zsidók történetében Jahve az, aki egyengeti a néppé válás, a honfoglalás, a létharc és terjeszkedés útjait. Ő szabadítja meg övéit a szegénységtől, rabszolgaságtól, betegségtől, riválisés elnyomó népektől. Amikor Jahve nem áll melléjük, akkor ezt bűneik büntetéseként értelmezik. Ilyen történelmi előzmények után az lett volna a meglepő, ha a názáreti Jézust el tudták volna fogadni szabadítóként akkor, amikor a római uralom alatt az ország természetes vágya és törekvése a függetlenség kivívása volt. Hiába mutatható ki az Ószövetségben mindvégig a bűntől szabadulás, a belső átalakulás, ezt elnyomta az ember alapvető evilági vágya: gyarapodni vagyonban, fiúgyermekben, egészségben. Mindezeknek pedig legfőbb akadálya, ha elnyomatásban kell élni. A szövetségkötésben nagyon is benne van az adok-kapok emberi számítás; mi megtartjuk a Törvényt, Jahve pedig tenyerén hordoz bennünket. Elképzelhető az elutasítás nagysága, amikor Mária Jézus nevű fia egészen másféle szabadítást hoz majd. Jahve megváltozott? A Jézus előtti időben másként volt szabadító mint utána? Az ember tudatában levő istenkép hatásait ki tudná szétválasztani a valódi Jahve működésétől és akaratától?

Hiszem és vallom, hogy a názáreti Jézus ezt a szétválasztást akarta elindítani. Az ő Istene olyan szabadító, aki az ember benső átalakulására épít. Meg akar szabadítani az evilági rögház kötöttségtől. Szabadságunk biztosítéka nem a hadra fogható fiúk számától és egészségünktől függ. Szabadságunk lényege nem a politikai függetlenség.

Jézus szabadsága olyan vonatkozás, amely valamitől való elfordulást és valami felé való odafordulást jelent. Elfordulást jelent attól, hogy mások kárára akarjam a magam és enyéim javát. Odafordulást jelent ahhoz az életvitelhez, amelyben oda-ajándékozással akarom mindenki javát.

Jézus Istene arra szabadít fel, hogy hősies fokban akarjuk tenni a jót. Mi minden kötözi le az embert, a mégoly jószándékú embert is! Az adventi készület főfeladata, hogy elvágjuk önkíméletből kialakított kötelékeinket, és odahelyezzük életünket Jézus Istenének értünk élő útjára. Ezen az úton szabadon és viszonzást nem váróan szerető emberek járnak. Ha hatalmaskodva rajtunk, szolgálatunkat követelik és mi többet teszünk a kívántnál, akkor megmutattuk szabadságunkat a jóra (vö.: „Ha elveszik köntösödet..." „...ha kényszerítenek..." Lk 6,29–30) Ilyen szabadító számunkra Jézus Istene, aki maga is fölkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad hamisaknak és igazaknak.

December 25. — Jézus Krisztus születésnapja — Jn 1,1–18 — Méltó ünneplést!

A mai ünnepi evangéliumi szakasz a János-evangélium bevezetője, melyben a szerző tömör összefoglalóját adja műve egészének. Bemutatja Jézust, mint Isten egyetlen és örök mondanivalóját, akin keresztül felismerhetjük, hogy kicsoda számunkra Isten. Jézust mint fölkentet az egész történelem főalakjaként állítja elénk, amennyiben a teremtés és megváltás isteni terve kezdettől fogva Jézus Krisztus személyére épül. Minden, ami létrejött és történt, azért volt, hogy a „benne való életet" szolgálja. Ez az evangéliumi rész az egész Újszövetségben a legkiemelkedőbb módon közvetlenül és kifejezetten Krisztus istenségének hirdetője.

Ki számomra a jászolban rám is mosolygó kisbaba és a keresztről rám is tekintő szenvedő férfi? Egy életmű tette kiemelkedővé a mai ünnepet. Azt sem tudjuk, hogy pontosan mikor született, de életteljesítménye miatt egész átlátható földi élete ünneppé lett. A kortársaknak nem az volt a fontos, hogy mikor született, hanem hogy mire, és hogy küldetését hogyan vitte véghez. Jézus történelmet alakító tanítása és élete annyira meghatározó erejű élménye volt az őskeresztényeknek, hogy még a kideríthetetlen dátumból is ünnepet csináltak. Igaz, hogy egész élete, különösen pedig a húsvéti és pünkösdi események fénye teszi naggyá ezt a születésnapot, az emberek általában mégis a legnagyobb ünnepként élik meg.

Mintha mindannyian – Jézuséval együtt – születésnapunkat ünnepelnénk: készülünk rá, ajándékokkal kedveskedünk, bőséges asztalt terítünk, ünnepi látogatásokkal időt ajándékozunk. Az emberiséget egybeszeretni akaró názáreti Jézus születésnapján hívő és hitetlen egyaránt a szeretet boldogító fényét ünnepli és éli át. Annyira alapvető emberi vágy, hogy szeressünk és szeretve legyünk, hogy még a magába csavarodott, önző embernek is megremeg a szíve ezen az ünnepen. Szentestén az egyedülálló sincs egyedül, ha szeretettel volt mások iránt, ha hívő tekintetével

a betlehemi Gyermek mennyei Atyjához simul. Az ünnep elanyagiasodása miatt nem a reklámokat, a kereskedelmet kell szidni, hanem a magunk lusta ötlettelenségét, a magunk száraz hitéletét és a pénzzel mindent megoldani akaró, sodorni hagyott életünket. A jászol szalmájával harmóniában levő ünneplés illik a karácsonyhoz. Ez nem tagadja az ünnepi bőség fontosságát, de kiemeli, hogy a szerény körülmény mögött is nagy szeretet lehet, és hogy az Isten számára használható emberek nem bársonyban és palotában születnek és élnek.

Felénk a nyár folyamán is többször csóválhatták az utcán járó emberek a fejüket, hallván a nyitott ablakon kiszűrődő karácsonyi dalokat. A felnőtt naptári fegyelemre szoktatja magát és nem énekel nyáron karácsonyt. A gyerekek azt éneklik és hallgatják, ami a legkedvesebb számukra, évszakoktól, liturgikus naptáraktól függetlenül. Üzenetet hordoz ez számomra: bárcsak egész évben egybeszerető kedvességgel viseltetnénk egymás iránt – s ez lenne a legkedvesebb és legfontosabb felnőttnek, gyereknek egyaránt!

December 26. — A Szentcsalád ünnepe — Lk 2,22–40 — Életszentségre törekvés

Jézus családja szent, mert Jézus szent. Szent a föld, ahol járt (Szentföld), szent a tárgy, amellyel érintkezett (kereszt, lepel...), szentek a személyek, akikkel közvetlen és pozitív kapcsolata volt (férfi tanítványok, női kísérők). Sík Sándor szerint szent, aki hősies fokon gyakorolja a szeretetet. A héber „kadós” (szent) azt jelenti, hogy a profán, tisztátalan dolgoktól „levágott”, leválasztott az, amiről vagy akiről ezt állítjuk. Végső soron csak az Istenről, a teremtetlen, az örökké létező tökéletességről állítható igazán. Kultikus értelemben az a tárgy szent, amelyet kivontak a profán használatból, és Istennek szenteltek. Valláserkölcsi értelemben csak Isten, az angyalok és az emberek lehetnek szentek, és ilyen értelemben ez erkölcsi tökéletességet jelent. Helyénvaló, ha itt a földi életünkben a szentségről mint eszményről beszélünk, efelé való igyekezetünket pedig szentségre törekvésként határozhatjuk meg. Szentségre törekvő az, aki hősies fokon törekszik a szeretet megélésére. Szent István diakónus vértanúságának ünnepén és a Szentcsaládra emlékezvén előttünk áll a hősiesség a vértanúságban és a szeretetgyakorlás Jézus családjában.

Vajon a mai családokat mi tehetné szentségre törekvőkké? Mi teszi törekvőkké? A pénz, az előléptetés. Jobb esetben az életszínvonal megtartásának vágya és a munkahely megőrzésének megalkuvásokat szülő vágya. Legjobb esetben pedig a szellemi, lelki önmegvalósítás szándéka mozgatja az embert. A szeretet rendjében ez a pénztől-lélekig azonban nem feltétlenül olyan sorrend, amely az értéktelentől mozog az érték felé. A valódi érték az emberben van („Isten Országa bennetek van”), és ennek erejében kell kezelnie a földi élet kihívásait. A családok nagy kísértése ugyanaz, mint az egyéneké: kiszolgáltatódni a mások értékszemléletéből fakadó sodrásoknak, mivel ezek nagy erővel és folyamatosan jelen vannak, körülöttünk ólálkodnak. Ezek nem győzhetők le tüneti kezelésekkel, pl. a vásárlási láz nem győzhető le véglegesen azzal, hogy üres a pénztárca. A családi lázállapotokat (= szeretetlen önzés-törekvéseket) a tagok egyéni és a család egészének tudatos önnevelése tudja csak csillapítani és gyógyítani.

Szentségre törekvő család az, ahol hősies erőfeszítéseket tesznek értékszemléletük Jézus tanításához alakítása érdekében. Jaj annak a családnak, ahol nincs, aki őrizze a lángot. A lángot, amelyet Jézus fellobbantani jött, amely az egymásért élő emberek törekvése. Az életképes családban mindig kell valaki, aki – a többiek leeresztettsége esetén feltétlenül – szent kötelességének éli meg az értékszemlélet őrzését, fejlesztését. Ki teszi szentségre törekvővé a családot? A család tagjai. A külső erőhatások ennek ellene dolgoznak (megélhetés, taníttatás, pályakezdés...), mert pénzt, energiát préselnek ki belőlük. A szentségre törekvő családtag egyéniség, aki maga határozza meg az időt-pénzt-energiát igénylő erők szerepét az életében. Jézushoz igazodó lelkiismerete irányítja. Isten álma az a család, ahol azonos (jézusi) értékszemléletű emberek egymás erősítésével és védelmével tudják megharcolni a szentségre törekvők harcát. Aki szent (= Istené) akar lenni, az sürgősen gyürkőzzön neki, vegye kézbe önmagát és ölelje magához családját: szeresse istenközelbe szeretteit.

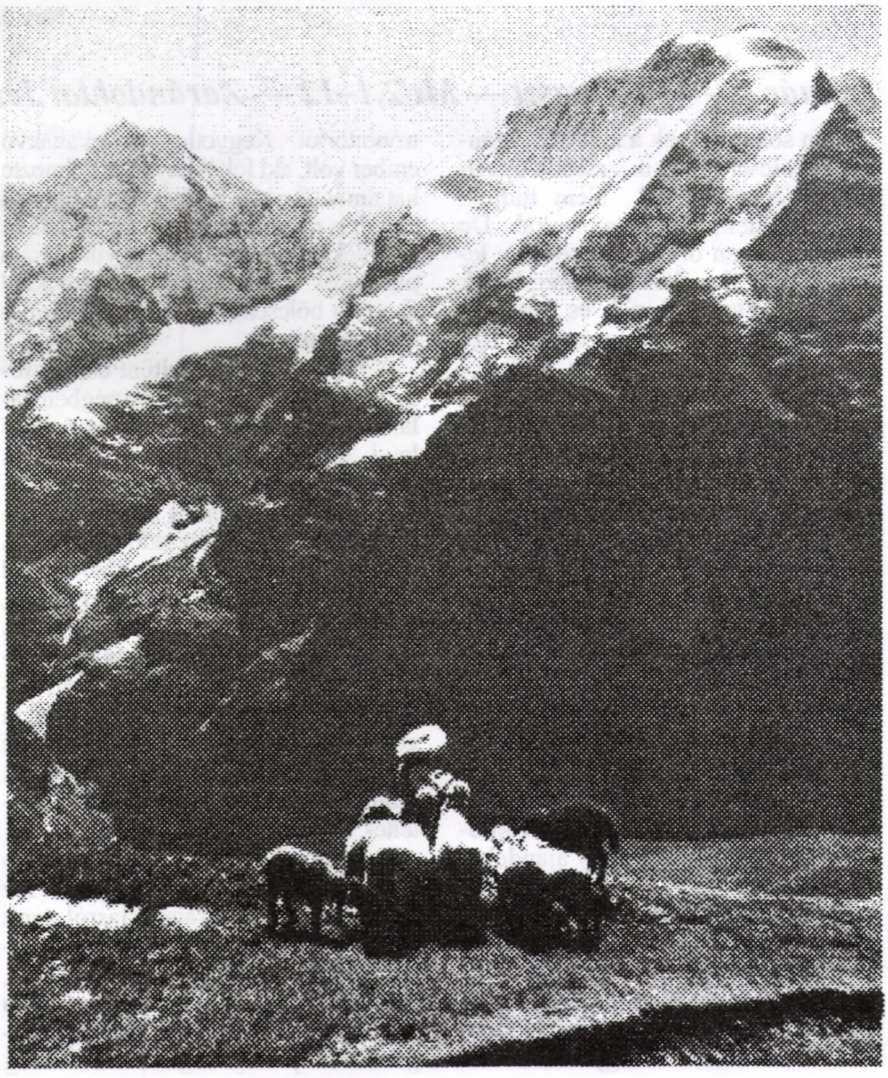

Január 1. — Újév — Lk 2,16–21 — Szent Év – Szent Név

A mostani időszámítás szerint 2000 éve kapta a Betlehemben született Gyermek a Jézus nevet. Ismert és kedvelt név volt ez akkoriban Izraelben. Sok szülő remélte elsőszülött fiát „Jahve szabadítás"-ának, ami e név jelentése. Ez volt a neve Józsuénak is (a héber Jesua a Jeosuah rövidített formája), aki megszabadította népét a pusztai vándorlás gyötrelmeitől, és bevezette őket az Ígéret Földjére.

Mária és József megfontoltan adták a Jézus nevet a Gyermeknek, mert az isteni üzenet, az angyali szó ezt a nevet közölte velük. Vajon a mai névválasztásokban szempont-e még Isten akaratának megtudakolása és a név jelentése, valamint eddigi viselőinek példaadása?

Ősi, szép szokás újévkor a naptár és a napló első oldalára felírni: *Jézus nevében!*

Túrmezei Erzsébet *Az új füzet* című versében írja:

Betelt a régi füzetem,
Ma este megnézegetem,
és holnap újat kezdhetek:
háromszázhatvanöt lapos,
ugyanilyen új füzetet....
Tollat fogok és leírom,
– ragyog a név a papíron –:
„Jézus nevében kezdem el."

Tudom, hogy rest
és rossz vagyok,
s úgy érzem, félni mégsem kell.
Háromszázhatvanöt lapon
a leckét Vele iratom.
Ő vezeti gyenge kezem.
„Jézus nevében kezdem el."
Jézus nevében végzem.

A Jézus név szent a hívő ember számára, mert a legkiválóbb hordozója Krisztus. Benne megvalósul a név és jelentésének egysége. Szentsége, azaz Istennek lefoglaltsága, különb volta származásából ered. „Szentnek fogják nevezni, Isten Fiának" – vallja Jézusról Lukács evangélista (1,35). A Szentlélek kenetével kezdi meg nyilvános működését, és lesz példaképe az emberi szentségnek.

Jézusban a „szabadító Isten" nyilvánult meg, amikor a szegényeknek hirdette az örömhírt, meggyógyította a betegeket, megszabadította az ördögtől megszállottakat, megbocsátotta a bűnöket és feloldotta a halál bilincseit. Ma is folytatja szabadítását azokban, akik elfogadják Mesterüknek. Tanításával és példájával hív az általa megélt szentségre: az Isten- és emberszeretetre.

A Jézus nevében jót cselekvő, a béna koldust meggyógyító apostolok a főtanács előtt nyíltan hirdetik: „Nincs üdvösség senki másban, mert más név nem adatott az embereknek az ég alatt, amelyben a szabadulást kell keresnünk" (ApCsel 4,12).

A szentnek nyilvánított új év múló ideje legyen a Jézus nevében újrakezdés és jót cselekvés időszaka, hogy megszentelődjünk a Szent Név által.

Január 2. — Vízkereszt — Mt 2,1–12 — Zarándoklat Jézushoz

Nem sokat tudunk a keletről zarándokló bölcsekről, akik a zsidók újszülött királyát keresték. Nem tudjuk, honnan jöttek, és hányan voltak. De mindenképpen olyan zarándokok lehettek, akik figyelték a jeleket, hittek a csillag útmutatásának és bátran a nyomában jártak. A hagyomány úgy tartja, hogy az ősi Babilon földjéről indultak Jeruzsálem felé. Valahonnan tudták, hogy a csillag a Messiás eljövetelét jelzi. Talán zsidók voltak, akik Babilonban maradtak a számkivetés után, és ismerték az Ószövetség jövendöléseit. Lehettek keleti csillagászok, akik nemcsak az eget kémlelték, hanem összegyűjtötték az ősi írásokat is. A választott nép századokkal korábbi száműzetése folytán lehettek náluk bibliai másolatok is. Kaphattak rendkívüli üzenetet Istentől, mely útnak indította őket. Mások azt mondják, hogy különböző országokból származtak és az egész világot képviselték Jézus előtt. Ezer kilométereket tettek meg, hogy ajándékaikkal köszöntsék.

Az emberi módon gondolkodó bölcsek a királyi hatalom gazdagságában keresték a csillag jelezte királyfit. Nagy Heródes megrettent érdeklődésükkor, mert nem volt Dávid trónjának jogos örököse, és ezért sokan gyűlölték mint trónbitorlót. Kegyetlen és gyanakvó ember volt, aki féltékenyen védelmezte hatalmát. Saját feleségét és több gyermekét is megölette, mielőtt a Betlehem környéki gyermekek meggyilkolására parancsot adott. Hazug szándékkal akarta a bölcseket a Gyermek elárulására rávenni.

A bölcsek az újra feltűnt csillag fényében, betlehemi szegénységben találták meg Jézust és Máriát. Zarándoklatuk elérte célját: köszönthették és megajándékozhatták a Messiást, akinek szegénységében és közeli számkivetettségében jól jött adományuk. A bölcsek a látogatás körülményeiből megtanulták, és álmukban megtudták, hogy Isten a szegények pártján áll. A hosszú zarándokút tapasztalata nemcsak útirányukat változtatta meg, hanem gondolkodásukat is. Isteni módon gondolkodva megértették, mennyire veszélyesek a hatalmasok a szegények számára. Magukat megszegényítve ízlelték meg a jézusi boldogságot.

A szentévben drágábbnál–drágább zarándokutakra hívják a híveket. Az Istennek tetsző zarándoklásról tanít Lev Tolsztoj Két öreg című elbeszélése. Jeruzsálembe indul a gazdag, szigorú és kemény életű Jefim és a szegényebb, víg kedélyű és barátságos Jeliszej. Régi fogadalmukat öreg korukra sikerült beteljesíteniük, azt, hogy meglátogatják a szent helyeket, és ott imádkoznak Istenhez.

Együtt mennek, ám a mindig szomjas Jeliszej betér egy szegényes házba, mondván, majd utoléri Jefimet. A kunyhóban egy magára maradt, beteg, éhező, halálát váró családot talált. Napokat töltve ott, talpra állítja őket. Minden pénzét, amit az útra tartogatott, rájuk költi. Hazatér hát övéihez, akiknek csodálkozását szorgalmas munkájával szünteti meg.

Jefim egy ideig várta útitársát, végül egyedül ment tovább. Megérkezett a Szentföldre, eljutott Jeruzsálembe. A Szent Sírnál mintha Jeliszejt látta volna maga előtt, de mire a tömegen átfurakodott, az már eltűnt. Csodálkozott, hogyan előzhette meg. Háromszor is megismétlődött a jelenet, de egyszer sem ért el hozzá. Végül minden pénzét elköltve hazafelé indult. Útközben behívták abba a házba, ahol Jeliszej elmaradt, és megtudta, mit tett értük. Hazaérve arról értesült, hogy távollétében fia rossz útra tért. Végül megértette, miért előzte meg társa. „Hogy az én áldozatomat elfogadta-é az Isten, vagy sem, nem tudni: de az övét elfogadta az Úr."

„Menj, és te is hasonlóképpen cselekedjél" (Lk 10,37)!

Január 9. — Jézus megkeresztelkedése — Mk 1,7–11 — Találkozás Istennel

Keresztelő János istenkapcsolatáról nem sokat tanít a Szentírás. Születésének körülményeit Jézuséval párhuzamosan írja meg Lukács evangéliuma. Már anyja méhétől a Szentlélek irányítja. Pusztai tartózkodása idején készül fel küldetésére, hogy „alkalmas népet készítsen az Úrnak” (Lk 1,17). A sivatagi élet magányában, vagy az ott található kumrámi közösség körében nyilván megújította gyermekkori kapcsolatát a Lelket adó Istennel, mielőtt prófétaként a nyilvánosság elé lépett volna. Tudatosan vállalta próféta elődei örökségét: „Illés szellemével és erejével fog járni” (Lk 1,17); beteljesíti *Izaiás* jövendölését: „Íme elküldöm előtted követemet, hogy előkészítse utadat. A pusztában kiáltónak ez a szava: Készítsétek elő az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit” (Mk 1,2–3); *Jeremiás* szókimondó bátorságával szállt szembe a házasságtörő Heródessel és a bűnbánatra nem hajló farizeusokkal, szadduceusokkal. Elfogadta az előfutár szerepét. Nem értékelte sem alul, sem felül magát. Megvallotta, hogy nem ő a Messiás, az utána jövő hatalmasabb nála, és még saruszíjmegoldó rabszolgája sem lehet. Ugyanakkor mint barátja örült Jézus sikerének (vö. Jn 3,29). Bűnbánati keresztelése, vízbe merítése előképe és előkészítője Jézus Szentlélekkel való keresztelésének.

Jézus világrajöttében szintén döntő szerepe volt a Szentléleknek. Máté írása szerint „anyja, Mária, József jegyese, még egybekelésük előtt méhében fogant a Szentlélektől” (1,18). Születése után a Szentlélek hatására ismerte fel benne a Messiást, és prófétált róla az idős Simeon. A gyermek Jézust názáreti tartózkodása idején a Szentlélek egyik adománya, a bölcsesség töltötte el (vö. Lk 2,40). Tizenkét éves korában szüleinek nyíltan megmondta, hogy tudja születése körülményeit, és Istent vallotta atyjának. Számára Atyja akarata fontosabbá vált minden emberi akaratnál, bár Keresztelő János fellépéséig aláveti magát a szülők elgondolásának.

Atyja akaratát teljesíteni ment Jánoshoz. Alámerítette magát a Jordán vizében, mert közösséget akart vállalni bűnös népével; az egyszerű emberekkel akart azonosulni, nem pedig a bámészkodó, bíráskodó hatalmasokkal; meg akarta mutatni, hogy támogatja, amit János tesz; meg kívánta kezdeni nyilvános szolgálatát; ki akarta nyilvánítani, hogy kész a halálba merülésig is követni Atyja akaratát.

A Lélek megnyilvánulása és az Atya szózata visszaigazolta Jézus döntésének helyességét. A megnyíló ég és jelenségei tanúsítják, véget ért az ég és föld egymástól való elzárása. A mennyei világ elérhető lett a földi világ számára. Jézusban találkozott az ég és a föld, az Isten és az ember. Benne megjelent a Szentlélektől vezetett ember mintája. Bár Ő az Atya egyetlene, szeretettje, gyönyörűsége, mégis általa meghívást kaptunk Isten szeretetének földi megélésére.

A kerek számú, szentnek meghirdetett új év felhívás egy új katekumenátusra. Újítsuk meg Istenhez fűződő kapcsolatunkat. Idézzük fel eddigi találkozásainkat Vele. Fürödjünk meg első szeretetünk emlékeiben. Nem nosztalgiából, hanem gyógyulásképpen. Mossuk le előítéleteinket, megbántódásainkat, sikertelenségeink piszkát, hogy megigazul lélekkel találkozhassunk Istennel.

Január 16. — Évközi 2. vasárnap — Jn 1,35–42 — Találkozás Jézussal

Jézus istenélménye, amelyben keresztelése alkalmával részesült, megindította az Istennel történő találkozások részben elzárt folyamatát. Tapasztalatát nem rejtette véka alá. Tetteiben és szavaiban láthatóvá vált a Szentlélekkel betöltöttsége. A názáreti „rejtett életű” ácsból az Atya szeretetét hirdető vándortanító lett.

Első követői Keresztelő János neveltjei voltak. János nyíltan beszélt tanítványainak arról, hogy nem ő a várva várt Messiás. Bennük is utat készített az Eljövendőnek. Amikor pedig Jézus eljött hozzá, maga hívta fel figyelmüket megérkezésére. Isten Bárányának mondja Jézust, arra utalva, hogy benne teljesül az izaiási prófécia: Isten szolgája olyan, mint a bárány, amelyet leölésre visznek (vö. Iz 53,7). Talán éppen ez a korabeli Messiás-fogalmat zavaró kép keltette fel az érdeklődést iránta annyira, hogy ketten rögtön utána mentek.

A beszélgetést Jézus kezdeményezte kérdésfeltevésével, elindítva a párbeszédet. A két tanítvány egyszerű válasza után Jézus otthonába hívta, szeretetébe fogadta az érdeklődőket. A beszélgetés tartalmát nem ismerjük, de az eredményt igen. Olyan nagy hatást tett Andrásra és társára, hogy életreszólóan megmaradt emlékezetükben az első találkozás időpontja. Felismerésüket nem is tudták megtartani maguknak. Siettek azt megosztani testvéreikkel, barátaikkal, akik hasonló messiásvárásban éltek.

Így jutott el az örömhír András testvéréhez, Simonhoz, aki Jézushoz sietett. Az általa elképzelt Messiást látta benne, ezért csatlakozott hozzá. Jézus pedig prófétaként előre látta Simon szerepét Országában, ezért adta neki a Péter – kőszikla – nevet. Mi már tudjuk, hogy Péternek még mennyit kellett változtatni felfogásán, hogy a szenvedő, mindenkit szerető és szolgáló Jézus követője legyen. Számos kudarc és újrakezdés révén alakult ingatag személyisége, és szilárdult az Egyház alapjává. Jézusnak sokat kellett formálnia: korholta és biztatta, míg hiteles képviselőjévé vált.

Péter és társai fejlődése az első találkozástól a vértanúságig reményt és erőt nyújthat nekünk is az apostoli életben való fejlődésre. Itt és most rajtunk keresztül akar áradni Isten emberi találkozásokban megnyilvánuló szeretete. Kövessük Jézust és apostoli kapcsolatokban bővelkedő nyitott életvitelét, és akkor megtapasztaljuk Országa növekedését. Akarjuk, hogy emberi találkozásainkat a kapcsolatok Szentlelke az Istennel való találkozás útjára vezesse!

Január 23. — Évközi 3. vasárnap — Mk 1,14–20 — Emberhalászat

A mai evangéliumi szakaszról gondolkodva egy évekkel ezelőtti emlék jutott eszembe. Fiataljaimmal megnéztük a BARRABÁS című filmet a közeli város mozijában. Húsvétvasárnap este volt. Velünk tartott az a fiú is, akit délelőtt kereszteltünk meg. Hazafelé jövet az autóban a filmről beszélgettünk. Valaki kimondta lényeges tanítását: Aki egyszer Jézus hálójába keveredett, legyen az akár Barrabás is, nem képes tőle megszabadulni. Az újonnan keresztelt erre megjegyezte: Szóval behálóztatok?

Jézusból Keresztelő János fellépése váltotta ki a küldetéstudatot. Megkeresztelkedésekor embersége az Atya és a Lélek „hálójába" került. A Szentlélek szinte készséges „eszközként" használta, amikor a pusztába vitte. Jézus legfőbb gondja pedig az Atya akaratának teljesítése lett.

Amikor Keresztelő János Heródes negyedes fejedelem fogságába került, tanítványai visszatértek eredeti foglalkozásukhoz, a halászathoz Galileába. Jézus talán éppen utánuk ment, mint az Atyától küldött emberhalász. Már ismerte a halászó testvéreket: Pétert és Andrást, valamint Jakabot és Jánost. Ők pedig a Messiást látták benne, miután a Jordán folyó mellett találkoztak. Nem csoda hát, ha Jézus hívó szavára rögtön utána mentek.

Jézus hálójának szálai tanításának elemeiből fonódtak össze. Fellépésével betelt a választott nép várakozásának ideje. Befogadásával érvényre juthat Isten uralma az emberen. Új felismerésre hív: az önzéstől elforduló és a felebaráti szeretetet vállaló magatartás az Istennek tetsző. Az általa hirdetett örömhír elfogadása a hívő élet kulcsa.

Jézus hálójába először a galileai halászok akadtak bele. Saját szűk világukban szólította meg őket. Azon a nyelven szólt hozzájuk, amit értetek, amin beszéltek. Fantáziát látott bennük, amit a költő így ad szájukba:

...Szeretnék mindig szembenézni!
Szem-ablakot
nagy távlatokra tárni!....
Be nem szűkülni! A mindennapoknak
kicsiny teendőiben el nem veszni!
Kevésen híven a nagyot keresni!...
Az örökre, a végtelenre nézni,
És hűségesen szolgálni a mában!
Menni az úton –
Mesterem nyomában!

(Túrmezei Erzsébet: *Ablakok)*

Halászokat hívott meg emberhalászatra. Az azonos szavakon túl hasonlóság áll fenn a halászat mestersége és az apostoli tevékenység között. Mindkettőhöz ilyen fogalmak társulnak: bátorság, ügyesség, türelem, sikertelenség, újrakezdés, odaadottság. Jézus is előre láthatta, hogy az azonnali lelkes csatlakozás után milyen sokat kell még formálnia őket, míg alkalmasak lesznek az apostoli életre.

Az Egyházban hangoztatott apostoli folytonosság az emberhalászat területére illik leginkább. Hosszútávon mi is az első apostolok gyümölcsei vagyunk. Ha nekik sikerült, nekünk is van esélyünk emberhalásszá alakulnunk. Tanuljunk a Mestertől és első barátaitól, hogy személyünkben véget ne érjen, ellenkezőleg, növekedjen az embereket Országába hívó szeretet!

Január 30. — Évközi 4. vasárnap — Mk 1,21–28 — A szó hatalma

Napjaink sokféle értékválsága közül kiemelkedő helyen áll a szó, a beszéd, a tanítás válsága. A sok beszéd, a hiteltelen szó és a hazug tanok egyre fokozzák a leértékelődést. A politikusok szócsatái, az írók–művészek „realista" káromkodásai és a hithirdetők–tanítók „pénzszaga" tovább növeli a válságot.

Babits Mihály *Az írástudók árulása* című művének ajánlásában olvashatjuk:

„Babits Mihály arról gondolkodik: mi a feladata századunkban az írástudónak, a szellem emberének, az értelmiséginek. Szétnéz maga körül a világban, s keserűen tapasztalja: az írástudók valaha az igazság szószólói voltak, népük, hazájuk, szűkebb közösségük szellemi papjai, nemzetek lelkiismeretének ébrentartói, ám a XX. század elüzletiesedett világában egyre inkább kisszerű célok, hatalomra törő csoportok, kétes vállalkozások ügynökeivé alacsonyodtak. Babits Mihály az írástudók felelősségéről ír, arról, hogy sem hallgatásukkal, sem kinyilatkoztatott szavukkal nem szolgálhatnak önös érdekeket..."

Ahhoz, hogy a szó az új évezredben visszanyerje Istentől akart, emberhez méltó értékét, képviselőinek Jézushoz kell fordulniuk.

Jézus idejében is ellaposodott a zsinagógai istentisztelet tanítói része. A prédikációk elvontak, életidegenek lehettek, és öncélú betűrágásból állhattak. A mózesi törvények ismételgetése tömény unalmat válthatott ki.

Jézus már fellépésével is felkavarta az állóvizet. Az írásokat bátran önmagára alkalmazta: „Ma teljesedett be az Írás, amit az imént hallottatok" (Lk 4,21). Világosan megmondta, mi az Isten akarata. Következetesen gyógyított szombaton, hogy nyilvánvalóvá tegye: az emberért vannak a törvények, nem pedig fordítva. Nála a szavak hitelét a velük egyező tettek támasztották alá. Nemcsak mondta, hogy Isten szombaton is jó, hanem minden ellenkezés dacára meg is cselekedte a betegek, bűnösök, megszállottak javára.

A kafarnaumi zsinagógában szembeszállt vele egy zavaros, meg-nemtisztult lelkületű ember. Féligazságokat harsogó szavai Jézus küldetése ellen irányultak. Jézusnak gyorsan kellett cselekednie. Mivel az ember szabadulásáért jött, meg kellett gyógyítani a megszállottat. Még azon az áron is, hogy ezután gyógyítónak tekintették tanítói küldetése rovására.

A szó hatalmát nála sohasem váltotta fel a hatalom szava. Hiába sürgette a tömeg, remélte a szűkebb tanítványi kör, következetesen elutasított magától minden evilági pozíciót. Hűséges maradt Atyja akaratához, a szolgáló magatartáshoz még akkor is, amikor ellenfelei szájából elfogytak a szavak, és erőszakkal hallgattatták el. Az őt kihallgató főpap előtt megkötözve ezt mondta: „Én nyíltan beszéltem az emberek előtt, titokban semmit sem mondtam. Kérdezd meg hallgatóimat, mit beszéltem nekik" (Jn 18,20–21). A szavaiért őt arcul ütőhöz pedig így szólt: „Ha rosszul szóltam, bizonyítsd rám a rosszat" (23. v.). A bizonyítás elmaradt, de következett a megostorozás, a töviskorona és a kereszt. Beteljesítette szavait: „Az Emberfia azért jött, hogy ő szolgáljon, és váltságul adja életét sokakért" (Mk 10,45).

Az új évezred küszöbén a szó becsületét és hatalmát Krisztus elszánt követése adja meg. Így ír erről Túrmezei Erzsébet *Szolgálni, mint a fény* című versében:

Krisztus, csodálatos vagy,
élő, hatalmas és jelenvaló!
Szavak zűrzavarában
Szíven találsz a Szó,
Halálból életre keltő,
Új útra indító.
Sodor, mint a vihar,
Győzelmes erővel.
Hívsz, és indulni kell....
Nyomodban új meg új
Tanítvány indul el
szolgálni, mint a fény,
ízt adni, mint a só,
hogy bennük Te is szolgálj,
ébennük Te is légy
élő, hatalmas és jelenvaló.

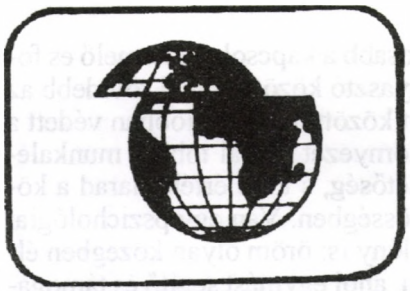

Helena Norberg–Hodge

Újra hazahozni a gazdaságot: a helyi kultúra felé

Mit jelent a helyhez kötődés?

Azt, hogy amennyire csak lehetséges, egy adott helyen élünk és termelünk; hogy ismerjük azt a helyet és annak közösségét, legyen az Bhutanban vagy Londonban; annak a helynek a megérzését, ahová tartozunk. Minden helynek vannak környezeti és kulturális jellemzői, egy adott helyen érezzük a természettel, a csillagokkal, a talajjal való kapcsolatunkat. Ez a „fejlett” világban elveszett, a helyhez kötődés pedig ezen viszonyok újraszövése.

A helyhez kötődésnek van gazdasági oldala, a gazdaságot haza kell hoznunk, rövidítve a termelő és a fogyasztó közötti utat. Valóban „szabad” piac kell, amely független a vállalati befolyásoktól, a rejtett támogatásoktól.

Mit nem jelent a helyhez kötődés?

Nem jelent visszafejlődést egy állatias, kényelmetlen élet felé. Nem jelenti a kereskedelem felszámolását és a műszaki eljárások megszüntetését. Nem jelent elszigeteltséget vagy nacionalizmust. Nem jelenti a más nemzetekkel és kultúrákkal való kapcsolat megszakítását. Ezek helyett a tudás, a kultúra, a környezet megújulását jelenti, és azt, hogy a forrásokat, műszaki eljárásokat, gazdasági rendszert emberi mérték szerint használjuk. Azt jelenti, hogy a világ minden részén az első helyre a helyi gazdaságot tesszük, a világméretűt pedig csak a másodikra.

A helyi gazdálkodást félre szokták magyarázni, mintha az teljes önellátást és minden kereskedelem felfüggesztését jelentené – de ez komoly félreértés. A kereskedelem valamilyen alakja évezredek óta létezik és mindenki számára előnyös. Nem az önmagában való kereskedelem a romboló, hanem az intézményeitől való függés. A kereskedelem legfontosabb célja, hogy az emberek alapvető szükségleteit viszonylag kis távolságon belül kielégítse. Nem az a kérdés, hogy a britek tudnak-e narancsot vagy banánt vásárolni, hanem hogy a búzát, tojást, tejet és burgonyát (tehát az 50 mérföldes körön belül megvásárolható alapvető élelmiszereket), ne szállítsák több ezer mérföldön át, mert annak hatalmas gazdasági és környezeti költsége van. A felesleges szállításokat kell megszüntetni a nemzeti és közösségi szintű gazdaság erősítése és változatossá tétele révén. Természetesen a termelt javak és maga a változatosság tájegységenként változik – ez a változatosság teszi a helyhez kötődés folyamatát ökologikus és ezzel fenntartható folyamattá.

Egy másik félreértés, hogy a helyhez kötődés a lakosság egy része számára szerencsétlen következményekkel jár, mert egyesek munka és élelmiszer nélkül maradnak. Azt mondják, a helyhez kötődés, a helyi gazdálkodás Északon aláássa Dél gazdaságát, mert az ottani embereknek el kell adniuk termékeiket Észak számára, hogy kiemelkedjenek a nyomorból. Ellenkezőleg, a Harmadik világ számára gazdaságilag előnyösebb egy sokkal inkább helyi, kisebb léptékű termelés. A gyarmati korszak kezdete óta a déli országok forrásaik legnagyobb részét nyersanyagként adták el Észak számára. Legjobb földjeiken a gazdag országoknak termeltek rostnövényeket, élelmiszert vagy virágot, esetleg az olcsó munkaerő miatt előállítottak egyes cikkeket Észak számára. A világgyarmatosítás („globalisation”) milliókat ragadott ki a viszonylag biztos falusi létéből, s küldött a városi nyomornegyedekbe, ahol alig van reményük arra, hogy értelmes foglalkozást találjanak maguknak. A helyhez kötődés lehetővé tenné a forrásaik megőrzését, s hogy a közösségek főleg önmaguk számára

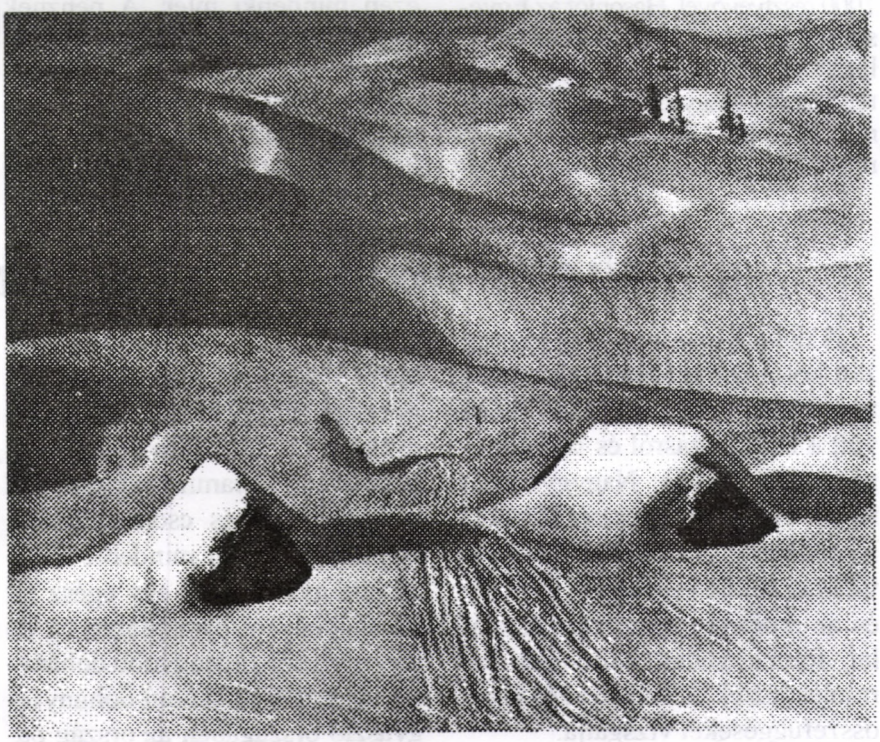

termeljenek. Észak és Dél többsége számára az értelmes helyi munka lehetőségét kínálja ahelyett, hogy a gazdasági széljárás szeszélye szerint a nemzetekfeletti vállalatok számára dolgozzanak.

Miként jutunk oda?

Sokan úgy vélik, hogy nehezen képzelhető el a helyhez kötődés megvalósítása. A gazdasági központosítás elleni tevékenységnek azonban már vannak hagyományai: Gandhi, Schumacher, a német szociológus Maria Mies, valamint az Egyesült Államokban Bob Swan és David Morris tevékenysége. Emellett évezredek óta ez a világ sok részén a valóságban is működött és működik. A világgazdaság nyomása ellenére világszerte sok ilyen kezdeményezés van. Válaszul a világgyarmatosításra sok közösség demokratikus ellenőrzés mellett igyekszik fejleszteni helyi gazdaságát.

A sajtóban igen keveset lehet olvasni ezekről, de tény, hogy egyre több helyen szállnak szembe azzal a gazdasággal, amely az embereket elidegeníti egymástól és a természettől. A helyi élelmiszer-mozgalom közelebb hozza egymáshoz a termelőket és a városi fogyasztókat, több helyen alkalmaznak helyi pénzeket. Ithaca (NY) városában ez 1991 óta működik mintegy 1000 résztvevővel. Hasonlót az Egyesült Államok 12 államában találunk. A helyi cserekereskedelmi rendszerek Nagy Britanniából erednek, ott már több mint 300 ilyen működik. (Szolgáltatások és javak cseréje, ilyen Magyarországon egy bizonyos kaláka, a „Tálentum-Kör" — *A ford. megjegyzése).*

Nagyon népszerűek a „Vásárolj helyi árut" mozgalmak, amelyek igyekeznek életben tartani a helyi üzleteket. Ezek küzdenek a McDonalds és a hasonló étkeztetők, valamint az amerikai Wal-Mart üzlethálózat, a bevásárlóközpontok ellen.

Nagyon fontos az ökofalu mozgalom. Szerte az ipari világban szervezik az olyan közösségeket, amelyek szembeszállnak korunk hulladéktermelésével, vetélkedésével és erőszakos magatartásával. Létezik egy világméretű ökofalu hálózat (Global Eco-village Network). Az ökofaluk új közösségek, olyanokból, akik másféle életet akarnak élni. Nem könnyű nekik, mert a világgazdaság ellenük dolgozik. A GEN-ben nagy szerepet játszik a Gaia-Trust, Ross és Hildur Jackson. A nagy városokban, a természettől távol is növekszik az ökológiai tudatosság és tevékenység, mert az emberek egyre jobban tudatára ébrednek annak, hogy mit veszítettek el.

Milyen előnyei vannak?

A helyhez kötődés lehetőséget ad arra, hogy saját érdekünk, a szomszédság érdeke és a környezet megóvása összekapcsolódjék: ezen mindenki nyer. A pénznek jórészt ott kell maradnia a közösségben. Ma a pénz a részvényesek zsebébe folyik, igen kevés jut vissza az emberekhez. Annál jobban működik a helyi rendszer, minél szorosabb a kapcsolat a termelő és fogyasztó között; minél rövidebb az út közöttük, annál jobban védett a környezet, annál több a munkalehetőség, s több érték marad a közösségben. Van egy pszichológiai előny is: öröm olyan közegben élni, ahol egymást segítő és támogató emberek veszik körül az embert.

A kultúra és információ világméretűvé tétele olyan élethez vezetett, amelyben a hozzánk közelit semmibe veszik. Sokan tudják, mi történik Kínában, de azt nem, hogy mi a szomszéd ajtaja mögött. A tévében láthatjuk Afrika természeti világát, de nem tudjuk, hogy milyen madarak élnek a szomszéd parkban.

Furcsa módon egy kisebb léptékű politikai és gazdasági egységhez való közeledés segít bennünket abban, hogy kifejlesszük szélesebb világképünket. Ha bensőségesebb a viszonyunk a közösséggel és a hellyel, jobban megértjük a kölcsönös összefüggéseket, észrevesszük az élő természetet saját magunk körül: újra kapcsolatba jutunk élelemforrásainkkal, esetleg termelünk is, jobban megértjük az évszakok változását, a növény- és állatvilág jellegzetességeit. Ha érezzük, hogy az élet folytonosságának részei vagyunk, ez biztonságérzést ad számunkra, nyitottabbak leszünk és elfogadjuk a különbségeket. A másokhoz és a természethez fűződő kapcsolat új spirituális tudatra ébredést jelent.

Fordította: Pi.

A dohány hatása a Harmadik világra

„A dohányipar be nem harangozott botránya: a fejlődő nemzetek termőföldjében okozott kár" — ez volt a Dohányzásról és Egészségről szóló Ötödik Nagygyűlésen tartott egyik előterjesztés üzenete Kanadában, 1983. július 12-én. E vitairat részletesebben a dohány és az erdőirtás, rovarirtó-használat, földhasználat, környezeti leromlás, tüzek és szennyezés közti összefüggéseket vizsgálja.

Az erdőpusztulást világszerte az egyik legkomolyabb környezeti gondnak tartják. A korszerű cigarettagyártás fát használ a dohány pácolására, valamint a cigaretták becsavarására és csomagolására. Becslések szerint minden 300 cigaretta gyártásához egy egész fát használnak föl. Brazíliában, a világ harmadik legnagyobb dohánytermelő és első számú dohányfogyasztó országában az ország parasztgazdái évente 60 millió fa anyagát használják föl.

E nagymérvű erdőpusztítás károsítja a földet, és hozzájárul a megnövekedett áradásokhoz, a csökkenő élelemtermeléshez, és a helyi éghajlatra is hat. Bolygóméretekben gondolkodva, számos tudós hiszi, hogy az erdőpusztítás megváltoztatja a világ éghajlatát és hozzájárul a világméretű fölmelegedéshez.

Az iparág azt állítja, hogy újraerdősítési tervezeteket támogat. De e tervezetekkel gondok vannak, mert a fejlődő országokban élő kistermelők szívesebben használják apró földterületüket élelem termesztésére, mint helyettesítő fák ültetésére.

A visszaerdősítés végett ültetett eukaliptuszfákat építkezésre használják föl, miközben az őserdőket tovább égetik a dohány pácolására. A fejlődő világbeli kistermelők saját földjükön és saját pajtájukban pácolják a dohányt, minden egyes termelő maga szerzi be az ehhez szükséges faanyagot. A napsugárzást hasznosító vagy a központi pácolás óriási famennyiséget takarítana meg, de ezt nem támogatja a dohányipar, mert a kistermelőnek többe kerülne. A termelés változatosabbá tétele, más eladható termékekre való átállás nem mindig alkalmas, mivel a dohányipar által nyújtott gazdasági ösztönzők a dohányt ellenállhatatlanul jövedelmező árucikké teszik, különösen a szegény termelők számára.

A dohányiparnak van közvetlen hatása is a fejlődő országokban élő emberekre. Judith MacKay, a Hongkongban lévő Ázsiai Dohányellenőrzési Tanácsadó Iroda igazgatója szerint a paraszti földek dohánytermelésre való fölhasználása „10–20 millió embertől von meg élelmet... ahova élelmet kell behozni, mert a gazdagabb földbirtokokat dohánytermelésre használják”. Egyes fejlődő országbeli nőkre nehezedik a legnagyobb teher, mivel a gazdálkodáshoz kapcsolódó föladatokat kell végrehajtaniuk, fát kell gyűjteniük mind a pácoláshoz, mind házi használatra. Gyakran egyre nagyobb távolságokra kell menniük, hogy fát találjanak. Amikor a föld már nem tartja el őket, akkor a közösségeknek mindenestül költözniük kell.

A dohánytermelés során gyakran alkalmaznak gyermekmunkát, a termesztés minden szakaszában és a pácoláskor is, mindez a gyerekek iskolában való puszta megjelenésére is hat. Más termények termelésében is hasznosítanak gyermekmunkát, azonban úgy tűnik, a dohány hosszabb termesztési időszaka és a pácolási folyamat különösen túlfeszített munkát jelent.

A dohány művelése nagyszámú rovarölőszer használatával jár, ezeket a dohány fejlődése, termesztése minden szakaszában alkalmazni kell. Mivel a dohány nagymértékben meríti ki a talaj tápláló anyagait, ezeket rendszeresen műtrágyákkal kell pótolni. Például abban a három hónapos időszakaszban, amely az ágyás elkészítésétől a magok vetéséig eltelik, akár 16 alkalommal is javasolt lehet rovarirtók használata (alkalmazásuk az éghajlattól és a helyi kártevőgondoktól függ). E műtrágyák, vegyszeres gyomirtók és rovarirtók nemcsak közvetlenül mérgezik a mezőgazdasági munkásokat és okozhatnak nekik tartós egészségügyi gondokat, hanem beszivárognak a talajba is, megfertőzik a vizeket és az ökológiai rendszereket, ezenkívül az állatállományt és az élelmet adó terményeket is mérgezik .

Okmányokkal is igazolható tény, hogy a mezőgazdasági munkások, miközben a földeken nedves dohányt takarítanak be, egyfajta nikotinmérgezés okozta betegséget kapnak. E betegség neve „zölddohány-betegség”, vagy „zöldlevél-láz”. 1973 óta, a Massachusettsi Egyetem Közegészségügyi Karán dolgozó Stephen Gehlbach okmányokkal igazolta e gondokat, és egy 1993-as „Első Nap” szegmentumon idézik is őt: „Nehéz elképzelni, hogy léteznék bármi más olyan foglalkozás, amely során ennyi ember ilyen rövid idő alatt betegszik meg, és amely során nem tesznek ez ellen valamit”.

A dohányipar állításait — miszerint nincs más közgazdasági szempontból járható lehetőség, mint a dohánytermesztés — egyre inkább vitatják és vizsgálják (különösen amikor a dohány ára egyes fejlődő országokban drámaian zuhan, mint például 1993-ban Malawiban). „Van más választási lehetőség is, mint a dohány. Számos termény tud nőni azokon a földeken, amelyeket most dohány borít — ilyenek a gabonafélék és zöldségek többsége. A cukornád, a banán, a kókuszdió, az ananász és a gyapot mind megfelelne.”

Végezetül, az Egyesült Államokban, Kalifornia államban tartott éves „nagytakarítás” során begyűlt szemétnek szinte felét a cigarettacsikkek teszik ki. Az egész országban az 1993-ban eldobott összes cigarettacsikk annyit nyomott, mint 30 800 nagy elefánt. Ezek a nagyvárosi utcákról folyókba, tavakba és a világtengerbe mosódnak a vízlevezető csatornákon keresztül. A tengeri madarak, állatok és halak megeszik őket. Testük nem képes a szűrőket megemészteni, és így meghalhatnak. A cigarettacsikkek átlagosan 25 év alatt bomlanak le.

A cigaretta a végzetes háztartási tüzek főoka, e tüzek különösen gyermekeket veszélyeztetnek az Egyesült Államokban. A fejlődő országokban a tűz még nagyobb veszélyt jelent, mert a szállások gyakran nagyon gyúlékony anyagokból készülnek. A cigarettákban olyan adalékanyagok vannak, amelyek hatására a cigaretta szívás nélkül is tovább ég. A dohányipar mindeddig megtagadta, hogy cigarettáiból kihagyja ezeket az adalékokat, amelyek végzetes tüzekhez járulnak hozzá, és a kényszerű (passzív) dohányzás legveszélyesebb fajtáját is ezek okozzák. A kényszerűen belélegzett dohányfüst a beltéri légszennyezés fő oka, és az Egyesült Államokban évente 115 000-nél is több gyermek kerül kórházba így kialakult légzőszervi fertőzés miatt.

A San Fracisco
Tobacco Free Coalition honlapjáról
fordította Endrey Márk

Forrás: GAIA sajtószemle

TARTALOM

Tanulmány
Eugen Drewermann: Betlehemi álom 5–7
Richard Rohr:
A jó keresztény nem dühös, és nem pattanásos az arca ... 9–11
Horst–Eberhard Richter: Minden oké! Vagy mégsem? 12–13
Interjú
A nagy kétségek éjszakája (Richard Rohr) 8
Ha egy büntető Isten megkicsinyíti az embert (S. Murken) 13–14
Gyerekeknek Moha-mese
Krukkó boldog új esztendőt kíván 17–18
Beszámoló
Csapody Tamás: Egy kiállítás képei 19
Emlékezés
Barcza Barna 20–21
Filmismertetés
Kovács László: A 80 éves Bulányi György a képernyőn 16
Elmélkedések
Gromon András: Akit a Csillag jelez 2–4
Vörös Éva: A tékozló lány története 15–16
Garay András: A kánai menyegző 22
Vasárnapi szentírási elmélkedések 23–28
Környezetvédelem
Helena Norberg–Hodge:
Újra hazahozni a gazdaságot: a helyi kultúra felé 29–30
A dohány hatása a Harmadik világra 30–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

Felhívás

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy ha továbbra is igénylik lapunkat, akkor **2000. január 31-ig** újítsák meg előfizetésüket. Egyúttal jelezzük, hogy mivel lapunk ára 1997. eleje óta nem változott, és az áremelkedések közismertek, a következő évtől *egy szám* ára **100,– Ft** lesz, az *éves előfizetés* pedig **600,– Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **800,– Ft.** Köszönjük megértésüket! Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl.

Hirdetés

Gromon András **Ki dobja az első követ?** *Jézus üzenete, a vallási hiedelmek és a való élet* című, közel 400 oldalas könyve megrendelhető a Szerkesztőség címén **1.000,– Ft** belföldi postautalványon történő befizetésével (850,– Ft a könyv ára az ÉV terjesztésében, plusz 150,– Ft postaköltség, amely az ajánlási díjat is tartalmazza). Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl, hátoldalára pedig írják rá: Könyvrendelés.
A könyv biztosan kapható lesz Budapesten a Toldy Könyvesboltban (I., Fő u. 40., a Batthyány tér közelében), és valószínűleg az Írók Boltjában (VI., Andrássy út, az Oktogon közelében), valamint az Unitárius Könyvesboltban (V., Alkotmány u. 12.). A könyv *bolti ára* 1150,– Ft lesz.

Tanmese

Volt valaha négy ember. Úgy hívták őket, hogy Mindenki, Valaki, Bárki és Senki.

Akadt egyszer egy fontos elintézendő. Mindenki biztos volt abban, hogy Valaki elintézi. Bárki elintézhette volna, de Senki sem tette meg. Valaki ezért méregbe jött, hiszen ez Mindenki kötelessége lett volna. Viszont Mindenki azt hitte, hogy ezt Bárki elvégzi, és közben Senki sem vette tudomásul, hogy Mindenki elvégezhette volna.

A mese úgy végződik, hogy Mindenki hibáztatott Valakit azért, amit Bárki megtehetett volna, de Senki sem tett meg.

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X/6. (58.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,
Ipolytölgyes.
Felelős vezető: Martos György
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 2000-re (postaköltséggel):
Belföldre: ..... 800 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 800 Ft
egyéb külföldre ..... 2400 Ft
Nyugaton: ..... 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.